شار بیرناکاتەوە: هیچکات هەندێ ئێستا شار پێویستی بە بیرکردنەوە نەبووە..6.. ئازاد حەمە

بۆشی شێوەمی ئایا ئەمە فیلەسوفمان هەیە؟

شار، کە بیرکردنەوەی تیانەما گاتە بە نیشتیمان دەکات
شار بیرکردنەوەی تیانەماوە بۆیە گاتە بە نیشتیمان دەکات. لە شاری بە بیرکردنەوەدا، شاری تەراو لە تەامان و تەنراو بە پەرتی و بەدبەختی دەپەک خۆشویستی بە نیشتیمان تیابەدیناکرێت. نووکی خامە لە شاری وادا سەری لەتەکچووە. بنمیچی ئەم جۆرە شارانە بە هیوایی هایگرتوە؛ ئەمەی دەیبینن هەشبینی نییە، دەرئەنجامی تەنهایی شارە.
شار، کە بە مەژووی خۆی نامە بوو، کە هەی مەژوویی زۆری دەرهەق بەخۆی کرد، بەگومان دواتر زۆرینەی شار زوو زوو کولەمەرگانە ژیاندەکەن. لە شاردا مەژوو وەک بەدبەختی لێدەوانرێت، بۆیە لە هیچ سوچێکی شارەوە بیری مەژوویی جێگای تەامان نییە.
شار لەبەرئەوەی، دەمکە شرۆڤەی مەژوویی خۆی ناکات، گەیشتووتە چەپەپەی باوەبەخانبوون و بێگانەپەرستی، هاهاتووە لەسەر قەیران، لەگەڵ قەیران هاوسەزە. ئەم شارە قەیرانایییە، قەیرانی هەشنەبیرانیشی، لەبەر ئەو ڕاقەی هەیەتی لە مەژووی خۆی، هەرگیز نانووسەتەوە. بۆیە ئەوی ڕۆژانە لە شاردا دەنوسرێت خودێکی هەشنگێری دروستنەکردوە. وەکیتر، شار دەمکە لەگەڵ هەشنگێریی پێوەندی قرتاندووە.

.....

شاری بە بیرکردنەوە بیمارە
شار بیمارە. بیماریی شار دەرمانی تری پێویستە. کاتێک شار بیمار دەبێت و دەرمانسازی یان بیمارناسی، هیچیپەناکرێت پێویستمان بە بیرکردنەوەیە لە خودی دەرمان، کە بە هیچیپەناکرێت؟
شار؛ شاری ئێستای ئەمە، نایەێت لە فەلسەفە، کە بیرکردنەوەیە، وەک دەرمان لێیەوانین. فەلسەفە دەمکە دەرمانە؛ چەندین سەدەیە. لە فەلسەفە، ئەم دەرمانە، لە دەرمانخانەکانی شاردا دەستناکەوێت.

شاری ئەم لەو جارە دەرمانخانانەی نییە، کە وەک دەرمان لە فەلسەفە بوانیت.
دەرمانخانەکانی شار بەدەست سەرمایەدارە سیاسییەکانەوەن، ئەمانە ناخوازن فەلسەفە دەرمانبێت و فێلەسوف دەرمانخانە بباتەوە. هەر کە سەرمایەدارە سیاسییەکان لە فەلسەفەیان ڕوانی وەک دەرمان سەرمایەکانیان دەخانە بەرمەترسییەوە. دەرمانخانە، کە بەدەست پارەدارەوەبێت، نەک پسپۆر لە نەخۆشیناسی و دەرمانساز شار ناتەندروستدەبێت. سەرمایەداری سیاسیی، کە ڕوو لە وەبەرهینان لە بواری دەرمانسازی دەکات پێش هەموو شتێک خۆ بە بیماری و پەکەوتەیی ئەمەوە دەبینێت.
.....
فەلسەفە دیاردەیەکی شاریین
فەلسەفە، کە شای بیرکردنەوەیە، دیاردەیەکی شاریین. ئەوەتا کەمارکەی ئەفلاتون پەماندەێت فەلسەفە واتە شار؛ شاری بە فەلسەفە شارەکە گشت دژەکان(بە دادی، گەندەڵی، نەزانین، ...) تێیدا بەسەر فەلسەفەدا زاڵدەبن.
شار ئەو شوێنەیە، کە فەلسەفە لەخەدگرێت. شار و فەلسەفە دەستەملانن. شار پەیوستی بە فەلسەفەیە و فەلسەفەش شار دەکاتە گەڕەپانێک بۆ هەناکایەوەی ململانێی بەرهەمداری هزریی و گفتوگۆی نادوبارە و پەیوست.
فەلسەفە دیاردەیەکی شاریی مرۆییە. لەو شوێنەی شار هەیە، پەیوستە فەلسەفەش هەبێت. فەلسەفە کە دێتە شارەوە گومان، تەڕامان و ڕەخنە دەستپێدەکات. وەکیتر، فەلسەفەیەک لە شاردا گەشەیکرد و هەقی بەسەر دەسەڵاتی سیاسیی و ئاینییەوە نەبوو فەلسەفە نییە. فەلسەفە کاتێک وەک فەلسەفە تەماشادەکرێت، کە بە چەنوچوونە ڕۆژانەیەکانەوە سەرقاڵمانبکات و لە کێشەکانمان بدوێت.
کاتێک فەلسەفە دەبێتە دیاردەیەکی شاریی دەبێت لەوە بەئاگابین، کە شار پڕە لە دیاردە داماو و نەگبەتەکان. ئەمە داوامان لێدەکات پرسیاری سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی دروستکەین.

.....
شاری بە فەلسەفە شاری بە بیریارە
شاری بە فەلسەفە شاری بە بیریارە. شار چ شارێکە حەز لە چارەی فەلسەفە نەکات، کتێبی فەلسەفیی تیایدا هەرزانترین کتێب بێت، شانۆکان، تابلۆکان، فیلمەکان، وانەکانی هونەکانی زانکۆ، گفتوگۆی نێوان هاوڵاتیان دوور دووربێت لە فەلسەفە؟؟ ئەوەی لەم بارەوە وەک وەڵام دەشێت بوترێت، ئەوەیە، کە دەخی نالەباری فەلسەفە لە

شارکانی ئەمەدا بەرهەمی ئەستا نییە، ئەم دۆخە دیرەکی هەیە.
شار کە بە ئاگا بوو لە سەرچاوەی بیری یۆنانی و رۆمانی واتە ئەم شارە بیرمەندی نییە. شار کاتێک دەکارێت بێیت بیرمەندم هەیە، کە ئەوانەی پێیان دەوترێت بیرمەند لایەک ئاشنابن بە سەرچاوەی بیری یۆنانی و ڕۆمانی و لایەکی تر خوێندەرێکی باشی مێژووی هزر و ئایینەکان بن. شاریش کە بیرمەندی نەبوو کاولگایە، باشترین شوێنە بۆ گۆشەی نادادی و بێ وەفایی.
شاری بێ بیریار، شاری بێ بیرکردنەوەیە، شاری وا دین و دەوڵەتی لێکجیانەکردووەتەوە و ترسیشی لە جیاوازیی هەیە. لە شاری لەم شێوەیە ڕێنسانس ناخوڵقێت، گۆشە پەرت و پەرشوبڵاو و ڕووتی هزری جیاوازیش بوونی نییە؛ شتەکان هەموو هاوشێوەن؛ هاوشێوەیی بکوژی جیاوازییەکانە.
.....

ناکرێت فەلسەفە نەبێت و فەیلەسوف هەبێت

ناکرێت فەلسەفە نەبێت و فەیلەسوف هەبێت. شاری بێ فەلسەفە شاری بێ فەیلەسوفە. باشە پێوەرە شارستانییەکان سەبارەت بە نەبوونی فەیلەسوف لە شار دا چیمان پێدەڵێن؟ ئەوەمان پێدەڵێن، کە ئەوە چ شارێکە بانگەشەی بوونی فەیلەسوفەبوون دەکات و فەلسەفەی نییە! شارێ بێ فەیلەسوفەکان ئاڤەکاریان تیا بەرهەمنایێت. ماقوڵ نییە فەیلەسوف نەبێت و باشترین شیکاریش هەبێت. ناکرێت هزری فەلسەفیی نەبێت و توێژینەوەی فەلسەفیی هەبێت. شار و فەیلەسوف پێکەوە هەن. مەگەر هەر زوو پیرەمێردەکەی یۆنان(ئەفلاتون) نەیووت: فەیلەسوف دەبێت شار بباتەوە. کوا شار قسەی فەلسەفیی بەهەند وەردەگرێت. لە شاردا، کە وتنی فەلسەفیی لە قەیراندا بوو، ئەوا لەو شارەی کە وتن لەژێرپرسیارە.
گەر لە شاردا فەلسەفە هەبێت جێگا فراهەمدەبێت بێ ناجۆر و جیاوازەکان، بێ ئەوانەی لە ئەمە ناچن و ئەمەش، کە لە ئەوان ناچین. شار گەر شاری کەکردنەوەی جیاوازەکان نەبێت شار نییە؛ مەرجەکانی شاربوونی تیانییە. هەر ئەو شارەی دان بێ جیاوازییەکان ناهێنێت نە فەلسەفەی هەیە و نە فەیلەسوف.
.....

شاری فەلسەفەدار ئازادی دەستنیشان تیایە، نەک کۆپی

شار و ئازادی وەک شار و فەلسەفە دەستەملانە. کە فەلسەفە لە شاردا هەبوو ئازادی هەیە؛ ئازادی ڕاستەقینە، نەک ئازادی گوندەکراو. ئازادی و فەلسەفە پێکەوە مانا بە بوونی شار دەدەن. شار بە ئازادییەوە جوانە. فەلسەفە دەتوانێت لە ئامدەبوونی شاردا گفتوگۆی ئازادی بکات.

ئازادی زدریتیاکراو ئازادی نییە و فەلسەفە لەیبەگومانە. بەئەوەی شاریش بخرەتەژەرپرسیارەوە پەویستە فەلسەفە لە شاردا بوونی هەبەت. ئەمەش نایەتەدی تا ئازادی چەتری فەلسەفە نەبەت. ئەمەش لەبەرئەوەی ئازادی پارەزەری فەلسەفەیە و خودی فەلسەفەش لە گەرووی ئازاددا چەدەردەکات.

.....

فەلسەفە کە شاری جەهەشت شار پەدەبەت لە کەشە

فەلسەفە کە شاری جەهەشت شار پەدەبەت لە کەشە. هەنووکە شار لەوانلەوە لە کەشە. شاریش کە وابوو پەویستی بە فەلسەفەیە. وەکیتر، شار و ئەمەی کورد هیچکات هەندەی ئەستا پەویستمان بە فەلسەفە نەبووە. شار پەە لە زەەە سیاسی، زەەە نووسەر، زەەە پەروەردەیی، تەکفیریی، مناەەکانی نیولیبرالیزم، دەخوازەکانی سەسیال میدیا، زەەەژورنالیست، سیاسی چەنەباز و داوەنپیس و سەرمایەداری بە ئاگا لە واتای سەرمایە و مافەکانی کرەکار.

شار موحتاجی فەلسەفەیە. کەشەکانی شار، شار ناچاردەکات کاری بە فەلسەفە بەت. شار، کە بە کەشە بوو فەلسەفەی ناوەت. لەو شوەنەی فەلسەفە هەیە، کەشەیەک بوونی هەیە. فەلسەفە هەیە تا کەشە دەستنیشانبکات؛ بەدوای چارەسەر و وەەام بە کەشەکان بگەەەت.

.....

بیرکردنەوەی شاری ئەستای ئەمە فەلسەفیی نییە

ئەو نەختە بیرکردنەوەیەی لە شاردا هەیە فەلسەفیی نییە. فەلسەفیی بوایە بیرکردنەوەی بەدوا دەهات، پرسیار دروستدەبوو و تەەامان لەرە و لەوە گڤەی دەهات. بەرپرسیارەتی بیرکردنەوەش دروستنابەت شار بە فەلسەفە بەت.

مەژووی گەشەسەندنی بیری فەلسەفی لە شارەوە دەستپەدەکات. ئەو مەژووەش لە دەرەوەی بیرکردنەوە نییە. بیرکردنەوە و شار یەکتر بەرەو پەشەوەدەبەن. بیرکردنەوە شار دەگەەەت. شار بە بیرکردنەوە جەگیرە، وەستاوە.

شار شوەنی چالاکییە مرەییەکانە. ئەوە شارە، کە دواجار کردە داهەنانییەکان دەخاتەوو. داهەنان لە شاردا وەنەیەکیتر لەسەر شار دروستدەکات؛ بیرکردنەوە بەرەو ئاستەکیتر دەبات. خودی سەرهەەدانی بیرکردنەوەی فەلسەفییش بەشیکە لەم پرەسەیە لە شاردا.

.....

شار و داهەنان

ئازاربەخش و پەکەنیناویشە شار پشت لە فەلسەفە بکات. سەیرە، شار

پیوابت بە فلسفە میدیا، شانە، موزیک، سیاست و داد تیایا سەروەردەبەت و بە فلسفە زانکە، پەروەردە و نوەندەکانی توژینوە کارەکانیان بەوەدچەت.
بیری فلسفیی ئاستەقینە کەی بیرە داهێنییەکانی شارە. شار مەگەی داهێنانە، بنکەی چەنوچونە ئەخنەییەکانە. لە شاردا سینەما، شوەکاری، بالەت، شانە، ئەپەرا گەشەدەکات. ئەم بوارە داهێنانییانە توانای بیرکردنوە لە شاردا بەرەو ئاستەکیتر دەبات.

.....

کاتەک شار بیرکردنوەی فلسفیی بچوکدەکاتوە

شاری سیاسیی و ئاینیی (لاهوتیی) بیرکردنوەی فلسفیی بچوکدەکاتوە. شاری ئەمە بەئاشکرا والە پرسیاری فلسفیی، بیرکردنوە دەکات بچوکبکرەتوە بە پرسیاری ناسنامەیی سیاسیی یان نەتەوەیی یان ئایینیەکان. ئەو بیرکردنوەیەی بەو پرسیارانوە سەرقاەدەبەت لەکاەی و سادە دەبەت. بەیشە شار بە بیرمەندە. بیریار لەناو ئەو جەرە ژینگەیە دروستنابەت، کە بە پرسیارە بچووکەکانوە سەرقاەە.
بەرژوەندی شاری ئەستای ئەمە ئەوەیە، کە شار نزیکبەتوە لە شەقسەی سیاسیی و ئایینیی تەکفیریی و سەلەفیی. شاری ناساغ لەزەت لەوە وەردەگرەت، کە شار لە دەزی خەی بیرنەکاتوە. شارەیک، کە دەزی خەی نەخستەژەرپرسیارەوە؛ کە لە شاربوونی خەی تەامانینەکرد، ئەو شارە جەگای متمانە نییە. شار پەویستە دەسەزی خەی بەت. شارەک بەرامبەر بە دیرەکی خەی بەوەفا نەبوو؛ کاری لەسەر دەخی شاربوونی خەی نەکرد، هی ئەوە نییە هیوای لەسەر هەچنرەت. شاری لەم شەوەیە بەربەستە لەبەردەم بیرکردنوەی فەلسفیی.
.....

شاری دوای ئاپەین

شاری دوای ئاپەین بیردەکاتە؟ بەە بیردەکاتوە، لە لە چی؟ ئەوەی شاری دوای ئاپەین بیریلەکردوەتوە بە چی گەیاندین؟ بە زەربوونی حیزب، بە زەژەرنالیست، بە سیتی دروسکردن، بە کەمپانیای حیزبی، بە زەربوونی کەمیتە و بە سەرەیی سیاسیی گەیاندین.
شاری دوای ئاپەین بە هیوایکردنین لە دروستبوونی وتارەکی ئوناکبیریی فەلسفەدار. نوسینەزبە زیادیکرد، چاپخانە و کتەبفرەشی زەر و زەر بوون، ئەبەتە بە ئەوەی فەلسفە خاەی هاوبەشی نەوان زانکە و چاپخانەکان بەت. لە دوای ئاپەینوە هەنەبین نزیک ملیەنەک سیمپەزیەم، هەرکشەپ، مەزگرد، کەنفرانس، پانەل و گفتوگە سازکراوە بە ئەوەی فەلسفە لەناویان بخولەتوە، بە ئەوەی فەلسفە

زمانی هەنینەوە و داشتنی کار و سەمینارەکان پەکبهەنەت.
گشت گفتوگەکانی ئەو سیمپەزیەم، هەرکشەپ، مەزگرد، کەنفرانس، پانەلانە چییان بەرهەمهەنا؟ دەزی پەروەردە، تەندروستی، بەاوبوونەوەی ناساغی و بیماریی کوشندە، ژینگە، منا، باری پیر و خانەنشینی خستە ژەپرسیارەوە؟ ئەوەی بەرباسخست بە سیاسیی هەم سیاسییە هەم سەرمایەگوزار و بگرە ەوناکبیریشە؟ بە ژن دەکرەتە فیگەر و دەشکرەتە کاەا؟ ئەوەی گرنگی پەنادرەت پیرە. لاوانیش دەخیان لە پیرەکان باشترنییە؟
.....

شاری ئەمە شوەنەک نییە بە ەەتکردنەوەی گریمانەکان و وەەامە ئامادەکراوەکان

شار گریمانە و وەەامی ئامادەکراو بەرهەمدەنەت؛ ئەمەش لەبەر بە هزرییە شار پرسیاری نوە ناکات و پرسیاریش خولیای دەزینەوەی وەەام نییە. کاتەک شار شوەنەک نەبوو بە ەەتکردنەوەی گریمانەکان و وەەامە ئامادەکراوەکان ئەوکات بەەگەمەندی و بیانووهەنانەوە بە بەها دەبەت. لەژیك، کە هونەر و زانستی بەکارهەنانی ئاوەز، بەیارەکی ژیرانەش لەسەر چی هەەیە و چیش ەاستە، لە شارەکانی ئەمەدا نالەژیک حاکمە و پەویستیش بە بەەگەهەناوە یان دژبەەگە بوونی نییە.
قەدەغەکردن لە شاردا کاتەک دەستپەدەکات، کە فەلسەفە کەچیکردبەت. لەبەرئەوەی فەلسەفە لەسەر بوون و بوونەوەر قسەدەکات، کار لەسەر شیکاریی و گومان دەکات. شار، کە نەیتوانی گومان بەخەوبکات خەی لەسەر پاساوی بە بناغە و بەەگەی دور لە ەاستی ەادەنەت. ئەمەش پرسیاری بەش و وەەامی ژەنگاوی بەدوای خەیدا دەنەت.
.....

کە لە شاردا بیرکردنەوە نەما شیعر، شانە، هونەری خراپ باودەبەت

چەند دیاردەیەکی کوشندەیە، کاتەک لە شاردا بیرکردنەوە نامەنەت و شیعر، شانە، هونەری خراپ دەنەکایەوە. ئەمە ناکرەت وەک کەشەیەکی لاوەکی شار ببینرەت. ئەو بوارانە کردەیەکن لە بیرکردنەوە، گەر ئەوە وەزعیەتی شار بەت، کە پەشتر باسکرا، لەسەرخە شیعر، شانە، هونەر لە ئاستەکی نادرەوشاوەدا دەبن.
تیشک خستنەسەر دەخی بیرکردنەوە لە شار بە ئاوەدانەوە لە ئاستی شیعر، شانە، هونەر تەنەگەیشتن لە ئاسەی شار دروستدەکات. مخابن، کاتگەلەک هەبووە ئەم شارەی ئەستامان ئەدەب تیایا لە ترەپک دا بووە، نووقمی ناو ژینگەیەکی کولتوری بووە. کەچی ئەستا شار ەقی لە

بەرهەمەکانی خۆیەتی.
کەشکی ئەدەبیی ئێستامان لە شار هی لەمەوبەرە. بەرلەوەی ئەم ئێستایە بێت بە سالیقەوە ئەم کەشکە دروستکراوە. خۆ پێشتریشمان پێبووە لە ناخۆشگوزەرانی، نەهامەتیی و ژیانێکی سەرسەختانە، بەڵام ئەو دەمە هێشتا بیرکردنەوە مابوو؛شار ئەو کات پێ بوو لە بیرکردنەوە.
سەرئەنجام، زیادەڕۆیی ساتەوەختی ئێستامان لا پەسەندەرەمدار بێت. تاکە شتێک شار پێوەی سەرقاڵە دیاردەی سێکسیزم و پارگرایی. گەر شیعر، شانۆ، هونەری ئێستامان بگۆڕێ ئەم دوو دیاردەیەدا نەچێتەوە مشەخۆردەبێت لەسەری بیرکردنەوەی پێشوومان.
.....

شار و شارەوانی پێیوەندیان زەر خراپە
شار حەوسەڵەی بیرکردنەوەی نەماوە و شارەوانیش بە بیرکردنەوە هەنگاو دەنێت. هاوکات شار و شارەوانی لای ئێمە پێیوەندیان زەر خراپە. شار بە قسەی شارەوانی ناکات و لە مەژووی شاربوونی خۆیشی تێناگات. شار بە گوێدانە خەی گۆشەدەکات، شارەوانیش مامەڵەی بگانە لەتەک شاردا دەکات. شار لە شارەوانی یاخییە، چونکە شارەوانی شار بە مەبەستی سیاسیی و بازرگانیی خەی بەکاردەبات.
شار و شارەوانی دژی جوانیین؛ دژی ژینگە و نەکخستنن. کەش و هەوای سیاسیی شاریش لەوبارەوە هاوکارە. شار، کە لە جوانی خەی حاڵینەبوو، کە بایەخپێدرنەبوو بە سروشت و ئاو و هەوای خەی، گومانیناوێت ناتوانێت خەی خۆشبوێت. خۆشویستی شارەوانی بە شار بە لافیتە و گوزارەی نەتەوەیی کاتیی پینەناکرێت؛ شارەوانی دەبێت لە تەلار تێبگات، لەوە حاڵیبێت تەلارسازی قاچکی لەناو جوانناسییە.
دیاردەکانی شار دوژمنی بیرکردنەوەی جوان و باشن. کە بوون ئەوانەی شاریان بەم دەردەبرد؟ ئەوانەی ناهەڵن شار بیربکاتەوە. شار،کە جوان نەبوو، کە دژە جوانیبوو ئەوکات بیرکردنەوەی پەروەردەیی و بیریی ژینگەپارێزیی بەبەهادەبن. شار بەمجۆرە بێت، نە لەبووردەدەبێت و نەش لە مانای دراوسێی و هاوڕێیەتی تێدەگات. شاری ئێستامان بووەتە، کراوەتە، موکی پەڵەک سیاسیی و بازرگانیی لادێی ناشاریی، کە ڕقیان لە شارە؛ لە واتای شاربوون و جوانکاریی شار تێناگەن. ئەم پەڵە لەوە حاڵی نیین، کە شار شوێنی سینەما، باڵەت، شانۆ و ئێپڕایە.
سەرئەنجام، شارەوانی، بە مەبەستی سیاسیی خەی، گوشاردەخاتەسەر شار. ئەمەش پێگەی شار لاواز دەکات و پەراوێزکارییش لە شاردا دەگەیەنێتە تڕپک؛ مخابن شاریش لەوباریەوە پرسیارناکات. شار

تائستا لەو تێنەگیشتووە لەسەر بنەمای تێسەندنەوە گۆشەناکات. شارەوانی سەرقالی شتی ژێر بژێرە؛ ئەم دیاردەیە فرە زیادیکردوە، شاریش لە گێانکاریيە خراکان، کە شاریان قەزتووتەوە، تێامانناکات.

سەرنج: بەشی شەشەمی ئایا ئەمە فەیلەسوفمان هەیە؟

هەرەمی کوردستان بازاڕێکی گەورەی سەرمایەی جیهانی ، و خراپی ژیان و گوزەرانی خەڵکی چەوساوە!.. سابیر . م

مەسەلەی دواکەوتن و نەدانی مووچەو پاشکەوتکردنی مووچە ، بۆتە تارماییەکی ڕەش بەسەر سەری چینە هەژارو کەمدەرامەتەکانی خەڵکی کوردستان لەو ناوچەیە . ئەم سەبەری تاغوتەی کە بەسەر سەری خەڵکی چەوساوەو دانراوە، گەلێک هەی ئابووری، سیاسی ، و ئەمنی ، و هەروەها ستراتیجی گەمژاندنی خەڵک و دوورخستنەوەیان لە خەباتی چینایەتی بنەڕەتی هەیە ، کە ڕەنگە لەم کۆرتە باسەدا مەڵەتی ئەوەمان نەبێت بچینە سەر ووردەکارییەکانی ئەم هێلووەرجە و ئەم سیاسەتە دیاریکراوە.

بەڵام وەک سەرنجێکی سەرپێی ئەوەمان بە دەرئەکەوێت ، کە :

یەکەم ؛ سیاسەتی پێکهێنانی حومەتێکی تائیفی و ڕەگەزی و مەزهەبی لە عێراق ، خێی لە خێدا ستراتیژیەتێکی گەورەی ئیمریالیزمی ئەمریکاو سەرمایەداری جیهانی لە پشتەوە بووەو تا ئێستاشی لەسەر بێت.
دووەم ؛ دانانی ئەم جۆرە حوکومەتە تائیفیە ، بەمانای پێدانی مافی ڕەوای خەڵکی کوردستان نیە، کە بتوانێت سەربەخۆیانە ئیدارەی خێی بدات.
سێیەم ؛ لە ڕاڕێتدا وەک گەمەیەکی یان پلانێکی سیاسی نێوان

دسەاتداریەتی هەرەم و بەغدا بەتە بەرچاو ، بەام لە بنەتدا خودی تەواوی دسەاتدارانی بەکرەگیراوی کوردو عەرەب و تورکومان و ە ئەوانی تریش ، هەر هەموویان هاوپەیمان و شەریکی یەکترن لە دابەشکردنی دسەاتی سیاسی و داهاتی ئابووری عەراق و کوردستانیش ، و بە ئەنجامدانی ئەو سیاسەتە مەرکەزیانەی خەیان وەک لەسەرەو ئاماژەمان پەکرد ، جەرەک لە ناتەبایی و ناکەکی ەووکەشیانە و سەرلەشەواوی و تەپوتەز و کوەرکردنی جەماوەر پیادەئەکەن ، و وای نیشان ئەدەن کە بەرژەوەندی نەوان دسەاتدارانی هەرەم و دسەاتی بەغدا، دوو شتی جیاوازو ناکەکن بەیەکتر .
چوارەم ، لای هەمووان ئاشکرایە کە خودی حیزبە چەکدارەکانی کورد پشتیوانی سەرەکی ئەمریکیەکان بوون، بە پلەی یەکەم ، و دواتریش حیزبە شیعەکانی بەرەی موقاوەمەت ، بەکرەگیراوی ەاستەوخەبوون لە جەنگی ئیمپریالیستانەی ئەمریکاو ەەژئاوا دژ بە عەراق و کوردستان ، و تا ئەستاش ئەوان سەرخەتی تەواوی ئەو سیاسەتەی ئەمریکاو دەستوورەک کە بە عەراق و حوکومەتی مەرکەزی داناو لە بەغا ئەبەن بەەەو .
پەنجەم ؛ خودی کەمەکی ئەمریکیەکان و ئیمپریالیزمی جیهانی کە ناوچەی هەرەمی کوردستان بکەن بە نموونەیەکی دسەاتداریەتی بەناو دیمەکراسیانەی ەەژئاوا لە ناوچەکە، و بیگەن بە ناوچەیەکی ستراتیژی و بنکەیەکی موخابەراتی و چەقی ئاوگەی سەرمایە لە ناوچەکەدا ، و لە ەووی پەشکەوتنی ئینفەاستوکتوریەو واتە گەشەی میعماری و دروستکردنی ناوەندە ەەفاهیەکان بە خودی سەرمایەدارانی بیانی و ناوخەیی ، کراونەتە هەیەک و ئامرازەکی بەراوردکارانە لە بەرامبەر بە مەدەلی حوکومەانیەتی شیعەو ئەران بەتایبەتی لە ناوچەکانی ناوەاست و خوارووی عەراق، واتە ئەم جیاوازی گەشەی میعماریە ی هەرەم نیازەک و ئامانجەکی ستراتیجی سیاسیانەی ئەمریکای لە پشتەویە .

شەشەم ؛ دواخستن و پەنەدانی مووچەو ، گەینی بە کەشەیەکی سەرتاپاگیری ناوچەکە ، لە پەناو زیندووەاگرتن و گەشەپەدانی بیروبەچوونی ناسیەنالیستی و شەڤەنیستی نەوان نەتەوەی کوردو عەرەبە و ، و ەەگە گرتنە لەهەر هاوخەباتیەکی هاوبەش لەبەرامبەر خودی تەواوی دسەاتدارانی بەرژو – کەمبرادەری کوردو وعەرەب و نەتەوەکانیتر .
لە لایەک دسەاتدارانی هەەم لەپەناو گەیشتن بە ئیمتیازاتی زیاتری خەیان ، و دەستگرتن بەسەر تەواوی خەرو بەراتی ئەو ناوچەیە ، کە بواری ئەویان بە نەماوەتەو ، مووچەو خەرجی ژیانی

خەڵک و خزمەتگوزاریە گشتیەکان پێشکەش بە جەماوەر بکەن ، تاوانی نەدانی مووچە ئۆگۆنەوە بە خودی دەسەڵاتداریەتی مەرکەزی ، ئەم کێشەیش لە سەر بنەمای ئەو ناکۆکیانە هاتنەتە ئاراوە ، کە پەیوەندیان بە پشکی بودجەو داهاتی هەرێم لە بودجەی گشتی عێراقدا بۆگۆڕی ڕێژەی دیاریکراوی دەستووری عێراق ، لە بەروارد بە داهاتی نەوت و گازو گومرگی دەروازەکان و داهاتەکانی تری ناو خودی ناوچەکانی هەرێم ، کە ئێچەتە دەستە دەسەڵاتدارانی هەرێم خەیانەوە ، کێشەی ململانێکی گەورەی ڕووتە شۆڤێنیستیەکانی ناو دەسەڵاتی مەرکەزی دروستکردووە ، لە بەرامبەردا دەسەڵاتێکی قەومی کۆنەپەرست و کەمتەرخەم و مشەخۆر دژ بە جەماوەری خەڵکی هەژار و کارگەرە لە هەرێم .

هەروەها هەوڵەکە لەلایەن حوکومەتی بەغداوە ، بە ئاکۆشانی ئاوبڕووی خەڵکی کوردستان و هەرێم ، بە لایەنگریکردن لە سیاسەتێکی شۆڤێنیستانە دژ بە خودی خەڵکی هەرێم خۆی ، لەبەرامبەر هەر فەسادێکی ئیداری و فینانسیی کەلە هەرێم ئەنجام ئەدرێت لەلایەن سەرانی دەسەڵاتدارانی ئەو ناوچەیە ، وە داهاتی ئەو ناوچەیە ئێچەتە گیرفانی تۆڕێکی دیاریکراوی چینە داراکانەوە .

لە سەرجەم کەی تەواوی ئەم هەنگاوانەو ئەم سیاسەتە ئیمپریالیستیانەو گۆشەو دەستگیریی ئەحزابی قەومی حاکم لە هەرێم و مەزهەبی و تائیفی لە بەغدا ، ئامانجە سەرکیەکەی ئەویە کە دەسەڵاتداریەتی ئەمریکاو ئیران بە گۆڕەی تای تەرازووی سیاسەتە نەودەوڵەتیەکان لە ناوچەکە بپارێزن و هەڕەشە بەم جۆرە مەدلەلە لە حوکمڕانیەتێکی تائیفی و مەزهەبی و فیدڕاڵیەتێکی ڕوکەشانە ، بدەن لە عێراق و هەرێم ، ئەمە لە لایەک ، لەلایەکی تریشەوە بتوانن ڕێگری بکەن لە گەشەی هێزرو بیری سۆسیالیستی و ڕادیکاڵانە بدەن لە کەمەگادا ، وە خودی جەماوەری کارگەرو چەوساوەکان دوور ڕابگرن وە سەریان نەپەرژێتە سەر ئەوەی کە خەباتی هاوبەشانەی خەیان دژ بە سەرجەم سەرمایەدارانی کوردو عەرەب ڕێکبخەن ، وە کەمەگا تاسەر لەم سەرگەردانیەتە بهێنەوە.

سابیر . م
٢٤ / ٨ / ٢٠٢٤

دارایی عێراق داوای لیستی مووچەی مانگی 8ی هەرێم دەکات – خەڵک میدیا

ئاشتبوونەی رەنگەکان.. رەزا شوان

رەژەک رەنگەکان، لە شوێنێکدا بە یەکتری گەیشتن. هەر رەنگێک بە شان و باڵی خۆیدا هەڵدەیدا و خۆی بە (شاڵەنگ) دەزانی.
زەرد: من رەزەکی تایبەتیم هەیە، چونکە من رەنگی زەردم، رەنگی گەنم و لیمۆم. بە شانازیشەوە دەڵێم، رەنگی رەژەکەی سەر ئاڵای کوردستانم.
سەوز: زۆر کەس هەگری جوانی منن. چونکە من رەنگی بەهارم، رەنگی هیوا و ئومێدم. رەنگی ژیان و ژیانەوەم. رەنگێکی پیرۆزم. دەخۆشم کە یەکێکم لە چوار رەنگەکەی ئاڵای کوردستان.

سوور: من رەنگی لاوی و جوانیم، رەنگی شۆڕش و راپەڕینم، رەنگی گەرمی و ئاگرم، رەنگی گوڵاڵە سوورە و گوڵە ئەرخەوانم. بە خەڵکەشان، من رەنگی ژیانم.
شین: من رەنگی ئاسمانی بە کۆتاییم، رەنگی ئاو و رووبار و دەریا و ئۆقیانووسەکانم، لەلای زۆر کەس رەنگێکی پەسەند و جوان و ناوازەم.
سپی: من رەنگی ئاشتی و دەپاکیم، رەنگی کراسی بووکەنیم، رەنگی بەفرم. رەنگی پەلکە جوانەکانی گوڵە نەرگز و گوڵە حاجیلەم، بۆیە خۆشەویستی هەمووانم.
هەریەکەش لە رەنگەکانی، وەنەوشەیی و پەمەیی و قاوەیی و پرتەقاڵی و شەکەری و خەڵامۆشی و ڕەش، ئەوانیش کەمیان نەوت و بە جوانی و بە شان و باڵی خۆیاندا هەڵیاندا و خۆیان بە شاڵەنگ دەزانی.
رەنگەکان لەسەر ئەوەی کە کامیان شایەنی نازناوی (شاڵەنگ)ە، بوو بە مشتومڕ و هەرایان و لە یەکتری زویر بوون.
لەم کاتەدا، منداڵەکی رووخۆش و چاوگەشی کورد، چووە نێوان رەنگەکانەوە. تەنووسی وێنەکێشانەکەی و پاکەتێک پێنووسی رەنگاوڕەنگی بۆیەکردنی لە جانتاکەیدا دەرهێنا. لەسەر لاپەڕەیەکدا، بە پێنووسەکی ڕەش، وێنەی دیمەنێکی کێشا. وەرزی بەهار بوو. منداڵەکە دەستی بە ڕەنگکردنی

تابلۆکەی کرد. قەد پاڵی زنجیرە چیاکانی سۆز و قاوەیی کرد، سەر لووتکەکانیانی سپی کرد. دەشتی دامێنی چیاکانی سۆزکرد. بە گوڵاڵەسوورە و ئەرخەوان و نەرگز و بەیبوون و مینا و وەنەوشە و گوڵزەردە و بە چەندین گوڵی جوانی رەنگاوڕەنگی تر رازاندیەوە. ئاوی جۆگەکە و ئاسمانی سەروی شاخەکانی شین کرد. لە نێوان دوو لووتکەی زنجیرە چیایەکەدا، خەڕەکی گەشی تیشک زەینەبی بە رەنگی زەرد کەشا. لە دامێنی زنجیرە چیایەکەدا، وێنەی گوندەکەی قژەنگی کەشا. هەریەکە لە خانووەکانی گوندەکەی بە رەنگێک رەنگرد. پاڵکە زەینەبێکی کەوانەیی حەوت رەنگی، لە ئاسمانی گوندەکەدا کەشا. لە سەربانی قوتابخانەی گوندەکەشدا، لە قەدی سەروی ستوونێکی داری زەر بەرزدا، ئاڵای رەنگینی کوردستانی بە هەر چوار رەنگەکەی کەشا. منداڵەکە تابلۆیەکی رەنگینی زەر جوانی، بە هەموو رەنگەکان رازاندەوە. لەژێر تابلۆکەیدا نووسی
"دیمەنێکی کوردستان". ئینجا لەپشتی رەنگەکانەدا هەڵیواسی. رەنگەکان کە ئەو تابلۆ رەنگینەیان بینی. زەر سەرسام بوون! هەستیان بەوە کرد، راستە کە هەر رەنگێک جوانی و دڵخوازی خۆی هەیە، بەڵام کە پێکەوەبن، جوانتر و رەنگینتر دەبینرێن و دەبن بە تەواوکەری یەکتری.
رەنگەکان دەستیان خستە ناو دەستی یەکتری و ئاشتبوونەوە.
چەپڵەیەکی قایمشیان
بە ئەو منداڵە هونەرمەندە بلیمەتە و بە تابلۆ جوان و رەنگینەکەی لێدا.

دزی شەریف و نیشتمانفرشی دز.. وەرگێڕانی: نەوزاد بەندی

شاعیر و نووسەری پاکستانیی میرزا ئەدیب ، کە لە ساڵی 1999 دا کەچی دوایی کردووە ، لە ووتارێکیدا ئەڵێ :
لە کارەکەم دەرکرابووم ، بەڵام مانگانە بڕە پارەیەکم بە دایکم ئەنارد ، بەڵام ئەو مانگە تەنها 9 ڕوپیەم پێ بوو ، لە زەرفەکی

نامەدا دامنابوو ، ناونیشانی دایکمی لەسەر بوو ، بە نیاز بووم لە ەی پەستەو بەی بنەرم ..
کە لە پاسەکە دابەزیم ، ئەبینم زەرفەکە لە گیرفانمدا نەماوە و دزراوە ..
هەرچەندە 9 ەوپیە زەر کەم بوو ، بەەام لەو کاتەدا کە بە ئیش بووم ، زەر بوو ، بە تایبەت بە دایکم کە زەر کەمدەست بوو ..
ئەوەی بە لامەوە سەیر بوو ، پاش چەند ەژەک نامەیەکم لە دایکمەوە بە هات، پەش ئەوەی نامەکە بکەمەوە توشی دەەاوکە بووم، دەنیا بووم لەوەی دایکم گلەیی ئەوەم لە دەکات کە بەچی پارەی مانگانەم بە نەناردووە ، کەچی کە نامەکەم کردەوە ، نوسیبووی : زەر سوپاس کوەی ئازیزم بە ئەو 50 ەوپیەی بەت ناردووم !!

سەرم سوەما ، ئاخە کە بە 50 ەوپیەی بە دایکم ناردبە ؟
پاش چەند ەژەک ، نامەیەکی ترم بە دەست گەیشت ، کە بە خەتەکی ناشیرین نووسرا بوو ، بەو حاەە جا ئەخوەنرایەوە ، تیایدا نووسرابوو : (ناونیشانەکەتم لە زەرفی نامەکەتا دەزییەوە .. کە گیرفانتم بەی و نامەکەتم خوەندەوە ، دایکم و دایکتم بیر کەوتەوە ، هەر بەیە 41 ەوپیەم خستە سەر 9 ەوپیەکەت و ناردم بە دایکت ، چونکە ناکرە دایکت بە برستیی بتلەتەوە ..
نەمویست گوناهی تە و دایکیشت هەبگرم !!)

بە ەاستی لە سەردەمەکدا ئەژین هەندەک دز زەر لەوانە شەریفترن کە دروشمی نیشتمانپەروەرییان بەرز کردەتەوە و هیچ بەزەییەک و لەپرسراوەتییەکیان تەدا بەدی ناکرەت و .. هەست ناکەن بە برستی مرەڤ و تەنها بە خەیان ئەژین و ئەدزن و گیرفان پە دەکەن .

ـــ وەنەکە ، وەنەی نووسەری پاکستانیی میرزا ئەدیبە ـــــ

30ی ئاب رەژی جیهانی بەسەرووشوەنکراوان

ئەمرە 30ی ئاب رەژی بەسەروشوەنکراوانە لە جیهان, کوردستانیش هەرەمەکە لە وەاتەك چ خەی و چ عەراق یەکەکە لەو 80 وەاتەی جیهان

کە هاووڵاتیانی تەدایە بەسەروشوێنکراون بەهۆکاری سیاسی.
لە جیهاندا ژمارەی بەسەروشوێنکراوان بە 52250 کەس دیاریکراوە, ئەوانەن تەمارکراون لە ناوەندە جیهانیەکان بە تایبەت نەتەوە یەکگرتووەکان و خاچی سوری جیهانی و هاوپەیمانی جیهانی دژ بە بەسەرو شوێنکردن و ... لە کاتێکدا تەنها ژمارەی بەسەرو شوێنکراوانی ئەنفال و بارزانی و فەیلی و ئەزیدی و ...چەندین بەرابەری ئەو ژمارەیەیە, تا ئێستا ژمارەیەکی زەر کەمی نەبەت چارەنووسیان دیارینەکراوە, تەنانەت ئەو روفاتانەی دەزراوینەتیشەوە بەهۆی نەناسینەوەیان بە بەسەروشوێنکراو هەژمار دەکرێن, بە شێوەی گشتی ژمارەی بەسەروشوێنکراوان لە جیهان خێی دەدات لە زیاتر لە 50 ملیەن کەس, هەروەها لە 30 وڵات زیندانی نهێنی بوونی هەیە, لە ناویاندا لە عەراق.
بەسەروشوێنکردن تاوانێکی زەقی مافی مرۆڤ و یاسای نێو دەوڵەتی و جانامەی گەردونی مافی مرۆڤ, بە پێی پەیمانامەی رەما دەچەتە چوارچێوەی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییەوە, کات و شوێن تاوانێکە بە زیندویی دەیهێڵێتەوە, بنەماڵەی قوربانی مافی قەرەبوو و زانینی راستیەکانیان هەیە, هیچ دەسەڵات و گروپێك مافی بەسەروشوێنکردنی هاووڵاتیانیان نییە, کە تاوانکار بە پێی یاسای نێودەوڵەتی نابەت لە سزا رزگاری بەت.
بەسەرو شوێنکردن پێشێلی مافی یاسایی تاك,مافی ئازادی و ئاسایش, مافی ئەشکەنجە نەدان , مافی ژیان, مافی ناسنامە, مافی دادگاییکردنی دادپەروەرانە, مافی قەرەبوکردنەوە, مافی وتنی راستیەکان, مافی ئابووری, کۆمەڵایەتی, ڕەشنبیری, مافی ئاستی ژیان, مافی تەندروستی و فەربوون, مافی کەرامەت و داوالێبوردنکردنی قوربانی ..ە.
لەم بۆنەیەدا وەڵای ئیدانەکردنی بووونی سەدان دیاردەی بەسەروشوێنکردن بەهۆی عەقیدەی سیاسیەوە لە باشووری کوردستان و دەیان هەزار لە پارچەکانی دیکەی کوردستان لە لایەن رژەمە دکتاتۆرییەکانی ناوچەکەوە, داواکارین :
1- پێویستە لیستی ناوی بەسەروشوێنکراوان, هەکاری بەسەروشوێنکردن و هەکاری مردن, شوێنی مردنیان بەاو بکاتەوە, ئەوانشی ماون ئازاد بکرێن.
2- شوێنی کەکردنەوەی بەسەروشوێنکراوان بپارێزرەت و بە یاداوەری بەسەرو شوێنکراوان و دروست کردنی مەنمەنتی یاداوەریان.
3- بە یاسا بەسەروشوێنکردن لە کوردستان و وەاتانی ناوچەکە قەدەغە بکرەت.
4- داوای لێبوردن لە بنەماڵەکانیان بکرەت و پەیمانی دوبارە

نەکردنەوەی تاوانی لەو جۆرە بدرێت.
5- ڕوفاتی قوربانییەکان بگەڕێنرێتەوە بۆ کەسوکاریان.
6- قەرەبووی ئابووری کەسوکاریان بکرێتەوە بە ماوەی ڕابردوو, ژیانەکی شەرافەتمەندانەیان بۆ دابین بکرێت لە ڕوی دارایی و خوێندن و چارەسەری تەندروستی.
7- مافی کەسوکاری بەسەروشوێنکراوانە هەموو ڕاستییەکان لە سەر بەسەروشوێنکردنی ڕەگەکانیان بزانن, تەواوی زانیارییەکانیان لە بەرواری بەسەروشوێنکردنەوە بە ئاشکرا بکرێت.
8- بە یاسا پارێز بەندی بە کەسوکاری قوربانیان, پارێزەرەکانیان, ڕێکخراوەکانیان دیاریبکرێت بە وتنی ڕاستییەکان و داکۆکیکردن لە مافەکانیان.
9- پێویستە زیندانەکان سجلی هاتووان و دەرچوانی هەبێت, هیچ کەسێك لە دەرەوەی زیندانە فەرمییەکان زیندانی نەکرێن و بوونی زیندانی نهێنی وەك تاوان سەیر بکرێت.

ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید
تێمی KONCICC
هەماهەنگی دادپەروەری

30-8-2024

هێوتی مارکسیستی و هێوندەکانی دەخی ئێستای عێراق.. موئەیەد ئەحمەد

تێبینی: ئەم وتارە دەقەکی ئامادەکراوی ئەو باسەیە کە پێشکەشم کردووە لەو سیمینارەی کە (ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق) پێی هەستا لە شاری بەسرە لە (٣١ی ئایاری ٢٠٢٤)، لەگەڵ دەستکاریکردنەکی پێویست بۆ مەبەستی فۆرمی نوسین (ئەدیتینگ).

لە چوارچێوەی ململانێ جیۆپۆلەتیکی و ستراتیژییەکان و جیۆئابووریی بەردەوامەکانی نێوان وڵاتانی ئیمپریالیست و جەمسەر

ناوچییکان، بە جگیرکردنی نفوز و تپاندنی بەرژوەندییکانیان لە ناوچەی ژەهاتی ناوەاستدا، دوو زلهزی دژ بەیک، زلهزی نودوەتی ئەمریکا و زلهزی ناوچەیی ئەران، هەشتا لە بنەتدا ئەوانن کە دەخی سیاسی و ئابووری و ەهەندە ئەمنییەکان لە عەراقدا کەنترە دەکەن، و هەژموون بەسەر هەموو ئەم ەهەندانە، و سیستەمی سیاسیدا پیادە دەکەن. ژەمی سیاسی و هەزکانی دەسەات و دوەت لە عەراقدا ەەی گواستنەوەی ئەم هەژموونە بەسەر وەاتدا دەگەن.

ئەگەر لە گەشەیکی گشتگیرترەو سەیری بارودەخکە بکەین، نەک تەنها لە وانگەی ەهەندی سیاسی و ململانە سیاسی و سەربازی و ئەمنییەکانەو، بەکو بە دوای قووەایی ئابووری و بنەمای ماددی ئەو ەوەندەدا بگەین کە عەراق پەیدا تەدەپەت، دەبینین کە جوەی سەرمایە لە ناوچەکەدا ئەم فاکتەرە ماددییە، و ئەمەش بناغەییترین و گشتگیرترین پرسەیە. هەر بەوپەیەش توخمی ماددیی بنەتییە بە شکەدان بە پرس و ململانە سیاسی و جیەپەلیتیکییەکان لەناوخەی عەراق و لەسەر ئاستی ناوچەکە. ئەمەش بەو مانایە کە ئەم سیاسەت و ململانەیانە لەسەر ئەم بنەما ماددییە و ئەم پەشهاتانە کە لە ەوندە ئابووریەکانی عەراق و ناوچەکەدا ووددەن، خەیان بەرهەمدەهەننەو.

پەش (٧)ی ئەکتەبەر و شەی جینەسایدی ئیسرائیل لە دژی فەلەستینییەکان، ەوەندەک لەئارادابوو بە ئاساییکردنەوەی پەیوەندی لەگە ئیسرائیلدا، لەلایەن سعودیە، ئیمارات، بەحرەین، سودان و وەاتانی دیکەی عەربیەو، و ئەم ئاساییکردنەوەش لەژەر فشاری گەانی بارودەخی ماددیدا بوو، کە مەبەستم فشاری بەرژوەندییەکانی سەرمایە و واقیعی هەرچی زیاتری ەیکهەپیکرانی سەرمایەی ئەم وەاتانیە بە سەرمایەی جیهانییەو. هەر بەم پەیەش لەژەر فشاری بەرژوەندییەکانی ئەم بلەکە ئابووریانەدا بوو کە لە ناوچەی ژەهاتی ناوەاستدان وهەر چی زیاتر تەکەاون لەگە سەرمایەی ئمپیریالیستی ئەمریکا و ژئاوا و ئیسرائیلدا.

(٧)ی ئەکتەبەر هات و شەککی گورەی لەکەوتەو بە ئەم بارودەخ و ئااستیە، و بوو هەی پاشەکشە و خاوبوونەوەی کاتیی ئەم ەوەندە. هەرچەند ئەم خاوبوونەویە ووەیدا، بەام ەوەندە ئابووریە بنەتییەکان و لەکهەپەکانی هەرچی زیاتری بەرژوەندییەکانی سەرمایەی جیهانی و سەرمایەی ناوچەیی لەگە یەکتری هەر بەردەوامن.

هەر لەم ااستایەشدا، دوەتی ئەران و ژەمی ئیسلامی ئەران، دوەتی تورکیا و ژەمی ئەردەغان، واتە ئەم دوەتە ناوچەیانە کە زاەن و هەژمونیان هەیە بەسەر ەوەندی بارودەخی ناوخەی عەراق،

بەتایبەتی ئەران، کە [illegible]ی سەرکیی تەدا دەگەت، تەنها هەزی سیاسی و سەربازی نین، بەکو هەزی ئابووریشن.
ژیمی سیاسی ئیسلامی ئەران و ئامانجە سەربازی و ئەمنی و فراوانخوازیەکانی و هتد، دابەاو نیە لەو ەاستییەی کە کەمەگەی ئەران سیستمەکی سەرمایەدارییە و هەر بەوپەیەش ناوەندەکی ئابووری و ناوەندەکی کەکەبوونی سەرمایەیە، بەیە دەتوانین بەین سەرمایەی نەتەویی ئەران لە لایەن ژیمی ئیسلامی واتە کەماری ئیسلامی ئەرانەوە دەپارەزرە، و ژیمی ئیسلامیی دەسەاتدار نوەنەرایەتی بەرژەوەندییەکانی سەرمایەی نەتەویی ئەران دەکات.
بە هەمانشەوە ئەو ژیمە سەرکوتگەرانەی کە لە کەنداودا هەن، نوەنەرایەتی بەرژەوەندییەکانی سەرمایەی کەنداو دەکەن، واتە سەرمایەی سعوودیە و ئیمارات و وەاتانی دیکەی کەنداو، کە زەر تەکەاو و لەکهەپەکراو بوون لەگەە یەکتری.
هەمان مەسەلە بە سەر سیاسەتی فراوانخوازی تورکیا و ئەردەغان لە ناوچەکەدا تەتبیق ئەبە و هەمان شت بە ئەران و سیاسەتە فراوانخوازییە ناوچەییەکانیشی دەگونجەت. هەم ئەران و هەم تورکیا بلەکی ئابوورین و بەرژەوەندییە ئابووریەکانیان بە پلەی سەرەکی ەبازی سیاسی و سەربازی و ئەمنییان لە ناوچەکەدا دەجوەنن و دیاری دەکەن.
کاتەک باس لە عەراق دەکەین، دەبینین کە زەریی و قەبارەی گەورەی هەزەکانی دەسەات و ژیمی سیاسی کە لە سەدان هەزار هەزی سەربازی و میلیشیایی و ئەمنی پەکهاتووە، هاوتا نییە لەگەە پەداویستییەکانی جوەی سەرمایەی نەتەویی عەراق لە بواری کەبەکەی ناوچەییدا.
ئەو ەوونە کە بەرجەستەکردنەوەی بەرژەوەندییەکانی سەرمایەی نەتەویی لە ەگەی دەوەت و دەسەاتی ئەمرەی عەراقەوە بەربەستی گەورەی لە بەردەمدایە، ئەویش بەهەی ئەوەی کە سیستەمی سیاسی لەسەر بنەمای پشکپشکەنەی نەتەویی و تایفەگەری دامەزراوە و لەلایەن هەزە ئیسلامی و ناسیەنالیستەکانی ەکابەرەوە کەنترەکراوە، و هەروەها بەو هەیەشەوە کە وەاتەکە لە ژەر کاریگەری ئەمریکا و ئەراندایە، و تا ەادەیەکیش لە ژەر کاریگەری ئابووری تورکیادایە. ئەمەش بەو مانایەیە کە بەرژەوەندی سەرمایەی نەتەویی، واتە بەرژەوەندیی بەرژوازی نەتەویی لەسەر ئاستی عیراق، لاواز و پەپووتە، و ئەم سەرمایە نەتەوییە توانای کەبەکەی لەگەە سەرمایەی نەتەویی وەاتانی ناوچەکە و بلەکە ئابووریە ناوچەییەکان و وەاتانی ئیمپریالیست نیە.
سیاسەتی فەرمی بەرژوازی حوکمرانی عەراق و بەرژوازی نەودەوەتی

دابەشکردن و سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی دابەشبوونی کۆمەڵگای عێراق لەسەر بنەمای دین و نەتەوە و تایفە، و درێژدانە بە ژەمی سیاسی بەرژوازی بەم شیوەیە.

تەنانەت ئەگەر گریمانە بکەین کە دەسەڵاتی ئێستا، یان باشتر بڵێین دەوڵەتی عێراق، توانیبێتی کۆشکێی یەکلایی بکاتەوە و ستوون و باڵ و هێزە جەراوجێرەکانی ژەم لە چوارچێوەیەکی سیاسیدا یەکبخات بەجێرێک کە هەمەلایەنەتر لە ئیستای نوێنەرایەتی بەرژەوەندیی سەرمایەی نەتەوەیی عێراق بکات، ئەوا ئەم دەوڵەتە، – لەلایەن بۆشک لە چەپ و ئەو هێزەوە سیاسیانەی کە باس لە "نیشتمان" و "بەرژەوەندی نیشتیمانی" دەکەن، و دەربارەی دەوڵەتی "مەدەنی" و "دیموکراسی" ئەدوێن و بڕوا بە بیرکەی جیگیرکردنی دەسەڵاتی ناوەندی و چەکداماڵینی میلیشیاکان و بلۆکە جەراوجێرەکانیان ئەدەن-، وا لە قەڵەم ئەدری کە خەکارانە خزمەت بە جەماوەر دەگەیەنێت.

بەڵام ڕاستییەکە وانییە، ئەگەر دەسەڵات هێزەکانی یەکبخات و دەوڵەتێکی بەهێزی ناوەندی دامەزرێنێت، یان وەک دەڵێن "دەوڵەتێکی کۆنترۆکەر"، ئەوا ئەم دەوڵەتە نوێنەرایەتی بەرژەوەندی سەرمایە دەکات، واتە بەرژەوەندییەکانی چینی بەرژوازی، هەربەیە زەحمەتکێشان و ستەملێکراوان و کرێکاران و گەنجان و ژنان لە جەمسەری پێچەوانەدا دەبن و بەدەست چەوساندنەوەی بەرژەوەندییە چینایەتییە ناسیونالیستییەکانی سەرمایە و دەوڵەتکەیەوە ئازاردەچێژن.

ئەوە بەرژەوەندی سەرمایەی گەورە و سەرمایەی ئەم بلۆکە سیاسیانە و دەوروبەرەکانیانە کە دەوڵەتە دامەزرێوەکە دەیانپارێزی و خزمەت بە بەرژەوەندی جەماوەر ناکات.

ئەمەش ئەوەیە کە لە ساڵی (۲۰۰۳)ەوە تا ئێستا بینیومانە، واتە ئەوەی کە چەن قۆناغێ جیاوازەکانی شەڕی تایفەگەری، تیرۆر، ناسەقامگیری دەوڵەت و ژەم، و کۆنترۆڵکردنی داعش، تێپەڕین، و چەن هەرێمێک لەو قۆناغە سیاسی و سەربازیانە دەسەڵات و دەوڵەتی بەهێزتر کرد، و چەن ئەم دەوڵەتە لە بەرژەوەندی جەماوەر دابڕاوە و سیاسەتگەلێک جێبەجێ دەکات کە دژی بەرژەوەندی ئەوانە.

ئەوەی پێشتر ڕوویدا لە داهاتووشدا ڕوودەدات، بەیە دەمەوێت جەخت لەسەر خاڵێک بکەمەوە، ئەویش ئەوەیە کە هەر خەشباوەڕییەک بەوەی کە گوایە کۆشەی جەماوەر چارەسەر دەبێت لەگەڵ سەقامگیری دەوڵەت و دامەزراندنی بەم ناوەڕۆکە چینایەتییە بەرژوازییەوە، دوای یەکلاییکردنەوەی مەسەلەی میلیشیاکان و کۆشکانی دیکە، زیان دەگەێنێت بە پرسی ڕزگاربوونی ئینسانی زەحمەتکێش، چونکە لە واقعدا کۆشە بنەڕەتیەکانی جەماوەری بەرینی خەڵک وەک خەی دەمێنێتەوە و

گ□□انکاری ل□ ب□رژ□و□ندی ئ□وان □وونادات. تاک□ گ□□انک ک□ د□توان□ت ل□ ب□رژ□و□ندی ئ□وان ب□ت ئ□و□ی ک□ ج□ماو□ری ست□مل□کراو و ز□حم□تک□ش خ□یان □□کبخ□ن و ببن□ ه□ز□کی سیاسی ک□ کاریگ□ریان ل□س□ر □□و□ند□ سیاسی□یکانی و□ات ه□ب□ت. تا ئ□م ساتـ□ ه□زی ب□رژوازی ناسی□نالیستی و ئیسلامی ناوخ□ و د□و□□تانی ئیمپریالیستی و ناوچ□یی ک□نتر□□ی ئ□و □□وندان□ د□ک□ن.

ب□د□ر ل□وان□، ج□ماو□ری کر□کاران، ز□حم□تک□شان، گ□نجان و ژنان ب□د□نگ ن□بوون. بینیمان چ□ن نا□□زای□تی ک□م□□ای□تی ل□ ق□ناغ□ جیاواز□کاندا ل□ سا□□انی (۲۰۱۱) و (۲۰۱۵) و (۲۰۱۷) و (۲۰۱۸) و پاشان □اپ□□ینی ئ□کت□ب□ری (۲۰۱۹) ک□ گ□ور□ترین □اپ□□ین بوو ل□ م□ژووی هاوچ□رخی ع□راقدا س□ریه□□دا.

ئ□م ه□و□ان□ی گ□نجان و ج□ماو□ری ست□مل□کراو ک□ قوربانیی د□ستی س□□ختیی ئ□م ه□لوم□رجان□ بوون، ئامانجیان ف□راه□مه□نانی گ□□انکاری□یکی □یش□یی بوو ل□ ب□رژ□و□ندی خ□یان، ب□□□ام ئ□م ن□هات□دی. ئ□ویش ه□ر ت□نها ب□ه□ی س□رکوتکردن□و□ ن□بوو، ه□رچ□ند□ س□رکوتکردن □□□یکی بن□□□تی و س□□ر□کی ه□بوو ل□ س□پاندنی پاش□کش□ک□دا، و س□رکوتیک بوو ل□ □ابردوودا ب□ د□گم□ن بینراو□ ل□ ناوچ□ک□دا و ت□نان□ت ب□راورد ناکر□ ب□ □اد□ی س□رکوتکردنی ش□□شی میسر ک□ س□رک□وتوو بوو ل□ □ووخاندنی □ژ□می موبار□ک. واتای ئ□م ئ□و□ی ک□ ململان□کان و ب□رژ□و□ندیی ئ□و ه□زان□ی ک□ ک□نتر□□ی د□خی ع□راقیان کردو□ ز□ر گ□ور□ن، ئ□م□ش مانای ئ□و□ی ج□ماو□ر پ□ویستی ب□ ج□ر□کی تری کار ه□ی□، واتـ□ کاری □□کخراوتر و دیدگای سیاسی □وون و □□کخستنی ب□ه□□ز، و ب□و مانای□ی ک□ ئ□م ه□و□□ پ□رشوب□اوان□ی ئیساتیان پ□ویستیان ب□ ی□کگرتوویی ه□ی□ ل□ ه□□□کی سیاسی ش□رشگی□ان□ و س□شیالیستی □□شندا.

□□□ی □□وتی مارکسیستی

س□بار□ت ب□ □□□ی □□وتی مارکسیستی ل□ □□و□ندی بارود□خی ع□راقدا، ه□رو□ک ل□ ناونیشانی سیمینار□ک□دا هاتوو□، پ□ویست□ دوو باب□ت ل□ب□رچاو بگیر□ت. ی□ک□م، ج□ماو□ر ب□ ب□د□نگی دان□نیشتوو□، و کر□کاران و ز□حم□تک□شان و خ□□کی ز□ر□رم□ند ل□م بارود□خان□ نا□□زای□تیان د□ربی□و□ و ب□رد□وام د□نگیان ه□□ب□یو□، و دوو□م، ئ□رکی بن□□□تیش گ□□ینی ئ□م □□وند□ و ی□کخستنی خ□بات و □□کخستنی□تی.

خ□تان ئ□و□ د□بینن ک□ □□وتی ناسی□نالیستی ه□ی□ و ب□رچاو□، و خ□□کی ت□دا □□کخراو□ و د□س□□ات و حزبیان ه□ی□ و کاریگ□رییان ل□س□ر □□و□ندی بارود□خ□ک□ ه□ی□. ه□رو□ها، بزووتن□وه ئیسلامییه ج□راوج□ر□کان، ل□ ئا□استه ج□راوج□ر□کان، نفوز و سیاس□ت و

کاریگەرییان لەسەر کەمە ڕگە هەیە، بەڵام ئەگەر سەیری ڕووتی مارکسیستی بکەین، دەبینین تا ڕادەیەک لاوازە، هەرچەندە بەسروشتی ڕووتکە لە ناو کۆمەڵگەدا هەیە و پێوەندیدارە بە خەباتی جەماوەری کریکار و زەحمەتکێش و چەوساوەکان لەبەرامبەر چەوسێنەرەوە و نادادپەروەری و ستەمکاریدا، و پێوەندیدارە بە خەباتیان لە پێناو بەدەستهێنانی خۆشگوزەرانی و یەکسانی و ئازادیدا. ئەمانە تووخمە ماددییەکانی ڕووتی مارکسیستین و تووخمگەلێکن کە بە زەری لە ناو کۆمەڵگادا بوونیان هەیە، بەڵام لە فەرمەکی سیاسی ڕێکخراو و کاریگەردا نین.
بێگومان گوشاری هەرشەکانی بۆرژوازی نەوەوەتی و هەرشی هێزە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان بە سەر کۆمۆنیزم، تا ڕادەیەک ئیمیجی کۆمۆنیزمی شێواندووە لای جەماوەردا بەڵام تاکە هەکاری نەگەتیف نیە لەسەر ڕووتی مارکسیستی.
ئەو پارتانەی کە بە ڕووکەش بانگەشەی کۆمۆنیستی و مارکسیستی دەکەن، پاشکۆیانکردووە، وەڵی نەگەتیڤیان هەبووە، ئەویش بەهۆی سیاسەتی سازشکارانە لەگەڵ بۆرژوازی دەسەڵاتدار، سیاسەتی سازشکردن لەگەڵ نزیەت و بەها کۆنەپارستانەکان کە لە کۆمەڵگادا هەن، هەروەها سیاسەتی تێکەڵبوونیان لەگەڵ دەسەڵات و ڕووتە دەسەڵاتدارە ئیسلامییەکان و ئەوانی تر، ئەوەش بە ئەوەی ژەمی سیاسی بورژوازی بنیات بنێن و بەسەر کۆمەڵگادا بیسەپێنن.
ئەوە ڕوونە کە ژەمی سیاسی قەت لەسەر بنەمای گشتی و بۆرژوەندییە گشتیەکانی کۆمەڵگا بنیات نەنراوە، بەڵکو لەسەر بنەمای چینایەتی بنیات نراوە. هیچ دەوڵەتێک و ژەمێکی سیاسی نیە لە جیهاندا کە چینایەتی نەبێت. دەوڵەت یان لە بۆرژوەندی چینی کرێکار و زەحمەتکێشان و چەوساوەکانە، یان لە بۆرژوەندی بۆرژوازیە، واتە بۆرژوەندی سەرمایە. بەاوکردنەوەی خشباوەی لەم بارەیەوە، بۆربەستدانانە لەبەردەم بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی زەحمەتکێش و زیانگەیاندنە پێی ، و یەکێک لەو هەکارانە بووە کە بۆتە هۆی زۆربەدان لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و ڕووتی مارکسیستی.
لە هەمان کاتدا ڕووتی تریش هەن وەک چەپە ڕادیکاڵە سیاسییەکان هەرچەندە ئەوان دوورن لە کۆمەڵگا، بەڵام ڕەخنەی سیاسییان دانەپچراوە لە ڕووتی ناسیۆنالیستی و لیبڕاڵی بۆرژوازی، و شێوازی کارکردن و سیاسەت و ئاسۆکانیان جیا نییە لەو ڕووتانە، و ئەم دانەپچرانەش هەکاری سەرەکی ناکامیەکانی ئەم جۆرە چەپەیە.
بەشێکی تریش هەیە، کە ئەوانە ڕۆشنبیرانن لەکەدارەوە بە جیهان دەکەن و هەگری سیاسەت و کولتوورن، بەڵام بەکردەوە هەنگاو نانێن بە هەنادی گۆڕانکاری، واتە مارکسیزم و ڕووتی مارکسیستی

گرنادنەوە بە بزووتنەوە کۆمۆنیستی و چینایەتییەکانی ناو کۆمەڵگە و بەو بزووتنەوە کۆمۆنیستیانەی کە پشتر ئاماژەم پێکردن.
ئەوە ڕوونە کە بوونی ڕووتی مارکسیستی شتێکی بابەتییە و تەنیا سوبژێکتیف نییە و پێکهاتەکانی ئەم ڕووتە لەناو کۆمەڵگادا بوونیان هەیە.
هەروەها سپێکترەمێک (طیف) لە ڕۆشنبیران و ڕووت و گرووپگەلێک هەن کە لەسەر بنەمای چینایەتی بیر لە سیاسەت ناکەنەوە، بەڵکو لەسەر بنەمای جەماوەر بگشتی و بەرژەوەندییە گشتییە هاوبەشەکان بیر لە سیاسەت دەکەنەوە، وە ئەو ڕاستییە لەبەرچاو ناگرن کە کۆمەڵگا دابەشبووە بەسەر چین و توێژەکاندا کە بەرژەوەندیی جیاوازیان هەیە و ناکۆکەکن. پێویستە هێزێکی جیاکەرەوە لە نێوان ڕووتی مارکسیزم و ئەم جۆرە ئاراستانەشدا بکەشرێت.
ئاشکرایە، پگەی سیاسی و فیکری هەر کەس و لایەنێک لەسەر بنەمای بەرژەوەندی ئەم چینە یان ئەو چینە دیاریدەکری، و هەربۆیە بە گشتی بژاردەی سێیەم نییە، بەڵام هەندێک لە بەناو مارکسیستەکان ئەم ڕێبازە سەهمیە هەڵدەبژێرن. هەڵبژاردنی ئەم ڕێگای سەهمە تەنیا ئاکامەکەی دوورکەوتنەوەیە لە چینە کۆمۆنیستیەکەیان، و گەنجان و ژنان و لە پرسەکانی ئەم چین وتوێژانە.
سەبارەت بە ڕێگای تیۆری مارکسیستی، گەر بکورتی باسی بکەم؛ مارکسیزم لەجەوهەردا تیۆری خەباتی چینایەتییە، تیۆری ڕزگاری شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکارە، و تیوری و ڕووتی ڕیفۆرمیستی سوود بە چینی کرێکار و زەحمەتکێشان و بەهێزارکراوان ناگەیەنن. ڕووتی مارکسیستی، پەیڕەوی لە تیۆری شۆڕشگێڕانەی مارکس دەکات، وە ئەم ڕێبازە و تیۆرییە بکارد هێنە بە لێکدانەوەی واقیع و لایەنگریکردن لە هەوڵەکانی ستەملێکراوان و بەهێزارکراوان و خەباتەکەیان. ئەمەیە گرنگی تیۆری مارکسیزم، ئەم تیۆرییە تەنیا کۆمەڵێک دڕق و بابەتی تیۆری و زانستی نییە، بەڵکو ئامرازێکی ڕزگاریخوازیە لە دەستی چینی کرێکار و ستەملێکراواندا کە پێویستیانە بە تێگەیشتن لە جیهان و فەراهەم هێنانی گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانە لە کۆمەڵگادا.
ئەگەر کرێکاران و زەحمەتکێشان لەژێر کاریگەری بیرکۆکانی بەرژوازیدا دەستبەرداری ئەو تیۆرییە ببن، ئەمە مانای ئەوەیە کە بەدەستی خۆیان خۆیان لە چەک دادەماڵن، و خۆیان ئەم چەکە فیکرییە وەلادەنێن کە پێویستیانە بە گرتنەبەری تیۆری و بەرنامەیەکی کاری شۆڕشگێڕانە بە گۆڕانکاری.
جارێکە تر ڕووندی سیاسی بارودۆخەکە
جارێکی تر دەگەڕمەوە بە باسی ڕووندکانی دۆخی سیاسی عێراق و

ئەو خاڵە بنەڕەتییەی کە دەستم پێکرد، مەبەستم بەرژەوەندیی سەرمایەی نەتەوەیی عێراق و لاوازیکەیەتی لە نەو کەبەکی وەاتانی ناوچەکەدا، هەروەها بە تاوتوێکردنی هەندێک لایەنی دیکەی بابەتەکە.
بە نموونەی ئێران دەست پێدەکەم: ژیمی ئێران پێویستی بە هەڕەشەی سەربازی و ئەمنی و میلیشیایی زۆر بەهێز هەیە، بۆچی، چونکە بەرژەوەندیی سەرمایەی نەتەوەیی ئێران گەلێک قەبەیە و توانای کەبەکی لەسەر ئاستی ناوچەکە هەیە، هەروەتر سەبارەت بە تورکیا کە سوپا و هێزی سەربازی گەورە و بەهێزی هەیە، و ئەمەش ڕێکدەتەوە لەگەڵ بەرژەوەندی سەرمایەی نەتەوەیی و وەبەرهێنانکانی و بەرژەوەندییە ئابووریییە گشتییەکانی لە ناوخۆی وڵات و لە ناوچەکەدا. هەمان شت بۆ دەوڵەتانی کەنداو و ستەمکاری و میلیتاریزم و شێوازی لە یەمەن و فراوانخوازییەکانی دیکەشیان دەگونجێت کە دەتەوێ لەگەڵ قەبارەی گەورەی سەرمایە و قەبارەی گەورەی بەرژەوەندییەکانیان لەم وڵاتانەدا.
بەڵام کاتێک سەیری عێراق دەکەین، بەرژەوەندییەکانی سەرمایەی نەتەوەیی لە بنەڕەتدا پەرشوبڵاوە، و وەک ئاماژەمان پێدا، تاکادیەک دابەشبووە لەنێوان بەرژەوەندییەکانی سەرمایەی نەتەوەیی لە هەرێمی کوردستان، و سەرمایەی ناوەندی و سەرمایەی ڕۆژئاوای عێراق، وە ژێرخانی سیاسیش لایەن ڕەوتە نەتەوەیی و تایفگەریەکانەوە باڵی بەسەردا کیشراوە، و دەوڵەتی ناوەندیش دەستی بەسەر ڕەوەندە سەربازی و سیاسی و ئەمنییەکانی ناو وڵاتدا نەگرتووە بەتەواوی.
ئەو پرسیارەی کە دێتە ئاراوە ئەوەیە؛ لەکاتێکدا جوڵەی سەرمایە لەعێراقدا بەم شێوەیە و لە ژێر هێژمۆنی ئێران و ئەمریکا و کاریگەریی ئابووری تورکیادایە، کەوایە بۆچی ئەم قەبارە گەورەیەی میلیشیا و هێزی سەربازی و ئەمنی و هەواڵگری و پۆلیسیان هەیە، کە بە سەدان هەزارن ؟ هەکاری ئەم زۆرییەی هێزی سەرکوتگەرانە چییە؟ بەگومان هەکاری سەرەکی بە بەکارهێنانێتی لە ناوخۆدا، بە سەرکوتکردنی ئاپۆزیسیۆن و ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان و کنترۆڵکردنی بارودۆخی هەنووکەیی و ڕێگرتنە لە سەرهەڵدانی هەر بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانەی کۆمەڵایەتی بەهێز لە وڵاتێکدا کە دەرگیری قەیرانی هەمەچەشنەی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتوورییە.
سەرەڕای ناکۆکییەکانی نێوانیان، هێزە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان، بەرژەوەندیی سیاسی و ستراتیژیی هاوبەشیان هەیە لە پاراستنی ژێرخانەکەیان و ڕووبەروبوونەوەیان بەرامبەر جەماوەر. بەدەر لەهەر جیاوازییەکی نیوانیان هاوبەشن لە چەوساندنەوەی کرێکاران و زەحمەتکێشان و سەرکوتکردنی ناڕەزایەتیی جەماوەر و زەوتکردنی

مافکانی ژنان و سرکوتکردنی برهستیان. ئو هزانە هاوبشن لە سیاستی ئابووری دوەت کە بکاری و هژاری دروست دکات، و هروها هاوبشن لە خنکاندنی خواستکانی گنجان و فراوانکردنی ادی دواکوتوویی فیکری و معنوی لە واتدا. هروها ئو حزبانش کە خیان بە ئپزسیەن دزانن لە واقعدا بشکن لە دسات تنانت گر وزارتکیشیان نبت و نگشتبنە پرلمان. فلسفی هبوونیان لبروخستنی بزووتنوی ششگانە و نهشتنی هر جوییکی جددییە برو گانکاری.
ئمە لە (ککخراوی بدیلی کمنیستی) ئم سیمینارمان سازداوە لە بسرە و شانازی دکین کە لم شارە درین و کریکارییدا لگتانداین. ئمە ئو ئااستە بنچینییانمان گرتتبر کە باسمانکردن، هروها لکار و تکشانکی بردوامیش داین بە گشپدانی بزووتنوە و ووتکی مارکسیستی بهز، و بە زیندووکردنوی مارکسیزم و گینی بە هزکی کمایتی و سیاسی و فیکریی بهز لە کمگدا.
(ککخراوی بدیلی کمنیستی) کراویە بە هموو کسک، بە هر مارکسیستک، هر ششگک، و هر کسکی کرکار و زحمتکش و هر کسک کە بیوت سرکوتنی خباتی جماوری کرکاران، زحمتکشان، گنجان و ژنان سرکوتن بدستبهنت. (ککخراوی بدیلی کمنیستی) ئامرازکی ککخراوییە بە ئوان، و بشکە لوان، خباتی ئمە لگیان هاوبش.
٢٠٢٤-٧-٤

نیفاق.. نوزاد بندی

نیفاق بریتیە لە درکردن لگە بیروباودا .. واتا بە ووکش خت وا نیشان بدیت هگری بیروباوکیت ، بام بە کردوە ، جیاواز بیت لە بیر و باوکت .. یان بە ماویکی دیاریکراو کار بە بیر و باوکت بکیت و دوای ئوە هبگیتوە و ببیت بە کسکی دژ بو بیر و باوی پشتر هتگرتووە ..
لە قورئاندا سزای گورە بە ئو کسانە دانراوە کە بە ووکش موسومانن ، بام کە داوای کارپکردنی بیروباوکیان لە دکرت ، هدن و خیان دشارنوە و بیانووگلک ددزنوە بە

ئەوەی ئەرکەکانی تایبەت بەو بیر و باوەڕە جێبەجێ نەکەن ، ئیتر ئەو ئەرکانە بەخشینی زەکات بێ ، چوون بە شێوەی چارەنووسساز بێت ، کاری چاکە بێ ، خانەویستیی بێ ، یان هەر ئەرکێکی تر ، لە وەسفی داهاتووی ئەم جۆرە کەسانەدا ، بنی دڕۆخ دەست نیشاندەکرێت بەیان ، واتا ئەم بەناو باوەڕدارانە ، لە خراپترین کەسەکان حیساب دەکرێن و ئەخرێنە بنکی ئاگری دڕۆخەوە ..
لە سەردەمی ئەمەویەکانەوە شتێک نەمایەوە بە ناوی بیر و باوەڕ ، چونکە خەلیفایەتیی بوو بە پشتا و پشت ، لە باوکەوە بە کوڕ .. ئیتر خەلیفە لە جیاتی کار بە بیر و باوەڕ بکات ، سەرقاڵی پێگەیاندنی کوڕەکانی بوو ، هەتا بەهەزترینیان بکات بە جێگرەوی ناز و نیعمەتی نیفاقی خەلافەت ، ئیتر جەنگی نێوان براکان و ژەهرخواردن هاتە گۆڕێ ..
ئەبینیت بانگخوازێک گەزێک ئیشی بەرداوەتەوە کە زەرترین کاتەکانی لە شانەکردن و نیگرەکردنی ئیشیدا بەسەر دەبات ، هەر ئاگایشی لەوە نییە کە هەرماتکەڵکی ئاوژکاری یەکەمی ئەمانیا لەسەر ملیۆنێک دۆلار پێگە و حزبا و شەرەفی شکێنرا و پەلکێشی دادگا کرا ، لەبەر چاویدا وار و وەخی ووتاکە ئەکرێتە تێنکەرەوە و ئەدزرێت ، ئەمیش باسی فیقهی ژنی دووەم و سێیەم و چوارەم دەکا ، یان دژایەتیی ئیش درێژکی تر دەکات کە پێی وایە دەعای قنوت لە نوێژی بەیانیدا بیدعەیە !! ..
چەندین جار ووتار خوێنی ئیش وەک کلووی بەفرم خستۆتە دەخکەوە کە نەتوانێت دەڵێک قسەیش بکات ، چونکە کاتە پێی دەڵێیت لەسەردەمی بیر و باوەڕدا نادادیەک هەبووایە ، لە بانگی مزگەوتەکاندا داوا دەکرا خەڵک بە چاکەوە بڵن بە دژایەتیی نادادیەک کە هەڵتەقیوە ، پەم ووتون ئەوە وا ئیشتان لە ووتار و مینبەردا سپی بووە ، ئایا تا ئێستا نادادیەکتان نەبینیوە وا هەشتا لە بەندگی مزگەوتکەوە نەتانتووە خەڵکینە کەبنەوە ، با دژایەتیی نادادیەک بکەین کە یەخێ گرتووین ؟
نەیانزانیوە بڵێن چی .. یان وتوویانە ئەم سەردەمە جیاوازە !! ..پەم وتوون ئەی بەچی سەردەمی دوژمنەکانتان جیاواز نییە و بە تەپ و تانکەوە ئەدێن بە سەرتاندا ؟؟
بەچی گەنمی جوان و سروشتیی ووتاکە لەو دەشتە تەپە دراوە و .. لەیان وەرناگیرێت ، کەچی ئاردەکی پە لە ژەهر لەو سەری دنیاوە دێت ، ئەبە بیکەن و بیکەن بە نان و بیخەن ؟ ئایا ئەوە وەک ووتارخوێن و هەنیشادەری موسوڵمانان هیچتان لەسەر ئەم گاتەجاییە باسکردووە ؟؟ ..نا .. ئەو سەرقاڵی ئەوەیە کە تەکفیری کەسەک بکات ئیشی تاشیبە یان سەرقاڵی کردنەوەی سەدان نوسینگەی عەمریە ..

ئ□گ□ر وابزانین نیفاق تایب□ت□ ب□ باو□□دارانی ئیسلام ، ب□ ه□□□ چووین .. نیفاق ل□ ه□موو بیر و باو□□□کدا ه□یه و ک□سان□کی خ□پ□رست و ز□مان□ساز ه□ن ، ل□ پ□ناوی ب□رژ□و□ندیی تاک□ ک□سی و خ□زانی خ□یان ، نیفاق ئ□خ□ن□ ناو بیر و باو□□□کان□و□ .. ب□ نمون□ س□دام حس□ن ، ک□ گ□یشت□ کورسی حوکم□انی س□رج□م پیاو□ د□س□ز□کانی حیزب□ک□ی ق□ت□ و عام کرد ..یان ک□س□کی و□ک ڤلادیمیر لینین ک□ باوکی بیر و باو□□ی ک□م□نیست بوو ، ه□موو ژیانی خ□ی ب□ بیر و باو□□□ک□ی ت□رخان کرد ، س□دان کت□ب و ووتاری ل□و پ□ناو□دا نوسی ، دوای خ□ی ج□ز□ڤ ستالین پ□یدا بوو ، ک□ ب□ حیساب سکرت□ری پارتی ک□م□نیستی □وسیای□ ، ب□□ام بوو□ ک□م□نیست□کی مونافیق و ..ز□رین□ی ت□ک□ش□ر□ ک□م□نیست□کانی ل□ناو برد ..ی□ک د□□ی ل□ ئایدی□ل□ژیای ک□م□نیست زیاد ن□کرد و ک□وت□ ک□م□□کوژیی ل□ناو وو□ات□ک□ی خ□یدا و هیچی ک□متر ن□بوو ل□ هیتل□ر و م□س□لینیی ..

ب□ پ□چ□وان□و□ ، ئ□م□□ ئ□بینین ه□موو و□اتانی سیکیویلار ل□ پرسی سیکیولاریزمدا ه□او□ا و ت□بان و ن□یانه□شتوو□ نیفاق ت□ک□□اوی قوتابخان□ فیکریی□ک□یان ببت□ ، ئ□و□تا ئاشکرا و□وون□ یابان و ئ□م□ریکا و ب□ریتانیا و ف□□□نسا و ئ□□مانیا و ئیس□ائیل ، ی□ک د□ و ی□ک د□ستن و ..ت□ک□ا ل□ دوژمن□کانیان د□د□ن ..ئ□م□یش وایکردوو□ ببن□ خ□او□نی جیهان .. ل□ ب□رامب□ردا ، وو□اتانی مونافیق ، ک□وتوون□ت□ ژ□ر پ□□اوی سیکیولار□ □□س□ن□کان□و□ .. واتا موسو□مان□کی مونافیق ، یاخود □□ژه□□اتیی□کی مونافیق ، ل□ دنیا و قیام□تیشدا ئ□ک□و□ت□ ژ□ر پ□□اوی سیکیولار□کی پاک یان □□ژئاوایی□کی د□س□ز ب□ بیر و باو□□□ک□ی خ□ی ..

ئ□ستا ت□ بچیت□ وو□اتکی ئ□وروپی و ..س□دان هاو□□ی ئ□وروپیت ه□ب□ ، هیچیان پای□کانی سیکیولاریزم ب□ ت□ ناشک□نن ، ئ□وان ب□و کار□ د□□□ن د□س□زیی ب□ یاسا و .. یاسا ل□ س□روو ه□موو شت□ک داد□ن□ن .. کات□ س□ر□ک و□زیران□کی و□ک ه□رماتک□ل ل□ ئ□□مانیا ، نیفاق□ک د□کات و ب□□ک پار□ی گشتی ب□ حیزب□ک□ی ت□رخان د□کات ، ب□ د□ست□کی پ□□ایین ل□ی د□در□ت و پ□لک□شی ب□رد□م دادگا د□کر□ت و د□خر□ت□ زب□دانی م□ژووی وو□اتک□ی□و□ ..ب□ ه□مان ش□و□ کلینت□ن و ی□هود ئ□□م□رت و ب□رلسکونی و ه□موو ئ□و س□ر□کان□ کات□ ئ□یان□و□ نیفاق ت□ک□□اوی د□س□□اتی وو□اتک□یان بک□ن ، سزای قورس د□در□ن و ح□یایان د□بر□ت و دادگایان پ□ د□گیر□ت و زیندان د□کر□ن و □او□دوو د□نر□ن ..

ب□□ام ل□ وو□اتی نیفاقدا ، ئ□و□ند□ ب□س□ خزمی ب□رپرس□ک بیت ، ئیتر یاسا و□ک ت□م ئ□□□و□ت□و□ و ئ□توانیت ه□رچی ب□ حورم□تیی□ ب□ یاسا و د□ستووری و□اتک□ی بک□یت ، هیچ ک□س□کیش □□گریت ل□ ناکات ،

چونکە هەمووان خەریکی نیفاقن لە پەگەی خەیاندا .. واتا تەماتە فرەشەک کە تەماتەی شکاو بە حیسابی تەماتەی ساغ ئەفرەشەت ، بەلایەوە ئاساییە سەعاتی مەچەکی سەرەک وەزیران نرخەکەی دوو ملیەن دەلار بە ، چونکە هەردووکیان مونافیقن ، خە ئەگەر جەگەکەیان پە بکرەت ، ئەوسا تەماتە فرەشەکە سەعاتی چوار ملیەن دەلاریی دەکاتە مەچەکی و ..سەرەکەکەیش تەماتەی بەگەن و شکاویش تەکەاو ئەکا و بە حیسابی تەماتەی زەاتە ساغیان ئەکاتەوە ..ئەمەیش ئەو دەردە کوشندەیەیە کە وا دەکات کەمەگا دابەزەت و هیچ گەانکارییەکی ئەرەنیی تەدا دروست نەبە .. کاتە کەمەک کەس لە بەردەم ژووری بەوەبەرەکدا ، چەندین سەعات بە ئیمزایەک ادەوەستن و بەلایانەوە ئاساییە کە جەنابی بەوەبەر تاقەتی ئیمزای نییە و لەگەگەفرەندەکەیدا نیسکافە ئەخواتەوە .. چونکە هەموو ئەوانەیشی چاوەوانی ئیمزای جەنابی بەوەن لە شوەنکاری خەیاندا گاتە بە کاتی خەکەکە دەکەن و نیسکافە لەگەگەفرەندەکانیاندا دەخەنەوە ..بەو جەرە پرسی شەش و چاکسازیی و ەیفەرم بە هەتا هەتایە لە گەدەنرەت ..

هەر بەیە لە قورئاندا جەگای مامەستایەکی ئاینیی کە تەنها قسە دەکات و یەک هەوەستی کرداریی نییە ، لە بنکی دەزەخدا دادەنەت ، واتا لە ژەر پەی ئەوانەی کە لە دنیادا نازانن ئایین چییە و خەریکی کوشت و بە و زینا و شەرابخواردنەوە و قومارکردنن ..بەو جەرەیە ، چونکە ئەو کەسەی کە درە لەگەخەی و خەک و خوادا ناکات و ..وەک ئەوەی هەیە خەی دەردەکەوەت و درە ناکات ، زەر باشترە لەوەی کە ووتار و ەوکەشەکی ئاینیی بە خەی دادەتاشە ، بەام ئامادە نییە بچووکترین فیداکاریی لە پەناوی بیر و باوەکەیدا بکات .. ئەوەی یەکەم ەاستیەکەی دیارە و ئەوانەی لە دەوری کەدەبنەوە وەکو خەی وان ، بەام ئەوەی دووەم بەو ووتار و ەووکەشە ئاینییە ساختەیەی بە خەی دایناوە ، هەزاران و ملیەنان کەس فریو دەدات و لە خشتەیان دەبات و ..ئاینەکەیش سوک دەکات و بە لاەیدا دەبات .. کاتەک ەوسیا چاویکردوەوە ، شتەک نەما بە ناوی کەمەنیست و یەکسانیی ، بەکو کەمەە ئاغا و دیکتاتەریان بینی کە لە پشت ئاەای سووری چەکوش و داسەوە ، خەیان و خەزانەکانیان ژیانەکی شاهانە ئەژیان و میللەتیش لە هەردوو جەژنە بوو بوو ..

کاتە میللەتانی ئیسلام چاویان کردەوە ، ئەبینن هەزار و یەک خەلیفە بە ەیشی درەژ و ژیانی شاهانەوە لە پشت ئاەای ئیسلامدا ، قوت بوونەتەوە ، شتەکیش نەماوەتەوە بەناوی ئیسلام لەسەر زەوی واقیع .. دەیان و سەدان ووەاتی بە ناو ئیسلامیی ، لاواز و مونافیق ، لەبەامبەر سەدان ووەاتی یەکگرتووی ەژئاوادا ، وەک پەی خوراویان

لهات ..
ئستا سیکیولایزمکی یک د و فیداکار لد دژی ئیسلامکی هزار خلیف و دژبیک شد دکن ، بگومان سیکیولاریزم ئیباتو .. چونک فیداکاریی همیش بسر نیفاقدا سردکوت ..

لد شریعتی ئیسلامدا هاتوو ، دساتکی بد دینی دادپرور ئمنتو و دساتکی دینداری نادادپرور ئوخ ..
لردا دادپرور واتا دسز بد بیر و باوکی بام نادادپرور واتا درزن و مونافیق بد بیر و باوکی ..
موسومانان لد جنگی ئوحوددا شکان ، چونک نیفاق تکاوی بیر و باوکیان بوو ، همتیان برد بد ککردنوی غنیمت و گیرفانپکردن ..
ئمد حقیقتک کد دی زرک لد خلیف هتقیوکانی کمگای خمان زیز دکا .. هروها دی کمنیست و سیکیولاریزم و عشایری و هموو تایتکانی تری ناو کملگای کوردیمان لد دنجد ، چونک هموویان مونافیقن .. یک تسقاد بیر وباوه لناو کمگای کوردیدا نماود نیفاق داینزاندبد ..کمونیستی وامان تدا بوود ، کد خی بد کمنیستی عیارد 24 داناود و خاونی گڤار و باوکراود و گوتاری کمنیستیی بوود ، بام لد یکم هلدا بوود بد کاپیتالیستک کد هتا بینقاقای لناو ملیارد دلاردا نوقم کردوود و هشتا بد هر چوار لادا هپد دکات ..ناوی خی لد دامزراود ناشرعییکانی داکوتاود ، ئستا هر بد گاتد و گپ پی بی کابرای کمنیست ، نگد درگای دادگات پد بگرت و داوای قربووی مادی و معنویت لد بکات ..
پیاوی ئاینیی وامان تدا بوود ، بد ووتارکانی خککی زریان کردتد گریان و لد ئلفود هتا یائی دساتی کوردییان ت کردتود و بد جرد و مافیا و حرامخریان لد قم داون ، بام کاتد دساتی کوردیی ، کورسییکی وزارت یان پرلمانی بد داناون ، یکسر یش و مزر و شوالیان تود داود و .. قات و بینباخی فرنگییان پشیود و ..جیان داود لد قژیان و ..کشک و جبد لاندکرزریان لد اکشاود و کوتوونتد داکیکردن و جوانکاریکردن بد ئو دساتی پشتر بد مافیا و جرد ناویان دبرد ..
ئیتر ئایدیلوژیای کمنیست و ئیسلامیی چی لناو کورددا ؟
ئوانیشی خیان بد وبرهن و کاپیتالیست ناساندوود ، لد ئاغایکی چنگ به خون و مونافیق و بد ویژدان زیاتر شتکی تر نین ، ئوند بسه بین لد کرتی تایبتی کاپیتالیستد

نخوندوارکانمدا بە هزاران کرکار و فرمانبر بە خبخشیی کاردکن ، بە ئوی ئو درامای نائومدکردنی دساتی کوردیی برامبر بە گنجی کورد پیادی کردوو ، ئمان چاپتری دوومی بو پی بربییتو ، بە تواو بکن ..
نیفاق ، ئو دردە کوشندییە کە بیر و باوکان دادزنە.. کسایتییکان ئپوکنتو .. شش و کرامت و شرف ئشکنە و وورد و خاشیان دکات .. وای لە دت ، متمانە ناهت ، تاککانی کمگا لە ترس و درە و فە و تکدا سرنگون ئکا .. دیندارە ووکشکانیان چاوی خوا دکن کمک فریشتیان بە بنرتە خوارو و بار و دخکیان بە چاک بکات ، سیکیولارە ووکشکانیش چاووانی کچی ژهات و هزکانی مارینز ئکن بت و بیان بکا بە ووتکی مدرن ، ئو لە کاتکدایە کە تکچوونی بار و دخکە بە هی خودی خیانویە .. بە هی ئو درە و خپرستی و دنیا پرستی و نیفاقویە کە لە ژیاندا پیادیان کردوو و .. یک بە یک بوون بە جلادی یکتری و .. هموویشیان بوون بە کیلە و مگلی دساتە مونافیقە گورکە ، کە خیشی لە ژر پی سیستمکی درکیدا گیری خواردوو و بچووکترین کرامت و کسایتی و بژاردی بە نهرو تو .. تنها وک بریکارک کار دکات بە بە سواکر کردنی میللتکە و ..شکاندنی بها کمایتییکان و ..یسواکردنی کلپور و زانست و ئدب و هونر و ئیستاتیکا …و هر شتک کنیالیزمی جیهانی لی بخوازە ..

شیعری ئازادی.. ورگانی لە فارسییو: پشکە ناکام

" ازادی "

(ئم پخشانە شیعرە ، نکراوە
بە گرانی ، داریوش ئیخونتو
وابزانم لە نووسینی خیشتی ،
زر گام ناوی کسم وک
نووسرکی دست نکووت)

،،،،،،،،،،،،،،،،

گ□ر □□ژ□ک ب□ س□ر ز□مینی من گ□یشتی
ل□ ش□و□ " قا□ب " ی پیر□م□رد□کی
□□ش پ□شی ع□با □□شی □یش سپی
ب□ زاراو□ی□کی ن□ناس وف□رهـ□نگی ع□ر□ب
و
چاو□کی سارد و ترسناک م□ی□…..
د□ربار□ی م□رگ م□دو□
م□چ□ گ□□ستان، گ□□ستان ک□تایی□
نا ب□ د□ست پ□ کردن ب□
ئ□مجار□ ل□د□می ک□س م□ی□
پ□یمانی ب□تا□ م□ی□
ن□وت م□هـ□ن□ س□ر سفر□کان
نانمان ل□س□ر سفر□کان
بهـ□□ر□و□..
ل□ ئاو و کار□بای خ□□ایی م□دو□
ل□ ک□ششی ئینسان بدو□
ل□ دروست کردن و ئاو□دانی
……بدو□
ل□ ب□یاری کو□ر م□دو□
ل□ تایب□تم□ند□تی و زانست وهـ□ست
….. بدو□

ئ□ی ئازادی
گ□ر □□ژ□ک ب□س□ر ز□مینی
من گ□یشتی
ل□گ□□ " شادی"یا و□ر□
ب□ پ□چ□ی □□ش و ئ□ق□ی ب□ ب□رد بوو
و
□یش□و□ م□ی□..
ب□ مارشی س□ربازی و ج□نگ□و□ م□ی□
ب□ ئاواز و م□سیقا و ئاهـ□نگ□و□ و□ر□
ب□تفـ□نگی گ□ور□ی د□ستی
منا□□ بچوک□کان□و□ م□ی□
ب□ گو□ و ماچ و کت□ب□و□ و□ر□
ل□ " ت□قوا " و ج□نگ و شـ□هاد□ت م□دو□

لە ئینسانیەت و ئاشتی و شەهامەت بدوێ
بەمان لە ژیان بدوێ
لە پێنجەرەی کراوەوە بدوێ
دەمان بە شەمالی ئاشتی
بە هاوڕێیەتی و عەشق ئاشناکە
فەرمان کە چۆن بژین
چوونیەتی مەرگ کاتی خۆی فەر بووین
فەری مەسەلەی " ئینسان بوون "مان کە
بە خودا " خود " دەمکە گێشتووین

ئەی ئازادی
گەر بە سەر زەمینی من گێشتی
لە دڵی عاشقەکانمان
هەنگاو بنێ
میهرەبانیت لە دەمانا داگیرسێنێ
تا ئازادی لە ناخمانا بجۆشێ
و
ئیتر چی دی پەلامارت نەیەین
لەگەڵ هەر هەناسەیەک
لە یادمان بی
کە تۆ لە هەناسە ئازیز تری
بزانین کە ئازادی نیعمەت نیە
بۆکو بەرپرسیارێتیە
فەرمان کە: کە لەبەر دەستا بوون
و
سەیرکردنی تۆ ،،ئاسان نیە
بە خەتمان ئاشنا کە
زەرت لەسەر نازانین
تەنها نامەکەت بۆزاری کردین
ئەمە بە پانتایی
یەک مژوو لە تۆ ..مەحروومین

ئەی نەبینراو ترین
گەر هاتی بە نیشانەیەکەوە وەرە تا بتناسین

ئەی ئازادی
گەر هاتیتە سەرزەمینی ئەمە
بە ئاگایەوە وەرە

تا لە دەروازەی ئەم شارەیا
بە شمشەر ملت نەپەنین
تا لە بیرەوەری لەسەرخەی مەژووا
نەهەین تەمان لە بدزن
تا نەچین بەهەیا
بزانین بە چەن و چوون
جەگرەوو نیە و خەتی..

ئەی ئازادی
" بەهای تە لەسەر ئەم خاکە، خوەنی
باشترین ەەەکانی ئەم خاکەیە....."
بەهای تە گرانترین بەهای دونیایە
بەام ئەم جارە
بەام ئەم جارە بە ئاگاییەوە وەرە
.....بە ئاگایی
.....بە ئاگایی

https://www.facebook.com/100000251431170/videos/34705715129611/96

موچە.. تەنزە شیعر.. نەوزاد بەندی

پەی بەن بەتیشەوە ،
تازە ەەزای گرانـــــــە
چونکە دەسکەلای دەستی
قەبە و ەەگرانە ..

بە فیکە و بە ئاماژەی
دز ، گیر ئەخواو پەی ئەچە ..
هەتا پەتری بکەن ،
ژەری زیاتر لەی ئەچە ..

باکی نییە بە ئاهی
هەژار و داماوی شار
پاشی لەداوەتەوە ،
بە ئەمری دز و زەردار

جاران ناوی موچە بوو ،
ئێستا سەدەقە و قەرزە ..
دەعای شەڕ لە هەکاری
ئەکرێ لە هەر 5 فەرزە ..

یەکەم جار لە مەژوو ،
موچە بکرێ بە فشار ..
تەنانەت خودی شەیتان ،
شەرمەزارە ..شەرمەزار

نەوزاد بەندی

کــورتەچیرۆک: بووک-ە-شــووشە..
نووسینی: ئامانج شەروانی

مەلا لە دەرگاکە هاتە ژوورەوە، هەموویان لەبەری هەستانەوە. کاکەسوور دەستی ماچ کرد و فەرمووی لە کرد و لە شوێنی شیاوی خۆی داینیشاند. کانەبی پشتی دایە دەستی و یەک دوو شپەماچی لە کرد و سەیرێکی باوکی خۆی کرد، ئەمیش سەری خۆی بە لەقاند، وەک ئاوەی ئافەرینی بە بنەڕەت.
کانەبی گەنجێکی چوارشانەی، کەمێک سادە بوو، سی و پێنج ساڵان بوو و ژنێک و چوار منداڵی هەبوو، منداڵە گەورەکەی هەر لەگەڵ خۆی لە دوکانی سەوزەفرۆشییەکەی کاری دەکرد، خە ئەگەر خوەندبای، ئەمساڵ دەبوایە بچێتە زانکۆ.
ملی ئەم گرانییە بشکێ، کانەبی هەتاوەکوو ئێستاش هەر لەگەڵ کاوەسی باوکی دەژیت. ژنە قوەبەسەرکەشی، ژیان، نەیدەورا فززەکی بکات، ئەگەر کانەبیش شلمکوتی نەکردبوایە، ئەوا خەسوو و خەزوور بەم ئەرکە هەڵدەستان.

ئەم چەند مانگەکە، کانەبی چاوی چووتە سەر کچەکەی هاوسێیان، هەموو جارێک کە لە کار دەگەڕێتەوە، سەرنجی دەداتێ، جا چ لەم کاتانەی کە لەگەڵ دەستەخوشکەکانی قسان دەکات، یان کە لەبەردەم دەرگای ماڵەکەیانە، یان کە بەرەو ماڵەوە دەگەڕێتەوە. کانەبی چیتر خەی بە ناگیرێت، بەیاری داوە کە وەکوو مەردێک دەستی کچە داوا بکات، بەڵکوو کاکەسووری باوکی دەی نەرم بێت و ئایشەی پێشکەش بکات.
مەلا پێاوەکەی دەستی لەسەر مەزەکەی بەردەمی دانا و کردیەوە، سەیرێکی کاکەسووری کرد، ئینجا ئاوڕێکیشی لە کانەبیی داوە، لەیانی پرسی ئەگەر ئامادەنە و گەواهیدەرەکان ئامادەن. کانەبیش بەتامەزرۆیەکەوە تێی گەیاند کە هەموو شتێک ئامادەیە، خە ئەم یەکەم جاری نییە!
مەلا ڕووی لە کانەبی کرد، ناوی پرسی، تەمەنی، دەنیا بووەوە کە کوێکی سی و پێنج ساڵانە و خەزاندارە، دووپاتیشی کردەوە کە بەڵێن بدات کە ژنەکەی یەکەمی دژایەتیی ئەم خوازبێنییە ناکات، کانەبیش سوێند و قوڕئانی بە خوارد، لە دڵەوەش داوای لەخشبوونی لە خواکەی کرد، بەم دەی خەی دایەوە کە شتێک خوا ڕەی پەدابێت، ژنەکەی کەیە تا لەی بستێنتەوە.
پاشان ڕووی لە کاکەسوور کرد، لەی پرسی کە ئەگەر ئەو ڕێ بە کانەبی دەدات تا کچەکەی بهێنێت و ببێتە کوێی، کاکەسووریش دەستی خستە نەو دەستی مەلا و تێی گەیاند کە لە شەکری پە خەشترە، چما کوێکی چاکتر لە کانەبیی بەدەست دەکەوێت، بەتایبەتی وا ئایشەش گەورە بووە، کاتی هاتووە.
دوای ئەمەی کە کچە و کوێی لێک مارە کرد، وتارێکی کورتی دا، پاشان مەڵێتی لە وەرگرتن، هەرچەندی تکایان لەی کرد تا بمێنێتەوە و شەربەتێک بخواتەوە، بەڵام ئەو سوێ بوو بەوات، گوایە دوو مارەیی تر هەیە کە دەبێت بەڕەوەی ببات. دەفزەنەکان کەوتنە دەفزەنین، گەنجەکان کەوتنە شایی و پیرەکانیش هەر لە شوێنی خەیانەوە، بە دەستی بە تەسبیحەوە شانی خەیان هەدەتەکاند.
کاکەسوور چووە دەرەوە، ئەم لا و ئەو لای کرد، ئایشەی نەدەزیەوە، بەقیەوە هاواری دەکرد: «ئایشە، ئایشە!» هیچ وەڵام نەبوو، چووە پێش دەرگای ماڵەوە، سەرنجی دا وا ئایشەی تەمەن نە ساڵان، لەگەڵ هاوڕێیەکەی یاری بە بووکشووشە دەکات. پیلی گرت و شەقازلەیەکی لەدا و فەرمانی پە کرد تا بچێتە ژوورەوە، دەست و پلی بشوات و جلەکانی بگۆڕێت و بچێتە لای زاوا تا یەک دوو وێنان بگرن. ئیتر گەورە بووە و بووەتە ژن، کاتی یاری بووک بووکانە بەسەر چوو!

واتای وشکان:
گواهیدر: شاهد

لانوازان، مستفا ئحمدی پاندو کنارکانی نمری.. حیدر عبدولحمان

ابووردووی هونری (مستفا ئحمد) پ لچالاکی و کاری هونری، لبواری شانو دراماو سینما، بام کس ناتوانت نکی لودا بکات، ک ئو ئکتر بردوام ئکتیف، ل گی زنجیر درامای (لانوازان) پییو کنارکانی نمری.
ئیدی مرڤ ک خوا چانسکی وای پ بخشی، ئیدی دوای مردن ژیانکی تر دست پدکات، بام کس نازان ئو ژیانی دوای مردن چند ژو چند مانگ و چند سا و چند سدی؟ بام ك بقد قواری ئو بخششی ک پشکش بژیانی دکیت.
(مستفا ئحمد) وك ئکتر فرمکی چسپاوی نبوو لنواندندا، ئمش نیشانی تگیشتنی ئکتر ب هونری نواندن، بام لدرامای (لانوازان)دا و لی (وستا عالی) خاون هوتل، ئکترکی کمدی بوو، ونی کاراکترکی ترسنك و لرزکی دبینی لزمنکی تنگتاوی سیاسی، ک زرینی تاکی کمگاکی، تک بسیاستی برنگار بوونو برهستی کردنی دسات ببونو، ک لهموو لایکدا اودنران و جزربد دران، بتایبت (فیق) ک همیش هانی سرنشینانی هوتلکی ددا هوشیار ببنو، هوی ئو بدن خیان لو خپرستی و ترسنکی رزگار بکن.
هوتلکی (وستا عالی) خی لخیدا موگیك بوو ب خ حشاردان و گرد بوونوی زرك لبکارو دست بتا و کسانی ب ئومدو بئ مراد، ک ما و حاکیان نبوو، بئ کس و ب خزان، ئو کلاو بناو هوتلیان هبژاردبوو تیدا بژین.
لهمان کاتدا شونك بوو ب گینوی بیرو باوو باکردنوی اپرتی سیاسی.

(هوتەلی لانەوازان) ئاگرچی تەکستەکی تەرجەمە کراو بوو، لە نووسینی (پامر مگر) لە هەشت بەش پێك هاتبوو، بەقابە چوار بەشی لە فەە دابوو، چوار بەشی لە ماباوە، بەڵام چونکە ئاوەندە جوان وەرگێڕابوو، وەك ئاوە وابوو کە تەکستەك بێت نووسەرەکی کورد بە بەرجەستەکردنی کێشەو ئاریشاکانی کەمەگای کوردی نووسەبێتی، لەووی سیاسی و کەمەایەتی و ئازووری، هەروەها دەرخستنی ئاو نەخشیانەی گەنجی کورد هووبەووی دەبێتاوە لەئەنجامی ئاو واقیعە تاەە.

بەیە تەکستەکە هەگزەکی بنەەتی بوو بە سەرکاوتنی بەرهەمەکە بگشتی، ئینجا ئەکتەرە لەهاتووکانی، کە هەر یەك لەوان بەەحەکی هونەری گاورە، هەموو توانست و وزەی خەیان لە کاراکتەرکانی خەیاندا نیشاندا، بە ئاوەی بینەر بشۆیەك لەگاە بەرهەمەکاو نواندنی ئەکتەرکان ئاوێتە بێت کە هەرگیز کاریگەر بوونی پەیان لەبن نەهێت، بەتایبەت (مستەفا ئەحمەد) لەەەی وەستا عەلی، (دەشاد مەریوانی) لەەەی (قوتبەدین) و ئازادی حەمە بچکە– لەەەی هادی، کەمال سابیر ـــ لەەەی عەباس، حەسەن تەنیا، مەریوان مستەفا، تەها باراوی، حەمە ەەشید هەرەس(لەەەی ەەفیق، عوسمان چەوارـــ لەەەی دکتەر) ئەندامانی تیپی پەشەوی شانەی کوردی بوون لەسلەمانی.

ئاو دراما ەەش و سپیە ئاگرچی بەتەکنیکەکی لاوازو کامەرایەکی سەرەتایی و چەند ئامرازەکی سادەو تەچووکی کەم بەرهەم هاتووە، بەتەنیا ەەژەك لەستەدیەکانی بەغدا تەمار کراوە، بەڵام بینەر ئەستاش ئاوەندەی ئیشتیاقی بینینەوەی ئاو بەرهەمە یە، هیچ ئاوەندە ئیشتیاقی بینینەوەی زنجیرە دراماکانی دونە نیە کەخەرجی خەیانیان بە خەرج دەکرە.

خە (مستەفا ئەحمەد) ئەکتەرەکی ئەکادیمی نەبوو، بەڵام نواندنەکی بەرجەستە کرد، کە نەوەی حەفتاکان ونەوەکانی دوای ئاوانیش دەن، لەوە تە بگەن کە داهێنان بەئەکادیمی و نا ئەکادیمی بوون نیە، چونکە شکسپیریش کە شانەی جیهانی داگیر کرد، ئەکادیمی نەبوو.

مستەف ئەحمەد بەتەنیا ەەەك سەروەتەکی هونەری گاورەی بە خەی و گەلەکەی بەجێ هێشت کە ەەنگە جارەکی تر بە ئاو دووبارە نەبێتاوە..

بەیە پاویستە لەقاغەکی وەك ئەستادا، بە بەرپرسیاریتەکی گاورەترو هوشیاریەکی زەتر، ەەفتار لەگاە ئاو داواکاریانە بکات کە دەخرێتە ەووی بە بەشداری کردن لەهەندە بەرهەمدا، کە ەەنگە لەئاستی ناوبانگ و شکەی ئاودا نەبن و زیان بەو ەابووردووە زەینەی بگەینە، بە تایبەت لەتەمەنەکی وەك ئەستای دا، بە هەموو ەەەك گونجاو نەبێت.

دەبێت ئاگای لەوە بێت کە هەندەك بیانووت بە ەەحمانە ناوی ئاوو

ئو ابوردوو جوانی بە بەرژوەندی خەیان قەرخ بکەن.

حەیدەر عەبدولەحمان

ئایا واتی شاخاویی بەایە؟!.. سەدیق سەعید ەواندزی

(سەرنجەك لە بارەی بەچوونەکی محمەد مسعود محمەد)

هەمیشە دەگوترەت: (کوردەکان جگە لە چیاکان دەستی تریان نییە) ئەمە وەك گوزارشتەك لە پەیوەندی ەوحی و سرووشتی نەوان مرەڤی کورد و شاخ بەکار دەت. شاخەکان، کە وەك دەستەکانی دیکەی کورد لە سەر بنەمای بەرژوەندی و ەژ دەستایەتی کورد ناکەن و خاوەنی ئاکاری جەگیری خەیانن و ناگەەن، هەمیشە پەنا و لانەی ئەمە بوون و لە ەژگارە هەرە سەخت و دژوارەکاندا، کە کەسەك دادەی نەداوین و هەستی مرەییان بەرانبەرمان نەجواوە، ئەوان پەنایان داوین و بە هانامانەوە هاتوون. مەگەر شاخی شنگال، هەزارەها ئەزیدی لە چەنەکی ئیسلامییە داعشە بەربەری و تیرەرستییەکان ەزگار نەکردوو نەبووە فریادرەسیان؟ بەیە شاخەکان، خەشەویستییەکی تایبەتیان لای مرەڤی کورد هەیە و لە سەنگەی ئەو خەشەویستییەشەوە، هەزاران کەس بە ناوی (هەندرەن، زاگرەس، ئارارات، سورەن، شنەوە، دابان، زمناکە، مەتین، گارە، شیرین، ئاگری، ئەلبەرز، هەگەرد، کارەخ، ژیلوان، سورکەو، ئاراسن، بەمە، ئاسەس) کراون. بەیە شاخ پانتایەکی گەورەی لە هزری مرەڤی کورد بە گشتی گرتووە و جەرەك لە گەورەیی و پیرەزیی و شکەمەندی لای ئەمە هەیە. شاخەکان، ەمزی خەاگریی و هەز و پە ناو وەستانەوە بوونە لە بەرانبەر نەیارەکان و وەك فیگەرەك هەمیشە لە دنیای شیعری شاعیراندا، وەك تیمەیەکی شیعری بەرجەستەکراوە. پەیوەندی مرەڤی کورد و شاخ، پەیوەندییەکی دەرینە، بە پەی سەرچاوە مەژوویی و ئەریکەلەژییەکان، کوردەکان سەرەتا و بە یەکەم جار، لە بناری زنجیرە چیای زاگرەس دەرکەوتوون و ژیاون، بەمەش شاخ دەبەتە یەکەم لانکەی سەرهەدانی مرەڤی کورد و مەژوو شوناسەکەی، ەنگە هەر ئەمەش بەت، ئەو پەیوەندییە توندوو ەوحیەی لە نەوان مرەڤ و

شاخکاندا لە ژیانی کەمەایەتی و کولتووری ئەمە دروست کردبەت. هەمیشە و بە ئەستاشەوە، مرەڤی کورد وەختە ژینگەی ئالەز و جەنجاڵی شارەکان جەدەت و دەچەتە شاخ، هەست بە حەسانەوەیەکی گەورەی دەروونی و ەوحی دەکات و سوارە ئەلخانی زادەش، لە شیعرەکەیدا کە دەت بەم لە شارەکەت، زەر جوان گەاوەتەوە نەو سرووشت. مرەڤی کورد، شاخی وەك هاوە و هاودەمەکی خەی بینیوە و هەمیشە وەك پەنایەك و پەسیوەك، فریادرەسەك سەیری کردووە، لەرەوەش شاخ لە پانتایەکی سرووشتییەوە، دەتە نەو ەووبەری ئەدەبیات و هونەر و دەبەتە فیگەر و تیمەیەکی دیاری دەقی ئەدەبی. لە ئەدەبیاتی ئەمەدا، شاخ ئەو ەهەندە سرووشتییەی خەی کە هەمای جوانی سرووشت و ژینگەیە، تا ەادەیەکی زەر لەدەست دەدات و شوناسەکی دیکەی سیاسی لە پاە ئەو شوناسە سرووشتییە پە دەدرەت، کە ئەویش وەك ەمزی خەاگری و مانەوەی گەلەکی بە پشت و پەنا، لە ەوەوەی ژیانی مرەڤایەتی دەبینرەت، بەیە بەدرەژایی مەژووی کورد، لە پای ئەو ەەە سرووشتی و خەپارەزیی و خەاگریی و جوانییەی چیا لە ژیانی ئەمەدا هەیەتی، بەردەوام چیامان خەشدەوەت و وەك سیمبولەکی بەرز و جوان و بە شکە سەیری دەکەین. بەواناکەم لە کەمەگەی کوردیدا، بە درەژایی مەژوو، کوردەك هەبووبەت ەقی لە چیا بوو بەت، ئەم سرووشتە شاخاویی و ەکییەی کوردستان هەیەتی، ئەم ئاوهەوا بەستەکی و ساردو سەی لە سرووشتی کوردستان هەیە، ئەم هەموو داخراویی و دابەاوییەی بە هەی ژینگەی شاخاوییەوە لە نەوان پارچەکانی دیکەی کوردستان هەنە، هەرگیز نەبوونەتە هەکاری ئەوەی ئەمە ەقمان لە چیا بەت و وەك بەلاِیەك بیبینین، چونکە دەزانین مانەوەمان پەیوەستە بە چیاوە، بەیە وەك کوردەك کاتە لەو ەژانەی ەابردوودا، لە بەرنامەیەکی کەناەی ەووداو دا، گوەبیستی (محمەد مسعود محمەد) بووم کەوتی :_ (وەاتی شاخاوی بەایە) بە ەاستی تاسام و تووشی شەك بووم، ئاخر یەکەم جارە، لە سەر زاری کوردەکەوە، وەك کوردەکیش گوەبیستی ئەوە دەبم، کەسەك ەقی لە چیا بەت و وەك بەا بیبینەت. چیایەك کە چەند ساەکی کەم لەمەوپەش، بووە پەنایەکی ئارام و فریادرەسەك بە ەزگارکردنی هەزارەها ژن و مندا و پیری ئەزیدی، لە دەست تیرەرستانی داعشی ئیسلامی. من کاتە گوەبیستی ئەو قسەیە بووم، ژیلوان، کارەخ، پیرە مەگروون، ئاگری و ئەلبورز، ئەزمە و گەیژە، قەپی قەرەداغ، دابان و هەلاج، قەندیل، باواجی و خاەاخاەان و ئاسنگەران و چەکوچم هاتنە بەرچاو. محمەد مسعود، کە لە بەرنامەکەی ەووداودا ئەم قسە سەیر و نامەیەی بە مەژوو، کولتووری کورد کرد، پاساوی بە ئەو وەسفەی شاخ ئەوە بوو، کە گوایا وەاتی شاخاویی دەیان نەتەوە و تیرە و هەزی جیای هەیە،

بە ئەم مەبەستەش نموونەی بە وەاتانی قەققاز هەنایەو و گوتی:_ (لە قەفقاز هەردەە و تیرە و نەتەوەیەکە، هەر شاخەکە و هەزەکە) بەگومان ەاست دەکات، بەەام ئەوەی خەی لە بواردوو وەەامی نەدایەو و زانیاریی لە سەر نەبوو ئەو بوو، کە ئایا وەاتانی قەفقاز سەد وەاتن؟ سەد ئاەا و وەات و نەتەوەیان هەیە؟ بەگومان نەخەر، وەاتانی قەفقاز، تەنە جورجیا و شیشان و ئازەربایجان و ئەرمینیان، واتا تەنها چوار وەات، بەیە ئەو شەەڤەی ئەو کردی، لە پەراوەزیی مەژووناسی و زمانناسی، لە ەاستیدا بە ئاگایە لەو دوو بوارە، چونکە ئەم سرووشتە شاخاویە و ئەو پەکهاتە ئاەز و ئەتنیکییە، نەبەتە هەی ئەوەی کە وەاتانی قەفقاز پەرت و لەکدابەاو بکات، ئەمە بە کوردستانیش هەر وایە. هەورامانی نەوان باشوور و ەەژهەەات، کوردستانی لەك جیا کردەتەو یاخود بوونەتە شوناسی کوردستان بە گشتی؟ چیاکانی شاناخشە، سەفرە و زەروون، دلانپار، بوونەتە لە نەوبردنی ئینتمای کوردبوون، یاخود هەر کاتەك ناویان دەبیستین، کوردستانمان لا خەشەویستر دەکەن؟ ئەم جەرە بیرکردنەوانە، ئەم جەرە تەگەیشتنە لە پەیوەندی نەوان کورد و چیا، تەگەیشتنەکی نا لەژیکی و نا سیاسی و نا مەژوویە لە پەیوەندی نەوان مرەڤی کورد و چیاد،.ناوبراو هەر لەو بەرنامەیەدا، قسەی سەمەرەی دیکەی کرد، کاتە گوتی زەربەی ئەوانەی دەبوونە پەشمەرگە، لە ترسی سەربازی بوو، نەك ئینتمای کوردایەتی و خەبات، گەرچی یەکەك لە ئامادەبووان بە توندی وەەامی دایەو کە ئەو کاتەی ئەو بەتە پەشمەرگە، هەر ناویشی بە سەربازی نەهاتوو، بەەام بەداخەو محمەد مسعود بە جەرەك شکاندییەو و تووە بوو، کە دەرفەتی زیاتری پە نەدا قسەی زیاتر بکات، ئەمە لەکاتەکدا کوەی بیرمەندەکی وەك مسعود محمەدت، کە بەو پەەی سنگفراوانی و هزرییەو، مناقەشەی مارکسیومی دەکرد !.

سەدیق سەعید ەواندزی

- ئەم بابەتە لە ەەژنامەی ەەگای کوردستان ژمارە (1400) ەەژی 13/8/2024 بەاو کراوەتەو.

گفتوگۆ لەگەڵ شۆکار بەرە روانزی.. ئامادەکردنی کامەران حاجی ئەلیاس

شۆکار بەرە روانزی: سەرسامی زەربەی هونەرمەندانی سەردەمی ئێنیسانسم
خاتوونی هونەرمەند بەرە عەبدوڵا روانزی ناسراو بە (بەرە روانزی) خاوەن سەلیقەیەکی هونەری تایبەت بەخۆیەتی سوودی لە چەندین قوتابخانەی هونەری شۆکاری وەرگرتووە، بەڵام لە کارکردن دا خۆی بەهیچ قوتابخانەیەکی هونەری دیارکراو نەبەستەتەوە،سروشتی شاخ ودەڤ و خەرەندی روانز کاریگەری لەسەر ڕووتی کارکردنی هەبووە ئەمە لە نزیکەوە ئەم هەڤپەیڤینەکان لەگەڵیدا سازدا.
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا بابزانین بەرە روانزی چۆن ئاشنای هونەری نیگار کردن بوو؟**

- بە سادەترین شێوە هونەری من دەستی پێ کرد. هەشتا نەچووبووم بەر خوێندن کە وێنەم ئەکێشا، کە منداڵ بووم لە ماڵی وێنەکێشانەوە هەستی دەروونی خەمم دەرئەبڕی، دواتر لە قۆناغی سەرەتایی زیاتر ئاشنای ڕەنگەکان بووم. ڕەنگەکانم تێکەڵ ئەکرد. لەسەر کتێب و کورسی دانیشت و دیواری قوتابخانە وێنەم ئەکێشا. زۆر جار لەسەر ئەو کارانە سزا ئەدرام. ئیدی هونەری وێنەکێشان لەگەڵ گەورەبوونم پتر لە ڕەحمدا چەکەرەی کرد. لە قۆناغی ئامادەیی بەردەوام لە پێشانگای سالانە هونەری بەشدار دەبووم ـــ بە هونەری شۆکاری و پەیکەرسازی و مەدەلی ئەندازەی سەرەهەندی. دواتر لە بەشی بیناسازی، لە پەیمانگای تەکنیکی هەولێر خوێندم. لە هیچ بەشێکی هونەری نەمخوێندیە، هونەر هەر لە منداڵیەوە بە شێوەیەکی خەسڵەتی لەناو منداڵ هەبووە، وەکو بەهرەیەکی هونەری .
بەڕزتان لە ڕوانز لەدایك بوون تا چەند سروشتی ئەو شارە کاریگەریی لەسەر تابلۆکانت هەبووە؟ ڕ- بەگومان سروشتی سەوز و ڕەنگینی روانز،زۆر کاریگەریی لەسەر ڕووتی کارکردن و حەز

و سەلیقەی هونەری من هەبووە. هەڵکەوتەی شاخوداخی بەرز و خڕاندی دەفڕینی، هەموو کات سەرنجیان ڕاکێشاوم و سروشیان پێ بەخشیوم، ڕەحمی ئەم شارە هیچ کات لە نەقش و ڕەشنووسی سکەچی کارەکانم دانەبڕاوە.
کامانەن ئەو هونەرمەندانەی کاریگەریان لەسەر بەرهەمزتان هەبووە؟

- بەگشتی سەرسامی زۆربەی هونەرمەندانی سەردەمی ڕێنیسانسم، چونکە سەرەتای سەردەمێکی نوێی هونەر بوو، مەبەستیان کلاسیکیەکانی سەردەمی یۆنانی و ڕۆمانی کۆن لەدایك بووە، لە هەمان کاتدا تەکنیکە مەدرەنەکانیشیان بەکار هێنا. سەردەمی ڕێنیسانس قۆناغی زێڕین بوو لە هونەری شێوەکاری و پەیکەرسازی و تەلارسازی ـــ بە نموونە، (مایکل ئەنجەلۆ) لەو سەردەمە جەستی لە هەر سێ بوارەکە نەخشاندووە و بەگومان کاریگەریی هەبووە. دیارە هونەرمەندانی کوردیش لە قۆناغانی پێشتردا هونەر و پەیامی خۆیان بەجوانی و بە شێوازی جیاواز گەیاندووە. لەوانە(د. محەمەد عارف)کە یەکێك بوو لە خەمخۆرە دەسەڵاتدارەکانی هونەری کوردی. بەخت یاوەرم بوو لە تەمەنێکی بچووك توانیم بیبینم و گفتوگۆ بکەین و چەندێتیی کارکردنی و تابلۆکانیم لە نزیکەوە دیت و کتێبێکی هونەریی ئەکادیمی ڕێستاڤچیفی پێشکەش کردم کە خۆی لە ڕووسییەوە کردبووی بە کوردی ـــ ئەوکات زۆر سوودم لە بینی. بەگومان ئامۆژگارییەکانی و تابلۆکانی تا ڕادەیەك کاریگەرییان لەسەر کارەکانم هەبووە.
*باشە بۆچی ڕواندزی کاتێکی دیارکراوی هەیە بۆ کارکردن لەسەر تابلۆکانی؟

- هەر کاتێك بمەوێت و دڵخۆکەش تۆزێك گونجاو بێت ڕاستەوخۆ دەست ئەکەم بە کارکردن و سکەچ کردن، گرینگ نییە چ کاتێك بێت.. زۆربەی کات ڕەشنووسێکی بچووکم پێیە کە ئەچمە سەر کار یان ناو سروشت و سەر شاخ کە ئارەزووم کرد سکەچ ئەکەم. دواتریش لە دۆرفەتێك لەسەر خامی گەورە دووبارە کاری لەسەر ئەکەمەوە. بەگشتی کاتێکی دیاریکراوم نییە بۆ کارکردن لەسەر تابلۆکان.
*قوتابخانەکانی هونەری شێوەکاری زۆرن، بەرهەمزتان لەسەر کام قوتابخانە کار دەکەیت؟

- ئەوەی من چەژی لە ئەبینم لە هونەر ئەوە کە زۆر خەسکانە

کار ئەکەم. زۆر حەزم بە سنووردانان و یاسا و ڕێسا نییە لە دنیای هونەردا. بەگومان ئەوە گرینگە ئەکادیمیانە زانیاریت هەبێت لەسەر ڕێچکە و گۆشەکردنی قەناغە جیاوازەکانی هونەر و لەتەك پراکتیکی هونەری پەویستمان بە بڕوودان و بایەخدان بە لایەنە تیۆرییەکەش هەیە، بەڵام نەگاتە ئەو ڕادەیە کە کاریگەریی لەسەر هونەرەکی خەسڵەتی دروست بکەن و ئاڕاستە و پەیامی هونەرمەند بگۆڕن. بەگشتی من وابەستە نەبووم بە شێوازێکی کارکردنی تایبەت، بەڵکە ئەتوانم بڵێم ئەو شێوازەی من لەسەری کار ئەکەم بەتەواوی ناچێتە سەر جۆرێك لە قاڵبی قوتابخانەیەکی هونەری دیاری کراو.

- (بەنی فیشك و مەخك) ناونیشانی دوا پیشانگای بەڕێزتان بوو دەکرێت باسێکی ناوەڕۆکی تابلۆکان بکەیت؟
- فیشك و مەخك دەرگای چوونە ناو جیهانی جەنگ و خۆشەویستییە، بەڵام نەخشی فەرش و قەچی بزنەکێوی بەنی کوردەواریین و تەڵامان و وردبوونەوەم قووڵدەکەنەوە بە سروشتی ژنەکێوی و سروشتی شاخ و مەودای خەیاگری ئەمە.

بەنی فیشك و مەخك کە دووەمین پیشانگای تایبەتی منە بە درێژایی یازدە ساڵی ئەزموونی کارکردنم چەند قەناغێکی جیاوازی بڕیوە، هەوڵم داوە ساتەکانی شەڕ و ژیان و بەردەوامبوون بنووسمەوە و ئاوێتەی ڕەنگ و ڕوئیای هونەریان بکەم،هەر بۆیە ژوورە کەنەکانی قەڵای هەولێرم هەڵبژارد تا هەر ژوورەی گوزارش لە قەناغێك بکا و پێناسەی ماوەیەکی زەمەنی ژیانی هونەریم بە. دەمەوێ پارێزگاری کردن لە کەلتوور و سروشت و مەرکی کوردانە بشکێك بە لە پێناسەی کارەکانم.

*بە داهاتوو هیچ پرۆژەیەکت لە هەگبەدایە؟

- ئەوەی ڕاستی بێت چەند کار و پڕۆژەیەکم هەیە ئێستا کار لەسەر بشکێیان ئەکەم، بەو هیوایە کە لە داهاتوویەکی نزیکدا بەرهەم بێن و بخرێنە بەر چاوی بینەران.

کامەران حاجی ئیلیاس

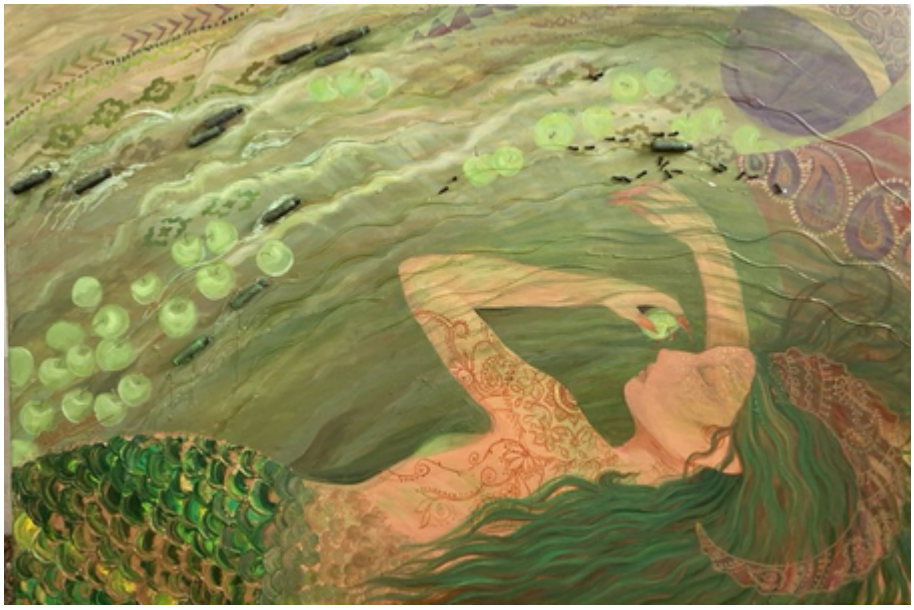

پرۆژەکانی جیهادی شیعە لە عیراقدا!؟.. عوسمانی حاجی مارف

ئووهەزە میلیشیایانەی ناوکی بلۆکی دەسەڵاتداری لە عێراق پێکدەهێنن کە "چوارچێوەی هەماهەنگیە"، لە ئێندامانێک پێکهاتون بانگەشەی ئەوە دەکەن کە سەر بە بەرەیەکی جیهادین، ئەو بەرەیەی ئامانجیان فراوانکردن و قەرخکردنی دەسەڵات و باڵادەستی ئیسلامی سیاسیە و لە ساڵی ١٩٧٩ لە ئێران دەستی پێکردووە. چوارچێوەی

هماهنگیش درژکراوی پژی شیعکان، کئستا خی لکماری ئیسلامی ئران، حزبوای لوبنان، گرووپی ئنسارولا کبنککیان لیمن و گرووپ تیریستیعراقیکان و "چوارچوی هماهنگی"و میلیشیاکانیدا دبینتو.
سرکوتنی"چوارچوی هماهنگی" لپکهنانی حکومتدا، لدوای هبژاردنی ۲۰۲۱و، قرخکاری وکنترلی هموو لقکانی حکومتیکردو، بووت بادستکی بونن لدوای داوخانی دوتی عراق لـ ۲۰۰۳دا، بدساتکی های حوکمانی پناسدکرت. ابر استقینکان لـ لوتکی "چوارچوی هماهنگی"دا، بسسرکی جیهادی دناسرتو کهریکیان پیوندیکی نزیکیان بئرانو هی، نوری مالیکی، قیس خزعلی، هادی عامری.
"چوارچوی هماهنگی" دستی سرکایتی پرلمان و دوو لیستی هر ئاشکرا و بهزکی، "هاوپیمانی ئلفتح" و "هاوپیمانی دوتی یاسا" کنتر دکات. هروها دساتی دادوری لگی سرکی دادگاکانی ژر کنتری میلیشیاکان، دادور فایق زیدان کنتر دکات. هز سربازی ئاسایکان (سوپا، دزگای برنگاربوونوی تیرر، هزی دریایی، و هزی ئاسمانی) و خزمتگوزاری هواگریکان، بخرایی لالین گروپ و میلیشیا تیریستیکانی سر بئرانو دز دکرن. هزکانی حشدی شعبی بسرکایتی تیریستان، سوپایکی هاوتریبن کلسر مدلی سوپای پاسدارانی ئران بنیات نراون. برپرسانی وزارتکان ژان بفرمانی گروپ تیریستی و میلیشیاکان دگدرن. پارزگارکان لگی چوارچوی هماهنگیو دستنیشان دکرن.
زرینی میلیشیاکان کبـ "الطلیعی" ناودبرن، بشویکی زرکاریان لسر دستبسرداگرتنی دوت و پکهاتکانیدای، لوانش وک کخراوی بدر و عسائیب ئهلی حقو با جراوجرکانی میلیشیاکان بپلی یکم سرنجیان لسر چالاکی سیاسی و ئابوریکان، کارکانی "عسایب ئهلی حق" و تنانت "کخراوی بدر" هندکجار "وک بزووتنویک بپرپدانی بزووتنوکیان بناوی هزی برگری خیان دردخن، کبتوندی سرنجیان لسر قرخکردنی حوکمانی و دستبسرداگرتنی دوت، ئامانجی سرکیان تانی سروت و سامانی ژر دستی دساتی دوت، لعراقدا ئم گروپان دندترینی بزوتنوی جیهادین کباشترین شارزاییان هی لچالاکی بازرگانی نایاسایی و قاچاخچتیکاندا. لساتکانی شی ئستای غززدا، خیان وک

ئەندامەکی سەرسەختی میحوەری بەرگری ەادگەیەنن.!
ئەوەی جگەای سەرنجە کە "حیزبوەەا"ی لوبنانی و هاوبەشە عەراقیەکانی وەک "لیواکانی ئیمام عەلی" لە ژینگەی عەراقدا تەواو سەرنجیان لەسەر بازرگانی و دەستبەسەرداگرتنی دەوەتە، کەخەیان لە سیاسەتی بەرەنگاری دژی ئەمریکا لە عەراقدا نادەن، وەها مامەە دەکەن ک عەراق گامەشکە شیرەکەی بدەشن بە ئەندامانی هەزی بەرگری لە لوبنان، ئەمەش تاەادەیەک "ەەکخراوی بەدر" ناەەحەت دەکات.
ئەبو فەداک و هادی عامری سەرەکی ەەکخراوی بەدر لە پەرەزە بازرگانیەکان و خەدزینەوە لە گومرگەکان لە هاوردەکردن و گواستنەوەی دەلار بە ئەران، بەردەوام هاوکاری دەکرەن. لە هەمان کاتدا بەەەوبەرایەتی هەواگری و فەەکەی بەفەەکەوانی نوخبەی هەزەکانی حەشدی شەعبی سەر بە ئەبو فەداک ەەەەکی باەا دەگەەن لە هەرشە تیرەریستیەکان بە سەر ئامانجە ئەمریکیەکان و عەرەبەکانی کەنداو. پەویستە ئاماژە بەوە بکرەت کە یەکەک لە بەرپرسانی پەوپاگەندەی سەر بە لیواکانی حزبوەلا و عەسائیب ئەهلی حەق یەکەم ەاوەژکاری سودانی سەرەک وەزیرانن.
پەدەچەت "لیواکانی حزبولەا" لە عەراقدا نەتوانن بەتەواوی بەیارەکەیان یەکلایی بکەنەوە، و لەەاستیدا دابەشبوون بەسەر دوو باەدا، هەرچەندە هەشتا ئەو دوو باەە پەیوەندیەکی نزیکیان هەیە. باەەکیان کە کە ئەبو فەداک سەرەکایەتی دەکات، بەپلەی یەکەم سەرنجی لەسەر کەنترەەکردنی هەزەکانی حەشدی شەعبیە و بودجەی ساەانەی ٢.٦ ملیار دەلارە و پەرەپەدانی بازرگانیەکانی بیناسازی و گرەبەستکردنە کە پەیوەندیان بەحەشدی شەعبیەوە هەیە. یەکەک لەو کارانە "کەمپانیای ئەندازیاری گشتی" بوو کە پلانی بە داەەزرابوو، کە لەسەر مەدەلی کەمەەی خاتەم ئەلئەنبیا لە IRGC دامەزرا.
سەبارەت بە باەەکەی تری "حیزبوەەا کەتایب" کە ئەبو حوسەین سەرەکایەتی دەکات، زیاتر مەیلی پەشەەوی ئاشکراتری هەیە، پەش قەیرانی غەززە لە عەراق و سوریا و ئوردن هەرشی زەری لە دژی ئەمریکا ئەنجامداوە، ئەم باەە ئەندامانی پەرلەمان لەخەدگرەت و لەیەکەکانی هەزەکانی حەشدی شەعبیدا چە دەبەتەوە، بەتایبەتی لەەەەی ئەمنی و هەواگریدا. لەو حاەەتانەی کە کوتلەی ئەبو حوسەین تەوگلاون لە چالاکیە ئابوریەکاندا، ئەم چالاکیانە تاەادەیەکی زەر پەیوەندیان بە قاچاخچیەکانەوە هەیە، لەوانە هەناردەکردنی نەوتی نایاسایی و ساختەکاری لە خانووبەرەدا.
ئەندامانی میحوەری بەرگری،یان"شبکة التهدید الایرانیة" تەەی هەەەشەی ئەران، ەەنگە تەحەدایەکی زەر ئاەەزتر و کاریگەرتر لە هەریەکەک لە گروپە جیهادیەکانی دیکەی بەشدار لە حوکمەانی عەراقی

ئەمەدا دروست بکەن، ئەمش بەشکی زۆری دگەڕێتەوە بۆ ئاستی قەبارەی خاوی ئەو سەرچاوانەی کە لە ژێر کنترۆڵی خێیاندایە، ئەو گروپانەی پاشکۆی ئێران بە ئاسانی دزە دکەنە ناو پکهاتە دەوڵەتیکانەوەو کێیان دکەنەوە، کە توانای قەرزکردنیان لە بازاڕێ نێودەوڵەتیکان و فرۆشتنی نەوت و گاز (بە دۆلار) و کنترۆڵکردنی سندوقکانی سەروەت و سامانی سەروەریان هەیە. لە لوبنان و یەمەن تەنێ جیهادیە شیعەکان کنترۆڵی ئابوریە لەرزەکە توندەکان دکەن، لە ئێران و عێراقیش کنترۆڵی بەرهەمهێنەرانی وزەی جیهانی دکەن کە هەریەکێیان توانایەکی یەکجار زۆریان هەیە لە بواری بازرگانی و بەرهەمهێناندا.
کنترۆڵکردنی عێراق، بەشێوەیەکی تایبەت لێلایەن "شبكة التهديد الإيرانية" تەی هەڕەشەی ئێرانەوە، یاری گێڕینەکە بەمانای کنتڕۆڵکردنی هێزەکانی بەرگریە بۆ تایبەتی ئەوانەی پاشکۆی ئێرانن بەسەر حکومەتی عێراقدا، بەبێ ئەوەی هیچ هاوبەشیەک لەگەڵ موقتەدا سەدر بکەن، چونکە ئێران میلیشیا عێراقیەکان لە هاوپەیمانیەکی تایبەت بەخێیاندا دادەنێت، وەک هێزی ئابووری بە هێزە هاوبەشەکانی ئێرانە، ئەوەش کە تەی هەڕەشەی ئێران تازە بەدەستی هێناوە، ئێرانی کردەتە ئێرانێک کە بە ئاسانی ناچێتە ژێر کاریگەری گەمارۆکانی ئەمریکاوە.
حیزبوڵلای لوبنان و بزوتنەوەی حوسیەکان، یاریزانی بچوکی ئابورین بە بەراورد لەگەڵ دەوڵەتی عێراقدا. یەکەم بودجەی حکومەت بە سەرکایەتی "چوارچێوەی هەماهەنگی" گەورەترین بودجەیە لە مێژووی عێراقدا، کە ١٥٣ ملیار دۆلار خەرجی سالانەیە بە ماوەی سێ ساڵی لەسەریەک، کە نزیکەی ٥٠٪ زیادی کردووە بە بەراورد بە دوایین بودجەی عێراق کە لە ساڵی ٢٠٢١ەوە پەسەند کراوە. بەڵام خەرجیە چاوەڕوانکراوەکانی لوبنانی ئیفلاسکراو لە ساڵی ٢٠٢٢دا کەمتر لە دوو ملیار دۆلارە، هەروەها وەاتەکە بەهەی ئەو زیانە دارایەی گەورەیەی کە لە ساڵی ٢٠٢١ەوە تووشی بووە، بە بەهای ٧٢ ملیار دۆلار قەرزارە. هەروەها بودجەی "حوسیەکان" لەیەمەن کەمە و ساڵانە نزیکەی یەک ملیار دۆلارە.
گەر بگەڕێتەوە بۆ دەسەاتی ئێران، ئەوا دەبینێت کە بەهای چوارچێوەی هەماهەنگیەوە باەدەستیەکی بەوەنە لە حکومرانی لە عێراقدا بەرجەستەکاتەوە، لەهەمان کاتدا دەتوانێت سیاسەتی دژەوەیش بگرێتەوەو هاوسەنگیەک لە نێوان وەاتانی زلهێزی دنیا دروستبکات. دەنگدەرترین سەرکردەی بەرگری دژە ئەمریکی لە عێراق، ئەکرەم ئەلکەعبی، لە ساڵی ٢٠٢٢ەوە سەردانکەرێکی پێشوازی لێکراوی مەسکۆ بووە، هەر بەم ئاراستەیە پێوەندی نێوان هێزەکانی بەرگری

عراق و ووسیا بە خرایی پکهات، دوای ئوی هزکانی برگری بە توندی پشتگیریان لە داگیرکردنی ئکرانیا کرد. بایزخانی ووسیا لە بغدا بردوام کار دکات بە قوکردنوی ئم پیوندیە، بتایبتی لە سرتای دستپکی قیرانی غززو، کە درفت دخسنت بە ئیستغلالکردنی تویی عراق بە لاوازکردنی هزکانی ئمریکا لە عراقدا.

چین کە زیاتر سرنجی لسر وبرهنانی ئابوریە، هروها دستکوتی گرنگی لگە هزە برگریکاندا بدست هناو، پشتگیری خی بە پژە لاوکیکان اگیاندو، هروها کی گرنگی هیە بە دستپشخری لە پژی گای گشپدان، پژکانی بندر و هی ئاسن، هروها هر پاردانکی دیجیتای، بوبردنی برمیلی نوت، و سیستمی بدواداچوونی کشتیە دریاییکان، وک گیک بە گواستنوی پشتیوانی چینی بە کمپانیاکانی سر بکخراوی بدر و عسائیب ئهلی حق.

لە استیا ئم پرژە ئابوریانش بە خیان پوستیان بدخکی گونجاویی ئاسایش، سختە سرمایگوزاری لە دخکی نائاسایشدا کارکانی بروات پشو، بیە ئم پژە ئابوریانە کە بشکی گرنگە بە ئایندی عراق، لە کاتی خیدا کش بە پرژی جیهادی شیعە دروست دکات، ئمش هکارکی واقعی دبت کە جیهادی شیعە دخاتە ناو ناککیکو، کە ناچار بە پاشکشیک دبت.

بگشتی ئوی لپش چاومانە پرژی جیهادی شیعە کە لە سای ۱۹۷۹ لە ئرانو دستی پکردو، ئوش لو سرکوتنو مترسیکانی ئم پرژیی نیشاندا، کە کماری ئسلامی لە ئراندا دامزراو توانی لە رگی پکهنانی دوتو و دست بسراگرتنی سرچاو دارایکان و داهاتی ئران، بە ململانە لگە روداو و دخ جیاوازکانی جیهان ناوچکدا جیهادکی فراوانکاتو، لهمان کاتدا هردوو جنگی کنداو و روخانی حکومتی سدام، گورترین هلی رخسان بە کماری ئیسلامی کە شپلی پانتایی جیهادکی لرگی دامزارندنی بنکیکی بهز لە عراقدا فروانتر کات و دخکە بشقنت.

سرکوتنی پژی ئم جیهادە لە عراقدا بناوی هزکانی برگری، ئو دستتوردانە استوخییە کە ئران لە پکهاتی حکومتی عراقدا ی بنرتی بینی و لە هامانکاتدا ئندامکانی چوارچوی هماهنگی لە پیوند بە پاشکە بون بئرانو کارکانیان بە ئنجام دگیان.

ئم پژی جیهادی ئستا لە عراقدا دگوزر بە پکهاتی حزب و کخراوکانی و هز میلیشیاکانی و پاشککانی تریو ناکر نک

کەمتر لە مەترسی نمونەکانی بن لادن و قاعدەو داعش بۆکو پەیوستە زیاتر حسابی لەسەر بکرێت بە ئایندەی سیاسی ناوچەکە، ئەو ئیمکاناتەی کە ئێستا لەبەردەم چوارچێوەی هەماهەنگی و ئێراندایەزیر زیاتر لەوەی لەبەردەم بن لادن و قاعدە و داعشدا بو.
بەڵام ئاسایەک کە پێچەوانەی ئەم مەترسیەمان نیشان ئەدات، لایەک هاوچەرخی و شارستانیەتی کەمەگەی ئێران و عێراق و سوریاو لوبنانە..کە ناتوانرێت ئەو جیهادە لەگەڵ ژیانیاندا ئاوێزان بێت، باشترین نمونە دەخی سیاسی و کەمایەتی خودی ئێرانە کە چوار دەیە زیاترە بە زەرداری چەك و سەرکوت و سەدارە، جیهادی شیعە نیتوانیوە پیوندی هاوچەرخی کەمایەتی لە بەرژەوندی ئەو جیهادە بشوێنێت.
بە هەمان شێوە عێراقیش لە ناسزایەتیکانی ٢٠١٩وە سەلماندیان کە جیهادی شیعەو دەسەاتی شیعە لەکەمەگەی عێراقدا قەبول ناکرێت، ئەوەی شایانی باسە زەرینەی نارەزایەتیکان لەو ناوچانەدا بەرپابون کە بە ناوچەی شیعە نشین ئەژمار دەکرێت.
لایەکی ترەوە پەداویستیکانی گەشەی ئابوری عێراق، کە ناکرێت گەشەی ئابوری لەگەڵ پەژەی جیهادا بگونجێنرێت، بەکو پەژەی جیهادە کەدەبێت خەی لەگەڵ پەژە ئابوریکاندا بگونجێنێت.

بە ئەم ووتارە سود لە نوسراوەکی "مایکل نایتس"وەرگیراوە بە ناونیشانی "السيطرة الجهادية الشيعية على الدولة في العراق".
دکتەر مایکل نایتس، پسپۆڕە لە کاروباری سەربازی و ئەمنی عێراق و ئێران و وڵاتانی کەنداوی عەرەبی.

کچەڵە ئابیجیتا گوپتا بچووکترین نووسەری جیهانە.. رەزا شوان

کچەڵەی روحسووکی هیندی (ئابیجیتا گوپتا) لە تەمەنی حەوت ساڵیدا، وەک بچووکترین نووسەر جیهان بە فەرمی سەریکەردی پەوانەیی جیهانیی لە نووسینی سەپرتووکدا

بەدەستهێنا. ئابیجیتا منداڵێکی بەهرەمەندی پەرجۆ و ناوازەیە. بە بیرکەری نووسینەکانی، ئیلهام لە شتە بچووکەکانی دەوروبەری وەردەگرێت.
ئابیجیتا دەڵێت:"من زۆر گرنگی بە دەوروبەر دەدەم. لەوانەیە لەو کاتەدا وشەی ورد بە گوزارشتکردن بەم نەیەن. بەڵام کاتێک کە دەست بە نووسین دەکەم، لەو کاتەدا هەستەکانم وشەی جوانیان لێدەبارێت، دەتوانم ئەوە بڵێم کە دەوروبەرم بە شێوەیەکی زۆر، کارگەریی لەسەر نووسینەکانم هەیە".
ئابیجیتا لە ساڵی (٢٠١٢) لەدایکبووە. لەگەڵ باوک و دایکیدا، لە شاری (گازی ئاباد) لە هیندستان دەژین. تاقانەی دایک و باوکێتی. باوکی (ئاشیش گوپتا) ژمیریاری گشتییە. دایکی (ئانەپریا گوپتا) ئەندازیارە، ژنێکی خاوەن کاری بازرگانییە. زۆر هاندەر و پاڵپشتی ئابیجیتان.
ئابیجیتا لە تەمەنی چوار ساڵیدا، وەک هەر منداڵێکی دیکە، بە فەنلەڕزیا (زانستی دەنگەکان) ئاشنا بوو. لەم تەمەنەدا، دایک و باوکی سەرسام کرد، کاتێک کە داوای پێنووس و تیانووسی لێکردن. کە دایان پێی چیرۆکێکی نووسی. ئابیجیتا کە تازە فێری کەمێک وشەی سێ و چوار پیتی ببوو، کەچی بە بە هەڵەی ڕێنووسی چیرۆکێکی لە کەمێک ڕستەی کورت نووسی. دایک و باوک و مامۆستاکانی باخچەی منداڵان شۆک بوون. ئەمە سەرەتای دەرخستنی توانای زیرەکی و ناوازەیی ئابیجیتا بوو.
دایکی ئابیجیتا (ئانەپریا گوپتا) دەڵێت:" هەموو دایک و باوکێک، خەونی ئەوەیان هەیە کە منداڵەکانیان بناسرێن. ئێم خەونە بە ئێمە زۆر زوو هاتەدی".
ئابیجیتا لە تەمەنی پێنج ساڵییەوە، دەستی بە نووسینی کورتچیرۆک و هەنراوە بە منداڵان کرد. ئەم حەزەی لە نووسیندا تا دەهات زیاتر پەرەیدەسێند. نووسین بوو بە خولیای ڕۆژانەی. ڕۆژانەش پەرتووکی دەخوێندەوە بە تایبەتیش چیرۆک و هەنراوە. کە لە باخچەی منداڵانیش بوو، لە چەندین پێشبڕکێی خوێندنەوەدا بەشداری کرد و لە هەموویاندا خەڵاتی یەکەمی بەدەستهێناوە. یەکەم چیرۆکی بە ناوی (ئامۆژگاریی فیلەکان) بوو. یەکەم هەنراوەشی بە ناوی (ڕۆژێکی خەرگیران) بوو. هەردووکیان لە پەرتووکی یەکەمیدا نووسراون. نووسینی چیرۆک و هەنراوە لە خوێنی ئەو دایە.
ئابیجیتا گوپتا، ئاواتخوازە کە درێژە بە میراتی باپیرانی بدات. ئەو نەوەی سێیەمی دوو نووسەر و هەزانقانی گەورە و زۆر بەناوبانگی هیندستانە (راشتراکاڤی شری مایتلیجان گوپت) و

(سانتکاڤی شری سیامچاران گوپت).
ئابیجیتا لە تەمەنی حەوت ساڵیدا، یەکەم پەرتووکی بە ناوی (بەختەوەری لە هەموو شوێنێک) دا، چاپکرا و بڵاوکرایەوە. کە ئێنتەلێژیای کورتە چیرۆک و هەنراوەیە، ئامانجەکەشی منداڵانن. ئەم پەرتووکەی لە (١٠) هەنراوە و لە (٤) کورتەچیرۆک پێکهاتووە. هەنراوەکانی بریتین لە: خۆشەویستیی دایک، خوێندن باشترین هاوەڵمە، هاوڕێی بەنرخ، دایکە زەوی، لەمان بگەڕێن با بفڕین، ...هتد. بابەتەکانی چیرۆکەکانی باس لە هاوڕێیەتی و خواردنی تەندروست و متمانە بەخۆبوونەکی زار دەکەن. ئابیجیتا گوپتا، بە بڵاوکردنەوەی ئەم پەرتووکەی، ناوبانگێکی زۆری بەدەستهێنا. هەر ئەم خشبەختییەی لە خوێندنەوەدا، والێکرد کە ناوی پەرتووکەکەی بنێت (بەختەوەری لە هەموو شوێنێک) هەر خشی دیزاینی بەرگ و نێگاتیڤەکانی کەشاون.
ئابیجیتا گوپتا، کە دەستنووسی پەرتووکی یەکەمی لەگەڵ دایکیدا، برد بۆ چەند دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەوە، تا تێچووی چاپکردنی بگرنە خۆیان. هیچ خانەیەکی بڵاوکردنەوە ئامادە نەبوو بۆی چاپ بکەن. چونکە پێیان سەیر بوو، دودە بوون و بۆوایان نەدەکرد، کە منداڵێکی حەوت ساڵان بتوانێت پەرتووکێک وا بنووسێت و وێنەکانی بکێشێت. بەڵام کاتێک کە دایکی قەناعەتی پێکردن، کە جارێک بۆ وردی دەستنووسەکەی بخوێننەوە.
خاوەنی دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەوە، بۆ زەردەخنەوە، واو..! ئەو کچە بچووکە جوانە ئەم بابەتە جوانانەی نووسیوە. بۆوای پێی کرد و رەکەوتن کە ئەو پەرتووکە و سێ پەرتووکی تری داهاتووشی بۆ چاپ بکەن و بڵاویان بکەنەوە. دەزگای چاپ و بڵاوکراوەکە وەک بانگشەیەکیش، ئەویان لەسەر بەرگی پەرتووکەکانی نووسیون: "نووسەراوەکە بە بۆ دەستکاری هەڵەراوتەوە بۆ ئەوەی بتاوانییەکەی کاڵ نەبێتەوە".
ئابیجیتا یەکەم منداڵی هەندیە، کە رەکەوتنی گرێبەستی چاپکردنی چوار پەرتووکی لەگەڵ دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەوەدا واژۆ کرد. لە پەرتووکی یەکەمی وەک مافی نووسەر (١٠٠٠٠) روپییەی (پارەی هیندی) وەرگرت.
ئابیجیتا گوپتا لەلایەن تەماری ریکاردۆ جیهانییەکان، وەک (بچووکترین نووسەر لە جیهاندا) ناسێندرا و ناویان تۆمار کرد و بۆوانامەی دانپێنانیان پێشکەش کرد.

هەر لە تەمەنی حەوت ساڵیدا، بە هەی بەهرە و لێهاتوویی لە نووسینی کورتەچیرۆک و هونراوەی جوان بە منداڵان، ناویان لە پەرتووکی ریکاردکانی ئاسیادا تۆمارکرد و نازناوی (گراندماستاری نووسین) وەتە (مامۆستای گەورەی نووسین) یان پێبەخشی.
ئابیجیتا دەڵێت:"زۆر دڵخۆشم بە وەرگرتنی ئەم نازناوە. دەمەوێت دایک و باوکم شانازی بە نووسینەکانمەوە بکەن. حەز بە نووسین دەکەم و هەست بە دڵخۆشی دەکەم، کاتێک کە خوێنەران لە ڕەگەی پەرتووک و هونراوەکانمەوە چێژ و ئیلهام وەردەگرن"
لە کاتی بڵاوبوونەوەی پەتای (کۆڤید ـ ١٩) دا، کە قوتابخانەکان داخران و منداڵان لە ماڵەوە بوون. ئابیجیتا ئەم هەڵەی قەستەوە و پەرتووکی دووەمی دەربارەی ئەم پەتایە نووسی، بە ناوی (بە دنیاییەوە بەردەوام دەبین) باسی لە گاریگەرییەکانی (کۆڤید ـ ١٩) لەسەر ژیانی منداڵان لە جیهاندا کردووە،. کە چۆن منداڵان ڕووبەڕووی ئەم قەناغە بوونەتەوە. بە چاپکردن و بڵاوکردنەوەی پەرتووکی دووەمی، هەندەی تر ناوبانگی دەرکرد و وەک بچووکترین نووسەری جیهان، ریکاردی دووەمی جیهانی بەدەستهێنا. ناویان لە لە پەرتووکی ریکاردە جیهانییەکان لە بەریتانیا تۆمارکرد.
ئابیجیتا گوپتا، لە کاتی واژۆکردنی ئەم پەرتووکەیدا وتی:"دڵخۆشم بە خستنەبازاڕی پەرتووکە نوێیەکەم. بە ناوی هەموو ئەو منداڵانەی لە کاتی پەتای (کۆڤید ـ ١٩) دا، هەموو شتێکیان لەدەست داوە، من خوێنی ئەوەم هەیە چەندین چیرۆک و هونراوە بە هاندانی هەمووان بنووسم". کاتی (کۆڤید ـ ١٩) بە ئابیجیتا کاتێکی بەرهەمدار بوو. بەی بە خەڵر. بەو پێیەی کە زەربەی نووسینەکانی لە کاتی ئەم پەتایەدا نووسیون.
پەرتووکی سێیەمی بە ناوی (دەستپێکردن بە شتە بچووکەکان) بریتییە لە کەمەک کورتەچیرۆک و هونراوە. کە لە لایەن پەرتووکخانەی ئێکسفەردەوە بە دیجیتاڵ نمایشکرا. پەرتووکەکە لە لایەن دکتەر خاتوو (چارو وەلی خانا)ی ئەندامی کۆمیسیۆنی نیشتمانی ژنانی هیندستانەوە خرایە بازاڕاوە.
ئابیجیتا گوپتا دەڵێت:"ژینگەی دەوروبەرم و تەنانەت شتە بچووکەکانیش بە من ئیلهامبەخشن. من لەسەر شتە ئەرنییەکان دەنووسم. ئەوەی کە دەیبینم یان هەستی پێدەکەم".
ئابیجیتا گوپتا، بە نووسین و بڵاوکردنەوەی ئەم سێ پەرتووکەی، وەک بچووکترین نووسەر لە جیهاندا، لە تۆماری ریکاردی جیهانی و لە تۆماری ریکاردی ئاسیادا، ناسێندرا و

ناویان تەمارکردوو.
بابەتەکانی پەرتووکەکانی ئابیجیتا، کە بە هەندە وانە و بە رەوشت بەرزی کەتاییان دەت، پەیامەکی جوان پەشکەش بە منداڵانی هاوتەمەنی خەی دەکەن.
ئابیجیتا منداڵەکی سەزدار و میهربانە ئەو بەە پارەیەی کە لە پەرتووکانی بەدەستیهەنا، زیاتر لە (٤٠٠) هەزار روپییەی هیندییە. هەمووی بەخشی بە هەژارانی وەاتەکەی.
ئەبیجیتا گوپتا، یەکەکە لەو پینج منداڵە پەرجە و ناوازەی کە لەلایەن (ئیندیاتایمز) وە هەڵبژەراون. کە هیندستان شانازییان پەوە دەکات.
ئابیجیتا، تا ئەستا پەنج ریکەردی پەوانەیی جیهانیی بە دەستهەناوە.
ئابیجیتا گوپتا، لە ئەستادا خوەندکارە، دەرچوو پەلی شەشی بنەڕەتی، لە قوتابخانەی بنەڕەتی (پرەسیدیەم ئیندەراپورام) لە شاری گازی ئاباد ـ لە هیندستان.
بەجگە لە ئارەزووی دەخوازی خوەندنەوە و نووسین، خولیای وەنەکەشانە، لەگەڵ دایکی و باوکیدا سەیری فیلم دەکات. لەگەڵ بووکە شووشەکەی و هاورەکانیدا یاری دەکات. هەنراوەیەکیشی ئاوازیان بە داناوە و کراوە بە گەرانی، لەلایەن کەمەڵەک منداڵەوە. لە رەژی جەژنی جیهانی منداڵان لە ساڵی (٢٠٢١) دا، پەشەکەشیان کرد و تەمارکراوە. گەرانییەکیشی لەسەر ژینگەپارەزی، بە بەنەی (رەژی زەوی) یەوە نووسیوە، لە ساڵی (٢٠٢١) دا پەشکەش کرا و تەمارکراوە. بەرەوامیش سەردانی لای پەرتووکفرەشەکان دەکات.
دەڵەت:" گەر نەتازانی لە کوەم، لەلای پەرتووکفرەشەکان دەمدەزنەوە".
تا ئەستا چەند خەڵاتە ناوخەیی و نەودەوەتیان پەشکەش کردووە. لەوانەش خەڵاتی (گەوباە پەردیگی جیهانی ساڵی ـــ ٢٠٢١) وەرگرتووە. لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، براوەی (خەڵاتی جیهانیی منداڵان پەرجە) بوو.
هیوای داهاتووی ئابیجیتا گوپتا، دەیەوەت ببەت بە پزیشک و یارمەتیی هەژاران بدات.
دایکی دەڵەت:" کچەکەم وتی، پارە لە خەڵکی هەژار وەرناگرم، چونکە پارەی پەویستیان نییە".
ئابیجیتا دەڵەت:"لە داهاتوودا پەرتووکی زەرتر دەنووسم. کاتەک کە شتەک دەبەتە ئارەزووت، ناتوانیت واز لەو ئارەزووەت بهەنیت. بەیە من بەردەوام دەبم. تەنانەت کاتەک کە دەشبم بە پزیشک و کاتم کەمتر دەبەت". دەشەڵەت:" سەرتا کەسەکی

باش بێ و دواتر پزیشک بێ".
نۆرویج: ٢٠٢٤

فیلمەکانی بەشی پشبڕکێی چوارەمین فستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" ناسێندران.. مەنسوور جیهانی

ـ چوارەمین خولی فستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" بە بەشداری بەرهەمی سینەماکارانی ١٢ وڵاتی جیهان لە ڕۆژانی ١٨ تا ٢٢ی ئەیلوولی ٢٠٢٤ لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.

لە چوارەمین خولی فستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" Moscow، ٣٨ بەرهەم پێکهاتوو لە دوو بەشی پشبڕکێی لەوانە؛ لە بەشی پشبڕکێی "فیلمە بینەرەکان"، ٧ فیلمی سینەمایی و ٨ بەگەفیلمی بینند و هەروەها لە بەشی پشبڕکێی "کورتە فیلمەکان"، ١٤ کورتە فیلمی چیرۆکی و ٩ بەگەفیلمی کورت، بێ بەشداریی لە بەشی کۆتایی ئەم فستیڤاڵە دەستنیشان کراون و بێ بەدەستهێنانی خەڵاتی کریستاڵی "هۆتاوی زێڕین"ی ئەم ڕووداوە سینەماییە لەگەڵ یەکتریی ڕکابەریی دەکەن.

خەڵاتی "هۆتاوی زێڕین" ستایلکی کریستاڵ، بە هەمای هۆتاوی زێڕینە و ئەم خەڵاتە گرینگە لە پێنج بەشدا، لەوانە؛ باشترین فیلمی بینەری سینەمایی، باشترین بەگەفیلمی بینند، باشترین کورتە فیلمی چیرۆکی، باشترین بەگەفیلمی کورت و هەروەها خەڵاتی "هاوبەشی لە سینەمای کوردی"دا بە براوەکان پێشکێش دەکرێت.

بەڕێوەبەرایەتی چوارەمین خولی فستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" لە ڕاگەیەندراوێکی ڕۆژنامەوانیدا ڕایانگەیاند: "ئەمساڵ فستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ"، بە شێوەی گشتیی تەرکیزی خستۆتە سەر

وتووێژیی نێوان کەلتووری و هاوکاری لەگەڵ ڕووسیا. ئەم فێستیڤاڵە لە درێژەی نەریتی ساڵانی ڕابردوو، بە ناونیشانی بەشێک لە ئاڕووگۆڕیی فەرهەنگی، دیسانەوە فیلمسازان و لایەنگرانی سینەما لە سەرتاسەری جیهان لە یەکتریی کۆدەکاتەوە تاکوو پێکەوە شاکارە ڕاستەقینەکانی سینەمای کوردی پێشکەش بکەن. جوگرافیای بەشداربووان زۆر جۆراوجۆرن، بەرنامەکانی فێستیڤاڵ، فیلمەکان لە ١٢ ولاتی جیهان، لەوانە؛ فەرەنسا، عێراق، تورکیا، ئێران، سووریا، هۆڵەندا، بەلژیکا، دانیمارک، هەرێمی کوردستان و … لە خۆدەگرێت. تەرکیزی جۆری لەسەر فیلمەکانی سەبارەت بە ئیزەدییەکان و دینی کۆنی میزۆپۆتامیای ئەوانە. هەر ئەوەش لە چەمکی دیمەنی فێستیڤاڵیشدا ڕەنگی داوەتەوە: هێمای سەرەکی پێستەری ئەمساڵ، پەیی تاووسە کە هێمایەکی بەهێزە بۆ خەڵکی کورد، بە تایبەت لە بەستێنی ئیزەدیسمدا، کە دینی باب و باپیرانی باستانی هەموو کوردەکانە کە جەخت لەسەر گرینگی پاراستن و پەرەپێدانی کەلتووریی کوردی لە ڕگای سینەما دەکاتەوە. لە پشتەوەی بەستێنی نەرگسیدا وەبیرهێنەرەوەی ئەو لەچکانەیە کە بە شێوازیی دابوونەریت ژنانی کورد بەسەر خۆیانیدا دەدەن. ئەم هێمانە، تەرکیز لەسەر پەیوەندیی کەلتووری و دابوونەریتەکان لە جیلێکەوە بۆ جیلێکی دیکە دەکات."

لە درێژەی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: لە بەشی پێشبڕکێی "فیلمە بینراوەکانی سینەما"، لەوانە؛ فیلمی ئەزموونی "مووسڵ، ماڵی منە" Mosul, My Home کە پیاسەیەکی تێروتەسەلە بە ناو داڵمانی شاری مووسڵە و لە هەوڵدایە بۆ دۆزینەوەی ئاسەوارەکانی دوای شەڕ و هەروەها وزەی شار و دانیشتوانی چەند نەتەوەییەک نیشان دەدات. دۆامای "غەریبانە لەم خۆشبەختییە دەڕوانم" Transient Happiness کە خەسارەناسی قارەمانێکی بە ونبوونە گرتووە. دۆامای مۆژوویی "١٩٨٨" بە پێی ڕووداوێکی ڕاستەقینە و گۆڕانەوەیە لە کارەساتی دڵتەزێنی بۆردوومانی کیمیابارانی هەڵەبجە لە گرمەی شەڕیی نێوان عێراق و ئێران. حەماسەی خەمباری "ئەسپ" Horse سەبارەت بە هەوڵەکانی قارەمانێکە بۆ گەڕانەوە بۆ ماڵەکەی خۆی دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعسی سەدام حوسێن و دۆامای "مێسی بەغداد" Baghdad Messi سەبارەت بە کۆمکی تەمەن دە ساڵانە کە قاچیکی تووشی زیان بووە، و باسی ئەزموونی تامەجرۆیی نەکووژانەوەی ئەو بۆ یاریی تۆپی پێی لە عێراقی دوای شەڕدا دەخاتەڕوو. هەروەها "مەهسا پێکەنی" Mahsa Laughed سەبارەت بە کچ بە ناونیشانی ڕگایەک بۆ ڕزگاربوون لە گرفتە کۆمەڵایەتیی و ئایینییەکانە و "ڕۆژ باش" Good Day چیرۆکی هەوڵ و تێکۆشانی ئەکتەرانی شانۆی

کوردستان بۆ دیسانەوە پێشکەش کردنی شانۆیەک دەگەڕێتەوە کە ٢٥ ساڵ پێش، ڕۆگریان لە نمایش کردنی گرتبوو، لە ڕیزبەندیی ئەم بەرنامانەن کە لە ماوەی ٥ ڕۆژی فێستیڤاڵدا بۆ لایەنگرانی سینەما پەخش دەکرێن.

لە بەشێکی دیکەی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: بەشی پێشبڕکێی "بەگەفیلمە بینەرەکان"، ئەو فیلمانە لە خۆدەگرێت کە دیمەنی بواری جەراوجەرەکانی ژیانی کوردەکان نیشانی بینەر دەدەن. بە تایبەت، لەوانە؛ "کچانی خۆر" Daughters of the Sun کە چیرۆکەکەی سەبارەت بە هەوڵی ژنان و کچانی ئیزەدییە بۆ بووژانەوەی ژیانی خۆیان کە لە لایەن داعشەوە بە دیل گیرابوون. فیلمی "کوشتن و بڕین لە سەحرا" Desert Massacre سەبارەت بە هەرشی ڕۆمی بەعسە بۆ سەر گوندی دووکان و فیلمی "بۆ عەدالەت" For Justice باسی هەوڵەکانی ڕۆژانەی دایکێکە بۆ ئازادی کوڕەکەی خۆی کە لە گرتووخانە دەست بەسەر کراوە.

بۆجگە لەمانە، ئەم پێشبڕکێیە چەندین بەرهەمی دیکەش لە خۆدەگرێت، لەوانە؛ فیلمی "هیواکان لە دار" Hopes from the Tree پاڵەوانەکەی بۆ ئەو کەسانەی کە دەست و پێیان لە دەست داوە، پێتزیان لە دار بۆ ساز دەکات. "هۆنیاوانانی چیا پیرۆزەکان" Minstrels of the Sacred Mountains باسی چیرۆکی سەفەری ژەنیارێکە لە ڕۆگای مۆزوو و ئەفسانەکانی ئامۆری عیرفانی و باستانی تەنبوورەوە. ژیاننامەی "مستەفا پاشای یاموکی، خەباتکاری عەدالەت" Mustafa Pasha Yamulki the Fighter for Justice سەبارەت بە ژیانی ئەفسەرێکی پلەداری کوردە کە لە ساڵانی ١٩٢٠-١٩١٩ دەبێتە سەرۆکی دادگای عوسمانی لە تورکیا. "پێتڕەی پەنابەرێک" Portrait of a Refugee سەبارەت بە چالاکێکی مەدەنی ــ سیاسی کوردە کە بۆ ئازادی نیشتمانەکەی خۆی، ناچار دەبێت فیداکاریی زۆر بکات و فیلمی "ووباری خەمبار" Sorrowful River سەبارەت بە گرانیبڕێکی ناوداری کوردستانە کە بۆ ڕزگاریی نیشتمان، بە هونەرەکەی خۆی ساڵانێکی زۆرە کە خەباتی کردووە.

لە بەشی کۆتایی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: بەشی پێشبڕکێی "کورتە فیلمە چیرۆکییەکان"، لەوانە؛ ١٤ فیلم لە وڵاتانی ئێران، تورکیا، عێراق، سووریا، کەندەدا و هەرێمی کوردستان کە ئەم بەرهەمانە دۆاماکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و هەروەها ئەو فیلمانەن کە مەسەلەکانی تۆندوتیژیی، لەسێدارەدان و تۆاژیدیا لە ڕۆگای هونەرەوە نیشانی بینەر دەدەن. بەشی پێشبڕکێی "بەگەفیلمە

کورتەکان”، لەوانە؛ ٩ پ□ژە لە و□اتانی ع□راق، تورکیا، ئ□ران، فە□ەنسا و هەر□می کوردستانە کە ز□ربەی ئەم بە□گەفیلم کورت و ب□یندانە سەبارەت بە گرفتەکانی ژنان و توندوتیژیی دژیی ئەوان و هەروەها ئەو بەرهەمانەیە کە بابەتە سیاسی، ک□مە□ایەتی و کەلتووری کوردستان لە خ□دەگر□ت.

ناوی ئەو بەرهەمانەی کە چوونەتە ق□ناغی ک□تایی بەشی پ□شب□ک□ی “فیلمە ب□ینده□کان” و هەروەها بەشی پ□شب□ک□ی “کورتە فیلمەکان” لە چوارەمین خولی ف□ستیڤا□ی فیلمی کوردی “م□سک□” بریتین لە:

بەشی پ□شب□ک□ی “فیلمە ب□ینده چیر□کییە□کان”:
١- “مووس□، ما□ی منە” Mosul, My Home لە دەرهـ□نانی “عەدا□ەت گەرمیانی” لە هەر□می کوردستان
٢- “غەریبانە لەم خ□شبەختییە دە□وانم” Transient Happiness لە دەرهـ□نانی “سینا محەمەد” لە هەر□می کوردستان
٣- “١٩٨٨” لە دەرهـ□نانی “هەژوان زەندی” لە هەر□می کوردستان
٤- “□□ژ باش” Good Day لە دەرهـ□نانی “ئ□زکان ک□چ□ک” Ozkan Kuchuk لە تورکیا
٥- “ئەسپ” Horse لە دەرهـ□نانی “م□هدی ئەحمەدی” لە کوردستان
٦- “مەهسا پ□کەنی” Mahsa Laughed لە دەرهـ□نانی “م□هران شیری” لە کوردستانی ئ□ران
٧- “م□سی بەغداد” Baghdad Messi لە دەرهـ□نانی “سەهیم عومەر خەلیفە” لە و□اتانی ع□راق و بەلژیکا

بەشی پ□شب□ک□ی “بە□گەفیلمە ب□ینده□کان”:
١- “هیواکان لە دار” Hopes from the Tree لە دەرهـ□نانی “حەیدەر دەمیرتاش” لە ع□راق
٢- “مستەفا پاشای یامو□کی، خەباتکاری عەدا□ە□ت” Mustafa Pasha Yamulki the Fighter for Justice لە دەرهـ□نانی هاوبەشی “هـ□ر□ن غەریب” و “هەردی قادر ئیب□اهیم” لە هەر□می کوردستان
٣- “کچانی خ□ر” Daughters of the Sun لە دەرهـ□نانی “□□بەر د□سکی”Reber Doski لە و□اتی هـ□□ەندا
٤- “پ□□ترەی پەنابەر□ک” Portrait of a Refugee لە دەرهـ□نانی “پ□ژمان موکاری” لە و□اتی دانیمارک
٥- “ب□ عەدا□ەت” For Justice لە دەرهـ□نانی “ئ□لیف ئ□گیت”Elif Igit لە تورکیا
٦- “□ووباری خەمبار” Sorrowful River لە دەرهـ□نانی “زانا نەوزاد مەحموود” لە هەر□می کوردستان

٧- "هۆنیاوانانی چیا پیرۆزەکان" Minstrels of the Sacred Mountains لە دەرهێنانی "فەرید ئێلهامی" لە ئێران
٨- "کوشتن و بڕین لە سەحرا" Desert Massacre لە دەرهێنانی "نەبەز ئەحمەد" لە هەرێمی کوردستان

بەشی پشبڕکێی "بەگەفیلمە کورتەکان":
١- "حەبیبوڵڵا" Habibullah لە دەرهێنانی "عەدنان زەندی" لە کوردستانی ئێران
٢- "لیلی لی" Lili Li لە دەرهێنانی "مەحموود چکموکی ئەحمەد" لە وڵاتی فەرەنسا
٣- "نیشتمانی ژنانی نێژراو" Land of Buried Women لە دەرهێنانی "ئاکەوت حەمە تۆفیق" لە هەرێمی کوردستان
٤- "دارتاش" The Carpenter لە دەرهێنانی "خەلیل سەحراگەرد" لە ئێران
٥- "ئافرەت" Afrat لە دەرهێنانی "میکائیل ڕەحمانی" لە کوردستانی ئێران
٦- "ئەوان لەسەر زەوین …" Those on Earth… لە دەرهێنانی "هاروون یێل"Harun Yel لە تورکیا
٧- "شنەبای کوێستان" Mountain Breeze لە دەرهێنانی "محەمەد فەرەجزادە" لە کوردستانی ئێران
٨- "ژنان لە کوێرەدێیەکان" Women from Nowhere لە دەرهێنانی "بێیند عەلی عەزیز" لە عێراق
٩- "ئەستێرەی سەر زەوی" Star on the Border لە دەرهێنانی "بێریڤان سارخان" لە باکووری کوردستان

بەشی پشبڕکێی "کورتە فیلمە چیرۆکییەکان":
١- "ڕزگاربوون" Liberation لە دەرهێنانی هاوبەشی "میلاد مەجیدئابادی" و "پێدام هەمایوونیژاد" لە ئێران
٢- "تاپۆ" Tapo لە دەرهێنانی "محەمەد دەروێشی" لە ئێران
٣- "کۆچ" Migration لە دەرهێنانی "سەرکەوت نیکدێ" لە کوردستانی ئێران
٤- "سێو" Apple لە دەرهێنانی "مەهمەت ئاکرکی"Mehmet Akaruk لە تورکیا
٥- "دەنگهەڵات" Sound Rise لە دەرهێنانی "فریا یێنسی" لە هەرێمی کوردستان
٦- "سورا" Sura لە دەرهێنانی "ئەوینار مەولایی" لە کوردستانی ئێران

٧- "تریوت" Trivet لە دەرهێنانی هاوبەشی "عەبدولڕەحیم کارابولت"Abdurrahim Karabulut و "مەحسوون سەلائیر" Mahsun Selayir لە تورکیا
٨- "شوان" The Shepherd لە دەرهێنانی "سەرحەت نەریمان" لە هەرێمی کوردستان
٩- "خەون" The Dream لە دەرهێنانی "سامان حوسێنپوور" لە کوردستانی ئێران
١٠- "سێبەر" Shadow لە دەرهێنانی هاوبەشی "محەدین مامێ ئەرسلان" و "مەحموود خەلیل چەکمەکی" لە ڕۆژئاوای کوردستان
١١- "سال" Sal لە دەرهێنانی "سیروان تەخت فیرووزە" لە وڵاتی کەنەدا
١٢- "ژان" Agony لە دەرهێنانی هاوبەشی "بورهان ئەحمەدی" و "لەیلا باغپیرا" لە کوردستانی ئێران
١٣- "سەما بێ ئازادی" Dance for Freedom لە دەرهێنانی "سالم سەهواتی" لە کوردستانی ئێران
١٤- "وتەی کۆتایی" The Last Word لە دەرهێنانی "محەمەد کەمیل مەحموود" لە هەرێمی کوردستان.

چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" MKFF بە سەرکایەتی مامۆستا "کەرەم گەردەن زەری" Kerem Gerdenzeri ئاوازدانەر و گەرانبێژی ناوداری کوردیی دانیشتووی وڵاتی ڕووسیا، بە بەرپرسیاریی خاتوو "گولیزەر گەردەن زەری" Gulizer Gerdenzeri – "ئینا تەدزۆقا" Inna Tedzhoeva، بە مەبەستی ڕێنگدانەوەی فەرهەنگ، مۆزوو و پاراستنی شوناسی نەتەوەیی و زمانەوانی کوردەکان و هەروەها ژیانی مەدەنی ئەم نەتەوە ڕەسەنە، بە نمایشی کۆمەڵێک بەرهەم لە بەشی پشبڕکێی فیلمە بینراوە سینەماییەکان، بەشی پشبڕکێی بەڵگەفیلم، بەشی پشبڕکێی کورتە فیلم، بەشی "شەویی سینەمای کوردی"، بەشی "نمایشی باشترین فیلمەکانی ڕووسیا" و پشانگای کەلتووریی و هونەریی لە ڕۆژانی ١٨ تا ٢٢ی ئەیلوولی (سیپتەمبەری) ٢٠٢٤ لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.

بۆ زانیاری زیاتر:
www.moscowkff.ru

https://disk.yandex.ru/d/dc30PDNGSWlkTA
بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتیی چوارەمین فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ".

ژیان و بیری نیچە لە زاری خەیەوە.. دەشاد کاوانی

(من چارەنووسی خەم دەزانم. ناوەکەم ەژەک بە کەمەک یادەوەری شەککەرەوە دەبەسترەتەوە – تەزەک کە پەشتر لەسەر زەوی نەبینراوە، ململانەیەکی قووەی ویژدان سەریهەدا بە ئەوەی کە داوا لە خەک دەکرا باوەیان پە بکرەت، لە گەوهەرەوە تا ەحی پیرەز. لە هەر شوەنەک فانتازیا ببینیت، من مرەڤایەتی دەبینم، بەاستی سەرووی مرەڤایەتی دەبینم!)

ئەمە قسەی فەیلەسووفی یاخیبووی ئەمانی فریدریش نیچەیە. ئەو باوەی باسی لەوە دەکرد، ئەو باوە بوو کە لە کەتایی سەدەی نەزدەهەمدا ئەوروپای گرتەوە. نیچە یەکەم فەیلەسووف بوو درکی بەوە کرد کە بە باوەبوون بە خودا، جیهانەکی تەواو نوە لە جیهانی مرەڤدا لەدایک دەبەت و ئەم جیهانە نوەیەش جیهانەکی ئازادی ەهایە: کە تەیدا مرەڤ بە تەنیا تاکە پەوەرەکە بە هەموو گەردوون.

نیچە وەک کارل مارکس و ئەنیشتاین و سگمەند فرەید یەکەکە لەو بیرمەندانەی کە لە سەدەی بیستەمدا کاریگەرییەکی قووەی لەسەر بیرکردنەوەی مرەڤەکان هەبووە. لەژەر کاریگەری نیچەدا حەقیقەتی ەها و بنەما ئەخلاقییە ەهاکان لەبەریەک هەوەشاندەوە و مرەڤەکان بە ئاسانی نەیاندەتوانی ەاست لە هەە، هەە لە ەاست، هەبژەرن.

(خودا مردووە. خودا جارەکی تر زیندوونابەتەوە، چونکە ئەمە کوشتمان. ئەمە بکوژانی خودا چەن دەنەوایی خەمان بدەینەوە؟ ئەو خودایە بە سنوور میهرەبان و بەهەزە کە لە گەردووندا بوونی هەبووە، لە ژەر چەقەی ئەمە خوەنی لەدەهات تا مردن. کە خوەنی دەستمان دەسەتەوە؟)

ئەو ەاستییە کە پەشتر هیچ ەاستییەکی ەها نەدەزراوەتەوە، ەەنگە بە زانایانی سەدەی بیستەم ئەمە پەژەیەکی عەقەانی بەت، بەام نیچە پەشەنگی ئەم بیرەکەیە بوو. (ئەستا ەانەهاتووین و بیر نەکەینەوە کە کردەوەکانمان و چارەنووسمان بە ویستی خودا دیاری دەکرەت. ئەمە چارەنووسی خەمان دروست دەکەین، هیچ شتەک پەشوەختە دیاری نەکراوە، بە پشتبەستن بە هەوە و بەیارە ئازادەکانی خەمان بوونی خەمان دەردەبەین بەبە ئەوەی لە ژەر کاریگەری هەزە

دەرکییەکان بین – ئەمانەن کە پەمان وایە عەقانیترین شتن لە سەردەمی مەدەرن).
هەرچەندە بیرکەکانی نیچە خەکی بە شکەمەندی بانگ دەکرد، بەام ئەو ئازادییەی کە نیچە بە خەکی هەنابوو، جەرەک لە بارگرانی بوو، چونکە نیچە زەر باش دەیزانی کە لەگەە مردنی خودادا ئەو شتانەی کە بە تەواوەتی بە ەاست و پیرەز لە لای مرەڤەکانەوە دادەنرا. بە پەکردنەوەی ئەم بەشاییە، نیچە دەبوو کارەک بکات کە پەشتر کەس نەیکردبوو و بەیە نیچە باجەکی زەری بە دا. نیچە دەیویست ئەخلاقی جیهانەکی بە خودا بنیات بنەت، بەیە ئەرکەکی بە خەی دانا کە کەسی تر نەیتوانی جەبەجەی بکات. کەواتە وەهمە دەمارگیرەکانی نیچە بوون بە حەتمییەتی تەواو.
هەوە فەلسەفییە گەورە و مەبەستدارەکانی نیچە لە تەمەنی ٤٤ ساەیدا بە شەتی کەتایی هات. ئەم بەرپرسیارەتییە گەورەیە وەک بیرمەندەک لە کەتاییدا نیچەی وەک مرەڤەک لەناوبرد. ئایا لە گەشتەکەیدا بە جیهانی نهەنی، ئایا ئەو ەاستییە کەتاییەی دەزیەوە کە مرەڤ دەکاتە مرەڤ؟
"لە ١٥ی تشرینی یەکەمی ١٨٤٤ لە شاری ساکسەنیا لەدایک بووم و پەرستنی پیرەزم وەرگرتووە." باوکم، فریدریش ویلهەلم، پیاوانی ئایینی ئەم شارەچکەیە بوو، نموونەیەکی تەواو بوو بە پیاوەکی لادەیی. بە سروشتی خەی بەهرەمەند و زیندوو و میهرەبان بوو و خەی بە هەموو فەزیلەتە جوانەکانی ئایینی مەسیحی بەخشی. "ژیانەکەی پاک و سادە بوو، بەام پە بوو لە خەشی."
لە کاتی پەرستنی نیچەدا باوکی لە بەەوەبەرەکەی پرسی: "ەات چییە لەسەر ئەم کوە؟" ئەویش لە نیچەی پرسی گەورە ببیت بە ئەوەی کەسەکی باش بیت، یان گەورە ببیت بە ئەوەی کەسەکی خراپ بیت. پاشان درەژە بە باسکردنی هەموو ئەو شتانە دەدات کە مندانانی بچووک دەتوانن ەووبەوویان ببنەوە، لەوانەش گوناه و وەسوەسە و لەم کارەدا هەی نەوان چاکە و خراپە لە دەی نیچەی گەنجدا دەکەشەت. دوای چەندین ساە، نیچە کتەبی "لە دەرەوەی چاکە و خراپە"ی نووسی و بە درەژایی ژیانی فەلسەفی خەی هەوەیدا ئەم سنوورە ەوون و ەهایەی نەوان چاکە و خراپە کاە بکاتەوە و چاکە و خراپە بەیەکەوە ببەستەتەوە و ئەو دووانە وابەستەی هەریەکەیان بکات.
ەەنگە نیچە بەختەوەرترین بەشی تەمەنی لە هەموو ژیانی سەردەمی مندانیی بووبەت، هەرچەندە خوشکەکەی دوو ساە دوای ئەو دا لەدایک بووە، دوای ساەکەتر برایەکی بچووکتر لەدایک بووە. بەام کارەساتەک لە ساەی ١٨٤٧ ەوویدا کاتەک باوکی نیچە تووشی نەخەشی ئیفلیجی مەشکی چارەسەرنەکراو بوو. باوکی لە ساەی ١٨٤٩ کەچی دوایی

کرد، برا بچووکەکەی دوای ساڵێک کەچی دوایی کرد. نیچە هەمیشە وەک پاڵپشتێکی ڕۆحی چاوی لە باوکی دەکرد و ڕۆژی لە دەگرت. لەو کاتەدا نیچە ناچار بوو بە ماوەی ساڵێکی تەواو سەیری نەخۆشی باوکی بکات. نیچە نەیتوانی بەسەریدا زاڵ بێت کە بەچی ئەو خودایەی باوکی متمانەی پێ دەکرد و باوەڕی پێ دەکرد و خزمەتی دەکرد، بەو ئازارەی بەرگێ نەگیراو سزای داوە. ئەمە ئەو فاکتەرە یەکلاکەرەوەیە بوو کە بووە هۆی ئەوەی نیچە سەرتا گومانکانی لەبارەی ئایینی مەسیحییەوە دروست بکات.
کاتێک نیچە تەمەنی تەنها پێنج ساڵ بوو کاتێک باوک و براکەی لەدەستدا، لەگەڵ دایکی و خوشکەکەیدا ڕوویان لە شارچکەی نۆمگ کرد، لەوێ بە خوێندن دەچێتە بەشناوخەیی شولففەر لە دووریی 5 میل.
ئاماژەی بەوەشکردووە: کاتێک کاتی ئەوە هات کە بچمە مانگی نۆمبەر، کەسایەتیم دەستی بە دەرکەوتن کرد. من وەک منداڵێکانی تر بەخەم و دەخەش نەبووم چونکە لە منداڵیدا خەم و پەژارەی زەرم بەسەر بردبوو. هاوڕێکانم گاڵتەیان بە دەخی گرژ و ڕەش و ڕووتم دەکرد. هەر لە بچووکییەوە هەمیشە حەزم دەکرد تەنیا بم، کاتێکیش تەنیا دەبم، دوور لە سەرقاڵکردن و کاتێک لە دەرەوەی خەمم، هەست بە گەورەیی دەکەم".
نیچە وەک "خوێندکارێکی ماندوو، دیسپلین لە کار و ڕەفتارکانیدا، و بە چوستی و تینوێتییەوە فەرمانە ئایینییەکانی خوێندووە". لە ژیانی دواتردا نیچە خۆی بە "دژە مەسیحی" ڕاگەیاند، بەڵام ئیتر وا نەبوو. دوای تەواوکردنی ئەم قوتابخانەیە، شوێنپێی باوکی کەوت و چووە زانکۆی بۆن بۆ خوێندنی ئیلاهیات. بەڵام لە یەکشەممەی جەژنی ئیستەر لە ساڵی ١٨٦٥دا، ڕێتیکردەوە لەگەڵ خەزانەکەی بەشداری لە مەراسیمی پیرەزی کڵێسای ناوخەیی نۆمبەرگدا بکات. لە کاتایی ئەو ساڵەدا بە تەواوی وازی لە پیشەی ئایینی هێنا و دەستی کرد بە خوێندنی زمانەوانی و ئەدەب بە ئامانجی بوون بە زانای کلاسیکی. لە نامەیەکدا بە ئەلیزابەسی خوشکی، هۆکارەکانی لادانە کە دەنووسێت.

- ئەلیزابەسی خوشکی ئازیزم، تاکە مەبەستم لە نووسینی ئەم نامەیەدا ئەوەیە کە بەچوونی خەمتان پێ بەم لە بەرامبەر باوترین بۆگەکانی ئیمانداران. هەر باوەڕێکی ڕاستەقینە بە تەواوەتی بە هۆیە، چونکە باوەڕ لە خۆیدا گوزارشت لەوە دەکات کە باوەڕدار هیوای دڵنیاوەی هەیە، بەڵام باوەڕ هیچ ڕاستییەکی بابەتییمان بە دابین ناکات.

لەرەدایە کە ئەگەی مرۆڤ دەست بە دابەشبوون دەکات: ئەگەر بەدوای ئارامی و بەختەوەری دەتدا بگەڕیت، ئەوا باوەڕ بکە؛ ئەگەر دەتەوێت بتکی حەقیقەت بیت، ئەوا بەدوایدا بگەڕە.
دوای ٢٠ ساڵ لە دەستبەرداربوونی نیچە لە باوەڕکەی، بەرهەمی "دژی مەسیحییەت"ی نووسی. زەرجار بەرهەمکانی بەم شێوەیە دەنووسی "لە سەر بەردی گەڕی خودا نووسیوم". بەهەزترین هەرشی نیچە بۆ سەر ئایینی سروشتی دابەشکەر لە تەنزەکی شتەکدا هات، کە لە ساڵانی کۆتایی ژیانی نیچەدا نووسراوە، کە بە قسە سەرسوڕهێنەرەکەی "خودا مردووە" بەناوبانگە.
لە ساڵی ١٨٦٩ واتە ١٠ ساڵ دوای بەناوکردنەوەی کتێبی (دەرویین لە سەرچاوەی جەرگان)، نیچە بانگهێشت کرا بۆ پێستی پرۆفیسەری زمان و ئەدەب لە زانکۆی بازل. تا ئەم خاڵە بەڕاستی خۆی لە سنووردارکردنی ئایینی مەسیحی ڕزگار کردبوو، بەڵام نەیدەتوانی شتەکی دیکە جگەی مەسیحیەت نەگرتەوە. نیچە پێی وابوو کە ئازارەکانی مرۆڤ تا ڕادەیەک قوواڵن و ئەگەر سزای پیرەزی خودایی نەبێت، ناتوانرێت ئازارەکانی مرۆڤ ڕوون بکرێتەوە. نیچە بە ئەوەی وەڵامی پرسیارەکانی بدەزێتەوە، ڕووی لە فەلسەفە کرد، بەڵێ لەگەڵ فەرکارییەکانی فیلۆسووفی بەدینی ئەڵمانی ئارسەر شۆپنهاوەردا ئاشنا بوو، هەر لەم فەرکردنەدا بوو کە نیچە وا دیار بوو تەگەیشتووە کە چۆن گەردوون بەبێ خودا دەتوانێت بوونی هەبێت و دەنەوایی و هیوای بە بچوونکەی دەزیەوە.
دوای ئەوەی نیچە بەی دەرکەوت کە چیتر ناتوانێت باوەڕ بە خودای مەسیحییەت بکات، ئاسایی بوو فەلسەفەی شۆپنهاوەر سەرنجی ڕابکێشێت. لە ناوەڕۆکی فەلسەفەی شۆپنهاوەردا جەرگ لە ڕەشبینی و خەمۆکی و ئینکاری و بیرکەی دونیای نەرێنی بەی دەرکەوتووە کە زەرینەی ڕەهای ژیانی مرۆڤکان زەر بەختەوەر نییە، ژیانیش زەر دەتەنگە. بە بڕوای نیچە، لە ڕەگەی هەندێک ڕەگەوە دەمانتوانی ئەم ڕاستییە لە خەماندا بەدی بهێنین: "باشترە بە هیچ شتوێک لەدایک نەبین و ئەگەر نا، با زووتر بمرین".
بە تەواوینی شۆپنهاوەر، تاکە ڕەگە بە ڕزگارکردنی خەمان لە نەهامەتیەکانی ژیانی مرۆڤ، تەنانەت بە ماوەیەکی کورتیش بێت، لە ڕەگەی هونەرەوەیە، بە تایبەتی مەسیقا. مرۆڤ لەکاتێکدا گوێ لە مەسیقا دەگرێت و بە دە و گیان دەچێتە ناویەوە، دەتوانێت بە ماوەیەکی کاتی دەستبەرداری

ئارەزووەکانی بەت و خەی تێپەڕنەت. لە هەمان کاتدا نیچە پەی وابوو هیچ شتەک ناتوانەت هاوتای مەسیقای مەسیقاژەنی بەناوبانگی ڕیچارد ڤاگنەر بەت لە دەربڕینی بیرەکەکانی شێنهاوەر لە خەیدا. بەم شێوەیە نیچە بوو بە هەوادارەکی سەرسەختی ڤاگنەر و جارجارە سەردانی ڤاگنەری دەکرد.
لە هونەری نووسیندا نیچە ئۆگەری زیندووکردنەوەی ئەدەبیاتی ئۆروپی لەسەر بنەمای کارەساتی کلاسیکی یەنانی دەبینی. کتێبی "لەدایکبوونی کارەسات"ی نیچە، زەر ئیلهامەکی زەری لە ڤاگنەر وەرگرتووە، و پێیوابووە کە مەسیقای ڤاگنەر نوێنەرایەتی جیهانەکی پێش مەسیحی دەکات کە لەلایەن دیونیسۆسەوە هەما دەکرەت کە یەکەکە لە خوداوەندەکانی شەرابی یەنانی. کولتوری دیئۆنیست پێ بوو لە زیندوویی، مەسیقا گۆشەی کرد و نیچە زەرجار لەگەڵ سەمادا تێکەڵی دەکرد. هەروەها دیئایۆنیزم پێویست بوو بە سەرخۆشی و خۆبەزلزانین و زیادەڕەوی و ئاهەنگگێڕانەوە و بەڕەزی بە ئازار و خەم و کارەسات نەدەکرد.
وەک چۆن نەخۆشی جەستەیی بە ئازار لە جەستەی خەیدا لاوازی دەکرد، نیچە بەدوای چارەسەرەکی فەلسەفیدا دەگەڕا بە ئازاری بوون. نیچە هەر لە تەمەنەکی بچووکەوە نەخۆش بوو و تا تەمەنی ٣٠ ساڵی بە نەخۆشیەکی بەردەوام و بەتواوی ئەخەی دەگرەت.
ئاماژەی بەوشکردووە و دەڵەت "هەر ٢-٣ هەفتە جارەک، تا ٣٨ کاتژمێر لەسەر جێگاکەم پاڵدەکەوم – ئەوە ئۆشکەنجەی ئاستەقینەیە! ئێنگە باشتر بم، بەڵام ئەم زستانە خراپترین زستان بووە. بەردەوام ئێژ لە دوای ئێژ بیرم لەوە دەکردەوە کە شتەک بە ناوی خۆشی لە ژیاندا نەماوە. من تووشی شەک بووم کە ژیان چەندە قورسە".
نیچە نووسیوێتی نەخۆش، بەڵام نەیگوتووە نەخۆشیەکەی چییە. ئەو هەندە ورد نیشانەکانی نەخۆشیەکەی وەسف کرد کە خوێنەری سادە و ساکارەکان نەیاندەزانی کە نیچە بەڕاستی باسی چی دەکات. لە ساڵی ١٨٧٨ لە کاتی کردنەوەی شانەی ڤاگنەر لە بایرەت، نیچە دوای ئەکتی یەک شانەی بەجێهێشت، چونکە لەناکاو بە هەی نەخۆشیەکەی کە کەس نەیدەزانی چییەتی نیچە کەوتە خوارەوە. کاتە مەسیقای ڤاگنەر دەستی کرد بە وەرگرتنی تەنکەی ناسیونالیستی، پێیوەندی نیچە لەگەڵ ڤاگنەر ساردبوونەوە بەخەوە دەبینەت. لە شانەکەدا، نیچە دیسانەوە لە مەسیقای ڤاگنەر بەزار بووەوە و ئەم جارە بەزاریەە

کاریگەری لەسەر دەروونی گرت و دواتر کاردەکاتە سەر جەستەی: هەستی بە سکچوون دەکرد، شانەوە، ناتوانێت دابنیشێت و شانەکە بەجێ دەهێڵێت. ڤاگنەری هاوڕێشی نەیتوانی لەم شتە لەی خۆش بێت. هەیشتنی نیچە لە شانۆگەدا کەتایی بە پەیوەندی نێوان ئۆو دووانە هێنا.

تەندروستی نیچە خەریک بوو شکستی دەخوارد، چیتر نەیدەتوانی لە هەگەی بیرەکە فەلسەفییەکانییەوە مامەڵە لەگەڵ ژیان و کێشەکانیدا بکات و چارەسەری شێنهاوەر و ڤاگنەر بە ڕزگاربوونێکی کاتی لە ئازار لە هەگەی مەسیقاوە ئیدی کاری لە نیچە نەدەکرد.

- لە نزمترین خاڵی ژیانمدا، هەر لەم خاڵەدا، خەمم لە خەمێکی دەرهێنا. غەریزەی بایەلۆژی زگماکیم بە خۆپاراستن، لە فەلسەفەی نائومێدی و هەژاریی سنووردار کرد. وا دیار بوو ژیانی خەم لە نەخشی درۆژخایەن بێو هەژاری و نائومێدییە تێدەپەڕنم.

ژیانێکی نوێم دەزیوە، خودێکی نوێم دەزیوە. ئیرادەی خەم لەسەر تەندروستی و ژیان دادەنێم؛ ڕووم کردە فەلسەفەیەکی لێو جۆرە – ئیرادەی دەسەڵات".

بە بۆای نیچە گەورەترین زیانی ئایینی مەسیحی دەرکردنی جەستەی مرۆڤ بوو لە کولتوور. لە ڕوانگەی ئۆوەوە وا دیار بوو تەواوی فەلسەفەی جادووگەری لە جەستەی مرۆڤ بە هەڵە تێگەیشتبوو، کە سروشتی فیزیکیمان و سروشتی ڕەحیمان لە کەتاییدا پەیوەستە بەوە کە چۆن بیرمان لە دەکردەوە. هەنگە لەم خاڵەدا چەمکی ("ئیرادە بە دەسەڵات") ڕوون بکرێتەوە. بەچوونەکانی ڕاستەوخۆ تیۆری دەروونی فرۆیدیان لە قاڵب دا.

فەلسەفەی نوێی نیچە بووە هەی ئۆوەی کە کارەکەی بە "مرۆڤایەتی، سەرووی مرۆڤایەتی – کتێبێک بە ڕەحی ئازاد" ناسراوە. کتێبەکە لە لادەکانی شاخی سویسرا نووسراوە، بەرهەمێکی فەلسەفی و هەروەها دەروونناسی بووە. ئۆە یەکەم لێدوانی گەورەی نیچە بوو سەبارەت بە بیرکەی تاکایەتی، داوای لە مرۆڤکان دەکرد سەربەخۆ بیر لە خۆیان بکەنەوە. ئەم کارەی لە ماوەی پیاسە کورتە پشوودانەکانیدا تەواو کردووە، بەم جۆرە بەردەوام بووە تا لە کەتایی ژیانیدا بەدەست دەمارگیرییەوە کەوتووە.

"بەم شێوەیە بە درۆژایی هەگەی حیکمەت، بە هەنگاوێکی دڵگرەوە و ئیمانێکی دەسزانەوە بەرەو پێشەوە ڕەیشتم."

بە هەموو شێوەیەک سەرچاوەی ئەزموونەکانی خەت بە، و واز لە کوفرە سروشتییەکانی خەت بهێنە. لە خەت خەشبە. هەزەک لە سروشتەکەتدا هەیە کە دەتوانیت هەموو ئەو شتانەی کە بەسەرتدا تێپەڕیون، هەنگاوی هەڵە، هەڵە، وەهم، وروژاندن، خەشویستی، هیواکان بخەیتە ناو ئامانجەکانی ئەستای ژیانتەوە.
نیچە خەی لە ڕەسا و بیرکەی کەنی نەریتی خەڵکی دەوروبەری ڕزگار کرد. بە ئەو "ڕەحی ئازاد" بە واتای "هەبوونی ئیرادە، توانای ئەنجامدانی، بوونی بیرکردنەوە لە شتی نوە، پرسیارکردن لە بەچوونەکانی خەی، دەزینەوەی ڕەگەی خەی بە ئازادی". دوای تەواوکردنی "مرۆڤایەتی، سەرووی مرۆڤایەتی"، نیچە خەی فەڵدایە ناو سروشتەکی فراوان. دەیزانی ئەو کتەبەی نووسیویەتی مشتومڕەکی زەری لە دەکەوتەوە، هەروەها بەهەی بیرکەکانییەوە چەندین ناسیاو و هاوڕەی لەدەست دەدات. لەڕاستیدا تەنانەت واگنا توانی کتەبەکە وەک دەرکەوتەی ناسەقامگیری دەروونی نیچە ببینێت. کەواتە، نیچە بەڕاستی تەنیا بوو. هەستی دەکرد وەک ئەوەی پاڕەوانەکی موعجیزەئامێز بێت و بەرەو لوتکە نەبینراوەکانی تاکە شاخەکان سەردەکەوێت، بە ناو خاکە نوێیەکان، هەنگاو دەنێت.
دوای ساڕەک لە بەاوبوونەوەی کتەبی مرۆڤایەتی، سەرووی مرۆڤایەتی، نیچە بەهەی نەخشییەوە دەستی لە پەستی پرۆفیسەری زانکەی بازل کێشایەوە و ڕووی لە دەی بەرزاییەکانی ئەلپەکانی سویسرا کرد و هەموو ساڕەک هاوین و زستانەک لەوێ بە ماوەی ١٠ ساڵی داهاتوو بەسەر دەبرد. نزیک بوو بچێتە فەرەنسا، یان ئیتاڵیا، چونکە دەبوو خەی لەگەڵ گەڵانی کێشوەوا بگونجێنێت بە تەندروستی خەی. لەم نەوەندەدا بە خانەنشینییەکەمکەی دەژیا. ئەو حەزی لە فەنکایی هاوین بوو، حەزی لە هەوای پاک بوو، وای دەزانی بیرکردنەوەکانی ڕوون و تیژ دەبێت. لە نەو شاخەکاندا ئەو شتەی دەزیەوە کە بەدوایدا دەگەڕا – ڕەقبوونەک کە کاریگەری هەستەکانی مرۆڤی لەسەر نەبوو. لە دیمەنی ئەو شاخانەدا ڕەحی مرۆڤ شتەکی بە بایەخ بوو.

- ئەو فەلسەفەیەی کە تا ئێستا لەی تێگەیشتم، ئەوەیە کە بە تەنیا لە نەوان سەهۆبەندان و شاخەکانی بەرزدا بژیم؛ هەر شتەکی سەیر و جێی پرسیار، یان کەوتەتە ژێر سنووردارکردنی ئەخلاقی لە بووندا، نادەزرێتەوە.

سەهۆڕەکە نزیکە و تەنیایی بەکەتایە. لە ژێر ڕووناکیدا

هەموو شتەکان ئەوەندە هەمن بوون، هەناسە ئەوەندە ئازاد بوو، مرۆڤ چەندە بیرۆکەت هەستی دەکرد لەناو خۆیدا نقووم دەبەت.
لە ساڵی ١٨٨٢ لە کاتی سەفەرکردنی لە ئیتاڵیا، نیچە تاکە کچێکی لە ژیانیدا ناسی کە شایەنی خۆشەویستی بوو. کچەکە ناوی لو سالۆمی بوو، خوێندکارێکی نایاب بوو کە تەمەنی تەنها ٢٠ ساڵ بوو. نیچە ئەم کچەی بە "ئازا وەک هەڵۆ، ئازا وەک شێر" وەسف کردووە. کچەکە لەلایەن دەروونناس پۆڵ ڕەی بە نیچە ناسێندرا و لەو ساڵەدا ئەو سێ کەسە پێکەوە وەک تیمێکی جیانەبووەوە گەشتێکی ئیتاڵیایان کرد و وەک ئەوەی ڕۆحی ئازاد بن، دەژیان. دواجار نیچە پێشنیاری هاوسەرگیری بە سالۆمی کرد، بەڵام سالۆمی نەیویست هاوسەرگیری لەگەڵ نیچە بکات، لەبەرئەوەی سالۆمی نەیدەویست هاوسەرگیری لەگەڵ کەس بکات.
دوای ماوەیەک سالۆمی و پۆڵ ڕەی بە تەنیا ون بوون و دیارنەمان، بەڵێ نیچە زانی وازی لە هەنراوە. تووڕەیی ئەو هەڵگیرسا و لە نامەیەکدا بە کەسانی دیکە، نیچە دەڵێت: ڕقم لە بڕشکانی خەم بوو. دەبەت ئەو ژیانە بچووکەی کە ماوە، یەک قووت بە یەک قووت بخەم و هەندەکجاریش لە قوڕگمدا گیر دەبەت. ئەم هاوینە ئەوەندە تووشی ئازار و ئشکەنجە بووم کە شەت بم. هەرچەندە بە هەموو توانامەوە هەوڵدەدەم خەم بگرم، بەڵام ئەگەر موعجیزەیەک ڕووندات و بتوانم چەقۆیەک بکەم بە زگە، ئەوا تەواو بووم.
بەڵام موعجیزەیەک ڕوویدا و تەزەکە بوو بە زگە و ئەم زگەش کتێبی "زەردە ئەستێر بەم شێوەیە دەڵێت" بوو. کتێبەکە دەست پێ دەکات:
کاتێک زەردە ئەستێر تەمەنی سی ساڵ بوو، زەدی خۆی و دەریاچەی زەدی خۆی بەجێهێشت و هاتە شاخ. لەوێدا ١٠ ساڵ بە ئارامی و بەدەنگی بەسەر برد. بەڵام دواجار گیانی دڵی بەسەردا هات. بڕیارێیەک کە ئاسە تازە دەستی بە درەوشاوەیی دەکرد، هەستا و لەگەڵ خۆر قسەی کرد:
ئەی ئەستێرەی گەورە! خۆشبەختی تە چی دەبوو ئەگەر ئەوانەی بەسەرتدا دەدرەوشێنەوە نەبوایە!
دە ساڵە هەموو ڕۆژێک دێیتە ئشکەوتەکەم ئەگەر من و هەڵۆ و مارەکانم نەبوایە، لە گەڕ و چراکانت بێزار دەبوویت.
بەڵام هەموو بڕیارێیەک چاوەڕێی ئەوە دەکەین کە تیشکی درەوشاوەی دەت هەڵبمژی، گەرانی دەڵێین و چۆڕ وەردەگرین.

ەش! وەک هەنگاوێنکی زەر کەدەکاتەوە، لە پاشماوەی خەم بەزارم و دەستە تینووەکان دەستم بە درژ دەکەن.
زەرە ئەستەر سە سایس کتێبکی تاکە کەس. ئەم خاڵە لە کارەکتەری زەرە ئەستەریش لە کتێبکەدا دەبینرێت. کاتک زەرە ئەستەر لە شاخە تاقانەکەیەوە دادەبەزێت بە کەکردنەوەی میر، بەی دەردەکەوێت کە خەڵکەکە گوەی لە ناگرن. ناتوانێت بینەرکی گونجاو بە خەی بدەزێتەوە و هەشتا کەسکی تێنیایە. بە واتایەکی تر مەبەست لە فیلمی So Says ی زەرە ئەستەر تایپکردنی پرسەی دەزینەوەی بینەری گونجاوی زەرە ئەستەرە، لەنەویاندا نیچە. هەروەها لە پرسەکەدا زەرە ئەستەر بەی دەردەکەوێت کە بەڵاستی ئەرکەکەی چیە.

- زەرە ئەستەر هاتە شارچکەیەکی بچووک لە لەواری دارستانەکە. خەڵکەکی زەر لە بازاڕەکەدا کەبوونەوە. چونکە کەسک گوتبووی دەروازەوانەکان نمایشک دەکەن. زەرە ئەستەر بە ەای گشتی گوت: "
هاتووم بانگەوازتان بە بکەم سەبارەت بە بوون بە پیرەز. مرۆڤ دەبێت لە خەی تێپەڕێت. ئایا ئەوە هەوەتان داوە لە مرۆڤایەتی تێپەڕن؟"
نیچە دیدگایەکی ئایدیالیزەکراوی خەی بە تێپەڕاندنی خە پێشنیار کرد، کە ناوی لێنا "مرۆڤی باڵا". بە ئەوەی ئەم "سوپەرمرۆڤە" خەی تێپەڕێنێت، پێویستی بە تێپەڕاندنی جیهانی میتافیزیکی لە دەرەوەی مرۆڤایەتی نەبوو، بەکو ئەو جەرە تێپەڕاندنە خەبەزاندنی مرۆڤایەتی بوو لە چوارچێوەی ئەگەرکانی خەیدا. بەڵاستی ئەمە چەمکەکی پارادکسیکە، بەڵام ئەوەش ئەوەیە کە نیچە بانگمان دەکات بە ئەوەی لەبەرچاو بگرین: ئەمە وەک مرۆڤ چۆن خەمان تێدەپەڕێنین؟
ئەم چەمکە لە "سوپەرمان" لە سەردەمی خەباتی نیچە بە زاڵبوون بەسەر خەدا سەریهەڵدا. بە بەوای نیچە مرۆڤایەتی ئەرکی ئەوەی لەسەر بوو کە دەخی ئەستای خەی تێپەڕێنێت. "سوپەرمان" بە واتای "سەرکەوتن" دێت و ئەوە پرسەی دەزینەوەی ەگەی کەسانی بە خودا بوو لە جیهانەکی ەها ئازاددا بەبە خودا.
لە دەی خەیدا گوتی: "من پیادەڕەو و شاخەوانم و حەزم لە دەشتەکان نییە". پەدەچێت نەتوانم بە ماوەیەکی زەر هەمن دابنیشم.
بارودخەکە هەرچیەک بێت، سەرگەردان و سەرکەوتن پێویستە.

بام، هرچند مرڤ بە سختی بگەت، دوا شت کە مرڤ تووشی دەبەت خەیتی.
چانسکانم نەماون. ئەوی بەسەرمدا دەت خەمی من نییە!
دوای "خەم" زەر سەرگەردانی و تاقیکردنەوەی ئیمپریالیزم، گەامەو ماوە.
هەروەها دەزانم کە ئەستا لەسەر دوا لوتکە وەستاوم، ئەو لووتکەی کە لە سەرەتای زەمانەوە بانگم کراوە. ئای دەبە سەرکەوم بەسەر سەختترین ەگەی شاخ کە هی خەمە! ئاه، تەنیاترین سەرگەردانی کە دەستم پەکردووە!
بەام کەسانی وەک من ناتوانن لەم جەرە ساتانە ەزگاریان بەت. ئەم ساتە پەی دەەت:
ئەستا لە ەگەی گەورەیی! لوتکە و دە، باش و خراپ، ئەمانە تەکە بوون".
دوای تەپەاندنی چاکە و خراپە، ئەو شتە بە بایەخانەی کە مرڤایەتی بە ماوەیەکی کاتی پەیان سەرقا بوو، هەستەکانی ژیانی خەی لە ئامانجە فەلسەفییەکانی خەیدا تەکە کرد. بەام لەبەر ئەوەی لە تەنیایی ەهادا دەژیا، وازی لە هەموو پەیوەندییە مرەییەکان هەنا بە جیهانی خەیاەی خەی. فەلسەفە بوو بە تاکە دەنەوایی بە ژیانی نائومەد و قەناعەتی قووە. "عەقیدەی من ئەوەیە کە مرڤ تەنیا لە ناو کەسانی هاوبیر و هاو ئیرادەدا دەتوانەت گەشە بکات." من شەریکەکی وام نییە. ئەمە نەخەشی منە".
تەنانەت نیچەش بەرگەی ئەو تەنیاییە لە ادبەدەر نەدەگرت، بەیە لە هاوینی ساەی ١٨٨٨دا لە بەرزاییەکانی ئەلب سویسرایەوە ووی لە شاری تەرین لە ئیتاەیا کرد. دوای ئەوەی مرڤایەتی لە ابردووی خەی ەزگار کرد، ئەستا نیچە ئەرکی دیاریکردنی داهاتووی مرڤایەتی پە سپەردرا. دەستی کرد بە دامەزراندنی بەها ئەخلاقییەکان بە کەمەگەیەک کە خودا تەیدا نەمابوو، ستانداردەکی ئەخلاقی نوە کە بە تەواوی لە فەرکارییەکانی ئەخلاقی مەسیحی تەپەاند کە بریتین لە خەبەدەستەوەدان و بەزەیی و گرنگیدان بە کەسانی دیکە. نیچە ئەمەی بە "بە نرخاندنەوە بە هەموو بەهاکان" ناوبرد.

- چاکە چییە؟ هەر شتەک کە هەستی دەسەات و دەسەات بەهەز بکات، واتە ئیرادەی دەسەات، خودی دەسەات؛ خراپە چییە؟ هەر شتەک کە لە لاوازییەوە لەدایک بووبەت؛ چی لە هەموو گوناهەک زیانی زیاترە؟ هاوسەزی بە هەموو شکست و هەموو لاوازییەک، واتە مەسیحیەت. ئایینی مەسیحی ئایینی بەزەییە و

کاتێک بەزییدار دەبین دەستاتمان لەدەست دەدەین".
تەواوی ئەرکی نیچە داشتنی سیستەمێکی ئەخلاقی نوێ بوو. بەڵام تەگەیشت کە کاتێکی تەواو دەبەت، دەیزانی کە ڕێژێک دەت دەمرەت، هەروەک چەن مرەڤە ئاساییەکانی تر. تادەت توانای ووبەووبوونەوەی نەخەشیەکەی زیاتر بوو. نیچە پیاوێک بوو کە لە تەمەنی گەنجیدا کەچی دوایی کرد و زەربەی ژیانی بە مردن بەسەر برد. بەیە نوقم بوو لە نائومەدی و خەمەکیدا. زەرجار مەیلی ئەوەی هەبوو کە خەی لەگەڵ مردنی ئەو کولتوورە مەسیحییەدا تەکەڵ بکات کە باسی دەکرد و ئەو دووانە لە تەمەنێکی زەر سەیردا کەبوونەتەوە. بەم شەوەیە لە دوایین کتێبی خەیدا بە ناوی (سەیری پیاوەکە)دا، هەموو ژیانی داهێنرانەی خەی وەک سیستەمێک وەبیرهێنایەوە کە هەموو بەهاکانی هەڵسەنگاندەوە. بەڵام ڕەشبینی و خەمەکی نیچە لە ڕاستیدا ڕەگر بوو لە پەکهێنانی سیستەمێکی لەو شەوەیە. لە کەتاییدا نیچە سیستەمێکی نوێی بە لەناوبردنی کەن دروست نەکرد.
"هەڵسەنگاندنەوە بە هەموو بەهاکان- ئەمە فەرمولەی پەداچوونەوەی کەتایی منە بە مرەڤایەتی.
دەبە یەکەم مرەڤی ڕاوروس بم." ئەوە چارەنووسی منە".
نیچە بە ئەرکی خەی دەزانی کە بنەمایەکی ئەخلاقی بە سەردەمێکی بە خودایی پیرەز دابمەزرەنەت؛ بیرەکە و لەژیک و گریمانەکانی مەژووی خستە ژەر پرسیارەوە و ڕاستی دەکرد. بەڵام کاتێک کەشەکە لە شکاندنەوە بە چاککردنەوە ڕەیشت، ئەم ئەرکە مەحاڵ بوو. بەڕاستی بیرکردنەوەکانی بەڕاستی تیژ بوو، بەڵام بیرکردنەوە تیژەکەی دەستی پەکرد بە ڕەگەیەکی مەترسیداردا. نیچە مرەڤی وەک حاڵەتێکی ئینتقالی لە نەوان ئاژەڵ و سەرووی مرەڤدا دەبینی. ئەو پرسیارەی کە کردبووی ئەوە بوو: ئاژەڵگەرایی هەندە ڕەگ و ڕیشەی لە سروشتەکەتدا داکوتاوە، ئەوا تا چەند دەتوانیت لە مرەڤی باڵا نزیک بیت لەگەڵ ئەم سروشتەدا؟
نیچە لە مانگی یەکی ساڵی ١٨٨٩دا لە شەقامەکانی شاری تەریندا عەربانەسازێکی بینی کە قامچی لە ئەسپێک دەدا کە بەهەی ئازار و هاوسەزی بە ئەسپەکە کەوتە خوارەوە. نیچە تەک شکا. نیچە بە درەژایی ژیانی فەلسەفی خەی بەرەنگاری بەزەیی و هاوسەزی ددانەکان بووەوە وەک لاوازی؛ بەڵام لە چەند ئاماژەیەکی کەتاییدا بە جیهان، بەزەیی و هاوسەزی خەی دەربەی کە بارودەخی ژیانی هاوبەشی ئاژەڵان و مرەڤەکان

چەندە بەدبەخت و ستەمکارانە. دوا کردەوەی نیچە پێش تێکچوونی دەماركانی تووشی شێت بوون هات، ئەوە ڕوون بووەوە کە ئەو پیرەزنکی سەرووی مرۆڤ نییە، بەڵکو مرۆڤکی سادە و پڕ لە لاوازی مرۆڤ.
دوای ئەوەی نیچە بەهۆش بوو، دەستبەجێ نیچە گواسترایەوە بۆ نەخۆشخانە، پاشان گواسترایەوە بۆ ئەڵمانیا، دایکی زستانی لەوێ بەسەر برد. پزیشکەکان بۆ فۆرمی نیچەیان بۆ "شێت" دەستنیشان کرد. لەو کاتەوە ئێلیزابەسی خوشکی ئاگاداری بوو. نیچە دوای ئەوەی بۆ ماوەی ١٢ ساڵی تر لە حاڵەتێکی شێتیدا ژیاوە، لە ساڵی ١٩٠٠ بەهۆی جەڵتەی مێشکەوە کۆچی دوایی کرد.
_____
سەرچاوەکان
ئیینگیلزیی.
Thus Spoke Zarathustra: A Book for Everyone and No One (Penguin Classics) Paperback – November 30, 1961
The Birth of Tragedy Paperback – January 13, 2018 by Friedrich Nietzsche (Author) out of 5 stars 121 ratings
Beyond Good and Evil Paperback Friedrich Nietzsche – November 6, 2018

ئەی فاکتەری مادی لە پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکاندا!.. سابیر م

بە تێگەیشتن لە گەڵانکاری پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی مرۆڤ ، لەهەموو بوارەکانی ژیاندا ، پەوسیتە بگەڕێینەوە بۆ ئەو بنەما ئابوریانەی کە ژیانی مرۆڤکان و کۆمەڵگای پێوە بەستراوەتەوە. چونکە پە بەپێی گۆڕانی هەیکانی بەرهەمهێنان ، پەیوەندیە ئابووری

و کمایتیکانیش گانکاریان بسردا دت .
و بم شویی شانبشانی ئم هلومرج تواوی فاکتر سرکیکانی یاخود کارگرد لاوکی و بنتیکانی ژیانی کمایتی مرڤکان ئگدرن .
تاونینی میتافیزیکی و ئاینیانی لی چشنی ئوی کی مرڤ تنها بی (وح) یان هست و سز ئژی ، تواونینکی تاک لاینو دوور لی بنمای زانستی و تنانت واقیعی ژیانی خودی مرڤکان.
چونکی ئگر گریمان ئم تواونینی است بت ، ئی کواتی هزکان و هیکانی برهمهنان لی کمگای سرمایداریدا چی لسر ژیانی مرڤکان ؟
لکاتکدا کی ساویلکی ترین و نخونوارترین مرڤی سر ئم زمینی ئو ئزانت ، کی کمگا دابشبوو بسر دوو چیندا، چینک هایلایڤ ئژی و چینکیش تنها لسر نجی شانی خی نبت و ئگر کارنکات ناتوانی بژی .
ئوی شایانی باسی جار بجار لگی پیدابوون و گشی سرمایداری و جیهانی نیلبالیزم و هپی خک بی ککی سرمایو و اکردنیان بشون جیهانی دیگیتالیزم و زانستی بت ، تواوی پیوندیکانی مرڤ و هست و نستی استقینیانی لباربردوو ئیانمرنت ، هروها زیادبوونی ژی نامبوون و هسوکوتکردن لگی جیهانکی ئیفترازی (نا واقیعی) و یاکاری و و گوندان بی کسایتی و حیسییتی دروستی مرڤانی خیان ، و خچماندنوو و تممالوقیان بی ئو کسایتی و هزانی کی برژوندیک و دستکوتکی مادیان لورئگرن ، واتی تواوی هسوکوت و هوست و هست و سزو عاتیفو خشویستی مرڤکان بگوری قازانج و برژوندیی مادیکانی خیان ، ئباتی پشوو هرچی چنک بت لگی نیازکانی خیدا ئیانگونجنت.
هربیی لی لکدانویکی زانستیانی بلیخانفدا لی کتبی (ی فاکتری ئابووری لی مژوودا) ، باس لی ی ئم فاکتر ئابووریی ئکات لی کمگای چینایتیدا ، بتایبت لی ئستای گبالیزبوونی سرمایدا ، باس لو ئکات کی چن فاکتری مادی کارکردی خی لسر هست و نست و مشاعیری کسکان داناو.
لودا بلخانفی بلیمتانی براوردک لی نوان دوو دایکدا ئکات ، لناو ئم کمگای چیانیتی و سرمایداریدا ؛
سرتا باس لی جری لاوانندنوو شین و گریان وا ویلای بو ژنکی بتمن و هژار ئکات لی گوندکدا ، کاتک کی لسر ترمی کو تاقانکیدا شین و واویلا ئکات ، و چن و بی چ جرک شین و واویلاکی بدم گریانو بی سر ترمی کوکیدا هئدات ، کی

بەم شێوەیە ئەلاڤتەوە گوزارش لە خەمی ژیانی خۆی ئەکات کە ئیتر چی بەسەر دێت دوای مردنی کوڕەکەی ؟

(" بەدەم گریانەوە ئەپرسێت ، کێ کە ئەتوانێت چاودێری و خزمەتی من بکات بەم بەکەسیەوە ؟!
ئیتر ئەو کاتە بە خەم هەر ئەبەم بە ژنە سواکەرەکی هەژاری بەدەرەتان و هیچیتر !
کە لە سەرمای پایزو زستاندا بە هانامەوە دێت و فریام ئەکەوێت ، وە داری سووتانم بۆ دێنێت وە وردیشیان بکات بەم ؟
وەکێ ئەچێت بە ڕاو شکارو پەیداکردنی بژێوی ژیانم و کەروەشکەکی کەوی بۆنەتەوە ؟
ئای کاسیانۆقنای داماو ، تۆواو کوڕەکەشت مرد ، وە تفەنگی کوڕەکەشت بە هەڵواسراوی مایەوە، بە خەی ژەنگ ئەیخوات ! ") (١)
بەڵام ئەگەر بڕاووردی شین و گریان و وایلای دەوڵەمەندەکان بکەین، سەیر ئەکەیت فاکتەرێ ئابووریەکان کاریگەری و ڕەنگدانەوەیان هەیە لەسەر ژیان و هەست و نەستی و خۆشەویستی وە خۆشی و ناخۆشی ئەوانیش ، بە بزانین ژنە دەوڵەمەندێک چۆن گوزارش لە ماتەمینی و ناخۆشیەکانی خەی ئەکات و لەکاتی شین و گریان واویلای مردنی منااڵەکەی چۆن ئەلاڤتەوە وە ئەڵێ
(" ئەی گیانەکەم ، ئای چەندین ئەوارەو شەوانی خۆش و دڵفڕن بەسەر بردووە لەگەڵ منااڵەکانمدا و ئەوکاتانەی کە هەموویان بەدەورمەوە لە نزیکی دایکیان لەسەر باوەش و ڕانم پاڵئەکەوتن و لەو کاتانەدا کاتی خەم بە بیرکردنەوە لەکەینەوە لەسەر زمان و ڕەزمان و مەژووو بەسەر ئەبرد ، وە هەندێکیش لە دەستەکانمان لەولاوە لە سووچی لای زەپاکەوە بەیەکەوە دەمەتەقێیان بوو !
بەداخەوە
ئەو کاتە ئەو ژیانە خۆشەم بەکەم ئەگرت !
بەڵام ئەوتا دەستی ستەمی ڕۆژگار کچەکەی لەسەندم !
ئای چ جەرگ سووتانێکە ، خوا سەبووریم بدات !
تۆنانێت خۆشیم لەهیچ شتێک نە ئەبینی ئەو ساتە وەختانەی کە ئەمبینی دڵی ناخۆش، تۆنانێت پەست و دڵگران و تووشی خەمەکی ئەبووم ، تۆنانێت خۆشیم لە هیچ شتێک نەئەبینی ئەو ساتە وەختانەی کە جەم ئەهەشت و ئەچووم بە ئاهەنگە خۆشکانی هاوپۆلەکە و سەماکردن ، لەو کاتەدا کە لەناو نیگای چاوەکانیدا خەم و پەژارەم بەدی بکردایە . " «٢٧») (٢)
ئەم بڕاورد کردنەی جۆرج بلەخانۆف بە هەست و نەستی ئەو دوو دایکە ، بە واتای ئەوە نایێت کە دەوڵەمەندەکان منااڵەکانیان خۆشتر ئەوێت

، بەڵکە بەو مانایە کە هەست و سۆزە هەرەکییان بەجۆرێک نمایش لە ژیان و گوزەرانی خۆی ئەکات و ڕەنگدانەوەی ووردەکاری بنەمای بژێوی ئەوانە ، هەروەک چۆن لە شیوەنی دایکە هەژارەکەدا ئەبینرێت کە ژیانی وەک مانەوەی بەند بووە بە کۆمەکیەوە ، بەڵام لە شیوەنی دایکە دەوڵەمەندەکەدا ئەوەمان بۆ ئەخاتەروو کە وردەکاری ژیان ئەو چەند خۆش بووە و ، مردنی کچەکەی ئەو یادەوەریە خۆشانەی وەبیرئەهێنێتەوە کە لەکاتی خۆیدا وەک سەروەختی ژیانی کچەکەیدا تیایدا ژیاوە .

هەربۆیە .
کاتێک کە هەریەکەکمان لەوە تێبگات کە سەرچاوەی بەرخورد و ڕەفتاری مرۆڤەکان لە کۆتاییدا سەرچاوە ئەگرێت ، وە لەبەر چ هۆیەک بەو شێوەیەهەڵسوکەوت و ڕەفتار ئەکات ، ئەو کاتە کەشێکی گەورەمان لە لێکدانەوەی چۆنیەتی ئەو پەیوەندیە کەمەڵایەتیانەدا نامێنێت ، وە بگرە نزیکترمان ئەکاتەوە لە بنەماکانی ژیانی مرۆڤەکان و چۆن کەمەڵگا دابەشبووە بەسەر بە دوو چینی کەمەڵایەتی ، وە هەنگاوێک نزیکترمان ئەکاتەوە لە کۆتایی هێنان بەم پەیوەندیە ساختەکاریەکانی کەمەڵگای سەرمایەداری وە خەبات و تێکۆشانی پێویست بۆ ژێروو ژوور کردنی کەمەڵایەتیە چینایەتیە و بەرژەوەندیە ئابووریانەی ئەم جیهانە ، وە بنیاتنانی (جیهانێکی نوێ وە دنیایەکی نوێ) کە هیچ بەرژەوەندیەکی چینایەتی تێدا نەبێت
. ،
لە کۆتاییدا چەند ووشەیەک لەسەر بلیخانەف بڵێم ، ئەویش ئەوەیە ؛ کە بلیخانەف ڕاستە لە کۆتاییەکانی ژیانی سیاسی خۆیدا چووە بەرەی مەنشەفیکەکان و دژ بە شۆڕشی ئۆکتۆبەر وە درێژەپێدانی وەستایەوە وە ووتی(نە ئەبوو دەستمان بدایەتە چەک)! کە بەم هەڵوەستەشی چووە ناو بەرەی (دژە شۆڕش) ، بەڵام ئەوەمان بیر نەچێتەوە کە خودی بلیخانەف دامەزرێنەرو گەشەپێدەری ڕووتی مارکسیزم بووە لە ڕوسیادا و بلیمەتێکی بەوێنەی نواندووە لە سەرخستن و زیندووڕاگرتنی بیروبۆچوونەکانی ماركس و ئەنگلز ، وە ماموستای خودی لێنینیش بووە ، وە ئەو نووسیانەی تا ئەو کاتە ساتەی کە نەچووبۆ ڕیزی بەرەی دژ بە شۆڕشەوە ، وەک هەر یەکێک لە ئوروستەکراتەکانی تری ڕووسیا ، بە گرنگترین و بەسووترین سەرچاوەکانی ماکسیزم و ماتریالیزمی دیالەکتیک و مێژوو دائەنرێن ، وە زۆر بلیمەتانە ناوەرۆکی ڕاستەقینەی بۆچوونەکانی ماركس و ئەنگلزی نێک بە ڕوسیا بگرە بە گشت پڕۆلیتاریای جیهان شیکردەتەوەو داکۆکی لێکردووە !
ئومێدەوارم هەر تێکۆشەرێکی سیاسی کە سەرقاڵی ڕووخاندنی

سرمایەداری و تەگەیشتن لە ماتەریالیزمی دیالەکتیک و میتەدی شەشگەانەی مارکس و ئەنگلز ، تەواوی ئەو کتەبە کەنانەی بلەخانەف بخوەنتەوە ، چەندەک کە بەمان بکرەت ، بەبە ئاگاداربوون و خوەندنەوەی ئەم لەکدانەوانەی بلەخانەف بەشاییەکی گەورەو پایەیەکی سەرەکی مەعریفی و زانستی لەم ناوچانەدا سەبارەت بە تەگەیشتن و شیکردنەوەی باسەکانی خودی مارکس و ئەنگلز و تەنانەت مارکسیزم وەتا ئەو کاتەش وەک بەشەفیکەک خەباتی کردووە شانبەشانی لەنین ، ئەم بەشاییە بەبە ئەم شیکارە مەعریفیانەی بلەخانەف پە نابەتەوە .

سابیر م.
٩ / ٨ / ٢٠٢٤
_____-

(١) لە کتەبی (ەەی فاکتەری ئابووری لە مەژوودا) بلیخانەف ، ل. ١٦٠-١٦١ ، وەرم گەاوەتە سەر کوردی
(٢) هەمان سەرچاوەی پەشوو .ل.١٦١
٢٧» [فیکتەر هەگە : " التأملات " – (تەامانەکان) . دەقە فەنسیەکە .
یان ئەتوانن بگەنەوە بە وەرگەانەکانی نووسینەکانی بلیخانەف کە کردوومانە : ("هونەر و تەوانینی مادیانە بە مەژوو ")]

کتەبەك لە بارەی بزووتنەوەی ەوانگە چاپ و بەاوکرایەوە

کتەبەکی دیکەی سەدیق سەعید ەواندزی بە ناوی (ەوانگە ناوەکی زەین لە سەردەمەکی زەیندا) چاپ و بەاوکرایەوە. ئەم کتەبە، لە بنەتدا وەامە بە کتەبەکی (عەبدوەا عەباس) کە چەند مانگەك لەمەو بەربەاوکرایەوە و تیایدا بزووتنەوەی ەوانگەی بە ناوی زل و دەی وەران ناو بردبوو. ەواندزی لەو وەامەی خەیدا، بە شەوەیەکی بابەتیانە و مەژوویانە، وەامی نووسەری داوەتەوە و ەوونی دەکاتەوە کە ەوانگە نەك ناوەکی زل نەبووە، بەکو بزووتنەوەیەکی گرنگی شیعریش بووە، کە لە سەردەمی ەکەوتننامەی یانزەی ئازاردا،

کە قەناغێکی زێڕین و درەوشاوەی مێژووی کوردە، هاگیەندراوە . هەوانگە کە لە سەر دەستی (جەلالی میرزا کەریم، کاکە مەم بەتانی، شەرکە بەکەس، جەمال شارباژێری، حوسێن عارف) هاگیەندرا، توانی گەلانکاریەك لە سەر ئاستی فەرهەنگی و کولتووری کەمەگەی کوردی بەنێتە ئاراوە و گەو تینێك بە گەمی مەنگی هەشنبیریی و ئەدەبی کوردی بدات، کە لە دوای گەرانەوە بە خەیەوە نەیبینیبوو. ئەو فەزا سیاسییە ئازاد و کراوەیەی بە هەی ئاشتەوایی شەشەوە هاتە ئاراوە، دەرفەتی لە بەردەم هزر و کارکردنی ئازاد و نوێگەریانە هەخساند، بە ئەوەی بیر لە گەلانکاریی پێشەیی لە ئەزموونی شیعری کوردی لە دوای گەرانەوە بکەرێتەوە، بە ئەم مەبەستەش، ئەم پەنجە ئەدیبە، توانیان مانفەستی هەوانگە هابگەیەنن و بانگەشەی ئەی قەومە نەترسەکان یەکگرن بکەن. لە ماوەی ئەو چوار ساڵەدا، هەوانگە توانی نەوەندی ئەدەبی کوردی، بە دیالەگی هزریی و هەخنەیی دەوەمەندتر بکات، بە جەرەك کە بە درێژایی سێ ساڵ، ئەو گفتوگۆیانە بەردەوامیان لە سەر هووپەری هەژنامە و گۆڤارەکان هەبوو. سەدیق هەوانزی لە کتێبەکەیدا، کە پشتی بە پەنجا و یەك سەرچاوە بەستووە، بە وردی باس لە کاریگەریەتی هەوانگە و ئەو بزووتنەوە زێنێنە دەکات و هەوونی دەکاتەوە کە هەوانگە دەی وەران نەبووە، وەك ئەوەی عەبدوڵاعەباس لە کینەوە ڤەوە دەیەت، بە پەچەوانەوە بەکەو گەلانکی جەریش بوو، لە مێژووی ئەدەبی کوردی و شیعری کوردیدا و توانی شاعیرکی وەك شەرکە بکەس و چیەکنووسکی داهێنەری وەك حوسێن عارف دروست بکات. نووسەر لە کتێبەکەیدا، وەڵامی هەموو ئەو هەخنە و سەرنجانەی عەبدوڵاعەباسی داوەتەوە و بە بەگە دەریدەخات کە ناوبردنی هەوانگە بە دەی وەران، هیچ ئەرگەمێنتکی مێژوویی و بابەتی نییە و بەکو چونکە خەی بەشەك نەبووە لە دامەزرێنەرانی هەوانگە، ئیدی دوای پەنجا ساڵ دەیەوێت ئەو مێژووە لینگەو قوچ بکاتەوە و بە ئارەزووی خەی بینووستەوە، بە تایبەتیش کە دەزانێت بە داخەوە چوار لە دامەزرێنەرانی هەوانگە مردوون و لە ژیان نەماون، تاکو بەرگری لە خەیان بکەن . بەیە بە هیچ پاساوەك نابە بەگە بدرێت، کەسانێك دەستکاری مەژوو لە بەرژەوەندی خە بە پاڵەوانکردنی خەیان بکەن. لەو سەنگەیشەوە وەك ئەرککی ئەخلاقی و بەرپرسیاریەتییکی مێژوویی و فەرهەنگی، ئەمە بەو کتێبە وەڵامی کتێبەکەی عەبدوڵا عەباسمان داوەتەوە. شایەنی ئاماژەکردنە سەدیق سەعید هەوانزی، لە ساڵی 1972 لە شارچکەی هەوانز لە دایك بووە، دەرچووی بەشی کوردی پەیمانگای مامەبەندی مامەستایانی هەولێرەوە ئێستا لە گوندکی سنووری هەوانز، وانە بە منداڵە چاوگەشکان دەڵێتەوە و خاوەنی هەڤدە کتێبی چاپکراوەوکتێبکی دیکەشی لە بارەی

شوی یدا ئامادیە و خوا یاربت لە بروارەدا باو دبتەوە، کە تیایدا نووسەر لەو کتێبشدا بە بەگە دیسلمنت شیعری شوی یەدا هی نالییە و هیچ پیوەندی بە مستەفا بەگی کوردییەوە نییە.

هەی ئاسنینی: چاودەری کمایەتیی / پاشکەی پروردە / خیەتیی پروردەی سلمانی.. نەوزاد بەندی

دیستیڤسکی ئەە : (ەژگارەک دەت ، قەدغەیە داناکان بیر بکەنەوە بە ئەوەی گەمژە دەساتدارەکان هەست بە سوکایەتیی نەکەن).

کاتە مناەکی کەمتوانات هەیە و ئەتەوە مەتی سانەی چاودەریکردنی بە تازە بکەیتەوە و مامەکانی بەوبەرایەتیی چاودەریی و لیژنەی پزیشکیی و بەوبەرایەتیی چاودەریت تەواو کردووە ، ئیتر لە هەولەر بیت یان دهەک یان هەبجە یان سلمانی ،

هەر هەمان سیستمە ..
نووسراوەکت بە ئەکەن ئەبە بچیت بە وەزارەتی چاودەریی کەمەایەتی ، لە هەولەر ، لە بەرامبەر بەنزینخانەی شەش ، کن نەخەشخانەی لە دایکبوون ..
سەعات سە و نیوی بەیانی لە سلەمانیەوە بەرەو هەولەر دەرچووین ، ووتمان کات وەک شمشەر وایە ، پەش ئەوەی بمانبەە با بیبەین ..
پەش وەخت گەیشتین ، واتا کاتمان بەی ، هەر بەیە لە چایخانەی کلتوری باوکی سامی ، لە بەرامبەر قەا ، وچانەکمان دا و ..قەیماغ و چایەکمان بە یادی سامانی هەشتای سەدەی ەابوردوو ، داوا کرد ..
کە گەیشتینە وەزارەتی چاودەریی کەمەایەتیی ، کن نەخەشخانەی لە دایکبوون ، بەرامبەر بەنزینخانەی شەش (ئەر هاوەیان ئایا ئەگونجە نەخەشخانەی لە دایکبوون ، بەرامبەر بەنزینخانە بەت ؟)
سەعات هەشت و نیو گەیشتین ، پرسگە ، پەلیسەک و دوو کارمەند و دوو سپلیتی فەنکی لە بوون ، ووتیان سەعات 9 فەرمانبەرکان دەن ، بفەرموون دانیشن .. سە چارەک لە پرسگە دانیشتین ، هەتا کارمەندەکانی وەزارەت هاتن ، واتا سەعات 9:30 بوو ، کە بانگیان کردم ، ووتیان کوا منداەکەت ؟ ووتم ئەتیزمە و بە سەفەر تەک ئەچەت و نایەت ..
ووتیان خەرا بە ڤیدیە کەی مەسنجەر ، پیشانمان بدە با خەی و داکیشی ببینین ، ووتم سە پسپەیی دەروونیی لە سلەمانیی بینیویانە ، ەاپەرتەکەیان ئیمزا و مەر کردووە ، هەشتا بەوا ناکەن ؟ یان دوو ئیدارەییە و تەسقاەک متمانەتان لە نەواندا نەماوە ؟
کابرا وەک ەبەت وا بوو ، دووبارەی کردەوە کە ئەبە ڤیدیەکەی مەسنجەر بکەمەوە ..منیش وەک ەبەت ڤیدیە کەی مەسنجەرم کردەوە و ..کوە کەمتواناکەم و دایکی قسەیان لەگە کرد ، لە کاتەکدا ئەوان قسەیان ئەکرد ، کابرا بەرواردی وەنەی کوەکەم و دایکی لەسەر ەاپەرتەکە و .. وەنەکانیان لە مەسنجەرکە ئەکرد ، بزانە ئەوانن یان ئەوان نین ..بەو جەرە هەستم ئەکرد تاوانبارەکی تەزویرچیم و ئەمەوە بە کونتەدا تەپەم ، ئەم پسپەیی دەروونیەیش تەنها پەلیسەکە و ئەیەوە ەاستی و دروستیی مامەکەم چەک بکا و بەس ..
سە پسپەیی سلەمانی وەک سە گەمانلەکراو تەماشا ئەکات و بەس ..
باوکەکی بادینانیی لە دهەکەوە هاتبوو ، داوای ڤیدیەکەی مەسنجەریان لەدەکرد هەتا منا نەخەشکەی و دایکەکەی ببینن ،ئەویش ئەیوت : (سەیدا بخودە چ ئینتەرنەت لە مالا من نینە !)
بە کەنتەا تەپەین و ئەمجارەیان نووسراوەکیان بە کردین ،بە وەزارەتی پەروەردە و وتیان لە جادەی سەد مەترییە ..
هاتینە دەرەوە ، تەکسیەکمان ەاوەستاند ، ووتمان بە بە وەزارەتی

پەروەردە لە شەقامی سەدی ..
شەفەرەکە ووتی : من وەزارەت بزانم لە شەستیە ..
ووتمان لەی نازانیت ، خوات لەگەڵ ..
تەکسیەکی ترمان گرت ، ئەمیان لەبەبان بوو ، ووتمان : دەک بە وەزارەتی پەروەردە لە سەدی
ووتی : لە شەستیە
ووتمان : لە سەدیە
ووتی : لە شەستیە
ووتمان : لە سەدیە ..
ووتی : سەرکەون ، ئەتانبەم پەرلەمان لە شەستی ، ئەگەر لەوێندەر نەبوو ، ئەتانبەم بە سەدی و سەد و بیستی و لە هەرکوێ ئەوە دەڕن.
قسەی ئەو دەرچوو ، لە شەستی بوو لە بینای پەرلەمان ..
لە ژووری هاتوو ، خاتوونێک ووتی بەڕێن دانیشن ، دە کەس لە پشتانەوە ..ئەستا لەسەر سیستم ئەڕەین و کاتی دەوێ ..
دوای زیاتر لە سێ چارەک ، ئینجا بە ژمارەیەک شاد بووین کە خستیە سەر نووسراوی وەزارەتی کن نەخشخانەی لە دایک بوون ، بەرامبەر بەنزینخانە ..
خاتوونەکە ووتی ئەو نووسراوە فەتەکپی بکە و بچە بە پاشکەی پەروەردە ..
ووتم لە کوێیە ؟
ووتی لە حەوشە ..
چوومە حەوشە ، هیچم نەبینی لەی نووسرا بە پاشکەی پەروەردە ..
بە پیرە مەردەکی باخەوانم ووت : پاشکەی پەروەردە لە کوێیە ؟
ووتی : هەردەمی .. هەر دەمی ، بە ئاستەی هەتاو هەر دەمی ..هەتا دەیگەیتە ..
حەکایەتی کوڵە کەچەڵم بیر کەوتەوە کە حەوت شەو و حەوت ڕۆژ بەناو دەندە و ئۆزدیها و شتا ڕەیشت ..
نزیکەی کیلەمەترێک بە حەوشەی پێچا و پێچ و پە لە پلیکانە و لەریە لم و چەو و بلەکدا ، بە پلەی گرمای 48 ی سیلیزیی ، ڕەیشتم ، هەتا گەیشتمە پاشکەی پەروەردە ، پرسگە و فەنکایی و پلیس و ..(بەهار و گوڵ ، کچ و مانگەشەو ، شیعری تۆ و بادە)★
جا چوومە ژوور ، کەوتمە نەوانی دوو بینای بەرامبەر یەکتر ..
چوومە یەکەمیان ، گوتیان دووەمە ، چوومە دووەمیان ، دیسان پرسگە و کارمەند و فەنکایی .. ووتی کن کاک یوسفی ..
کاک یوسف ، چایی و چار جار نوقوڵ لەسەر مێزەکەی بوون ، تەبعەن بە خێی ، یەک تەماشای نووسراوی سەر کەمپیوتەرەکەی کرد و ..گوتی بە بە بینای یەکەم با ئۆژوان کیتابت لە بکا ..ئەوا بەم نارد ..

چووم بە لای ئەژوان ، ووتم کیتابم گەیشتە کەمپیوتەرکەت ..
خوا هەناگرە داینیشاندم و جگەرکەی پە نەکرد و چاییەکەی نەخواردەوە ، تەماشای کەمپیوتەرکەی کرد و گەتی : بەر ..گەیشتیە ، ئەستا لەت دەکەم .
پاش کەمە ، ووتی ئەوا ناردم لە کەمپیوتەری مدیری پاشکەی ، بە بینای دووەم ..
چوومە بینای دووەم ، خاتونی سکرتەر و فەنکایی و خەکی گرنگ VIP لە ەیسەپشنی بەوەبەری پاشکە دانیشتبوون ، پەم ووت کیتابم نەردراوە بە کەمپیوتەری بەوەبەری پاشکە ..
ووتی : بە لە ژووری کارزان دانیشە ، کیتابت دەچتە کنە وی .
ژووری کارزانم دەزییەوە ، دوو کورسی لە بوو بە هاووەاتیان ، بەام سە کارمەند کورسی و مەزیان هەبوو ، تەماشای یەکتریان ئەکرد ..
لەو چرکەیەدا ، کابرا دەشتەکییەکەی چیرەکی دادگای فرانز کافکام بیر کەوتەوە ، کاتەک ساەهای سا لە بەردەرگای دادگا ەایدەوەستەنن و ناهەن بچەتە ژوور ، هەتا کاتی مردنی دەت و لەسەرەمەرگدا لە پاسەوانەکەی بەردەرگا ئەپرسە : باشە ئایا ئەو هەموو سا بەجگە لە من کەسەکی تر پەویستی بە دادگا نەبوو ؟ چونکە بەجگە لە خەم کەسی ترم نەبینی ..
پاسەوانەکە پەی ئە : بە ، زەر کەس هاتوونەتە دادگا بەام ئەم دەرگایە تایبەتە بە تە !!
بە کارزانم ووت : ئەر بە زەحمەت من کیلەمترەکم بەناو بەرد و بلەک و گە و چیمەنا بەیوە لە وەزارەتەوە تا پاشکە ، بە بە ئەوەی هیچ نووسراوەکم پە بەت ، تەنها ئەم کەمپیوتەر و ئەو کەمپیوتەرتان پەکردووم ، ئەر نەدەکرا بە بە خەم ئەو کارانە ئەنجام بدەن ؟ یان هەر مەبەستتان ماندوو کردنی هاووەاتییە ؟ خە ئەگەر چەند تەکسییەکتان لەو ەیەدا دانایە ، هەم تەزە بەکاریتان قەاچە ئەکرد ، هەم خەکەک کە ناتوانن لە پلەی 48 ی سەدیدا ئەو ماراسەنە بکەن ، ەزگاریان دەبوو ..
کارزان تەماشایەکی ئامادەبووانی کرد و ..ووتی : ئەوە بە خەتان حەزتان لەو هات و چەیە!! ، ئەگینا لە پەیجی وەزارەت کارەکان هەموو جەبەجە دەبن !! و دەتوانن لە ەی پەیجەوە مامەکانتان وەربگرنەوە ..!!
ووتم : زەحمەت نەبە ئاگات لە خەتە ؟ یەعنی ئەمە لە خەمانەوە هاتووین بە هەولەر یان لە سلەمانی و دهەک و هەبجەوە باوەشەک نووسراویان داوینەتە دەست و وتویانە بەن بە هەولەر ؟
براکەم تە یان ئاگات لە وەزعەکە نییە ، یان ئەتەوە وای نیشان

بدەیت کە سیستەمکەت ئەوروپییە ، ئەگینا بۆ تەماشا بکە ، باوکێک لە هەورامانەوە خۆی و کوڕە ئەتیزمکەی کە بەردەوام ئەگریا ئەو هەموو ڕۆژێیان بۆی بوو ، کە بە قسەی تۆ بە خۆیان حەزیان لەو عەزابەیە ؟؟
کارزان بە گۆشەی سەد و هەشتا بایدایەوە و ووتی : ئەو قسانە بە وەزیر بکە !
ووتم : نەوەڵا ، وەزیر وەک کەشکەکەی کافکا وایە ، پێی ناگەم و نایشمەوە پێی بگەم .. بەڵام من ڕۆژنامە نووسم ، ئەم ژیانکوشتنەی خەزانی منا کەمئەدامەکان ئەکەم بە ووتارێک ..
ووتی : دەزانم ، ڕۆژنامە نووس بۆک حەزیان بە جولە جولە !
ئیتر نازانم جولە جول مەبەستی یەکێی هەزی جول بوو ، یان مەبەستی لە جوڕە جوە بوو ..کارمەندەکان هەموویان بە زمانی جەستە پشتگیرییان لەکردم ، لەو کاتەدا کارزان ووتی ئەوا مامۆستەکەتم نارد بە بەشی دەرکردەکان واتا (صادرة)
ئینجا وەرە کیلەمەترێک ڕێگای تر بە پیادە ببڕەوە هەتا ئەگەیتەوە وەزارەت ..
کە ڕۆیشتم بە بەشی دەرکردەکان لە پەنجەرەیەکی بچووکەوە زەربەی پێکهاتەکانی کوردستان ئەیانویست سەریان ببڕن ژوورەوە تا سەراخێکی نووسراوە ئەلیکترۆنییەکانیان بکەن .. سەکسوکە بە چەناگەیەک زەر خراپ تەماشای کردم کە زەر شتی بە دەست بوو ، ووتی کیتابی تۆ چییە ؟ بە جەرگ پێی ووتم ، لە بیرم چوە کیتابی من بە چ شتێکە و .. یان ئەسڵەن بەچی هاتووم بە پیرە هەوڵەر ..
خاتوونێک ، لە ساتەوەختی چوونە دەرەوەی ئەبو سەکسوکەدا بە لای هەندە خزمی خانەقینیی هەتا کارەکانیان بۆ ئایی بکا ، خاتوونەکی سەر کەمپیوتەر ووتی ئەمە مامۆستەکەی تۆیە ، ئەوە ژمارە و بەروارەکەیت بۆ ئەنووسم و هەر ئێستا ئەینێرم بۆ بەڵەوبەرایەتیی سلەمانی لە ڕێی ئەنتەرنێتەوە ، سبەینێ بۆن سەردانی پەروەردەی گشتی سلەمانی بکەن ..
گۆڵێک سوپاسم کرد و ..لەسەر پارچە قازە ژمارەیەک و بەروارێکی دا بە دەستەوە ..
ئەمڕۆ ، سەعات هەشت و نیو چووم بۆ پەروەردەی گشتی سلەمانی ، بەشی کەمپیوتەر نووسراوەکەی بۆ ئاکشام و ناردینی بۆ لای بەڵەوبەر ..
لەسەر دەرگاکەی نووسرابوو ، هاووڵاتی بەڵێز پێویست بە پرسگە و لە دەرگادان ناکات ، ئاستەوخۆ وەرە ژوورەوە ، دەرگامان کراوەیە بۆ هەمووان .. کەچی دوو سکرتێری هەبوو ، دەرگاکەیشی داخرابوو ..
نووسراوەکەی بردە ژوورەوە و ..ووتی بیبە بۆ ژووری 20 لەپرسراوی خەیتیی .. کە چووم ، چوار کەس ئاوەستابوون ، ووتیان هەشتا

لپرسراوی خیتیی نهاتوو .. بە کارمندکی ژوورکی بەرامبەریم ووت : ئەم لپرسراوە کی دەت ؟
وتی : عادەتەن سەعات 9 دەت ..
بوو بە نە و چارەک هەر دیار نەبوو ، ژمارەی هاووەاتیانیش لەبەر دەرگاکەیدا بوون بە دە دوانزە کەس ..
لە ەی کارمەندکەوە بەم دەرکەوت لە ژووری بەوەبەری گشتییە .. ویستم بچمە ژوورەوە ، سکرتەرەکە نەیهەشت ، لە پشت ئەو نووسراوەی کە ئاماژەی بەوە دەدا بە بە دەرگا لەدان وەرە ژوورەوە ، دەرگا کراوەیە ..
ووتم بە لپرسراوی خیتیی بە بەت بە ژوورکەی چونکە یەک دنیا خەک لە بەردەرگاکەی وەستاون ، هیچ جەگرەکی نییە کارەکەی بکات و خەیشی نایەت ..مامەی وای تەدایە ئەبە هەر ئەمە بەوات بە هەولەر..
وتی : بەسەر چاو ..
(درەیشی کرد ..)
هاتمە خوارەوە ، ژمارەی خەکانی بەردەرگاکەی زیاتر بووبوون ، خەم کرد بە ژوورکەی تەنیشتیدا ، ووتم لپرسراوی خیتی نایەت ، نوکە قەمەک لەو نووسراوە بدە ..
وتی ئەگەر تا سەعات نە و نیو نەهات ، ئینجا من بەتان ئەکەم !!
پیرەپیاوەک کە دەبوو پاش ئیمزای خیتیی ، یەکسەر بەوات بە هەولەر ، مامەی خەی وەرگرتەوە و ..بەرەو ژووری بەوەبەر ەیشت ، بەکو لەو ئیمزای پە بکا ، بە اکردن هاتەوە ووتیان لە ژووری بەوەبەر دەرچوو .. هاووەاتییەکی تر ووتی : ئەن خەی کردووە بە ژوورکەی بەرامبەر ژوورکەی بەوەبەردا .. دووان خەیان کرد بە ژوورکەی بەرامبەر ژوورکەی بەوەبەردا و پرسیاریان کرد سەبارەت لپرسراوی بەشی خیتیی ، ووتیان هەر ئەستا لەر دەرچوو ، استەکەی بە پەکەنینیشەوە وایان ووت ، وەک ئەوەی ئەم گەان و سەر و سەراخەی هاووەاتیانی بەش مەینەت ،بە خاتونی خیتیی ، ەژانە بە و .. وەک گەانەکانی کافکا و مارسیل بروست و جەبرا ئیبراهیم جەبرا و ، بە سەگ و کات و وەلید مەسعود ، وابە ..
لە ناکاو ، دوای سەعات نە و نیو ، خاتونی لپرسراوی خیتی ، بە کاوەخە و کەمالی ئیسراحەتەوە لە پلیکانەکان هاتە خوارەوە و چووە ژوورکەیەوە ، ژووری 20 ، ئەو خەکەیش کە لە غیابی ئەودا سەدان ەخنە و ناەزاییان هەبوو تەکا بوون بە ماستی مەییو و ..کەوتنە نیشاندانی ەز و زەردەخنە بەی .. تەنها من پەم ووت : ئەگەر تە سەعات نە و نیو دەیت بە دەوام ، کەسەک لە جەی خەت دابنە ، ئەو خەکە سەعاتەکە چاوەوانی تە دەکەن ..تیایاندایە مندالی نەخەشی

داناو و ئ‌ب‌ بچ‌ ب‌ و‌زار‌ت ل‌ ه‌ول‌ر ..
و‌ک ئ‌و‌ی ناح‌قیی‌کی گ‌ور‌ی ل‌کرا‌ب‌ ، ب‌ س‌رسو‌مان‌و‌ ووتی : س‌د ک‌ش‌مان ه‌ی‌ ، ل‌ ژووری مدیر خ‌ریکی ح‌ل کردنیان بووم ، ما‌م‌ستا ب‌ ئ‌و‌ند‌ ب‌ و‌فان ؟ ش‌و ه‌تا س‌عات دوانز‌ی ش‌و خ‌ریکی ئیمزا کردنی کیتاب بووم ..من ل‌ ما‌یش‌و‌ ئیسراح‌تم نیی‌ !!
ووتم : ئ‌ستا س‌عات‌ک‌ .. ی‌ک س‌عاتی ‌ک‌ ژوور‌ک‌ی ت‌ چ‌ و ئ‌و ه‌موو خ‌ک‌ چاو‌ی نوک‌ ق‌م‌کی ت‌ د‌ک‌ن ،ئ‌م‌ ئیش‌ استقین‌ک‌ی ت‌ی‌ ک‌ نایک‌یت و چ‌ت کردوو‌ .. س‌عات‌ک زر‌ ل‌ ت‌م‌نی ئ‌و خ‌ک‌ ل‌ چاو‌وانیدا خ‌سار بک‌یت ..ک‌س‌ک . ج‌گر‌و‌ی‌ک ب‌ خ‌ت دابن‌ ، ئیتر ح‌ز ئ‌ک‌ی ه‌ر م‌ی‌ر‌و‌ ب‌ ژوور‌ک‌ت ..
ئینجا من ما‌م‌ستا نیم و ل‌ خ‌ست‌خان‌ کارئ‌ک‌م ، ن‌مزانی ئیمزای‌ک دوو س‌عاتی پ‌ ئ‌چ‌ ، ئ‌ستا ب‌ه‌ی ج‌نابت‌و‌ ب‌رد‌رگای ، ل‌و‌ ژوور‌ک‌ی منیش پ‌ پ‌ن ل‌ ن‌خ‌ش ، ب‌ام من ج‌گر‌و‌م ل‌ ج‌ی خ‌م داناو‌ ..‌ز ل‌ کاتی هاوو‌اتیی ئ‌گرم ..
ت‌ماشا ئ‌ک‌م ی‌ک ک‌س ل‌و خ‌ک‌ د‌رد‌دار‌ نوز‌ی ل‌و‌ نای‌ت ..
ک‌ ل‌ ژوور‌ک‌ چوو‌م‌ د‌ر‌و‌ ، ب‌ ی‌ک‌کیانم ووت : باش‌ ئ‌و‌ ل‌ ب‌یانیی‌و‌ خوت‌ و ب‌تان‌ ، ب‌چی ک‌س‌کتان ی‌ک قس‌ و ‌خن‌تان ل‌ خاتوونی ل‌پرسراوی خ‌ییی ن‌گرت ؟ کاک‌ ق‌ینا ، گریمان ل‌و کات‌دا ل‌ ترساندا لا‌ بوون ، ب‌چی ب‌ لای‌نی ک‌م‌و‌ س‌ر‌کتان ب‌ من ن‌ل‌قاند ؟؟و‌اهیی ناتانکوژن ، و‌اهیی ناتانب‌ن …ه‌ر ل‌م ژیان‌ خ‌ش‌تان !! ب‌رد‌وام ئ‌بن ..
ووتی : کاک‌ گیان 30 سا‌ ئ‌م‌ ف‌ری ک‌یلای‌تیی ئ‌کر‌ین ، ک‌ بچووکترین ل‌پرسراو ببینین ، زمان و ع‌ق‌ و ه‌موو شت‌کمان جام ئ‌ب‌ و ل‌ کار ئ‌ک‌و‌ !!
‌است‌ ، ئ‌و‌ گ‌ر ئازادی و‌ک بارانیش ببار‌ت ، ی‌کس‌ر چ‌تر‌کانتان ه‌د‌د‌ن
هاونیشتمانیان ، م‌ن جا ق‌یچ‌کا با س‌عات‌ک چاو‌وانی ئیمزای خاتوونی ل‌پرسراوی خ‌ی‌تیی بک‌ین .. چونک‌ ئ‌گ‌ر ئ‌و س‌عات و ‌ژ و ه‌فتان‌ی ل‌ چاو‌وانی ئ‌مان‌دا ب‌س‌رتان بردوو‌ ، ک‌ بک‌ن‌و‌ ، ب‌تان د‌رد‌ک‌و‌ ب‌ش‌کی ز‌ری ت‌م‌نتان ب‌ خ‌ایی و ب‌ ه‌رزان ل‌ د‌ست چوو‌ .. ک‌ش‌ک‌یش ل‌و‌دای‌ ، ه‌شتا ئ‌وان نا‌ازین و ت‌ سوپاسگوزاریت . .
واتا و‌ک دیست‌یڤسکی ئ‌ت ب‌ ئ‌و‌ی خ‌تان ئاگادار بن ، ن‌ژیاون و ئ‌یشب‌ بمرن.

رمانی نانای ئمیل زلا بە کوردی بەاوکرایەو

رمانی نانا لە نووسینی نووسەری ناسراوی فەرەنسا ئەمیل زلا -یە، لەلایەن نووسەر و وەرگێ ئەردەان عەبدوەاو کراوە بە کوردی.
رمانی نانا بە یەکەك لە شاکارە کلاسیکییەکانی ئەدەبی فەرەنسی و ناسراوترین رمانی ئەمیل زلا دادەنرەت، زلا گرنگترین رماننووسی بزووتنەوەی ناتورالیزمی فەرەنسی و فیگەرەکی سەرەکی ئازادیخوازیی سیاسیی فەرەنسییە. رمانەکە هەو دەدات ژیانی شارنشینیی پاریس و کەشوهەوای سیاسی و هونەریی فەرەنسای سەدەی نەزدەهەم وەنا بکات، هەروەها دووەوویی کەمەگە، چاوچنەکی و چەسیی چینی تازەدەرکەوتووی بەرژوا دەردەخات.
هەروەها نووسەر لەم رمانەیدا، کەمەك پرسی گرنگی تری وروژاندووە لەوانە:(ژیانی لەشفرەشانی پاریس، خەشەویستی، خیانەت، ئەریی پەبرد، رق و کینە، رەوشی سیاسی فەرەنسا و داگیرکاری ئەمانیا، ژیانی فەرهەنگی فەرەنسا لە سەدەی نەزدە، شانە)
جگەلەوەش باسی کەمەك کەسایەتی جیهانیش دەکات بەتایبەتی (بیسمارك یەکەم راوەژکاری دەوەتی ئەمانیای یەکگرتووە، شای ئەران و پادشای ئیتالیا) جگە لە کەمەك پرسی گرنگی تریش هەموو ئەمانەش هەزی گەورەی بەم رمانە بەخشیوەو وایکردووە ببەتە مایەی گرنگی پەدانی تەواوی ئەدیبانی فەرەنسی و جیهانیش.
رمانی نانا سالی 1880 بە یەکەمجار چاپ بوو، دەنگدانەوەی بەهەزی هەبوو، 55 هەزار نوسخەی لە چاپ بووە. ئەم رمانەش یەکەکە لە زنجیرە رمانەکانی زلا کە لە ژەر ناونیشانی (رەگون ماکوار (Les Rougon Macquart نووسیویەتی. نانا نەیەمین ژمارەی ئەو زنجیرەیە وەردەگرەت.
ئەم کتەبە لەلایەن ناوەندی رمان لە سلەمانی چاپکراوە، کتەبەکی قەبارە مام ناوەندە و لە 315 لاپەڕە پەکدەت.

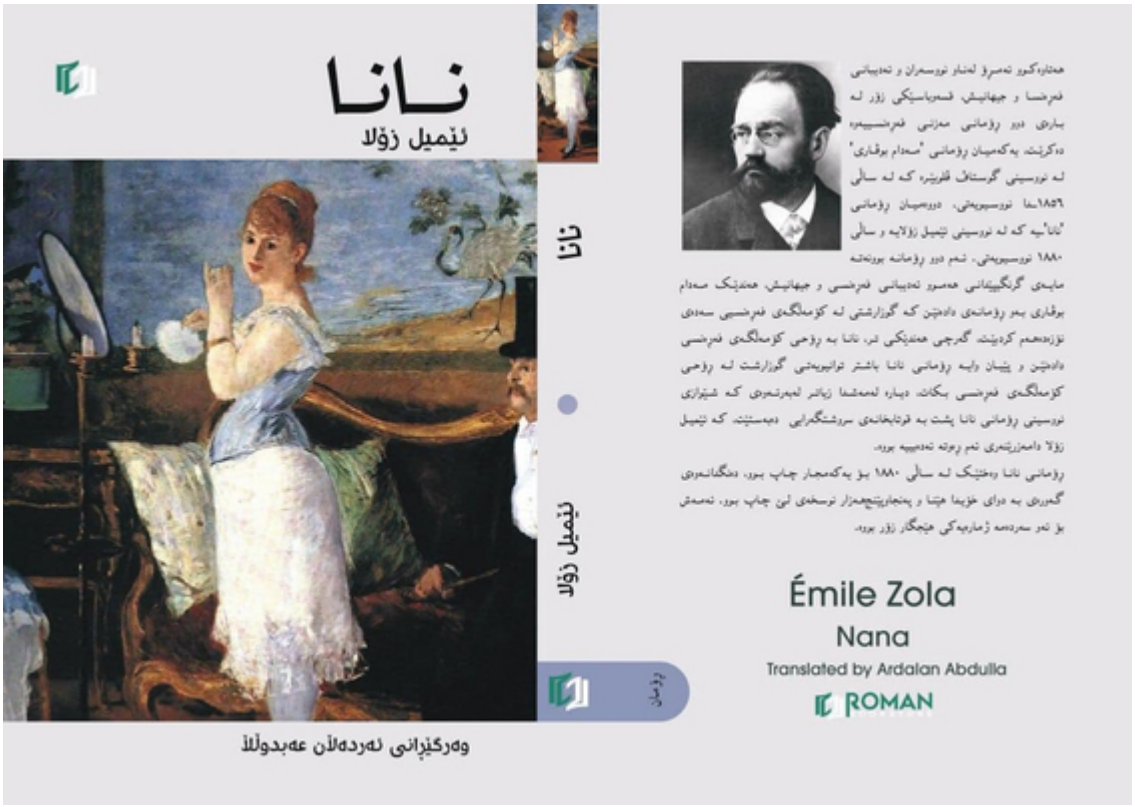

سبحەینە.. شیعری شەهلا نوری

شایەد نەگەینە سبحەینە ئیتر
تووڕەگەی دەرمانی گیراوە
بەها بایی
ناگات بەبرین ئیتر
دەردی جگەر سووتاو بە مەرهەم ناگات ئیتر
بەسیمفۆنیای ناتەواوی دە ناگەین ئیتر
بولبولی سەرمەستانە بەسەردار ناگات ئیتر
داستانی عیشق ناگات بەدەستانی عاشقان ئیتر
مانگی شەوئافرەز خەی گوم دەکات و بەنیشان دەدەوات ئیتر
ئاوی جۆ وشک دەکات بە دەغەی هەواڵی گەنم ناگات ئیتر
خونچەی تەمەنای ناز ناز
ناگات بە باخچەی بەهار ئیتر
گالیسکەی تەمەن مل دەنات و دەدەوات چاوەڕوانمان ناکات ئیتر
زاری تاوەی ژیان نادزینەوە ئیتر

شەهلا نوری

ئەپزسیەنی پەپلیست و هەبژاردنکان لە کوردستان.. زانا رەزاق

گەورەترین مەترسی لەسەر کەمەگا هەبەت ئەپەزسیەنە، بەچی؟ چونکە..

یەکەم، زەرەک لەو کەسانەی چوونەتە ناو ئەپەزسیەن بە پارەن ، ئەمانە کەمەک مرەقن بەدوای حەزو چەژکان کەوتوون ، پارەش وەکو ئامرازەک بەکاردەنن.

دووەم، هیچ پەەژیەکیان نیە بە ئەوەی ببنە بەدیل.

سیەم، هیچ هەخنەیەکیان قبوە نیە لەکاتەکدا سەدان هەخنەش دەگرن، لەجیاتی ئەوەی بەن بەباشە بەەن باش، بەخراپە بەەن خراپ. هاتوون هەموو شت هەتدەکەنەوە، ئەمەش زەر مەترسیدارە لەەووی سیاسییەوە هیچ پەشکەوتنەکیش لەسایەی ئەم جەرە بیرکردنەویە جەکەوتە نابەت.

چوارەم، ئەپەزسیەنەکی پەپلیستین، کەمەەک شت دەەەن کە بەەای ئەوان کە دەسەەات وەربگەرن کوردستان دەبەتە بەهەشت لەکاتەکدا گەەانکاری و بەرەو پەشچوون پەەسیە هەروەها قەناغ بەقەناغیشە نەک بەدوو هەەز یەان سە هەەز کەمەگە لەەەی کەمەەەک شیعەاراتی ئیحساساتییەوە ببەتە شامی شەریف.

رووداوەکانی پشت هەبژاردنی پارێزگارێ کوردەکەی کەرکوك.. عەلي مەحمود محەمەد

10ی ئاب لە کەبوونەوەیەکی داخراودا بە زەرینەی 9 کەس لە کەی 16 ئەندامی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکووك, لە میوانخانەی ڕەشید لە شاری بەغدا لە دووری 258,6 کیلەمەتر لە تەلاری ئەنجومەنەکە, ڕەبوار تەها وەك پارێزگاری نوێ بە شاری کەرکوك لە لیستی کەرکوك هەزو ئیرادەمانەی ینك هەبژێردرا, بە بە ئاگادارکردنەوەی 7 ئەندامەکەی دیکەی ئەنجومەن کە دەکات 45%ی ئەندامانی ئەنجومەنەکە,کەبونەوەکە بە بەشداری 5 ئەندامی ینك , 3 عەرەبی سونە, ئەندامێکی کریستانەکان "ئنجیل زیا شیبا زیا ئەلبەرواری بە 208 دەنگی ینك ببوو بە ئەندامی ئەنجومەن, هەبژاردنی ئەو لە فەرمی هەبژاردنی مونا قەهوچییە بە پەرلەمانی کوردستان, بە دەنگ لیوا تایبەتکانی ینك لە بەغدا هەبژێردرا بوو, خەی وپیاوەکەی کارەندی تیقی کەرکووکی ینك ن, بەلام بە ناوی لیستی بابلیونی ڕیان کلدانی کە سەر بە کەتایبی بابلیونی حەشدی شەعبییە خەی کاندید کردبوو, ڕیان کلدانی بە بنەچە کریستانەو خەکی قوشە لە پارێزگای موسڵ, بەنام دانیشتووی شاری سەدرە, سەرکی کەتیبەی بابلیونە, لە ڕکەوتی 18-7-2019 ەوە لە لیستی سزادراوانی یاسای ماغنیستی ئەمریکادایە بەهەی گەندەڵی و داگیرکردن و فرشتنی زەوی هاوولاتیان لە دەشتی موسڵ و پەلاماردانی ئافرەتان و پەشەلکردنی مافی مرۆڤ , ئەو دژە ئیسلامی سونیە تا ئاستی ڕاستیزم , لە موسڵ وەحشیانە لە گەڵ پەکهاتەی سونە مامەڵەی کردووە, کەنیسەکانی کریستانەکان بە بەری خیان لە کەتیبەکەی ڕاگەیاندووە , یەکەك لە نزیکەکانی قاسم سلەمانی و مەهدی موهەندیس بووە, پەشتر لە سوپای مەهدی بووە, بەهەی ژنخوازییەوە بووە بە موسەمانی شیعە, 4 پەرلەمانتارەکەی لە کەتەای کریستان بەهەمان شەوەی کاندیدەکەی کەرکووکی دەرچوونە, چاودەرانی کریستان پەیان وایە تەنها 10%ی کریستانەکان دەنگیان بە لیستەکەی داوە, بە فەە کورسیی کریستانەکانی بە خەی بردووە".

کوردو پەستی پارێزگا

بە پەکهاتەی کورد پەستی پارێزگای کەرکوك گرنگییەکی مەعنەوی

هەیە لەم کاتەدا دوای 7 ساڵ پەراوێز خستنی لە شارەکە, بە تایبەت بە ینك کە لە قەیرانی ڕکخراوەیی قوەدایەو بەرەو هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان دەڕوات, بەم پەستە دەتوانێت هەندێك لە زیانەکانی کەمبکاتەوە, هەرچەندە تا ئێستا ناوەڕێت ناوەکی ڕکەوتنەکە بەاو بکاتەوە بە رایگشتی.
ڕبەوار تەها سەیەم پارێزگاری کوردە لە کەرکووك, لە دوو پارێزگاکەی پەشووتر لاوازترە بەهەی ئەوەی: لە لیستەکەی خەی دەنگی یەکەم نەبووە "
نەشئەت شاهویز خورشید عەلی 42166 دەنگی هەناوەتەوە, ڕبەوار تەها ئەحمەد شەخانی 29861 دەنگی هەناوەتەوە, لە کاتەکدا ڕبەوار سەرەکی لیستیش بووە , ڕێژەی دەنگەکانی دەکاتە 70,8%ی دەنگەکان نەشئەت" , هەروەها لە ڕابەردووەدا لەکتەگەیشتن بەهەی سیاسەتی پراگماتیکی جەلال تاەبانیەوە هەبووە لەناو لایەنە کوردیەکان بە پشتیوانی هەردوو پارێزگاکەی پەشوو, کەسایەتیەکی بەهەزو پەگەیەکی گرنگی سیاسی لە کوردستان و عەراق و ناوچەکە هەبوو, هەموو پارتەکان پشتیوانییان لەی دەکرد, هەروەها پارێزگارەکان ڕابردوو بەهەزتر و ڕەشنبیرتر بوون, پارێزگاری ئێستا وەای پشتیوانی جەماوەری و حیزبی کەمترەو حیزبەکەشی لە ئێستادا زەر لاوازترە و کەسایەتی حیزبی بەهەزتر لە لایەنەکەی خەی لە شارەکە هەیە ئەمەش وا دەکات لە شارەکە وەك سەبەری ئەو دەربکەوێت, وە هاتە سەر ئیدارەیەك شارەکە بە چەکداری حەشد داگیرکراوە,7 ساڵ لەمەوپەش بە شکستەکی سەربازی گەورە پەکهاتەکەی لە شار دەرکراوە, هاوکات لە کابینەی میوانخانەی ڕەشیددا کورد لاوازتر دەرچووە, هیچ پەستەکی ئەمنی شارەکەی پە نەدراوە, نفوس و تاپەو کشتوکاە و هەردوو قەزای دوبس و داقوقی پە نەدراوە کە هەر پەنجی بە دەسیەکانی گرنگن, وە لەبەردەم تاقیکردنەوەیەکی گرنگدایە بە هەڵکردنی ئاەای کوردستان و..... ئەمە وەای خودی ڕکەوتنەکە بە ئاشکرا و بەشداری نەیاران ئەنجام نەدراوەو بەشەوەی دیموکراسیانە دەنگی پە نەدراوە و لە ڕووی یاساییەوە کەلەنی تەدایە وەك نەیارانی ئاماژەی پە دەدەن.

پەکهاتەی عەرەب

لە ڕکەوتنامەی هوتەل ڕەشید 3 ئەندامی لیستە عەرەبیەکان بەشدار بونە لە کەی 6 کورسی کە هەیان بوو بەشدار بوون.
گرنگترین خاڵی ڕکەوتنامەی میوانخانەی ڕەشید کەرتکردنی لیستی عەرەبە سونەکان بوو, بەرامبەر بە پارە و بەخشینی پەستی سەرەکی پەرلەمانی عەراق و زیاتر لە 20 پەست لە شاری کەرکوك .
پەشتر پەکهاتەی عەرەبی سوونە هاوپەیمانی نزیکی پارتی بوون, لەگەڵ

بوونی یەنامی و سوپای ئەمریکا لە عەراق بە هەموویانەوە رەگربوون لەبەردەم ئەوەی پارتە شیعە ئیسلامییەکان عەراق بتوانن بە سیناریەکانی ئەران لە عەراقدا بەرەو دەوەتەکی ئیسلامی شیعەگەرای ناوەندی بەن و نەیارییەکان بەردەمیان هەبگرن, بەم رەکەوتنە سونەکان ریزەکانیان کەرت بوو, هەرچەندە باەی بەشدار بوو وەك خاین لە شەقامی سونەکان سەیر دەکرەن, لە هەبژاردنی داهاتوو شەنسیان کەمتر دەبەت, عەرەبە سونەکان بەبەی پشتی دەسەاتی بەعس بوون, کورد تاەی زەری بەدەستیانەوە بینی تا ئەنجامدانی 4 پرەسەی جینەساید, بەیە پشتیوانی جەماەری شەقامی کوردی نییە بە ئەو هاوپەیمانییە.

ئەم رەکەوتنەی شیعەکان کردوویانە, بە پشتیوانی ئەرانییەکان بووە, قەیس خەزعەلی ئەمینداری عەسائیبی ئەهلی هەق زامنی کردووە, پردی بە یەکگەیشتنی نەوان پاڤە تاەبانی و رەیان کلدانی و محەمەد حەلبوسی بووە , بە بەشداری کوتلەی ینك لە حکومەتی عەراقی لە بەغدا, لە هاوکەشەکە تەنها حەلبووسی کارەکتەری نوەیە و هەنراوەتە ناو بازنەکەوە, هەرچەندە نە عەرەبی شیعە و نە تورکمانی شیعە هیچ کورسییەکیان لە ئەنجومەنی پارەزگای کەرکووك بەدەست نەهەناوە, کەچی پەرلەمانتارەکی تورکمانی شیعە سەر بە بەدر بەشداری کەبوونەوەکە بووە وەك نوەنەری تورکمان, هەرچەندە لیستی تورکمان و عەرەبە شیعە لە کەرکوك دەاون لە هەبژاردنەکە.

حەلبوسی میوانە تازەکە بووە لە رەکەوتنەکە, پەستی سەرەکی ئەنجومەنی پارەزگای کەرکووکی وەرگرتووە, بەهەی ئەم رەکەوتنەو کەرتکردنی ناو ماەی عەرەبی سونە چاوی لە سەر پەستی سەرەکی پەرلەمانی عەراقیشە لیستەکەی بەدەستی بهەنەت, بە پاەپشتی شیعەکان و ینك و رەیان کلدانی, وەك پاداشتەك بە ئەم رەکەوتنەی کە باجەکەی گرانە بەی لە شەقامی سونە کە کەرتکردنی دەنگی عەرەبی سونە بووە بە یەکەمجار لە 21 ساەی رابردوو.

ئەرکی پاڤە لەم رەکەوتنە تەنها واژەکردن بووە, لە مەتبەخی ئەران و شیعەکان خواردنەکە ئامادە کراوە, پاڤە تامکردنەکەشی بەدەست نەبووە, ئەرکی تەنها خواردن ی بووە, خواردنەکەش لە نەوان هەنگوین و پیاە ژەهرەکە بووە, لە ئەستادا تا هەبژاردنی پەرلەمانی کوردستان تەدەپەت تامی هەنگوینەکەی لە دەم دەمنە.

ئەرانییەکان چییان دورییەو

ئەم رەکەوتننامەیە بە ئەرانییەکان گەورەترین سەرکەوتن بوو, لە هەنگاوە کەتاییەکە کە دامەزراندنی حکومەتەکی ئیسلامی شیعەگەرایە لە عەراق چەندین فرسەخ نزیکیانی کردەوە, کورد جگە لەوەی خەی بە

لاوازی دەرچوو, مالی عەرەبی سونەشی وێران کرد,بە شیعە کردیانی بە دوو بەشەوە وەك خۆی کەرتیانی کرد.
ئەوەی ماوەتەوە بەم ئەوێیە ئیتر ئەم تەرزە لە پێکهێنانی حکوومەت ئاگاری هەیە ببێتە نەرەت لە عەراقدا کە پشتر لە پارێزگای دیالە تاقیکرایەوە, شیعەکان کۆی ویستیان گروپەك ببێن بە میوانخانەیەکی بۆغداو ستراتیجیەتی خیانی پێ جێبەجێ بکەن بەرامبەر هەر لایەنەك ڕێگر بێت لە بەردەمیان.
ئاگەر شیعەی عەراق شانسی ئەوێیان هەبێت لە دەسەاتدارێتی عەراق بەردەوام بن, ئەوجا بەمان دەردەکەوێت ڕێکەتننامەی بەم شێوەیە چۆن لە پیادەکردنی دەسەاتەکی فاشیستی نزیکیان دەکاتەوە.
ئەرانییەکان چۆن بە تورکمانە تەانییە سونەکان ئەلتەرناتیفی تورکمانی شیعەیان سەر بە بەدر ئامادە کردبوو, لە داهاتوودا بە عەرەبەکان و کوردەکانیش عەرەب و کوردی شیعە ئامادە دەکەن, پێویستیان بەم فاکتەرانەی ئێستا نامێنێت.

عەلي مەحمود محەمەد

گفتوگۆیەک سەبارەت بە شێشی کرێکاری.. ئاسۆ کەمال

زەر سوپاس بە بەشداری گرنگی هاوەم ئیبراهیم محمد کە چەند مەسەلەیەکی پەیایخی وروژاندوە سەبارەت بە وتارەکم (شێشی سۆشیالیستی و ئەزمونی شۆڕشکانی سەدەی ٢٠)، کە جێگای گفتوگۆی جدین کە لەردا باسیان دەکەم. بەگومان ئامانجی ئەم، ئەو هاوێیانەی کتێبی " تێگەیشتنێک لە شێشی سۆشیالیستی" مان نوسی، دروستکردنی ئەم جەرە گفتوگۆیانە بوو، هەربۆیە پێشوازی لەم جەرە ڕەخنە و سەرنجانە دەکەین. ئەم پێکەوە بیرکردنەوە و گفتوگۆیانە کۆشکی هاوێیانەی خەبات بە وەامدانەوە بە ئەرکە تیەری و سیاسیەکانمان سازدەکا.
لەردا لە چەند تەوەرێکدا ئەم گفتوگۆیە لەگەڵ هاوەڵ ئیبراهیم دا دەبینە پێشەوە.

یەکەم : بۆچی شۆڕشەکانی تا ئێستا سەرکەوتوونەبون؟
ئەم سەرنجی هاوڕێ ئیبراهیمی لەسەر وەڵامەکانی من سەبارەت بەو پرسیارەی سەرەوە:
"هاوڕێ ئاسۆ ئەڤین: ئەوەی لەم سیمینارەدا بیخەمە ڕوو وەڵامی ئەم پرسیارە یە، بۆچی شۆڕشە کرێکارییەکانی سەدەی نۆزدەیەم و بیستەم سەرکەوتوونەبوون...سوسیال دیموکراتی، بۆپیرەز کردنی دیموکراتی بەرژوازی.. بەڵشەفیزم بە کۆنتڕۆڵی دەسەڵاتی سیاسی وبەرهەنانەوەی سەرمایەداری بەڵام ئەمانە بەرئەنجامی شکستی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی وکرێکاری یە لەکۆتایی سەدەی نۆزدەیەم و سەرەتای سەدەی بیستەمدا نەك هۆکار."

ئایا ئۆگەر ئەم مەدلەلەی سۆشیالیزمی دەوڵەتی هۆکاری شکست نیە، ئایا چ هۆکارێک هەیە کە شکستی بەم شێوانە هەنابێت و ئەم مەدلەلە بوبێتە بەرئەنجامی ئەو هۆکارە؟
هاوڕێ ئیبراهیم زیاتر لەسەر کۆمۆنەی پاریس قسە دەکا و باسی ئەوە دەکا کە " قۆناغی مێژوویی دوای شۆڕشی ١٨٤٨ تا سەرەتای جەنگی جیهانی یەکەم پڕ لەو ڕووداوە سیاسی و ئابووری کۆمەڵایەتیانەی کە تا ئێستا کاریگەریان هەیەو بە دەرکەکی ڕۆشن لەکدانەوەی ناتوانرێ سەرجەم مێژوو دروست وڕنا بکرێت."
سەرەتا پیویستە بڵێم کە هەوڵی من بۆ ناسینی ئەم فاکتەرەیە کە بوونە هۆی شکستی شۆڕشە کرێکارییەکان و بۆتایبەت لە سەدەی بیستدا، نەك بۆ باسی مێژووی ئابووری و سیاسی و هەواڵەکانی چینی کرێکار لە سەدەی ١٩ و ٢٠ دا، کە کەسانی وەك ئیریک هۆبسباوم لە چوار بەرگی گەورەیی مێژووییدا، ئەنجامیان داوە و یاخود لەسەر مێژووی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و گەڕانکاریە سیاسی و ئابوریەکانی ڕوسیا کە هەر یەك لە ترۆتسکی و تانی کلیف و ئی ئێچ کار بە دوورودرێژی باسیان کردوە، وە من وەك سەرچاوە سودم لەوەرگرتون لەپاڵ سەرچاوە مێژووییەکانی تردا و بە پێویستم نەزانیوە کە ئەوانە لە باسەکانمدا دوپات بکەمەوە.
من ئەو فاکتەرە سیاسی و ئابوریانەی دەخی کۆمەڵگەی سەرمایەداری سەدەی ١٩ و ٢٠ م لەبەرچاو گرتوە و لەم سیمینارەدا من هەوڵم داوە کە هەردوو فاکتەرە مادیە سەرخان و ژێرخانیەکە، گۆشەی سەرمایەداری و گۆشەی سیاسی چینی کرێکار، وەك پاکێجێکی هۆکارە مادی و فکریەکانی شکستی شۆڕشە کرێکارییەکان بناسێنم." ئەم باسی منە لە پێوەندی نێوان فاکتەرە ئۆبجێکتیف و مەوزوعیەکان لەگەڵ فاکتەرە سۆبجێکتیف و زاتیەکان لە دیاردەی شۆڕشدا. هەربۆیە من تەنیا هۆکارە ئابوریەکان و ئاستی گۆشەی سەرمایەداری بە هۆکاری شکستی

شەشە کرێکارێکان نازانم و ئەو دەخە ئابوری و سیاسیی سەرمایەداری دروستی دەکا بە تەنیا فاکتەری بەنەرەو و دیتەرمینیستی و جەبرگرایی ئابوری و سیاسی نازانم، بەکو لەپاە ئەم فاکتەر و دەخەدا دەبە فاکتەری خودی ئاستی گەشە و توانایی سیاسی و ێیکخراوەیی و کەلتوری و کەمەایەتی چینی کرێکاریش حساب بکەین و بە فاکتەرێکی مادی سەرەکی بە دیاریکردنی چارەنوسی شەشە کرێکارێکان دابنەین. هەربەیە باسەکەی من لەسەر ناسین و ناساندنی ئەم فاکتەرە مادیەی شەشی کرێکارێ، لەبەرئەوەی شەشی کرێکاری خەی بەرهەمی پراتیکەک و چالاکیەکی وشیارانەی ئەم چینەیە، نەک تەنیا کاردانەوەیەکی پاسیڤی دەخی ئابوری و سیاسی سەرمایەداری زاە.

لەو باسەمدا زەر بەشنی هەکاری زاەبونی "بەپیرەز کردنی دیموکراتی بەرژوازی لای سوسیال دیموکراتی و مەدەلی دەساتی تاک حزبی لای بەلشەفیەکان" ەشنکراوەتەو، کە خەی ئاکامی گەشەی نزمی پەیوەندیەکانی بەرهەمهەنانی سەرمایەداری و جەگەی چینی کرێکار بوە لەو سیستەمدا لە سەدەی ١٩ و سەرەتای سەدەی ٢٠دا"، بەام ئەم بنەما مادیەی دەخی گشتی خەی بە شەوەی فاکتەرەکی مادی تر ەنگیان داوەتەو کە " بریتین لە قاەبی فکری و بەرنامەی عەمەلی ئەم خەباتە چینایەتیە و حزب و ەکخراوەکانی چینی کرێکار، کە لە چوارچەوەی فکر و کەنسەپت و بەرنامەی سەشیالیزمەکی دەوەتی تەپە نەبوون و لە سنوری بەرتەسکی گەانکاری و ێیفەرمی سیستمی سیاسی و ئابوری سەرمایەداری دەرنەچوون." ئەم پرەسەی دیالەکتیکی کاروکاردانەو و هەکار و ئەنجامی ئەو فاکتەرە مادیە ئابوری و سیاسیانەن کە هەوەم داوە ەوداوی شکستی شەشەکانی سەدەی ١٩ و ٢٠ پە لەک بدەمەو.

هەربەیە هاوکات من سنوربەندیم لەگە لەکدانەویەکی تریشدا کردوە کە " دەیەو هەکاری فەردی و بیرەکراتی و حزبی و نەبونی بەرنامەی ئابوری و بابەتی سەرخانی تر بکاتە هەکاری سەرەکی شکستی ئەم شەشانە. ئەم تەگەیشتنەش ئەبستراکت و دابەاو لە سەشیالیزمی عەمەلی. کەشەکەی ئەوەیە کە سەشیالیزم و خەبات و شەشی سەشیالیستی وەک پرەسەیەکی گشتگیر و تەتالیتی خەباتی چینایەتی کرێکاران نابینەتەو دژی سەرمایەداری، بە ەکو وەک بەرنامە و ئایدیا و ئایدیەلەژیەکی دابەاو لە پراتیکی چینەکی زیندوو و خەباتەکی چینایەتی زیندوو دەبینەتەو و سەرچاوەی هەموو کەشەکان بەم فاکتەرە زاتی و سەرخانیانەو دەبەستەتەو."

نمونەیەکم لەم جەرە تەگەیشتنە مادی و میتەد دیالەکتیکیە باسکردوە کە " ئەم لەکدانەویە بە سەشیالیزمی سەرەتا و ناوەاستی

سەدەی ١٩ ش دروستە. لە کاتێکدا سەرمایەداری و چینی کرێکار لە سەرەتای دروستبوون و گەشەی سەرەتایی خۆیاندا بوون و سۆشیالیزمی خەیاڵی و سەندیکایی و گروپی کۆمۆنیستی و کۆمۆنە هەرەوەزیە بەکاربەر و بەرهەمهێنەرکان قاڵبی فکری و ڕێکخراوەیی زاڵ بوو، وە چارەنوسی شۆڕشە کرێکاریەکانی ئەو سەردەمە شکست و هەستانەوە و شکستی دوبارە بوو." ئەگەر سەیربکەین دەبینین لە سەدەی ١٩ دا چینی کرێکار دەستی کردوە بە خەبات دژی بورژوازی و حکومەتە پاشایەتی و دەستوری و پەرلەمانیەکانی و بەشداری چالاکانەی لە شۆڕشەکانی ١٨٤٨ بە ١٨٥٠ لە ئەوروپادا دەکرد. پاش دەورەیەک لەم خەباتە چینایەتیە قیژن و ئاسەی شۆڕشە کرێکاریەکان ڕەشنتر لەلایەن ڕەشنبیرانی ئەم چینە و ڕێکخراوەکانی لەوانەش ئینتەرناسیونالی یەکەموە داڕژران، ئەویش بەرپاکردنی شۆڕشی کۆمۆنایەتی بە کۆتایی هێنان بە سیستمی چینایەتی سەرمایەداری و دامەزراندنی کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی بو.
لەڕەدا دەبینین نە دەخی فەرەنسا و نە دەخی جیهانی ١٨٧٠ ئامادە نیە بە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی جیهانی، بە هەی ئاستی سەرەتایی گەشەی سەرمایەداری و ئاستی نزمی ێکخراوبونی چینی کرێکاری فەرەنسە و ئامادەیی سیاسی ئەم چینە و بزوتنەوە و ڕەوتە سیاسی و فکریەکانی، بەتام شۆڕشی سۆشیالیستی کۆمۆنە ڕەودەدات و دەرس و تەجروبەی مەزنیش لە بواری ڕوخانی دەوڵەت و دامودەزگای سەربازی و بیرکراتی و لە نیشاندنای نمونەی نوێی ئیداری و یاسا و کەلتوری سیاسی و کۆمەڵایەتی دەهێنتە ئارا.
لەکدانەوەی ئەوەی ئەم شۆڕشانە بەچی ڕەودەدن لە کاتێکدا باری ئابوری کۆمەڵگە بە دامەزراندنی پێوەندی بەرهەمهێنان و ێکخستنی سۆشیالیستی کۆمەڵگەیەک ئامادە نیە تەنیا لە ئامەژگاری ئەوەی نەدەبوایە کۆمۆنە بکرایە یان کۆمۆنە شۆڕشی سۆشیالیستی نەبوە نادەزینەوە. ئەم پێوەندی دیالەکتیکانەی ئابوری و سیاسەت و دەوری تایبەت و سەربەخۆیی سیاسەت و پراتیکی سیاسی چینی کرێکار لە خەباتی چینایەتی دژی دەسەڵات و دەوڵەت و سیستمی سەرمایەداریدا، کە ئەم چینە دەخاتە بەردەم پیویستی شۆڕش کردن، تەنانەت ئەگەر بشزانە کە سەرکەوتنیشی ڕەگری گەورەی لەبەردەمدایە و کەسانی وەک مارکسیش ئاگاداری مەترسی دەستبردن بە شۆڕشیش بە کرێکارانی فەرەنسا بدەن، ئەم شۆڕشانە هەر ڕوو دەدەن. ئەم ڕوداوە تەنیا بە لەکدانەوەی دەخی ئابوری ناتوانرێ ڕۆشن بکرێتەوە، بەڵکو سەرەڕای بنەڕەتی بوونی فاکتەری ئابوری و ئاستی گەشەی سەرمایەداری، بەهەمان ڕادە واقعیەت و فاکتەری مادی خەباتی چینایەتی کرێکارانیش لە مەیدانی سیاسیدا دەوری سەرەکی هەیە لە ئاراستەکردنی ئەو ڕوداو و شۆڕشانەدا. ئەمە ناتوانین هەموو مەژووی

سیاسی استوخ تنیا بە فاکتری ئابوری و ئاستی گشی سرمایو لک بدینو و هرچند ئم فاکتر بنتیە بام ئو چالاکی گشتی ئابوری و سیاسی و کمایتیە کە سرجم دخی گشتی کمگە دروست دکا و چالاکیە سیاسیکان کاریگریکی سرکیان هیە وک چالاکە ئابوریکان لە ئااستکردنی وداو و خباتی چینایتی و ششدا.

کمنی پاریس وک ئزمونکی ئم شش کرکاریە گشی بم تیریی ششی کمایتی کرکاران دا، کاتک کمن دامودزگاکانی دساتداریتی بورژوازی، بە دوت و سوپا و بیرکراتیزمکی تکشکاند و شوازکی شورایی و کمنیی دساتی کرکاری لە جگای دانا. ئم یکمین تاقیکردنوی ئو ئایدیای شش کمایتیە بوو، کە چن کرکاران بە کردو کنسپتی شش پیاد دکن. بام تجروبی کمن پشمان دە لە سایی ئو دخ مادیە نالبار و نائامادیاندا کە فاکتر و استیە ئابوری و سیاسیە مژوویيکان چ دورکی چارنوساز هبو لوی کە هوکی ششگانی بم شو مزنی کرکارانی پاریس بە گینی سیستمی سرمایداری شکستی هنا. لردا کمنی پاریسم لگە مژووی شش کرکاریکانی تری سدی نزددا پکو داناو کە وک ئاستکی سرتایی لگشی خباتی چینایتی برتسک بوتو لە هنانئارای نمونی گرنگی شوازی ششی کرکاری بسر دامودزگای بورژوازیدا، بام نیتوانیو و فرستی نبو مدلی ئابوری و سیاسی کام و توای کمگیکی جیاوازی کمنیستیمان بداتە. هربیە من نهاتوم زیاتر لسر هکاری شکستی کمن بکمو، بو شویی لە لکینوی ششی ئکتبری سشیالسیتی وسیادا کردوم. ئمش لبرئوی ئم مدیلە سیاسی و ئابوریی سشیالیزمی دوتی جگیرتر و گشکردوتر بوو بهی گشی سیاسی و یکخراویی بزوتنوی سشیال دیموکراتی و بلشفی لسدی بیستدا.

هربیە دواتر وردتر هاتومتە سر سشیالیزمی سدی بیست کە چ مدلک تیایدا زا بو و پیوندی بە شکستی شکانی سدی بیستو چی بو؟

لردا باسی ئوم کردو کە " ئم دوو وتە زای سدی بیست، سشیال دیموکراتی و بلشفی، ناورک و برنامی ششی کمایتی کرکاریان گی بە کنسپتی ششی گرتن دستی دسات، چ لە یگی پرلمانی سشیال دیموکراسیو بت، و یان لگی ششی سیاسی بسر پرلمانتاریزمدا و دروستکردنی دوتی دیکتاتری حزبی لە ژر ناوی شوراییدابت. دساتی

دوت و چند ریفرمکی ئابوری و ئازادیە سیاسیەکان بونە مدلی سیستمەکی جگرەوی کەمەگی کەمەنیستی. شەشی کرەکاری چیتر وەک هەمان خەباتی ەاستەوخەی چینایەتی کرەکاران سەیر نەکرا و حسابی لەسەر نەکرا، بەکو بوە پاشکەی شەشەکی سیاسی، کە حزبەکی کەمەنیستی و سەشیالیستی، لەهەر دەورەیەکدا کە ەوداو و کودەتا و ئەزمەی سیاسی دروست دەبە، دەیکاتە دروشم و بەرنامەی فەوری و دەست بەجەی عەمەلی و مەدەلی جگرەوی سەرمایەداری. ئەمە کەنسەپت و ڤەرژنی سەشیالیزمی دەوەتی بوو لە شەشی کرەکاری و کەمەگی کەمەنیستی، کە لە ئەستاشدا لە نەو بزوتنەوەی کەمەنیستیدا درەژەی هەیە، کە مەدەلەک وجەرەک لە کەمەگی سیاسی و ئابوری و شەش و بەرنامەی خستەتەوو."

هەروەها جەختی زیاتر لەم فاکتەرە زاتیەی شەش دەکەمەوە کاتەک دەنوسم "ئەوە تەنیا دەخی مادی نیە کە دیاری دەکا کە ئایا شەش سەرکەوتو دەبەت یان نا؟ بەکو دەخی ئەو هەزەی کە خەشی شەش دەکا دەبەت لە ئاستەکدا بەت کە بتوانە ئەو ئاەوگەە دروست بکا، چونکە ئەو شەش وەکو یاسایەکی سروشتی نیە کە هەر دەبە ەوبدا، وەک مانگ گیران نیە کە هەر دەبە ەوبدا. ئەوە پراتیکی چینی کرەکار و ەشن بونی پرەسەی شەش کردن لەلای کرەکارانەویە کە نیشانی دەدا چەن دەتوانە ئەو سیستمە بگەە یان ئایا دەتوانە ئەم کارە بکا یان شکست دەهەنە؟

هەربەیە "ئەگەر بەین دەرس لەو شتانە وەرگرین لە شەشی ئەکتەبەری ەوسیا هەبوە، سەرەای ئەو زەمینانەی شەشی کەمەایەتی پرەلیتاریا کە لە ەوسیادا هەبوو، وە ویەای ئەو هاتنەمەیدانەی چینی کرەکار لە خوارەوە، بەام هەشتا ئەو بزوتنەوەیەی لە ناو چینی کرەکاردا زاە بوە کەشەی جدی هەبوە، واتە بەلشەفیزم خەی کەشەی هەبوە. ئەگەر ئەناتەمی و شیکردنەوەی بە ئەم ەوتە و ئەم ڤەرژنە بە سەشیالیزم بکەین، کە سایەی کردەتە سەر هەنگاوەکان و دەستکەوتەکانی شەشی کرەکاری ەوسیا، ئەوە دەدەزینەوە کە بەچی ئەم ڤەرژنە نەیتوانیوە سەشیالیزم دابمەزرەنە؟"

بەچی ئەم تەگەیشتنە لە دەوری چینی کرەکار و بزوتنەوە سیاسیەکانی و پراتیکی ئەم چینە لە خەباتی چینایەتیدا بە ەای من سەرکیە لە ناسینی شکستی شەشەکانی تا ئەستادا؟

شەش و خەباتی چینایەتی کرەکاران بەشیکی دانەبەاوی پەیوەندیەکی کەمەایەتی کرەکارە بە سیستمی سەرمایەداریەوە. ئەم پراتیکە ەنگدانەوەی پاسیڤی جەگای چینی کرەکار نیە، کە دەخی ئابوری و سیاسی بەسەریدا سەپاندویەتی. بە ەکو پراتیکەکی ئاگایانەی ئەم چینەیە بە گەینی ئەو دەخە نالەبارە. بەام ئەم هوشیاریە

چینایتیسبارت بدخکخشی پیوستبئاستی گشی توانای برهمهنانی چینکو توانایيکانی چینی دساتداری بورژوازی و کلتور و تجروبو کی دخی ئابوری و سیاسی و کمایتیو. هربیپیوندیکی دیالکتیکانو گشتگیر هیلنوان فاکترسرخان و ژرخانکاندا بدروستبونی دخکی ششگانو، کببتوخم و پراتیکی ششگانی چینکلخوونادات، وچارنوسی ششی کرکاری بوئاستلتوانایی فکری و سیاسی و یکخراویی چینکو، نکتنیا حزبکو، بستراو.

خنلسشیالیزمی دوتی وک چوارچیویکی فکری و سیاسی بریتیلخنلو جرسشیالیزمی کچینی کرکار وک بکری شش و بینروی چارنوسی ششکی کمایتی نابینو، وحزب و گروپ و فکر و برنامیک دخاتجگای ئم فاکتر و بکر مادیی شش. لاستیشدا ئم جرسشیالیزمچینی کرکاری دابی لهر دور و پراتیککی ششگانبگینی سرجم سیستمی سرمایداری بسیستمکی سشیالیستی. ئمئو خنییکلمیتد و برنامو کارکرد و دسلاتی سشیال دیموکراتی و بلشفیزمی دگرین.

ئگر ئم فاکتر مادیی پراتیکی چینایتی کرکاران لمژووی سرمایداری و ششکانی سدی ۱۹ و ۲۰ دا بسینو و لبرچاونگرین ئو کات لکدانومان بمژووی دوو سدی ابردووی سرمایداری تنیا بریتی دبلفاکتری گشی پیشسازی و سرمایو قیرانکان و دادبزینئاستی ئابوری سیاسی بورژوازی. بم پیششکانی چینی کرکار و خباتی چینایتیش وک پاشکی شو قیرانکان و گشیان شکستی سرمایو بازای سرمایو گانکاریسیاسیکانی دوت و سیستمی سیاسی بورژوازی دبینین. بلام تگیشتنکی مادیانی کمنیستی دتوانت ئو استیمان بشن بکاتو کبچی چینی کرکار، سرای ئامادنبونی هموو فاکتر ئابوریکانی بنیات نانی کمگیکی سشیالیستی، وک بازای جیهانی و گشی هزکانی برهمهنان و گواستنو و مانوی بربستکلتوری و سیاسیکان، بام لفرستی جیاجیادا دستی بشش و چک بردو دژی دساتی سرمایو، وبردوام لخباتی سیاسی و ئابوری و کمایتی جراوجر بگرینی دخی نالبار و چوسنرانو. ئمهکارکی ئویکشش و خباتی چینایتی کرکاران دژ بسیستمکی زیندووی موجود و بشکلشکی زیندوی بردوام دژ بوچینبورژوازیی دساتدار، جا بورژوازی و سرمایداری لهر ئاستکی گشدا بن. لم شچینایتیدا توانای مادی و فکری ئم

دوو چینە دژ بەیەکە دیاری دەکا کە ئایندەی ئەم شەقانە بە کوە دەگات؟ کاتێک بورژوازی لاواز و پڕژووبەاو و لە قەیرانی ئابووری وسیاسی و دەوڵەتیدا بێت،ئەوا زەمینەی شکستی بورژوازی و دەسەاتەکەی فراهەمتر دەبێ، ئەگەر چینی کرێکار و حزبەکانی ئامادەتر و باەادەستر بن لە باری کەمەایەتی و سیاسیەوە. بەهەمان شێوە شکستی شەشە کرێکاریەکانیش تەنیا بەوە لەک نادرێتەوە کە لە سەدەی ١٩ و ٢٠ دا سەرمایەداری گەشەکردو نەبووە لە فەرەنسا و ەوسیادا، بەکو سەرەای ئەم ەاستیە ئابووری و سیاسیە مێژوویانە کە چارەنوسازیش بوون، فاکتەری مادی خودی شەش کە چینی کرێکاریشە لە ئاستێکی نزمی فکری و سیاسیدا بوە بە ئەوەی بتوانێ گەانکاری ەیشەیی و بەینارەوە لە سیستمی سیاسی و ئابووری سەرمایداریدا بکا و سیستمی سۆشیالیستی دامەزرێنێ.
هەربەیە بە وەامی هەکارەکانی شکستی شەشە کرێکاریەکانی تا ئێستادا پەیستە بە شوێن هەکارە زاتیەکانی چینی کرێکار خەیدا بگەەین، کە لە سایەی ئەو دەخە مادیە نالەبار و نائامادەیانەدا بونەتە مایەی شکستی ئەو هەوڵە شەشگەرانەی تا ئێستا بە گەیەنی سیستمی سەرمایەداری. بە ەای من بە ناسینی هەیەکانی قەتیس مانی ئەو هەوڵە و شەشانەی چینی کرێکار لە چوارچیوەی مەدەلی سیاسی و ئابووری سۆشیالیزمی دەوڵەتیدا وەامی سەرەکی شکستی ئەو شەشانە دەدەزینەوە.

مـــــاویەتی.. دووەم: دەوری دوالیزمـــــی شەش و ەیفەرم چیە لە سۆشیالیزمی دەوڵەتیدا؟

رەمانی دایک.. شەماڵە بارەوانی

دایک شاکارێکی مەزنی ئەدەبی جیهانی گۆرەنووسەری ەووسی(ماکسیم گۆرگی)ـە و بە یەکەم جار لە ساڵی ١٩٠٦ بەاوبووەوە.
تەوەری سەرەکی ەەمانی دایک باسکردنە لە شەشی بەلشەفیەکان لە ەووسیای سەردەمی قەیسەری و دامەزراندنی سیستەمێکی ئیشتراکی و لادانی بەرژواکان لە هەرەمی دەسەات و لەسەندنەوەی زەویوزارەکان لە فیەدال و دەربەگەکان.
ەەمانی دایک، پاەوانەکەی ژنێکە لە چلەکانی تەمەندایە، خەبات

دکات و تدکشت لە پناو کوکی، لەپناو چمکی یکسانی و دادپروری، لەپناو هموو کرکاران. ئو کرکارانی تنها وک ئامرازی کارکردن و برهمهنان و ئامری کارکردن سیردکرن و ماف و کرامت و مرڤبوونیان پشل دکرت.
کسایتی دایک وک پاوانی مانک و کارکتری سرکی ووداوکان، هما و ئاماژیە بە اپینی ووسییکان لە دژی سیستمی قیسر و حوکمی برژوازی و دربگایتی و یشتن برو قناغی ئیشتراکییت.
مانی دایک، باس لە سختی و نهامتی ژیانی کرکاران دکات لژر قامچی فرمانوایتی قیسر.
ئو چینە هژاری لالین چینی بادستی برژواو دچوسنرنو و بە کومرگی دژین.
پاوانی سرکی مانک(پلاگی) دایک و (پاڤل)ی کوکیتی.
پلاگی دایککی خاگر و ئارام، توانی برگی ئو هموو چوساندنو و ئازار و شی هاوسرکی بگرت، برلوی بمرت.
هاوسرکی، لوتکی نرسالاری و ئایکنی دقی و نموونی ستمکاری بوو.
پیاوک، بوپی قی لگیدا هسوکوتی دکرد. پلاگی تاق ئومدی لە ژیان، پاڤل بوو. پاڤل دایکی زر خش دویست. پاڤل و هاوکانیشی تاق ئومدی کرکارکان بوون. ئو کرکارانی دچوسنرانو و لە بیانی تا ئوار کارکی زریان پە دکرا لەبرامبر نرخکی کم.
پلاگی، دایککی نموونیی و قوتابخانیکی شنبیری و پروردیی لە پگیاندنی پاڤل. ئو دایکی بردوام هانی پاڤلی کوی ددا بخونتو و کار بکات و لگە موعاناتی خک بژیت و یارمتییان بدات و پشتیوانی کرکاران بکات و هشیارییان بداتە و لە هودان نوستن تا دگن بە ئاواتکانیان. ئو دایکی کوکی و کرکارکانی فری ئو دکرد، تا ستم هبە، دبە هزکیش هبە بە ووبووبوونوی ئو ستمە. ئو هزیش(پاڤل و هاوکانین).
ئوان دبە بە گژ ستمدا بچنو و لە برامبر چوساندنودا چک دانەدن و خاگربن، داوای مافکانی خیان بکن، بە دنیاییو دواژ هر بە ئوانە.
دایک، همیشە هانیددان گشبین بن و یارمتی ددان لە باوکردنوی ئو باوکراوانی کە تایبت بە هشیاری چینایتی و هاندانی کرکاران بوو بە بدنگ نبوون لە مافکانیان،
لە جیاوازی چوساندنوی چینایتی لالین دساتی قیسری ووس.
دایک نموونی چاونترسی و خاگری. ئو

نە هەڕەشە و نە شکەنجە و زیندان، هیچ شتەک سلی پە ناکاتەوە لە پەنسیپی مرەڤایەتی و بەهاکانی ژیان.
سەرەای گرتن و زیندانیکردن و ئازاردانی کوەکەی، ئەو هەر کە نادات لە هەوە و خەبات لەپەناو بەدیهەنانی خەونی هەژاران و ئاواتی کرەکاران و نەهەلانی جیاوازی چینایەتی و لە ڕەگدەرکەشانی دەکی ستەم و بەرپاکردنی تەوی دادپەروەری و بنەماکانی دادپەروەری.
پەلاگی، لەو شاکارە مەزنەدا ئەفرەتەکی تەکەشەری بەرجەستەکردووە. ئافرەتەک، تەدەکەشەت لەپەناو مافی هەژاران و کرەکاران و مافخوراوان لە کەمەگەی ئەوسای ڕووسیا و لەژەر چەپەکی حوکمی قەیسەر.
ڕەمانی دایک، باس لە گرنگی فەربوون و ڕەنی ڕەشنبیری دەکات لە هەشیارکردنەوەی تاک و گەڕانکاری لە کەمەگە، بە گەڕانکاری و بەرەو باشتر.
پاڤە ڤلاسەڤ، پاڕەوانی ڕەمانی(دایک)، شەشەکی هەشیاری و کودەتایەکی ڕیشەیی لە فیکر و کولتوور و دیدەنیگای کەمەگە بەرپا دەکات.
پلاگی نیلەڤنای دایکیشی پشکی شەری بەردەکەوە لەو شەشەی کە پاڤە فتیلی ئاگرەکەی داگیرساند.
دایکەک، بەیاردەدات بەتە بەرەی کرەکاران و مافخوراوان و پشتیوانی بزووتنەوەی جەماوەری چەوساوە و چینی بەشخوراو بکات، لە دژی بەرژوا و جووتیار و دەربەگە گەندەکان، لەپەناو بەاوکردنەوەی دادپەروەری و یەکسانی.
چیەکی ڕەمانی(دایک)، بە ژیانی خانەوادەیەکی هەژار و بە کەسایەتی میکائیل ڤلاسەڤ دەستپەدەکات.
پیاوەک، بەردەوام سەرخەش، دەڕەق و سروشت توند و چەوسەنەر و سەربەکەشە. پیاوەک، جگە لە جوەن و زمانزبری، هیچ شەوازەکی تر لەگەڕە هاوسەرەکەی پەیەو ناکات. لەدان و ئازاردانی هاوسەرەکەی، بەشەکی تری ڕەتینی ژیانی ڕەژانەی میکائیلە. ئەو لە کارگەیەک کاردەکات، پلاگی لەکارگەیەک کاری قورسی دەستی دەکات لە پەناو دابینکردنی بژەوی ژیان و پاروو نانەک.
دواتر میکائیل ڤلاسەڤ لە ناکاو دەمرەت. دوای مردنی باوکی، پاڤەی چواردە ساە دەرفەت دەقەزەتەوە و لاسایی ژیانی باوکی دەکاتەوە و هەمان شەوەی باوکی دەست دەکات بە نەشینی مەی و هەسوکەوتی ڕەق و ناشرین لەگەڕە پلاگی دایکی.
دایکی پەی دەڕە "تە نابە توخنی مەینەشین بکەویت. باوکت لە بری تەش مەی خواردەوە و پەکی ئازاری بە من چەشت، تە لەگەڕەم نەرم بە. " پاڤە دوای تاقیکردنەوە و ئەزموونکردنی چەندین شەواز و ڕەگای

هەڵە، بە پەکردنەوەی ئەو بەشاییەی ژیانی هەرزەکاری و بەڵەکردنی ئەو دەخەی تەیدایە، لەو توونەڵە تاریکەی ژیان دەتەدەرەو و سەر لە ڕەگایەکی تر دەردەکات. ڕەگایەکی جیاواز. ڕەگای هەوەدانی تەگەیشتن لە ژیان و زانینی هەکاری ئەو نەهامەتی و موعاناتانەی خەی و باوکی بەرلەخەی و کرەکارەکان تەیدا دەژین. ئەو، ئیتر لە بری ئەوەی بەواتە جیهانی مەی و مەستیی، تا خەمەکانی لەبیر خەی بباتەو، بەیار دەدات بە دوای بەدەستهەنانی زانیاریدا بگەڕێت لە بارەی سەرچاوە و هەکاری ئەو ئازارەی خەی و کرەکارەکان.
پاڤە، ماوەی دوو ساڵ ژیانەکی گەشەگیر و ڕاهیبانە دەژیت، لە کارکردن دەگەڕێتەوە و لە ژوورەکەی خەی دوورەپەرەز و تەنیا دەژیت، تا بە تەنها کاتی خەی بە خوەندنەوەی ئەو پەرتووکانە بەسەر ببات، کە پلاگی دایکی پەی دەگوتن"پەرتووکە قەدەغەکان".

ئەو پەرتووکانەی باس لە ئیشتراکییەت و داوای شەڕش دەکەن. پاڤە بەو بەوایە دەگات: ئەگەر بمانەوەت لەو نەهامەتی و ئازارەی هەژار و کرەکاران تەبگەین، دەبە سەرەتا تەیانبگەینین و هەشیاریان بکەینەوە تا لەو ستەم و چەوسانەوەیەی جیاوازی چینایەتی ڕزگاریان بەت. دەبە سەرچاوەی ئەو ئازار و موعاناتانەیان پە بەڵین. دایکی لەو ماوەیەدا زەر چاودەری کوڕەکەی دەکرد و دەترسا پاڤەل دەست بە کارەکی ترسناک ببات و تووشی سەرئەشە و کەشە ببن.
پاڤەل دواتر و دوای ئاشکرابوونی ڕەکخراوە نهەنییەکەیان لەلایەن دەوڵەتەوە، کاتەک دەزانە دەگیرەت، بە دایکی دەڵێت"پەویستە نیگەران نەبیت بە گرتنی من دایکە، بەڵکو دەبە دەخەش بیت. ئەی خوایە دەبە کەی ئەمە دایکانەکمان لەناو دروست بە، دەخەش بن لەوکاتانەی کوڕەکانیان دەنەرن بە مەرگ لەپەناو مرەڤایەتی؟".
پلاگی، ژنەکی نەخوەندەواربوو و نەیدەزانی کوڕەکەی چ کتەبەک دەخوەنەتەوە و خەریکی چییە لە ژەرەوە و لەو کەبوونەوانەی لە ماڵەوە لەگەڵ کەمەڵەک گەنج و کرەکار دەیکات، باسی چی دەکەن. بەڵام هەستی دەکرد کوڕەکەی خەریکی کارەکە، بە هەیەوە خەی دەخاتە داوی کەشەیەکەوە، لە کەتاییدا سەری دەخوا و ژیانی دەبەتە قوربانی. وەلی ئەو لەو موعانات و ئازارانەی پەشووتر لەگەڵ میکائیلی هاوسەری چەشتبووی، فەری هونەری بەرگەگرتن و ئارامی و دانبەخەداگرتن و خەڵاگری ببوو. دواتر بەی ئاشکرا دەبەت کوڕەکەی کەمەڵەیەکی نەهەنی شەڵەشگەری بە کرەکاران دامەزراندووە و لەژەرەوە خەریکی چاڵاکین بە هەشیارکردنەوەی کرەکارەکان و ڕووبەڕووبوونەوەی جیاوازی چینایەتی و دەسەڵاتی دەربەگ و بەرژواکان. دایکی سەرەتا، بەرهەستی ئەو کارەی پاڤەل دەکات و

ترسی ئو دایدگرت، کوکی بە هی ئو کار سرکشی و ترسناکو تووشی کش و ئازاری زر ببتو. بام دواتر قناعت دکات و دتە یزی کرکاران و چوساوکان و لە دژی سیستمی دربگایتی و حوکمی برژوازی، لەپناو بدیهنانی یکسانی و دادپروری کمایتی و نهلانی چینایتی خبات دکات. دوای گرتنی پاڤل و زیندانیکردنی، پلاگی دایکی ئرکک دگرتە ئستە و چاکییکان ئنجام ددات و کخراوکە بوو دبات. مانی(دایک)، کتبی پیرزی چینی چوساو و ئینجیلی ئومدی کرکارانە، مانیفستی هژارکان و حی شش. دایک، ورگیراوی کمک ووداوی واقعیە. ئو ووداوانی کە دواتر دبن بە هونی ششی بلشفییکان و دروستبوونی دوتکی بە ووکش ئیشتراکی.

دایک، ووماى دخی ژیانی کرکارکان و موعانات و چوساندنویان و ئو ناخشییانی لە کارکردنیان ووبوویان دبوونو دکات. دایک، باس لە ی کرکارکان دکات لە ششی ووسیا. ئو کرکارانی جرها شواز دچوسنرانو و ستمیان لە دکرا و پوی جیاوازی چینایتییان لگە دکرا، لەلاین ئو توژ برژوایی جلوی حوکومانی بە دستوبوو و هموو سامان و زویوزارکی دست بسرداگرتبوو و تنها کمکی کم لە دربگ و برژوا لی سوودمند دبوون و تواوی خکیش لوپی هژاریدا دژیان.

دایک، برجستکری ئو واقیعە تای کمگی ووسی و ژیانی کرکار چوساوکان و ششکیان لە دژی حوکمی برژواکانە. کمگیک، جیاوازی و چوساندنوی چینایتی لوپی دابە و گرگی گوتنی" برسییتی چاوی هندکی کورکردوو و هندکی تریش زە کوری کردوون".

ئو کرکارانی لە دوای ماندووبوون لە کارکردن، دنە باە و خیان لە ئازاری ژیان و هیلاکی کار مست دکن و تزک لە خمکانیان دووردکونو و دواتر باسی هموو ئو چوساندنو و جونپدان و ناخشی و سووکایتی و ئازار و نهامتییانە دکن کە لە لاین خاون کارگە و کارکان ووبوویان دبتو.

گرگی لو شاکاره مزنە، زر سرنج دخاتە سر خوندن، چونکە خوندن نویکی شنبیر و شارستانی و تاککی هشیار دروست دکات. نویک، همیشە لەپناو خون و ئامانج و مافکانی بجنگت و کە ندات.

چند دک لە باری نووسر

ئلیکسی مکسیم گرگی: نووسر لە سای١٨٦٨ لە ووسیا لە دایک

بوو، دامزرنری قوتابخانی واقعی ئیشتراکییه لە وژدا، هەگری وانگیکی چپ بوو. گرگی بەرجستەکری وانگی مارکسیزمە لە ئەدەب. لە تەوانینی ئەو، ئەدەب لەسەر چاکی ئابووری دروست دەبەت و کاریگرییەکی گەورەی دەبەت لەسەر گەانکارییە کەمەایەتییەکان، بەیە پەویستە ئەدەب لەپناو کەمەگە تەوزیف بکرەت. گرگی یەکەک بوو لەو کەسانەی کە ەخنەی شەشی بەلشەفییەکان و لینین و ترەتسکی دەکرد، بە هەی ەخنەکانیەو، لینین هەشەی کوشتنی لە کرد. دوای لینین، ستالین گرگی بە هەی ەخنەکانیەو خستە ژەر مانەوەی بەزەری(الإقامة الجبريّة).
گرگی لە ساەی١٩٣٦ بە یەکجاری چاوەکانی داخست و دەگەورەکەی لە لەدان کەوت و ماەئاوایی لە ژیان کرد.

چیرەک\ هاوە جنەکەکانی پەش نانی بەیانی.. سندی

لەژەر پەرچەمی خواروخەچ بەاوی ئەسپەیەک دەتە سەر نەوچاوانی و دەگەتەوە ناو پرچی، دەیخورەنە. کارم بە کاتەو نییە، تا گەیشتمە ئەە بە نووکی پەیەکانم بەردەکم بەپەش خەم دابوو. چەند ەژەکە کاتژمەرەکەی دەستم کەیوە. کە کەیم، تا گەیشتمەو ماەو قووتییەکم بەپەش خەمدا. خەم داهاتم کەمە، بەس پەموایە هەر پارەیەک لە گیرفانم دابەت زیادەیە، بەیە زوو خەرجی دەکەم. خەرج کردنی پارەی زەر، دەخەشم دەکات. نازانم بە سەیری دەکەم، هەشتان ماویەتی بە حەفت. کەسەک تەدەپەە و لە دواوەی دەستی شەکردوەتەو ناو پانتەی و قوونی دەخورەنە. قاقای دە، کابرا ئاوە دەداتەو و بە مەیەکەو لەمان دەوانە و دەە پەویستە باشتر پەروەردەی بکەی. ناەم هیی من نییە. دەستی دەخاتە سەر دەمی و لەم دەوانە، دەبینم ئەسپەیەک لەژەر نینەکی پەیشاوەتەو و سەری پەنجەشی بووەتە خوەن. لووتی بە قەی دەسە و بزەم دە، دەەم خەریک بوو بەم بەیانییە کەشەیەک دروست بکەیت! لە گیرفانی میزراحەک دەردەنە و دادەنوەت، لەسەر زەوی دەیخولەنەتەو. بەچووە چەلەکەیەک بەردەبەتەو نزیکمان، چەند چەلەکەیەکیش بە جریووجریو بەدەوریدا

دن و دفن، کە دیبینە شونی دکوە.

حەفت لایداوە. بە نووکی پیکانم کارتەنکی جلی ژرەوەی پیاوان بەپەش خەم دەدەم و چەند هەنگاوەک دەمە ئەولاتر، ئەستا هەم لەسەر شەقامە سەرکییەکەم و هەمیش تەواوی کانەکەم لە دیارە. لەسەر دیواری بەرانبەرم دەیخوەنمەوە (عەشق و کەشک و هەسپ هیی دەوەمەندەکانە، هەژارەکان یان چەتەن یان پاسەوان.) تفەک ەوودەکەم و لە دواوەم دەنگەک دە، ئاوە دەدەمەوە، دەمووچاوەکە ەنگە دووهەزار لەچی هەبە، سپییەتی چاوی تەواو زەرد بووە و لەوەکانی مەرن، لەسەر لووتی زیوانی ەشی زەرە. تیشکی ەژ، لەسەر پەستی باینجانی بریسکە دەداتەوە. جغارەی بە لالەوی شەبووەتەوە و زارەکی لەدەستە، هەی دەداتە ئاسمان و دەکەوەتەوە ناو لەپی.
ببورە تەنگەیشتم؟
ئەوەی لەسەر دیوار، چی نووسراوە؟
ئەها. بەی دەیخوەنمەوە.
وەک کەسەک کە کەشەی تەقینی هەبەت و لە خەودا هاوار بکات، هاوار دەکات و زارەکەی لە بەردەبەتەوە، دەوا! تا ون دەبەت لەی دەوانم. هەندەک کات حەزدەکەم هەمووان لە باوەش بگرم، نەخەش و دەردەکانیان، شەت و جنەکەکانیان، برسی و قوەی سکیان، مندا و خەونەکانیان، دەوەمەند و هەستە ساردەکانیان، بەام باوەشی من جەگەی هەموویانی لە نابەتەوە. چاوم دەکەوەتە سەر حاویەیەکی زبە، نارنجییە. حەفت حاویە لەم ناوەدا هەیە، ئەگەر هەموویان کەی ژمارە هەشتاو یەکی ناو لەپی چەپم بکەم، دواتر کەی ژمارە هەژدەی ناو لەپی ەاستم… ەوەک سەگ پەیدا دەبن! دەحەپەنن و بەم دەن. ەادەکەم…

لە سەردەمی برسییەتی، کەمەک دوای خەرهەاتن باوکم چەند خوشکو برایەکی لەدەستدابوون. ئەو مندا، ئەوەی ئەسپەی هەبوو، داماوە! منیش کە یازدە ساەان بووم پیسو پەخە بووم، لاواز و پیسو پەخە، هەندەکجار پەموایە بە ئەوە لەدایکبووم تا لە گەستانەکان گوەی سور بفرەشم. ئەدی ئەو پیاوەی وەک تەقیوەک ەیشت… جریووەی چەلەکەکان! ئاوە دەدەمەوە، سەگەکان هەشتان بەدوامەوەن. برا بچووکەکەشم بە هەندەک قسە زوو فرمەسک لە چاوەکانی قەتیس دەبن! هەشتی بەیانی بوو کە پەیوەندیان کرد و گوتیان خوشکە بچووکەکەت گوتوویەتی من بەچووە چەلەکەم، لە بەرزاییەک خەی هەدابوو. ناتوانم چیتر ەاکەم، لەنزیک حاویەی بەردەم چەشتخانەیەک دەوەستم، بە پەنجەم تەنیشت لەوەکانم دەسەم. کە دەستم دادەنەم سەر دەم، کەسەک دەوەستە و بە بزەوە دەپرسە،

هەموویان بوونەتە هاوڕێت؟
دەبینم بە چواردەورمدا کلکە لەقینە دەکەن.
خۆرکی نەبەاوی هەیە ها!
کە ئاوە دەڕێت چاوکانی گەشتر دەبن. هەناسەبەکەم کەنتڕۆڵ دەکەم.
دەبەیەک ئاوی پەیە، لەی وەردگرم و دەستی ڕاستی دەخاتە بەر کەمەری. دوو قومی لە دەدەم و دەیدەمەوە، قومەکی لە دەدات. سەری حاویەکە هەڵدەدەمەوە. بەڕێ، بەیانیان پێش خۆرهەڵاتن دەم حاویەکان دەگەڕێم، ئاگەرخواردنیان تێدابە، دەری دەنێم و لەبەردەمیان دایدەنێم.
کیسەک دەردەنێم و دەیکەمەوە، ئەسکن. بە ترسەوە دادەنیشوم و دایدەنێم. یەکەکیان هەندەک گەشتی پەوەماوە، بە نووکی پەم کەمەک ڕایدەکێشم و هەڵەی دەگرمەوە، تیکەیەکی لە دەپچڕێنم، دەستەکم دادەنەمە سەر کەمەرم و لەی دەڕوانم، دەڕێم ئەدی کوو خۆرکەی نەبەاوەیە! سەیری سەگەکان دەکەم و خرمەخرمی ئەسکەکان دەبیستم. تیکە گەشتەکە دەخەمە دەمم. کە دەیجووم، دەبیستم دەڕێت یەع! دەیبینم بە حەپەساوەوە لەم دەڕوانێت و دەبە ئاوەکە فەدەدات و دەڕوا…

نامەوە هەموو شتەک هەر بەم شێوەیە بەمنەتەوە، هەندەک لەوانەی جوویتم حەزدەکەم فەڕەی بدەمەوە و بەڕەم یەع، بەتایبەت ڕقم لە هەشتی بەیانییە، دەمەوە عەشق و کەشک و هەسپ و هەژار و چەتە و پاسەوانەکان لەباوەش بگرم، بەڵام دەبەتە کەشیان، لە باوەشی من جگەی هەموویان نابەتەوە. با هەڵدەکا، تەپووتز بەر تیشکی خۆر دەگرێ، لە بای سەر گژوگیای وشکی گەستان دەچێ، کاغەز و کیسی بەتاڵ ڕاپەش دەکات. وەک کەسەکی تووشبوو بە Pseudobulbar affect حیرتەی پەکەنینم دێ و بە قووتویەکی بەتاڵ غەمگینترین بزەی پێش نانی بەیانی دەکەم، خەم گرمەڕێ دەکەمەوە و بە نووکی پەیەکانم بە پێش خەمی دەدەم.

□

لێ یادی 18 ساڵی دادگایی تاوانبارانی ئەنفال و ڕۆژی دادپەروەری کوردستاندا

21ی ئابی 2006 بۆ پرسی دادگاییکردنی تۆمەتبارانی تاوانکانی جینۆسایدی گەلی کورد و پرسی جینۆساید و بنەماڵەی قوربانیان و خەڵکی کوردستان ڕۆژکی مێژوویی گرنگ بوو، بۆو پێیەی ڕۆژی دەسپێکردنی دادگاییکردنی تاوانبارانی تاوانی "ئەنفال" بوو لە عێراق، کە بە یەکەمجار بوو لە مێژووی گەلانی کوردستان، کەسانکی تاوانبار بۆ تاوانی گەورە "تاوانی جینۆساید، تاوانی جەنگ، تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی"، لەلایەن دادگایەکی وەتاتی بکەری تاوانکەوە دادگایی بکرێن، لەو پایتەختەی بەیاری تاوانی کەمەکوژییەکانی تێیدا دەرچووە.

ڕەککەوتی (2006-8-21)، پرۆسەی دادگاییکردنی تۆمەتبارانی کەیسی ئەنفال دەستی پێکرد، خواستی قوربانیانی جینۆساید و شارەزایان و چالاکوانانی ئەو بوارە، بریتی بوو لە دادگایکردنی تاوانباران لە دادگایەکی نەودەوڵەتی یاخود دادگایەکی هاوبەش، تاکو دادگاییەکە بەشەوەی باش بەدەوە بچێت و پرۆسەی ناساندنی جینۆساید گەلی کورد بە جیهانی بکرێت، هەرچەندە داواکە نەهاتە دی, وەلە دادگاکە بەیاری زۆر گرنگیدا، لەوانە چوار کەیسی کەمەکوژی خەڵکی کوردستانی بە جینۆساید ناساند، کە تەنها لە ماوەی 9 ساڵدا لە بەرامبەر گەلی کورد ئەنجامدرابوون، کە ئەمەش لە مێژووی نوێی مرۆڤایەتیدا بە وێنە بوو.
بەدەم مەخابن بەیارەکانی دادگای باڵای تاوانکانی عێراق لە دادگاییکردنی تاوانباران بە گشتی و بە تایبەتی تاوانبارانی ئەنفال جێبەجێ نەکرا و ڕۆژی لێنەگیرا، کە گرنگترین بەیاریان بریتی بوو لە رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا، بەدەم پارتە سیاسییەکان بە تایبەتیش دەسەاتداران بە شێوازی جۆراوجۆر، نەك تەنها داددی تاوانبارانییاندا و ژیانیانیان پاراست و نێیان هێشت پرۆسەی دادپەروەری بەردەوام بێت، بەکو فشاریان خستنە سەر دەزگا هەمە جۆرەکانی دادوەری و ڕەگریان کرد لە بەیاری دەستگیرکردن و دادگاییکردنی 423 تۆمەتباری ئەنفال، کە زیاتر لە (61%)یان کورد بوون (258) و تا هێنووکەش تاوانبارانی داواکراو لەلایەن پارتەکانی دەسەاتدارەوە دەپارێزن و هەندەکشیان پێست و پلەیان پێبەخشراوە.

. . هەندێکی دیکەشیان لایەن پارتەکانەوە لەسەر پشکی گەلی کورد پەستی سەربازییان لە بەغدا پێدرابوو.
ئەمە ووتەی ئەوەی ژمارەیەکی زۆری تەمەتبارانی دیکە سکاڵایان لەسەر بوو, کەچی ناویان لە ریزبەندی تەمەتبارانداا نەبوو, لە هەمووشی سەیرتر نەبوونی ناوی نەزار خەزرەجی بوو, کە لە پرسەی ئەنفال لە دوای سەدام و عەدنان خەروەاو عەلی حەسەن مەجید دەهات.

حکومەتی هەرێمی کوردستان، یەکەم رێگر بووە لە بەردەم جێبەجێکردنی بڕیارەکانی دادگا، بەتایبەتیش سەرکردەکانی هەردوو پارتی دەسەڵاتدار, لە بەرامبەریشدا کەسوکاری قوربانیانیش نەیانتوانیوە سزای ئەو پارت و لایەنانە بدەن کە تاوانباران دەپارێزن، بگرە زۆرجاران لێرەو لەوە دەبینین لێگەڕێ تەمەتباران بەشێوەی ئاسایی لە مەراسیمەکان دەردەکەون و کەنە بەعسیەکان لە یادەکان لە ریزی پێشەوە دادەنیشنن, تەنانەت پارتێ بەناو ئەپۆزسیۆنەکانیش مامەڵەی نا بەرپرسانە لە گەڵ ئەو کەیسە دەکەن.

ئەمە لە ڕۆژی دادپەروەری لە کوردستان (21-8)، کە بە ڕۆژەکی گرنگ و مێژوویی و پێ بەها بە خەڵکی کوردستان و پرسەی دادپەروەری لە کوردستان دەزانین. . . داواکارین:

یەکەم: تەواوی ئەوانەی ناویان لە لیستی تەمەتبارانی ئەنفال"423 تەمەتبار" و کەیسەکانی دیکەدا هاتووە، بە زووترین کات دەستگیر بکرێن و بدرێنە دادگای باڵای تاوانەکان بە دادگاییکردنیان و لە کوردستان وەک تەمەتباری هەڵهاتوو لە دادگا مامەڵەیان لە گەڵدا بکرێت، نەک هاوڵاتی بە ئیمتیاز وەک ئێستا دەبینین.

دووەم: لیستی ناوی تەمەتباران بدرێتە پۆلیسی ئینتەرپول، بە ئەوەی هەڵاتووەکانیان لە وڵاتانی دەرەوە دەستگیربکرێن و دادگایی بکرێن کە تاکە ڕێگای بە جینۆساید ناسینی تاوانەکانە لە ئاستی جیهانی.

سێیەم: لایەن پەرلەمانی داهاتووی کوردستانەوە ڕۆژی 21 / 8 بە فەرمی بە ڕۆژی دادپەروەری لە کوردستان بناسرێت و ئەو ڕۆژە بکرێت بە سیمبولی رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا, بە بەرچاو ڕوونی هەموو لایەک, لە ساڵانی رابردوو, بە پێشنیاری ئەمە و بە پشتیوانی وەزیری شەهیدان مامەستا ئارام ئەم ڕۆژە لە کابینەی حەوت فەرمیەتی پێ دراوە.
هەر بە وەبیرهێنانەوەی هەموو لایەک، ئەمە لە ساڵانی رابردوودا هەنگاوی کرداری و فشاری مەدەنیمان بە دەستگیرکردنی تاوانباران

گرتەبەر. . . لەوانە:

1- سەجار بە نامەی فەرمی داوامان لە داواکاری گشتی کردووە هەنگاو بنێن بۆ دەستگیرکردنی تۆمەتبارانی ئینفال و لە وەڵامدا رایانگەیاندووە؛ کە وەزارەتی ناوخۆیە بۆ ئەرکی خۆی هەڵناسێت بۆ دەستگیرکردنیان. . . هاوکات جگە لە فەرمانگەی داواکاری گەرمیان و هەڵەبجە ئەوانیش دیکە وەڵامیان هەر نەداوەتەوە، لە کاتێکدا زۆرترین ژمارەی تۆمەتباران لە سنورکانی هەولێرو دهۆکن، ئەمەو دواتر بۆیی هیچ هەکارەك 3 تۆمەتباری زیندانیکراوی گەرمیانیش پاش چەندین ساڵ لە مانەویان لە زیندان ئازادکران یەکیان پێستی سەربازیشی وەرگرت کە ژمارەیەك زۆر سکالای لە دادگای بالای تاوانکان لەسەر بوو، لە کاتێکدا دەتوانرا بە ئاسانی ئادەستی دادگای باڵای تاوانکانی عێراق بکرێن پرسەی دادپەروەری ئاراستەی ئاسایی خۆی وەربگرێت.

2_ هاوکات دووجار داوامان لە داواکاری گشتی کردووە:

- ا – ناوی تۆمەتبارانی ئینفال بدرێتە پۆلیسی ئینتەرپول.
- ب – پرسیار لە ئەنجومەنی دادوەری کراوە، کە ئایا تۆمەتبارانی ئینفال لای ئەوان بە تۆمەتبارن دادەنرێن یاخود نا. . . بەڵام مخابن ئەنجومەنی دادوەری کە بە تەماری قیدیەیی لامانەوە، بەڵێنیاندا کار بۆ دەستگیرکردنی ئەم تۆمەتبارانە بکەن، کەچی بە بەڵگە لامانەوە تۆمەتباران لای ئەوان بە تۆمەتبار ئەژمار نەکراون و بەیارەکانی دادگای باڵای تاوانکان هیچ ئەهمیەتێکی یاسایی نییە لایان.

-ج – ئەنجومەنی دادووەری وەڵامی ڕکخراوە بیانییەکان نادەنەوە کە کار بۆ بە دادگاییکردنی تۆمەتبارانی ئینفال دەکەن لە دەرەوەی وڵات، لەو نەوشدا گەورەترین هەلیان لە دەستدا بۆجێنەساید ناسینی تاوانی ئینفال لە ئاستی جیهانی دا، \ لە داهاتوودا بەڵگەنامەکان ئاشکرا بکرێن مەژوو شارەزاریان دەکات.

- ح – دووجار داوامان لە داواکاری گشتی کردووە کە فشار دروست بکەن بۆ ئەوەی لیستەکانی (شەهیدان، قوربانیانی جینەساید و چەکی کیمیاویی و بریندارانی چەکی کیمیاویی، زیندانیانی سیاسی و پشمەرگەی دڕین) بڵاو بکرێنەوە، بۆ ئەوەی بە گەل شەفاف بێت و پاکبکرێنەوە لە ناوی تۆمەتباران، ئەمەشیان

بەکاری خەیان نەزانی.

- د – داوامان کرد موچەی شەهیدان و قوربانیان بکرەتە ستانداردەك بە دادپەروەری لە موچە، ئەوان داکەکیان لەوەی ئەستا هەیە کرد، بەرەی نا دادپەروەرییان هەبژارد، گوایە یاساییە و بە یاسا رەکخراوە.

جیا لەوانەی سەرەوەش ئەم چەند ساڵە چەندین تەمەتباری ئەنفال و تەمەتبارارانی دیکە بەهەر هەکارەك بەت ناویان لە لیستی تەمەتبارانی ئەنفال نییە مردن، دەسەاتداران بەزەو بەشداری پرسەکانیانیان کرد و بە ستایشکردنیان رەزیان بە قوربانیان و بەیاری دادگا نەهەشتەوە، تاوانباران بە ئالای کوردستانەوە نەژران, بەم هەنگاوەش گەورەترین سوکایەتیان بە دەسیەکانی جینەسایدی گەلی کوردستان کرد.

مخابن سەرەای هەموو ئەمانە، لە 21ی تەموزی ساڵی 2019 نامەیەکی نا فەرمی بە رەکخراوی کوردستان بە جینەساید لەلایەن داواکاری گشتییەوە نەردراوە، بە مەر و تیایدا دەڵەن"(ئاماژە بەو سکاڵایانەی ناردوتانە بە سەرکایەتیەکەمان. . . ئەمە وەك داواکاری گشتی تەنیا کەشەکانی گشتی دەجوڵەنین، ئەویش لە رەگای دەستەی مافی گشتییەوە کە لە بەرژەوەندی کەمەگا بەت. . بەام ناکرەت کەشەی تایبەت بجوڵەنین. . . دەکرەت خاوەن کەشە سکاڵا بجوڵەنەت و ئەمەش بە دوادا چونی بە بکەین لە دادگا تایبەتمەندەکان. . . لە گەڵ رەزماندا).

بەم نامەیەش بزمارەکیان لە نەعشی دادپەروەریدا و هەموو کەشەکانی نیو ملیەن قوربانی و دادپەروەرییان بە کەشەی شەخسی لە قەڵەم دا و سەلماندیان دەزگایەکی لەوە لاوازترن وەك پەشبینیمان دەکرد.

بەیە بە هەموو لایەکی ئاشکرا دەکەین، ئەمە نەك بە رزگارنەبوونی تەمەتباران لە سزاو گەڵاندنەوەی دادپەروەری سارد نابینەوە، بەڵکو لامان روونە دوارەژ هەر بە هەق و راستییە، بە مردوویش بەت تەمەتباران لە سزا رزگاریان نابەت , دەرکەوت دەزگا دادوەرییەکانی کوردستان زەر لەوە بەهەزترن بتوانن ئەم کەیسە گرنگە دادپەروەریانە بجوڵەنن.

هەروەها ئەمە ناشتنی تەمەتبارانی ئەنفالی مردوو بەم مەراسیمانەی ئەنجام دەدرەن, بە گەورەترین سوکایەتی بە قوربانیان دەزانین, وە دەرکەتنی تاوانباران بە هەیبەتەوە لە بەنە گشتییەکان و بەشدارییان لە پرەسەی سیاسی بە شەرمەزارییەکی گەورە دەزانین .

لە کەتاییدا دەڵەین دوای 18 ساڵ لە دادگاییکردنی تاوانبارانی

ئەنفال هەشتا زریندی تەمەتباران نەك دادگایی نەکراون, بگرە بەهەزکراون, روفاتی قوربانیان نەگەنراونەتەوە بە زەدی خۆیان, موچەی کەسوکاری قوربانیان هاوتای موچەی کەسوکاری قوربانیانی عیراق نەکراوە, حکومەتی عیراق داوای لێبوردنی نەکردووە, عیراق ویستی نییە ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی, بەمەش دەیەوێت لە جوگرافیای جینەساید بمێنێتەوە...
بەرزو بەرز بێت روحی شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و هەڵەبجە و بارزانی و فەیلی و ئێزیدی و کریستان و کاکەیی و شەبەك لە رۆژی دادپەروەری لە کوردستاندا، سەرکەوێت دادپەروەری لە پەناو بەرقەراربوونی حوکمی یاسا و دادگایەکی بەهێزی سازشنەکاری پیشەیی لە کوردستان.
دەربازبوونی تاوانبارانی جینەساید لە سزا, گەورەترین پێشێلکاری یاسایی و تاوانە لە کوردستان, درێژەی تاوانکانی بەعسە و بەردەوامی جینەسایدە.

ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینەساید
تۆڕی ڕێکخراوە کوردستانیەکان لە پەناو دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی Koncicc
ڕێکخراوی گەشەپەدانی مافی مرۆڤ
ڕێکخراوی مانەوە بۆ پرسی شەهیدان و ئەنفالکراوان
ڕێکخراوی چاودێری کوردەساید (چاك) کوردستان
ڕێکخراوی ناوەند داکۆکی پشدەر بۆقوربانیان وجینەسایدکراوان
گروپی کار بۆ ئەنفال
هەمەتی دادپەروەری
ڕۆژنامەی نگرێ سۆلمان
گەڤاری تێبزاوە
هەمەتی ژیان نا بۆ ئیعدام لە کوردستان

خێپیشاندانی ناڕازایەتی

لە بەردەم باوەڕخانەی عێراق لە لەندەن.. نا بە دەستدرێژی سێکسی بەسەر ژنان و کچانی مندا!

خۆپیشاندانی ناڕازایەتی لە بەردەم باوەڕخانەی عێراق لە لەندەن

Queen’s Gate, London,SW7 5JE 21

ڕۆژی پێنجشەمە ٢٢ی ٨ی ٢٠٢٤ کاتژمێر١ی دوانیوەڕۆ

پرۆژەیاسای پێشنیارکراوی تەعدیلی یاسای باری کەسێتی عێراقی کە لە ڕۆژی ٤ی ئابدا خوێندنەوەی یەکەمی بۆکراوە، هاوسەرگیری منداڵانی کچی ٩ساڵ و هاوسەرگیری دەرەوەی دادگا و فرۆژنی ڕەسمیەت پێدەدات!
ئەم پرۆژە یاسایە دەستدرێژیەکی ئاشکرایە بە سەر ماف و ئازادیەکان و کەسایەتی ئینسانیی ژنان و منداڵانی کچ و دەیانکاتە کەلەو کایەکی سێکسی پیاوان! تاوانێکی ڕێکخراو و دەستئەنقەستی حکومیەیە دژی ژنان و کچانی عێراق و کوردستان!
با هەموو پێکەوە بە بەرگری لە کەسایەتی ژنان و پاراستنی منداڵانی کچ لە دەستدرێژی سێکسی لەم خۆپیشاندانەدا بەشداربین!
ڕێکخەرانی خۆپیشاندانەکە:

- ڕێکخراوی ژنانی کورد و لێژنەکاتی ناوەڕاست KMEWO – فیدراسیۆنی پەنابەرانی عێراقی FIR – ڕێکخراوی ژنان و کەمەندگای لێژنەکاتی ناوەڕاست MEWSO – ڕێکخراوی مافی ژنان-ایکرۆ IKWRO – ڕێکخراوی سەراسەری پەنابەرانی ئێرانی-بەمرزIOIR

بۆ زانیاری زیاتر پەیوەندی بکەن بەم ژمارانەوە: 07748851125 – 07720291516

ماچی ت.. شیعری نوشیروان ئازاد

وتی :دت وک نسیمی بربیانی کزیکی ساردی لد..
وتم :استا بام سینم بنی سزی خشویستی وهم ئگرجی تی لد …
وتی:سمات گلا دور..بسرسینی من ناوان..
وتم :شتئی نازانی چند دور بوا هردتو بجژوان..
وتی:شاعیرکی شتی ..
شیعرکانت لبرپما سوزنابا..
وتم:ژنی ماچت نبا ..هیچ درختا سوزنابا..
وتی :بکورتی پم با .تچیت لگیانی من دو…؟
وتم :شتا …ئاوا با..
وکو جاران…ماچکی تی لت دو

18/8/2024

نفرنشکنی لە "نفرتی نوبهاران"دا.. نووسینی: بکر ئحمد

شرفی ئمە بە تیە، ئگر هنگاوکت لەوی دیکت درژ تر بت، لت دکوت. ئگر کوتیش خت دزانی چی چاووانت دکات."
ئامژگاری کوکی پنابر بە خوشککی

" دوای ئوی ئرککانی قوتابخانم جبجکرد، لە ژوورکمدا سمادکم. ژی پشوو لگە تدا ملدکم. هندک ژی دوای قوتابخانە، یاری باسکت دکم. گر گوریش بووم، ئو کاتانی کە ئاشق بووم، بخم کسک هدبژرم. جاخە بابە ئگر بە قسی باوکی فاتمە بت، خزانی ئمە خاونی شرف نییە."
ئاخاوتنی کچکی کوردی نە سالە لگە باوکیدا، دوای کوشتنی فاتمە شاهیندال لە سوید.

Behind the sun یکک لە دراما جوانکانی "والتر سلس" ی برازیلییە کە لە نواندنی "خوسە دومنت" و "ردریگە سانتریە". لە ناوچی تپلکە برزکانی برازیلدا، دوو خزان لە شکی تلسندنوی بمانادان لسر پارچیک زوی. ووداوکان لە سرتای سدی بیستدا دگوزرن و فیلم بە دیمنی هواسرانی کراسک بە تنافی مالی "برڤە"وی دستپدکات کە کونکی تیایە و پی دوری کونی فیشک هشتا سووردنونت و رنگی خوین زردهنگاوە. کوی "برڤە" لالین خاونموکی دومندی ناوچکوە کوژراوە و بە پی ئو ترادیسینی چندین سا پیوی لدکرە، تا کراسی بری کسی کوژراو زردهنگە، بکوژ ئازادە لە هسوکوتی رژانیدا و هیچ ترسکی لسر نییە. دوای زردبوونی نگی خونی سر کراسی کسی کوژراو، بکوژ دبە لە ئامادییکی هەمیشیدا بت تا بنمای کسلکوژراو، تلی خیانی لدکنوە.
دیمنی خونی ژاوی ئم تە لسندنوە بمانایی کە لسر ولائی کوە بە باوک و پاراستنی شرفی بنما دامزراوە، لە ریزی

وێنەی کوڕە کوژراوەکانی بنەماڵەدا دەردەکەویت کە بە دیواری ژووری میوانەوە هەڵواسراون. نەوە لە دوای نەوە، خەزانی "برەڤە"ی هەژار لە دوای هەر کوژراوەکیان، دەبە کەسەک لە بنەماڵەی خاوەنمولک بکوژنەوە. بە بنەماڵەی ئەوبەریش ئەم نمایشە هەر هەمان شتە.

" هیچ کەس نەیدەزانی لە ناو ئەو سووتووانەدا، وێنەی ژنەک هەیە، چەندین ساڵە دەسووتەت و دووبارە دەگەڕێتەوە، ژنەک لەوەوبەر لەو شارەدا مەردەکی عاشقی هەبووە، لە ساتەکی ترس و غەمبارییدا ئەو وێنەیەی لەگرتووە. ئەستا ئەوە بەتە نەفرەتەکی ڕەش ... نا کەس نەیدەزانی ئەو ژنە خانمی گەلاس بووە. نەفرەتەکەش نەفرەتی خەی، نەفرەتی ژنەک پییاندەگووت خانمی نەوبەهاران."
ئەم چەند دێڕەی سەرەوە، دوا پەرەگرافەکانی رەمانی " نەفرەتی نەوبەهاران"ی "بەختیار عەلی"یە کە تیایدا وێنەیەکی بەتاوانی ڕووتی ژنەک وەک نەفرەتیک لە بنەماڵە بەردەبەت و یەک بە یەکی ئەندامانی خەزانی ژن و مەرد و نەوەکانیشییان لە بەردەم هەرەشەکانی مردندا ڕادەگرەت.
لای بەختیار، روتیتی وێنەی ژنەک کە سەنتەری تەروانینی کولتوری شەرەفپارەزی کوردی لەدەور هەڵچنراوە، ئەو سەنتەرە گرنگەیە کە بەدەوریدا چیرەکە دەتە گەرانەوە و پاڵەوانەکانی ڕەمان، هەر یەکە و لە جەگاو ڕەگای خەیەوە، پزیشکەکانی ئەم نەفرەتی ڕوتەتییەیان بەردەکەویت.
لە دراماکەی "والتەر سەلس"یشدا، پاراستنی شەرەف ئەمجارەیان لە ڕەگەی ملکەچکردنەکی کوڕانەی نەوەکان بە ئەو کولتور و ترادیسیەنەی چەندین ساڵە پەیرەوی لەدەکرە لەلایەن باوکەکانەوە لە سەنتەردایە و سەرتاپای دراماکە لەسەردرەژەپەدانی ئەم خوێنڕژییە کاردەکات.
شەرەف لە " نەفرەتی نەوبەهاران"دا لەدەوری سەکسوالەتی ژن دەسورەتەوە، بەڵام لە دراماکەی "والتەر سەلس"دا، تەڕەسەندنەوە لە سەنتەردایە. بەڵام لە هەر دوو دەخەکەدا، پاراستنی بەهاو پیوەرە کەمەلایەتییەکانی لەدەوری ئەم چەمکانە بنیاتنراون، هیشتنەوەی نەرم، درەژدان بە ترادیسیەن و کەشش بە هەشتنەوەی ئەوەی دەبە بپارەزرەت لەلایەن باوکەکانەوە، ئەمانە ئەو جەبرانەن کە پاڵەوانەکان لە ناو داوە بینراو و نەبینراوەکانی ئەم کولتوری شەرەفپارەزییەدا دیلدەکات و هەر ڕاوەستانەوەیەک لەبەرانبەریدا، باجدانەکی گەورە لە تاکەکان دەخوازەت.
بە "تەنیە"ی پاڵەوانی لە پشت خەرەوە، کاتەک برا گەورەکەی دەکوژرەت، دەبە ئەو چەکی ئەم شەرەفپاککردنەوەیەی بنەماڵە بکاتە

شان و لە ناوی کوشتنی کەسکی دیکەی بنەمالەی ئەوبەردا بێت. دەکرێ ئەم خوێنرێژییە بە ئەبەد بەردەوام بێت؟ ئەوە ئەم پرسیارەیە کە لە درێژەی بەرەوپیشجووونی رووداوەکانی ناو فیلمەدا ، "تانیە" ناچاردەکات ڕۆگای خۆی هەڵبژێرێت.
بە "تانیە"کانی ناو ئەمانی " نەفرەتی نەوبەهاران" کە پێک هاتوون لە کامیل ئاغا و براکانی، گیلاس کە لە سەرتاپای ئەماندا وەک وێنەیەک دەردەکەوێت و تا کۆتایی ئەمانیش خوێنەر لە گەڵ وێنەکێیدا دەژی و لە کۆتای ڕەماندا ، لە ناو نمایشکی مۆنتاژاسادا کە خوێنەر دەخرێتە ناو کەش و هەواکێیەوە تا لە گومانکانی خێیدا بپرسە ئەرە ئەم گیلاسە یاخود نا، براکانی گیلاس و ئەو کەس و دەموچاوانەی دی کە لە خوێندنەوەی ڕەماندا لە کونج و کەلەبەری چەرەکەکانی ناو ئەمانەوە دێنە سەر ڕە، هەموو ئەمانە بە جۆرێک لە بەکارهێنانی سیحر و نەفرەتی وێنەکەی گیلاس وکاریگەرییەکانیدا دەخرێنە بەردەم هەڵوەستوەرگرتنێک.
دەکرێ وێنە ڕووتەکەی خانمی نەوبەهاران ئەم ئینسانانە بخاتە بەردەم چ کاردانەوەیەکەوە؟ دەکرێ وەک "تانیە"ی فیلمەکەی سەرەوە لە پاڵ فشارەکانی باوک و تراديسیەندا بە چەک نەخەوێت و بەشوین تۆڵەسێندنەوەی کوشتنی براکێیەوە بێت، یان ببێتە ئاشقی کچە قەرەجێک ولە نێوان ڕۆگای درێژدان بە کوشتن ویاخود تێکشکاندنی ئەم کەت و بەندەی تراديسیەندا، خاڵێک لەسەر ئەم خوێنرێژییە دابنێت و شەقێک لەوە بدات کە شەرەفی بنەمالە بە گەردنی نەوەکاندا هەڵواسێت و ئەم نمایشی خوێنرێژییە بەردەوام نەبێت؟
ئەوەی من لەم نووسینەدا بەشوینیەوەم، سەرنجدانی ئەو کاردانەوە جەراوجەرانەن کە پاڵەوانەکانی ڕەمان لە بەرانبەر وێنەکەی خانمی گیلاسدا ناچارن دەستی بە بەرن.
کولتوری شەرەف و تاوانکانی، خوێناویترین جومگەکانی ناو کولتوری کوردیێ و گەرستانەکانی ناوەوە و تەنانەت دەرەوەی ولاتیش، کوردی وەک ژنکوژێک ناساندووە. لە باری ریپەرتاژ و دەکۆمێنتکردنی ئەم کێسەدا، داتایەکی گەورە لەبەردەستدایێ و ئەم خوێنرێژییەش هەشتا هەر درێژەی هەیێ.
بە ئەدەبکردنی تراژیدیایەکی وەک ئەمە لە لایەن "بەختیار عەلی"یەوە، کاریکی چاوەروانلێکراو بووە و شەن و کەوکردنی ئەم پرسیارە وەک ئەوەی هەیێ و دەبێ چەن بەی بەوانی، لە ئاستی چاوەروانیێکانی من و زۆر کەسی دیکەدایێ.
با وێنەیەکی خەرا لە کار و کردەوەکانی پاڵەوانەکانی ڕەمان بیری خوێنەر بهێنمەوە تا مەبەستی من لە نووسینی ئەم وتارە ڕوونتر بێتەوە.

سەرەتای نەفرەتی نەوبەهاران لە وێنەگرتنی کامیل ئاغاوەیە بە خۆشویستەکەی خۆی.
بەهام کاتێک کەمال ئاغای برای لە دەمە قاڵیەکی ئاسایی سەر جادەدا، کەسێک لە خێڵی هۆشاریەکان دەکوژێت، ئیتر وێنەکەی گۆڵاسی خەزانی لەو دەکەوێت کە تەنها وێنەیەکی ئاسایی ناو سندوقی وێنە تایبەتیەکەی ئەو بێت. ئاخر ئەم وێنەیە لەلایەن یەکێک لە کارەکەرەکانی خانمەوە فڕێندراوە و لە سەودا و مامەڵەیکەی عەشایریانەدا وەک کارتیکی فشار لەبەرانبەر کامیل ئاگادا بەکاردەهێنرێت تا براکەی خۆی تەسلیم بکات وبکوژریتەوە. پاراستنی شەرەف و ترس لەئابوونچوون ، کامیل ئاغا ناچاردەکات تا برا بچوکی خۆی بداتە دەست بکوژەکانی.
ئەم وێنە هووتە، دووبارە لە پاش سووتاندنی، دێتەوە ناو هوواوەکان و وەک کارتێکی دیکە لەلایەن "خانی زەرد"ەوە بەکاردەهێنرێت تا کامیل ئاغا بکرێ بە جاش. ئاخر پاراستنی شەرەفی خۆ: لە شەرەفی ئەم میللەتە بەرەحمە باشترە.
ئەم وێنەیە زیندوو دەبێتەوە و ئەمجارەیان دەکرێتە فشارێک لەسەر بنەماڵەی کچ، واتا براکانی گۆڵاس. کاردانەوەی ئەمان لەبەرانبەر شەرەفنچوونیاندا، شاردنەوەی خوشک و بلاوکردنەوەی هەوالی مردنی ئەوە. تەنانەت ناشتنی جەستەیەک کە گوایە خوشکیانە.
ئەم وێنەیە زیندوو دەبێتەوە و لەلایەن حاکمی سەربازی شارەوە بەکاردەهێنرێت بۆ مۆبیلیزەکردنی چەکدارە کوردەکان تا لەبەرانبەر دژەشۆشەکانی دەوڵەتدا باشتر بجەنگن ئەگینا ژنەکانیان لاقەدەکرێت.
پاڵەوانێکی دیکە کە کاردانەوەیەکی دیکە لەبەرامبەر وێنەی رووتی خوشکەکەیدا نیشاندەدات، زیائەدینی نەوبەهارانە. ئەو لەبەرانبەر وێنەی رووتی خوشکەکەیدا دەستدەداتە دروستکردنی شارێک کە ژنان هیچ شوێنکیان دیارنەبێت:" تا ژن هەبێت و یەکێک جلەکانییان لەبەردابکەنێت، شەرەفمان لە مەترسیدایە"
لای "مولازم حەسە"، ئەم وێنەیە دەکرێتە کارتی فشار لە شاری ناوخۆدا تا براکەی و دوو کوری "زوهەر مەسە" لە دەستی "شەمدینی کامیل ئاغا" دەربهێنێت و ژیانێکی دیکەیان پێببەخشێتەوە. " لەم جەنگەدا هەموو سنوورێکمان پێشێلکردووە، تەنیا ئەم سنوورە ماوە، وێنەی ناوگۆڵی یەک بلاوبکەینەوە"
لەبەرانبەر ئەم کارتی فشارەدا، "شەمدینی کامیل ئاغا"ش دەکەوێتە گرتنی وێنەی هووتی ژنانی جەنگاوەرانی بەرانبەر و وەک دژەهەڕەشەیەک بە پاراستنی شەرەفی خۆ و راوەستانەوە لەبەرانبەر داواکەی "مولازم حەسە"دا، بەکاری دەهێنێت.
دواجارخانمی رووتی ناو وێنەکەی ڕەمان، بە گەشت و خوێنی خۆیەوە لە

ماڵی حەوت خانمدا، لەگەڵ دەستە خوشکەکانی دیکەی ناو مالدا، وێنەی ئەو پیاوانە دەدەنە دەستی پۆلیس کە بە رووتی ولە کاتی سیکسدا لە ماڵی حەوت خانمدا گیراون . لەگەڵ ئەم دیمەنەدا، ئیتر تەنها جەستەی رووتی ژن نییە کە بانگەوازی پاککردنەوەی شەرەفی لەدەستچوو بە دەنگی بەرزبۆ گوێی هەموانداداتەوە، بەڵکو وێنەی رووتی پیاوێش لە شوێنەکی واهیدا، هەموو کەد و بەها سیمبۆلییەکانی شەرەف چالاکدەکاتەوە.
ئەم کاردانەوانەی پالەوانەکان لە خیانەتی نیشاندەدەن، هەر هەموویان لەناو کەد و سیستەمی بەهای کولتووری شەرەفدا دەن و دەچن و کارو کاردانەوانەکانیشیان ئەوەیە کە ئەم سیستەمە بەرهەمیهێناوە، ڕەفتارنواندنێک کە کولتووری شەرەف هەنگرێژی کردووە. بە کورتییەکەی: کاتێک شەرەفت کەوتە مەترسییەوە، دەبێ بەو شێوازە ڕەفتار بکەیت کە شەرەفپارێزی وپاککردنەوەی شەرەف لەتدەخوازێت.
بەهرام کەریم ئاغای برای کامیل ئاغا، ئاوگەڵێک بەم سوورانەوە هەمیشەیەی زەربەی پالەوانەکانی ناو هەماندا دەهێنێت کە لەناو هەمان کەد و ستراکتەرەکانی کولتووری شەرەفدا دەسورێنەوە و کاردانەوەیەکی دیکە پیشاندەدات. ئەو لە پاش ئاشبەتاڵی 1975دا وزانینی نهینی وێنەکەی براژنیدا، دەکەوێتە دەخێکی تایبەتەوە:" ئەستا پیاوێکی بەشەرەفم، نەخێم، نەخێزانەکەم، نە عەشرەتەکەم، نە نیشتیمانەکەم، شتێکمان نەماوە شانازی پێوە بکەین... ئەستا تەواو پیاوێکی بەشەرەفم". ئەو بەم هەستە جەشدارانەوە کە تیایدا بیشەرەفی خۆ ئەو پردەکات لە هەستی نەبوون، دەداتە شاخ و گرانەوە بە دیهاتە کۆنەکەی خیان و پشتدەکاتە کەمالگا.
کەریم ئاغا لە شاخدا، لەگەڵ دیوزمەکانی ناو ناخی خیدا دەکەوێتە جەنگێکی دەروونی گەورەوە. ئەم جەنگە هەموو شەوێک لە شکڵی کەسێکی نەناسراودا کە لەسەردانی هەمیشەیی خیدایە بە لای کەریم ئاغا تا بیخاتە سەر کەلکەڵەی کرینەوەی شەرەفی بنەماڵە: "هەمان یاری لەگەڵدا بکە!هەمان یاری. ژنەکەی یان کچەکەی بەفڕنە، هەمان وێنەیان بگرە" بەهرام سەرنجاکیش ئەوەیە کە کەریم ئاغا لەم جەنگەدا دەیباتەوە و دوا بەیاری خۆی دەدات:" پیاوێکی بەشەرەفم لەناو خەڵکەکی بەشەرەفدا، سەر بە عەشرەتێکی بەشەرەف لەناو سەدان عەشرەتی بەشەرەفدا" . بەیە بەیاری ئاوستانەوەی لەبەرانبەر ئەم بەشەرەفییەی خۆی و کەمالگاکەیدا دەبەستە:" دەڵێم بە ناو سروشت، لەوە هەموو شتێک لەیاددەکەم". کەریم ئاغا لەم هەڵوەستەنواندنەوە و کاردانەوە جیاوازەی خیدا لەبەرانبەر کولتووری شەرەف و دەستبەردن بە کوشتنەوەی ئەو کەسەی کە لە ئەتکردنی شەرەفی بنەماڵەکەیاندا

بشدار بوو، لە یگی نامیکی زر کورتو بە نوکانی گلاسی نوبهاران، پیامی رمان بە گو خونردا دەدات: " بە بە ئازادی شرف بونی نییە" .
تاوانی شرف و ژمی جندری کوردستان

لە هیچ زمانکی جیهانیدا کە تیایدا چمکی کوشتنی ژنان لسر شرف بروی هیە، بقد زمانی کوردی بنما و تنانت هکاری ئنجامدانی ئم کار شن نییە. لە کمگای کوردیدا پیاو، جا باوک بت یان برا یان ئامزا یان هر نویکی تری نر کە لە ئامادنبوونی ئو کسانی تردا دکرت ی پارزری شرف ببینت، هدستت بم تاوانە تاکو شرفی خیی و بنمالە بکتو. ژنی کوژراو ئو کسە بوو کە ئم شرفی هرزان فرشکرد، بیش بە کینوی دبە نرخکی گرانتر بدرت کە بە هیچ شتکی تر ناپورت، ژیانی خودی ئافرت نبت. ئوی ئم پرسی کین و فرشتنی لسر ئنجامدرت، سکسوالیتتی ژنە. بە پی ئو سیستمە فیکرییی کە دساتی جندری لە خرهلاتدا کاری لسر دکات و تواوی بهاکانی زلگرتنی ئینسانی لسر دادمزرت، کە تیایدا بە پلی یکم ئو ئینسانە پیاوە، سکسوالیتتی ئافرت خای سنتر و بگرە تواوی بنماکانی ز و حورمتی پیاوی لسر اگیراوە. بە پی ئم دستگا فیکرییە، هر پیوندییکی جنسی ئافرت لە دروی ئو نرمی کە خزانە، مانای پیسکردن و لکدارکردنی شرفی پیاوە. ئم کردو سکسییە لە پلی یکمدا گرنگ نییە کە لە باری فیزیکییو ووی دابت. واتا هر جوویکی ئافرت، نیگایکی ئو کە بنی سکسی لە بت، کافییە بە ئوی کە بە مانای لکدارکردنی شرفی پیاو لکبدرتو. تاوانی شرف کە لم سیستمە جندرییدا برهمدهنرتو ، هیچ شتک نییە جگە لە کششی ئم دساتە بە کنترکردنی سکسوالیتتی ژن. ژن لژر کاریگری ئم دساتە جندرییدا ، ئو کسیە کە خی خاونی جستی خی نییە و هر بیش سکسوالیتتی ئو و بیاردان لسر کردنی ئم کار دخرتە دستی پیاوانی خزان و هز و خو. بام پیاوی ئنجامدری تاوانی شرف هیچ شتک نییە جگە لە ئامرازک. تاوانباری استقینە ئو فشار گور کمایتییە کە ئم سیستمە لدروی تاککان دروستی کردوو و تیایدا هموو ئاراستکان ووبووی ئو پیاو کراوتو کە ژنکی، خوشکی یان دایکی شرفی ئوی داندوو و پی دن: بە شرفت بکرو. ئوی کە تایبتمندی تاوانی شرف و ئم تاوانە لە کوشتنی پیاوکی

سویدی بە ژنەکەی جیادەکاتەوە، کاریگەری ئەم دەستاتە جەندرییەیە لەسەر ئەو تاکانەی تری کەمەگا کە ەەنگە نزیکایەتییەکی ئەوتەییشیان لەگەڵ بنەماڵەی پیاوەکەدا نەبەت. فشارەک کاتەک هەست بە ەەوینەوەی دەکرەت و پیاوی ئەنجامدەری تاوان دەتوانەت ئاهەک هەبکەشەت و سەربەرزانە بە کەمەگادا بگەڕەت کە تاوان ئەنجامدراوە. پیاوی تاوانی نامووسی لە شەژانییەکی گەورەی دەروونیدا ژیان بەسەر دەبات کاتەک ژنەکی نزیکی خەی شەرفی پیاوانی بنەماڵە دەخاتە مەترسییەوە. ئەو ژن دەکوژەت بە ئەوەی شەرف بکەتەوە و باڵانسی ەەحی خەی وەربگرەتەوە. ئەو سەرشەترین پیاوەکانی کەمەگایە و دەکوژەت بە ئەوەی سەربەرزکاتەوە. کاتەک لە وشەی "سەربەرزکاتەوە" ووردد بینەوە ئەوسا بەمان دەردەکەوەت ئەم پرسەی سەربەرزکردنەوەیە کاردانەوەیەکی تاکگراییانەی پیاوکوژنییە. بەکو لەبەرانبەر کەسانەکی تردا سەری خەی بەرزدەکاتەوە کە تاکو ئەنجامنەدانی تاوانەکە بە ئینسانەکی بە شەرف و سەرشەییان لەقەم دەدا. هەربەیش لە پرسەی سەربەرزکردنەوەی تاوانباردا، ئەم خەمان لەبەرانبەر یەکەک لە هەر تایبەتمەندییەکانی تاوانی شەرفدا دەبینینەوە کە لە تاوانی تری کوشتنی ژناندا وە بەتایبەت لەو شوەنانەی کە چەمکی شەرف لە سەکسوالەتی ژن جیاکراوەتەوە، بوونی نییە. ئەم تایبەتمەندەتییەی تاوانی شەرف ئەوەیە کە ئەم ەووبەووی کەشەیەک نین کە لە نەوان دوو تاکی کەمەگایەکدا بەت و لەسەر کەشەیەکی تایبەتی بە کوشتن تەواو بەت. بەکو ئەم لەبەرانبەر تاوانەکداین کە تیایدا ژن وەک تاک لەبەرانبەر سیستەمەکدا ەاگیراوە. تاوانی شەرف کردەوەیەکی تاوانکارانەی تاک نییە لە بەرانبەر تاکەکی تردا. بەکو تاوانی شەرف کردەوەیەکی کوژرانەیە کە تیایدا سیستەمەکی گەورە لەبەرانبەر تاکەکدا سەنگەردەگرەت و بەیاری مەرگی بەسەردا دەبارەنەت. ئەویشی کە رەهەندی کولتوری بەم تاوانە دەبەخشەت، بە کەمەایەتیکردنی چەمکی شەرف و چەکردنەوەی ئەم چەمکەیە لە سەکسوالیتەتی ئافرەتدا کە سەرتاپای کەمەگا دەتەنەت و بە شەوەی تەەکی گەورە ئینسانەکان لە ناوخەیدا یەخسیر دەکات. لەو کەمەگایانەدا کە تاوانی شەرفی تەدایە، ئەم شایەدی بەهایەکی تر و پەناسەیەکی تری شەرف نین کە لە سەکسوالیتەتی ژنان جیاکرابەتەوە. پیسترین و ناشیرینترین جنەوەکانی ئەم کەمەگایانە بە کەمەگای کوردیشەوە، ئەو جنەوانەن کە دەبە دایک و خوشکی کەسی جنەوپەدراو بگرەتەوە. بەم ئینسان لە ناسکترین تاەکانی هەستی ئەو کەسە دەدات کە هەموو حورمەت و ەەزی خەی لەو شوەنەدا کەدەکاتەوە کە کەسی جنەودەر لە ەەگەی جنەوەکانییەوە بەنیاز پیسی

بکات. لە کەمەگای کوردیدا هەتا ساتە وەختەکانی ئەستاکەش شەرەف و سەکسوالەتی ژن بەجەرەک بەناو یەکدا چوون کە مەحاڵە لەیەکتری جیا بکرەنەوە.

سەرتاپای رەمانی "نەفرەتی نەوبەهاران" نمایشکردنەکی ڕوون و ئاشکرای ئەم کاریگەرییەی سیکسوالیتەتی ئافرەتە کە لە جەستەی رووتی ئەودا، هەموو لایەنە دەرگیرەکان کە لە خزم، بنەماڵە، سیستەمی داد ، پەلیس، هەز، دەستگای جەنگی کەمەلگا و پیاوانی ئاین پەکهاتوون، هەموویان لە بەرانبەریدا لە کارو کاردانەوەی خەیاندان تا ئەم شەرەفە لەکەدارکراوە بکەدرەتەوە، کەسانی دی پەوە بکوژرەت یان شەرەفی ئەوانی دیکەی پەلەکەدار بکەن.

لە کاتەکدا لە بەرانبەر نەفرەتی ئەم جەستە رووتەدا: " بە بە ئازادی شەرەف بونی نییە"، دەبەتە شا پەیامی رەمان ولە ناو تەمومژەکانی ئەم دەربەینە شیعارئامەزدا، ئەوەی کە کرەکی ئازادبوونی ئەم جەستە رووتەیە لە دەست جەبرەکانی سیستەمی شەرەف، ئەوەی کە ئەم نەفرەتە لەشوەنەکدا تەکبشکەنرە، ئەوەی کە ئەم وەنە رووتە چەندبارە سووتەنراوە توانای گەرانەوەی نەبە وقوربانی دیکە نەچنەتەوە، لە گرەوی بەدەستهەنانەوەی ئازادی ئەم جەستە رووتەدایە بە بوونەوە بە خاوەنی خەی کە کولتوری شەرەف، دەمەکە خاوەندارەتی ئەوی لەو سەندەتەوە و داویەتی بە کەسانی دیکە.
بەکورتییەکەی، بە ئەوەی ئازادی بەدەستهەنانەوەی خاوەندارەتی بە جەستەی خە و سەکسوالیتەتی خە، ئازادبوون لەدەستی بەهاو پەوەرە کەمەلایەتییەکانی کولتوری شەرەف، نمایشەکی زەقتری ناو رووداوەکانی رەمان بەت، بە تایبەت لەبەرانبەر خەی شەرەفپارەزان و رووداوە خوەناویەکانی ناو چیرەکدا کە گەورەترین ڕووبەرەکانی ناو لاپەرەکانی رەمان داگیردەکەن، دەبوا دەنگی ئەم ئازادییە، ئازادی خاوەندارەتی بە جەستەی خە، بەجیا لە وتنەوەی تاکە دیەک: " بە بە ئازادی شەرەف بونی نییە"، جەگایەکی لە رەماندا پەببەخشرایە، کە جەی داخە بە تەواوەتی ونە. ئاخر ئەگەرئازادی چەند چەمکەکی بەرین و گشتیگیر بەت و چەندەها پەناسە لەژەریدا جەگای بەتەوە، ئەوا لە پەیوەند بە کولتوری شەرەفدا، مانایەکی دیکەی نییە جگە لە ئازادی بەدەستهەنانەوەی جەستە و سیکسوالیتەتی خە. ئەوە لەگەل بەدەستهەنانی ئەم ئازادیەدایە کە سەرتاپای سیستەمی شەرەف بە مانا کوردییەکەی، هاڵەدەکات. لەرەدایە کە نەفرەت چیدی ناتوانە نەفرەتەکی ئەزەلی بەت و وەنەی ڕووت دەکرە تەنها وەنەیەکی ئاسایی جەستەیەکی ڕووت بەت و بنەماڵە و هەز و نەتەوە ناتوانن چیدی

زمانحاڵی خاوەندارێتی خەیان بە وێنە و جێستەکەی بە ئەرکی خەیان بزانن.
بەڵام ئایا ئەمە داواکردن نییە لە بەختیار بچی ئەم دەنگەی کە یەکێک لە پاڵەوانەکان ببێتەوە بە خاوەنی جێستەی خەیی و ئەم چەندبارە بوونەوەیەی وێنەیەکی ڕووت ساڵەکان نەبزینێت و لە شوێنکدا ماناکانی خەی لەدەست بدات، وەک داوای ئەڵتەرناتیڤکردن لە بەختیارلێکنادرێتەوە؟
بە بڕوای من، ئەمە لە کەمەڵگای کوردستاندا، شایەتی خوێناویترین کێسەکانی کوشتن و شەرەفشکاندین کە هیچیان لە چارەنووسی پاڵەوانەکانی ناو ڕۆمان کەمتر نین. تەوزیفکردنی ئەم تراژیدیا خوێناوییەی کەمەڵگای کوردستان لە ئەدەبدا بەو شیوازەی کە لە کەمەڵگادا هەیە و نەبوونی نیگایەکی دیکە کە تەواو پێچەوانەی بەها و پەوەرە کولتوریەکانی بەرهەمهێنانی نەفرەتی نەوبەهارانە، ئەرکی نووسەرە و لە پێوەندە بە توانا و لیهاتوویەکانی بەختیاردا، چاوەڕوانییەکی هەتا بڵێی سادەیە.

بەختیارعەلی و کارل یوهان ئالمکڤیست

ساڵی 1839 ی سویدە، "سارا"ی کچی کابرای شووشەچی لە کەشتییەکی نەوان (ستۆکهۆڵم) و (لیدشۆپین)دا موسافیرە. ئەم سەفەرە چەند ڕۆژێکی پێدەچێت و بە هەی درێژی سەفەرەکەوە، پەیوەندییەکی خۆشەویستی لەگەڵ سەربازێکی سەر کەشتیەکەدا پەیدا دەکات. کاتێک دەگەنە دوا وێستگەی خەیان، "سارا" داوا لە "ئەلبیرت" دەکات کە ئەم پێوەندییەیان بخەنە فازێکی تەرەوە و بەیەکەوە بژین. ئەو دەتوانێت بگوزەتەوە بە ماڵی "سارا" و درێژە بەم پێوەندییە خۆشەویستییە بدەن. "ئەلبەرت" لەسەرگۆڕێکی سێبەردا تیا دەمێنێت و دەپرسە: دەکرێ دووکەس بە گرێبەستی هاوسەری و مارکردن لە کڵێسادا، بچنە پرسەی هاوسەرگیرییەوە؟ ، "سارا" لە وەڵامدا دەڵێ: بەڵێ دەبێ.
"بەڵێ دەبێ" ناونیشانی ڕۆمانە بەناوبانگەکەی نووسەری سویدی" کارل یوهان ئالمکڤیست"ە لە سەرەتاکانی سەدەی هەژدەدا. بەڵام کاردانەوەکانی کەمەڵگای کۆنسیرڤاتیڤی ئۆوسای سوید، وەلامێکی تووند بەم ڕۆمانە بچووکە دەداتەوە و بانگەوازی: نەخێر نابێ، دەبێتە مانیفێستی دژە دەنگی "سارا"ی "ئالمکڤیست".
ئۆوەی "ئالمکڤیست" لە ڕۆمانی"بەڵێ دەبێ"دا دەیکات، سەرنجدانە لە خۆشەویستی، لە سێکس لەدەرەوەی خەزان و هاوسەرگیری لەدەرەوەی کڵێسادا، بەڵام بە گۆشەنیگایەکەوە کە تەواو پێچەوانەی ئەو نەرم و

بەها زالانە بوو کە لەسەردەمکی ئودا لە ئارادا بوون. گۆشەنیگایەک کە سەد ساڵ لە دوای مەرگی خەیام، دەبەتە نەرم وبەها و کولتوری باوی کەمالگا.

بەختیار لە "نۆفرەتی نەوبەهاران"دا، دەکرا و دەیتوانی کەمالگای کوردی، لە رگەی یەکیک لە پالەوانە کچکانی نەو ەمانەو، لە رگەی ئازادی جستەیەکەو کە دەتوانە روت بەت وەک ئاماژەیەک بە پراکتیزەکردنی روت و ئاشکرای ئازادی، وەک دەنگەک لە دەرەوی بەها وسیمبو و کەدکانی باوی شەرفی کوردیەو، بانگبکردایەتە ئایندەیەکەو کە نۆفرەتی نەوبەهاران، چیدی نۆفرەتکی ئەزەلی نەبەت.

دوا وتە

بە "تەنە"ی دراماکی "والتەر سکلس"، وەختیک لە عاشقبوونیدا بە یەکەک لە کچە قەرەجکانی ئەو خەە قەرەجی بارگیان لە شارکی نزیکی کەلگکانی ئەوانەو هەداو، بەجارەک سەرقاڵ دەبەت کە پاراستنی خی و براکی بە تەواوەتی لە بیر دچتەو. تا لە کتایی فیلمدا، بنەماەی خاونەمالک زۆفەر دەنن و برا بچووککی دەکوژن. ئەو ملکچ لەبەرانبەر باوکدا دووبارە ادەوەستتەوەو دەبە چکی تاڵە بکاتەو شانی. وەختەک دگاتە سەر دووریانی بارە و ماڵی خاونموەک رەیشتن تا تەەی برابچووکی خی بکاتەو یان یگای بەشوین خەەی قەرەجکاندا بگرە کە بارگیان بارەو شونکی پچاوتەو، ئەو رگای دووهەمیان هەلدبژرەت.

وەختە منیش لەگە کچکەمدا دەکوینە گفت و گ، بە تایبەت کاتک هەردوولامان هەمان کتبمان خوندبتەو تا لە تگەیشتنی ئەوەو تەروانینەی خەم بە کتبەکە فراوانتر بکەم، لەیدەپرسم: دوای تەواکردنی" نۆفرەتی نەوبەهاران"، چی دەبینە؟ ئەو چاوکانی دادەخات و دەە: " من ئستا کچکی بالابەرزی کراس گوگوی کاوبە لەبەر دەبینم کە گەیشتتە قەەباغترین شقامی شار. ئەو سەرنجی هەموو ەبەوارانی شقام بەلای خیدا ادەکشە. لە شونکدا کە ناوەراستی گۆڕپانکیە، رادەوستە و لە دوورووبەری خی دەەوانە. لە تەنیشت شستەی نزیکی اوستانی ئەوەو، پیرەمەدکی پاکتفرەش دانیشتووە. لە روخساریدا، دەەی هەموو مینەتکانی سەدی لە چرچ و لچی دەموچاو و دستکانیدا، هەگرتووە. کوەک لەبەرانبەریدا چماوتەو و داوای پاکتکی جگرە دکات. دەنگدەنگی ناو شقامکە تا بەت بەرزو بەرزتر دەبتەو. چاوکان دچنە سەر کیژی

اوستاوی ناو جرگی بازاڕک. ئو دوگمی دوومی کراسکی کردتو وکمک لە ستیانکی دبینر. پاش کردنوی قپچکانی سردستی، بە هواشی، بگودانە قلباغی شقامک، کراسکی دادکنت و لە نزیک پلاوکانییو دایدن.

" بسمیللا، کچکم ناکر خوا عقی لسندبیتو؟ ژنکی عبابسری نو حشاماتک واد. "قحبی رووداریشمان بینی"، دنگکی دیکی و بجرک دی تا زرترین کس بیبیست. دنگ دنگی ناو گرپانک لە هکشاندای. ژنک عباکی سرسری خی دادکنت و بە پلە خی دگننت کچک و دیو جستی روتی کیژک دابپش. کچک عباک لخی دکاتو و هنگاوک لە شونکی خی دووردکوتو. دستدبات و دووگمی کاوبکی دکاتو و بە هواشی پانتلکیشی دادکن و دیخاتە سر کراسکی. کمیک ژن لی نزیکدبنو و دیان دوری بگرن و لە چاوی حشاماتکی دووربخنو. کچک بە قلمبازک خی لە بازنی ژنکان دردنت و چند مترک لولای ئوانو بە روتی ادوست. ئستا ئو تکستی کە بە رنگی سوورلسر سنگی نووسراو، بتواوتی دبینر. لە تاتوویک دچ کە خشنووسکی بە توانا نووسیبتی.

" دورگرتنی چی، ئو قحبی نگ ئستا لایڤکیان بە کردبتو و کس بی پخشدکات. ئو نایو نبینر. کاری ئم دقر ک ئوی، ئو عزیتی ختان بە ددن؟" ، پیاوک و لگل ئو ژنانەدا ددو کە لە شژانی خیاندا نازانن چی بکن. بازنی دوری کچک پە لو دستبرزراگیراوانی کە کامرای تلفنکانییان کردووتو و فیلم و ڤیدیی ماجراک دگرن. تنانت کوی پاکتکی بردمی پیرمردکیش لە سرقای ونگرتنی خیدا ئوی بیر نییە کە خریکی کرنی جگر بوو و پیرمردی لە پشت خیو لیادکردوو. پلیسکان دن و بە پلە کچک دخن ناو سیارکیانو. لناو تاریکی سیاری پلیسکدا، تکستی نووسراوی سرسینی کچک ددروشتو و دی بە بییکی وا نووسراو کە لە تاریکیدا زیاتر ببینرت. لناو غبغبی بوارانی سرشقامدا کە هریک و لگ کسی تنیشتیی خیو لە قس و باسی ئودان کە چی وویدا و کچی کە بوو…، کوی پاکتک، وودکات پیری پاکتفرپش و د:" ببوور مام گیان! چند دیمنکی سرنجاکش بوو، تکایە چند دکات؟ پیرمردک د:" من لبر قلباغییکی دوری کچک نمتوانی ئو ببینم لسرسنگی ئو نووسرابوو، دکر پمبیی چی بوو؟

کوڵکە مەبایلەکەی دەردەهێنت و بە پەنجەکانی وێنەکە گەورەتر دەکات ودەڵێ: " من خاوەنی جەستەی خەمم. من بەیاردەدەم چەن ببینرە و کە بیبینە. تە ئەگەر بە جەستەی ڕووتی من دەروونت گەدەگەڵ و پەدەبی لە نەفرەت، دەکرە چاوەکانت دابخەیت. من بەرپرسیاری بینینی تە نیم. ئەوە تەیت خاوەنی چاوەکانی خەتیت، منیش خاوەنی جەستەی خەمم، لە ژەر تەکستەکەیشدا نووسراوە، زەزان گەلاس." پیرمەردەکە زەردەخەنەیەک دەکەوەتە سەر ڕووخساری وچاوەکانی پەدەبەت لە فرمەسک." کوەم بەڵ و داوەتی منی". هەرزەکارەکە دەستی مامە پیرە دەگوشەت و دەڵوا. پیرمەردەکە لەبەرخەیەوە ورتە ورتی دە." دەکرە چاوەکانت دابخەی، دەکرە چاوەکانت دابخەی"

کەمیدیای ڕەش چیە؟.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

دەنیام زەر کەس دەزانە کەمیدیا چیەو لەژیانی رەژانەشیدا ڕوو بەڕووی زەر لە دیمەنە کەمەدیاکانی ناو کەمەڵگاکەی خەی و دەوروبەری بەتەوە و چەژی لە بینیووە، بەڵام کەمتر لە دەستەواژەی (کەمیدیای رەش) تەگەیشتووە، کە ئەویش هەر پارچەیەکە لەکەمەدیا بەڵام بە فەرم و فەلسەفەو ئایدیایەکی تر .
بەیە بەلامەوە گرنگ بوو کەم و زەرەك تیشك بخەمە سەر چەمکی ئەوجەرە کەمیدیایەو بزانین چەمکی کەمیدیای رەش چیەو جیاوازییەکانی لەگەڵ (کەمەدیای جاد) بە گشتی چیە؟
ئایا لەهونەری کوردی دا شتە هەیە بەناوی کەمیدیای رەش ؟
ئەگەر هەیە ئامانجەکانی چین ؟
کەمەدیای رەش مەژوویەکی درەژی هەیەو دەگەڵتەوە بە سەردەمی یەنانیەکان و رەمانییەکان، بە ئەو کاتەی نمایشە شانەییە کەمەدیەکان، بەدیمەنە سەرەو ژەرو ەیسوا کارەکان، خەڵکیان دەهەنایە پەکەنین و رەخنەیان لەدیاردە کەمەایەتیەکانی سەردەمی خەیان دەگرت.
دواتر لەسەدەکانی ناوەڕاستدا، ئەو دەستەواژەیە لەو سنوورە دیاری کراوە زەتر پەرەی سەندو ئەو قەسیدە گەڵاوانەی کەتاییەکانیان بەگەشینی و بەختەوەری دەهات، ناوی قەسیدەی کەمەدی ڕەشیان لە

دنا، وەك شاكارە مەزنەكەی (دانتی) كە بەناوی كۆمیدیای خواوەندی ناسراوە.
وەزیفەی كۆمەدیا و فەلسەفەی كۆمەدیا لە هەموو سەردەمەكاندا، هەمیشە دەربڕینی واقعی كۆمەڵایەتی گەلان بووە، بەتایبەت ئەو ناشیرینەكانی ئەو كەسانەی كە دەكران بەسەرچاوەی گاڵتەجاڕی و خەڵكی بە هەڵس و كەوتە ناشیرینیەكانیان پێدەكەنین، بەو ئامانجەی ئەو كەسانە خۆیان لەو خەسڵەتە قێزەونانە بەدوور بگرن كە ببنە مایەی گاڵتەجاڕی خەڵكی.
لەسەردەمی یۆنانی كۆندا شانۆگەرییەكانی (ئەرستۆفانس) باشترین نموونەی كۆمەدیا بوون، دواتر ئەو هونەرە بوو بەهونەرێكی خۆشویست لای ئەوروپیەكان، بە تایبەت لە ئەمریكاو ئینگلتەرا و فەڕەنسا و ڕوسیا، لای شكسپیرو مۆلیرو چیخۆف و گۆگول بە شێوەیەكی بەربڵاو لە هەموو جیهاندا پەرەی سەند.
ئیدی ئۆگەر بمانەوێت بە هەڵگو ڕچەڵەكی كۆمەدیا دا بچینە خوارێ، پێویستیمان بەكاتی زۆتر دەبێت، بەڵام ئەوەی ئێمە ئامانجمان بوو لەئێستادا قسەی لەسەر بكەین (كۆمەدیای ڕەش) بوو، كە ڕەنگە لای زۆرێك لە خوێنەران ڕوون نەبێت.
كۆمیدیای ڕەش چیە؟
كۆمیدیای ڕەشیش هەر كۆمەدیا گشتیەكەیە، بەڵام بەفۆرمێكی جیاوازو لەناوەڕۆكدا ئاراستەیەكی تۆنز ئامێزی هەیە، بە ئەو بابەتانەی بەفۆرمێكی گاڵتەجاڕانە پێردە لەووی پرسێكی كۆمەڵایەتی لادەبەن، بەڵام لەهەمان كاتیشدا جددییەتی بابەتەكە دەپارێزێت، بەیەكگریانی ناو پێكەنین ناونراوە.
لەو نمایشانەدا، بینەر لەگەڵ تۆنزكانیدا دەكەوێتە ناو ئەتمۆسفیرێكی پڕ لەپێكەنین، بەڵام لە ناخیدا دڵگری بە ڕووداوە جەرگ بڕەكان و واقیعە تاڵەكان .
لەكۆمیدیای ڕەشدا، بینەر یا خوێنەر واقعی تاڵی كۆمەڵگایەك بەڕووتی دەبینی، یا كاریكاتیرێكی هەمادارونمایشكی پڕ لەمەرگەسات، بە فۆرمێكی پڕ لەپێكەنین، پێكەنین لە بزووتنەوەی ئێكتەر، لەجلوبەرگی، لەهەڵسوكەوتی شێتانەی، لە دەبەنگی سەرمایەدارێك، یا دكتاتۆرێك، وەك بینەر لە گۆیدا پێدەكەنی، بەڵام لەو پێكەنینەدا پەیامێك دەگەیەنی ـ
جیاوازی نێوان كۆمەدیای ئاسایی و كۆمەدیای ڕەش لەوەدا دەردەكەوێ كە هەردوكییان لەو پەیامەدا دەست نیشانی واقعێكی ڕەش دەكەن، گەمژەیی و بە ئاگایی دەسەاتێك لەژیانی كۆمەڵگایەك بەرجەستە دەكەن، بە ئەوەی دەسەات لەڕەوشی نالەباری كۆمەڵگایەك بەئاگا بینیتەوە، بەڵام بەفۆرمێك بینەر تێدا نەكەوێتە ژێر بارەكی قورسی

دروونی کە ئازاری پەو بخواو دووچاری گرێکی دروونی بەت.
لەکەمدیای رەشدا درخستنی حاەتە تراژیدیەکە ئامانجە، بەام لەگەە ئەوشدا پەکەنین دایدپەش، وەك ئەوی هیچ کەشیەك لە واقیعەکەدا نەبەت و تە تەنیا بە کات بەسەر بردن هاتبیتە ناو هەەکە..کە دەگەەیتەوە سەر کرەکی بابەتەکە بەت دەردەکەوە لەپشت ئەو دیمەنە کەمەدیە گاەتە جایانەدا ئامانجی گەورە خەیان حەشارداوە، کە پەویستە تە وەك بینەر، یا خوەنەر، بەدوای دەزینەوەی فەلسەفە شاراوەکەدا بگەە ی تا دەیدەزیتەوە.
لەهونەری کوردی داو بەتایبەت لەدراماو شانەدا، دەرهەنەرانی ئەمە توانایەکی زەریان نیشان داوە لەشانەو درامای تەنز ئامەزو کەمیدیای ئامانج دار، بەتایبەت لەسانی شەستەکان و حەفتاکان بەدواوە، کە شانەی کوردی لە هەلومەرجەکی تەنگەتاوی سیاسی دا بووە، لەپەنای کەمەدیاوە، ویستوویەتی زەر ئامانجی گرنگی نیشتمانی و نەتەویی و کەمەایەتی بخاتە ووە، یان شانە بکاتە چەککی کاریگەر بە دەربەینی هەستی خەك و ئازارەکانیان .
شانەگەریەکانی تەعەت سامان، سەباح عەبدولەحمان، ئەحمەد سالار، جەلیل زەنگەنە، جیهاد دەپاك، مەکی عەبدوەا .. زەرینەیان کەمەگا لە هەقیقەتی خەیان دادەمان بەدوو ئاراستە:
یەکەکیان ئەویە کە دەسەات وەنە تراژیدیاکانی کەمەگا ببینە و هەوەی چارەسەرکردنیان بە بدات .
دووهەمیان: کەمەگا وەك ئاوەنەیەك خەی لەو بەرهەمە شانەیی و درامیانەدا ببینە و هەست بەوە بکات کە ئەرکی ئەو وەك هاوەاتیەك دەستەپاچە بوون و تەماشا کردنی ئەو واقیعە نیە بە تەنها، بەکو رەی ئەو ئەویە کە بەشداری لەگەینی ئەو واقیعەدا بکات .
کەمەدیای سیاسی لەسەردەمی کەندا، لەپەنای پەکەنینەوە اشکاوانە ترو ئاشکرا تر لە ئەستا، کاریگەری لەسەر هزرو دەروونی بینەردا جە دەهەشت، ئەگەرچی هونەرمەندانی کورد، لەژەر فشای ژەمدا چاودەریەکی توند دەکران و لەپەچینەوەی وردیان لەگەدا دەکرا، بەام لە سەردەمی ئازادی دا ئەو کەمەدیا سیاسییانە ووە لەکەم بوونەوە بوون.
کەمیدیای رەش لە ئەدەب و هونەری جیهانیدا:
بە یەکەم جار کەمەدیای ەش لەمەژووی نوە دا، لەسانی پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی بیستەمدا لەواتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا سەری هەدا.
کاتە سانی 1064 دەرهەنەری ناسراوی ئەمریکی (ستانلی کوبریك) فیلمی (دکتەر سترانج لاف) ی نمایش کردو باسی لەشەی ئەتەم و نەمانی ژیان لەسەر گوە ی زەوی دەکرد.

ئم فیلم دیارترین نموونی کمدیای رِش بوو لسردمی نو دا.
جاران بابتکانی کمدیای ش سنوور داربوون، بابتی سرکی کمایتی، ئستا بابتکان زر لق و پپیان لبتوو بچندین شواز دخزنناو کمدیای رش لوان:
دیاردکانی خکوشتن، ش، تیرر، توندوتیژی، تاوان، مادد هشبرکان، ناپاکی، شتی، گزپرستی، شڤنیزم و تاوان، جگ لسکس و هاوشوکانی.
سیناریونووسکان بنووسینی ئو بابتجدییان فرمکی کمدی بکار دنن، بام لچوارچیوی کمدیایکی تاریك .
ئو بابتان بگشتی وك مرڤ ئازارکی دروونیت پ دبخشن، بام بفرمك دخرنوو ناچاری ئو بیت لگیاندا پبکنی.
وك چاپلن د: لناو دیمن کمدییکانی من گریان هی، بام ئو وك شو نایبینن.
ئو خی یکك بوو لگورترین پاوانکانی کمدیای رش و بپادشای پکنین ناونراو، وك فیلسوفی گوری فنسی (جاك بوار) دت:
هموو کتبفلسفیکانی دنیا ککیتو، نیان توانیوو بقد (چاپلن) شی سرمایدارکان بکن و بزانن ئو سرمایدارانچن بنواندنکی بدنگ یسوا دکرن و تی چینی زحمت کشیان لدکرتو.
بی ئو جر کمدیای کمیدیایکی ئاسان نین و هموو سیناری نووسك ناتوانت کاری تدا بکات، ئگر شارزاییکی باشی نبت لچنیتی درخستنی پرسکی تراژیدی لناورکدا، بام کمدی لشودا .
نووسرانی وك (ویلیام فکنر، تماس بهنکن، کورت ڤنگوت، جزف هلر، مارك توین، لویس فردیناند سلین و جرج برمادش، چیرك و مان و شیعر و شاننامیان نووسیو، قووبوونویان لفیلم ترسناککاندا کردوو و بشویکی کمیدی رووداوکانیان کردوو بوند.
کمیدیکارانی وك لنی بروس، جرج کارلین، بیل هیکس، پیتر کوك، ساچا بارن کهین و تیپی منتی پایتنی بریتانی کاری زریان لسر کمدیای ش کردوو.
کمدیای رشی چیخف:

چخف، وك گگل، ی شرعی ئو ئدبیاتجماوریی تنزئامزن کسدان ساووسیا بهیو ناوبانگی پ

دەرکردووە.
وەک یەک کەسێکی خۆشەویست و نووسینەکانی چێژ بەخشی بەکات، سەرنجی پەیوەندیەکی دیالێکتیکی ناوخۆی نێوان پێکهێنەر و ئازارو خەم و گۆڕانکاریەکانی دەدات، لە بازنەی کۆمیدیای کەش دا.
لایەکی دیکەو زۆربەی نووسینە تۆنز ئامێزکانی دیکەی وەک کەمانووسی ڤووسی (ڤلادیمێر نابۆکۆف) دەکەونە نێوان پێکهێنەر و خوێنەرەوە، یان لەنێوان تەقینەوە لەپێکهێنەر و گریان.
هەندێ جاریش هەموو شتەکان لەیەک کاتدا دەبن، وەک پێکهێنەر و دەنگی.
لەو کاتدا تەنها ناتوانیت لایەنە خەمناکەکان بۆتنها ببینی، بەبێ بینینی کۆمیدیەکان، چونکە هەردوکیان لە هەناوی یەکتردان.
چێژ هەمیشە بەهای ئەدەبی خۆی بەگشتی و وەک تۆنزنووسێک بۆتایبەتی لەژیانی سادەی رۆژانەی خۆی و دەوروبەری وەرگرتووە، کە بەزنجیرەیەک ئەشکەنجەو ئازار تێپەڕیوە، هەرئەو ئازارانە بوون بەسەرچاوە بۆ نووسینی چیرۆک و شانۆگەریەکانی، هەر یەک لەو بەرهەمانە پارچەیەکی بچووک بوون لەئازاری گەلەکەی.
چیخۆف لەناو ئەو ناوەندە کۆمەڵایەتیە تەسکەی تێیدا دەژیا، سودەکی زۆری لەو واقیعە بینی بۆ داشتنەوەی بەرهەمەکانی، کە زۆربەیانی بەکۆمەدیای ڕەش بەرجەستەی کردوون.
لە زۆربەی بەرهەمەکانییشدا چیخۆف خۆی کارکتەری ووداوەکان بووە، ئیدی هەر ئەو نەهامەتیانە بوون وایان لە چیخۆف کرد، ناچاری ئەوە بێت وانەی تایبەتی بەتەوە، بۆ ئەوەی نان بۆ خۆی و خێزانە برسیەکەی پەیدا بکات و لە خوێندندا بەردەوام بێت.
بۆ گشتی چیخۆف یەکێک بووە لەپێشەنگەکانی کۆمەدیای ڕەش لە ڕووسیا، وەک شکسپیر لە بەریتانیاو ستانلی کۆبریک لە ئەمریکاو مۆلێر لە فەڕەنسا .

حەیدەر عەبدولڕەحمان

خوندنوێکی نو بە کارکتر و ژینگسازی لە رماندا.. باکە رەبوار

ئەمان وەک ژانرەکی هونەری بەردەوام لە نوبونەوەدایە. ئەم گەانکارییانە بەتایبەتی لە بواری بنیاتنانی کارکتر و ژینگسازیدا دەردەکەون، کارکتر وەک ستوونەکی سەرەکی لە پەکهاتەی ئەماندا، ئەو بەشەیە کە خوێنەر لە ئەگەیەو پەیوەندی لەگەە چیرەکەکەدا دروست دەکات، تەنها کەسایەتییەکی خەیاڵی نییە، بەکو نوێنەری کەمەک بیرەکە و هەستە کە لە ناخی مرۆڤدا هەن، لەردا نووسەران هەو دەدەن کارکترەکانیان بە شەوێکی ئاززتر و فرەهەندتر دابەژن، ئەمەش لە ئەگەی بەکارهەنانی تەکنیکی "دەنگی ناوەکی" یان "مەنلەگی دەروونی"ـەو بەدی دەت، کە تیایدا خوێنەر دەتوانەت ەاستەوخە بیرکردنەو و هەستەکانی کارکتر بخوێنەتەو و وەک بوونەوەرەکی زیندوو و گەاو سەیری بکات، نەک وەک شتەکی جەگیر و نەگەە،و لەماوەی گەانەوەی چیرەکەکەدا بەردەوام لە گەاندابەت، هەروەک چەن مرۆڤ لە ژیانی ەاستەقینەدا بەردەوام دەگەەت.

لەلایەکی دیکەو ژینگسازی لە ئەماندا ئەو پرسەیە کە تیایدا نووسەر جیهانەکی تایبەت بە ەووداوەکانی چیرەکەکەی دەسازێنەت، ژینگە تەنها باکگراوندەک نییە بە ەووداوەکان، بەکو بەشەکی زیندوو و کاریگەر لە چیرەکەکە، نووسەران هەو دەدەن ژینگەیەک بئافرێنن کە لەگەە کارکتر و ەووداوەکاندا لە کارلەکی بەردەوامدا بەت. یەکەک لە تەکنیکە نوێیەکان لە بواری ژینگسازیدا، بەکارهەنانی "ژینگەی دەروونی"یە، لەم شەوازەدا ژینگەی دەرەکی ئەنگدانەوەی دەخی دەروونی کارکترەکانە، بە نموونە کاتەک کارکترەک لە دەخەکی دەروونی نالەباردایە، دەکرەت ژینگەی دەوروبەری بە شەوێکی تاریک وەسف بکرەت تەنانەت ئەگەر لە ەاستیدا وا نەبەت، هەروەها ژینگە وەک ئەگەزەکی سەربەخە سەیردەکرەت ئەمەش وا دەکات کە ژینگە ئەمەکی چالاکتر لە بەرەوپەشبردنی چیرەکەکەدا بگەەت و تەنانەت دەکرەت وەک رەگەزەکی سەرەکی مامەی لەگەەدا بکرەت، لە ەوانگەی فەلسەفییەو، بنیاتی کارکتر و ژینگسازی لە ئەماندا، دەرخەری گەانکارییەکی قووە لە تەگەیشتنی ئەمە بە پەیوەندی نەوان مرۆڤ و ژینگە، لەردا جەرەک

لە یەکبوون لە نەوان کارکتەر و ژینگەدا دروست دەبێت، نووسەران ئەستا زیاتر گرنگی بە دروستکردنی پەیوەندییەکی ئۆرگانیک لە نەوان کارکتەر و ژینگەدا دەدەن، ئەمەش وای کردووە سنووری نەوان ئەم دوو ڕەگەز زۆر جار لەق و ناڕوون بێت، بە جۆرێک کە زۆر جار دەبینین ژینگە دەبێتە بەشێک لە کەسایەتی کارکتەر و کارکتەریش دەبێتە بەشێک لە ژینگە، لە لایەکی دیکەوە بنیاتی کارکتەر و ژینگەسازی لە ڕۆماندا، دۆرفەتی نوێی بە لێکۆڵینەوە لە بابەتە ئاڵۆزەکانی وەک ناسنامە، شوناس و پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ جیهانی دەوروبەریدا ئافراندووە، لە ڕۆمانی هاوچەرخدا، دەبینین کە کارکتەرەکان زۆر جار لە ملمانێی بەردەوامدان لەگەڵ ژینگەی دەوروبەریان، ئەمەش وەک گوزارشتێک وایە بە ئەو ململانێیەی کە مرۆڤی هاوچەرخ لە ژیانی ڕۆژانەیدا ڕووبەڕووی دەبێتەوە، هەروەها گرنگییەکی تایبەتی بە چەمکی "کات" لە پەیوەندی نەوان کارکتەر و ژینگەدا دەدات، کات وەک فاکتەرێکی گرنگ لە شێوەگرتنی کارکتەر و گەشانی ژینگەدا دەبینرێت، بە نموونە دەبینین کە چۆن تێپەڕبوونی کات کاریگەری لەسەر بیرکردنەوە و هەڵسوکەوتی کارکتەر دادەنێت، یان چۆن ژینگەیەک بە تێپەڕبوونی کات دەگۆڕێت و ئەم گۆڕانەش کاریگەری لەسەر چیرۆکەکە دادەنێت،ئەمە وادەکات لە ڕووی تەکنیکییەوە نووسەران شێوازی نوێ بە گۆڕانەوە بکاربهێنن بە نموونە، بەکارهێنانی تەکنیکی"شێوازی ئازادی ناڕاستەوخۆ" کە تیایدا سنووری نەوان بیرکردنەوەی کارکتەر و وێنای ژینگە تێکەڵ دەبێت، ئەمەش بووەتە یەکێک لە تایبەتمەندییە دیارەکانی ڕۆمانی هاوچەرخ، وە هەروەها کاریگەری لەسەر شێوازی خوێندنەوە و شیکردنەوەی ڕۆمانیش داناوە، خوێنەر و ڕەخنەگران ئەستا زیاتر سەرنج دەدەنە پەیوەندی نەوان کارکتەر و ژینگە، ئەمەش وای کردووە کە خوێندنەوەی ڕۆمان ببێتە پرسیەکی چالاکتر و داهێنەرانەتر، کە تیایدا خوێنەر ڕۆڵێکی گرنگتر لە دروستکردنی واتادا دەگێڕێت، بنیاتی کارکتەر و ژینگەسازی لە ڕۆماندا، دۆرفەتی نوێی بە لێکۆڵینەوە لە بوارەکانی دەروونناسی و کۆمەڵناسی ئافراندووە و ڕۆمان وەک ئامرازێک بە تێگەیشتن لە پێکهاتەی دەروونی مرۆڤ و ئەو کاریگەریانەی کە ژینگەی کۆمەڵایەتی و فیزیکی لەسەری دایدەنێت، وە لە ڕوانگەی زمانەوانییەوە کاریگەری لەسەر شێوازی بەکارهێنانی زمان لە ڕۆماندا داناوە، نووسەران ئەستا هەوڵ دەدەن زمانێک بەکار بهێنن کە بتوانێت ئەو پەیوەندییە ئاڵۆزەی نەوان کارکتەر و ژینگە بە باشترین شێوە دەربڕێت، ئەمەش وای کردووە کە زمانی ڕۆمان زۆر جار لە سنووری زمانی ئاسایی تێپەڕێت و بەرەو جۆرێک لە شیعریەت بڕوات، دەتوانم بڵێم بنیاتی کارکتەر و ژینگەسازی لە ڕۆماندا،

گ□□انکاریی□کی قوو□ی ل□ ت□گ□یشتنی ئ□م□ ب□ چ□مکی □□مان و □□□ی ل□ ک□م□□گای هاوچ□رخدا دروست کردوو□، ئامراز□کی گرنگتر ب□ ت□گ□یشتن ل□ ژیانی مر□ڤ و ئ□و پ□یو□ندیی□ ئا□□ز□ی ک□ ل□ ن□وان تاک و ک□م□□گادا ه□ی□ و ئ□م گ□□انکاریی□ ل□ بنیاتی کار□کت□ر و ژینگ□سازیدا ب□ره□می ک□م□□□ک گ□□انکاری ک□م□□ای□تی و ف□لس□فیی□ ک□ ل□ س□د□ی بیست□مدا □وویان داو□، و□ک پ□ر□س□ندنی بیری پ□ست-م□د□رنیزم س□بار□ت ب□ چ□مک□کانی □استی، ناسنام□ و پ□یو□ندی ن□وان مر□ڤ و جیهانی د□ر□و□، ئ□م□ش □□نگدان□و□ی ل□ ش□وازی بنیاتنانی کار□کت□ر و ژینگ□سازی ل□ □□مانی هاوچ□رخدا ه□بوو□، ی□ک□ک ل□ گرنگترین ئ□و گ□□انکارییان□ی ل□ بواری بنیاتنانی کار□کت□ردا □ووی داو□، گواستن□و□ی ل□ کار□کت□ری ی□ک-□□ه□ندی ب□ کار□کت□ری فر□-□□ه□ندی، ل□ □□مانی کلاسیکدا، کار□کت□ر□کان ز□ر جار و□ک نموون□ی ب□رج□ست□ی تایب□تم□ندیی□کی دیاریکراو یان ب□ها ی□کی ک□م□□ای□تی د□رد□ک□وتن، ب□□□ام ل□ □□مانی هاوچ□رخدا، کار□کت□ر□کان ز□ر ئا□□زتر و فر□□□ه□ندترن وخاو□نی لای□نی باش و خراپن، ه□□□ی مر□یی د□ک□ن، دووچاری پاراد□کسی ناو□کی د□بن و ز□ر جار ل□ ن□وان ب□یار□ جیاواز□کاندا د□ک□ون□ دوود□ییو□ و ن□ک ت□نها و□ن□ی□کی □استتر ل□ سروشتی مر□ڤ پ□شک□ش د□ک□ن ب□□کو د□رف□تی زیاتر ب□ خو□ن□ر د□□□خس□نن تا خ□ی ل□ کار□کت□ر□کاندا ببین□ت□و□ و هاوس□زییان ل□گ□□دا بکات، کار□کت□ر ت□نها ب□ره□می کردار و وت□کانی نیی□، ب□□کو ب□ره□می ئ□و بیرکردن□و□ و ه□ستان□ش□ ک□ ل□ ناخیدا ه□ن، ئ□م□ش وای کردوو□ ک□ نووس□ران گرنگیی□کی ز□ر ب□ نیشاندانی جیهانی ناو□کی کار□کت□ر□کان بد□ن، ت□کنیکی "م□ن□ل□گی ناو□کی" نموون□ی ب□رچاوی ئ□م □□باز□ نو□ی□ی□، ل□ لای□کی دیک□و□ گ□□انکاریی□ گ□ور□کان ل□ بواری ژینگ□سازیدا، پ□یو□ندیی□کی □استوخ□یان ب□ گ□□انی ت□□وانینی مر□ڤ ب□ جیهانی د□وروب□ری ه□ی□، ل□ س□رد□می م□د□رن□دا زانست و ت□کن□ل□ژیا گ□□انکاری گ□ور□یان ل□ پ□یو□ندی ن□وان مر□ڤ و سروشتدا دروست کردوو□، ل□ ز□ربی □□مان□ هاوچ□رخ□کاندا ژینگ□ی شار و□ک ژینگ□ی□کی ئا□□ز و فر□□□ه□ند نیشان د□در□ت ک□ کاریگ□ری قوو□ی ل□س□ر ژیان و د□روونی کار□کت□ر□کان ه□ی□، ز□ر جار د□بینین ک□ سروشت و□ک ه□ز□کی زیندوو و کاریگ□ر ل□ چیر□ک□ک□دا د□رد□ک□و□ت، ن□ک ت□نها و□ک پاشخان□کی جوان ب□ □ووداو□کان، ل□ □ووی تی□ریی□و□ ئ□م گ□□انکارییان□ ل□ بنیاتی کار□کت□ر و ژینگ□سازیدا پ□یو□ندیی□کی □استوخ□یان ب□ گ□□انکاریی□کانی بواری ف□لس□ف□ و د□روونناسیی□و□ ه□ی□، ب□ نمون□ بیر□ک□کانی فر□ید س□بار□ت ب□ ناخودئاگا کاریگ□ریی□کی گ□ور□یان ل□س□ر ش□وازی نیشاندانی جیهانی ناو□کی کار□کت□ر□کان داناو□، و□

بیرکەکانی هایدگەر سەبارەت بە پەیوەندی نێوان مرۆڤ و جیهان کاریگەریان لەسەر شێوازی تێگەیشتن لە پەیوەندی نێوان کارەکتەر و ژینگە دانـــاوە و ڕەخنەی دەروونشیکـــاری کە هەوە دەدات لە ڕێگەی شیکردنەوەی کارەکتەرەکانەوە قووڵتر لە دەروونی مرۆڤ تێبگات، لە ڕووی پـــراکتیکییەوە ئەم گەڕانکاریـیـانە لە بنیـــاتی کـــارەکتەر و ژینگەسازیـــدا کاریگەریـیـان لەســەر شێــوازی نووســینی ڕەمــان و تەکنیکەکانی گەڕانەوە بۆجەهشتووە بە نموونە، تەکنیکی "گۆشەنیگای فرەیی" کە تیایدا چیرۆکەکە لە گۆشەنیگـای چەنـد کـارەکتەرێکی جیـــاوازەوە دێگێڕدرێتەوە، بـــووەتە یەکێـــک لە تایبەتمەنـــدییە دیارەکانی ڕەمانی هاوچەرخ، ئەم تەکنیکە دەرفەت بەخوێنەر دەدات تا ڕووداوەکان لە چەند گۆشەنیگایەکی جیاوازەوە ببینێت و فراوانتر لە ئاڵـزییەکانی چیرۆکەکە تێبگات دەتوانم بڵێم گەڕانکاریـیەکان لە بنیاتی کارەکتەر و ژینگەسازی لە ڕەماندا، بەشێکن لە گەڕانکاریـیە گشتییەکـــان لە بـــواری ئەدەب و هـــونەردا، ئەم گەڕانکاریـیـــانە ڕەنگدانەوەی ئەو گەڕانە فراوانەن کە لە شێوازی بیرکردنەوەی مرۆڤ و تێگەیشتنی لە خۆی و جیهانی دەوروبەریدا ڕوویان داوە، هەربۆیە ڕەمان بووەتە ئامرازێکی بەهێز بۆ لێکۆڵینەوە لە ئاڵـزییەکانی بوونی مرۆڤ و ئەو پەیوەندییە دژوارەی لە نێوان تاک و کۆمەڵگا، مرۆڤ و سروشت، و هاوبەشدا هەیە، ئەم گەڕانکاریـیانە نەک تەنها شێوازی نووسینی ڕەمانیان گۆڕیوە، بەڵکو شێوازی خوێندنەوە و تێگەیشتنیشیان گۆڕیوە و خوێنەری هاوچەرخ ئێستا ڕەخنەکی چالاکتر لە پرسەی خوێندنەوەدا دەگەڕێت و بەشداری لە دروستکردنی واتادا دەکات، ئەم گەڕانکاریـیانە، دەرخەری ئەو هاستیێن کە ڕەمان وەک هەر هونەرێکی دیکە، بەردەوام لە گەڕان و پرسەندنداید و توانای ئەوەی هەیە خۆی لەگەڵ گەڕانکاریـیە کۆمەڵایەتی و فەلسەفییەکانی سەردەمدا بگونجێنێت، ئەمەش وای کردووە کە ڕەمان بەردەوام وەک یەکێک لە کاریگەرترین و بەهێزترین شێوازەکانی گوزارشتی هونەری و ئەدەبی بمێنێتەوە.

Bako Rebwar

مائاوا لچک (وداعا للسلاح).. شما بارواني

مائاوا لچک، شاکارکی مزنی ئدبی و مانکی تری ناوازی مانووس و گورنووسری ناوداری جیهانی بگز ئمریکی(ئرنست همنگوای)ـ.
مائاوا لچک، توری سرکی و ناوک و باسوخواسکانی بدوری ووداوکانی یکم جنگی جیهانیدا دخوتو. مائاوا لچک، هاوارکی لدژی جنگ و تکردنوی جنگ.
پاوانکی همنگوای لو برهمدا(فریدریک هنری) گنجکی ئمریکیی و ئفسره لیزی سوپا بپلی میلازمی یکم.
ئو لبواری فریاگوزاری و گواستنوی بریندارکانی جنگ بنخشخانیکی تایبت بو بوار کار دکات.
ئو گنج لکاتی ئرککیدا زامدار دبت و دگوازرتو بنخشخان، لو دکوتی داوی خشویستی کچپرستارک بناوی(کاترینا بارکلی).
فریدریک، لنخشخان زامداربوونکی وکو درفتک لپناو ئیشقکی دقزتو بزیاتر نزیکبوونو لو خانمپرستار.
ئو، لایک دچت لدنیای ئیشق و مانسییت و غرقی جیهانی ئیشق دبت، لایکیتریش دوای ئوی بچاوکانی خی مرگی هاوکانی دبینت، کچن داسی ئو جنگ نگریسی ببزییان گیانی یک بیکیان ددوورتو و چند دقان دکوتو وزیان و پی گوی تمنیان هدورن. فریدریک، دکوتی بیرکردنو و تامان و پرس و منلگ لگ خیدا و دت: باش کوا مرڤایتی؟ تا کی جنگ؟ تا کی کوشتن و لناوبردن؟ تاکی یکتری سینو و کاوکردن و ورانکردن؟
هر بیاستی مرڤ بئو لدایک بوو تا جنگی جیهانی برپا بکات و ستان ملین کس بکات بسووتمنی ئاگری جنگ؟ مرڤ بئو لری تا داهنان لپناو مرڤایتی و خشترکردنی ژیان بکات و بوون ئاودان بکاتو، یان داهنانی زانستی و چکی پشکوتوو بدژایتی یکتری و هکارک بچوسانوی گلان و داگیرکردنی خاکی نتوکانی تر و دستبسرداگرتنی ئازادی ئوانی تر و ورانکردنی ژیان و خاپوورکردنی بوون و پیسکردنی گردوون بکار بنت و کمکوژی و تراژیدیای لشوی هیرشیما و ناکازاکی لدژی گلی ژاپن و حبجلدژی نتوی کورد

بەکاربەنەت؟ وەکو ئەوەی ئەمریکا و ژەمی بەعسی فاشیست، لەگەڵ ئەو دوو نەتەوەیە کردیان؟
لە دەرەنجامی پرسیارکردن و بیرکردنەوەی قووەی فریدریک هینری لە ناسەری و کارەساتەکانی جەنگ و ماوەرانییەکانی، کەکەکەی ئەو دەکەوەتە مەشکییەوە کە خەی هەداتە نەو ووبار و کەتایی بە ژیانی بەنەت و لە دەست دەقی جەنگ و تراژیدیاکانی ژیان قورتاری بەت.
بەام سەرەنجام ئەو لەو پەشیمان دەبەتەوە، چونکە فریدریک هەشتا دەی زەر بەهەز بە ژیان لەدەدات و تەوی خەشەویستی ژیان لە ناخیدا سەوزە و بە ئاواتەوە هەنگاو دەنەت و جەنگ سەرەای ئەو ەشبینی، نائومەدی، ئازار، فرمەسک، ماوەرانی و تراژیدیایانەی کە لەگەڵ خەیدا دەیانهەنەت، نەیتوانیوە بە یەکجاری داری ئومەدی فریدریک کرمە بکات و دەنگی هەناسەکانی بخنکەنەت و باوەبوون بە درەژدان بە ژیان و مانەوە لە بووندا لە بسەنەت.
فریدریک دواجار بەیار دەدات چەک فەە بدات و لە ژیانی سەربازی و ەیزی سوپا ەابکات و بگەەتەوە بە ژیانی مەدەنی و دووبارە تەکەە بە دنیای ئارامی دوور لە جەنگ و بارووت و خوەن و کوشتن و کارەسات بەت و لە ئامەزی خەشەویستەکەیدا درەژە بە ژیان بداتەوە. ئەو دەشزانەت ەاکردن لە ەیزی سوپا و لە کاتی جەنگدا، واتای چییە و چ تاوانەکی گەورە و ناپاکییەکی نیشتیمانییە و لەخەشبوونی بە نییە و سزاکەی مەرگ و سەدارەیە. بەیە لەگەڵ کاترینای خەشەویستی پلانی ئەوە دادەژن، ئیتاەیا جە بەن و لە سویسرا بگیرسەنەوە. ئەوان دوای گەیشتنیان بە سویسرای وەاتی ئارامی و جوانیی، وەاتی مەسیقا و ئیشق، وەاتی مرەڤبوون و ژیان، وەاتی مافەکانی مرەڤ و ئازادییەکان، وەاتی پلورالییەتی کەمەایەتی و ئایینی و سیاسی و فرەکولتووری، وەاتی هەموو پەکهاتەکان و قبووەکردنی هەموو جیاوازییەکان، کاترینا دووگیان دەبەت و هەردووکیان زەر بە تامەزرەییەوە ەژەکان و کاتژمەر و چرکەکان لە چاوەوانی هاتنەدنیای کەرپەکەیان دەژمەرن. وەلە ئەفسووس! قەدەر پەچەوانەی چاوەوانییە پە لە بەرائەت و خەزگە و تامەزرەیی و تاسەکانی ئەوان، بەیارەکی تری زەر دەقانەی دا و کەرپەی ئاواتەکانی گەلە بەبەزییانە، لە خستنە نەو گەی ماەئاوایی. کاترینا ژانی مندابوون گرتی و لە نەخەشخانەدا و لە دەرەنجامی نەشتەرگەری شەقکردنی سک و دەرهەنانی مندا مەردووەکە، خوەنبەربوونی ناوەو(نزیف داخلی)ی بە دروست بوو و گیانی سپارد!
فریدریک دوای ئەو ووداوە بە ئازار و کارەساتە ناخهەژنە، بەیاری دا چەک دانەدات و دژی دەقییەکانی چارەنووس بجەنگەت و هەرگیز ەادەستی شکست نەبەت و بەیداخی دەان لە بەرانبەر ژیان

بەرزنەکاتەوە و درێژە بە مانەوەی بدات. ئەو بەیاری دا سەرەای گەورەیی قەبارەی ئەو تراژیدیایە و ئازارەکانی، وەلێ بەراورد بە کارەساتەکانی جەنگ و ماوەرانییەکانی، بە ئاسایییتر و بچووکتر وەربگرێت. ئەو جەنگەی دەوڵەتان و وڵاتانی زلهێز و سەرکردەکانیان لەپێناو کەمەلێک بەرژەوەندی جای دەدەن. ئەو جەنگە ماوەرانکەرەی دواجار هەر مرۆقایەتی دەبێتە سووتەمەنی و قوربانی ئاگرە بێئامان و سووتێنەرەکەی.
ماوەتەوە بڵێم:

پەیامی ڕەمانی(ماێئاوا لە چەک)، هاوارێکە بە وڵاتە زلهێزکان و جیهان، کە چیتر جەنگ بووەستێنن و بە یەکجاری ماێئاوایی لە چەک بکەن و باروتەکان بکەن بە مرۆکەبی خامەی خۆشەویستی و ئیدی لە بری کوشتن و خوێنشتن و وەرانکردنی ژیان و دروێنەی جەستەی مرۆڤ و ناشیرینکردنی بوون، مرۆقایەتی بنووسنەوە و گوڵی عیشق و جوانی بەوێنن و ژیان ئاوەدان کەنەوە. ماێئاوا لە چەک، پەیمان دەێت مرۆڤ سامانێکی مەزن و بوونەوەرێکی پیرۆز و بە هیچ پاساوێک ناکرێت بکرێتە ئامرازێکی بچووک و بەبەها بکرێت و بکرێت بە سووتەمەنی جەنگ و لەپێناو هەر سەرکەوتنێک، دواجار باجەکەی هەر دەانە بە خوێنی مرۆڤ.
لە کتایدا نووسەر لە ەگەی(فریدریک)ی پاەوانی ەمانکەیەوە پەیمان دەێت هەاتن لە جەنگ، ەتدانەوەی توندوتیژی و ەتکردنەوەی جەنگ. مرۆڤ یەکەم بزوێنەر و هەایسێنەری پشکەی ئاگری جەنگە و دواجار هەر خەیشی دەبە کتایی بە جەنگ بێنێت و ەگری لە سەرهەدانی جەنگ بکات، ئەگەر هەر نەیتوانی کتایی بە جەنگ بێنیت، با لە جەنگ ابکات.

"شەمە بارەوانی"

کتێبی (خەم و ئێستەرگەشکان) ئەرشیفەکی گرنگی نووسەر و

هونەرمەندانی کوردستان.. کامەران حاجی ئەلیاس

لە هەموو وڵاتێکی ئەم جیهانەدا گرنگییەکی زۆر بە بواری ئەرشیف و بەڵگەنامە دەدرێت، کەئامانج لێی پاراستنی شوناسی نەتەوەو وڵاتەکەیە ..بۆ ئەو مەبەستە چەندین دەزگا و فەرمانگەی تایبەت بەو بوارەدا بوونیان هەیە بەشێوەیەك بودجەی تایبەتیان بۆ تەرخان دەکرێت کەسانی شارەزا وپسپۆر کارەکە ئەنجام دەدەن وەکو سەرمایەکی گەورەی نیشتیمانی و نەتەوەیی ئەو وڵاتە گرنگی پێدەدرێت و پارێزگاری لێدەکرێت .

بوونی دەزگایەکی ئەوا جگە لەوەی پاراستنی بەڵگەنامەو ئەرشیفی نەتەوەیی،لە فەوتان لە هەمکان کاتدا وەکو بەڵگەوسەرچاوە بۆ زەرەك لە کایەکانی ژیان بەکار دێت وەکو بەڵگەنامەیەکی باوەڕپێکراو چونکە بۆ سەلماندن و بوونی هەرشتێك پێوستی بەبەڵگەیە..بۆنموونە کاتێ باس لە یەکەم ئەکتەر دەکرێت کە وەکو یەکەم کەس لەجیهان چەپتە سەرتەختەی شانۆ دەڵێن (تیسپیس) لە وڵاتی یۆنانەوە ئەوان بەڵگەیان لەبەردەستە دەیسەلمێن بەجۆرێك تائێستا گەڵەکەی بوونی هەیە وەکو بیبلەی چاویان پارستووە کەسیش ناتوانێ نکۆی لێبکات.

دوای راپەڕینی گەلی کوردستان لە بەهاری ساڵی 1991 ودامەزراندنی حکومەتی هەرێمی کوردستان ،بەداخەوە هیچ گرنگی بە بواری بەڵگەنامەو ئەرشیف نەداوە بەجۆرێك هیچ دەزگایەکی تایبەت بە کەکردنەوەی بەڵگەنامەو ئەرشیفکردن نییە راستەو لەرەو لەوە هەندە کاری تاکەکەسی کراوە بەناو بەشێوەیەکی رەکخراو کە لایەن وەزارەتی رۆشنبیری هەرێمی کوردستان سەرپەرشتی بکرێت بەداخەوە بوونی نییە بۆیەپاشی 32 ساڵ لە راپەڕینی گەلی کوردستان و دامەزراندنی یەکەم کابینەی حکومەتی هەرێمی کوردستان هیچ هەوڵێك بۆ ئەو بوارە نەدراوە..

کتێبی (خەم و ئەستێرە گۆشکان) لە نووسینی نووسەر "نەجەمەدین عەزیز سمایل" کەتائێستا 10 بەرگی لە چاپ کراوە کارێکی مەزنی نووسەرە سوودێکی زۆری پێشکەش بە ئەرشیفی هونەری و ئەدەبی کوردستان کردووە، کە ژیان و کارو چالاکی چەندین هونەرمەند و نووسەر تا میدیاکارانیش لە خەدگرتووەکو سەرچاوەیەکی گرنگ سوودی لێوەردەگیرێت بگومان پێشتریش چەند بەرزێك ئەو کارەیان کردوە بەناو لە چوارچێوەیەکی دیارکراوە بۆنموونە چەند هونەرمەندو

نووسەرکی شارك یاخود ئوپەری دوو یان سێ شاری لە کتێبك دا ژیان و کاروچالاکیەکانی کەکراوەتەوە زۆرك لەوانەش هاوکاری کراون واتە تێچووی لە چاپ دان و بڵاوکرنەوە بیان دابین کراوە …بەڵام ئەوەی نووسەر و میدیاکار بڕڕز نەحمەدین لە زۆر هووە جیاوازە بەنموونە کتێبکەی تایبەت نەکرد وە بە شارك یاخود ناوچەیك بەڵکو هەموو سنوورکانی بڕاندوە ..هەرچوار پارچەی کوردستانی لەخۆگرتووە بگرە ئەوانەی لە هەندەرانیش دژین ئەوانیشی بەسەرکردەتوە لایەکی تری ئەم کتێبە ئەویە نووسەر هەموو ئەو نووسەر و هونەرمەن و میدیاکاران بەسەرکردەتوە کە خاوەن ئەزموونن خاوەن پێگەیەکی هونەری و ئەدەبی نەو گەلەکەی خیانن بەهەردووو رۆگەزکەیەوە، بەڵام لەو کتێبکەدا زۆرك لەو هونەرمەندە و ئەدیبانەی لە خەدگرەت کە لە نەتەوەکانی ترن وەکو تورکمان و مەسیحیەکانیش ئەوانیش بەسەرکراونەتەوە ..خاڵیکی تر ئەم کتێبە ئەویە زۆرك لەوانەی بەسەرکراونەتەوە کەچیان کردون ..ئەتوانم بڵێم ئەوەی ئەم بڕڕزە دێکات ئەوە ئەرکی وەزارەتی رۆشنبیریە بڵام ئەو لەسەر ئەرکی خۆی ئەم کارە دکات بەهۆی ئەوەی کتێبکە بە جوانترین و چاکترین شێوە لەرووی دیزاین و بڕگ چاپکردنی بێ پۆستی بە خەرجیەکی زۆرە .

شایانی باسە لە کاتی تەواو بوونی هەربەگك لە کتێبی (خەم و ئەستێرە گۆشکان) گۆڤانەوەی لە چاپخانە رۆورسمەکی تایبەتی لە شارکانی کوردستان(هەولێر،سلێمانی، کەرکووك، دهۆك) بە ئامادەبوونی کەمێی لە رۆشنبیروئەدیبان ناساند و بڵاوکردنەوەی بە دکرەت ،کتێبکە پێشکەش بە ئامادەبووان دکرەت.

لە کۆتایدا داوا لە لایەنی پەیوەندار بەتایبەتی وەزارەتی رۆشنبیر و لاوان دکەم تادکرەت هاوکاری نووسەر"نجەمەدین عەزیز سمایل" بۆئەوەی لەم کارە مەزنە بڕدەوام بێت..چونکە وەکو من ئاگادارم ئەو پرۆژەیە بڕدەوامی هەیە لەئێستادا خەریکی ئامادەکردنی بڕگی یانزەمین (خەم و ئەستێرە گۆشکان)-ە هیچ نەبێت رزلێنانکی تایبەتی بە بکات لەبەرامبەر ئەو کارەی ئەو کردوویەتی ..هیوای تەمەن درێژی بە بڕڕز" نجەمەدین عەزیز سمایل" دەخوازم بە هیوای بڕدەوامی.

کامەران حاجی ئیلیاس

فرهنگی شیتان.. پشک ناکام

[لهر ووتاتکا مزگوت لخستخانو
مکتب زرتر بوو ، دسات بر پرس
لداووخانی کمگا.....
د . ط حسین]

..... یک لهر گرفت گور و چارسر نکراوکانی ئو سشار و کسوری ئمریکا و ئوروپا ناویان ناو " هرم ! !!" بئیشیی ، هر لسرتای نوکانو هر سای بسدان قوتابی ئامادیی و پیمانگا و زانک درئچن و دامزراننیش سر خوی دوای قبویی ، جگ لدامزرانن وک ئاسایش و کماند و " موخبیر" سعات دی بیانی داوای بک پاش نیوی دامزراویت..ئم گرفت برامبر بحاتک کتنیا لشاری "سلمانی" هزار و دوو سد مزگوت هی !! چی ئبوو گر لم ژمار زریا سسد دانیان کارگ بوای ؟ بداخو شگکانی شاخ و او و ووتی دوای اپین ئو چن کارگیی لشارا هبوو بدردی سدکی بخمیان برد ! گر هر یک کارگ سسد کرکاری هبزانمعیشتی چن خزان ئبوژتو جگ لبوژانوی ئابووری و برهم هنانی لکالی" محلی" و لوانیش جارسرکی نفسیی بب حاتی بئیشی و کم درامتی ، خ لوتی مزگوت هی تا ئمش ئوی لبانگ و دوای نوژ ئووترت هر هامان شت "عینن تاس و عینن حمام" یک حرفی لنگاو نبی زیا کراو نلیشی کم کراوتو و یک ملین سالی تریش هر وا ئمنتو، کواتگر چن مزگوت بکرن بیک هیچ لوزعک ناگ و هموشمان ئزانین کفریزی نوژ وک عسکری ئیلزامی نیهر لمزگوتا بخ کئیسلام لقویشو سری ها مزگوت هر نبوو ، لبرامبر ئم نگانی لمزگوتا هی کارگیک ئمسا دروست بکر دوای دسالی تر برهم و سرمایا یک زیا ئب و پیستی بهزی کارکردنی زرتر ئب و ئبت درفتک بدامزراننی زیاتر و بشویکی ئوتماتیکی باری ئابووری زیاتر گش ئکا و برفراوانتر ئب ، بام هزار و چوارسد سا یک ست بدقکانی مزگوت زیا نبو ، خ گر مسلی خودی نوژ یش بخینئولاو ئو باس و خواستکی کلایین ملاو ئخونرتو هر هامان شت کئویش : زینا .. سربینی مولحید و مونافیق ، ژن هنان بدرزن...حری ..شرابی بهشت..شی ئحم و ئوحود.. نیقاب

..حەرام بوونی عەتر ..کەینی بەرماڵی خەکردن بە بەهەشتا.و..و.
هتد…ئەستاش بابەتەکی زیا بوە کە لقە جیاکانی ئیسلام ئیخوان و سەلەفی لە مزگەوتەکانیانا هەرچی خراپ و "زمانی شەیتانە !! بە یەکتری ئەڵێن هەر بە ناوی ئیسلامەوە ..ئەمە جگە لەو هەموو ئاو و کارەبایەی وەک شەرابەکەی بەهەشت بە خەڵایی وەرئەگیرە، بەڵام گەر " خوانەکردە ~! بەشەک لە مزگەوتەکان بکرێن بە کارگە " کە ئەمەش لە مەودای ئەقڵی دەسەڵاتا نیە " جوڵەیەکی ئابووری هێنە لە بەرهەم هێنان ئەکەوێتە بازاڕ و ناو ژیانی خەڵکەوە ، هەم کرێکار معاش وەرئەگرێ هەم خاوەن کارگە باج و سوماتی ئسوڵی خەی ئەیا بە حکومەت کە ئەمەش دوو شەشە بەی !!
ئەوەشمان لە بیر نەچێ کە هاتنە کایەی کارگە و پیشەسازی ئەبەتە مایەی دروست بوونی نەقابەی ڕاستەقینەی کرێکاران نەک ئەو علوجەی ئەمڕۆ هەیە ، بەمەش زەمانەتەکی ئیداری و پیشەیی دروست ئەبێ بە بەرگری کردن لە مافەکانی کرێکاران..
خۆ ئەگەر ئەم وەزعەی ئێستا هەیە بەردەوام بێ ئەژێک یەت هەر خانوویەک مزگەوتەکی لە تەنیشتەوە ئەبە گەر کرێ چی نەبێ تیایا وئەوەی لە موکەبەرکانەوە ئەووترێ هەر هەمان شتە و ووتات بە پیشەسازی و گومەزکانیش هەر بە ئاڵتون لەبخ ئەکرێن جا ئەوەی پەی خۆشە مسگەر ئەهلی بەهەشتە و ئەوەی پەی قەسە بە دوو دەی خەی حازر کات بە جەهەنەم مەگەر تەشبوزکی باش و واسیتەیەکی گەورەی " ئەوقاف"ی هەبە یان بەرماڵکی مزگەوتی بەهەشتی کەی بە….
لە ئەوروپاش کەنیسە هەیە بەڵام لە بە دەنگیا هەستی پە ناکەی ، کارگە و بەرهەمهێنانیش نەوەستاوە چونکە لەرە وەبەر هێنان هەر شوقڵە نیە بەڵکو بەرهەمی پیشەسازیش بەبەرهەمی تەکنەلەجییەوە ،..خەزگە بە یەک جاریش مەلاکان پەیان ئەووتین لە کوە ی شەریعە و حەدیس ئەو دەقانەی تری ئیسلام باس لە کرێکار و پیشەسازی تەکنەلەجیا کراوە ؟!! تە بەڵ ی ئەو باسانە لە فەرهەنگی شەیتانا نەبن وا ئەمان خەیان لەقەڕەی نایەن…!!

پشکە ناکام

توندبوونەوەی گوشاری جەنگی و دەخی کەماری ئیسلامی.. دیمانەی جەلیل جەلیلی لەگەڵ حەمید تەقوایی.. وەرگێڕانی کاوە عومەر

بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید ئامادەکراوە جەلیل جەلیلی: دوای کوژرانی ئیسماعیل هەنیە لە تاران، گرژیی جەنگی نێوان کەماری ئیسلامی و هەزە بە وەکالەتکانی لەگەڵ ئیسرائیل زیاتر بووە. لە هەموو جێگایەک باس لە کاردانەوەی کەماری ئیسلامی لە وەڵام بە تیرۆری ئیسماعیل هەنیە لە تاران دەکەن. کەماری ئیسلامی ئێران وەک هەمیشە شانازی بە تێڕوسندنەوەی توند و تەمەکردنی ئیسرائیل و هاوشێوەکانی دەکات. لە لایەکی دیکەوە دەوڵەتانی ناوچەکە و وڵاتانی ڕۆژئاوا هەوڵی دیپلۆماسی دەدەن بە ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی گرژی و بەاوبوونەوەی شەڕ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. ئەم دۆخە بەرەو کوێ دەڕوات و چ کاریگەرییەکی لەسەر پێگەی کەماری ئیسلامی لە ناوچەکە و لە خودی ئێراندا هەیە؟ ئەم بابەتە لەگەڵ حەمید تەقواییدا تاوتوێ دەکەین. هەروەها پێویستە ئاماژە بەوە بکەم کە ئەم بەرنامەیە لە ڕۆژی شەممە ١٦ی مووداد تەمار دەکرێت و ڕەنگە تا کاتی پەخشەکە پێشهاتێکی نوێ ڕوویدابێت کە لەم بەرنامەیەدا باس نەکرابێت. حەمید تەقوایی، لەم گفتوگۆیەدا دەمانەوێت باس لە ئاڵوگۆڕەکانی ئەم دواییەی ناوچەکە بکەین. بەڵام سەرەتا پێویستە ئەم پرسیارە بوروژێنم: پێتوایە تیرۆرکردنی ئیسماعیل هەنیە لە تاران چ کاریگەرییەکی لەسەر پێگەی کەماری ئیسلامی لە ئێران و لە ناوچەکە تا ئێستا هەبووە؟ حەمید تەقوایی: ڕوونە کە ئەم تیرۆرە تەنیا هەرشێک نەبووە بە سەر ڕابەری سیاسی حەماس؛ بەڵکوهەرشێک بوو بە سەر شکۆ و پێگەی کەماری ئیسلامی. ئێو هەلومەرجێ کە لە دوای ئەم تیرۆرە هاتە ئاراوە، بە تەواوی ئابڕووییە (حەیسەتی)ە بە ڕۆژیم. بێگومان کەماری ئیسلامی هیچ ئیعتبار و کەرامەتی لە نێو خەڵکی ئێران و تەنانەت خەڵکی جیهانیشدا نەبوو کە لەدەستی بدات؛ بە ڕام لە نێو هەزە بە وە کاڵە کانی و هەزە ئیسلامییە کان بە گشتی لە ناوچە کە دا پێگە یە کی هە

بوو و به تایبه تی ئەو بانگه شانەی کەهەیبوو، هه مووی به م تیرەرکردنه بوونە بەقی سەرئاو. کەماری ئیسلامی بە ئاماژەی مەرگ بە شەیتانی گەورە و بەگشتی دژە ڕۆژئاوایی و دژە ئیسرائیلیزم خۆی بە ناوەند و ڕابەری بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکە دەزانێت و تیرەرکردنی ئیسماعیل هەنیە لە تاران، ئەویش لە کاتێکدا بانگهەشتی مەراسیمی سوێندخواردنی سەرۆک کەماری ڕۆژیم کرابوو وەک میوانی ڕەسمی کەماری ئیسلامی، گورزێکی کاریگەری لەم دەخە و بانگەشەکانی حکوومەت داوە. دەرئەنجامی ڕاستەوخۆی ئەمەش بە ئیعتیباری کەماری ئیسلامییە لە نێو هێزە ئیسلامییەکانی ناوچەکەدا. هەر لەبەر ئەم هەکارە زەر گرنگە حکومەت بە جەرەبووی ئەم گورزە بکاتەوە. ئەمجارە بابەتەکە جیاوازە لە ململانێکانی ڕابردوو، بە نمونە دوای تیرەرکردنی قاسم سولەیمانی یان هەرشکردنە سەر باڵیۆزخانەی ڕژیم لە سوریا. جیاوازە، بە ڕژیم، واتامدانەوە بەم ڕووداوە ناسنامەیی و ستراتیجیە. هەروەها ئەوەش ڕوونە کە لاوازبوونی کەماری ئیسلامی لە پەگەی ناوچەیی خۆیدا ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر پەگەی کەماری ئیسلامی لە خودی ئێراندا هەیە. تا ئێستا خاڵێک هەموو جەرە نوکتە و گاڵتەو مەتەڵکیان بەرسەر دەسەڵاتدا داهەناوە. لە هەموو شوێنێک باس لەوە دەکرێت کە حکومەتی ئیسرائیل تا مەخی ئێسک و پروسکی ئەم حکومەتە هاتەتە ناوەوە و ڕژیم هیچ کۆنتڕۆڵکی بەسەر بارودۆخی ئەمنی خۆیدا نییە. کلیپی ڕووخساری نیگەران و دڵەڕاوکێی خامنەیی لە کاتی نوێژکردن لەسەر تەرمی هەنیە و کۆپی و بڵاوکردنەوەی لە ئاستێکی بەرفراوان لە سۆشیال میدیا هاوکات لەگەڵ کەمەنتی پڵەسوکایەتی لە دژی حکومەتەکەی، بە شێوەیەکی ڕەمزی گوزارشت لە دۆخی ڕۆژیم لە دوای ئەم تیرەرە و کاردانەوەی کەمەگا بەرامبەری دەکات. لەم ڕوانگەیەوە کەماری ئیسلامی ناچارە بە جەرەک ئەم دۆخە ناخۆشەی کە دوچاری بووە بگۆڕێت. جەلیل جەلیلی: ئەو دۆخەی باست کرد، گرژیی شەڕی نێوان کەماری ئیسلامی و حکوومەتی ئیسرائیلی زەر تووندتر کردووەتەوە. هەمووان باس لە هەرشی نزیکی ڕژیم بە سەر ئیسرائیل دەکەن. بەڵام ئەوە ئاگەری دەستپێکی شەڕێکی بەرفراوان لە نێوان کەماری ئیسلامی و ئیسرائیل چۆنە؟ حەمید تەقوایی: بە بڕوای من ئاگەری ڕووبەڕووبوونەوەی تەواو و ڕاستەوخۆی سەربازی لە نێوان کەماری ئیسلامی و ئیسرائیل زەر لاوازە. لە نموونەی ئەو گرژیە سەربازیانەی کە تا ئێستا بینیومانە، هیچیان لە ململانێیەکی سەربازی سنووردار و کۆنترۆکراو تێنەپەڕیون. مەسەلەکە بە کەماری ئیسلامی چۆنە گرنگ و ناسنامەدار بێت، ئەو ڕاستییە ناگەێنێت کە ڕژیم توانایی سەربازیی بە ڕووبەڕووبوونەوەی ئیسرائیل نییە و زەر باش دەزانێت کە دەڵاوی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی لەو شێوەیە دەبێت.

وتنوی دروشمی بمر ئیسرائیل و دروشمکانی تری حکومت لە دژی دوتی ئیسرائیل، وک دروشمی مرگ بە شیتانی گور، بە گشتی گرنگییکی پوپاگندیی و گوتارییان هەیە بە حکومت نک مانایکی کردیی- سربازی. لە لایکی دیکو حکومتی ئیسرائیل نایوت ووبووبوونوی استوخی سربازی لەگە کماری ئیسلامیدا ووبدات. وەاتانی ژئاوا ململانیکی لەو شویان ناوت. تەنانت حکومتی چینیش وەای شرمزارکردنی تیرری هەنیە، ویستی خی لە تەسەندنو و توندترکردنی ململانی لایەنکان بەدوور بگرت. هەروەها هەوی دیپلماسی بە پشگرتن لە شە دەستی پکردوو. هەموو ئەمانە ئاماژن بە ئەوی کە دروست بوونی شەکی تەواو لە نوان هەردوو حکومتدا نزیکە لە مەحاوە. مەسلەیک کە زرتر ئەگری هەیە هەرشی مووشکیی ژیمە بە سەر ئیسرائیل. هاوشوی ئەوی دوای ئەوی ئیسرائیل هەرشی کردە سەر بایەزخانی ژیم لە سوریا وویدا. بەام ئەمجارە ەنگە بە پاپشتی و چالاکی هەزە بە وکالتکانی حکومت دژ بە ئیسرائیل. ئەم سیناریە ئەگری هەیە؛ بەام لەم حاتدا ووبووو بوونوی سربازی لەو تناپت کە تا ئەستا بینیومومانە. ئەستا زیاتر لە دە مانگە حماس بووتە ئامانجی هەرشە سربازییکانی ئیسرائیل کە زربیان خەکی بەتاوانی غززە بوون. حزبووا لە لوبنان و لە نو خەکی ئەو وەاتە پگەیکی ناسکی هەیە و ناتوانت لەو موشک هەدانی پرشوباو تەپت کە تا ئەستا ئەنجامی داو. هەر جرە بەرفراوانبوونی ململانی نوان حزبووالل و ئیسرائیل، شەکە دگەینتە سەر هەموو لوبنان و هەموو کەمەگە دخاتە ڤرانبەر حزبووالل. لە مانگی فروردینی ئەمسادا "تەی توند"ی کماری ئیسلامی تەنیا لە موشککاندا سنووردار بوو کە زربشیان نگەیشتنە ئیسرائیل. ئەمجارە زرترین ئەم لەم جرە هەرشانە دبین بە بشداری زیاتری حزبوالل. ەنگە یک دوو وەام لە لایەنکانی پرسکو چارسەر بت. جلیل جلیلی: ئایا هەر ئەم مووشک هاویشتنانە نابتە هەی زنجیرەیکی نوی ەوشونی سربازی بەرامبەریکتر؟ ئەم چ کاریگرییکی لەسەر بارودخی سیاسی ئەران هەیە؟ حمید تەقوایی: بە ئەم مومکینە و ئەمش یککە لە مترسییکانی ئەم دخەیە. ئەگری ئەو هەیە ئیسرائیل وەام بداتو و ئەمش بەردوام بت. ئە م دخە دە توانت سە نج لە شە ەکی استە قینە کە لەنوان خەک وکماری ئیسلامیدا لە ئارادایە بەلا ەدا بەرت. بەشویکی گشتی یک ئامانجکی حکومت لە گشانوی ئەم کشوهوای شە و سووکایتیکردنە بە ئیسرائیل، ئەویە کە بەلاەدا بردنی سەرنجکان و گەینی وخساری مەسلەکیە.

ووبووبوونوی استقینی شی خکی ئران لی دژی کماری ئیسلامی بی ووخاندنی حکومت. نزیکی دوو سال شکی بردوام. بزووتنویکی زبلاح لی ئراندا بی دروشمی ژن ،ژیان ،ئازادی و بی ئای ووخاندنی حکومت لجوودایی. لی وها بارودخکدا بنمای سیاستکانی کماری ئیسلامی،ئویی کی پاشکش بی بزووتنوی ششگان بکات، شوازی ملکبگی، سرنجی و هزری گشتی جیهانی و خکی ناوچکی و خودی خکی ئران بلادا ببات و لژر سایی ئودا درژی بی سرکوتکردن و لسداردان و ووبووبوونوی استوخ لگی خکی ئران بدات و چتری بکاتو. تنانت ئگر ململانی سربازییکان لگی ئیسرائیل بشویکی پچپچ و کنترکراو بن یان وک زنجیریک بردوام بن، ئامانج و مبستی کماری ئیسلامی دواجار ووبووبوونوی خکی ئران. پم وایی ئم بابتی سرکییی. لم وانگیو پویستی هو بدرت بی گریکردن لی تشنکردنی کشوهوای شی و گرژی و ژاوژاوی جنگ. ئو زنجیری ململانی سربازییی دتوانرت لی برژوندی کماری ئیسلامیدا بت و بی پتوکردنی پگی خی ککی لیوربگیرت و ئو لی سر ئم، هز کان و تکشرانی بشدار لی بزووتنو نازایتییکان لی خودی ئراندایی، کی ئم هوانی کماری ئیسلامی پووچی بکینو. جلیل جلیلی: لم دخدا حکومتکانی ژئاوا هموویان باس لی ئارامگرتن و کمکردنوی گرژییکان دکن و بو ئاراستیی دستیان بی چالاکیی دیپلماسی تاادیک برفراوان کردوو. ئایا ئم هوان دتوانن کاریگر بن و گر بن لی تشنسندنی ووبووبوونو سربازییکان؟ حمید تقوایی: بی بوای من ئم هوان دتوانن بگن ئنجامک کاتک گایک پیشانی کماری ئیسلامی بدن کی لانیکم ئو سوکایتییی کی دوچاری بوو کم بکاتو. گایک کی ژم بتوانت ووخساری خی بجوانی بهلتو، بی بی ئوی شک و تنانت هرشی سربازیی بردوام ووبدات. ئوان دیانوت فرمولیکی لو شویی بدزنو. لی حاتکانی پشووشدا هامان شت بوو. بای من جاری پشوو کی کماری ئیسلامی بی موشک هاوشتن وامی هرشی ئیسرائیلی بی سر باوزخانی واتکی دایو ، تا ادیکی زر حکومتکانی ژئاوا ئاگادار بوون، خیان ئامادکردبوو، هر بیش توانیان پشتر زربی موشککان بر لگیشتنیان بخاکی ئیسرائیل بخن خوارو و حکومتی ئو واتش ازی بکن کی ازی بن بی وامکی سنووردار و بدنگ. ئمجاریان بدوای ئو جر کخستنانداد گن. ئوان دیانوت گایک لی بردم کماری ئیسلامی دابنن کی وای ئوی بتوانن بی جرک

لە جەرگەکان ئەم گورزە پوچەڵ بکەنەوە و تا ئامادەیەک ناوبانگی لای لایەنگرانی بگەڕێننەوە، پێش بە درێژەدان و فراوانبوونی شەڕەکە بگرن. بەم زووانە کاردانەوەی کەماری ئیسلامی نیشانی دەدات کە ئەو هەواڵانە چەندە سەرکەوتوو بوون. جەلیل جەلیلی: ئامانجی حکومەتی ئیسرائیل لەم نەوەدا چییە؟ ئایا چوونەسەری گرژی سەربازی لە بەرژەوەندی سیاسەتکانی نەتانیاهۆ دا نییە؟ حەمید تەقوایی: حکومەتکەی نەتانیاهۆ وەکو چەندین جار ئایگیاندووە، دەیەوێت شەڕەکە بەردەوام بێت تا لەناوبردنی حەماس و لەئاستیدا تا پاکتاوی نەتەوەیی لە کەرتی غەزە. لەم ڕوانگەیەوە هەرشکردنە سەر ئەبەرانی بزووتنەوەی حەماس و لە هەمان کاتدا هێزی دەست وەچەکی نیشاندا بە کەماری ئیسلامی کە بە ئاشکرا بە قسە و کردار پشتیوانی لە حەماس و حیزبوڵا و هێزە ئیسلامییەکانی دیکەی ناوچەکە دەکات بە پایەی سیاسەتی جەنگی حکوومەتی نەتانیاهۆ دادەنرێت . لە لایەکی تریەوە ئەو تاوانە جەنگی و جینسایدانەی کە ئەم حکومەتە لە کەرتی غەزە و لە دژی خەڵکی بێتاوانی ئەم ناوچەیە ئەنجامی داوە پێگەی نەتانیاهۆی نەک تەنها لە بیروڕای گشتی خەڵکی جیهان بەڵکو تەنانەت لە چاوی ئەو دەوڵەتانەشەوە کە لە ڕۆژئاوا پشتیوانی لەدەکەن و حیزبە دەسەڵاتدارەکانی تر لە خودی ئیسرائیلیشدا لاواز بووە . ئامانج لە کردەوە تیرۆریستییەکانی حکومەتی ئیسرائیل، بەجۆرێک پوچەڵکردنەوەی ئەم فشارانە. ئەپەراسیۆنکی وەک تیرۆرکردنی هەنیە دەتوانرێت بە جۆرێک لە قەدەرقودرەتی دەسەڵاتی حکومەتی ئیسرائیل و هەنگاوێک بەرەو ئامانجی ئاگەیەندراوی لەناوبردنی حەماس هەژمار بکرێت؛ بەڵام مەسەلەکە لەوە زیاترە. ئەگەر ئامانج تەنها لەدانی حەماس بووایە، دەکرا ئەم تیرۆرە لە قەتەر لە شوێنی نیشتەجێبوونی ئیسماعیل هەنیە ئەنجام بدرێت؛ بەڵام تاران هەڵبژێردراوە؛ چونکە تیرۆرکردنی لە تاران دەتوانێت سوودی هەبێت بە حکومەتی نەتانیاهۆ تا سەرنج لە تاوانەکانی کەرتی غەزە بە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کەماری ئیسلامی ئاراستە بکات. کەماری ئیسلامی پێویستی بە گرژیی جەنگی لەگەڵ ئیسرائیل هەیە بە ئەوەی سەبەری تاوانکانی بەرامبەر بە خەڵکی ئێران ونبکات و حکومەتی ئیسرائیلیش پێویستی بە بەلادابردنی هزرکانە لە تاوانکانی بەرامبەر بە خەڵکی کەرتی غەزە. ئەو دە مانگەی کوشتن لە کەرتی غەزە نەک هەر بیروڕای گشتی جیهانی لە دژی حکومەتکەی نەتانیاهۆ وروژاند، بەڵکو بووە هۆی ئەوەی حکومەتکانی ڕۆژئاوا کە پشتیوانی لەدەکەن جڕخت لەسەر ئاگربەستی دەستبەجێ و ئازادکردنی بارمتەکان بکەنەوە. لە خودی ئیسرائیلدا، نەتانیاهۆ و کابینەی جەنگیەکەشی ڕووبەڕووی دژایەتیی فراوانی خەڵک و تەنانەت حزبە دەسەڵاتدارەکانی پشوو دەبنەوە. ئەم

بارودخان وایکردوو حکومتکی نتانیاه بە پاراستنی پگی خی لە دساتدا دست بە سرکشیە سربازییەکان ببات. لە هلومرجکی وادا ئەپراسینکی وک تیررکردنی هنیە لە تاران دتوانت بە ماویک سرنجکان لوی کە لە غززە دگوزرت بە توندبوونوی گرژیی جنگی نوان ئران و ئیسرائیل ابکشت بەبە ئوی بەاستی بریکی نو بکرتو. حکوومتی ئیسرائیل ئو استییە دزانت و حسابی بە دکات کە کماری ئیسلامی چ استوخیان لە گی هز بە وکالتکانی وک حیزبوای لوبنان، توانای ووبووبوونوی سربازیی برفراوانی لگە سوپای ئیسرائیلدا نییە. لە استیدا ئو ململانە سربازییە کاتیانی کە ئەم شایتحاین، بە هردوولایان زرتر بەهای سیاسی-پوپاگندی هیە. یککیان نایوت و ئوی دیکیان ناتوانت ئەم ململانە کاتییان بکات شکی تواو. پویستە بگوترە کە گ و بنچینی ئەم هلومرجە شو ووبووبوونوی دوو هزی فاشیستی ئایینییە کە لە کارساتی ئاواربوونی خکی فلستین قازانج دکن و بە تاوانکانی لاینی برامبر تاوانکانی خیان پاساو ددن. ئە مە لە دنیا و لە خودی ئیسرائیلدا خە ک لە گە داوای اگرتنی دە ستبە جی شە هاتونە مە یدان و لە م نوە دا بە تایبە تی خە کی ئران کە ابرایتی بزوتنە وە یە کی بە فراوان و بە دە وام دژ بە کماری ئیسلامی دە کە ن، دتوانت کی یکلاکرو بگت لە زگارکردنی ناوچکە لە خراپی ئو هز نامرڤاندا. جلیل جلیلی: با بگینو ناو کمگی ئران. ئاماژت بو کرد کە پرسی سرکی کماری ئیسلامی ووبووبوونوی خکی ئران. بە بوای ئو، ئەم بارودخان چ کاریگرییکی لسر خودی کمگی ئران و لسر ئو بزووتنو زبلاحە کە خک لە دژی کماری ئیسلامی بوی دبن، چییە؟ چی بکرت بە پوچکردنوی درئنجام ورانکرکانی ئەم کشوهوای شە؟ حمید تقوایی: پویستە دیسان جخت لو بکمو کە خودی ئەم گرژییە، خودی ئو استییی کە هموان لە دزگاکانی اگیاندن و حکومتکانو تا خکی ئران، باس لە ئگری هرشی سربازیی کماری ئیسلامی و شە و کردوی سبازی برانبر دکن، خودی ئەم دتوانت لە برژوندی کماری ئیسلامیدا بت بەم شویە کماری ئیسلامی هو ددات کشی نازایتی و چوساندنو لە ئراندا بشارتو. لە استیدا ئو شە استقینیی کە لە ئارادایە، شی خکی ئرانی لدژی حکوومت پاشکش پبکات و گوتار و سرنج بە ئوی لە نوان ئیسرائیل و کماری ئیسلامیدا چی وودات تا ئوجگی کە پیوندی بە خکی ئرانو هیە، زر لەموبر ئو جر

فەرمانڕەوایان پووچەڵ کردووەتەوە. ئەم جارە هەوڵانەی کۆماری ئیسلامی زۆرتر ببنە هۆکاری ئاوەژووکردنەوە و تەنزوگاتەو گەپی خۆک لەدژی کۆماری ئیسلامی تا شکست و تەقاندن. خۆک دژانن تا کۆماری ئیسلامی هەبێت، ئەم گرژی و کێشوهەوای شەڕە بەردەوام دەبێت. سەردەمانێک ئەم کێش و گرژییەی شەڕ لە پەیوەندی لەگەڵ ئەمریکادا باس دەکرا و ئێستاش ئەم باسە لە پەیوەندی لەگەڵ ئیسرائیل باس دەکرێت. کۆماری ئیسلامی هەمیشە سوودی لەم شەڕ و بارودۆخە ئاڵۆزانە وەرگرتووە. بەم شێوەیە هەوە دەدات بوونی خۆی وەک هێزێک لە دژی شەیتانی گەورە و هێزی سەرەکی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی دژ بە ڕۆژئاوا و ئیسرائیل ڕاوایەتی پێبدات و بچەسپێنێت. بە ڕام ئە مە لە خودی ئێران و لە نێو خەکی ئێراندا کەیارێکی نابێت. دەمەکێ حکومەت دەستکەی ئاشکرابووە و خەڵک چەندین جار ڕایگەیاندووە کە دوژمنمان لەرێە، ئەمە دژی کۆماری ئیسلامی دەجەنگین. ئەمجارە بە بەوای من تا ئێو جەگایەی کە بە دەبە چی بکرێی خەڵک دەگەڕێتەوە، ڕەگای پوچەڵکردنەوەی ئەم سیاسەتە ئاوەیە کە خەڵک پێداگری لەسەر خەبات و داخوازییە شەرعییەکانی خۆی و لەسەر مافەکانی خۆی بکات، لە دژی ئەم کێشەهەوای شەڕە، شۆڕش خەباتکانی خۆی بکاوێت و ناڕازایەتییەکانی لە دژی کۆماری ئیسلامی فراوان بکاتەوە. کەمەگە بەهیچ جارێک نابێت تەنانەت لەچاوەڕوانیدا بمێنێتەوە تا ئەم دواین ئەقەیە کۆتایی بگاتە کۆتایی. پێشتر هیچ پچانێک لە ناڕازایەتییەکانی خەڵکدا نەبووە. وەبیرتان دەهێنمەوە کە ڕۆژی دوای هەرشی مووشەکیی ڕژیم بە سەر ئیسرائیل، گەورەترین کەبوونەوەی ناڕازایەتی خانەنشینان لە تاران بەڕێوەچوو و یەکێک لە دروشم و داواکارییەکانی کۆتایی ئەم کێشەهەوای شەڕە و سەرکێشییە جەنگییەکانی ڕژیم بوو. پێویستە ئەمجارەش بە هەمان شێوە هەرش بکرێتە سەری. وەک لە سەرەوە ئاماژەم پێدا، تیرەرکردنی ئیسماعیل هەنیە و دەرئەنجامەکانی ئێستا بووەتە بابەتی گاڵتە و تەنزی خەڵک و هەرشی خەڵک بە سەر حکومەتێک کە دێرینەیەت بە دژایەتی ئیسرائیل و دروشمی جەنگ و گرژی ناوچەیی خۆی لە دەسەاتدا بهێنێتەوە. خەڵک ئەمە دەزانێت و ئەم هێشارییە دەبە و دەتوانێت ببێتە هۆی فراوانبوونی خەبات و ناڕازایەتی جەماوەری دژ بە نیزام. ڕژیم لە سایەی ئێو هەلومەرجە گرژانەدا هەوڵی فراوانکردنەوەی سیاسەتی سەرکوتگەرانە و گرتن و لەسەدارەدان دەدات. ڕەگای پوچەڵکردنەوەی ئەم هەوڵە تاوانکارییانە ئاوەیە کە زیاتر هەرش بکرێتە سەر حکومەت. هەنانە خوارەوەی کۆماری ئیسلامی تاکە ڕەگایە بە ڕزگاربوون نەک تەنیا خەڵکی ئێران بەڵکو خەڵکی هەموو ناوچەکە لە هێزە فاشیستەکانی هەردوو دیوی ئەم ڕووبەڕووبوونەوە سەبازییە.

١٧ی موردادی ١٤٠٣، ٧ی ئ‌گ‌ستی ٢٠٢٤ ل‌ لاپ‌ی گ‌ڤاری ن‌ود‌و‌تیدا هاتوو

خو‌ن ل‌ د‌رگای ک‌رکووک د‌دات.. ش‌رزاد ح‌س‌ن ر‌زا

مح‌م‌د ع‌فیفی ی‌ک‌ک‌ ل‌ ت‌نزنووس‌ میسری‌ ب‌ناوبانگ‌کانی جیهانی ع‌ر‌بی،ل‌ کت‌بی (ت‌نها ب‌ گ‌ور‌کان)دا د‌ت: ئ‌گ‌ر پیاو‌ک ب‌ه‌ی برس‌تیی‌کی ز‌ر‌و‌ بمر‌ت، ئ‌و‌ ه‌کاری هیچی تر نیی‌ جگ‌ ل‌و‌ی پیاو‌کی تر ل‌ ه‌مان ساتدا ب‌ه‌ی ت‌ربوونی ز‌ر‌و‌ مرد…!ئ‌م‌ ی‌کسانی‌ یان دادپ‌رو‌ری و‌ک ئ‌و‌ی ل‌ ی‌ک‌ک ل‌ گوند‌کانی کوردستاندا،ل‌ کادر‌کی مارکسی د‌پرسن،خودا دادپ‌رو‌ری یان ی‌کسانی د‌و‌ت ،ئ‌ویش د‌ت دادپ‌رو‌ری.چونک‌ ئ‌م‌ی چ‌پ ی‌کسانیمان د‌و‌ت و باو‌دار نین.

ل‌ ب‌گ‌ی‌کی تری نووسین‌کانی ع‌فیفی دا هاتو‌، ز‌ر ح‌زم ل‌خو‌ندن‌و‌ی کت‌بی خ‌یا‌ی‌، ب‌ نموون‌ دو‌ن‌ جا‌نام‌ی ما‌ف‌کانی مر‌ڤم ! د‌خو‌ند‌و‌..

ل‌ر‌و‌ د‌مانبات‌و‌ ناو ئ‌و گا‌ت‌جا‌ی‌ ب‌ناوی مافی مر‌ڤ و ن‌ت‌و‌ و م‌زه‌ب و ئاین‌و‌ د‌کر‌ت و خ‌ک‌ی پ‌ فریو د‌در‌ت.

ل‌ سا‌انی پ‌نجاکانی س‌د‌ی ‌ابردوو،،خ‌ک‌ی گ‌ر‌کی ش‌ر‌ج‌ ب‌ گ‌یاندنی داواکاری راک‌شانی کار‌با ب‌ ب‌ش‌ک ل‌ گ‌ک‌،ک‌ تاو ئ‌و کات‌ش کار‌باییان پ‌ ن‌گ‌یشتو‌ ،ب‌ ک‌م‌ د‌ک‌ون‌ ب‌ لای موت‌س‌ریف ،ل‌ کاتی پ‌ین‌و‌ ل‌ پردی خاس‌،صالح ک‌ ی‌ک‌ک ل‌ مشروب خ‌ر‌کان و ل‌ناو ئاپ‌ایی ج‌ماو‌ردا هاوارد‌کات.خ‌ک‌ین‌ ه‌موو تاوانی ئ‌م گ‌رگیس‌ ن‌عل‌تی‌ ک‌ ئار‌ق د‌فر‌ش‌ت‌ ب‌رپرس و موس‌مان‌کان ،ه‌ر ئ‌م‌ وایکردو‌ ه‌موویان س‌رخ‌ش بن وئاگایان ل‌ ر‌عی‌ت ن‌م‌ن‌ت.

ما‌م‌ گ‌رگیسی ب‌سزمانیش ه‌موو تاوانی ئ‌و‌ی‌ ،پار‌ی ز‌ری لای صا‌ح‌و‌ ،چیتر ئار‌قی ب‌ق‌رز پ‌ ن‌داو‌..

ل‌ناو هاوار و ز‌ی خ‌ک‌ک‌دا ه‌د‌کوت‌ س‌ر دوکان‌ک‌ی گ‌رگیس و ت‌کوپ‌کی د‌د‌ن،صا‌ح فرس‌ت د‌ن‌ د‌فت‌ری ق‌رز‌کان د‌بات..

پ‌لیس و با‌باز د‌ک‌ون‌ و‌ز‌ی خ‌ک‌ک‌و‌ ب‌اویان پ‌ د‌ک‌ن،ب‌

ڕۆژانی دواتر صاڵح دەچێتە نزیک مام گۆرگیس کە خاوەنی دوکانە وەرانکاریەتی، پێ دەڵێت: ئەمڕۆ قەرزەکەم پێ نادەی بەڵکو ئەوە ئێوە ئەنجامەکەیەتی، مامۆستا خوابێ کە نەکوژراوی و بەساغی ماویت.
مام گورگیس دەڵێت :صاڵح تۆ دەفتەری قەرزەکەم بێ بنێوە، وەعدت، قەرزەکانی تۆ ڕەش بکەمەوە و دووبوتەی عەرەقی گونداریشت بۆ دیاری پێ بدەم..
ئەوەی دەستکەوتی موزەهەرەکەبوو، کارەبای گەڕەکی شەرجێ نەکراو و صاڵح دووبوتە عارەق و مام گورگیسیش دوکانەکەی تەک پێکدرا..
گەر بەوردی بە ڕەهەندەکانی ئەم بەسەرهاتەدا بچینەوە، بێ ئاشکرا لە هەموو لایەکەوە بەردەوامی بە کێشەی کەرکووک دەدرێت ،لەسەر بنچینەی ئاینی و مەزهەبی و قەومی و چی و چی..کۆتایی ئەم هاتن و چوون و ڕەنگەکەوتن و یاریە سیاسیانە باش نابێت،خوێنێک و ماوەرانێک چاوەڕێ ی کەرکووک دەکات،کە ڕەنگە بە هیچ باڵبەز و قومیسارێک شەکەت کۆتایی پێ نەهێنرێت.چارەسەری کێشەی کەرکووک لە کەرکووکە نێک جێگەی تر.ماوەرانی و ئاوارەی و نائارامی هەربە کەرکووکە نێک شوێنی تر.
کورد و تورکمان و عەرەب و کە و کە متمانە و ڕاستگۆیان گەڕەکە نێک کەبوونەوەی گەورەو ئەنجامی هیچ.فرسەتە دوور لە چاوی کامەراو ڕاگەیاندنەکان کەبوونەوە بکەن و بگەن بە ڕێک کۆتن .زۆرترین دروشمی درێندەمان لە ڕاگەیاندنەکانەوە گوێ لە بوو،وەک گاڵتەجاڕی مافەکانی مرۆڤ ،کەمترین کردارمان بینی.با خەڵکی کەرکوک نەمرێت لەبرسا و لە شوێنی تر ،خەڵک لە زەرخەری و تەردا دەمرن،مەکەونە دوای هات و هاواری صاڵحەکان،ئەگەر نا کەرکووک بە کارەبا دەمێنەوە و دوکانەکەی مام گورگیسیش وەران دەکرێت.خۆتان دەفتەری قەرزەکان ڕەش بکەنەوە.
خوێن لە دەرگایی کەرکووکدا دەدات و هەڵکوتەی جوگرافیایی شارەکە شێوە بازنەیی هەیە و دەرگایی زەرە بە ئێوەی وادا بکرێت.لە هەر ئان وساتێکدا ئێو خوێن و شەڕە بەرەکی ئێو شارە دەگرێت.ناکرێت لە شارێکدا بەناوی جیاجیا هێزی چەکدار و ئامادە هەبێت،لە هەر ماڵێکدا چەک و جبەخانە هەبێت،شارێک خەی لە لەوان لەوبێت لە بارووت و نوت و بەنزین،لە هەموو لایەکەوە گە و ئاگر بدرێت،ئیدارەدان شارێکی وا خەڵکی عەلیم و حەلیمی گەڕەکە،لەیەک بەاچەی چەرخەکەوە ماڵی تورکمان و کورد و عەرەب و مەسیحی و کلدانیش دەبێتە قەرەبرووت،سیاسەتمەداری ژیر و سیاسەتی حەکیمانە ،ئەوەیە لەمپەر لەبەردەم ئێو ئاشووبدا بگرێت نێک خێتوکەی یەکتر بدەن، بە هەڵگیرسانی شەڕێک کە خوا وخەڵک و شارەکە ناوێت.

شەرزاد حەسەن رەزا

بە توندی سەرکەنی داخستنی بارگای حزبەکان و دەستبەسەراگرتنی دارایی‌کانیان دەکەین.. ئەکخراوی بەدیلی کەمەنیستی لە عەراق

ئەژی (١-٨-٢٠٢٤)، کەمسیەنی دادوەری هەبژاردنەکان لە (ئەنجومەنی باڵای دادوەری) عەراق، بەیاری هەوەشاندنەوەی کەمەک حزبی دەرکرد، کە هەر سە حزبی: (ئازادی و دیموکراسی)، (بەرەی خەباتی دیموکراسی)، و (تەڤگەری ئازادیی کەمەگەی کوردستان)ن، بە بیانووی ئەوەی پەیوەندییان بە لایەنی بیانییەوە هەیە و مەترسیین بە سەر ئاسایشی نیشتمانی عەراق.

بەپەی ئەو بەیارەی کە (کەمیسیەنی دادوەری هەبژاردنەکان) دەریکردووە، دەبە ئەو سە حزبە سیاسییە هەبوەشەنرەنەوە، بارەگاکانیان دابخرەت، و دەست بەسەر دارایی‌کانیاندا بگیرەت.

ئەم بەیارە کە دژ بە ئازادی کاری سیاسی حزبەکانە، مەبەست لەی پتەوکردنی ئیستیبداد و کەنەپەرستیی سیاسییە، کە ئەمە خەی یەکەکە لە ئامانجەکانی جەبەجەکردنی ئەو ئەککەوتنە ستراتیژییە (ئابووری، سیاسی، ئەمنی، و سەربازی)یانەی نەوان هەردوو ژەمی ئیسلامی-قەومی لە عەراق و ژەمی قەومی-شەفەنیست لە تورکیا، بە هاوکاری حزبە قەومییە دەسەاتدارەکانی هەرەمی کوردستان.

سەپاندنی پاشەکشە بەسەر ئەم ژەم و حزبە بەرژوازیاندا بە پووچەکردنەوەی ئەو پلانە هاوبەشانەیان، کە مەبەستیانە هەرچی زیاتر ئیستیبداد و کەنەپەرستیی سیاسی زاە بکەن بەسەر کەمەگادا، هەروەها بە واقیعکردنی ئازادییە سیاسی و حزبییەکان دژ بەو

ژم و حزب بورژوازییان، هموو ئمان پویستی ب خباتکی یکگرتوو هی لا لاین کرکاران و زحمتکشان و جماوری ئازادیخوازو لا هردوو واتی عراق و تورکیا، ئمش لا میانی هنانادی و پرپدان ب یزی خباتی ئینترناسیونالیستی و سشیالیستی یکگرتوویانو.
(کخراوی بدیلی کمنیستی لا عراق) ئم بیار سرکن دکات، چونک پشلکاری و دستدرژیکردن سر ئازادیی سیاسی و کخراویی و ئامانجی داسپاندنی ئیستیبداد و کنپرستیتی سیاسیی. و داوا لا هموو داکیکارانی ئازادی سیاسی و ئازادی کاری حزبی دکات، دژ بو بیار بوستنو و کار ب هوشاندنوی بکن.

٢٠٢٤-٨-١٥

کخراوی بدیلی کمنیستی لا عراق

مژده.. شیعری ستار ئحمد

شەکرە ژنك..
چژە عەشق،
نوقە هیوا،
بەفرە سزم پدەبەخشت.
ژنك چوون شیعر،
لەئەوینا سەرمەست و شت.
ئواران نسرمە سز،
شەوان شەرمە خەو،
رووناکی د،
لەئاسی دەروونی هەدت.
زەردەی بەیان هەدەسن،
شابی ئەمەك توند دەگرت.
هەتا دەگاتە ترپکی،
گەرمە هەناوی نیوە،
وە ژنە،

بەدوای خ‌ی و ر‌حی من،
دوندی دەروونا دەگە‌‌ت.
پیت‌ك لەئاونگی ل‌وی،
چرپەیەك لەترپەی د‌ی
هەناسەیەك لەماچ‌کی،
سفر‌ك لەگ‌ی مەمکەکانی،
لەبریسکەی نیگایەکا،
بەگل‌نەم دەش‌مەوە،
چاوانم دەکەمە ریچکەی .
خەونی ئا‌،
تەمەنی شەنگی ئاواتی.
لەک‌شما هەنسك دەدات،
عومر‌کی نو‌م پ‌دەنووس‌،
بەرگی لاویم دەکاتە بەر.
دەمبا بەرەو،
شەو چرای ژوان.
گو‌ە خ‌زگە،
لاسکە تاسە،
رەگی مژدەم پ‌ دە‌و‌نە،
ژن‌ك لەب‌سەی ژیانا..
چەشنی چیا،
ب‌ مانەوەم.
بووەتە چاکترین سەنگەر.

ستار ئ‌حم‌د

•

ف‌رمانب‌ر‌ك ل‌ ب‌ردم دادگا.. ئیبراهیم ناود‌شتی

پانزد‌ ساە دوای ج‌نگی جیهانی دوو‌م، ئ‌تە ئ‌د‌لف ئایخمان، ‌‌‌‌ی کار‌ ئ‌د‌لف ئایخمان و ماریا چیف‌رلینغ، ل‌ ش‌وی (١١)ی مایسی

(١٩٦٠)، لەنزیك بەینس ئایرس-ی پایتەختی ئەرژەنتین، لەلایەن دەزگای هەواڵگریی مەساد-ەوە قەبەست کرا و ڤەندرا بە ئەرشەلیمی پایتەختی ئیسرائیل بەمەبەستی ووبەووکردنەوەی بەو تەمەتانەی کە ... و بەشداریی هەبووە لە قەکردن و پاکتاوی ملوەنان جوو، وەک فەرمانبەرەکی ژەمی نازی.

ئەفسەری لەکەەر وتەکانی ئایخمان وەردەگرەت و ئامادەکاریی پەویست دەکرەت بە دادگاییکردنی کە بووە سەرنجەاکەشترین ەوداوی یاسایی دوای دادبینیی نەودەوەتی نەرنبەرگ تایبەت بە تەمەتبارانی جەنگ. ئایخمان (بە باڵا ناوەنجییەکەی، باریک، بەساڵاچوو، کەمە سەر ەووتاوە، چاو کزە)(١) لەبەرانبەر دادوەران و داواکاری گشتی و پارەزەر و ەژنامەنووس و چاودەران و ئامادەبووان، لەو ەژدا، دەخرەتە نەو قەفەزی بلوورینی دادگا و دادبینیی دەست پەدەکات.

چەندان پرسیار هەن سەبارەت بە ەوایەتیی قەبەستکردن و ەفاندن و دادگاییکردنی ئایخمان، ئایا دەوەتی ئیسەائیل بە چ مافەک هاووەاتیی پەنابەری دەوەتەکی دیکە ادەگوزەت و ادەستی دادگای وەاتەکەی دەکات؟ لە کاتەکدا ئەوەی لەمە ئایخمانەوە زانراوە فەرمانبەرەکی لاوەکیی بووە و هەرگیز بەشداریی استەوخەی لە پاکتاوی جەستەیی جووەکان نەکردووە؟ وەرای ئەوەی تەنانەت ناوی لەو (٣٨) سی و هەشت بەرگەی تایبەت بە تەمەتبارە نازییەکان نییە؟ بەام لە بەرئەنجامی بەوەچوونی دادبینی و خستنەووی بەگە و دواندنی ئایخمان، دەردەکەوەت کە ئەو کەسە، هەندە ساکار و بە گوناح نییە کە لە ووی یاساییەوە نەتوانرەت تەمەتەکانی بەسەردا ساغ بکرەنەوە. سەرباری ئەمەش، دادگاییەکە، دەبەتە کلیلی کردنەوەی نهەنی تر و ئاشکرابوونی ەیزەک تەمەتباری دیکە، کە هاوشەوەی ئایخمان و لە گەیدا، فەرمانبەر بوون و دواتر بە (گروپی ئایخمان) ناسەندران.

مەسەلەی دەستگیرکردن و دادگاییکردنی، پرسیاری ئایخمان خەیشی بوو، پەی وابوو حەیفە بە کوشتن تەمەتبار دەکرەت و دەیووت هەرگیز مرەڤیکی نەکوشتووە و فەرمانی کوشتنی دەرنەکردووە. سەرەتا دادگا فەرەکات بەفیە دەدات بە دەزینەوەی تەنها بەگەیەکی تەمەتبارکردنی، پەیوەندییەکی تەلەفەنیی ئەو، وا لەکدەدرەتەوە کە پەشنیازی کوشتنی بە فیشەک کردووە، لە ئەگەر ئەو (پەشنیاز)ەشی بە (فەرمان) بە هەژمار بکرەت، هەشتا سەختە بەوا بەوە بکرەت کە ئایخمان (لە پەگەو ئاستەکدا بووە ەگەی پەدابەت فەرمان بە ژنەاەکانی سوپا بکات).(٢) ئەو، ئەگەر بە جەرەک، بەشداریی لە

تاوانکی کوشتنیش کردبت، لو کاتدا ماوی پتر لە پانزدە سالی بەسەردا تەپیو و تاوانکە لەووی یاساییو کەن بوو و سزای لەسەر نادرەت، وەای ئەوی هەمیشە هاووەاتییەک بوو کە ەزی لە یاسا گرتوو، هەبەت فەرمانکانی هیتلەر، بە هەموو توانای، ئەو وەریگرتوو و جەبەجی کردوو، لەبری -دەسەاتی یاسا- بوو لە ایخی سەیەم. لەگە ئەمشدا و لە سەروبەندی وتەوەرگرتن و لەپەچینەودا، دواجار ئەو (بیری دەکەوتەو کە تەواو هەستی بە لەمەی ویژدان کردوو ئەگەر فەرمانکانی جەبەج نەکردبا).(٣)

لە لایەک شەش دەروونزان، دوای وەکەوتن و لەوردبوونەو لە وردودرشتی ژیانی، جەخت دەکەنەو کە کەسایەتی ئایخمان (لە ووی دەروونییەو و هەوەستی دەرهەق بە هاوسەرکەی، منداەکانی، دایبابی نەک هەر ئاسایی بەکو دەخوازانش)، هەروەها ئەو قەشەیی بە بەردەوامیی لە زیندان سەردانی دەکرد، ایگەیاند کە ئایخمان (هەزری ئەرنیی هەیە).(٤) لە لایەکی دیکەو دەرکەوت لە ووی خەزانییەو ئەو تەکەاویی لەگە بنەماەی جووکان هەیە، لە پەیوەندیی بە نازییەکانیشەو ئایخمان ئاگاداری بەرنامەی ئەو حزبە نییە و تەنانەت کتەبی (خەباتی من)ی هیتلەری نەخوەندووەتەو.

دوای پەیوەندیی بە نازییەکانەو، بەرپرسەکی، (فەرمان) بە ئایخمان دەکات کە (دەوەتی جوو)ی تیەدەر هرتزل بخوەنەتەو. ئەو کتەبە، هزری ئەو، بە خەرا و تاهەتا، بە ئااستەی زایەنیزم وەردگەت. لەرەو دەردکەوەت کە یەکەم کتەب بوو لە هەموو ژیانیدا خوەندبەتیەو و بە قووەیی کاریگەریی لەسەری دانابەت. ئەمە هانی دەدات کتەبی (مەژووی زایەنیزم)ی ئەدەلف بوهم-یش بخوەنەتەو. سەبارەت بە خوەندنەویان، ەنگە هەوەکی بە وەنەی لە ئایخمان خواستبەت، لەبەرئەوەی ئەو، هەرگیز دەستی نەبردبوو بە کتەبخانە خەزانییەکەی باوکی و (هەمیشە، بە پەی وتەی خەی، بەزار بوو لە خوەندنەوەی هەر شتەک، بەجگە لە ەژنامەکان).(٥)

پەدەچەت ئایخمان جیاوازییەکی ئەوتەی لەگە فەرمانبەرانی سەدەی بیست و یەک نەبەت، ئەو ئەگەر ەژنامە تاقە سەرچاوەی زانینی بووبەت و شەوازی بیرکردنەو و پەکهاتەی مەشکی لەقاب دابەت، ئەوا فەرمانبەرانی ئەمە فەیسبوک و هەندە ئاپی هاوشەوەی تر، دووچاری سەرگەردانی و چەندان دەردی دەروونی و کەمەایەتیی کردوون و تەی کەمەایەتیی گریمانەیی و شاشەکان، تاقە ووگە و کەنالی وەدەستهەنانی زانیارییانە. هەژاریی مەعریفی و سنووردار بوونی خەیاە و زانینی تەنها زمانی کارگەی و ناتوانایی قسەکردن و

گوزارکردن لە خە (لەبەردەم دادگا) کە بە نەتوانینی بیرکردنەوەی ئایخمان دەگەڕێتەوە، خەسڵەتی هاوبەشی فەرمانبەری سادەن و ئایخمان و فەرمانبەرانی سەردەم لەو خەسڵەتانەدا هاوبەشن.

لەتەک ڕۆژنامە و بە هەکاری خوێندنەوەی هەردوو کتێبی ئاماژەپێکراو، ئایخمان وەک سیخوڕێکی فەرمیی بەسەر چەند ناوەندێکی کۆمەڵایەتیی جووەکان دەستنیشان دەکرێت. هەر لە سەرەتاوە، خوێندنەوەی ئەدەبیاتی جوو بە ئەو، پەیوەستییەکی ناوەکی و مەعریفیی نەبووە و فەرمانێک بووە بەسەریدا سەپێنراوە، فەرمانیش لە تێگەیشتنی نازییەکان، مانایەکی ئاسایی و سنووردارى نەبووە و پیرۆزییەکی پێدراوە، زاراوەی (فەرمانپێکراو) بە واتای (ئاسپێردراوی ئەرک) یان (هەڵگری فەرمان) هاتووە و (هەڵگر)یش، هاوشێوەی پەیامهێنی ئایینی، هەڵگری مژدەیەک بووە و بەرپرسیارێتییەکی گرنگ و قورسی خراوەتە سەر شان.(٦) ئەو، وەک هەڵگری پەیام، نموونەییبوونی فەرمانبەرانەی لەوەدا بینیوەتەوە کە هەرچەندە خاوەنی هەست و سۆزی مرۆڤانەیە بەڵام ئەو پابەندە ناوکییانەی ڕیشەکێش و فەرامۆش کردووە لە حاڵێکدا پێچەوانەی (بیرکە)ی فەرمان و ئاسپاردنەکان، وەستابنەوە لە ژیانی کارگەییدا، ئامادەیی ئەوەی لەخۆیدا دروست کردووە کە باوکیشی بکوژێت ئەگەر فەرمانی پێبکرێت.(٧)

ئایخمان هێندە ئاوەزانی وەزیفە بووە کە بەردەوام بیری لای پلەبەرزکردنەوەکانی بووە و شاگەشکەی سەرکەوتنی کردووە، پلەبەرزکردنەوە لە ژیانی فەرمانبەر پابەندێکی ناڕوا نییە بە مەرجێک لە کەرامەت و مرۆڤبوونی کەم نەکاتەوە. جێی سەرنجە، پاش ساڵانێکی زۆر و سەروەختی وتەلەوەرگرتنی، یادەوەریی ئەو، تەنها ئەو کاتانە چالاک دەبێت کە پەیوەندیی ڕاستەوخۆی هەبێت بە مەسەلەی پلەبەرزبوونەوەی، هەروەها تەنها ئەو جووانەی بیر دەکەوێتەوە کە لەژێر سەرپەرشتیی ئەو، کاریان کردووە.

یەکێک لەو جووانەی ئایخمان نایانناسێتەوە، دکتۆر (مایر)ە کە لە دادگاکەی ئەرشەلیم شایەتێکی سەرکەوتنکارە بە سەریەوە. دکتۆر مایر چیرۆکی خۆی لە گەڵی، وا دەگێڕێتەوە:
(ئایخمان گوێی لەمان دەگرت و هەوڵی ڕاستقینەی دەدا لە دەخۆکە تێبگات)، سەرەاست، هەروەها ڕابردووی خاوێن بوو. هەمیشە بە (گەورەم) گازی دەکردم و کورسی دادەنا بە من. بەڕام لە شوباتی ١٩٣٩، هەموو شتێک گۆڕا. ئایخمان بەرپرسانی جووە ئەمانەکانی قیینای بانگ کرد بۆ ئەوەی ڕێوشوێنی تازەی (کۆچپێکردنی ناچاریی)

بخاتووو. هەمان مرۆڤی پشوو بوو بەڵام هەڵگرتنەوەیەکی ترسناک، (مافی ژیان و مردنی ئەمری هەبوو. بە قەزوونیی پشوازیی لەکردین، نالەبار بوو، نەیهشت لە نووسینگەکەی نزیک ببینەوە و بردەوام بە پەوە وەستابووین).(٨)

هەڵگرتنەوە نائاساییەکەی ئایخمان بە هەکار نەبوو، لە نێوان ساڵانی ١٩٣٧ و ١٩٤١ چوار پلەبەرزکردنەوە وەردەگرێت کە خەیشی پێشبینیی نەکردبوو، لەو خەونە وەدیهاتووەوە، بەشداریی کارگێڕییانە لە (چارسەری کۆتایی) دەکات کە بە (هەڵەکەست) ناسراوە. هەڵگرتنەکان بە پەیژەی پلە، کە ئەوکاتە یەکجار سەرەستی کردبوو، مەحاڵ بوو لە دوورەودا لە بەرژەوەندیی بێت، دواجار خەی لە دادگای ئەرشەلیم، دەبینێتەوە.

ئایخمان تەنها فەرمانبەرێکی میریی نەبوو، لە ساڵی ١٩٣٤-ەوە پەیوەندیی بە دەزگای حزبییەوە هەبوو، بە کورتی فەرمانبەرێکی حزبی بوو. هاوشوێی زەرینەی فەرمانبەرە حزبییەکانی هەرەمی کوردستان، کە دەخوازن دەست بەسەر (هەموو شتێک)دا بگرن. لە دادگای ئەرشەلیم، سارفاتیوس-ی پارێزەری، داکۆکی لە ئایخمان دەکات و پێی وایە نەزەکردن و کوشتن بە غاز و هۆگۆ پزیشکییەکانی دیکە، ناکۆکتە سەرشانی و تەمەتبار بە-تاوانێ و بەرپرس یەکێک لە فەرمانبەرەکانییەتی بە ناوی ڕۆف غونتار کە بەردەوام سەرپەرشتی پرسە پزیشکییە کوشندەکانی کردووە، لەرشدا هاوشوێی بەرپرسانی هەرەم کە فەرمانبەرانی خوارەوە هووبووی لیژنەکانی لەکەینەوە و دادگاکان دەکەنەوە و خەیان وەک هەمیشە بەرپرسیارێتیی کارەکانیان هەناگرن، جگە ئاماژەیە بۆ بەرانی گشتی و وەزیرەکان بە دەگمەن نەبێت پشنیازی لەپێچینەوە و سزایان لە لایەن لایەنە تایبەتمەندەکانەوە بە ناکرێت و تەی گەندەیی تەنها ماسییە بچووکەکان دەگرێت، ئەو شانگرییە قەزوونە لە بنەتدا بە مەبەستی خەبەتاوان نیشاندان و تەوگلاندنی کەسانی دیکەیە، بەڵام چ بەرپرسان و چ فەرمانبەرانیش ناخوازن یان ناوێرن یاخود بە بیریاندا نایەت سەرکردە حزبییە دەسەڵاتدارەکان تەمەتبار بکەن کە هەمیشە ئاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ فەرمانپەکەر و سەرچاوەی پشلکارییە یاساییەکانن، لە فەرمانەکانیان نەنووسراوەن لەبەرئەوەی لە دەرەوەی پەکهاتەی دامەزراوەیی حوکوومەتن، وەک ئەوەی لە دادگای نەرنبەرگ-ی نەودەوەتی تایبەت بە تەمەتبارانی جەنگی جیهانیی دووەم و دادگای ئەرشەلیم سەبارەت بە ئایخمان دەبینرا و لە تەواوی بەوەچوونی دادبینییەکان تەمەتباران لەمەی

هیتلر-یان نکرد.

ئایخمان وای هموو هکانی لژیانی کارگییدا کبهیو ووبووی دادگا کرایو، بردوام کسکی ملکچ و بیرتسک و یکجار ژد (جدي) بوو بئرکانی، هیچ کاتک کسایتییکی قئستوور یان شت یاخود تینوو بخون نبوو، هندش ساویلک نبوو، تاکوانش بیارکانی درندکرد، لپناو خپاراستنی دواژ، بردوام کارکانی بفرمانکانی سرووی خی، تکمدکرد، دوای ورگرتنی (نمایی) هوی ددا بیارکانی بشوازی (پشنیاز) گاا بکات و بخاتوو، بام کشکان لشونکی ترو دزیان دکرد، ئو لچندان بندا و لبردم دادگاکدا هوی وونکردنوی ئوی ددا کگوتکانی فوهرر هزی یاسایان هبوو لایخی سیم، ئم بواتای ئوی فرمان استوخکانی هیتلر پویستییان بنووسینو نبوو، بیهرگیز داوای فرمانی نووسراوی هیتلری نکردوو، وک خی دت (بهیچ شویک بگیکمان بردست نکوت کپیوندیدار بت بمسلی چارسری کتایی، بدنیاییو هر نبوو).(۹) لکاتکدا ئایخمان برپرسی سرکیی دسیکانی چارسری یکم (دستبسراگرتنی سامانی جووکان و کچپکردنیان)و چارسری دووم (ککردنو و بکردنیان بئردوگا زرملکان)و چارسری کتایی (کوشتن و پاکتاوکردنیان) بوو. ئفسوونکی کسیی نک دمارگیریی لردا هبوو، بام سراسیمیی لادبر و پگیری ئایخمان بهیتلر، لوو هاتبوو کبهیو ئوی لفرمانبرکی بچووکو کردبوو اوژکارکی گوری ایخ، وک یکک لشایتکانی دادبینییک وتبووی.

هرچند سایکی کارپکراو هیلدادگاکاندا کتمتبار بتاوان تا تمتکی بسردا ساغ دبتو، بام هر فاندنکی، پشلکردنی یاسای نودوتی و تاوانبارکردنی پشوختی ئایخمان بوو، وک لوامی ئوکاتی حکومتی ئیسائیل بئرژنتین دردکوت، دادگاییکردنیشی نلنیشتمانی یکمی (ئمانیا)و نلنیشتمانی دوومی (ئرژنتین)و نلدادگایکی نودوتی بکو لواتی تازدامزراو یان سرکوتوو (ئیسائیل)، هگری پرسیار و کلنی یاسایی بوو، سرای چندان تبینیی یاسایی دیک لسر کی دادبینییک کهانا ئارنت، لسرتاو تا کتایی، وکو ژنامنووسک چاودریی کردوو، وای ئوی لسداردانکی بشایستزانیو، بام پی وای

(دادگایی، هروها حوکم، ستمکارانە بوو).(١٠) ئایخمان کە بەرپرسی گواستنەوەی جووەکان بوو، ئاگادار بوو بە چارنووس و پاکتاوکردنیان، ویستی کوشتنیش لەلایەن ئەوەو هەرچەند نااستەوخە بەت دوای دانیشتنە زەروزەبەندەکانی داگا سەلمەندرابوو، بەیە هەردوو کەگەکەی تاوان لە یاسادا کە زانین و ویستە، بەرجەستە ببوو، ساغبوونەوەی تەمەت و حوکمدانەکەی حەتمی بوو.

چیرەکی کەتایی و مەرگەساتی ئەو فەرمانبەرە، ئایخمان، بە لای ئارەنتەوە، پووچەتی و ترسناکیی شە و خراپەمان نیشان دەدات کە بە پەچەوانەی چاکە هیچ قووەاییەکی نییە، وەک دەزانین (اپەرتەک لەمە پووچەتیی شە) ناونیشانی لاوەکیی کتەبی (ئایخمان لە ئەرشەلیم)ە. شەخوازیی بە سروشتەکی گشتگیر و بیرەکراتییانەوە، مرەڤەکان دەگەت بە فەرمانبەر و دەیانکات بە عەرەبانەی کارگەی و دایاندەشەرەت و ەووتیان دەکاتەوە لە مرەڤبوون و مرەڤایەتییان.(١١)

بە لای ئارەنتەوە ئایخمان هەست بە ئازاری ویژدان ناکات، لەبەرئەوەی وا نازانەت خراپەکارە و تاوانی ئەنجامداوە و لەو بەوایەدایە وەک فەرمانبەر، نەک وەک مرەڤ، فەرمانی جەبەجە کردووە. لەردا دەشە بپرسین: ئایا مرەڤ کەیلەی فەرمانپەکراوە یان هەمیشە لەتوانایدایە ئازادانە بژاردەکان، بە چاکەو خراپەشەوە، یەکلا بکاتەوە؟ بە وەامەکی سادە دەتوانین بەین: دەکەوەتە سەر تەگەیشتن و هەسەنگاندنی دەخی بابەتی و دەخی خوودیی هەر کەسەک. سەبارەت بە ملکەچی و گوەایەیی کوەرانەش، دەروونشیکاریی و تاقیکردنەوە زانستییەکان، ئەنجامی جیاوازتر لە شیکردنەوەی هانا ئارەنت-مان پەددەن. بە بەوای ئەمە ەوا نییە، هەمان بەهانە، بدەینە دەست (موستەشارەکانی فەوجە خەفیفە)و سەربازانی سوپا و بەعسییەکان لە مەسەلەی بەشداریکردن و ئەنجامدانی تاوانی ئەنفالی کورد، کە گوایا تەنها فەرمانی سەرووی خەیان جەبەجە کردووە و تەمەتبار نین و ناتوانرەت تاوانەکانیان بسەلمەندرەت.

ئایخمان، ەژی پەنج شەممە ەکەوتی ٣١ی مایسی ساەی ١٩٦٢، بە تەمەتی (تاوان دژ بە مرەڤایەتی) بەیاری لەسەدارەدانەکەی جەبەجە دەکرەت و خەمەشەکەی فەدەدرەتە دەریای ناوەاستەوە، لە ئەودیوی ئاوە هەرەمییەکانی ئیسەائیل. ئەو فەرمانبەرە سادەیە، هاوسەر و چوار منداە دوای خەی جەدەهەت.

لەم کتەبەشدا (ئایخمان لە ئەرشەلیم)، بە هەمان شەوەی کتەبەکەی

تری (هلومرجی مریی)، هانا ئارنت جخت لە (ناوازیی کردی مریی) دکاتو. لە پیوندیی بە ئازایتیی گل و حوکوومتی دانیمارکی و لە مسلەی (چارسری کتایی)دا، ئارنت دە ئو بەگەی کاریگریی هەزی ناتوندوتیژ و بەرگریی نەرنییە، لە بەرامبەر نازییەکاندا کە هەزی زەردارانە و ئوپەی توندوتیژی اگرت. بەنموونە سەرەای داگیرکرانی دانیمارک لە لایەن نازییەکانو و هاوپەیمانەتییان، دانیمارکییەکان ەتیان کردو بەشداریی بکەن لە کەمەکوژیی جووکانی وەاتەکیان و تەنانەت کەچپەکردنیان، دوای ئوی ئەمانیای هیتلەری بە وریاییو ەکاری (نیشانەی زەرد)ی لەگەیان ورووژاند، بە ئوی هاوشوی وەاتانی دیکەی ژەردەست و داگیرکراویان، جووکان لە هاووەاتیانی دیکە جیا بکرەنو وەک یەکەم هەنگاوی لە هاووەاتیخستن و لە مرڤخستن و دەسبەسەرداگرتنی سامان و کەچپەکردن و کوشتنیان، بەیە بە سادەیی وەامیان دانو کە ئەگەر بخوازن ئو (ەکار)ە بسەپەنرەت، لەو حاەدا پاشا یەکەم کەس دەبەت نیشانەی زەرد بەخەیو دەکات، هەروەها گورە فەرمانبەرانی دانیمارک هەشیان کرد ئەگەر هەر ەوشوەنەک دژ بە جووکان بگیرەتبەر، بە ناچاریی واز لە کاری فەرمیی دەهەنن.(١٢) نازییەکان بە ناچاری وازیان لەو ەکارە هەنا یان لە چاوەوانیی دەرفەت دوایان خست. پاش چەند مانگەک لە بوەگاریا، هەمان وداوی دانیمارک دووبارە بووو.

✧

ناوزەدی (مرڤی بچووک) پە بە پەستی کەسەکە کە مرڤبوونی خەی پەشەل کردوو، ئامەزانی (وەزیفە، پیشە، ەکخراو، حزب و دامەزراو) بوو وەکوو کەیلەیەکی فەرمانپەکراو. ویلهیلم رایش لە کتەبی (گو بگرە پیاوی بچووک)،(١٣) باسی ئو مرڤە ملکەچانە دەکات کە لەبری ئوی ئامانجیان گورەیی خەیان بەت، هیتلەر و ستالین-یان بە بە و سەرلەقاندن و چوونژەر فەرمان، خوەقاندوو. بەام مرڤی بچووک کەیە، جگە لە خەمان؟! پەویستە پەش ئوی ئو تەمەتە ئااستەی کەسانی دیکە بکەین، ئو مرڤە (گرگنە، خەشباوە، ەزامەندە، بەرە، بچووکە) لە خەماندا بکوژین، ئەمەش کارەکی بوەرانە و ترسناکیشە، دەرکەوتوو (زەرینە) بەندی و باەایی ناوەت و هەست بە دەنیایی دەکات لە هەمیشە مانوی نەو گاان و بە (بژی، بژی)، ستەمکار بە خەی دروست دەکات و اوی ئو مرڤە گورانەش دەنەت کە گەرکیانە هانی ئوانی دیکە بدەن خەیان بناسن و خەیان بن.

ویلهیلم ڕایش، هاوشوێی هانا ئارێنت، لە ژێر هەڕەشەی هیتلەر و مرۆڤە بچووکەکان، بە جیا، هەردووکیان، ئەڵمانیا جێدەهێن و لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەبنە کەچبەر، لە جیاتی بەواهەنانیش بە بچووکیی خۆیان، وەک مرۆڤی گەورە و بەرپرسی مرۆڤایەتی، بە سەرکردە چەواشەکار و مرۆڤە بچووکەکانیان گوت: نا.

ئیبراهیم ناودەشتی

سەرچاوەکان:

١
آرندت، حنة (٢٠١٤): أيخمان فى القدس/ تقرير حول تفاهة الشر، ترجمة نادرة السنوسي، إبن النديم للنشر والتوزيع، الجزائر. ص ٣٢.

٢
سەرچاوەی پێشوو ل ٥٧.

٣
سەرچاوەی پێشوو ل ٥٩.

٤
سەرچاوەی پێشوو ل ٥٩.

٥
سەرچاوەی پێشوو ل ٧٨.

٦
سەرچاوەی پێشوو ل ٦١.

٧
سەرچاوەی پێشوو ل ٧٨.

٨
سەرچاوەی پێشوو ل ١٠٥.

٩
سەرچاوەی پێشوو ل ٢٠١.

١٠

سەرچاوەی پێشوو ل ٣١٨.

١١
سەرچاوەی پێشوو ل ٣٦٠.

١٢
سەرچاوەی پێشوو ل ٢٣٠.

١٣
ڕایش، ویلیام (٢٠١٠): گۆڤاری بگرە پیاوی بچووک، وەرگێڕانی خەبات عارف.

خانوکەی سەید ئەحمەدی خانەقا گۆڕینی سیما کولتوریەکانی شار.. نیهاد جامی

کولتور بەتەنیا لەهەناوی ناو ئەدەب و هونەردا نیە، ئەو تێگەیشتنە مانایەکی هەوکەشانیە بە کولتور، دەسەلاتی سیاسی ویستوێتی وا وێنای بکات، تا هێشنبیران لەدەرەوەی ئەو کایە قسە لەناو ژیان نەکەن، دەنا کولتور لەبنەڕەتدا کەی ژیانە لە ئێستاو داهاتوو، وەک چۆن دابەاویش نیە لە ڕابردوو، بۆیە شوێن ئاماژەیەکی هەوونی کولتورە لەژیانی ئەمڕدا، کاتێک قسەلا وەک کولتوری کەرکوک سەیر دەکەین، وابەستەی ڕابردوویەکە کە درێژ بەتەوە ناو ئێستا، داهاتووی ئەو مرۆڤە لەناو کولتور ئامادەبونیەتی وەک کەرکوکی بە قسەلا.
ئەو خاسیەتەی کەوا کەرکوک شارێکی فرە کولتوریە وایکردووە، کولتورو زمانە جیاوازەکان شوێنکان بە هی خۆیان بزانن، بەتەنیا کورد نەبێت هێندە خەمساردە لەگەڵ کولتور، ئەوەش بەخەمی گوتاری سیاسی کوردیە وایکردووە مرۆڤی کەرکوکی هەمیشە وەک هەتیوێک خۆی ببینێت، کولتوری ئەویتریش دەیەوێت شوناسی کوردبوونی لەبسەنتەوە، بە بیانوی ئەوەی هەموومان کەرکوکین و هەگیشمان دەگەڕێتەوە بە عێراق، ئەوەش وایکردووە تەنیا لەساتەوەختی هەڵبژاردن و

دەنگداندا، دەنگی کۆرکوکی بە گوتاری سیاسی کوردیی گرنگ بێت، لەدەرەوەی ئەو پێگەیە کەس بۆلای ئەم شارەدا نایەت، ئەو هەتیوو بوونی کۆرکوکی مێژوویەکی دێرینی هەیە، ئەگەر لەساتەوەختی دەنگدان هاوڵاتی کۆرکوکی ڕووبەرووی پرسی ئینتیما بکرێتەوە، ئەوا پێویستە سەرجەم حزب لەبەردەم دادگایی کردندا دابنرێت، بەوەی کولتور لای حزب هیچ مانایەکی ئەخلاقی لەناو ئایدیۆلۆژیادا نیە، پێویست ناکات کەی ئابردوو بهێنرێتەوە یادی هەڵە سیاسیەکانمان، چونکە یادەوەری کوردی کۆمەڵ و هیچ نابینێت، سەرەنجام کەوا پەیوەندی ئێمە بە یادەوەری دەروونخەندرێت، ئیدی ئاسەوارێک نامێنێت ئێمە بە ئابردوو ببەستێتەوە، بەواتای بەشێکی تەواوی کولتور بە پێژە دەسردرێتەوە، ئەوسا ئێمە لەناو شوێن لە کولتوری سەرکیەوە دەبین بە ووردە کولتور، لەهەر شوێنێک بوویت بە وردە کولتور مانای وایە، کە کولتوری سەرکی پێک ناهێنێت، ئەوەش وا دەکات وەک کەمینەی ناوکەمەگا سەیر بکرێت، مافت هەیە، لەچوارچێوەی کولتوری سەرکی، بەڵام خێت کولتورە سەرکیەکە پێک ناهێنێت، بەیە ئەو مەترسیانەی لەئێستادا ڕووبەرووی کۆرکوک دەبێتەوە، ترسی کولتوریە لە کولتوری سەرکیەوە بە گۆڕینی بە وردە کولتور، ڕووخاندنی خانوکەی سەید ئەحمەدی خانقا سەرەتای ئەخلاقێکی فاشیانەیە بە سەندنەوەی کولتوری سەرکی لەکورد، بەڵام ئاخە کورد لەکۆرکوک نەتەوەیەکە توانای ئەوەی هەیە لەدیدی کولتوریەوە سەیری سار بکات و بگرنگ بیبینێت؟

ئەوە پرسیارە گرنگە کولتوریەکەی ئێمەیە لەشاردا، پرسیارێک بەتەنیا پێویست نیە بە نەوەندی ڕۆشنبیریەوە، هەندەی وابەستەی کەی کەمەگایە کە لە کەمەلگایەکی بینارەوە ببێت بە کەمەگایەکی چالاک تیایدا ئەو بەدەنگیە بگۆڕێت بە قسەکردن، بە ئەوەی هەڵەشەی داهاتوو لەسەر خەی لابەرێت، چونکە هەڵەشەیەکە دەیەوێت لەداهاتوو کورد بکات بە ووردە کولتور، بە وردە کولتورکردنی کەمەلگای کوردیی لە کۆرکوک ئەخلاقیەتێکی فاشیزمی بەعسی بوو، بەیە ئەو ئەخلاقیەتەی فاشیزم لەڕەگەی ترس و چاوسورکردنەوە بەرهەم نایەت، هەندەی فاشیزمی ڕەمزیی لەڕەگەی سەیندەوەی سیما کولتوریەکان توانای ئەوەی هەیە کولتوری سەرکیت زەوت بکات و بتخاتە چوارچێوەی ووردە کولتور، ئەویان بەهەر ناوێک و لەژێر هەر سەردێرێک ئەنجام بدرێت، سەرەنجام بیرکردنەوەیەکی بەعسیانەیە، هەڵەنجراوی ووتەیەک میشەل عەفلەق لە کتێبی "خاڵی سەرەتا" عەفلەق لەشوێنکی ئەو کتێبەدا دەنووسێت "ئەوەی ئێمە بەکوردکانی دەدەیم شەویەکە لە ئەتەنەمی" بەواتای خودی ئەتەنەمیش نیە، شەویەکە فەرمکی بەعسیانەیە بە ویستی کات و شوێن وێنەکەی دادەژێنەوە، گرفتی دەوڵەتی عێراق

بەدرێژایی کات ئەوێ، بەعس دەرووخێنێت، بەلام ناتوانێت دەستبەرداری ئەخلاقی بەعسیزم بێت، ئەوەش بەتەنیا حزبە عەراقیەکان ناگرێتەوە، حزبە کوردیەکانیش لەژێر سایەی هەمان ئەخلاقی بەعسیانە ڕەفتار دەکەن و لە ئەزموونی حوکمەانیان ئەو مەدەلە بەعسیە بەتەواوی ڕەنگی داوەتەوە، بەیە ئەوەی لەدژی هاوەاتی کەرکوکی ئەنجام دەدرێت توندوتیژی سەرشەقام نیە، ڕووبەرووکردنەوەی نیە لەرەی فاشیزمەکی سەربازیەوە، هەندەی فاشیزمی ڕەمزیی سیما کولتوریەکانی لە دەسەنێتەوە بەپەی فەمی فاشیزم مافی کولتوری بە دەست نیشان دەکات، ئەو بیرکردنەوە عەفلەقیانەیە هەوەکە بە ناچالاککردنی کورد لەشارەکەدا، بەڕام پرسەکە لەرەدا بەوە ڕووبەرووی پرسیار دەبێتەوە، ئاخە لەکەرکوک حزبە کوردیەکان لەگرنگی ڕەلی کولتور تەدەگەن؟ ڕەنگە ئەوە سەخترین ڕووبەروو بوونەوە بێت بە ئەمە کە دەسەلاتەکمان هەیە لەژێر سایەی دەسەاتی شارەکانی خەشی ناتوانێت لە ڕەلی کولتور تەبگات، دەنا لە سلەمانی وا بە شاخی ئەزمەە ناکات و لە هەولەر خانەوەکانی گەڕەکی عارەبان بەو دەردە کوشندە نابات، کە بە بانگەشەکردنی ساختەکاری تازەگەری شار سیما کولتوریەکان ناسەتەوە.

نیهاد جامی- فەڕەنسا

خوێندنەوەیەک بە " زمانم ئەگەڕەنمەوە ناو دەم "ی ڕامیار مەحمود.. رەژگار خالید

پەش هەر شتەک دەمەوەت ئەوە بەم :
کاتەک بەدەنگی و هیچ شتەک ناڕەت و قسەکان و خەمەکان لەدەت هەڕەدەگری ئەوە بەدەنگ نیت ، مردووی .
هەر بەیە /
دەردە دە و ورتەورت و دەنگەدەنگ و گلەیی سەر لەوەکان و وەڕەنخەو و دەڕەقی و دەڕەاوکە و بە تاقەتی و هیلاکی زەر ، بەشەکن لە تەکدانی فکری ئینسانەکان .

لەگەڵ ئەوەش بەدەنگی و پرسیارنەکردن و دانیشتن ، بەشکن لەو گەمە فیکرەی وادەکات کەتایی بەهەموو شتێک بهێنێت .
ئالەرەدا
نووسەر بەناونیشانی کتێبەکە و کەمێک شیعر و چەند پارچە شعرێک لە تەفکرینە شێی سەردەم و شێی ئابردوو و شێی زەمەن و شێی مانەوەی مرۆڤکان دەچێت .
لەڕاستیشدا شیعری کوردی مێژوویەکی دوور و درێژ و پڕ لەشانازی و پڕ لە هەوراز و نشێوی هەبووە .
هەر ئەوەش وادەکات زمانی کوردی و شیعری کوردی لەناونەچوو یانیش نەفەوتاوە یانیش بزر نەبووە .
چونکە ئەدەبیاتی ئەم و زمانی گەلانەوەی ئەوداوەکان و دەقی چیرۆک و ئەفسانە و بەسەرهات و مێژوویی کەمایەتی و سیاسیمان لەناو شیعردا وجوودی هەبووە ، جگە لەوەش شیعری کوردی لەپاڵ پەیامی خۆشەویستیدا خەباتی سیاسی و نەتەوەیی گەیاندووە .
ئەگەر ووردببینەوە ئەدەبیاتی ئەم بگشتی و زمانی گفتوگۆکردن و قسەمان و دەنگە دەنگ و گلەیی سەر لەوکانمان ئاوازێک و فەرمکی شیعری وەرگرتووە .
لەپاڵئەوەشدا شیعری کوردی زیاتر بڵای سەزداری و دروستکردنی وێنەیکی گەورە بووە بە بەیرەهنانەوەی ئابردوو و بەستنەوەی بەئێستادا ئەوەش وایکردووە کاریگەری بەهێزی بەژیانی ئێستاماندا هەبێت .
بەڵێ دەبینین وەک پەویست نەتوانراوە ئەدەبیات و دەقی شیعرییمان لەخەمی داهاتووبێت و ئابردوو تێکبشکێنێت و لەبیری بکات .
هەتاوەکو ئێستا نەمانتوانیوە وەک پەویست شیعری فکری بنووسین و پرسیاری جددی دروست بکەین و وەڵامی جددیمان بە ئەو شتانە هەبێت دەمانەوێت لەی تێبگەین .
لەو ڕوانینەوە رگە بەخەم دەدەم و بەم
لەم کتێبە //
هەموو شتێک ووجودی هەیە جگە لە ژن ، چونکە ژن لەهەر شوێنێک بێت یا شوێنەکە جواندەکا یانیش وەها تێکی دەدات و ناهەڵێت شتەکان وەکو خۆیان بمێننەوە .
لەغیابی ژن
خەیاڵ هەیە و گومان هەیە و درزبردنی ناخ هەیە و شکان و دونیایێک هەیە لە تونڵەکی دوور و درێژی تاریک دەچێت و هەموو شتێک ووڕە !
لەبەر ئەوەی زمان نادوێت و نووسینەکان نووسینی نەو دەن ، بەڵێ دەکرێت دە فەرمان لێبکات چونکە دە بەڕاستگۆیانە درەکان نیشان دەدات و وادەکات ڕقمان لەی بێت و لەبیری نەکەین و بەئاگایانەش

خشمان بووت !
لردا شاعیر خریکی دروستکردنی ونیه و مشکمان هیلاک دکا و دمان پدکات .
_ لسرتایی کتبک تاوکو کتایی بدوای عشقک بووم ووجودی نبوو .
_ چاوی گانوی هستکم بووم ئو هست و وجوودی نبوو .
_ چاوی مردن بووم هرگیز و هرگیز ئو مردن نهات .
_ چاوی ئارامی بووم ئو ئارامییم نبینی .
لناوککیدا دتوانم بم /
وک نموون //
_ بشکی ئم دق دچت خانی نووسینی ئزموونی ژیان و زانینی شتانک وکو برین وهایه کاریگری و برینی شونکی دمنتو ، ژیان شتکی باش ئگر گرما و خبارین و کوردایتی بهن . لاپ ٦٥
_ چند شیعرک وک لکدانو و تفکرینی شتانک دبینرت لخیا دچت ،
ژیان تنها سفرک بناو مردندا . لاپ ٧٤
_ بشکی دیکی وک هست و تگیشتن لوی چ دگوزرت لژیانمدا .
تئگیت شرشی مرڤی نائومد شیعرو هیچی تر . لاپ 77
_ بشکی دیکی گفتگیه لگ سروشت و زمن و کات و شونکان .
دی خت تسلیمی هیچ دستک مک
چونک جهنمم لخکی بینیو . لاپ 56
_ بشکی دیکی چارسری ئو کشان دکات لی تگیشتن بوونورانی هن لدوربرمان .
کشی نوان من و ئم جیهان ئویه
من همیش لئاودانودام
لجیهانکدا هرگیز ئاونادات و . لاپ 67
_ بشکی دیکی دواندن و پرسیارکردن لبارى ووجودیت و مژووی مرڤکان .
بمن قورسیکی تدایه قسکردن لسر مرڤ . لاپ 79
_ بشکی دیکی وردبوونویه لپرسی مرڤکان و هستی نتوایتی و هستی کوردبوون .
شاعیری استقینتنها کسک تویه لم جیهاندا
لم کوردستاندا نک ژیانکی استقین تنانت گیکی شریفانش زحمت . لاپ 80
_ بشکی دیکی بئومدبوون لژیانکردن لکوردستان بگشتی و

ژیان لەشارەکاندا .
هەر هیچ نەبێت شتێک بێ
من دوور لەووڵاتی خەم دەژیم
خەزگە یەکێک ئاڵایەکی لەسەر ماڵەکەم هەڵئەدا
من هیچ بارودۆخم باش نییە . لاپەڕە 58
_ بەشێکی دیکەی دەزیندۆی ژیانە و ووتبوونی خودە .
چەکی من دەمە
شەش بریتیە لەبیناکردنی خەیاڵ لەناو دەدا . لاپەڕە ٧٧
با بگەڕێنەوە ژووڕەکەی خەمان
گڵۆپی ئەم شارە وەک دەک بەچاوما ئەچێت . لاپەڕە 91
_ بەشێکی دیکەی بەدیهێنانی دادپەروەرییە و تێکشکانی فکری چینایەتییە .
تۆ تەماشا بکە ئەم شارە جوانە
تەنانەت ئەم ووڵاتە جوانە
هیچی تێدا نییە
تەنها خەونەکانت نەبێت . لاپەڕە 49
هەر بۆیە ئەو شتانەم بەفکری هات :.
هەر بۆجددی مرۆڤ بوونەوەرێکە خەی لەسەرووی ئەقلانیەتەوە دەبینێت و هەست دەکات لە شوێنێک دەگیرسێتەوە و چۆنیش لەی تەدەگات ؟!
و / ئایا هەڕەهاتن لەئەقڵانییەت بەرەو نائارامی و تەسلیم بوونە بەئەرزی واقیع و پێشیمان بوونەوە نییە لەوەی نەژیاوین .
مرۆڤەکان لەچ سەردەمێک و زەمەنێک و دەژین و ئومێدییان بەژیانیان هەیە ؟!
و / دونیاییەک لە گومان هەیە و کەچی قەتریەک لە باوەڕ و یەقینمان هەیە .
لەم دەقە نووسەر چەندە کاریگەری فکری ڕۆژئاوای بەسەرەوەیە ئەوەندەش تاریکییەک یا ئاگری یانیش هەزەکی فیزیکی یانیش مەترسی وادەکات پرسیار دروست بکات لەبارەی پێشهاتەکانی بەردەمی .
_ چەندە بەوای بە ئێستای هەیە ئەوەندەش ئاوەڕ لەڕابردوو دەداتەوە .
_ چەندە شەڕی مانەوە دەکات ئەوەندەش شەڕی خەکوژی دەکا .
_ هەر ئەوەش وادەکات ئاستی نووسینی و گەمەی ووشەکان ئەوەندە هەستیار بی هەست بکەی ئەم کتێبە بە تە نووسراوە بەئام لە کەتایی تەدەگەی کەسەکی دیکە هەیە لەناو بوونت ، تارمایی هەیە یانیش سەبارەک هەیە بە ئەوی نووسیوە نەوەک بە تە .
_ تێگەیشتن لە ووشەکان مانایەکی نییە ، بەبە تێگەیشتن لە مانا و مەبەستی ئەودیوی پشت ووشەکان ، چونکە لەودیو هەر ووشەیەک کەد و

□□مز و پرسیاریش ه□ی□ .
نووس□ر ب□دوای ه□ست□کان د□گ□□□ت، ک□چی ئ□م□ی مر□ڤ ت□نها ب□دوای ه□ستی بیستن و بینین و گ□کردن و تامکردن و چ□ندین ه□ستی دیک□ین .
نووس□ر پ□مان د□□□ت ل□□استیدا مر□ڤ□کان ل□ژ□ر کاریگ□ریی س□دان ه□ستن .
ه□ستی ت□نیایی و دووری و ن□ت□و□یی و نیشتمانپ□رو□ری و نائوم□دی و نائارامی و گ□نجی و پیری و ف□قیری و ب□ک□سی و تو□□یی و دیلی و ه□ستی ن□خ□شی و ئ□و ه□ستان□ی ه□ر ک□س□ک ل□ی ت□د□گات .
کات□ک مر□ڤ نوقمی ک□ش□کانی ژیان د□ب□ت□و□ ، ب□د□نیایی□و□ ورد□ خ□شیی□کان ناتوانن ئ□و مر□ڤ□ بگ□□□ن□و□ ب□ ئ□و ش□و□ ژیان□ی ت□دا ژیاو□ .
چونک□ مر□ڤ بوون□و□ر□ک□ شت□ک ف□رد□بی ، د□یان شتی ل□فکر د□چ□ت□و□ ، و□□□امی پرسیار□ک و□رد□گر□ت د□یان پرسیار و و□□□امی ل□فکر د□چ□ت□و□ .
د□گات□ ت□م□ن□ک یادگ□ی ب□ج□ر□ک□ پ□ی وای□ ه□موو شت□کی ل□فکر د□چ□ت□و□ ه□ست د□کا ه□بوون و ن□بوونی و□کو ی□ک□ .
ک□چی بینینی یا بیرک□وتن□و□ی□ک یا بیستنی یا خ□شیی□ک یا ترس□ک واد□کا بگ□□□ین□و□ ب□ ه□موو س□رد□م□ک .
ل□م د□ق□ ت□د□گ□ین نووس□ر
_ ش□□□ک ه□ی□ ئ□و ش□□□ ش□□ی ه□موو مر□ڤ□ک□ و ه□تا دونیاش ه□ی□ ئ□و ش□□□ ک□تایی نای□ت .
_ مر□ڤ□ک ه□ی□ مر□ڤای□تی ل□ز□واق نایی□ و ک□سیش د□ر□ق□تی نای□ت .
_ ژیان□ک و مردن□ک و مر□ڤ□ک و تابووت□ک ه□ی□ ب□ مردن ئامادن□کراو□ ب□□کو ب□ ئ□و□ دروستکراو□ ک□ن□مرین .
ئ□م کت□ب□ بخو□ن□و□ ب□ ئ□و□ی ن□مریت ، بوونت مانای□کی ه□ب□ت و ع□رشی ژیان گا□ت□ ل□گ□□ ن□کات و ه□ست بک□ی بارگرانی .

د□□□اوک□ی ک□م□□ای□تی..
ابراهیم موح□م□د(ئ□ب□اهام

لێڤای)

دڵەڕاوکێی کۆمەڵایەتی (Social Phobia): ناسانـدن, بەشـوەیەکی گشتی باسکردن لە هەکارەکان و نیشانەکان و چارەسەریە زانستیەکان.

ابراهیم موحەمەد(ئەبوئیهام لێڤای)، زنجیرەی ١٣٩.

بە نموونە(ئەبوئیهام ماوەی دوو ساڵ دەبێت بەردەوام هەست دەکاتن کە ناتوانێت لەگەڵ هاوڕێکانی بچێتە گەشتێك یاخود کەبنەوە و گفتوگۆیەك بکەن، چونکە ئەبوئیهام کاتێك دەکەوێتە نێو بارودۆخێك کە کۆمەڵێك کەسی تێدایە هەست بە شڵەژان و ترس لە قسەکردن و خۆرایی لێدانی دڵ دەکاتن و دەستەکانی جار جارە دەلەرزن، لەسەر ئەو نیشانانەی کە دەرکەوتن لەو نموونەیەدا، تۆ دەڵێیت چۆن دەبینیت؟). ئەم نموونەیە تەنها یارمەتیدەرە بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکە نەوەك دیاریکردن(تەشخیس- Diagnose)ـی دڵخی تاکەکە.

شەشیەڵ فۆبیا: کە بە دەڵەڕاوکێی کۆمەڵایەتیش(Social anxiety disorder) ناسراوە. یەکێکە لە کێشە دەروونیەکان لە جیهاندا. ئەم دۆخە بە ترسێکی قووڵ و بەردەوام لە بارودۆخە کۆمەڵایەتیەکان پێناسە دەکرێت، کە دەبێتە هۆی ئازاری بەرچاو و سنووردارکردنی ژیانی ڕۆژانەی تاك.
شەشیەڵ فۆبیا زیاتر لە تەنها هەستی شەرمنی. کەسانی تووشبوو ترسێکی زۆریان هەیە لە هەڵسەنگاندنی نەرێنی لەلایەن کەسانی تردوە. نیشانە جەستەییەکان دەکرێت بریتیبن لە لێدانی خێرای دڵ، ئارەقکردنەوە، لەرزینی دەستەکان یاخود قاچ و تاد.

تۆژینەوەکان پێشنیاری ئەوە دەکەن کە کۆمەڵێك هۆکار ڕۆڵ دەبینن لە دەڵەڕاوکێی کۆمەڵایەتیدا:

- بایۆلۆجی: تۆژینەوەکان پیشانی دەدەن کە مێلی تووشبوون بە شەشیەڵ فۆبیا دەکرێت بەماوەیی بێت.
- ژینگەیی: ئەزموونە نەرێنیەکانی ژیان، وەك گاڵتەپێکردن یان شەرمەزارکردنی تاکەکە لە لایەن کەسانی ترەوە، دەتوانن ببنەهۆی گرنگ بگەڕێن لە توشبوونی تاك بە دەڵەڕاوکێ کۆمەڵایەتی.
- بایۆکیمیایی: ناهاوسەنگی لە ترانسمیتەر دەمارییەکاندا، بە تایبەتی کەمبوونی ئاستی هەڵمانی سیرۆتنین، دەکرێت

پەیوەندی بە شەشیەل فەبیاوە هەبێت.

شەشیەل فەبیا دەتوانێت کاریگەری قووڵی هەبێت لەسەر کوالێتی ژیان. کەسانی تووشبوو لەوانەیە:

- خەیان لە بارودۆخە کۆمەڵایەتییەکان بە دوور بگرن
- کۆشیان هەبێت لە دروستکردن و پاراستنی پەیوەندییەکان
- ئاستەنگیان هەبێت لە خوێندن یان کارکردندا

بەشێك لە چارەسەرییەکان:
چەندین ڕێگای کاریگەر هەن بۆ چارەسەرکردنی دۆخاوکی کۆمەڵایەتی:

1- دەرمانی دەروونی.
2- چارەسەریCognitive Behavioral Therapy یە، کە بە کوردی دەکرێت بگوترێت "چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی" : ئەم شێوازە یارمەتی نەخۆشکان دەدات بۆ ناسینەوە و گۆڕینی بیرکردنەوە و ڕەفتارە ناکارامەکان.

3- بۆ شێوەیکی سیستەماتیک نەخش بۆرەو ڕووی ئەو بارودۆخانە دەکرێتەوە کە دەترسێت لێیان.(بەمەرجێك زیان بە باری جەستەی و دەروونی تاکەکە نەگەیەنێت).
4- ڕاهێنانە کۆمەڵایەتییەکان:
فێربوونی لێهاتوویی کۆمەڵایەتییەکان و مەشقکردن لەسەریان دەتوانێت متمانەبەخۆبوون زیاد بکات و دۆخاوکە کەم بکاتەوە.(بە نموونە کەسێك ترسی هەیە لەقسەکردن لەبەردەم خەڵکدا یاخود پێشکێشکردنی سمینارێك پاش ئەنجامدانی کۆمەڵێك سمینار دەتوانرێ ئەم ترس و دۆخاوکێیە بشێوەیکی گشتی کەم بکرێتەوە لەسەر تاکەکە).

بۆیە دەتوانین لە کۆتایدا بیبینین کە دۆخاوکی کۆمەڵایەتی دەخکی ئاڵۆز و فرە ڕەهەندە، پێویستی بە تێگەیشتن و چارەسەری فرەلایەنە هەیە. بە بەردەوامبوونی تەژینەوە و پێشکەوتن لە شێوازکانی چارەسەردا لەنەو زانستی دەروونزانیدا، هیوای باشتر بۆ کەسانی تووشبوو بەم دەخە زیاد دەکاتن و ئەم چارەسەرییانەی کە لەم وتارەدا ئاماژەمان پێدا دەتوانێ چارەسەری دەخی دۆخاوکی تاکەکە بکاتن.

_____

سەرچاوەکان:

-1
https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/social-anxiety-disorder/symptoms-causes/syc-20353561

-2
https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/conditionsandtreatments/social-phobia

https://www.healthline.com/health/anxiety/social-phobia-3

-4
https://my.clevelandclinic.org/health/diseases/22709-social-anxiety

-5
https://emedicine.medscape.com/article/290854-overview?form=fpf#a1

گۆبانگی عاشقان.. شیعری شە هلا نوری

زەر گەرمە وادی ئەستا!
ئەترسم دار و درەختەکان بسووتێن و سەرەکان بمرن
کوا بەنی خەش ێیحانە و پەسند
دارەکان
ئەترسم دەکە وا بە بوخاری پە نجرەی ئەتەمبەلەکەت کەشاومە لە
گەرما بتەتەوە
ون بێت
ئەترسم ەاگوزەران کەەانە قوەە فەنکەکە بکەن بە قیرتاوی ەەش و
دایبخەن

ئ□ترسم بوخچه سپ□ک□ت وا ک□ل و پ□لی جوانت ت□ دا ق□مچ کردبوو،
ع□تری خ□شی ت□دا □ژابوو
ک□□□کیڤه ل□یان بدات و ل□ب□ر ن□کر□ن
خودای□، بارانکی خ□ش ببار□نه س□ر دار□کان
س□وز س□وزیان بک□ر□وه
ئ□ستر□کان □وونتر بک□وه
ب□ ب□زم و خ□شی گو□بانگی عاشقان

شه هلا نوری

تیـــر□ر هاوکـــاتی زریـــان□کی ج□ماو□ری.. عوسمانی حاجی مارف

ل□ب□رامب□ر تاوان□کانی ئیسرائیل و ئ□مریکادا، زریان□کی گ□ور□ی خ□پیشاند□رانی ج□ماو□ری ب□و□ن□ ب□تایب□تی ل□ شاری واشنتن ل□ب□رامب□ر تاوانی گ□ور□ی پاکتاوکردن و □ژانی خو□نی ب□ک□م□□ی خ□□کی غ□زز□ و مندا□□کانیاندا ش□پ□لیدا، ئ□و زریان□ داوای د□ستگیرکردن و دادگایکردنی ناتانیاه□یان د□کردو بایدنیان □یسوا د□کرد ب□هاوب□شبونی ل□و تاوان□دا.
زریانی ئ□و خ□پیشاندان□ م□زن□ی نمایشکرا، بریتی بوو ل□ ب□شداری ئ□مریکی□کان ب□ ه□موو گروپ و ت□م□ن□ک□و□، جول□ک□کان ک□ دروشمی"ب□ناوی ئ□م□و□ نا" ل□س□ر کراس□کانیان نووسرابوو، ه□رو□ها ک□سانی دیک□ی ئایینی ک□ باو□□یان ب□"ئیسرائیل' نیی□ و□ک د□و□□ت□ک ب□ جول□ک□کان، بزووتن□و□ی□کی نا□□زای□تی ج□ماو□ریی ک□ ئ□مریکا ل□دوای ج□نگی ڤ□تنام□و□ شاهیدی هاوش□و□کانی ن□بوو□، داوای "د□ستب□ج□ ئاگرب□ست"یان کرد ل□ ک□رتی گ□مار□دراوی غ□زز□ و □□خن□یان ل□ سیاس□تی واشنت□ن گرت ک□ پشتگیری ل□ داگیرکاری ئیسرائیل د□کات.
ل□کات□کدا ئ□م زریان□ واقعی□ت□کی خ□□کی نا□ازی ئ□مریکای□، س□یروس□م□ر□یی ئ□ندامانی ک□نگر□س د□بینین، ک□ب□ دانیشتن و و□ستان□و□ ل□ لاپ□□□ی□کی گا□ت□جا□ان□ی کار□سات□کاندا چ□پ□□یان ب□ ناتانیاه□ ل□دا، ل□ه□مانکاتدا □است□وخ□ دوای س□ردانی ناتانیاه□

بە ٢ ژ، کردەوەی تیرەری ئیسماعیل هەنیە ادگەیەنرەت، ئەمەش لەکاتەکدایەکە ناتانیاهە لەلایەن دادگای دادی نەونەتەوەیەوە، لەکەینەوەی دەرکردنی فەرمانی دەستگیرکردنی دەکرە لەسەر ئەنجامدانی تاوانیکوشتنی بەکەمەی خەکی فەستین لە غەززەدا.
هەبەتە ئامانجەکی ئەم کارە تیرەریستیە چەکردنەوەی زیاتری ململانەی نەوان حکومەتی ئیسرائیل و کەماری ئیسلامیە بە گەشەگیرکردنی ئەو زریانە جەماوەریەو خواستی جیهانی بە کەتایهەنان بە کەمەکوژی لە غەززە و چارەسەرکردنی پرسی فەلەستین.
ئەو ئاشکرایە کە ئەم کارە تیرەریستیانە دەتوانەت هەلومەرجەکە دژوارترو ئاەزترکات، چونکە شەی تیرەریستی و ئامانجەکانی بەتەواوی دەندانەو دژکەمەگە و کەنپەرستانەیە، مایەی نائاسودەیی و نائارامیە و ئاکامەکەی جگە لەخولقاندنی فەزای ترس و وەرانکردنی ژیانی خەک هیچی تر نیە.
ئەو زریانە جەماوەریەش بانگەوازەک ادگەیەنەت کە دەنگەکانی پشتیوانی لە فەلەستینیەکان بەشەوازەکی فراوانی جەماوەری لە ئەمریکادا گەشیان کردوە و لەهەمانکاتدا پەشنیاریان کرد کەپەویستە جیهان دان بە مرەڤایەتی کەسی فەلەستینیدا بنەت تا گەلی فەلەستین، مافی خەیان لە خاکی فەلەستیندا بەدەست بهەنن. ئەم هاوسەزیە جەماوەریە بە دەزی فەلەستین لەسەر شەقامی ئەمریکا سەرنجەاکەش. ئەم بزوتنەوەیە بە پشتیوانی لە مافەکانی خەکی فەلەستین، بە نمایشکردنی خەی وەک زریانەکی گەورە بەرامبەر بایدن و پەنتاگەن بوو، لەهەمانکاتدا گەینی ای گشتی ئەمریکیەکانە لەبەرامبەر دەوەتی ئیسرائیلدا.
بەوپەیەی ژمارەیەکی بەرچاو لە خەپیشاندەرانی جوولەکە بەشداربون لەم زریانەو سەرکردایەتیان دەکرد، ئەو کارە دەندانەیە تەدەکەنەوە کە قەوارەی داگیرکەرەکی وەک ناتانیاهو بەرامبەر گەلی فەلەستین دەیکات، ئەمەش مانای ئەوەیە کە گەانکاری قووە لە ئەمریکا و ژئاوا بەگشتی وویانداوە، تەنانەت کردەوە سەرکوتکەرەکانی دەسەات و پەلیسیش لە هەموو شوەنەکدا سەرکەوتوو نەبون لە بەرگرتن بەم شەپەلە لە ناەزایەتیەکان.
سەرەای بونی ئەو زریانی ناەزایەتیە جەماوەریەی کەخواست و هەوەدانی بە ئاگربەستی ئەو شەە داگیرکاریە و دژ بەتاوانەکانی ناتانیاهە بەخستوە، بەام ئەمجارە ناتانیاهە وەک فرسەتەک ئەوکارە تیرەریستیەی لەبەرامبەر ئیسماعیل هەنیە و فواد شوکر ئەنجامدا، تا دەخەکە بخاتە ناو چوارچەوەیەکی ترەوە بە انگرتنی ئەو شەی دەبەت اگیرەت، کە ئەران و حزبولەاو حەماس لەبەر تەامانەکی سەرسوهەنەردا اگرت، لەلایەک دەرگای لە بەردەم ئەگەری

شکی کراوی فراوانی لە ناوچکدا بەکردنەوە، لەلایەکی ترەوە گورزەکی بەهەزە کەئران، حیزبوەا، یان حەماس ناتوانن وەامی نەدەنەوە.
هەرچەندە ئەم کارە تیرەرستیە گورزەکی گەورەیە لە کەماری ئیسلامی و پەویستی بە پەرچەکردارە لەلایەن ئەرانەوە، بەام پەدچەت لایەنی ئەمەریکا قورسایی خەی بخاتەسەر ەگریکردن لە شکی بەرفراوان کە لە ناوچەکدا ەوبدات، تابتوانە زیانەکان لەووبەرەکی سنووردارداا بهەتەوە، نەک لەدانی وەرانکەر کە ببەتە هەی شکی بەرفراوان و زیان بەپەگەی ئەمریکا لە ناوچەکدا بگەیەنەت، بەهەمانشەوە شەی فراوان بە قازانجی ئەرانیش نیە، بەام کەشەکە لەو ئاستەدایە، کە دەخەکە بەجەرەک شەقاوە وردبونەوەی ئەگەرەکان و بەرگرتن بەو گەژاوە ئاسان نیەو سەختی نیشان ئەدات.
ناتانیاهە دوای دیارنەبونی ئاسەی ئەو شە بە قازانجی حکومەتەکەی، هەوەدەدات گرەبەستی ئاەوگەی دیلەکان تەکبدات، هەوەئەدات کەتایی بە شکە بەو شەویە بهەنەت کە بە زیانی درەژکردنەوەی تەمەنی حکومەتەکەی نەبەت، چونکە بە لەپرسینەوە لەگەیدا، بە تەمەتی گەندەی و شکستی ئەمنی، جەری مامەی لەبەرامبەر"لافاوی ئەقسا'، هەروەها قەیرانی"چاکسازیی یاسایی" و ناساندنی وەک تاوانباری جەنگ، نادیاری کەتایی داگیرکاری غەززە، ناتانیاهەی لە دوەیانەکی وەها بنبەستدا ەاگرتوە، مەبەستیەتی شکە فراوانتربەت و درەژە بکەشەت، تا ئەوکاتەی کە خزمەت بە بەرژەوەندیە سیاسیەکانی دەکات! تا دووریخاتەوە لەوەی کە لە ناوخەدا لەپرسینەوەی لەگەدا بکرەت. ئەمەش ئاراستەی بیرەکیەکە کە لەسەرەتای شەوە لە تەلئەبیب و واشنتەن دەسوەتەوە بە بەدەستهەنانی جەرەک لە سەرکەوتنی ئیسرائیل لە دژی"حەماس"، تا بتوانەت بەشەک لە شکەی لەدەستچوی خەی لە "لافاوی ئەلئەقسا"دا وەربگرەتەوە، بەام ئەوەی دەیبنین تائەستا ناتانیاهو لەگە ئەوەی سەرکەوتو نەبوە، لەهەمانکاتدا بەردەوام قومارەکی گەورە بە ژیانی خەکی دەکات.
هەبەتە ئەم کارە تیرەریستیەی ئیسرائیل، بەر بە کەتایهاتنی جەنگ و ەگای چارەسەری سیاسیانەی کەشەی فەستین دەگرە، کە بە ماوەیەکی زیاتر دەخی ناوچەکە بەرەو ناجەگیری سیاسی و مەترسی ەودانی جەنگ ەادەکەشەت و ژیانی ملیەنەها ئینسان نەك تەنها لە فەستین، بەکو لە ناوچەکدا ەووبەووی مەترسی و ئاوارەیی و کوشتار دەکاتەوە. لەهەمانکاتدا زەمینەیەکی گونجاو بە گەشەکردن و بەهەزبوونی ەوت و گروپە کەنەپەرست و ئیسلامی و فاشیست و نەتەوەپەرستەکان دەکاتەوە کە لەسەر حسابی بەرگرتن بە گەشەی

بزووتنەوە ئینساندەستی و ئازادیخواز و گەشەی بزوتنەوەی کرەکاری خەیان زیندووەادەگرن.
لە ئەگەری هەرشی ئەران بە سەر ئیسرائیل، واشنتەن پەشبینی بەشداری زیاتری بەشەک لە ووەاتانی عەرەبی دەکات لە خستنەخوارەوەی هەندەک فەکەی بەفەکەوانی ئەرانی، وەک ئەوەی شەوی ١٣ی نیسانی ەابردوو ەوویدا. ئەمەش ئامانج لەی خەراترکردنی ەاگەیاندنی هاوپەیمانی عەرەبی و ئیسرائیلی و ناتەیە، بە سپەنسەری ئەمریکا، بەووبەووبوونەوەی ئەران، ئەمەش بە نەرەنی کاریگەری لەسەر پرسی فەستین دەبەت. لەهەمانکاتدا پاراستنی پەیوەندی وەاتانی عەرەبی و ئیسرائیل لەسەر حسابی پاکتاوکردنی خەکی غەززە بە خەی کارەساتە بەکەشەی فەلەستین و خەکی فەلەستین!
حکومەتەکەی ناتانیاهە نزیکەی ١٠ مانگە کوشتارەکی بەرنامەداەژراوی وەک دەزەخەک بە خەکی فەلەستین بەخستووە، بەام بەئەنجام بووە لە بەدەستهەنانی ئامانجە جەنگیەکانی کە خەی لە کەتاییهەنان بە حەماس و گەاندنەوەی دیل و بارمتەگیراوەکانی لای حەماس ەایگەیاندوە. لەووی سەربازیشەوە توشی بنبەستەکی گەورە بووە. لەلایەکی ترەوە لەپاە ناەزایەتیەکی ەای گشتی ئازادیخواز و مرەڤدەستی جیهانیدا، کەوتەتەژەر فشارەکی گەورەوە، بەیە نەتانیاهە و حکومەتەکەی لەناو ئەم گەژاوەدا پەل دەکوتە و هەرچی لەدەست بەت بە بەرگری لە سیاسەتەکانی درەغی ناکات. هەوەئەدات ناوچەکە ەابکەشە بەناو جەنگیکی فراوان،لەهەمانکاتدا ئەمریکاش لەو شەە فراوانەوە بئاەنەت، تا لەم ەگایەوە خەی لەو دوەیانە داخراوە سەربازی و سیاسیە بەنەتەدەرەوە.
ئەم کارە تیرەریستیە، شەپەلەکی نوەی هەەشە و پەوپاگەندەی شەی بەخستوە، کە حکومەت و هەزە تیرەریستیەکانی ناوچەکە ئەنجامی ئەدەن، درەژەی شەی کەنەپەرستانەی تیرەرستی دەوەتی و تیرەری ئیسلامیە کە گیانی خەکی ناوچەکەیان بە بارمتە گرتووە، لەبارەی ئەم تیرەریزمە دەوەتیەوە ئیسرائیل و کەماری ئیسلامی خاوەنی ئەزمونەکی پەشینەی بەرچاون کە پەویستە سەرکەنەو ەیسوا ودادگایی بکرەن.
بەام بەجیا لە هەر لەکدانەوە تەگەیشتنەک لە واقعی ئەم شەە، سەرکەنەنەکردنی ئەمکارە تیرەرستیەی بەرامبەر ئیسماعیل هەنیە کراوەو لەنەپرسینەوەو دادگایینەکردنی ئەو لایانەی ئەم کارەی ئەنجامداوە، مانای وایە ژیانی هەر کەسایەتی و هەسوراوەکی سیاسی سەر بە هەر ەوت و بەچونەک بەت، لەهەرشوەنەکی دنیادا بەت، لەبەردەم مەترسی تیرەرستی دەوەتیدا خەی دەبینەتەوە، وەستانەوەش بەرامبەر بەهەر کارەکی "تیرەرستی دەوەتی" پەویستی بەکەمپینەکی

گ□ور□ی جیهانی□.
ل□ در□ژ□دان ب□م د□خی ش□□□و کار□ساتکانیدا، پ□ویست□ بانگ□وازی چینی کر□کار و خ□□کی ئازادیخوازی ناوچ□ک□و دنیا، ب□ه□زکردن و فراوانکردن و □□کخستنی ش□پ□لی ئ□و زریان□ نا□□زای□تی□ ج□ماو□ریان□ ب□ت ل□ ئاستی ناوچ□ک□و جیهاندا، ک□ ه□و□بدات د□ستب□ج□ ئ□و داگیرکاری□ی ئیسرائیل ل□ب□رامب□رخ□□کی ف□ل□ستین □اگر□ت.

دیمان□ی□ک ل□گ□□ هون□رم□ند موکریان ئ□بوب□کر.. ئامادکردنی کام□ران حاجی ئ□لیاس

هون□رم□ند موکریان ئ□بوب□کر: س□رد□می ه□شتاکان ع□شق□ك ب□ هون□ر و ژیان ه□بوو

هون□رم□ند موکریان ئ□بوب□کر: من ل□ سوید ب□ر□خن□ی ل□زان□کان ز□ر شتی ژیانمی گ□□ی..

موکریان ئ□بوب□کر ی□ک□ک□ ل□ ژنیار□ ب□تواناکانی جیهانی موزیك ،ه□ر ل□ مندا□یی□و□ خ□ونی ب□ موزیک□و□ بینیو□، ب□ی□ ت□م□ن پ□نج سا□ان د□ب□ت ئام□ری ساز د□ژ□ن□ت، ئ□م هون□رم□ند□ و□کو پسپ□ر ئام□ری (چ□ل□) د□ژن□نت ب□□ام توانست□کی باشی ه□ی□ ل□ ژ□نینی ئام□ر□کانی ک□مان، ساز، عود.. دوای ئ□و□ی ب□پل□ی نایاب پ□یمانگ□ی هون□ر□جوان□کانی ب□شی موزیک ت□واو د□کات ب□در□ژ□دان د□چ□ت□ و□اتی سو□د ل□و□ ب□وانام□ی ماجست□ر ل□ بواری موزیك ب□د□ست د□ه□ن□ت، ب□شداری چ□ندین ک□نس□رت و ئاه□نگی موزیکی ل□گ□□ چ□ندین تیپی موزیکی جیهانی و□کو ژنیار□کی ب□توانا بوونی خ□ی د□س□ل□م□ن□ت خ□او□نی چ□ندین ڤیدی□ کلیپ□ ئ□و ه□میش□ خ□ی ب□ منتباری هون□رم□ندان (ئامانج غازی و ب□کر خالید) د□زان□ت ک□ل□س□ر د□ستی

ئەوان فەری ئەلف و بێی موزیك بووە، ئەمەش بە زیاتر ئاشنا بوون بەکارەکانی بە چەند پرسیارێك بەسەرمان کردووە.
هەڤپێڤین- کامەران حاجی ئیلیاس

*سەرەتا بابزانین دەسپێکی هونەریت چۆن دەست پێکرد؟
- دەستپێکی هونەرم بەشێوەیکی ئەکادیمی،لەپێمانگای هونەرە جوانەکانی هەولێر بوو،ئەگەر چی پێش بچمەپێمانگا ژنیاری ساز بووم بە جۆرێك چەند میلادی مقامێك لە ناو هاوڕێکانم و لە کۆبوونەوەی ماڵەوە دەژەنی، هەر ئەوەش بوو کە توانیم لەتاقیکردنەوەکەی پێمانگا قبوڵ بکرێم بەسەرکەوتووی وەربگیرێم، لە زەربەی فیستیڤاڵەکانی ناو پێمانگا بەشداری کارام هەبوو، دوائەوەی چوومە هاندەران لەوێش بەشداری چەندین کۆسەرت و ئاهەنگەکان لە بەنە نیشتمانییەکان کرد.

*هەرچەندە بەرزتان لە ژەنینی زەربەی ئامێرەکان توانستێکی باشتان هەیە ،بەڵام وەکو پسپۆری ئامێری چۆلەتان هەبژارد هەکارەکەی چی بوو؟

- ئەوەی راستی بێت ،من هەر لەمناڵیەوە حەزوو ئارەزووم لە ئامێری چۆلە بوو بەجۆرێك ئامێری چۆلە لەلام وەکو سیحرێك وابوو ،تەنیا گومم لێدە بوو ،لەبەر ئەوەی لەبنەماڵەیەکی کەم دەرامەت بووین بەڵادەیەك تەلەفزیۆنیشمان نەبوو، هەتا لەپێمانگاش وەرگیرام، ئامێری چەڵەم نە بینیبووە!، بۆیە کاتێ لەپێمانگا وەرگیرام یەکەم جاربوو ئامێری چۆلە ببینم بۆیە زۆر بەعشقەوە لە باوەشم کرد ،تا ئەو رادەیە زۆرێك لە هاوڕێکانم گاڵتەیان پێکردم هەرچەندە لەو کاتە هەندێك هەستم بە شەرم کرد بەڵام ئەو رۆژە رۆژێکی زۆر خۆش بوو بەمن.
*تۆ لەهاندەران دەژیت وەکو هونەرمەندێك جیاوازی کاری هونەری لە کوردستان و هاندەران لەچی دەبینیتەوە؟

- جیاوازیەکان زۆرن کاتێك تۆ لە ناو میللەتێکی هەژارو داروخاو دەیتە ناو کەمەڵگایەکی پێشکەوتووی ئەم گەردوونە و باسی موزیك بکەیت لەگەڵیان هەست بە جیاوازیەکی زۆر دەکەیت،من لە وڵاتی سوید لەرەگەی موزیك بژێووی ژیانی خۆم دابین دەکەم، بەونامەی ماستەرم لە کۆلێژی شاهانەی ستۆکهۆڵم بەدەست هێنا لە بەرزترین دەزگای هونەری سوێدی کاردەکەم لە بواری موزیك و سینەمادا بەتوانستی خۆم توانیم لەگەڵیان

بگونجێم لەرگەی هونەری موزیك توانیم شوێن پەنجەم دیار بێت.
*زۆرێك لە هونەرمەندان پێیان وایە سەردەمی هەشتایەكانی سەدەی رابردوو ،سەردەمی زێرینی هونەری كوردی بوو ئەوش هەمان بۆچوونتان هەیە؟ ئەگەر وایە هۆكارەكەی بۆ چی دەگەرێتەوە؟

- بۆچی ئەو سەردەمە عەشقەك هەبوو بۆ هونەر و ژیان كردن ،ئێستا شێوازی ژیان كردن گۆراوە، هونەری ئاستێ قینەی بۆهاكانی لە دەست داوە، كاتێ هەندێ لەو گرانیبێژانەی ئێستا لەرگەی نمایش كردنی چەند ئافرەتێك، رێزم بۆ ئافرەتان هەیە هەندێك لە هەوادارانیان سەیرو كلیپەكانیان دەكەن نێك لەبەر دەنگ و میلادی و تێكستی هەرلەبەر ئەمشۆپێك هونەرمەندی بۆ ئەزموون وازیان هێناو گرانی وتن هێناوە، بۆ راستی من بڕیم بەم و گەنجانە .
*تاچەند گرنگە ژنیار و گرانیبێژ كسانی ئەكادیمی بن هیچ نەبێت نەتە بخوێنێتەوە؟
ە- راستە هونەرپێش هەمووشتێك بۆهریە ،بەڵام ئەگەر هەر هونەرمەندێك لە هەربوارێك دا بێت بشێوەی ئەكادیمی بخوێنێت ئەوا هونەرمەندێكی پڕۆفیشناڵ بوون دێتە كایەوە، واتا لە پڕۆفشناڵیزمی خۆی دەبینێتەوە لە تیۆری و پراكتیكی دا، كاتێك ژنیار پڕۆفشیناڵ بێت بتوانی موزیك بخوێنیتەوە ،بنووسی،بیژنێت، بە ئەوەی بتوانیت لە گەڵ گرووپە جیهانیەكان كاری موزیك و بزنسی هونەری بكەیت لەم باسە دا نامەوێت قوڵ ببمەوە لە باسی هاوەنی و ستایلەكانی موزیك و وردەكاریەكانی تربكەم.

*رۆخنەگری موزیكیمان هەیە تاچەند بوونی رۆخنە گرنگە بۆ پێشكەوتنی هونەری موزیك؟

- رۆخنەی پڕۆفیشناڵ كاری رۆخنەگرانە،من لە سوید بە رۆخنەی لێزانەكان زۆر شتی ژیانم گەیم،لە بەوانامەی ماستەركەم پڕۆفیسۆرێكی سویدی گوتی" رۆخنەی عاقڵانە دەبێت پشنیار و هەڵسەنگاندن و ڕێنمای تێدابێت، بەجۆرێك نابێت لە جۆهری بابەتەكە كەم بكاتەوە بگرە هاندان بێت واتە رۆخنەی بنیاتنەر بێت ".
*لەم دواینەدا كارێك بە هونەرمەند خاتوو دنیا رزازیی ئەنجام دا ئەكرێت باسی چەنیەتی لە دایك بوونی ئەو بۆهەمە

بکات؟

- هونرمند خاتوو ،دنیا رزازی لە کنسرتکی لە شاری لەندەن پرسیاری ئەوی لەکردم بە نیازە لە ئەلبومەتازەکەی ئەم گرانیە بخوەنە منیش بە خەش حاییەوە قبوەم کرد ودواجار لە ستەدیوکەی خەم لە ماوەوە کاری تەمار کردن و ژەنین و میکسم بە ئەنجاماندا هیوادارم بەدەی هەموولایەك بەت.

*بەرنامەت نییە بگەریتەوە کوردستان ؟ هیچ بەرهەمی نوەت هەیە ؟

- لە راستیدا لەئەستادا لە بەرنامەم دا نیە بگەمەوە کوردستان چونکە کاری هونەریم و گرەبەستەکانم تەواو سەرقاییان کردووم ،لەوکاتەی زەر زەر تامەزرەم بگەمەوە کوردستان، بە ەام بەداخەوە هەتا ئەستا هیچ لایەنەك و دەزگاو میدیایەك،ئامادە نەبووە بانگەشتەکمان بکەن سەکەیەکم بە وابکەن، بە کنسرتەك ،سمیناریك ،پەژەیەك،لای خەشم بەتە پرسیار بەچی هیچ لایەنەك بانگەشتمان ناکەن بە ئەوی ئەو پەژە هونەریانەی هەمانە پەشکەش بە گەلەکەمان بکەین، لەو کاتەی من و چەندین هونەرمەندی تری، ەژانە لەسەر گەورەترین شانەی جیهانی لەگەە گەورەترین هونەرمەندانی ووەاتانی بەگانە نمایش و چالاکی گەورە ئەنجام دەدەین.

*ئەمە زەر سوپاس بەرەزتان دەکەین کە ئەودەرفەتان بە ئەمە بە سازدانی ئەم هەڤپیڤینە.

- منیش زەر سوپاسی ئەو بەسەرکردنەوەتان دەکەم دەستان خەش بەت.

کوا تازە بزەیی و ویژدانی ئینسانی؟.. د.هژار عوسمان مەعروف

لە پشا من ڕەخنە لە خەم دەگرم کە بە ئەندازەی گورەیی ئەوکارەساتی ڕەژەکانی سەرەتای مانگی ٨ ی ٢٠١٤ لە دەڤەری شەنگال بەسەر خوشک و برا ئیزیدیە کانمدا هات، هەوەستی هاوسۆزی و هاوئازاری و هاوخەمیی پەویستم نەبوە، توخوا بمبورن ئیزیدیە تەنیا جەهەراوەکان!!

(قاسم شەش) ی کوردی ئیزیدی لە ساڵیادی (٣ی٨ی٢٠١٤)ی کەمەکوژی و دەسدرێژیی جنسی کردنە سەر چەند هەزار لە کچان و ژنانی ئیزدیدا وتی: هەتا محمدی ئیسلام مابە و هەبە قەکردنی ئیزیدیەکان کۆتایی نایەت. بەمە ئاگری سۆشیال میدیای بانگخواز و سەلەفی و ئیسلامی سیاسیی سونیی تونديو گیگرت: مەلایەک داوای لە قاسم شەش کرد با فریای خەی بکەوە و داوای لێبوردن بکات دەنا گوێی دەبڕن، ئەمە خوێن حەڵاڵکردنی قاسمە ! دادگای لەکەیندەوەی موسڵ فەرمانی دەستگیرکردنی دەرکرد. کەپەی ئاگری ڕق و کینە و نابەخشندەیی دینی و مەزهەبی ، وەک ئاگرکانی خەلیفە ئەردوگان لە دارستانەکانی باکور و باشور و ڕۆژاوای کوردستان، تەشەنەی سەند و گەیشتە

پەرلەمانی عێراق و لەو (موسڵنا ئەمین) ی ئەندام پەرلەمانی یەکگرتوی ئیسلامی کوژاندیەوە وکردیە ماستاوەکی! ساردی کوردیی خۆش و کردی بە قوڵگی وشکی خوشک و برا عەرەبە موسوڵمانەکان دا و قسەکانی قاسم ی بە تاوان و تاوانێکی گەورە وترسناک دانا و داوایکرد داواکاری گشتیی عێراق زو دژی قاسم هەنگاوی یاسایی بنێ، ئینجا تاوانکانی داعشی گشتاند و لەسەر ئەزیدیەکانی کالکردەوە و وتی داعش دژی (کل البشر) واتا دژی هەمو مرۆڤایەتی بون، باشە داعشیەکان دەسدرێژیی جنسیان کردە سەر یەک کچ و ژنی موسوڵمانی سونی و شیعیی دوژمنیان؟ بەگومان نەخێر. کاک موسڵنا وەک زەربەی موریدانی تەوژمی باوی ئیسلامی سیاسیی کوردیی سەر بە بەگانە ئەم تاوانە گەورەیە کاە و بچوک دەکاتەوە ،هەندەکیان بەهانە و بەگەی بە دەننەوە کە ئەسڵەن هەر تاوان نەبوە چونکە ئەوانە شەیتان پەرستن و ژنەکانیان کە لە شەدا بگیرێن ئیتر بە پەی قورئان حەڵاڵی موسوڵمانە جەنگاوەرەکانە، باشە ئاخر خە ئەو ژن و پیاوە ئەزیدیانەی گیران و کوژران و کرانە کەیلەی جنسی و لە بازاڕەکانی ڕەقە و تەلعەفەر و موسڵ دا فرۆشران چەکدار نەبون وئەسڵەن لە مەیدانی شەدا نەبون!

(سیدە مەرگان) ی دەروننناس کە بەڵگەوبەری پرۆژەیەکی گەورەی نەونەتەوەیی دەروندروستیی ئەزدیە ڕاکردوەکان بوە لە کەمپەکانی هەولێر و دهۆک لە ٢٠١٨ و ٢٠١٩ لە کلیپێکدا دەڵێ: ژنێکی ٨٠ ساڵی ئەزدی بەی گەڵامەوە چۆن بە بەرچاویەوە داعشیەک کوڕەکەی کوشتوە و دەسدرێژیی جنسیی کردەتە سەر بوکەکەی و چۆن کچێکی ١٢ ساڵی کوڕەزایان فەاندوە و لە تەلعەفەر و لە سوریا وەک کەیلەی جنسی کڕین و فرۆشتنیان پێکردوە و دوای چەند ساڵێک لە یەکە لە شەڕکان دا کوژراوە.

دوای کارەساتی شەنگال ی سەر ئەزیدیەکان، لەکلیپێکدا پزیشکێکی کوردی ناوداری بانگخواز قسە بە موریدەکانی دەکات و دەڵێت شوکور ئەزیدیەکان کوردی باش نازانن و لە ڕەچەڵەکدا کورد نین (دیارە لای ئەم ئەوەی سەرانی نەبەت کورد نیە و کوردی نازانێت !)، بە گاڵتە و لاقرتیەوە پێیان دەڵێت شەیتان پەرستن ، ئینجا موریدە گوڵەیەکە مشک شەراوەکانی دەدانە قاقای پێکەنینێکی بەرز ، لە کلیپێکی تردا وا باسیان دەکات وەک باسی گیاندارێکی عەجایبی گەاوی لە مرۆڤ نزمتری ئەم ڕوی زەمینە بکات!

قاسم شەشە و قاسم شەشە ئەزدیەکانی تری کوردستان ئاگاداری تەواوی ئەم ڕاوبۆچونە دژە ئەزیدیە دژە مرۆڤایەتیانەن و بەچاوی خۆیان تاوانکانی داعشیان بینیوە و بیستوە و تێیدا ژیاون، ئاڵا ڕەشە کانی داعش بە (لا الە الا اللە محمد رسول اللە) وە بەسەریاندا

شکاوەتەوە و ئەوان لە ژێر سایەی ئەو ئالایەدا ئەو تاوانە گەورانەیان کردوە. تا ئێستا لە نزیکەی ٦٠٠٠ بە سەروشوێنی ئێزدیی ژن و پیاو هەشتا پتر لە ٢٠٠٠ یان دیارنین، ماون؟ دیلن؟کوژراون؟ کۆیلەی جنسی و کارکەرن لە مالی ئەمیرکانیان؟ لە پەرلەمانی کوردستان دا نزیکەی سێیکی ئەندامکانی (دیارە ئیسلامیکان بون) دەنگیان نەدا بە بە جینەسایدناساندنی کوشتاری ئێزیدیکان.
تا ئێستا من نەمبیستوە یەک حیزب یا کەسکخراوی ناسیاسیی (خێرخوازی و کۆمەڵایەتی و پزیشکی و..) ئیسلامیی کوردی لە هەر ٤ پارچەی کوردستان دا بە ڕونی و بە منجەمنجی فەلسەفیی خەدزڕەوە ئیدانەی داعش و ئەو تاوانە گەورەیان بکات و داوای لێبوردن لە ئێزیدیکان بکات چونکە لە ژێر ئالای ئیسلامدا کراوە!
تا ئێستا نەم بیستوە وەفدێکی کۆسمیی یەکێتیی زانایانی ئاینیی کوردستان یا زانایەکی ناودار و گەورەی ئیسلامیی کورد سەردانێکی بەڕێز و شکۆ ودەسەزانە و ڕاستگۆیانەی قوربانیانی تاوانی جینەسایدی سەر ئێزیدیکان بکات!
باشە ئیتر بە بەڵامانەوە سەیر بێت هەندێ لە کوردانی ئێزیدی لە کاتی نائومێدی و بیرهاتنەوەی ئەو کوشتارە یەک لە دوای یەکانەی لە ڕابوردودا کوردی سونی بە سەری هەناون، حاشا لە کوردبونی خۆیان بکەن؟
بە بژاردنەوەی ڕاکردن و شانەکردنی هێزەکانی زەرەقانیی ژێر سەرکردایەتیی پارتی و بە بژاردنەوەی بڕیارهەشتنی ئێزدیە بەگوناه و بێچەکەکان بە قەپاڵی تیمساحە دڕندەکانی داعش، بە ئاشتکردنەوە و گەڕانەوەی شکۆ و ڕێزی ئینسانی بە کوردانی ئێزیدی و بە بە کۆسمی ناساندنی ئەو پتر لە ٧٠ کۆمەکوژییەی کورد و تورک و عەرەبی موسوڵمان لە ڕابوردودا بە سەریان هەناون ، هەروەها لە هەموی گرنگتر بە ئەوەی ئیتر کەس نەتوانێ جارێکی تر وەک کەمینەیەکی ئاینیی لە ڕەگ و ڕیشەوە کوردی کۆسەن، دەسدرێژیان بکاتە سەر، دەبو لە مێژوە پارتی بە بە نەمرکردن و بیرهێنانەوەی زوڵمی درێژخایەنی سەر ئێزیدییەکان مانەمێنتێکی مەزن لە چیایەکی دەڤەری ئێزدیەکان هەکۆ کە هیچ هێزێکی ئاینی و نائاینی و سروشتی نەتوانێ تێکیبدات و بیسڕێتەوە!
دەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان (نادیە موراد) کچێ کوردە ئێزیدیە ڕزگاربوەکەی دەستی داعش و تاقانە کوردی هەگری خاتی نۆبل، ، ئاشتبکاتەوە و خەڵات و ڕێزلێنانی تایبەتی بە بکات.
مەرەق، هەر مرۆڤێک!! کە داخ و حەسرەت و تووڕەیی و ئەو نادادپەروەرییەی لێیکراوە لە دڵ و دەروونیدا پەنگ دەخواتەوە و دەستاتی نیە مافی خۆی بسەنێتەوە و کەسیش نێک هەر بۆی ناسەنێتەوە

بەکو گاتە و لاقرتی و پەکەنینیان دەت بە ئەش و ئازارەکانی ، ئیتر لات سەیرنەبەت لە چرکە و لە شوەنەکی وروژەنەر و هەژەنەردا بتەقەتەوە و مرەڤ بکوژەت، ماە کاول بکات و ئاگری تەبەردا و کفر بکات ، دە و دەشاو تەکەە بکات.
ئەوەی قاسم شەشە یش وا دیارە شتەکی ئاوا بەت، ئیتر ئەم هەچون و خەسورکردنەوە و کە-هستیریایەی بە چیە ! بە ەزان! ئارام ببنەوە و بگەنەوە بە دەزینەوەی چارەسەری کەشە بنەتی و هەر گرنگەکانی ژیانی ەژانەی خەتان و خەک.

من مناکەم ئەتیزمە، عەیبدارم!.. نەوزاد بەندی

سانە ئەبە مەتی مندالی کەمتوانا بە خەزانەکەم تازە بکەینەوە ..یاسایەکی حوکمەتی هەرەمە ، هەر خەزانەک مناەکی کەمتوانای تەدا بە ، دایک یان باوک ئەتوانن یەکەکیان سوود لەو مەتە سانەیە وەربگرن بە ئەوەی سەرپەرشتیی مناە کەمتواناکەیان بکەن .
تازەکردنەوەی ئەم مەتە سانە کەمەک ئیشی ئەوە ، ئەچیتە فەرمانگە ، پەیوەندی بە کارەکەتەوە ئەکەیتەوە ، نووسراوت بە ئەکەن بە فەرمانگە گشتییەکەت ، لە فەرمانگە گشتیەکەتەوە دووبارە نووسراو و ەاژەکەت بە چاپ ئەکەنەوە و ئەتنەرن بە بەوەبەرایەتیی چاودەریی کەمەایەتیی ، لەوەو نووسراو و دوو ەسمت لە وەردەگرن و ئەتنەرن بە لیژنە پزیشکییەکان ..لیژنە پزیشکییەکان فایلەک بە 500 دینار و وەسەکی 1000 دیناریت بە ئەبەن 4 ەسمت لە وەرئەگرن و ئەتنەرن بە لای پزیشکەکانی لیژنەی پزیشکیی ، ئەوانیش پەت ئەەن بە نیوەە وەرەوە بە ئەنجامەکەی ..نیوەە ئەیتەوە بە ئەنجامەکەی بە ئەوەی سبەینە بەیانی بچیتەوە بە بەوەبەایەتی چاودەریی کەمەایەتیی ، سبەینە ئەیتەوە بە ئەوە و کەمە ەسمی ترت لە وەردەگرن و نووسراوت بە دەکەن بە بەوەبەرایەتیی گشتی چاودەریی کەمەایەتیی .. ئەچیت بە بەوەبەرایەتی گشتی چاودەریی کەمەایەتیی ، سەر و خوار و ەاست و چەپت پە دەکەن بە ژوورەکاندا و .. دوای ئەوەی هەناسەت سوار ئەبە ، نووسراوەکت بە ئەکەن و پەت ئەەن بە دەستی خەت بیبە بە هەولەر بە وەزارەتی چاودەریی

کمایتیی .. ئچیت بو وزارتی چاودریی کمایتیی لو هولر ، تماشای مناکت ئکن ، هو ئدن پت بسلمنن کو ئم مناو پویستی بو چاودریی نییو ! به مرجو لو اپرتی لیژنو پزیشکییکاندا نووسراو پلی کمتوانایی 100% ..ئگر بت سلماندن کو پویستی پیتی ، ئوسا ئتنرن بو بووبرایتییکی تر و نووسراوت لو ورئگرن و پت ئن : بو ، خمان ئاگادارت ئکینو .. ئیتو بو سلمانی و دوای چندها ژ دیتو بو هولر و سردانیان ئکیتو ، چند ژوورکت پو ئکن و ..دواجار پت ئن بروو خمان بو پست ئینرین بو بووبرایتییو گشتییکی کو خت کاری تدا ئکیت ، دوای دو دوانز ژ سردانی بووبرایتییو گشتییکت ئکیتو ، ئن هشتا نهاتتو ..ئیتر ئیکیت بو ی کانی و سردانی ژانو هفتانی بو ئکیت ، هتا ئگات و چند ژوور و چاپ و هاتوو و درچووت پو دکن ، ئینجا پت ئن بو خمان بو پست ئینرین بو بووبرایتییکت کو هر لو سلمانییو ! ..ئو باشو بچی بو هولریش بو پست ناینرن و ئبو خم بیبم ؟ ئی ئگر بو پست ناینرن بو هولر ، بچی لنوان فرمانگکانی سلمانیدا بو پست کار ئکن ؟

ئیتر یاسایه و بایو ، بت نییو چند و چوون بکیت ..

دوای چند ژ ئچیت بو بووبرایتییکت ، پت ئن بو لو فرمانگکت نووسراوی لکترازان بنو بمان هتا نووسراوی کتاییت بو بکین ، ئچیت بو فرمانگکت ، پت ئن هتا لو بووبرایتییو نووسراوی متی سانت بو نکن ، ئمو ئاماژو بو چ نووسراوک بکین لو نووسراوی لکترازانکماندا ؟ ئگیتو بو بووبرایتیی ، ئن تو بو ، خمان بو تلفن تیان ئگینین ..

ئیت : بو کو بم ؟ ئی نووسراوی کتاییم بو ناکیت ؟

ئو بو سبینو ..!

ئیتر باسی هی چاپ و ئو شتانو ناکم کو زر جار لو ژووری حوتمو وک یاری مار و پیژو ، مارکو پتو ئدات ، ئبو بیتو بو ژووری یکم بو ئوی دالکی هو بکیت بو عین ..یان دوو خالی پیتی یکمت بو بکوژننو و بت بخنو سر پیتی سیم .. تانت جارکیان کو مامکیان دامو بو بووبرایتیی گشتی ، لو دوای چند ژوورک جا بیان درکوت ئم مامیو هی کسکی تر ، کو بو اکردن پم کرد بو مامدا و برو بووبرایتیی امئکرد چونکو نیو سعات کاتی دوام مابوو ، سوپاس بو خوا همان کات نفرکم بینی بو مامیکو

بە ئاکردن بەرەو لای من ئەهات ، ئاماژەی چاومان هەموو شتەکی حەل کرد ، چونکە نیو سەعات کاتی دەوام مابوو ، نەئەبوو چرکەیەکی بە فیە بدەین ، وەک ئاکردنی پەنجسەد مەتری بەریدی ئەمپیی ، لە چرکەیەکدا مامەکانمان ئا و گە کرد و هەر یەکەمان بە ئاکردن چووین بە لای ئیشی خەمانەوە ، ئەو مامەی کوەکەی منی بە هەە پەدرا بوو ، منیش هی کوەکەی ئەوم پە درا بوو ..

حەزیش ئەکەم لە کەتایی ئەم باسەدا باسی سەکشنەکی ئەم ووەاتی دامەزراوەیەتان بە بکەم ، بە نمونە لیژنەی پزیشکیی .. هیچ پارکەک بە ئوتومبیل لە ئارادا نییە ، پەلیسی هات و چەیش ئەو ئاستە شەقامەی بەردەم لیژنەی پزیشکیان بە خەیان و مەتا پەتەقاییەکان و هەمای ئاوەستان قەدەغەیە تەنیوە ، نەک ئوتومبیل ، تەنانەت چەلەکەیش ناتوانە و بەی نییە بنیشەتەوە ، ئیتر منای ئیفلیج و کوەر و کە و هەموو جەرەکان بە باوەش ئەگەیەنرەنە لیژنەی ئازیز ..هەر بەیە منیش لە دووریی زیاتر لە کیلەمەترەکەوە ئوتومبیلەکەم پارک کرد و لەگە کوە ئەتیزمەکەم وەک تیر بەرەو لیژنەی پزیشکیی دەرچووین ، لە بنی کالەی بەاندی FELA ی کوەکەم نیوەی لە بەوە و کەوتە تەپە و دومبکەلدان ، لەگە هەر هەنگاوەکدا چەپەیەک یان چەقەنەیەکی لە دەدا ..پەش ئەوەی بگەینە لیژنەکە ، بە تەواوەتی لە بەوە و .. کوەکەم بنی پەاوەکەی هەگرتەوە وەک ماسی پانکە وابوو بە دەستیەوە .. ووتم بەم ماسییە پانکەیەوە بچینە لای پزیشکەکان ەنگە وا بزانن لە ئاوە ماسییەوە هاتووینەتەوە و کوەکە هیچ عەیبی نییە .. هەر بەیە لە حەوشەی لیژنەکە و لە ژەر دارکاژەکا ، بنەکەمان بە ئەمانەت دانا ، فایلفرەشەکە ووتی منیش ئاگام لەی ئەبە ..

کە چووینە ژووری پزیشکەکان ، ئەوە هیچ بە خەرهاتنیان نەکردین ، تەنانەت سەیریشیان نەکردین ، وەک دوو تاوانبار لە بەرامبەریان دانیشتبووین ، دانەیەکیان کە گەنجترینیان بوو ، ووتی : کوا دایکی ؟

ووتم : دایکی بە چییە ؟ لە پرسەدایە ، خەسووم پەر مرد ..

هیچیان نەیانووت خەتان خەش بن ..

سەیر ئەکەم ، سەیری یەکتر ئەکەن .. !

لە دەی خەمدا ووتم با وەزعەکە کەمە ئارام بکەمەوە ، لەو کاتەی یەکەکیان بە تەواویی هەز و تواناوە پەی ووتم : تە چەن وا قسە لەگە مندا ئەکەی ؟(دایکی بەچییە) یەعنی چی ؟

ووتم : خەم 35 ساە لە تاقیگەی نەخەشخانە کار ئەکەم ، بە ئەم لیژنەیەیش سانە دایکی لەگە کوەکەدا دەت ، ئەستا لە پرسەدایە

..
ئەوەی ناوەڕاستیان دەم و چاو خەمۆک بوو ، کە زیاتر سەروپەڕشکی بیر خستمەوە ، بە هیچ جۆرێ تەماشایەکیشی نەکردین ، واتا 35 ساڵەکەیش دەردی نەخوارد .. هەتا دانیەکیان ووتی من ئیاناسم ، قینەکا بەی ئەکەین با بڕوات ، ئینجا بە چپە لەگەڵ دەم و چاو خەمۆکدا هەندە قسەی کرد کە ناوەکەی بە (ئەڤـ …) دەستی پێ ئەکرد لەگەڵ سێ پیتی ترا ..
جا چاوی بڕرز کردەوە و ووتی : (بەخێر بێی)
بەڵام ئەوەی کە من نەمزانیبوو بە جوانیی قسەی لەگەڵدا بکەم ، پێی ووتم : کوا نوسخەی لیژنەی پزیشکیی پار ؟
ووتم : پێم نییە ..
ووتی : چی لێ نووسرا بوو ؟
ووتم : ئەتیزم ، پلەی کەمتوانایی لە سەدا سەد ..

بەڵێ ! من عەیبدار بووم ، ئاخر کوێکەم ئەتیزمێ .. ئەبێ هەموو شتێ قبوڵ بکەم ، تەنانەت 35 ساڵ خزمەت لە بواری تەندروستیدا دەرد ناخوا ..
(سێ پیتەکەیش ، پارچەیەکە لەناو کەمپیوتەر و تابلێت و مۆبایلا ، 2 و 4 و8 و 12 یشی هەیە ، هەتا زیاتر بێ ، پەسەسەری ئامڕازکە خراتر ئەبێ و نرخەکەیشی گرانتر)

ئەستا ئیتر خەتان سەرپشکن لەوەی پێ ئەکەنن یان ئەگرین ..

پاڵەوان.. چیرۆک\ نووسینی: ئامانج شەروانی

هەنگاو بە هەنگاو بەرەو ناوەڕاستی گۆڕەپانەکە دەهات، متمانەیەکی زۆری بە خۆی هەبوو، سەیرکەی ئەملا و ئەولای کرد، بزەیەکی هاتە، تا چاو بە دەکات خەڵکە، تا دێ حەز دەکات هاندەر. لە شوێنی خۆی ڕاق ڕاوەستا، سەری هەڵبڕی، ناوی هاکابڕاکەی خۆی خوێندەوە، لە دوازدە جاران، دەی پەکابوو.
چاویلکە تایبەتەکەی لەچاو کرد، هەدفەنەکەشی خستە سەر گوێیەکانی،

دستکانی لسر دمانچک و نووکی دمانچکشی ئااستی نیشانک کرد. سیرکی دوروبری خی کرد، ئای سووری واتکی ئو گپانی پشیبوو. مووچککی پدا هات و لد دوو ساوکی بسرک و باوکی نتویی واتکی نارد.
لاقی چپی هنگاوک برو پشو هانی، پیکانی لسر زوییک توند توند چسپاند، ملی خی بپشو برد و سیری کونی نیشانی دمانچکی کرد. پلی خی هدی هدی گرژ کردو، گوللی یکمی تقاند. شرااق، حپساو ما، گوللک بسر سری نیشانکدا یشت و نیپکا.
کمک شژا، سیری اهنرکی کرد، نائومدی لچاوانییو خوندو، خی خ کردو، ئمجاریان جوانتر لنیشانک وردبوو، لدی خیدا گوتی: «ئمجاریان دیپکم و سری اهنر و سرککمان برز دکمو.»
گوللیکی تری تقاند، ئمشیان کتومت وک ئوی پشوو بوو. هاندران شژان، اهنر دپکی سری خی وکوو پندلی کاژرکی دیواریی کن دلقاند. شرم سرتاپای داگرت، سری خی نزم کردو، ئارق بلشیدا وکوو باران دچاو، «ئاخ، چیم بسر هات! ئو چ ئابووچوونک!»
زری لخی کرد، تا هرچی بیری خراپ لمشکی دربکات، بهواشی لبر خیو دووباری دکردو: «د هوم ماو، ئگر هر هموویان نپکم ئوا دبم بنشت خشی سر زاری مندان، ئوا سری سرککمان شد دکم، د هو، تنها د هو!»
چاوکانی خی نوقاند، ویستی بهر جرک بت هزر و هشی خی چ بکاتو، هدفنکی لسر گویکانی لادا و برو لایک فی دا، چاویلککی داکند، چاوکانی نوقاند، بساتک کوت نو گژاوی ئندشان، هاواری مندا بباوککانی هنایو پش چاوانی. هاوار پ لداخوازییکان، هاوار پ لپاانوکان. زیی دایککانی هنایو یادی خی، زیی پ لترسکان، زیی پ لتکایکان. لاشی باوککانی هنایو یادی، لاش تهدراوکان، لاش شلمکوت کراوکان.
بیری خی هنایو، ک ئمیان بباوکی نتوییان، ئمیان بنژادکیان. گورگکانی هنایو یادی خی، گورگ دکان، گورگ برکان! خی خزاند نو گژاوکی قوو، خی لپنا گاشبردکو بینییو، لنچیرکی م ببوو، لباوک بتاوانکی برانبری. دستکی لگیرفانی و دستکی تریشی لسر دمانچکی، گریانی مندا کان و دایککان لگویکانی دزرنگانو، چژکی بپایانیان پ دبخشی!

بەبەباکییەو پلی بە دەمانچەکەو نا، یەک، دوو، سە، دە گوللەی بەقی پەکاند، هەر هەموویانی خواند کەللەسەری ئەو باوکە بەتاوانە! قیژەی مندا□□کان بەرزبوونەو، زیە□ی دایکەکان ئەم گە□□پانەیان خستە لەرزە! دەنگی هاندەران هەتا کە□□کەی ئاسمانە بەرز بووەو! ئا□ا سوورەکان بەری ئاسمانەیان گرت! گورگە بەرەکان کەوتنە لوورەلوور، □اهەنەرەکەی لە خەشیاندا شاگەشکە بوو!

نووسینی: ئامانج شەروانی

==========

تەبینی: هەوەنی ئەم چیرەکە (یوسف دیکەچ)□، کە زەربەی ژیانی خەی وەکوو جەندرمەیەک و بکوژەک لە سوپای تورکیا بەسەر بردبوو، دواتر وەکوو پا□□وانەکی نیشانەگرتنەو لە ئە□□مپیادی پاریسی ٢٠٢٤ ناوبانگی دەرکرد.

پوولسالاری.. شیعری ستار ئەحمەد

دیوارەك و وەنەی بتەك
مەزەك و هەشت گەرە شەوەن
دوازدە لەقتەو
یاری کردن بەنەوت و خوەن
هەرەمەك لەزەی پارە
کەمە□□ك بادە نەشکەرو
خەکەك سایەی بن دیوارە
چوار پەنج کەنا□ دزو ساختە
هاژو هوژی سەر شاشەکان
سەفەری وەات و شاران
بە حورمەتی و پەیمان شکان
سەرقا□کردنی پیرو کا□
دەە □اوکە و چاوەوانی
دوو کەرتی ئایندەی گەلەك
ئەم□□ چاکتر لەبەیانی
وتەی چەورو قسەی قەەو

دروشمی ئاۆ و ژەنگاوی
میللەتێکی پەست و نوستوو
خۆیان کردۆتە نێو چاوی
ئەمەیە جیهانی ئەمڕۆ
ئاژانسی پارە سالاری
گەر قەڵەو چاوچنۆکیت
لێکۆڵی خۆباتا دیاری

ستار ئەحمەد

ژیانی کۆمەڵایەتی منداڵ؛ لە شیعریی (منداڵی درزن)ی ئەحمەد عارفدا.. عەبدوڵا سەرمان(مەشخەڵ)

دەق و ڕەخنە

ئەم شیعرەی کاک ئەحمەد عارفی شاعیر (منداڵی درزن)، مژووی نووسینی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٩٢، بەڵام بڵاوپێیەی کە جارێکی تر لە پێیجی تایبەتی خۆی لە تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووک داینا وەتەوە، مانای وایە کاک ئەحمەد هیچ کۆشێکی لەسەر شیعرەکە و ناوەڕۆکەکەی نییە. من لەڕدا هەوڵ دەدەم شیعرەکە دابنەمەوە و ئینجا وردە وردە دچمە سەر ئاستی بابەتەکەم کە کۆشکانی پەروەردەیە و لەڕگەی شیعرەکەوە کە شیعرێکی تەعلیمییە، تیشکێک دەخەمە سەر تەوانینی شاعیر بۆ پەروەردە و بنەماکانی پەروەردەی منداڵ لە کۆمەڵگەی کوردیدا.

دەقی شیعری منداڵی درزن

منداڵێکی چاو چنۆک

پیس و چڕپڕ ، گرینۆک

لە کەانا لاسار بوو

ئازای گیانی زامدار بوو

لەم گەلاوە بە ئەو گوفەک

هاورەی تانجی و تووڵە و سەگ

کەسە نەبوو خەشی وە

دەە نەبوو بەی سووتە

رەژە ەەکەوت ئاوا بوو

چاو چنەک لە ئاوا بوو

بەوپەری بەشەرمییەوە

لە دەو ناسەمەوە

مندانانی بەزار کرد

هەندەی بە درە هاوار کرد

تا لەناکاو گابەردە

بەی بوو بە بەاو دەردە

خوەنی تەکەە بە ئاو بوو

خەکی و خەشی ەزگار بوو.(١)

ژیانی کەمەایەتی مندانی کورد

ئەم حیکایەتە تراژیدییەی کاک ئەحمەد عارفی شاعیر، هەر تەنها حیکایەتی مندانەکی درەزنی نەو دەقەکە نییە، بەکوو حیکایەتی دەیان و سەدان مندانی نەبوون و هەژارن، کەلە گەکە هەژارنشینەکان و لە پەراوەزی شارەکاندا ژیاون و دەژەن. ئەو گەکانەی کە جگە لە خانووی نزم و شەدار و بە خزمەگوزار کە دیمەکانیان ەنگدانەوەی بەدەرامەتی و دەستکورتییانە، شتەکی تری تیا نابینیت. لەر لەم گەکە تاریکانەی قەراغ شارەکان، مندانە بزەو و شەانیی و کراس و شەوا دەاو و چەقاوەسووەکان دەژەن، ئەو

منداڵانی کە خەزانەکانیان ڕۆژ تا ئێوارە لە هەوڵی ئەوەدان بتوانن پارووەنانێک بە ئەو منداڵە چاوەسوانە پەیدا بکەن. سیستەمی دەوڵەتی سەرمایەداری بەجۆرێک کەمەنگەی شواندەتە سەریەک و خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کەمەنگەی بە جۆرێک لەقاڵبداوە کە مرۆڤەکان هەر فریای ژیانێکی مامڕوماژی بکەون، نەک ژیانێکی ئینسانیی شایستە بە مرۆڤی سەردەم. کاک ئەحمەد عارف ئەم ڕاستییە نابینێت یان دەیبینێت و خۆی لە لادەدات و هاتووە منداڵەکی بە موجەددی وەرگرتووە و وەنای کردووە. وەک ئەوەی منداڵانی خەڵکی ستەمدیدەی کوردستان هەموو پشتە و پەرداخ و خاوەن ڕەوشتی بەرز و ڕاستگۆ بن و تەنها ئەو منداڵە درێزن بێت. با بزانین چۆن؟

با سەرەتا لە ناونیشانەکەوە دەست پێبکەین. کاتێک دەقێک دەنووسرێت، جا شیعر بێت یان چیرۆک یان ڕۆمان یان شانۆگەری، یەکەمین بەرێککەوتنی خوێنەر و دەق، لەرۆگەی ناونیشانەکەیەتی. ناونیشان گرنگییەکی زۆری هەیە. هەڵبژاردنی ناونیشان هەر بەتەنها وابەستە نییە بە ناوەڕۆکی دەقەکەوە، بەڵکوو وابەستەش بەو هەلومەرجە سیاسیی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و مەعریفییەی ئەو چین و توێژە کۆمەڵایەتییەی کە دەقەکەی ڕووبەڕوو دەکرێتەوە. شاعیر لە هەڵبژاردنی ناونیشاندا (منداڵەکی درێزن) دەیەوێت دیوی ناشیرینی قوربانییەکمان نیشان بدات کە هەموو دەزانین ئەو قوربانییە، قوربانی چ سیستەمێکی چینایەتی دەدەق. ئەوەی کاریگەری لەسەر منداڵ دادەنێت جگە لە خەزانەکەی، قوتابخانە و دەزگا میدیاییەکانی دەوڵەتن. جارێ گرنگە خەزانەکان بزانن چۆن منداڵەکانیان پەروەردە دەکەن و لەوەش گرنگتر خودی خەزانەکانن کە ئایا تا چەند خوێندەوار و تێگەیشتوون و زانستییانە بیر دەکەنەوە. ئایا ئەو دایک و باوکانە چەند لە جیهانی منداڵەکانیان تێگەیشتوون؟ ئەو دایک و باوکانە چەند لە بنەماکانی پەروەردەی منداڵەکانیان حاڵی بوونە و چۆن دەتوانن وەڵام بە داخوازییەکانی منداڵەکانیان بدەنەوە؟ ئایا دەشێت چیرۆکێک بنووسین بەناوی شازادە ولیەمی چەمن؟ نا ناکرێت. بۆچی؟ چونکە شازادە ولیەم لە چینی بەرژوایی و فەرمانڕەوایە و دەوڵەمەندە و دەیان بەردەستی هەیە و مەحاڵە شازادە ببینین چەم بە لووتیا شۆڕ بێتەوە. باسکردنی چیرۆکێکی لەوجۆرە بەسە بە ئەوەی بە شێت و نەزان و بێئاگات ناوزەد بکەن. بەڵام نووسینی چیرۆکێک یان شیعرێک لەسەر منداڵەکی چکنی ڕەحیماوی گەڕەکی شاری کەرکووک، یان گەڕەکی باداوی شاری هەولێر ئاسایی و ڕەنگە دەیان دەستخەشیت لێبکرێت. هەکارەکەی ئاسانە. لە گەڕەکانی ڕەحیماوە و باداوە منداڵان بەزەری لەو خەزانانەوە دەن کە بەپێی پێویست خوێندەوار

نین و دایکان و باوکان هۆشیاری پۆیستییان لەسەر پەروەردەی منداڵ نییە و تەنانەت ڕۆژ نییە منداڵەکانیان لەسەر لاساریی و چەقاوەسوویی دارکاریش نەکەن. ئەوەی هۆشیاری کۆمەڵایەتی دیاری دەکات واقیعی کۆمەڵایەتییە.(٢) هۆشیاری دووا کەوتووانەی خەزانەکانیش هەر واقیعی کۆمەڵایەتی کوردستان دیاری دەکات.

منداڵەکی چاو چنۆک

پیس و چڕپڕ ، گرینۆک

لە کەنا لاسار بوو

ئازای گیانی زامدار بوو

لەم گەلاوێ بە ئەو گوفێک

هاوڕێی تانجی و تووڵە و سەگ. (شیعری منداڵەکی درزن ئەحمەد عارف)

ئەم سیفەتانەی دراونەتە پاڵ ئەم منداڵە (پیس، چڕپڕ، چاوچنۆک، گرینۆک، لاسار، هاوڕێی تانجی و سەگ)، وێنەیەکمان نیشان دەدات، کە منداڵەکە بە ناشرینی ببینین. سیفەتە نیگەتیڤەکان وەک بەشێک لە فەرهەنگی دووا کەوتووانەی کۆمەڵگە داهێنراوی ئایدیۆلۆژیا و بیروباوەڕی زاڵی نێو کۆمەڵگەیە. بیروباوەڕی زاڵی نێو هەر کۆمەڵگەیەکیش بیروباوەڕی چینی دەسەڵاتدارە.(٣) جا ئەو دەسەڵاتدارە خاوەن کێڵەکان یان دەرەبەگەکان یان سەرمایەداران بن. ئەو سیفەتانەی شاعیر لەم سێ دێڕەدا ڕیزی کردوون، دوو جۆرن، جۆرەکیان سیفەتگەلێکی نیگەتیڤن و دوادەیان سیفەتی پۆزەتیڤە، بەڵام لای شاعیر بە نیگەتیڤ ڕیزبەند کراوە. پیس، چڕپڕ، چاوچنۆک، گرینۆک، لاسار نیگەتیڤن، بەڵام بۆچی دەبێت هاوڕێکردنی تانجی و سەگ نیگەتیڤ بێت؟ بۆچی هاوماڵیکردنی سەگ کارێکی دروست نییە لای شاعیر؟
بەبۆچوونی من هەیەکەی باکگراوندی کلتووری کوردیی شاعیر نییە، چونکە لە فەرهەنگ و کلتووری کوردیدا سەگ هاوماڵ و هاوڕێیی مرۆڤە، بەڵکوو کاریگەری باکگراوندی کلتووری ئاینییە کە شاعیر سەگ بە ئاژەڵێکی پیس وەسف دەکات. (ڕەنگە حیکمەت یان هەکاری قەدەغەکردنی بەخێوکردنی سەگ لەلایەن ئیسلامەوە بە مەبەستی تر جگە لە ڕاوکردن یان پاسەوانی: ئەوە بێت کەپاک نین و پیسن و تەنها بە حەوت شوشتن نابێت کە یەکێکیان بە خۆڵ یان سابون بێت، پاک نابنەوە. یان لەبەر ئەوەی ڕەگەزی لە چوونە ژوورەوەی فریشتەکان دەکەن کە بەندەی بەڕەزی

خـــودان و بوونیـــان دەرکەوتنـــی ئەحمەتـــی ئاوە بەرامبەر بە بەندەکانی.)(٤) ئەم دیدگایە دیدگای زەربەی خەنکی کوردستانە. لەکاتێکدا سەگ وەک هاوەڵ دەتوانێت لە ماڵدا لەگەڵ مرۆڤەکان بژێت و منداڵەکانیش فێری خۆشەویستی ئاژەڵیان بکەن نەک نەفرەت و قەلەبوونەوەی ئاژەڵان.

تا لەناکاو گابەردە

بەی بوو بە بەناو دەدە

خوێنی تەکەڵە بە ئاو بوو

خەنکی و خۆشی زگار بوو. (شیعری منداڵەکی درەزن ئەحمەد عارف)

دەڵێقی شاعیر دژ بە منداڵی درەزن هەندە لەسەرە کە بە مەرگی ئاوە منداڵە خەرلەخە نادیوە دڵشاد بێت و خەنکیش پەیان خۆش بێت کە ئاوە منداڵە درەزنە مردووە. ئایا ئەمە چەند لە واقیعی کۆمەڵایەتی ژیانی خەنکی هەژاری کوردەوە نزیکە؟ نەخێر بە هەزاران فرسەخ دوورە. ئەمە ناحاڵیبوونە لە واقیعی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی کوردیی، ئاگینا هەموو دەزانین مردنی منداڵەکی خەزانەکی هەژار با درەزنیش بێت، چ کارەساتبارەکە و چ تراژیدیایەک دەخوڵقێنە، نەک خەنک دەخۆش بکات و کار بگات بەوەی ئاو دەخۆشیە ببێتە بابەتی دەڤەکی شیعریی تەعلیمی لای شاعیرەک کە شیعر بە منداڵان دەنووسێت.

لایەنی فەربوون لە شیعری منداڵی درەزندا

لایەنی فەربوون لەم شیعرەی شاعیر، فەربوونەک نییە لە دیدی ئەنسانی هاوچەرخەوە سەبارەت بە کێشەکانی منداڵ و ژیان، بەڵکوو هەنگدانەوەی تەگەیشتنەکی پاسیفیستی دووا کەوتوانەیە کە منداڵ بەرەو شەواندنی زیاتر و دوورکەوتنەوەی لە جیهانی تایبەتەکەی خەی پاڵ پەوەدەنە. کاتێک شاعیرەک شیعر بە منداڵ دەنووسێت، دەبێت ئاگاداری جیهانی تایبەتی منداڵ بێت، دەبێت بزانێت چ شتێک منداڵ و بیرکردنەوەی منداڵ فراوانتر دەکات و گەشەی پێدەدات؟ دەبێت بزانێت قەناغەکانی منداڵ بناسێت و پەویستی تایبەتی هەر قەناغێک هەست پێبکات. دەبێت ئاگاداری بنەماکانی پەروەردە و فەرکردنی هەر قەناغێکی منداڵ بێت و بەرپرسیارانە دەست و پەنجەی لەگەڵدا نەرم بکات. دەبێت هەڵومەرجی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە تێبگات و ئینجا دەست بە قسەم بەرێت و قسە بە منداڵ بکات و ئامۆژگاریان بکات.

بەپرسیاری بەشەرمییەوە

لە دەو ناسنامەوە (شیعری منداڵکی درزن ئەحمەد عارف)

با لێرە بپرسین شاعیر چی فێری منداڵ دەکات؟ دەڵێت بەشەرمی واتە بە چاو و ڕوو واتا بەڕێز. واتا منداڵکی بەڕێزی چاوقایم. ئەمە هەموو لەسەر بەهای کەمڵایەتی ڕێز کەکین و دەزانین منداڵ و گەورەی بەڕێز جگەی خۆشویستین. بەڵام چی وا لە منداڵ دەکات بەڕێز بێت؟ چی وای لێدەکات شەرم نەکات. گرێی ناحاڵیبوونەکە لێرەدایە. پەروەردەی ڕۆژئاوا پەروەردەیەکە لەسەر بنەمای ڕێز و شەرم نەکردن. ئەوان منداڵ وا بار دەهێنن شەرم نەکات. بەشەرمی سیفەتێکی باشی منداڵ و گوزارشتە لە کەسایەتی بەهێزی منداڵ، نەک سیفەتێکی خراپ بێت. منداڵی شەرمن منداڵی لاوازە و کەسایەتی پتەوی نییە. بۆیە شاعیر لە ناهەشیاریەوە ئەم سیفەتانە (پیس و چڕپڕ و چاوچنۆک و گرینۆک و لاسار و هاوڕێی تانجی و سەگ و بەشەرم و بەزارکەر و درزن لە گەلاوێژ بەر تاشەدردەک دەکەوێت و دەمرێت) ئەمە پێیامی شیعرەکەیە و دەیەوێت بڵێت منداڵینە ئەوە وا مەبن، پیس و پەخە و چاوچنۆک و لاسار و درزن مەبن و هاوڕێیەتی تانجی و سەگ مەکەن، شەرمن بن، بەئەوەی پەمان بڵێت ئەمە چۆن دەبێت و چۆن دەتبووون!. ئایا دەتوانین ئەم ئامۆژگارییانەی شاعیر لەسەر لافیتێک بنووسین و بچین لە گەڕەکە هەژارنشینەکانی شارەکانی کوردستان هەڵیواسین و ئیتر دنیا دەبێتە شامی شەریف؟ یان دەردەکە لە جێیەکی تردایە و شاعیر نایەوێت خەی لەقەڕەی بدات. باشە گوناهی منداڵی کوردستان چییە ئەم جۆرە شیعرە دووای وتووانیان بخێنە بەردەست و بەم تەرزە لە شیعر فێری باڵەفڕەی ژیانیان بکەیت؟ ئایا منداڵانی کوردستان شایانی ئەمجۆرە پەروەردەیەن؟ ئایا ئەم شیعرە بە کام لە چوار قۆناغەکانی پەروەردەی منداڵ نووسراوە، قۆناغی ئەندێشەی بەستراو بەژینگەوە یان قۆناغی ئەندێشەی ئازاد یان قۆناغی منداڵێتی یان قۆناغی ئایدیالیستی؟(٥) دیارە هەریەک لەم قۆناغانەش تایبەتمەندی خۆیان هەیە. من ناڵێم باسی سیاسەت و ئابووری بە منداڵ بکرێت، بەڵام دەڵێم لە ڕوانگەی تێگەیشتن لە دۆخی ئابووری و کەمڵایەتی و سیاسی کەمگەوە دۆخی منداڵان تێبگەین و لێوەوە قسەیان بە بکەین. شیعری فێرکاری منداڵان دەبێت زانست و خۆشویستی بکاتە بناغە و لێوەوە منداڵ بەرەو ئاراستەیەکی تەندروست ببات، نەک ناشیرین و قێزەوەن نیشانی منداڵ بدات و بیکاتە دوژمنی ئاژەڵ. ئا لێرەوەیە نەوەی دوای نەوەی منداڵ لەبری چەواقوسوویی و کاری ناشایستە و ناشارستانی ، منداڵی تەندروست و

چالاک و زانتسخواز و ئینسان دست دنه میدان. ئمه ئو ئرکیه که ههخنهی ئدبی کوردی دبهت پهی ههبستهت و ئهنجامی بدات. لهردا من لهگهه کاک ئهحمهد عارفی شاعیر کهکم که دههت: (هوه بدرهت له رهگای ههخنهگرانهوه تاوتوهیهکی پاک و پیس یان چاک خراپ بکرهت و ببه به بهربهست له بهردهم بهاو بوونهوهی بهرههمی کاه و کرچ)(٦) .

ئهنجام

شاعیر لهشیعری مندالهکی درهزندا وهکو فهرکارهک هاتووه کهمهی سیفهتی نیگهتیڤی داوهته پاه مندالهکی درهزن و وهنهیهکی ناشیرینی ئهو مندالهی نهخشاندووه که ههموو بهنهفرهتی بکهین، بهئهوهی لهو ژینگه سیاسی و کهمههایهتییه تهبگهین که ئهو مندالهه و خانهوادهی ئهو مندالهی تیا دهژین. لهوهشهوه ئاراستهی کار به خزمهت فراوانکردنهوهی ئاسهی تههوانینی مندالهان دیاری بکهین و بناغهیهکی تهکمه و پتهو له خهشهویستی نهوان ئینسانهکان و ئاژهه و زیندهوهران و ژینگه بنیاد بنهین. مندالهان ئهو سامانه گرنگهی کهمههگهن که دهبهت زهر ههستییارانه بابهتی دهقه ئهدهبییهکانیان به ههبژهرین و به بنووسین، به ئهوهی ئایندهی کهمههگه به دهستهکی زانستخواز و پهشکهوتوودا بسپهرهت. شاعیر لهم شیعرهیدا نهیتوانیوه شیعرهک په به بالهای پهیامهکهی بنووسهت و لهبری پهیامهکی ئینسانیی، بهداخهوه هاتووه خوهنهر و مندالهانی هووبههووی پهیامهکی دوواکهوتووانه کردووهتهوه. ئهمهش ئهگهر زیانی نهبهت، ئهوا هیچ سوودهکی به ئهدهبی کوردی و پرهسهی فهربوون و پهروهردهی دروستی مندالهه تهدا نییه.(٧)

عهبدوهاه سههمان(مهشخههه)

٦ ی نیسانی ٢٠٢٤

سهرچاوه و پهراوهز

(١)مندالهی درهزن نووسینی ئهحمهد عارف پهیجی تایبهتی تههی کهمههایهتی فهیسبووکی نووسهر پهستی ههژی شهشی نیسانی ٢٠٢٤. من ههنده ههههی تایپم به هاست کردهتهوه.

(٢)اسس الآشتراكية العلمية المادية التاريخية تآليف ف. گيبلى و م.

گوفالزون نقلە من الروسية احمد داود اصدار دار الجماهير ، دمشق ١٩٦٧ ص ٦٤.

(٣)کارڵ مارکس و فریدریک ئەنگڵس مانیفیستی حیزبی کۆمۆنیست وەرگێڕانی بۆ کوردی موسڵیحی شەخولئیسلام (ڕێبوار) چاپی دووەم لاپەڕە ٢٨.

(٤)بڕوانە هەردوو فەتوای ئیسلامی ژمارە ٢٥٤٣١ و فەتوای ژمارە ١٤٧٣٥ سەبارەت بە سەگ کە لە سایتی (اسلام ویب)دا هاتووە. https://www.islamweb.net/ar/fatwa

(٥)شیعری فەرکردن لە ئەدەبی کوردیدا ئەحمەد قەرەنی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس چاپی یەکەم هەولێر ٢٠٠٧ لاپەڕەی ١٨٠ و ١٨١.

(٦)ڕوخنە نووسینی ئەحمەد عارف پێیجی تایبەتی تێزی کۆمەڵایەتی فێیسبووکی نووسەر پەستی ڕێژی دووی ئازاری ٢٠٢٤.

(٧)من نامەوێت لێرەدا هەڵەکی ڕاست و چەپ بەسەر نووسینەکانی کاک ئەحمەدی شاعیردا بهێنم و هەڵەکانی یەکسان بکەم بە سفر. کاک ئەحمەدی شاعیر گەلێ هەوڵی تری هەیە کە جێگەی دەستخۆشین.

داگیرکارییەکانی سوپای تورکیا.. عوسمانی حاجی مارف

ئەنقەرە بەهەمان ئەو ئاستەی لەبەرامبەر سوریادا ئەپەراسیونی سەربازی ئەنجام دەدات، هەوڵدەدات بە قەبارەیەکی بەرفراوانتر کەنترۆڵی تەواوی بەسەر سنوورەکانی لەگەڵ عێراقدا بسەپێنێت.
ئەم هێڕشانە زیادەڕەوی لە سیاسەت و نەخشەی ئەردۆغاندا، بە دەستپێکردنی هێرشکی گەورەیە، کە سنوورەکانی هەرێمی کوردستان بە یەکجارەکی و بە هەمیشە لە پەکەکە پاکبکاتەوە. هەرچەندە ئامانجی ئەم داگیرکاریەی ئەستای تورکیا بە سەر هێندە ناوچەی هەرێم واوتر لەوەی پاکردنەوەی پەکەکەبێت، ئەوەش کە جێگای سەرنجە بڕپرسانی عێراق، ئەم هەڕشانەی هەزەکانی تورکیا، تەنها وەک

هەشیەک بە سەر ئاسایش و سەقامگیری وەات ادگیەنن، بەام بەبە ئەوەی هیچ نازایەتیەک دەربەن، یان هیچ فشارەک لەباری عەملیەو لە دژی ئەنقەرە نیشان بدەن.
ئەپەراسیەنەکانی سوپای تورکیا لەچوارچەوەی هەرشەکانی بە سەر هەرەمی کوردستان، فراوانترە لەوەی تەنها پەیوەند بەت بە شەلەگەە پەکەکەدا، بەکو بەدوای ئەو ئامانجەویە دەخالەتی لە ئایندەی ئاوگەی دەخی سیاسی ناوچەکەدا هەبەت، بەتایبەتی لە عەراقدا بەرجەستەی دەکاتەو. گواستنەوەی هەزی زەمینی لە ناوچەی هەکاری تورکیا، بە بەهەزکردن و فراوانکردنی بنکە و شوەنی نیشتەجبونی هەزەکانی تورکیایە لە دەوروبەری پارەزگای دهەک، ئەمەش ئەو پیشان دەدات، کە ئامادەیە جەگیرکردن و دامەزراندنی هەزەکەی بە ماوەیەکی درەژخایان لە ناوچەکەدا و لە پەناو بەدەست هەنانی ئامانجەکانیدا نمایش کات ومناوەرەی پەبکات، و بەباکە لەوەی گەر لەهەمانکاتدا وەرانکاریەکی زەری بە ناوچەکانی هەرەم لەکەوەتەو!
سیناریەی لەشکرکەشیەکانی تورکیا سەقفەکی دیارکراوی نیە، کە لەسەر خاکی عەراق ئەنجامی ئەدات، لەهەمانکاتدا مایەی خوەقاندنی دەخەکی مەترسیدارو دژوارە لە شارەکاندا، دوای تەپەاندنی چەند ئامانجەک ئەگەری ئەو هەیە هەوەبدات بگاتە شنگال و دەستبەسەر ئەشکەوتەکانی چیای قەرەندا بگرن، کە "سەدام حسەن" لە سالانی هەشتاکانی سەدەی ابردوودا کەشکەکی تەدا دروستکردوە"، هەبەتە مەبەستی ئەم دەست بەسەراگرتنەی شنگال دەبەتە سەنگینکردنی پەگەی سەربازی هەزەکانی تورکیا لە ناوچەکەدا.
لەشکرکەشی تورکیا لەلایەک دەستی کردوو بە فراوانکردن و دامەزراندنی هەزەکانی لە زەویەکانی باکوری عەراقدا، لە لایەکی ترەو گرنگی بە چارەسەری دیپلەماسی لە سوریا دەدات. لایەنە سیاسیەکانی عەراق ەتی ناکەنەو کە ئەردەغان ەزامەندی ئەمریکا و ەژئاوای بە ئەم ئەپەراسیەنی لەشکرکەشیە بەدەست هەناوە.
دەستەوەردانەکانی تورکیا بە سەر خاکی عەراق، هەرچەند یەکەم دەستەوەردان نیە لە جەری خەیدا، نموونەیەکی بەرچاوی ململانە جیەپەلەتیکیەکانە لە ناوچەکەدا. ئەم دەستەوەردانە کە بەهەی کەمەک هەکارەو بەوەدچەت، دەتوانرەت تا ادیەکی زەر بگەنرەتەو بە پەرەسەندنی دەخالەتی ئەران لە عەراقدا. تەگەیشتن لە داینامیکی نەوان زلهەزەکانی ناوچەکە لەبەرامبەر دەخی سیاسی عەراقدا، زەرجار دەبینین لەگەی جەراوجەرەو کەبەکە دەکرەت و دەخالەتی استوخە دەکەن، بەتایبەتی هەردوو تورکیا و ئەران لە عەراقدا تەماح و بەرژەوەندیان هەیە و کابەری دەکەن بە

کنترکردنی عراق.
لماوی دوو دیی ابردوودا عراق بووت دیارترین گپانی دستوردانی ئران و تورکیا، جگ لو واتانی دیک. هموو ئمان لو ئنجامی لشکرکشی ئمریکا بسر عراق بوو لو سای ۲۰۰۳ کو کاریگریکی گوری لسر دروست بونی گژاوی سیاسی و پگی حکومتی عراق بجهشت، بتایبت دوای ئوی بتپبونی کات شتکان بشویکی سرنجاکش لو برژوندی ئران گدرا، ورد ورد نفوزی ئران گیشت لوتک، هندک وها تعبیری لدکن کو ئمریکا، بووخانی ژمی سدام "عراقی لسر سینیکی زین ادستی ئران کردوو".
دوری ئران لو عراقدا، کو برجست بووتو بو پاپشتیکردنی میلیشیا حزبیو جراوجرکان بو جبجکردنی ئجندا سیاسیکانی لو ناوچکدا، کو بوو بو فاکتری سرکی بو تکدانی پکهاتی حکومتکی جکوت لو عراقدا. میلیشیاکانی سر بو ئران دساتی ئابووری و کنترلی برچاویان بسر دوتی عراقدا بدستهناو. هروها ئران لو گی بازرگانی، پژی ژرخانی، و ککوتنی وز، خی جگیر کردوو، کو کاریگریکانی بهزتر کردوو. هر بیو لو برامبردا ترس و ئامانجکانی تورکیا زیاتربون، بتایبتی کو بوونی پککو لو کوردستانی عراق پشتیوانیکی ئاشکرای ئرانی بدست هناو.
ئوی پویست لم کینوبینی کشمکشی لاینکاندا، لو ئستادا سرنجی بدین، بغداو ئنقر زیاتر نزیک لیکن و هاوکارن دربارای پرژی گای گشپدان، کو بو هردولایان ئم پژیو گرنگیکی ستراتیژی هیو، بیو حکومتکی سودانی لو برامبر هرشکانی تورکیا و داگیرکاریکانیدا پرچکردارکی جدی و عملیان نیو.
ئوی جگای سرنجو سوپای تورکیا لم هرش و داگیرکاریدا هر ناوچیک کنترو دکات لو سر تابلیک دنوسن: "هاتنو ناو خاکی تورکیا قدغیو"! تواوی دانیشتوانی گوندکانیش ئاواردبن، ئمش نیشاندانی واقعکی تواو بباکی لاینی حکومتی هرم و حکومتی عراقو و کردنوی ئاشکرای درگای سنورکانی عراقو بو هزکانی تورکیا، ئو هزی کو بو فرمانی ئردغان هوئدات دخالت و دورکی سرکی ببینت لو ئاراستی ئو ئاوگانی لو ژهاتی ناواستدا پشبینی دکرت، هروها درژدانی گفتوگی ئنقر لگو بغدا هاوکات لگو ستراتیژی فراوانترکردنی تورکیا و مامکردن لگو عراق و نزیکبوونوی لو بغدا و کتایهنان بو پرسو هپسردراوکانی نوانیان.

لە دیمەنێکی سەیردا کە پێکەنین دەوروژێنێت، بەوەی واقعی سیاسەت لە عەراقدا لە ئاستی چ گاتەجاریەکدایە، فالح ئەلفەیاد، سەرکی هەزەکانی حەشدی شەعبی، لەکاتێکدا کە هاتنە ناوەوی هەزەکانی تورکیا داگیرکاری بەسەر عەراقدا دەسپێنێت، پەشوازی لە باییزی تورکیا لە بەغداد کرد، دیاریەکی لە شەوەی قەڵغانێک بەناوی حەشدی شەعبیەوە پەبەخشی، وەک ئەوەی ئەلفەیاد داوای لەبوردن لە داگیرکاری داگیرکەری تورکیا بکات!.

ئەوەی جێگای سەرنجە، زیاتر لە ملیەنێک سەربازی عەراقی هەن کە سەرباز و پەلیس و هەزی ئەمنی و حەشدی شەعبی تەدایە، بەڵام ئەوەیان سەلماندوە کە ناتوانن بەهیچ جەرەک بچنە مەیدانێکی شەڕەوە و لە بەرامبەر بە هەرداگیرکاریەکی عەراقدا بوەستنەوە، هیچ ئامادەیەک بە بەرگرتن بەداگیرکاری سوپای تورکیاش نیشان نادەن و نایانەوەت کارێکی لەو چەشنە ئەنجام بدەن، ئاشکرایە ئەم بەرگری نەکردنە تەنها ناتوانایی و نائامادەیی هەزەکانی عەراق نیە، بەڵکو مەسەلەیەکی سیاسیە کە پەشوەخت، ڵەکەوتنی ئەنقەرە و بەغداد چوارچەوەکەیان دیاری کردووە.

لە پرسەی ئەم ئاوگەڵانەو سنوربەزاندنی زیاتری سوپای تورکیا بە ناو کوردستانی عەراق، تورکیا هەوە دەدات لەلایەک پەیوەندی لەگەڵ حکومەتی سوریا ئاسایی کاتەوە، لەلایەکی تریشەوە هەوەئەدات ئەزمونی دەسەڵاتی هەزە کوردیەکانی کوردستانی سوریا کەتایی پەبهێنێت.

تورکیا بەجیا لەو هەرشە سەربازیانەی کە پانتاییەکی فراوانی کوردستانی عەراقی داگیرکردووە، لەهەمانکاتدا دەیەوەت نفوزی ناوچەیی خەی بە باشترکردنی پەیوەندیەکانی لەگەڵ وەاتانی دراوسە، لە چوارچەوەی کەبەکە یان هاوکاری لەگەڵ زلهەزەکانی دیکەی ناوچەیی وەک ئەران و ووسیا، زیاتر بکات، بەمانای پەیەنەوە بە ئەو شوێنەی کە بە دیمەشقدا تەدەپەڕێت و بە ڵەکەوتن لەگەڵ دیمشقدا دەتوانێت پەژەکانی بەرەتە پەشەوە.

تاران ترسی ئەوەی هەیە ڕەڵەی خەی پەراوەز بخرەت، بەیە دوا ووەات دەبەت کە بیەوەت ئاشتەوایی لە نەوان دیمەشق و ئەنقەرەدا ئەنجام بدرەت، بەڵام بابەتەکە بە مەسکە جیاوازە کە هەوەدەدات پەیوەندیەکانی نەوان سوریا و تورکیا بگەڵێنێتەوە.

لە کەتایی ساڵی ٢٠٢٢ەوە مەسکە کاردەکات بە گەڵاندنەوەی پەیوەندیەکانی نەوان دیمەشق و ئەنقەرە وەک بەشەک لە ستراتیژیەک کە بتوانێت ەوبەوەی ناتە ببەتەوە. ئەگەر مەسکە بتوانێت لەکنزیکبونەوەی سوریا و تورکیا بگەڵێنێتەوە، پەگەی خەی بەرامبەر ئەمریکا بەهەزتر دەبەت، ئەمەش بوونی ەوسیا لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا بەهەزتر دەکات، تورکیاش دەیەوەت لەم پرسەیدا

سودمەندبێت بۆ جێگیربوونی پێگەی سیاسی و ئابووری لە ناوچەکەدا.
بەکورتی دەتوانین بڵێین کە نەخشەی ئێستای تورکیا لەم هەرش و داگیرکاری و کوشتارو ماوەرانی کردنەدا، پێش هەمو شتێک دەستپێشخەریە بۆ چەسپاندنی مەوقعیەتی تورکیا لە سەر بنەمای ئایندەی ئەو ئاوگڕە و پێشهاتانەی لەعێراق و ناوچەکەدا پێشبینی دەکرێت. بۆ ئەم ئامانجەش تورکیا هەرش بەسەر پەکەکە دەکاتە پاساوێک، تا بنکە سەربازیەکانی لە عێراقدا دامەزرێنێت. لەلایەکی ترەوە بۆ گوێکی زیاترەوە کابەری بەرامبەر کەماری ئیسلامی گرتتەبەرو هەوە ئەدات پێگەی ئێران لە ناوچەکەدا بکشێتە دواوە، پێوەندیشی لەگڵ سوریا لە ڕێگەی ڕوسیاوە ڕێکدەخات نەک ئێران.
ڕووی ئەم کێشانە، ناوچەکە بەرەو کوێ دەبات؟، لە حاڵەتی بەرجەستە نەبونی هێزی یەکگرتوی ڕێکخراوی چینی کرێکاردا، ئایندەی بەرژەوەندی و کێشمەکێشی نێوان وڵاتانی زلهێزی دنیا، دەخەکەو ئاستەی ئاوگڕەکان دەیبەننەوە!

گفتوگۆیەک لەگڵ هونەرمەند شوان کەمال.. هەڤپەیڤین-کامەران حاجی ئیلیاس

هونەرمەند شوان کەمال: هونەر تا نەبێتە پیشە و بازرگانی پێوە نەکرێت پێش ناکەوێت
هونەرمەند شوان کەمال: ئەمە هونەرمەندی گەورە و باشمان هەیە بەڵام بارودۆخی هونەریکەمان جیاوازە و ناگاتە ئاستی وڵاتانی ئەورپا و جیهان.
هونەرمەند شوان کەمال:لە کاتی دروستکردنی پەیکەرکانم ئازادیەکی زۆر ئەیەم بەخەم بە داشتن و بیناکردنی پەیکەرکانم
هونەرمەندی پەیکەرساز" شوان کەمال" ،لەهونەری پەیکەرسازی خاوەن سەلیقەو ئیستاتیکای تایبەت بە خۆیەتی لە ماوەی (40) ساڵی ژیانی هونەری خۆیدا خاوەنی چەندین پەیکەری نایاب لە کوردستان و عێراق وئەورپا. یەکێکە لەوهونەرمەندانەی کە پەیکەرکانی لە نەو چەندین شەقام و شوێنە گشتیەکانی وڵاتانی ئەورپا دانراون پەیکەرکانی

شوان هەر لەئەورپا چەندین لەکەینەوە و خوەندنەوەی بە کراون وە لە میدیاکانش بە گرنگییەوە باسیان لە پەیکەرکانی کردوە، جگەلەوەش ئەم هونەرمەندە بە بروودان بە بەهرەکەیە و دلوەمەند کردنی ئەزموونکەی زەر گرنگی بە لایەنی خوەندنی ئەکادیمی داوە هەمیشە بە دوای زانیاری نوە و پەشفەچوونکانی سەردەمەوە بووە، بەیە خاوەنی چەندین بەوانامەی هونەریە لە پسپەرکەی لەوانە: بەوانامەی دبلەم لە هونەری پەیکەرسازی-سلەمانی، بەوانامەی بەکالەریەس لە هونەری پەیکەرسازی- زانکەی بەغدا، بەوانامەی دبلەمی پیشەیی لە تەکنیکەکانی هونەری پەیکەرسازی- ئەەمانیا، بەوانامەی ماستەر لەهونەری پەیکەرسازی- ستەکهەەم. لە پاە ئەمانەش دا خاوەن رەشنەبیریەکی هەمەلایەنە ..هەرئەوەش وای کردوە لە ئەوروپا لە چەندین دەزگاو فەرمانگەی هونەری بەرپرسیارەتی وەربگرەت وەکو لەپرسراوی بەشی هونەری کارگەی ەەلفکایزەر ئەەمانیا، 1995 تا 2015، لەپرسراوی بەشی هونەری کارگەی ەەسنگرەنز لە سویدلە سالی 2017 تا ئەستاش..دەتوانین بەەن پەیکەرساز شوان کەمال هونەرمەندکی جیهانیە،مایەی شانازییمانە ئەمە بەمەبەستی ئاگادار بوون لە پرەژە و چالاکییە هونەریەکانی بەچەند پرسیارەك بەسەرمان کردوە.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

*سەرەتا پەمان باشە باس لە چەنیەتی ئاشنا بوونت بە هونەری پەریکەرتاشی بە خوەنەرانمان بکەین؟

- لە ەاستیا لەتان ناشارەوە تاچووم قەناغی پەیمانگەش نەمزانی پەیکەر چیە نەمدیبوو ناهەقیشم نیە ئەم کتلور و پاشخان و میراتکی هونەری شوکاریمان نیە ،شار و پارك و شوەنە گشتیەکانمان خالی بوون لە پەیکەر ئەو کاتانە،لەم چەن ساانی دوایدا پەیکەر دروست کراوە لەبەینید ووکەوانەدا ،(چونکە دید و بەچونی خەم هەیە لەسەرلایەنی تەکنیکی و ئاستی هونەریان) بەراورد بەم وەاتانە کەهەر لە مناڵیەوە ئاشنا ئەبن بە هونەر،شەقام و شوەنە گشتیەکانیان پەن لە پەیکەر بەجگە لە بیناسازی و کەشکی جوان و ئەوە هەر باسی مەزەخانە و پەگە هونەریەکان مەکە.کاتەك چووم پەیمانگەی هونەرە جوانەکان لە شاری سلەمانی سەرەتای هەشتاکانی سەدەی پەشوو زانیم شتەك هەیە ناوی پەیکەرە.ئیتر شانسی خەم بوو نازانم لەوکاتانیا مامەستا "کەسرەت جەمال" خەریکی ئەو پەیکەرەی کاوەی ئاسنگەر بوو لەناو حەوشی پەیمانگە،لەقوە دروستی

ئەکرد زەر جوان و مەزن بوو،ئیتر لەو ساتەوە حەزم لە پەیکەرسازی کرد،لەو کاتەشەوە بەجگە لە خوێندنی زەر و ئەزموون و وئیشکردن هیچ کاتێك دانەبەاوم لە کارکردنی هونەری.

*هەنگاوە سەرەتاییەکانی هونەری پەیکەر تاشی چین؟

- بە دروستکردنی کاری هونەری یان پەیکەر یەکەم شت بیرکە و خەیاڵات و فەنتازی هونەرمەندکەیە دوایی چۆنیەتی دروستکردنی پەیکەرکە لەو کەرەسە و مەوادانەی بکاری ئەهێنیت و شارەزایت لەناوی هەیە،دوایی بەاوکردنەوەی و پیشاندان و نمایشکردنی.

*بابەتەکانی پەیکەرکانی تە چین؟

- خەی پەیکەرسازی بەتوانا بابەتی کارەکانی جیاواز و زەر ئەبن،مەبەستم ئەوەیە بەجگە لە کاری هونەری و بیرکە و چیرکی کاری هونەری خەم ئەگەر شارەزا و ناوبانگت هەبێت ئەوا لەسەر داواکاریش پەیکەر دروست ئەکەیت،بە نمونە چەندەها پەیکەر و پەڕەی گەورەم هەیە لە شارەکانی ئەڵمانیا و وەاتانی سکەندناڤیا داوایان لەکردوم بیان دروست بکەم،بەو پەیەی کە دانەیەکەم لە شارەزاترین پەیکەرسازەکانی جیهان،بەقسەی ئەڵمان و سویدیەکانیش کە لە چەندەها کتێب و گۆڤار و ڕۆژنامەیان ناوی منیان هێناوە کە باس لەهونەری ئەوروپی ئەکات.بەڵام کاری هونەری خەم زیاتر بابەتەکانی تەعبیری و کەمەك خەیاڵی سوریالی بەڵام بە شەوەیەکی ئەکادیمی و بە تەکنیکی بەرز و بە ماتریاڵی جیاواز ئەنجامیان ئەیەم لەوانە بەڕنز و ئاسن و ئەلەمینیەم و هەنە جاریش بە کریستاڵ و شوشە.

*بیرکەکانی لە کوێوە سەرچاوە دەگرن؟

- بیرکەی کارەکانم زەربەی لە خەیاڵات و فەنتازیای بیرکردنەوەی خەمن ،باس لە نەهامەتی و ئاوارەیی وتەنیایی مرۆڤ لە لایەکەوە دوایی پەیوەندیەکانی مرۆڤ لەگەڵ سروشت و چواردەوری،لەم دوایانە هەنە پەیکەرم دروستکردوە ،فیگاری لەشی مرۆڤ لەگەڵ ئاژەڵ و باڵندە،جا کاتی دروستکردنی پەیکەرەکانم ئازادیەکی زەر ئەیەم بەخەم بە داشتن و بیناکردنی پەیکەرەکانم بەمانای واز لە عەقلی ناوەوە ئەهێنم بە ئازادی کاری خەی بکات زەر جار پەیکەرم دروستکردوە خەیاڵاتی 20 تا 30 ساڵ لەمەوبەر بووە هاتووەتە دەرەوە لەو

کاتی دروستکردنی پیکرک.
*کاریگری کام قوتابخانی هونری بسر پیکرکانتدا زا؟

- خی چونک ئمومانان هونرمان بشویکی ئکادیمی خوندو بتایبتی باسی خم ئکم ئلف وبی پیکرسازی بباشی فربوین ئیتر دوایی کاتی کارکردن ئاسانتر و شونی خمان دزیوتو،هیچ قوتابخانیکی هونری تایبت نیه لسری ریشتبتم یا کاری لکردبتم،خی هونرمند ناتوانت هیبژرت یان باسی بکات کارکانی سر بچ قوتابخانیک یان بزانت بوا کاری کردو،ئبت کسانی شارزای بواری رخنی هونری بو کار هبسن،بداخو لای خمان نین ئگر هشبن زر کمن،کسانك هن هونرمند نین بام ئتوانن کاری هونرمند و ژیانی هونرمند هبسنگنن و باسی بکن.بام لو ئچت بویستی خم کارکانم وك باسمکرد بچنو خانی یان قوتابخانی تعبیری سوریالیو.
*وکو هونرمندك، ئاستی پیکرتاشانی کوردستان ،لگ ئاستی پیکرتاشانی ئورپا چن دبینیت ؟

- خی ئاستی هونری هیچ میلتك و واتك بدر نیه لئاستی کلتوری و شنبیری و ئینجا ئابوری و کمایتی ئو گل و نیشتمان.بمانای نکرت واتك لاینی ئابوری و سیاسی و کمایتی ئاسیاوی بت، بام لاینی کلتور و هونر و ئدبی ئوروپی بت.لای خمان براورد ناکرت بم واتان بام ئبت ئو جیابکینو لایانی فرهنگی و کلتوری هر گلك و نتویك جی زو شانازیه بنمونه ئمه هونرمندی گور و باشمان هیه بام بارودخی هونریکمان جیاواز و ناگات ئاست واتانی ئورپا و جیهان،بنمونه ژیانی هونرمندان و گرنگی دان بکارکانیان،لدروستکردنی ئتلو و مزخان و کردنوی پشانگ،هر دوور نین خم بکوردستانم جهشتو هاتووم لئورپا ئژیم؟کلم واتان ببمه شارزای بواری هونری پیکرسازی ئم هموو کارو پژیم دروستکردو لسر شقام و شونه گشتیکان،بلای خمان جم نبتو و ناتوانم کاربکم؟
*وکو پیکرتاشك تاچند لگ کاری بازرگانی لرگی

هونەری پەیکەرتاشی؟

- ئەم پرسیارە زەر گرنگ بوو چونکە لەزەر شوەن بەهەە تەگەیشتون و یان لەکدانەوەی هەەی بەکراوە،خەی هونەر تا نەبەتە پیشە و بازرگانی پەوە نەکرەت پەشناکەوەت لەهیچ جەگەیەك،بەمانای هونەرمەند کە کارەك ئەکات ئەبەت بیفرەشەت جا لەم وەاتانە تا نرخی بەرزتر بەت بەمانای هونەرمەندەکە شارەزا ولەهاتووە،هونەرمەندی ئەم وەاتانە دەوەمەندن و ژیانەکی باشیان هەیە،لەرە ئەگەر کارە هونەریەکەت نەفرەشرەت یان پارە نەکات ئەەین بەی کارەکی تر بکەیت باشترە،زەر بە هەە لای خەمان ئەەن نابەت هونەر بازرگانی پەوە بکرەت یان بفرەشرەت،بەیە لای خەمان هونەر نەبەتە پیشە،کەس بە هونەر ناژی،لای خەمان یان مامەستایە یان فەرمانبەری ئەودەزگا هونەریانەیە،بەوە هونەر پەشناکەوەت تا نەبەتە پیشە و کاری ەژانە،بە نمونە خەم ەژانە 8 کاتژمەر پەیکەر دروست ئەکەم و پارەی لەسەر وەرئەگرم،ئەمە بەجگە لە کار و پرەژەی خەم.
*پەیکەرەکی تایبەت هەیە،جیاواز لە پەیکەرەکانیترت شانازی پەبکەیت؟

- بە زانیاری بەەزتان و خوەنەرانی ئازیز لە مەژوی هونەری کوردی دوایش عەرەبی ئینجا فارسیش دوایی لە رەژەهەاتی ناوەاست تا ئەستا هیچ پەیکەرسازەك نەبووە بەتە ئەورپا دوایی ئەو هەموو پەیکەرە گەورانە لە سەر شەقام و شوەنە گشتیەکان دروستبکات،زەر گەاوم مەراقم بوو بزانم پەش من کەس نەبووە هیوادارم لەداهاتودا کەسەك بتوانەت،لە ژیانی هونەری و ئەم 40 ساەی تەمەنی هونەریم کەمەکی زەر پەژە و کاری هونەریم دروستکردوە لە عەراق و کوردستان و ئەوروپا،بە زانیاری یەکەم پەیکەری قوربانیانی چەکی کیمیاوی و کەمەکوژ من و جوانەمەرگ(کەسار ئەحمەد) دروستمانکردوە بە (تەفیقی کارەبا) ئەستاش هەر ماوە لە شاری هەەبجە دانراوە،لە ئەەمانیا و سوید و نەرویجیش پەیکەری زەرم هەیە هەموویانم خەشوەت و گرنگن بەام لەوانەیە پەیکەری (شاسوار ئەنەد)م رەز لا گرنگ بەت چونکە پەیکەرەکی بەنزی زەر ئاەز و وردەکاری زەری تیایە ماوەیەکی زەر کاتیان داپەم بە دروستکردنی دراسە وتوەژینەوەم لەسەر ئەسپ کرد دوایی دەنگدانەوەیەکی زەری هەبوو لە میدیای ئەەمانی و سەرەکی هەرەمی نەرد ەاین پەردەی لەسەر لابرد زەر پەوەی هیلاك

بووم ناوی خمم بکوردی لسر نوسیوو بۆ مژو ئمتو،هموو پیکرکانم گرنگن و جی شانازی خمن هیوادارم کوردیش ژك بت گرنگی بۆ کسایتیکانی خی بات کۆ دسزانۆ و خبخشانۆ کاریان کردو،لهموو حاتکا و لکتاییا ئمۆ هرکوردین،هیوادارم رژك بت ببینۆ خاونی وات و کوردسانکی گورۆ ئوکات توانا و ئزمون و سلیقی خکانی دسزبۆ بنیاتنانی کوردستان بت.

کتب\ امانکی خرا لبزووتنوی ژنامگری سشیالیستیی واتی کندا.. عبدوا سمان(مشخ)

بخوندنوی ئم کتب کلیکی ئربکن..

AbdullahSleman_CALDownload

ناساندن فیلفبیا، زنجیری باوکراو ۱۳۸.. ابراهیم

موحەمەد (ئەبو ئیهام لەقای)

فیلۆفۆبیا: تۆگەیشتنێك لە ترس لە خۆشویستی و چوونە نێو پەیوەندییە سۆزداریيەكانەوە.

فیلۆفۆبیا، كە بە ترس لە خۆشویستی و چوونە نێو پەیوەندییە سۆزداریيەكان ناسراوە، حاڵەتێكی دەروونییە كە كاریگەری نەرێنی لەسەر ژیانی كەسایەتی و كۆمەڵایەتی تاكەكان هەیە.
فیلۆفۆبیا وشەیەكی یۆنانییە كە لە "philo" (خۆشویستی) و "phobos" (ترس) پێكهاتووە. لە زانستی دەروونناسیدا، وەك ترسێكی نائاسایی و زۆر لە دروستكردن یان بەشداریكردن لە پەیوەندی خۆشویستی پێناسە دەكرێت.

هەندێك لە هۆكارەكان كە دەبێتە هۆی دروستبوونی ئەو دۆخە دەروونییە:

1. ئەزموونی نەرێنی پێشوو: وەك پەیوەندی ناسەركەوتوو یان بوونی خیانەتی هاوسەرگیری كە بەسەر تاكەكەدا هاتووە.
2. كۆشەی پەیوەستبوون(هەگربوون): كە لە منداڵیەوە سەرچاوە دەگرێت و كاریگەری لەسەر پەیوەندیەكانی داهاتوو هەیە. (بە تۆگەیشتن لەم پرسە دەتوانیت سوود لە تیۆری فرۆید پێنج ساڵی منداڵی تاك، قۆناغی ئاوەنۆی ژاك لاكان، تیۆری ئیریك ئیركسۆن، هاینز كۆهت وە زۆرێك لەزاناكانی تر وەربگری).
3. كلتوور و كۆمەڵگا: هەندێك نەرمی كۆمەڵایەتی دەتوانن ترس لە پەیوەندی دروست بكەن.(خۆشویستی قەدەغەیە، كچ نابێ خۆشویستی بكا، پیاو نابێ هەست و سۆزی هەبێ و ناسك و عاتفی بێ، دواكەوتووی كۆمەڵگا و كلتوور، ناوچگرێتی و خێڵ و ستیگماكانی تر پەیوەست بەم پرسە كە كۆمەڵگا و كلتوور دروستی دەكەن بە تاك كە هیچ كام لەمانە تەندروست و گونجاونین بە تەندروستی دەروونی تاك).
4. خەبەكەمزانین: كەسانێك كە متمانەیان بە خۆیان كەمە زیاتر مەترسی تووشبوونیان هەیە.

نیشانەكان بەشێوەیەكی گشتی بەم جۆرەن:

- دەڕاوكێی بەردەوام سەبارەت بە پەیوەندیەكان.

- خۆدوورخستنەوە لە دۆخە هەمانسیەکان.
- نەتوانین لە سەزداری بوون یان هەستنەکردن بە خۆشویستی.
- نیشانە جەستەییەکان وەک خرابوونی لەدانی دڵ کاتێک باسی پەیوەندی دەکرێت.(ئەم نیشانەیە بە کاردانەوەی فیزیکی گوزارشت دەکرێ).

چارەسەر:

1. چارەسەری دەروونی: یارمەتی کەسەکە دەدات بە تێگەیشتن و هووبەووبوونەوەی ترسەکانی، چارەسەری هەڵسوکەوتی-مەعریفی (CBT): یارمەتی دەدات بە گۆڕینی بیرکردنەوە و هەڵسوکەوتی نەرێنیەکان.
2. دەرمان: لە هەندێک حاڵەتدا، دەرمانی دژە دەڵاوکێ دەتوانێت یارمەتیدەر بێت.
3. خود-چاودێری(دەتوانین بڵێین Self -care گرینگیدان بەخۆت، یاخود بە ئەم باسە دەتوانن سوود لە تیۆری Self theropy کارڵ هەجەرس وەربگرن کە لەم بابەتەکانی ڕابردوومدا ئەم تیۆرەم هەونکردەتەوە و لینکی بابەتەکەم لە کۆمێنت دادەنێم) : وەرزش، خواردنی تەندروست و خەوی باش دەتوانن یارمەتیدەربن.

سەرچاوەکان:

1- https://my.clevelandclinic.org/health/diseases/22521-philophobia-fear-of-falling-in-love

2- https://www.webmd.com/anxiety-panic/what-is-philophobia

3- https://www.medicinenet.com/what_are_the_signs_of_philophobia/article.htm

4- https://www.centreofexcellence.com/overcoming-fear-of-love/

«مەرگی هەواسراو» ی یووسف ئیسماعیل چاپ و بڵاو کرایەوە

کتێبی مەرگی هەواسراو، لە شازدە چیرۆک پێک دێت. ناوی کتێبەکە گوزارشتە لە تەواوی چیرۆکەکانی نێو کتێبەکە. چیرۆکەکان فرەڕەهەندە و دەکرێ لە گۆشەی جیاوازەوە لێی بڕوانی. پێکهاتوون لە تەنز، ڕەمانسی، خیانەت، گەندەڵی، سیاسی …تاد… نووسەر هەندێک لە چیرۆکەکانی باس لە کێشە کەمایەتیەکان و کێشەی نێو خێزانی هەر تاکێکی کورد دەکات، کە بەشێوەیەکی چڕ بەخش و گەڕانەوەیەکی پێ لە فلاشباک.

یووسف ئیسماعیل، نووسەری کەمێک چیرۆکی مەرگی هەواسراو گوتی: ئەم کتێبە دەبێتە یەکەم کتێبی من بێ چاپکراوی، کە دوای ئەوە چەند کتێبێکم نووسیبێوە و بڵاو چاپ نەکراوە. نووسەر گوتیشی: لە چەند بواردا توانی نووسینم هەیە و نووسیومە و لە ڕۆژنامەکان بڵاوم کردووەتەوە، بەڵام خودی خەم لە ژانری چیرۆکدا دەزیوەتەوە، دەمەوێت لە چیرۆکنووسین بەردەوام ببم. ئەمە لە کەمێگای کوردیدا لەووی چیرۆکەوە زۆر دەوڕەمەند نین لەچاو ژانرەکانی تر وەک شیعر، وتار، ڕەمان…تاد. چیرۆک کەم ئیشی لەسەر کراوە لەبەرامبەر ژانرەکانی تر، بە پێچەوانەی سانایی ئابردوو کە باس دەکرێت لە حەفتاکان و هەشتاکانی ئابردوو لە خوێندەر و نووسینی ژانری چیرۆک لە پلەیەکی باڵادا بوونە. بۆیە بۆیارم دا یەکەم کتێبی چاپکراوم کەمێک چیرۆکەکی ئەدەبی بێت.

کەمێک چیرۆکەکە لە دووتوێی سەد و بیست و شەش لاپەڕەدا کۆکراوەتەوە، ئێستا لە کتێبخانە کوردیەکان بەردەستە.
کتێبی مەرگی هەواسراو، لە ساڵی 2024 لە چاپخانەی پاندە لە سلێمانی چاپ کراوە.

گومایبوون.. شیعر/ کاو عوسمان

گومایی بوون،،
لگانی،،،
بدوای سراختا..
شون بوتگلری شتگیاندرچوکان
شنباش بنی تنیایی لد،،
هورکان دی تیان ئورنن
دارکان لفرمسکا ئدروشنو
کس نیلشقام چ و بچرپکان
تنها جستی من نب..
لژر نوری زیوینی مانگکی تمهجنا..
وک تارماییکی غمگین د و دچ،،
ممک لکوخکا
لدورو ، بریشکیتی ..
بی تروسکی ئوینب،،
گیانی درچ؟
پنا دبم سنوبرک دستم بگر
بروسکیک رحم بر
تارمایک ب هنای..
حکی شکتا بچ
دموت پشوو بدم
لگان ماندووم،
هموجیک ئمشو..
بنی تنیایی و نامیی لید،،
هر سووچک و پناگیک یاد دن ،
لپتاو، لخیای گومایيدا..
نو زوقم و تمتومانی نامییدا،،
تارماییک ب بای ئو..
لباخکی چی غمگینا درئکو ،،
بی ئو ب..
لم خزانی دورین …
فریادسی مرگساتی نامییم ب ؟
گمایيبوون،

تا□ی □□نگینی زو□فی ئ□ستر□کان..
ل□ ی□ک ئا□اون و..
د□ربازیان نا ب□،،
چر□ در□وشاو□کانیش،،
چاو□□□ی تیشکی سپ□د□ی□کن..
ه□ر ناگاتج□،
گ□م□اییبوون□،
ب□ نو□پ□لی ز□ردی ئ□و در□خت□..
پیرانی ب□لادا ک□وتوون،،
ه□شتا ب□ه□ودا د□شن□ن□و□…
ب□ س□راخت،،
ه□موو شت□ک ب□نی ت□نیایی لید□،
ئ□و پرد□ی □وبار□کی ووشک ج□ی د□□□،،
ئ□و ه□ورانی نیگای عیشقیان…
ل□ فرم□سک و خو□نا ت□زاو□
ل□ زیندانی ئاسمان□کی…
چوارم□خ□ک□ ک□شراوا…
د□روازی□کیان نا ب□ ،
ئ□و گو□انی ب□ ویستی خ□یان..
ل□ ژ□ر ن□شت□ری □□ش□بادا،،
ئ□مش□و پ□رت پ□رت ئ□ب□،،
□زگاربونیان نا ب□،،
ئ□مش□و ج□ست□ ب□ ن□و..
ک□ناری نوقم ل□ ت□ما..
ی□خسیر ئ□ب□، ،،
ک□نار د□ریا چ□□ ،،
□□ح ل□ ئافاتی بوونا..
گوم□ا ئ□ب□،،
د□ ب□ه□ودا و نائارام ..
م□ستی زای□□□ی ت□نیایی شن□بای ..
ن□و ک□□گ□ غ□مگین□کان ئ□ب□،
س□یر□ پ□ک□ ژ□هری …
□ژاوی ر□شی ئ□مش□و،،
ت□واو نا ب□
دنیا تا ئ□ب□د □وناک نا ب□
د□ر□م و چیتر..
باو□□م ب□ گ□□ان□و□ی..

پ□□س□لک□ پ□م□ی□کانی…
فیرد□وسی منا□ی نا ب□…
د□□م و چیتر ،،
باکم ب□ تیغی پ□ئازاری…
شن□بای ز□ریا ت□مه□□چن□کان..و..
بریسک□ی نیگای ..
مانگ□کی نغر□ ل□ خ□ما نا ب□.

……

ت□بینی/ و□ن□ک□ کار□کی هون□ری ف□ت□گراف□ر
Arcaion
ب□ سوپاس□و□ ل□ پ□یجی ف□رمی خ□ی و□رگیراو□

س□ینه‌ی □□ما نن□ووس□ك.. ئ□اری عوسمان خه‌یات

له مه‌مله‌که‌تی باوکه‌کانه‌وه، ت□په□ین به مه‌مله‌که‌تی گورگه‌کاندا تا مه‌مله‌که‌تی سپیسوار

کات□ك ده‌ست ده‌که‌یت به خو□ندنه‌وه‌ی □□مانی (مه‌مله‌که‌تی سپیسوار)ی (حه‌مه‌سه‌عید که‌لاری)، ئه‌گه‌ر له‌و خو□نه‌رانه بیت، که ده‌ستی نووسینیان هه‌یه، ئه‌وا هه‌ر له‌گه□ ته‌واوبوونی خو□ندنه‌وه‌یدا، یه‌کسه‌ر که□که□ه ئه‌وه‌ت ده‌که‌و□ته سه‌ر، شت□کی له‌باره‌وه بنووسیت، به□ام هه‌رئه‌وه‌نده‌ی بته‌و□ ده‌ست پ□ بکه‌یت، ئ□دی ئه‌وکات ب□ت ده‌رده‌که‌و□ت: □استه □□مانه‌که له‌و ج□رانه‌یه، که خو□ندنه‌وه‌یان خ□ش و □ه‌وانه□، وه‌ل□ نووسین له‌باره‌یه‌وه ئاسان نییه!
من ئه‌م ت□□وانینه‌م دوای هه‌شت مانگ له ب□اوبوونه‌وه‌ی □□مانه‌که ب□ ده‌رکه‌وت، له‌مه‌شدا دوو خا□م به سه‌رنج گرتووه□:

1. چ□ند جار□ك به‌وردیی □□مانه‌که‌م خو□ندووه‌ته‌وه، به□ام به‌م نووسینه‌ی ئ□ستاشه‌وه، پ□موایه ه□شتا هه‌قی خ□یم نه‌داوه‌ت□. مه‌به‌ستم ئه‌وه نییه، که بمه‌و□ یان نیازی ئه‌وه‌م هه‌ب□ له

کورتەنووسینێکی لەم شێوەدا بپەرژێمە سەر وردودرشتی ئەو ڕووخسار و ناوەڕۆکەی کە ڕۆمانووس پێشکەشی کردووین، بەکوو دەمەوێ بڵێم: دەروازەکانی چوونە ژوورەوەی ئەم ڕۆمانە گەلێك زۆرن، بەڵام دەرچوون لێی ئەستەمە! چونکە بەدەر لەو شێوازە ئەدەبییە تایبەتەی هەیەتی، هاوکات زیاد لە باس و بابەت و لایەنێکی تێدای بەسەرکراوەتەوە، زیاد لە تێوانین و بۆچوونێکی تێ خزێنراوە، کە ئەستەمە بتوانین لە یەك کاتدا لەبارەی هەموو ئەوانەوە قسە بکەین یان بنووسین، بەمانایەکی تر وێڕای قەبارە بچووکییەکەی، بەڵام جیهانێکی یەکجار بەرین لەم ڕۆمانەدا خراوەتە سەرپشت، کە دەشێ بڵێین، دەقەکەی پێ چووەتە ئاستێکەوە، کە خوێنەر دەتوانێ بیخوێنێتەوە، چۆڕی لێ وەرگرێ و هیچی لەبارەوە نەڵێ!

2. لە ماوەی ئەم هەشت مانگەی ڕابردوودا، چاوم بە زۆربەی ئەو نووسین و ڕانان و هەڵسەنگاندنانە کەوتووە، کە لەبارەی مەملەکەتەکەی کەلاریيەوە نووسراون، لای خۆمەوە گەشتم بە چەند ئەنجامێك، کە یەکێك لەوانە ئەمەیە: زۆربەی نووسینەکان (نەموتووە هەموویان: زۆربەیان!) بە نەفەسی کورتی (فەیسبووك)یانەوە نووسراون، هەربۆیە دەرەقەتی شیکردنەوەی ڕۆمانەکەوە نەهاتوون! وام لێ دێ، هەندێ جار گومان بکەم، کە کەمیان نەبێ، زۆربەیان بەبێ ئەوەی خوێندبێتیانەوە شتیان لەبارەوە نووسیوە! ئەمە تەنها گومانە، چونکە من دەزانم (خەڵکەکە) بەگشتی تاقەتی خوێندنەوەی دەستەبژێرانەیان نەماوە هەربۆیە نەفەسی نووسینیشیان ئاوا کورت بووەتەوە! دووەمیش هەر ئەوەیە، کە لە دەسپێك و لە خاڵی یەکەمی ئەم نووسینەدا، ئاماژەم پێی داوە: ڕۆمانەکە بۆخۆی تایبەتە، ئەمەش وادەکات خوێنەر و خوێندنەوەی تایبەتی بوێت و دواجاریش نووسینی تایبەت لەبارەیەوە…

کەواتە دیسانەوە هەق بە ئێمەیە، لێرەدا لەوانگەی خاڵی یەکەمەوە، بپرسین: ئەوە چییە وا دەکات خوێندنەوەی ڕۆمانێك ئاسان بێت، بەڵام نەتوانین بەهەمان ڕادەی ئەو ئاسانییە لەبارەیەوە بدوێین/ بنووسین؟

وەڵامی ڕاستەوخۆ بۆ ئەو پرسیارە جەوهەرییە -لە ڕووانی سەرەوەیدا- خۆی لەو شێوازەدا دەبینێتەوە، کە ڕۆمانووس لە نووسینی دەقەکەیدا بەکاری هێناوە. هەبەت ئەگەر ئێمە ئاگاییمان لەمەڕ (چەمکی شێواز) بەگشتی و (شێوازی ئەدەبی) بەتایبەتی هەبێت، ئەوسا لەوەش تێدەگەین، کە سیحر و ئەفسوونی هەر دەقێکی ئەدەبی خۆی لە شێوازی خستنەڕوویدا

دەبینرێتەوە، شێوازیش لە دەقی ئەدەبیدا -بەکورتییەکەی- بریتییە لە چەنێتیی بەکارهێنانی زمان لەلایەن خاوەن دەقەوە. بەم جۆرە ئەگەر لە ڕوانگەی شێوازگەرییەوە شیکردنەوەیەك بۆ شێوازی ئەدەبیی (حەمەسەعید کەلاری) چ لەم ڕەمانەی و چ لە دوو ڕەمانی پێشتریدا (مناڕەك لە مەملەکەتی باوکەکاندا، 2005) و (مەملەکەتی گورگەکان، 2009) بکەین، ئەوا دەتوانین ئەنجامێکی زانستی لەبارەیەوە بەدەست بهێنین و تێیدا ئەوە ببچەسپێنین، کە ڕەمانووس خاوەنی شێوازی تایبەت بە خۆیەتی، خۆ ئەگەر پێویست بە بەڵگەی زیاتر لە پشتڕاستکردنەوەی ئەو ئەنجامەدا بکات، ئەوکات بە گەڕانەوە بۆ بەرهەمە شیعرییەکانی کەلاریی (سمکۆ‌ڕانی شیعرێکی سەرکێش: 1992، زریکەی زامی دارەبەنێك: 2000، سێبەری سزا: 2002)، توانا و سەلیقەی شێوازگەرانەی ئەومان باشتر بۆ دەسەلمێت. ئاخر ئەو توانایەکی گەورەی بەسەر زماندا دەشکێت، هەر لە یەکەم بەرهەمی بۆاوکراوەیەوە، وەك مام زمان بەدەم خەیاڵییەوە نەرم-نەرم دێت و دەچێت و خوێنەر لە هیچ شوێنکدا هەست بە زۆرلەخۆکردنێك ناکات، کە ساتمەی بە نووسەر دابێت. بەڵێ، ئەو وردەکارانە مامەڵە لەگەڵ زمانی نووسین و دەربڕیندا دەکات، زمان دەباتە ئاستێکی شیعریی ئەوتۆوە، کە شیکردنەوەی قووڵی فرەئاستی پێویستە، بەومانایەی لە یەك کاتدا گەمەیەکی قووڵ دادەمەزرێنێت، لە ڕووی بەکارهێنانی یەکە زمانییەکانەوە هەر لە ئاستی دەنگ و وشە و تا دەگات بە ئاستی ڕستە و کێشت و دواجار هەموو ئەمانەش لە ئاستی واتای گشتیی دەقدا وەك چلچرایەك بەسەر دیدی ئیستاتیکیی خوێنەردا دادەگیرسێت، دیارە شیکردنەوەیەکی لەم جۆرەش پێویستی بەوەیە کەمەك لە میکانیزمە ڕەخنەییەکانی میتۆدی شێوەگەرایی (فۆرمالیزم) وەربگرین، کە لێرەدا بەنموونە ئاماژە بە چەمکی (ئاشنایی-سڕینەوە)ی شکلۆفسکی دەدەین و لەمیانییەوە بۆمان ڕوون دەبێتەوە، کە چۆن ڕەمانووس خوێنەر پەلکێشی نێو فەزای زمانیی دەقەکەی دەکات و بەجۆرێك، کە بەرکەوتنی لەگەڵ دنیایەکی نوێدا دەبێت تێیدا زمانی ئۆتۆماتیك لەکاردەکەوێت و زمانی ئەدەبیی دێتەپێش، بەمەش ئیدارکی ڕۆژانە لەکاردەکەوێت و لەجێگەی ئەوە ئیدراکی ئیستاتیکی بەگەردەکەوێت، لەکاتێکدا بەگەڕکەوتنی ئەم ئیدارەکە ئیستاتیکییە لەنێو دنیایەکدایە، لە هەمان ئەو کەرەستانە بنیاتنراوە، کە خوێنەر بە ئاسانی دەیانناسێتەوە، بەڵام کاتێك یەکپارچە و لەنێو بۆتەی بنیاتە تازە ڕەنراوەکەدا

بەرخوردیان لەگەڵ دەکات، ئیتر ئا لەوێدا سەرجەمی ئەو شتانەی پێشتر پێیان ئاشنا بووەو لە ئاستی ئێتماتیزمدا مامەڵەی کردوون، لە بەرچاوی دەسڕێنەوە و سەرلەنوێ لە بۆتەی نوێدا دەردەکەونەوە، ئەمەش هەمان ئەو حاڵەتە ئیستاتیکییە بەرجەستەکراوەیە، کە ئێمە هەستی پێ دەکەین و ناتوانین بەئاسانی لەبارەیەوە بدوێین!

بەم شێوەیە ئەو کەمەڵەیە میکانیزمەی کە ڕێماننووس لە مەزراندنی دەقەکەیدا لەگەڵگەی شیعرییەت (زمانی شیعریی)ەوە گرتووەتە بەر، فەزایەکی گۆڕانەوەبەندیی تایبەتی لێ کەوتووەتەوە، کە زۆرجار ئەو زمانە شیعرییەی بە وەسفی کارەکتەر و شوێن و ڕووداوەکان بارگاویی کردووە، بەشێوەیەك کە دەنگی ڕێماننووس وەك گۆڕەرەوەی سەرەکی لە وەسفەکاندا زاڵە، بێ تێگەیشتن لەم بەهایەش دیسانەوە چەمکێکی تری فۆرمالیستەکان (ڕەگەزی زاڵ) یاریدەمان دەدات بێ تێگەیشتن لەو ڕێوشوێنە ئەدەبییەی ڕێماننووس پەنای بردووەتەبەر و تێیدا هونەرکاریی بەرزی خۆی نواندووە.

لە ڕوونکردنەوەو پوختەکردنی چەمکەکەی شکڵۆفسکیدا (ڕەگەزی زاڵ) دوو بنەما بە هەند وەردەگیرێن، کە (تێماتشفسکی)ی هاوڕێی خستوویەتییە ڕوو و لەوبارەوە پێیوایە: بنیاتی هەر حیکایەتێك، هێزی خۆی لە دوو بنەماوە وەردەگرێت، ئەوانیش بریتین لە ژینگەی ڕاستەوخۆ- تیاژیاوی خودی نووسەر و ئەو ژینگە کەلەپوورییەی کە نووسەر دەقەکەی تیا بەرهەم هێناوە. لەم ڕوانگەوەیە کاتێك دەچینە نێو دنیای گۆڕانەوەبەندیی مەملەکەتی کەلاریەوە، لەوێدا بەر ژینگەی خۆجێی گەرمیانییانەی ڕێماننووس دەکەوین، کە ئەمیش بۆخۆی لە پانتایی بەرفراوانی ئەو کەلەپووەرە ئەدەبییە کوردەواریەوە هەڵدەقوڵێ و کات و شوێن و کەسەکانی تێدا دادەمەزرێن و بەمەش وزەیەکی ئەدەبیی گەورە چێڕاوەتە هەناوی دەقەکەوە و جووڵەیەکی بەردەوام و بەردەوامییەکی لە جووڵە بە کەشی گشتیی ڕێمانەکە بەخشیوە.

کەواتە دەتوانین لێرەدا ئەو خاڵە لەووی شێوەگەرانەی دەقەوە بچەسپێنین، کە بەهایان ڕەگەزی زاڵ لە مەملەکەتی سپیسواردا بریتییە لەو بنیاتە زمانییەی کە بەقووڵی بەنێو جەستەی دەقدا ڕەگاژێ بووە و ڕوانینی گۆڕەرەوەی ڕووداوەکانی لە ئامێزگرتووە، هەروەك جارێکی تر و بەگۆڕانەوە بێ تێرییەکەی (تێماتشفسکی)، تێدەگەین کە ئەم دۆخە لە گۆڕانەوەی حیکایەت یان باشتر بڵێین (حیکایەتسازیی)

پەیوەستەوە بەو مۆتیفە تایبەتانەی کە یەکە زمانییەکانی نێو هەر دەستەیەکی دەق لەقووڵایدا لەخۆیانی دەگرن و بەمەش سەرتاپای گۆڕانەوەبەندیی دەقی نێمانی لێ دەکەوێتەوە، واتە دەقی نێمانەکە بەخۆی بریتی دەبێت لە مۆتیفێکی گەورەی پارچەپارچەبوو، کە هەر پارچەیەك لەوانەش بەخۆیان پێکهاتەی کەمەڵە مۆتیفێکی تری بچووکترن، کە ئیتر ئەم مۆتیفە بچووکترانە شیانی پارچەبوون و پارچەکردن نین و نابن، بەکوو لەمیانی پارچەکانی مۆتیفە گەورەکەوە، وەك یەکەیەکی یەکگرتووی تەواو خۆیان دەردەخەن.

وەك پێشتر ئاماژەمان پێی دا، بۆ چەسپاندنی ئەوەی کە نێمانووس خاوەنی شێوازی ئەدەبیی تایبەت بە خۆیەتی پێویستمان بە گەڕانەوەیە بۆ سەرجەمی بەرهەمە ئەدەبییەکانی پێشووی، بەهەمان شێوە ئەگەر بمانەوێت لە ناوەڕۆکی ئەم نێمانە (مەملەکەتی سپیسوار) تێ بگەین، پێویستمان بە تێگەیشتنە لە دنیابینیی (حەمەسەعید کەلاری) وەك مرۆڤ و هەمیش وەك نێمانووس، بەوەش ئەو خەمە گەورەیە بەدی دەکەین، کە بەلای کەلاریەوە هەر لە یەکەم ئەزموونی نێمانووسییەوە لە کۆی خۆی ناوەو لەمیانی دووەم ئەزموونداو درێژەی داوەتێ و خەمەکەی گەورە کردووە، بۆئەوەی دواجار لەڕێگەی سەلیقەی گۆڕانەوەسازیی سەنگینی خۆیەوە لە (مەملەکەتی سپیسوار)دا بیگەیەنێت بە ترۆپك، بەمانایەکی تر هۆکاری بەردەوامی خەم و ئازار هەر لە مەملەکەتی باوکەکان و تێپەڕین بە مەملەکەتی گورگەکان تا دەگات بە مەملەکەتی سپیسوار، سەرفەری مرۆڤکی جواناسمان نیشان دەدات، کە بەنێو پانتایی گەورەی مەینەتییەکانی ژیاندا لەگەڵ خۆی هێناویەتی، بۆیە کاتێك هەرسێ مەملەکەتەکە دەخوێنینەوە، هەست بەوە دەکەین، کە (حەمەسەعید) جگە لەوەی وەك نێمانووسێك ئامادەگیی ڕاستەوخۆی هەیە، هاوکات و لە یەك کاتیشدا بە شێوەی جیاجیا و لە شوێنی پێویستی خۆیدا وەك کەمەناس، دەروونناس و مۆژوونووسێك دەردەکەوێت، بەوپێیەی دەیەوێت لەڕێگەی شێوازە ئەدەبییە تایبەتییەکەی خۆیەوە گوزارشت لە چارەسەری ئەو کێشە و گرفتانە بکات، کە بەوپەڕی سەلیقە و وردبینییەوە دەریبڕیون و کردوونی بە ناوەڕۆکی نێمانەکانی، بۆیە پاش خوێندنەوەی ورد و شیکردنەوەی میتۆدگەرایانەی هەرسێ نێمانەکە، دەتوانین لە ئەنجامدا (حەمەسەعید کەلاریی) وەك خاوەنی سێینەی نێمان لە ئەدەبی کوردیماندا ناوزەد بکەین.

8-8-2024

ئاری عوسمان خەیات

میکانیزمی ژیانی زمان و مرۆڤ.. عەبدولموتەلیب عەبدوڵا

سوکرات نووسین بە نیگارکردن دەچوێنێ. زمان لەو وشانە پێکهاتووە، کە وێنە دەخزێنەوە و لەسەر پێیەکانیان وەستاون. زمان لە نووسیندا دەجوولێتەوە وەک ئەوەی لە ژیاندا بێت. بەڵام زمان لەبەرامبەر کە قسان دەکات؟ هەڵبەتە زمان بەرامبەر هەمووان و بە کەس قسان ناکات، زمان لە نووسیندا تاکە چارەیە، بەڵام نووسین تەنها نیگارکردن نییە!.

زمان لە گفتوگۆکردندا زیندووە، لە نیگارکردندا مەرج نییە، زیندوو بێت. بەڵام چونکە زمان هەموو شتێ ناڵێت، ئیتر زمان چارەیە، نیگارە، جەستەیە، جەستە قسان دەکات، شتەکان قسان دەکەن، مژوو قسان دەکات، توانا فەردی و کەمایەتییەکان قسان دەکەن، مردن و ژیان بە پچڕان بە هەزاران جۆر قسان دەکەن... میکانیزمی ژیان مرۆڤ و زمانێ، زمانێ کە دەربارەی زمان دەدوێ، زمان کە دەربارەی خۆی دەدوێ، هیچ شتێ لە مرۆڤ جوانتر ناڕازێتەوە. (مرۆڤ بەرهەمی زمانێ).

کتێبەکانی ئایین و ئەو کتێبانەی کەمەگای مرۆقایەتی پێکهێناوە و بووەتە کتێبکەی پیرۆز، تابلۆکانی موسا، دە سپاردەکە، هەڵکارییەکانی تەوارات، ئینیجیل، دەقە پیرۆزەکانی قورئان... هیچ شتێ لە زمان جوانتر نادەزنەوە، بە ئەوەی دەربارەیان بدوێ. بەشکی گەورەی جوانی زمان لەوەدایە لە زەمان و سیاقێ دەنووسرێ و لە سیاقێکی دیکە و لە شوێنکی دیکە و لە کاتکی دیکە دەخوێندرێتەوە. بەردەوام زمان حەقیقەتی خۆی لە (زەمەن)ێ جیاوازەکانی گفتوگۆ و دانوستاندن و گەڕانکارییەکاندا دەبینێتەوە. مرۆڤ و زمان بە هەمیشێ لە سەیرورەدان.

داهێنان میکانیزمی ژیانی زمانێ، دەسەڵاتی حەقیقی زمان گفتوگۆ و

دانوستاندن و گۆڕانکاریيە! سەيرورە دەسەڵاتی حەقيقی زمانە، زمان لە ڕێگای گفتوگۆ و دانوستاندن و گۆڕانکارييەوە هەست بە دڵالەتکان دەکات، بەڵام حەقيقەتی دەسەڵات روداوەکان ڕاڤە دەکاتەوە! ئايا زمان دەکەوێتە کوێی حەقيقەتەوە؟

زمان دەکەوێتە ڕاڤەکردنی بە کۆتايی حەقيقەتەوە. بەو مانايەش حەقيقەت و ڕاڤەکردن هەکارن بە مانای هەتا هەتايی زمان و سەيرورە. کەواتە نە ئايين، نە زانست، نە فەلسەفە ناتوانن نهێنی ژيانی مرۆڤ کەشف بکەن، ئێگەر زمان و ڕاڤەکردن و سەيرورە هاوکارييان نەکات. لەبەر ئەوەی زمان بنەمای هەموانە، ژيان بەردەوام کراوەيە.

ئەوەی تايبەتە بە هەموان، ئەوەی تايبەتە بە مرۆڤ و حەقيقەت موڵکی منيشە، واتە کاتە زمان قسان دەکات، من قسان دەکەم، کاتە من قسان دەکەم، واتە مامەڵە بە کردەی زمانی تايبەت بە خەم دەکەم، لە هەمان کاتدا ئەوە منم کە قسەی لە حەقيقەت و سەيرورەی تايبەت بە خەم دەکەم. ئەوە تێری نيازخوازييە کە لای (جۆن سێرل) ژيانی ڕاستەقينەی دەگۆشنێتەوە. واتە نيازی قسەکەر بەر لە گوتار ئامادەيی هەيە. واتە کاتە دەڵێی (کات) درەنگە، واتە دەتەوێ بە ماڵ بگەڕێيتەوە. لەسەر ئەو بنەمايە دەتوانين قسەيەك بە تێزی لاکان (مرۆڤ بەرهەمی زمانە) زياد بکەين و بڵێين مێژووی مرۆڤ، مێژووی هەڵەکانی مرۆڤە، وەك چۆن مێژووی زمان مێژووی هەڵەکانی زمانە، هەروەها مێژووی حەقيقەتيش! کەواتە نە مرۆڤی ڕەسەن بوونی هەيە، نە زمانی ڕەسەن، نە تاکە حەقيقەت، لەو بيرکەيەدا مرۆڤ دەرئەنجامی ڕاڤەکردن و زمان بەلبەڵەی زمان و حەقيقەت ڕووەکانی خودی حەقيقەت دەنوێنێ! بە مانايەکی دیکە ژيان هەرگيز ڕێژە لە ڕێژان تێنيا و بەگەرد و يەك ڕوو نەبووە، ژيان لە خوێنی حەقيقەت و زمان و مرۆڤ جەراوجەرەکان دە و دەچێت. کەواتە کەشەی ژيان لە ڕاڤەکردن و گفتوگۆ و بيرکگەيشتنی بەردەوامدايە! بەڵام کيشەی مرۆڤ و زمان کەشەی حەقيقەت نيين، کەشەی سەيرورەين. بە دیوەکەی دیکە مرۆڤ و زمان لە ڕووەکانی حەقيقەت جيا نابنەوە.

مرۆڤ و زمان، زمان و مرۆڤ

بەگومان هيچ بيرکردنەوەيەك لە دەرەوەی ڕاڤەکردن و بيرکگەيشتن وبەردەوامیدا نيين، ئەوەی لە هەموو کلتوورەکدا جێگای بايەخ پێدانە جياوازی بنەمای ڕاڤەکردن و بيرکگەيشتن وبەردەواميين، ململانێی پێکگەيشتنەوەی مرۆڤ و زمان، ڕاڤەکردنی زمان و مرۆڤ، دينامیکيەتی پێکگەيشتنی مرۆڤ و زمان، کەشەی ڕاڤەکردنی زمان و

مرۆڤ، یان بۆ مانایەکی دیکە ڕەکەوتنی مرۆڤ و زمان، زمان و مرۆڤ، لە ڕاڤەکردن و بیرکگەیشتن و بەردەوامیدایە. لەڕدا پرسیار ئەو سەنتەزە ئەوەیە ئایا ڕەزگرتنی زمان و مرۆڤ لە پەکگەیشتندا گرنگترە یان گەیشتن بە تاکە حەقیقەتێك؟

بە بەوای من پرسی مرۆڤ و زمان، زمان و مرۆڤ لەنەوان ئەوەی بەکەتایی و ئەوەی کە مەژوویی‌دا هەروا دەمێنێتەوە. جیاوازیکردن چۆن دەبێ؟ دیار نییە، مرۆڤ بەکەتایی و لەسەرووی مەژووەوەیە، یان زمان مەژوویی و بەردەوام لە ڕاڤەکردندا بەکەتایی‌دا خۆی دەبینێتەوە؟ مرۆڤ و زمان، زمان و مرۆڤ چوونێتەوە ناوخۆیانەوە، مرۆڤی بە زمان و زمانی بە مرۆڤ لە دەرەوەی ژیاندان. بەڵام ئایا هیچ مرۆڤ هەیە زمانی تایبەتی خۆی لەگەڵ مرۆڤکی دیکە دابەش بکات، ئایا مرۆڤ لەگەڵ زمانی خۆی لەناوەوەی خۆیدا دەژی و زمان لە دەرەوەی خۆیدا دەژی؟

زمان پاشای هەموانە، لە رابردوو و ئێستا و داهاتوودا، مرۆڤیش. ڕاستە لایەنی ماددی بوونی زمان و مرۆڤ شتێکی بەرچاوە، شەوەی کتێبی ڕستەسازی، کە تازی لەسەر نیشتووە، بەڵام بەو مانایە زمان ئەوە نییە، کە لە جێستەی خۆی دەردەچێ و دەچێتە نەو جێستەی مرۆڤەوە، بەکسو ئەو بەرگە سرووشتییەیە، کە دەچمە ناوییەوە بە ئەوەی لە ڕەگەی خزینەکانی خەمۆ ببمە تاکێك لە تاکە ئازادەکانی کەمەڵەی زمان.

کەواتە کەسی قسەکەر بەو مانایەی کە تاکەکە ئەوە دەڵێ، کە دەیەوێت. (چەمسکی) دەڵێت: من قسە بە ڕستیەك دەکەم، کە بەر لە من کەس قسەی پێنەکردووە، چونکە من ڕەزمان بە ڕەگەی تایبەتی خۆم بە کار دەهێنم. هەبەتە یاسا پارێزگاری لە خاوەندارێتی تاك دەکات و سزای قسەدزەکان دەدات. (نیچە) لە زەرادەشت وای گوت، دەڵێت: من زارەکم نییە بە گوێیەکانتان.

ئەوەی مرۆڤ لە زمان بە خاوەندارێتی هەدەستێ، پرسیسەکردنی ئازادییە؟ زمان مۆکی گشتییە، فەرمکی کەمەڵایەتی هەیە. ئەو مانایەی، کە مرۆڤ بە کاری دەهێنێ، سەرەڕای شەوازی تایبەتی (من) و بەر لەوەی مەرکی (من) و ئازادی (من)ی پێوە بێت، مۆکی کەیە. من ناتوانم شتێ بەڵێم تەنها ئەوە نەبێ، کە یاسا و ڕەسای زمان ڕەگام پێدەدات. من بیرەکەکانم دەخەمە بەتەی زمانکی کەمەڵایەتییەوە، ئەوەی کە ئازادیم کێت دەکات، مۆکی کەیە. قسەکەر ناتوانێ هیچ بڵێت، تەنها ئەوە نەبێ، کە هەڵوەستی مەژوو، یان کە ئازادی بە

مانا بەرفرەوانەکەی ئەو سەردەمە، کە تەیدا دەژیت، رەگای پەددات. مرەڤ لە میانی خەی و ئازادی و نەسەقەکی کەمەایەتییەو قسان دەکات.

کەواتە لەنەوان زمان رووت و تاکئامەز، مرەڤ بەر لەوەی بیر بکاتەو لەسەریەتی بەیار بدات کەوا بە شەوەیەکی شاعیرانە لە ماەی زماندا نیشتەجەیە. مرەڤ زمانی پەشیووە، مرەڤ بەرهەمی زمانە، زمان ئازادی مرەڤ دەکەشە و مرەڤ لە رەگای زمانەو قسان دەکات، بیرکردنەوەی مرەڤ دەکەوەتە نەو خەیاەی زمانەو. بەەام ئایا کەسی قسەکەر چەن ئەو دەەە، کە دەیەوەت، واتە چەن بە شەوازی ئازادانەی خەی دەدوەت؟!

ئەگەر زمان سروشتی بەت، کەواتە مرەڤ بەرگی ئازادی و سرووشتی پەشیووە، چونکە زمان فەزایەکە لە ئازادی، ئازادیش خودی بوونە، مرەڤ لەو بوونەو دەەسکە!! ئەگەر ئازادی بوونی نەبە، کەواتە مرەڤ و جیهان دەکەونە بەندەو. داهەنان بوونی دەکەوەتە تەگەرەو، بە ئازادی تاك ناتوانە بە داهەنان هەەست، هەر لە رەگای ئازادییەو دەتوانین بەو تەعبیرەی (هەەدرین) بگەین، کە زمان گوەی دەمە.

حەقیقەتی بوونی مرەڤ جگە لە حیکمەتی داهەنان و جەوهەری ئازادی شتەکی دیکە نییە. کەی ئەو بیرەکەیەش قەرزاری چەمکی خەیاەی زمانەوانییە. خەیاەی زمانیش بە مانا جەوهەرییەکەی شیعرە، لەرەو زمان قسان دەکات، پارەزگاریکردنە لە سرووشتی ئەسەی شیعر، مرەڤیش شیعرەکی خودایە.

کەواتە ئەگەر لە بارەی زمان گوەی دەمە، وەك ئەوەی کە مرەڤ شەواز بەپەی تەگەیشتنی زمان، یان لە فەشەلی تەگەیشتن دروست دەکات، هانا بە (ژیل دەلەز) بەرین، ئەو هەر شەوازەك بە خەی زمانەکە، فرە زمانی مرەڤ کە دەکاتەو. بە نموونە: تە وەك باوك شەوازەك دەدوەیت، وەك کاسبکار شەوازەکی دیکە… بەو مانایەش مرەڤ لە فرە زمانی و هاوئاهەنگییە مەرجی بنەەەتی ئازادی دەسازەنە. تە رەژانە بەردەوام بە چەندین شەواز، (یان وەك دەلەز دەەەت بە چەندین زمان) قسە دەکەیت، خودا لە شەوەی مرەڤەو قسان دەکات.

مرەڤ بە زمانەو مرەڤە

زمان ماددییە، چونکە دەنگە. مرەڤیش ماددییە، چونکە دەنگدانەوەی سەیرورەیە، دەنگ قابیلی ئەوەیە بەتە هەەەشە، هەروەها دەنگدانەوەی سەیرورەش. زمان و مرەڤ لە چوارچەوەی ئایکەنەکانەو خەیان

دەردەخەن. جیهان پابەندە بە مرۆڤ، زمان، کە لە ڕۆگای سەیرورە، دایکەوە یان بە مانا (ئۆگستین)یەکەی لە ڕۆگای خوداوە بەرجەستە دەبە (زمان تاقە ئامرازێکە خودا بە مرۆڤەوە دەلکێنێت) ئەو تەزە لە ناونانی شتەکانەوە ڕۆگا بە زمان، مرۆڤ دەدات، بەتە دەرەوەی بوون! زمان لە ڕۆگای مەدلوولەکانییەوە دەکەوێتە دەرەوەی بوونی خۆیەوە، مرۆڤ لە ڕۆگای ناونانەوە دەکەوێتە دەرەوەی بوونی خۆیەوە. کەواتە کە خودا ناوەکان فڕی مرۆڤ دەکات، ئەو کاتە زمان لە مرۆڤدا دەسکە و ئەو کاتە زمان ملکەچی چوارچێوە وێنەییەکان دەبە!

لێرەدا ئۆگەر حەقیقەتی زمان لە ناوەکانەوە، یان بە مانایەکی دیکە لە زمانی (دایك)ەوە ملکەچی چوارچێوە نیگارەکان بە و دواجار چوارچێوەی نیگارەکان یاسا و ڕێسایەك بەخشەوەی بەرێت، ئەوە داهێنان لە سەر نەودژی نەوان پاکێتی دایك و پیس بوونی دایك وەستاوە.

بە کورتی زمان و مرۆڤ بەردەوام لە ڕۆگای (پارێزگاریکردن) و (پیسکردن) بە کرداری گفتوگۆکردن و ڕاڤەکردن و بەیەکگەیشتن، گۆانکاری و بەردەوامی دەنوێنن، هەر لە ڕۆگای ئەو کردەیشەوە مرۆڤ لە زمانەوە گۆشە دەکات و بەردەوام پێشدەکەوێت. ئۆگەر پارێزگاریکردن لە ڕووتی زمان دیدەکی گشتی و بەگۆ نەویستی خەیاڵی وشە و وێنەی هەرائامێز بنوێنە! ئەو دیدە هاوگونجانەکی ناجۆگیر لە نەوان تاك و کۆ دروست بکات و دواجار بکارهێنانەکان ئەوە بە، کە بە شێوەیەکی گشتی دەکەونە بەر چاو. ئەوە پیسکردن دەکەوێتە دووتوێی سەیرورە و هەمیشە لەسەر خوازەی دایك خێی نوە دەکاتەوە.

لێرەدا لەنەوان پارێزگاریکردن و پیسکردن، دێشە بەین زمانی مرۆڤ بە مانا جەوهەرییەکەی شیعرە! واتە لە مرۆڤ و زماندا شتێك نییە پێیبگوترێت واقیعی جۆگیر، بەو مانایش جیاوازییەکانی گفتوگۆکردن و ڕاڤەکردن و ململانێی بەردەوامی پێکگەیشتنەوەی مرۆڤ و زمان، ناوەکی دیکەیە بە جۆگیرنەبوون و سەیرورە.

عەبدولموتەلیب عەبدوڵا

هەولێر 6/7/2024

ولامك بە پیاوە میانەوە ئیسلامییەکە, لەسەر پرسی جینەسایدی ئەزیدی.. عەلی مەحمود محەمەد

بەز کاك ئەبوبەکر کاروانی وتارەکی بەناوی "رەی نوخبە لە راستکردنەوەی هەڵەکان و قووەکردنەوەی پەکەوە ژیان", لە تەکەمەلایەتییەکان بەاو کردەتەوە سەبارەت بە پرسی کوردە ئەزیدییەکان , لەسەر وشە بە وشەی بابەتەکەی سەرنجم هەیە, لە من تەنها دەچمە سەر ئەو بەشە کەمانەی تایبەتن بە پرسی نکەیکردن و داوای لەبوردن کردن و دان نان بە راستییە مەژووییەکان.

بەزی لەم وتارە دەیەوەت لە چوارچەوەی گوتاری رەنوەنی و دەداری لە نەوان زاەم و مەزەوم راستییە مەژووییەکان زیندە بەچاە بکات, بەناوی پەکەوە ژیان لە ئەسەی بابەت لەکەینەوەی وردی مەژوویی و هەوەستی یاسایی لەسەر ئەو پەشەلکارییە زەقانەی لە رابردوو رویانداوە خەی لاداو هانمان دەدات بە باسنەکردن و شاردنەویان.

لە سەرتاسەری جیهاندا نکەیکردن لە تاوان, داننان بە راستییەکان و داوای لەبوردنکردن و قەربووکردنەوە بوونەتە چوارکوچکەی ململانەی نەوان گەلانی قەکراو و گەلانی قەکەر, یان وەاتانی داگیرکەرو وەاتانی ژەر دەست, یاخود ئاینی زەرینەی زاە و پەکهاتەی ئاینی کەمایەتی, لەم نەودا تەنها ئەمانیایە هەندەك هەنگاوی پراتیکی باشی ناوە. جیهانی نوە هەشتا قەرزاری رابردووە, قەرزەکان دەبەت بدرەنەوە, راکردن لەیان محاە.

کاك ئەبوبەکر کاروانی لە نووسینەکەیدا دەەت "دووپات کردنەوەی باسی حەفتا و دوو فرمانی قەکردن دژ بە یەزیدییەکان لەمەژوودا، ك لەسەر زاری هەندە نوخبەی یەزیدی و دەرەوەی ئەوانیش لە ناوەندە عەلمانییە کوردییەکەدا، بەکارەکی ناەاست و دژ بەبەرژەوەندی یەزیدیەکان و پەویستیەکانی پەکەوە ژیانی ئاینی لە کوردستاندا دەیبینم.

چونکە جگەلەوەی هەروەك وتمان بەکارهەنانی وشەی قرکردن هەیە وە ئەگەر ئیرادەیەك بە قەکردنی یەزیدییەکان لە مەژوودا هەبووایە

هەرگیز توانای بە گری لە خەکردنیان نەدبوو،..... ـــ لەرەشەو شەرەکان دژبەوان بەشەوێکی گشتی دەچنە چوارچەوەی ئەو شەر زەرو زەبەندانەی میرنشین و مەملەکەتە موسوەمانەکان لەناوچەکە پەش ئەوان دژ بەیەك کردوویانە باهەندە جار هاوشەوەی سوود وەرگرتن لەمەزهەب بە نەو موسوەمانان خەیان سوود لەوەرەقەی ئاینی وەرگیرابەت" ـ

دەبینین بە ناوی بەرژەوەندییەوە رەگا لە گفتوگە لەسەر مەژوو هەسەنگاندنی رابردوو و گەاندنەوەی ماف دەگرەت, ئمە پەشەلکارییەکی زەقە بەرامبەر بە قوربانیان, هەرچەندە لە سەرتاوە یەکگرتووی ئیسلامی کەششی زەریان کرد وشەی ئەنفالیش لە فەرهەنگی سیاسی کوردستاندا بەکار نەهەنرەت بەام سەرکەوتوو نەبوون.

بە ئاشکرا لە نووسینەکەیدا ئەزیدی بە کورد نازانەت کە دەنووسەت ئەزیدییەکان و کوردە عەلمانییەکان, هاوکات کوردە عەلمانییەکانیش بە موسەمان نازانەت, چونکە دەیتوانی بنووسەت کوردە ئەزیدییەکان و کوردە عەلمانییە موسەمانەکان, ئەوە رەکەوت نییە کاك کاروانی نووسیوییەتی بەکە باوەە, هەەی رەنووس و زمانەوانی نییە تەگەیشتنە.

لە جەگایەکی دیکەی پەرەگرافەکەی سەرەوە دەبینین ئەو هاشا لە بوونی جەنگەکان لە مەژوودا ناکات دژ بە ئەزییدییەکان کە بە فەرمان ئەنجامدراون, بە سەرجەم پەلامارەکان فەرمان دەرچووە بە ئەنجامدانیان, هەموویان جەنگی نا هاوسەنگ بوونە, هەمیشە کوردە ئەزیدییەکان دەاو بوونە و ئەنجام رەژیەك لە دانیشتووانیان بە کوشتن و بە کەنیزەك و کەیلە کردن و گەینی ئاین لە دەست داوەو بەشەك لە خاکیان کەمبەتەوە, لەدوای هەر فەرمانەك لاوازتر بوونە لە پەش فەرمانەکان, فەرمان بابەتی سەرکییە لە مانفیستەی جینەسایدی ئەزیدی.

بە ئەو جەنگانە فەرمان واتا بەیاری بەرزترین دەسەاتی سیاسی لە وەات کە خەلیفەی عوسمانییە دەرچووە, مانفیستەی جینەسایدەکە فەرمانەکان بوونە, چەن مانفیستەی جینەسایدی ئەنفال بەیاری 4008 ە, ئەو کەمەکوژییەکان لە فەرمانی خەلافەتی عوسمانی و بەیاری دەسەلاتی سەفەوی دەکاتە کاری میرو مەملەکەتە ناوچەییەکان, ئەوانیش کورد بوونە, تاوانەکان لە کە عوسمانی و سەفەوی و بەغدا دەکاتەوە بە ئەوەی پیرەزییان بپارەزەت خەلافەت نەبەتە جینەسایدکەر, بەمەش زیاتر کوردی تەوە دەگلەنەت, عوسمانی و سەفەوی و بەغدا پاك

دکاتەوە لە تاوانکان, لە کاتکدا بیارکان لە ئستانەو پایتختکان دیکەوە درچوون, زربەی فرمانکان ئوان خیان جبجیان کردووە, لە بی ئوی بنووست هموو دت هندە جار سود لە مزهب و ئاین وەرگیراوە, بام مژوو دت هموو جارکان ککی لە وەر گیراوەو بە فرمان تاوانکان ئنجام دراون, خودی فرمانکان پیرز بوونە و لادان لی سزای دنیاو ئاخیرشی هبووە.

کاروانی مافی وبیرهنانەو قسکردن و هسنگاندنی رابردوو لە ئزیدی و نوخبی بناو عملمانی کورد دسنتەوە, لە کاتکدا نووسرانی ئو بوارە کونج و کلبری مژوو دپشکنن و خوندنەوی بە دکن, رابردوو بتە تاقیگا بیان, چونکە جینسایدکان هموو لە رابردوون بە هسنگاندن و پشکنین.

دان نان بە جینساید بش بش نیە پاکجکی جیهانیە, بە پی یک پوەرو بنمای جیهانی جری تاوانکان لسرتاسری جیهان دیاری دکرت, ناکرت یک جری تاوان دژ بە پکهاتیک جینساید بت برامبر پکهاتیکی دیکە روداوکی عابر بت, بە گللک بە دیکەمنت بکرت, بە گللکی دیکە قسکردن لسری زیاندار بت و باسکردنی بقە بت, لم روانگیەوە ئرکی هموو نووسران و لکولرانی جینسایدی کوردە هوستی خیان لسر پرسی جینسایدکان رابردوو و ئستا دربڕن, لە دارفرەوە تا غزەو ئرمینیاو هلکست, کش پی ناخشە کیفی خیتی.

کاروانی لە پرە گرافکی دیکەدا دت: " هموو بیرکردنەوەیک دربارەی ئوی ئیسلام وک ئاین لگە قکردن و پاکتاوکردنی یزیدیکاندا بووە، قسیکی ناراست و خرافی وناواقیعی و نامژوویە. چونکە پکهاتیکی ئایینی کمینی وک ئوان، لنو دریایک موسماندا، گر ئیرادەی قکردنیان بە کردوە هبووایە، دمک بوو شتە بە ناوی یزیدیی، لانیکم لم ناوچدا بوونی ندما و چارنووسیان هەمان چارنووسی موسمانانی ئندلووس دبوو دوای فرمانی قرکردنیان لالایەن کنیسەی کاسلیکییەوە. بوونی فتوایک و رفتاری خراپی میرە یاخود کاربدستک لرولەوە، ئم استییە مژوویی و واقیعییە ناشارتەوە. خودی روحییەتە ئیسلامیە بنەتییەکو باوەری بفرئاینییش، کارکی کردووە، هموو ئوشتانە کاریگریان کاتی و سنووردار بت و سر نکشت بە قکردن وپاکتاوکردن.".

لەمەشدا کاروانی کوتە هەنانەوەی نموونە, ئیسلام لە ئیسپانیا وەك فەرنسایە لە جەزائیر, بەام ئەزیدی لەسەر خاکی رەسەنی خەیانن وەك عەرەب لە فەستین, خاوەنداری ئەزیدی بە کردستان بەگەی حاشا هەنگرترە لە عەرەب بە فەستین وەك مەژوو, ئەوان خاوەند خاکن نەك میوان و هاتوو, هەردولایان جوگرافیاکەیان زەر فراوانتر بووە لە ئەستا, نموونەی نزیك ئەزیدی ئیمارەیان لە حەریر و زاخەو بەردەرەش هەبووە, ئەستا یەك ئەزیدییان تەدا نییە, هەرچەندە لای من و کاك کاروانیش ئامارەکی ورد نییە بزانین رەژەی ئەزیدی پەش فەرمانەکان چەند بوونە لە کوردستان لە چاو سەرجەم دانیشتوانەوە و ئەستا چەندن؟, قەمەوی دەساتیان تا کوە بووە؟ ئەستا چەندە؟, بەام دەنیام لە عەرەبی فەستین زەر زەر خراپتریان بەسەر هاتووە.

کاروانی درەژەی پە دەدات و لە پەرگرافەکی دیکە دەت :"پەویستە لەم روەوە یەزیدییەکان ەگەندەن ئەوان بکرەنە کەرەسەی ناوەندە عەلمانییە توندرەوەکەی کوردستان بە دژایەتیکردنی ناسنامەی ئیسلامیی مەژوویی زەرینەی موسوەمان.".

قسەکردن لەسەر ئەم بابەتە مەژووییە پەیوەندی بە دژایەتی زەرینەی موسەمانانەوە نییە, داننان بە رابردوو دژایەتی نییە, بەکە هەنگاوی راستییە بە قەربووکردنەوەی رابردوو, راستکردنەوەی هەی مەژووە, دان نان دوژمنایەتی نییە راستکردنەوەیە, ئەم بابەتە پەیوەندی بە دان نانە بە حەقیقەتی تاوانکەوە باپیرانی ئەمە بەشدارییان تەدا کردووە, پەویستی بەوەیە مەژوو وەك خەی بخوەنرەتەوە دان بە حەقیقەتی یاسایی ئەو پەشەلکاریانەدا بنرەت ئەگەر بە بەگە هەبن و ماف بە قوربانی بگەنرەتەوە, لە رەگای راستکردنەوەی مەژووەوە کەتایی بە ناشرینییەکانی ماوەی بەسەر چوو بهەنرەت, وەك چەن ئەمە خەمان داوا لە عەرەب و فارس و تورك دەکەین و وەك چەن ئەرمەن دەیەوەت و وەك چەن گەلە قەکراوەکانی جیهان دەیانەوەت و لە بەرامبەریشدا لایەنی بەرامبەر زەریان بەشەوەی بەزت نکەی دەکەن, واتا نموونەکەی بەزت لەناو هەموو ئەو گەلانەدا هەیە کە گروپەك ئەو داوایەیان لەیان هەیە, نموونەکەی ئەمەش نموونەی هادی عەلەوی و ئەرهان باموك و کازم حەبیبە, لە پاە دان نان بە استییەکان داوای لەبوردنیش دەکەین.

مەسەلە لەردا ململانەی عەلمانی و ئیسلامی نییە, مەسەلە ویژدانی و یاسایی و راستییە لە بەرامبەر نکەیکردن, داکەکی لە تاوان, شەواندنی راستییەکان, هەمیشە لەناو ئەو گەل و ئاین و رەگەزانەی

پشلکارییان کردوو ململانی درونی ناوخیی لە نوان دستبژری پشتیوانیکر لە زرلەکراو کسانی نکییکر هبوو, لە بابتی ئاینییدا ئینکاریکردن برگی پیرزیشی لەبر کراو.

دشت ئوی ئینکاری تاوان بکات نتوییکی علمانی توندو بت, یان چپو بت, بلام ئوی دیکات تاوانبار ناسنامکی هر چییك بت.

ئمی بزی باسی دکات وك ئو وای دان بودا ننین ئوی ئیسرائیل لە غز ئستا دیکات جینساید بت, یان ئوی حماس لە 7ی ئکتبر کردبتی جینساید بت, بام خوندنوکان و پور جیهانییکان دیسلمنن هردووکی جینسایدن, ئیتر کاروانییکانی هر دوو نتو چی بن با بن.

پاشان کاك کاروانی لە درژی بابتکیدا دت"لە 99/ و زیاتری موسمانانی کوردستان، دژی داعش بوون. بی کارکی ه و نامنهجیی کمینیکی لادر بکرن نونری ئیسلام، تنها لسنگی برزکردنوی درووشمی ئیسلامییو، ئو لسدا نوو نوزیاترو ئوانی بپیر ئاوارکانو چوون و ئو پشمرگ موسومان ونوژکرانی دژی داعش جنگان و بشکیشیان شهید بوون بکرن بنموون وسرمشق! هبت ئمب ناوند علمانییتوندو کوردییکش استە.".

نازانم کاك ئبو بکر ئم ئامارانی لە کو هنا؟, چ دستگایك و ناوندکی زانستی ئنجامیان داو و کی؟, ئاگای لە وتارکانی دکتر عبدوالواحید و حرنگی پکنینی بشداربووی پش نوژییکی ئو دیان و سدانی وك ئو هی؟, تنانت بانگواز دکات کاریان پە بکن دواتر بە رابواردنو کریان مدن؟, ئوی ئو دیت هیچ رگزپرستك لە جیهاندا نیووتوو نیکردوو, ئم لە هر واتکدا بوای ئستا لە کونجی زیندان بوو, ئاگاداری تکمایتییکان هیت؟, ئاگاداری شپی جنو و سوکایتییکان هیت؟, بە لە درو داعشیش کمینیك زر لو رژی زیاتری ئاماژی پدراو لە کمگای کوردستان هی تا سر ئسك دژ بە پکهاتی کوردی ئزیدین, لە رگای مینبرکانو زیاتر دن ددرن, لە زووکشو زر دیاردی ئاپارتایدان لە دهکو باس دکرت دژ بە پکهاتی ئزیدی لە نکینی ماستایانو تا بایکتکردنی کارکردن پیان.

باش ئگر داعش نونری موسمانان نبت, منیش پم وای نی داعش و نی پارتکی کاك ئبو بکر قت نونری ئیسلامکی ننکانم نین, وی نی کابرای شش نونری ئزیدییکان, دی وامی دوو مامستای منبرکانیش بدروی ئوانی پلاماری سرجم ئزیدییکان ددن, مگر ئوانی هر یکگرتوو و کمی و بزووتنی ئیسلامی نین, رکخستنیش نبن لاینگرو دنگدرن.

ئایا پارتکی کاك ئبو بکر کاروانی وی پارتی ئیسلامییکان دیکی ئوی لی شنگال رویاندا بی جینسایدیان ناساندووی؟, ئایا ئو ئاگادار کی جینسایدی ئزیدی لی پرلمانی کوردستان تنها نزیك 80 دنگی هنایوی لی کی 111 کورسی پرلمان؟, ئمی لناو دستی بژردا وابت لناو خکدا چنی؟, دزانی ئوانی دنگیان ندا کی بوون؟.

دواتر ئوانی داککییان لی ئزیدی کرد گریلاکانی پکك بوون؟, لو چرکی ساتی کسیتر نبوو, ئایا ئوان پشمرگی موسمانی موحمدین؟.

دواتر کاك کاروانی دنووست:"خشبختانش ئمی چاوپکوتنی قاسم ششیی بی ناردم کنوکولی لی لدوانکی دکات و دت ئمی پیر و گورکانمان فریان کردووین رز لی ئایین و لوانش ئیسلام وهستی ئایینی موسمانان بگرین، لدوانکی منیش شونراوو من باسی توندوی ئیسلامی و داعشم کردووی کناوی محمد بی کار دهنن بی لدانی ئمی، نك ئیسلام و موسومانان کی زم بیان هیی و چاکی ئوان لی کاتی ئاواربوونمان لبیر ناکین.. هتد. کفرمکی داوای لبووردنی.".

چی دبت ئمش وك شش فری داوای لبوردنکردن ببین, با لمدا چاو لی شش بکین, خی شش خرمانی بی کلی سری باپیرانمان دروست نکردبوو, خی خاکمانی داگیر نکردبوو, خی کچمانی بی کنیزك نکردبوو, خی سرکردمانی نکوشتبوو, خی فرمانی بی جینسایدکردنمان درنکردبوو؟, بی تی چندی خشبختییی داوای لبوردنکی ئو کی کاری مرڤی راقی و هستدار, بهمان شوش ئمش برز بینوی بی ئاستی مرڤی سردمی داوای لبوردن کر, مرڤانك دتوانن داوای لبوردن بکن رزگارییان بووبت لی رق و کینی و خی بزل زانین و کیلی داب و نرتی شانگزی.

دواتر کاروانی دڵت:"دوایی من سەردانی ناو پەرستگای لالشم وەك شوێنەوارێکی مێژوویی کرد، ".

لەرەدا کاك کاروانی وەك گۆشتیاری بەناو لالشدا سوراوەتەوە نەك جگایەکی پیرۆز بێت, ئەم دان نانانە بە پیرەزی جگاکە, پیرەزو موقەدەسات هەموو پەیوەستن بە مێژوو و کولتورەوە, هەر ئاینەك هەزار بەگەی ناوخەیی هەیە بە پیرەزی جگاکانی, ئایا ئاسایی لای تە کەمەك پیاوی ئاینی جیا بە گۆشتیاری بچن بە ناو شوێنە موقەدەسکان موسڵمانان بەناوی گۆشتیارییەوە؟, باشتر نییە ئەو جگا موقەدەسی ئەو لای تەش جگایەکی ئاسایی نەبێت و رێزلێگیراو بێت ؟.

لە کۆتاییدا دەڵم ژیری ئەوێیە بە دوای راستییەکاندا بگەڕین, لە پێشدا مێژوو نووسانی لە هەردوولا پشکنین بە روداوەکان رابردوو بکەن, دواتر پسپۆرانی یاسای لێکۆڵینەوە لە روداوەکان بکەن, ئەوجا دەست بە قەرەبووکردنەوە لە داوای لێبوردنەوە بە هەڵگرتنی پێکەری ئەوانەی دەستیان لە تاوانەکان هەبووە ئەگەر هەبن, مەنمەنت بە قوربانیان دروست بکرێت بەشداری راستییان لە حوکمەانی کوردستان پێ بکرێت و لە بواری پەروەردە گرنگییان پێ بدرێت.

جینۆسایدکردەیەکە هەر دەوڵەتێك ناسنامەکەی چی بێت هەرچ بۆهانەیەکیشی هەبێت بیکات جینۆسایدە, ئیتر نێتەوەیی بێت, عەلمانی بێت, ئایینی بێت یان مارکسی, دەزانم ئەمانە بە کاك کاروانییەکان گرانە بەڵام راستییەکە ئەمرۆ یان سبەی دەبێت بکرێت.

ئێزیدی کورد بن یان کورد نەبن, چەن پشتیوانی موسڵمانەکانی بەرما, عەرەبەکان غەزە, بەسنییەکان سربیاو جووەکانی هەلەکەست, ئەرمەنەکان , جەزائیری و هیندییە سورەکان, نامیبیا و شیلی و گواتیمالا و کەمبۆدیا و دارفۆر و ...ین و ناسینی ئەو تاوانانەی بەرامبەریان کراوە بە جینۆساید بشکێ لە مرۆڤ بوون و ئەرکێکی وێژدانییە بەمان, بە هەمان شێوە داکۆکی لە ئێزیدییەکان و رێتکردنەوەی تاوانەکان رابردوو و قەرەبووکردنەوەی معنەویان لە داوای لێبوردنەوە تا دروستکردنی مەنمەنت ئەرکەو نکۆڵی کردن بە تایبەت لە لایەن کەسکەوە شارەزایی یاسایی هوشیاری مێژوویی هەبێت تاوانەو سزای لەسەرە لە زەر وەات.

لە کۆتاییدا ماوەتەوە بڵێم کاك ئەبو بکر کاروانی میانڕەوی نزیك لە ناسیۆنالزمەوە ئەم هەڵوەستی بێت, تونڕەوکان دەبێت چەن

بیربکەنەوە, بەشك لە دکتەر چاکتر بیرناکەنەوە, داعش لەو جگایانەی دەستاتدار بوو وانەی مژووی لە خوندنگاکان یاساغ کرد, دەرگای بە ەوی مژوودا داخست, ئەمەی کاك کاروانیش دیاوەت قسە نەکردنە لە مژوو.

عەلی مەحمود محەمەد

_____

وتارکەی بەنز ئەبو بەکر کاروانی:

https://westganews.net/drejaWtar.aspx?NusarID=76&Jmara=8583

گەر زنجیرەکان بیانتوانیایە قسەیان کردبا.. شیعری : عارف قیقار(*).. وەرگێرانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدولا سەمان(مەشخەڵ)

(١)

کەمەگەی نایەکسان

ئەگەر ڕاستت نەبوو بە پەوانەکردنی هەژاری
ئەوا هەژاریت نییە و
کەمەگەیەکی بە چینایەتیت لە وەاتدا هەیە

ئەگەر کەسک نەبوو
جەماوەری بەرین بچەوسێنەتەوە
ئەوا یەکسانی چینایەتیت لە کەمەگەیەکی بە چینایەتی هەیە

ئەمش ناهاوسەنگییە و
نایەکسانییە لەنێوان زەرینە و کەمینە

کەمینەیەک کە لەسەر ئارەقە و ڕەنجی زەرینە دەوڵەمەند دەبێ
ئەو هەزاربوونەی زەرینەش
چینەکانن
دەوڵەمەند و هەژار و
کەمەگەی نایەکسانییە.

(٢)

سەرمایەداری و هەژاربوونی زەرینە

وەکچەن ژیانکردن پەویستی بە خواردنە
تا بژێت و گەشە بکات
سەرمایەداریش پەویستی بە هەژاربوونی زەرینەیە
تا بژێت و گەشە بکا

وەکچەن ماسی پەویستی بە ئاوە
تا بژێت و گەشە بکا
سەرمایەداریش پەویستی بە چەوسانەوەی زەرینەی کەمەگەیە
تا بژێت و گەشە بکا

کە پەویستی بە کێیە
دەوڵەمەند پەویستی بە هەژارە
یان هەژار پەویستی بە دەوڵەمەندە؟

گەر دەوڵەمەند، دەوڵەمەند نەبووایە
ئەوا هەژارانیش هەژار نەدەبوون

ئێستا بڵێ کە پەویستی بە کێیە؟
دەوڵەمەند پەویستی بە هەژارە
یان هەژار پەویستی بە دەوڵەمەندە؟

کەمایەتی پەویستی بە زەرایەتییە
یاخود زەرایەتی پەویستی بە کەمایەتییە؟

کە زەربە هەژار نەبوونایە
کەمایەتییش کەمایەتییەکی دەوڵەمەند نەدەبوون

بەپێی سادەیی و هێزاری بە پارەیی نییە
بەڵکو چەنایەتی ژیانی زەربەیە
زنجیرەکانی ئابووری سەرمایەداریش
زەرایەتی کەیلە بەرهەمدەنە

(٣)

گەر زنجیرەکان بیانتوانیایە قسەیان کردبا

گەر بیابان بیتوانیایە قسە کردبا،
پێی دەوتیت هەستی چەن دەبوو
وەختە تینووە و
هەورەکان دەبینێت و داناکەن

گەر هێزاران بیانتوانایە قسەیان کردبا
پێیان دەوتی هەستیان بەچی دەکرد
وەختە شانبەشانی دەوەستاندان
لە هێزاریدا و لەیەک شاردا پێکەوە دەژین.

گەر زەرایەتی کەمەگە بیتوانیایە قسەیان کردبا
زنجیرەکانی هێزاری
پێیان دەوتی هەستیان بەچ دەکرد
کاتە لەلایەن کەمایەتییەکی
جیاواز و دەوەستەبژێر حکومەانی دەکرێن

گەر زنجیرکراوێک بیانتوانایە قسە کردبا
لێی دەپرسیت، ئاخە دەتوانیت دوای مردن
زنجیرەکان لە پێکانی تووند بکرێ.

(٤)

ئازادی

هێزاران هێزار تەمان چاند
بەنام گوڵەکان
گوێی ئازادییان نەگرت

هێزاران هێزار هێنگاومان هەڵهێنا
بەنام ئازادی نەهاتە ڕەمان

هێزاران کەت و زنجیرمان پسان

بەرام هەشتا زیندانین و
خۆ دەبینین
وەکین بەدوای ئازادیدا

هەزاران هەزار هەکارمان ێیز کرد
کەچی ئێستاش ناتوانین
وەکامی ئێو پرسیارێ بدەینەوە
بۆچی ئازاد نین، ئازادی.

(٥)
ڕەنگەکانی شەش

سوور
ڕەنگی خوێنێ
ئێو خوێنەی
کە ژاندمان لەپەناو شەش

سوور ڕەنگی ئاهایێ
ئێو ئاهایەی
لەژێریدا خەپیشاندانمان کرد بە شەش

سوور ڕەنگی گوڵی شەشکانێ
لێو تەیانەی کە لە جێستەی خەماندا چاند
لە پەناو شەش

سوور ڕەنگی خەرێ
ئێو هەتاوەی لەژێریدا ڕەپەوانمان کرد
لەپەناو شەش.

(٦)
پەی وتم

ئێو شەشگەڵ بوو؛ خەشی ویستم
سبەینانەک،
بەدەم چرپاندنی ئەم وشانەوە جەی هەشتم
(ڕەژەک دەت ئازاد دەبین و یەکتر دەبینینەوە
جارەکی تر دەتوانین یەکمان خەش بوەت
فرمێسکەکان و
پەکنینەکان و
جیهان لەباوەشی یەکتر ببینین

یەکترمان خەش بوەت و جارەکی تر
بە هەمیشە لەگەڵ یەکتر بژین و لەکجیا نەبینەوە
وەختەک ئازادی جارەکی تر
لەم سەرزەمینە بەرقەرار دەبەت .)
ئەوجا ڕەیی
نە ئازادی بەرقەرار بوو و
هەرگیز ئەویش نەگەڕایەوە.

(*) عارف ڤیقار کە ماوەی ٣٣ ساڵە نزیک بە هەزار شیعری نووسیوە، دەڵێت: (من شاعیری پاکستانیم . شیعرەکانم ڕەنگدانەوەی واقیعییەتی هەست و سەزی ئینسان و واقیعییەتی جیهانە بەو جەری کە دەیبینم، تەنها ڕەنگدانەوە و داشتنی شیعرییە بە ئەو نووسینانەی کە ئاوەتەی فەلسەفەن تاکوو کاربکەنە سەر زنجیرەی بیرکردنەوەت و ئینجا بیربکریتەوە کە بەچی شتەکان بەمجەرەن و تا سەرەنجام تەش بگەیت بە بەرئەنجامی فەلسەفییانەی خەت.
من فەیلەسوف نیم، بەڵام شیعرەکانم هەڵگری ڕوئیای واقیعی و هەستیارن. من بەوجەرەی کە دەبینم و بیردەکەمەوە و ئەم بیرکردنەوەیەم لە شیعرەکانمدا ڕەنگ دەدەنەوە. شیعرەکانم ئاوەنەی کەمەڵگە و جیهان وژیان و ئەزموونی شەخسی خەمن. شیعرەکانم من بە ئامەژگاری و تەمەکردن و ڕاستکردنەوە نین، بەڵکوو ڕەنگدانەوەی بیروباوەڕی ئەو کەسە بیرکەرەوەیەن کە ڕەژانە بەئەقە و دە و بیروباوەڕەکی ئازادەوە بیر دەکاتەوە و هەست بە ژیان دەکات. تا لەشیعرەکانم جەوهەری ئەوەی کەم و بەچی و لەبەرچی دەژەم و بە بوونم هەیە، نیشان بدەم.
بەنسبەت منەوە من خەم هیچ نیم، شیعرەکانم شوناسی منن. شیعرە دەشادەکانم پەکەنینەکانمن و شیعرە دەتەنگەکانیشم فرمەسکەکانمن. لەهەر شیعرەکمدا گوڵەک لەدایک دەبەت. و پاشان دەمرە و دوای مردنی هەر گوڵەک، دەبەت تەو و ئینجا تەوکەی دەبەت گوڵی شیعری تازە و نوە – ڕەنگدانەوەیەکی نوە کە من کەم – بەیە شیعر و قەسیدەکانم هەموو شتەکی منن.

شیعری : عارف ڤیقار(*)
١٤ی تشرینی دووەمی ١٩٨٣
وەرگەڕانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدوەا سەمان(مەشخەڵ)

سەرچاوەکان : سایتی گەڤاری ستراگە

Struggle, A Magazine of Prolitarian Revolutionary Literature
/https://www.strugglemagazine.net

هەنج.. شمال بارەوانی

هەنج ەمانەکی فەلسەفی (٢٤٦)لاپەیی (جان پەل سارتەر ١٩٠٥ - ١٩٨٠)گەورە نووسەر و فەیلەسووفی وجوودی فەنسییە و یەکەم چاپی لە ساڵی١٩٣٨لە بەاوبووەو.
هەنج یەکەم ئەزموونی سارتەرە لە بواری نووسینی ەووماندا.
سەکەی سەرەکی ەووداوەکانی هەنج شاری(بەفەل)و پاریسی پایتەختی فەنسایە. بەفلی شارەکی خەیاڵییە.
چیەکی ەمانەکە باس لە کەسەکی سەیر دەکات! ئەوکەسە هەستەکی زەر نامەی لای دروست بووە و هەموو بوونی داگرتووە. کەسەک، هەموو شتەک لە تەوانینیدا پووچ و بە مانایە. کارەکتەرەکی خاڵی لە ژیان، لە هەمان کاتدا پە لە تەامان و بیرکردنەوەی قووە و نیگەرانی و قەق و هەنج.

ەووکانتان، پاەوانی هەنج، کەسایەتییەکی نامە. ئەو هیچ پەیوەندییەکی بە خەزانەکیەوە نەماوە و هیچ هاوەڵیەکیشی نییە.
کەسەکی دابەاو لە کەمەگە، تەنیا و گەشەگیر و داخراو بەسەر خەیدا. لە جیهانە تایبەتەکەیدا لەگەڵ تەنیاییدا ەژەکانی ژیان بەڵ دەکات. هەنجەک ەووکانتانی خستووەتە حاەتەکی نامە!
حاەتەک تەیدا هەست بەوە دەکات کە ئەو ئیدی پەیوەندی بە خودی خەی و ئەویتر و دەوروبەر و شوەن و زەمان و ەژگارەوە پچەاوە و چووەتە دەرەوەی کات و زەمەن و ژیانەوە و جگە لە تەنیایی و ئەو هەنجە نەگریسەی کە گیرەدەی بووە، هەست بە هیچ شتەکیتر نەکات. تەنیاییەکی سەیر" من بە تەنها دەژیم، تەنیاییەکی تەواو، هەرگیز لەگەڵ کەس نادوەم، چاوم بە دیداری هیچ شتەک ناکەوەت و هیچ شتەک نابەخشم". لەژەر پاەپەستەی ئازاری ئەو هەستکردن بە تەنیاییەدا فشارەکی دەروونی سەخت ناوەوەی دەگوشەت و هەست بە ئازارەکی زەری سایکەلەجی دەکات و عەبەسییەتی لە دەچەەت" پەیڤی عەبەسییەت ئەستا لەژەر قەمەکەم لەدایک دەبەت…هەنج لە هەموو لایەکەوە بوونی دەورداوم. کەوتمە سەر جەگا. وام لە بەسەرهات، شوەنی بوونی خەم پە

نەزانم. ھەنگاکانم بینی لە دەوروبەرم بە ھەمنی دەخولانەوە، ویستم بشەمەوە".

ئەو ھەنج و شانەویەی ھووکانتان ئەو ھەنج و شانەوە فیزیکییە ئاسایی نییە کە دوای ھەنجەکی توند فشار بۆ جەستە و لایەنی فیزیکی مرۆڤ دەنێت و نەخشەکە ئەوی خواردوویەتییەوە ھەمووی دەنێتەوە و ھیچ شتێک لە گەدەی خۆی ناگرێت و ئەوی دەخوات و دەیخواتەوە فەیدەداتە دەرەوەی جەستەی.
ئەو شانەوەی ھەنگەکی بەزەوەر و بۆنەکی ناخۆش و دیمەنەکی بەزارکەری ھەیە.
نەخێر، بەکو ھەنج و شانەوەکەی (ھووکانتان) حاڵەتەکی دەروونی و قایرۆسەکی تایبەت و جیاوازە و لە قووڵایی ھەحیدا لە دایک بووە و ھەقوڵاوە و لەوشەوە بۆ ئەقڵ و بیرکردنەوەی ھەکشاوە و دواتر بە ھەموو جەستەی تەشەنەی سەندووە.
ھەنج و شانەوەکەی ئەو مەعنەوین و فشار لەسەر دەروونی دروست دەکەن و ناتوانێت عەبەسییەت و بەمانایەکانی ئەو ژیانە پووچەی تێدا دەژیت ھەرس بکات و ھەر کە بە ھەگای ھەزر و تەئامان و بیرکردنەوە، خەراکەکی مەعریفی و فەلسەفی و زانیاری و ھەشنبرییەک دەرخواردی زاکیرەی مەشکی دەدات، یەکسەر ھەنجی بەمانایی دایدەگرێت و دەشتەوە بەسەر ھەموو بوونەدا و ژیان غەرقی شانەوەیەکی مەعنەوی دەکات.
ئەو ژیانەی لە ھەموو ھوویەکەوە لەی بەزارە و بە پووچ و بەمانای دەبینێت. ژیانێک، بە ئەو لە کابووسەکی تەقنەر و ترسناک زەدەتر نییە!

بەو چەشنە ئەو ھەنجە کوشەنەر و نەگریسە عەبەسییە تەکە بە جەستەی ھووکانتان بووە و تەشەنەی سەندووە بە ناو خوێن و دەمار و ڕح و ھەموو بوونی و بە ھەیەوە توشی حاڵەتێک بووە کە ھەست بە تەنیایی و دەگوشین و غەریبی و نامۆیی بکات و ھەموو شتێک لای پووچ و ھیچ بێت و بەزاریەکی کوشەنەر بە ھەیەوە تەواوی بوونی داپۆشێت!
ھەنجێک، ئەو حەزەی لا دروست کردووە کە کەتایی بە ھەموو شتێک بێنێت و ھەموو شتێک لای ئەو بە فعلی کەتاییان ھاتووە و جگە لە پووچی و بەمانایی، شتێکی تر لە دەرەوەی تەنیایی و ھەنجەکەی ئەو بوونیان نییە."ئەو ھەنجە ھەستەکە خواستی کەتاییھێنان بە ھەموو شتێکت لادروست دەکات.
یاخود ئەو بەزاریە گەورەیە کە ھەموو شتێک لای بە کردارەکی کەتاییان دێت، لەو کاتەی ھەست بە سووکی یاخود قورسایەکەی

دکیت، هەنجکە لەناو خەم نا بەتەنها من هەستی پەدکەم، لەو، لەسەر دیوار، لەسەر بەرزاییەکان، لە دەوروبەرم، لە هەموو شوەنەک. کافەکە جگە لە شتەک بە تەنیا زەدەتر نییە، ئەو شتەیش منم کە تەیدامە".
بەو شەویە(ەەکانتان)ی عەدەمی بە دەست گرەی هەەنجەوە دەتلەتەوە و هەەنجی لە هەموو شتەک دەبەتەوە و کەوتووەتە ناو تووەنەلی هەەنجەکی کەشەنەر و دەروونپەەکەنەرەوە و ئاسەیەک نابینەتەوە تا لەو هەەنجەدەروونییە بە ئازارە قورتاری بکات.
سەرەای ئەو هەەنجە قورس و دژوارەیش، ئەو حەزی لەیە گوە لە گفتوگەی خەک بگرەت و پشکنین بە کردەوکانیان بکات.
بەیە بەیار دەدات وەک پەژیەک دوای ئەوەی داوای لە دەکرەت پەتووکەک لەسەر ژیانی(مەرکیز دور ەەلبەن) بنووسەت و لەپاە ئەوەشدا یادداشتی ەژانەی ژیانی لە تەنووسەکدا تەمار بکات. ئیدی لە شارە خەیاییەکەی بەفەل دەست بە نووسینی یادداشتەکەی دەکات و وەک خوەنەر و لەکەەرەک و بنووسەک لە پارک و کافە و پەتووکخانە و مەزخانەی شاردا دەسووەتەوە و لە دیمەنی شەقام و مرەڤ و ژیان دەکەوەتە تەامان و دەنووسەت و پەداچوونەوە بە نووسینەکەی دەکات و دەەک زیاد دەکات و دوو وشە دەسەتەوە و ەستەیەک پالفتە دەکات و جەگەەکە بەو چەمک و ئەو واتا دەکات و دەکەوەتە بیرکردنەوە بە دواتر کە دەبە چی بکات و چی نەکات.

بەو چەشنە، (ەەکانتان) ئەو ماوەیەی لە بەفەل دەمەنەتەوە، لە وردودرشتی ئەو شارە و ژیان و مرەڤ ورد دەبەتەوە و سەیری هاتوچەکەران دەکات لەسەر شەقامەکانی شار و سەرنجی دیواری فرەشگا و دیمەنی باخ و کافەکان دەدات و بە قووەی لە هەموو جوولەیەک قاە دەبەتەوە.
تا بتوانەت خوەندنەوەیەکی تایبەت و قووە بە دەوروبەر و شتەکان بکات و قسە لەسەر تەوانین و لایەنی دەروونی و مەشک و سروشت و میزاج و حەزی مرەڤەکان بکات و بە وردی و بابەتییانە و زانستییانە لە بارەیانەوە بنووسەت و هەموو شتەک بە لەجیکی خەی شلەڤە بکات و بیانخاتە ژەر نەشتەری ئەو لەژیکە هەەنجاوییەی خەی و لەسەر بنەمای لەژیکی بەزاری قسەیان لەسەر بکات.

ئیدی بە قووەی ەە دەچەتە بیرکردنەوە، تا بیسەلمەنەت ئەو هەشتا لەو ژیانە پووچەدایە و نەمردووە."من بوونەوەرەکم بیر دەکەمەوە، کەواتا من هەم ….".
ەووکانتان ئەوکارە و نووسین دەکات نەک لەپەناو ئەوەی مەبەست لەی

نووسین بت، نخر، بکو تا لو هست تا و تنیایی دروونییی کی تی کوتوو زگاری بت. یان هر هیچ نبت ئو خخریککردنی بی نووسین، کمک لی باری ئازار حی و فشار دروونییکی کم بکاتو و لی گایو ووبووی سختی و عبسییتی ژیان ببتو و ئو ئلتیهابی فیکرییی چارسربت و ئو دگوشینی یخی بربدات.
چونکی بی ئو نووسین هیچ بها و پیرزی و گرنگییکی نییی. ئو هموو شتک لی تووانینیدا پووچ.
بیی ئو وک ئرک و پرژی نووسین ناکات، بکو دیو لی گای نووسین و خخریککرنی بو کتبو، ئو هست لی خی دوور بخاتو و خی لو هنجی دروونییی ناووی خای بکاتو و ئارامی حی و دروونی بی بگتو. ئو هرکاتک هست بو بکات لی هستی هنجاوییکی چاک بووتو، دستبرداری نووسین دبت و دچتی خوکی ئارام و قووو و دت"دخوم، من چاک بوومو". ئفسووس! ئو سرای گان و تکبوون بی خک، کابووسی هستکردن بی تنیایی وازی لی ناهنت.

"دخکی زر خراپ، من هست بی خراپی دکم، ئو بزوریی، ئو هنجی، ئو جاری شوازکی نویی، لی کافکبووم تووشم بوویو".
ئو هستی ناخش وای لی دکات دوای نووسینی چند لاپییک، دست لی نووسین هبگرت. ئو، ئیتر نی یادداشتی ژانی ژیانی خی و نی ئو کتبیش کی ئدیب و شنبیرک داوای لی دکات لباری ژیانی(مارکیز در لبن)ی ئرستکراتی سدی۱۸ بنووست، هیچیان تواو ناکات و بی نیوناچی دستیان لی هدگرت. ئو نووسینی وک یادداشتکی ژانی نووسیویتی، لی پژی کتبکدا خی دبینتو و ناوی کتبکش دنت(هنج). لوباریو دت "کمانی خکی ئو مانی دخوننو و دن ئنتوان ووکانتان ئوی نووسیو..". ئیدی ئو یادداشتی گشتی ژیانی ووکانتان(سارتر)خی دبتی ئو مانی قسمان لسر کرد.
دوای(هنجیش)، حاتی هنجاوییکی ووکانتن هر بردوامی دبت و ئو هنج لی شقامکان، لی شار، لی کتبخانی، لی مرڤ، لی نووسین و لی هموو شتک دکات. ئو هستی ناخش یخی برنادات و جی ناهت. سرای قورسایی دخکی، ووکانتان ناچار دبت بچتی ژر ئمری واقع و لگی ئو هنجه خی ابنت. ئیدی دگات بو بوایی کی ئو هنجی دبتی بشک لی کسایتی و کینوونی و ژیان و بوونی ئو و تازی وا زوو لی جیا نابتو. "هنج جم ناهت، هست ناکم بو خرایی و وا زوو

جشم بت، بام چیتر برگی ووبووبوونوی ئازارکانی ناگرم، چیتر ئو نخشی نیی، بکو ئو منم". بد درچوون لو توونلد تاریکی، شاری بفد برو پاریس جد دت و لو دچتد هی هونری و گو لد مسیقا دگرت، وک دربازبوون لو دخد دزخییی تیکوتوو. هستدکات هونر تاق گی بتوان یارمتی بدات و لو هست و هنجد فریای بکوت و ئارامی° حی و دروونی بد بگننتو. ووکانتان دیوت لد بری نووسین و بیرکردنو، بد مسیقای جاز چارسری هنجکی و حاتد دروونییکی بکات. ووکانتانی پاوان ونبد کسکی شبین یاخود دژد ژیان بت، به پچوانو، ئو، ئوپی هوی خی خستگد تا لد هکاری ئو دخد دروونی و هنجد سایکلجییی کد گیردی بووبوو، چارسرک بدزتو و زگاری بت. بد ئمیش کمک گای تاقی کردو، وک خوندنو و بیرکردنو، نووسین، گشت و گان، دواینیشیان میوزیک. تا دووباره لو هنجی لی بووبوو بد گرکور و بی ندبوو و لی حای ندبوو، تبگات. تا چارسرکی بد بدزتو و تکد بد ئاودانی و خک و ژیان ببتو و ئو نامبوون و تنیایی و هنجد یخی بربدات. ئفسووس! مرڤ هرچند هوی زگاربوون بدات، سوودی نیی وک ووکانتان دیت."هیچ سوودی نیی مرڤ هنج دوری ددات، وا دبینرت ئو چارنووسی مرڤ دبت لد ژیان".

ووکانتان عاشق بوو و خشویستی هبوو(ئانی). ووکانتان بردوام لگد یادگارییکانی دژیا و بیری لو چرکساتد خشاند دکردو کد لگد خشویستکی پکو بسریان دبرد. ئاواتخوازبوو بد دیداری بگاتو و ژوانی لگد ببستت. ئو، باسی لوکاتان دکرد کد خی لد وتاتی جیبتی و ئانی لد عدن بوو. ئو لد سرتا تا کتایی چیرکک باسی خشویستییکی ئانی و یادگارییکانی و وردودرشتی ژیانی دکات و لو جیابوونو تا و بد ئازاری نوانیان ددوت. جیابوونویک، برینکی ساژنکراوی همیشیی لد دروونیدا جهشت و حی خستد ئازارکی بد سوی نبداو و هموو خونکانی تکوپک شکاند و ئاواتکانی لد گد نا و وی ژیانی گی و گشت بختوری و ئارامی و ئاسوودیی و چژکی ژیان لگد جیابوونو لد ئانی، لی جیابوو و هیچ لد کسایتی و بوونی نمایو، جگد له پیاوکی تنیا و سرگردان و نام و هنجاوی و دابداو و گشگیر نبت.

ماوتو بم: هنج برجستکری دیدنیگا و جیهانبینی و

تەوانینە عەبەسییەکەی سارتەر لەمە بوون، گەردوون، ژیان و مرۆڤ و سارتەر لە ڕەگای کارەکتەری ڕووکانتانەوە فەلسەفە عەبەسییەکەی خەی لە هەنجدا دەخاتەوو. "من، کلیلی کەینوونە و بوونی خەم دەزییەوە، کلیلی هەنجەکەم، کلیلی خودی ژیانم. لە ڕاستیدا ئەوەی لە دواییدا بە دەستم هەنا وەک ڕزگاربوونەک لەو عەبەسییە سەرکییەدایە" . هەنج وەک گەشتەکی سەختی (ڕەکانتان)، گەشتەک، کە گوزارشتە لە ڕەتکردنەوەی گەڕانەوە بە ڕابردوو و لەژیکیبوونی گەردوون و ڕووداو و شتەکان و دووپاتکردنەوەیە لە فەوزاییبوونی وجوود و بەمانایی ژیان.

سارتەر لە هەنجدا دەیەوەت پەمان بەت لە هیچ و بەمانایی و عەدەمەوە هاتووین بە ژیانەکی بەمانا و بە پووچ
گەرەتی دەوردراو بەر و عەدەمەکی بەمانا و پووچیش دەبینەوە و دەبینەوە بە هیچ و عەدەم.
هەنج پەمان دەبەت، خەتان فریو مەدەن بەوەی ئەو ژیانە شوەنی ژیان و خەشی و ئاسوودەیی و دەنیاییە. نەخەر، هەرگیز لەم ژیانە مرۆڤ بە ئارامی و بە هەنج و دوور لە دەڕاوکە و بەزاری ناژیت و ژیان بە عەبەسییەت و ئازار و نەهامەتی و تراجیدیا دەور دراوە و مرۆڤ کائینەکی خەفەتناک و گەشەگیر و دابەاوە و تەنیاییبوون سیمایەتی و هیچ ئایین و ئایینزا و ئایدیەلەژیا و فیکر و ئایدیا و فەلسەفە و زانستەک و هیچ شتەک لە توانایدا نییە ئەو عەبەسییەت و ئازار و نەهامەتییەی ژیان لابەرەت و واتا بە ئەو ژیانە پووچ و بەمانایە بدەزەتەوە. ئەی چارەسەر چییە وەک حەلەکی بوونگەرایی و وجوودی بە ئەو وجوودەی سارتەر لای پووچ و عەبەساوی و بەمانایە؟ سارتەر لە ڕەگای پاڕەوانە نهلیستەکەی ڕووکانتانەوە پەمان دەبەت، هەر هەندەمان لە دەست دەت لەو ژیانە بەمانا و پووچەیە کە لە ڕەگای ئەدەب و هونەر و میوزیکەوە تەزەک ئارامی بە دەروون بگەڕەنینەوە و گەر تاقە دەروازەیەکی قورتاربوون و ڕەگایەکی ڕزگاربوونیش هەبەت، ئەوە جگە لە ئەدەب و هونەر و میوزیک، چیتر نییە بتوانەت ببەت بەو هەزەی بەسەر نیگەرانی و قەڕەق وجوودییەکاندا زاە بەت.

"شەماە بارەوانی"

چیرکی ژیانی هلین کیلر (١٨٨٠ــ ١٩٦٨).. رزا شوان

مرڤی خاون پداویستیی تایبتی (نابینا، کا، لا، کمئندام) لە جیهاندا زرن. بەام کمئندامییان بە هیوای نکردوون و خیان بە دستی نائومدی و شکستییو نداو. بە کو بە هیوا و گشبینییو لە ژیانیان روانیون. متمانیان بە تواناکانیان هبوو و درژیان بە کشش و بە خبات داو و خااگربوون و کیان نداو، سووربوون لسر سلماندنی توانا و بهر و ئارزووکانیان و سرکوتن و گیشتن بە هیوا و ئامانجکانیان. کسایتی ناسراو و بناوبانگیان تدا هکوتوون، کە خزمتی مرڤایتیان کردوو. بە نموون: فرانکلین رزفت (سرکی سی و دوومینی ئمریکا)، لویس برایل (داهنری نووسینی برایل)، کریستڤر ریف، هلین کیلر، نیک فجیستش، ترشا زرن، ئندریا بتشیلی، دکتر ستیڤن هکینگ، دکتر تها حوسین،… هتد. لە کوردستانی ئمشدا، دکتر کامیل حسن بسیر، سابیر کوردستانی، تارا رسوو،… هتد.

لم نووسیندا بە کورتی باسی چیرکی ژیانی، نووسر و رژنامنووسی بناوبانگی ئمریکی، چالاکوانی سرسختی داکیکر لە مافکانی ژنان و مافکانی خاون پداویستییە تایبتییکان، مامستای وانبژ، چالاکوانی سیاسی، ئازادیخواز، ئاشتیخواز، دژی لە سداردان، دژی رگزپرستی، بالیزی مندانی نابینا، همایکی هاندری جیهانی مندان بە زابوون بسر کمئندامتیدا، همیش سیمبولی خااگری و کندان و سرکوتن، ئیلهام بخش و هیوابخش بە کسانی دوروبری بە تایبتیش بە مندانی نابینا. ئندامی یکم دستی بووبری چاپخانی (برل)ی ئمریکی. دامزرنری (رکخراوی هلین کیلری نودوتی). ئم ناودارش خاتوو (هلین کیلر) ، کە لە سرتای سدی بیستمدا، یکک بوو لە بناوبانگترین ژنانی جیهان. لە هاوتای هلین کیلر، زر دگمن لە مژوودا.

(هەلین ئادەمیز کیلەر)، لە رۆژی (٢٧/ یەنیە/١٨٨٠) دا، لە شاری (توسکەمبیا) لە ویلایەتی (ئالاباما) لە ئەمریکا لەدایک بووە. خەزانەکایان بە رەسەن ئەڵمانی بوون. دایکی ناوی (کاترین ئادەمیز کیلەر) ە، باوکی (ئارسەر کیلەر)ە، باوکی لە کاتی شەڕی ناوخۆ لە نێوان (باکوور و باشوور)ی ئەمریکادا، چووە ریزەکانی سوپای کۆنفیدراڵیی ئەمریکا و بە پلەی سەرهەنگ بوو بە کاپتن. هەلین کیلەر کە لەدایک بوو، منداڵێکی تەندروست بوو. لە شەش مانگیدا کەمێک وشە فێربوو. کە گەورەتر بوو، وەکو منداڵەکی ئاسایی لەگەڵ منداڵان یاریی دەکرد. بەڵام لە تەمەنی (١٩) مانگیدا، تووشی نەخۆشییەکی سەختی نەناسراو بوو، لەوانەیە (هەوکردنی پەردەی مێشک) یان (تای سوور) بووبێت. هەلین لەم نەخۆشییە چاک بووەوە، بەڵام (کوڕ و کڕ) بوو. بە ماوەیەک تووشی دەخەکی دڕوونی نالەبار و تووڕەیی و گرژی بوو، بەڵام توانی بەرگری بکات و بەسەر ئەم کەمئەندامییەیدا زاڵبێت، کە بە (بەرگریی پەرجە ـ موعجیزە) ناوبراوە.

ئاگەرچی باری دارایان نالەبار بوو، بەڵام دایک و باوکی سووربوون لەسەر ئەوەی، کە هەلین فێری خوێندنەوە و نووسین بێت. تەمەنی هەلین حەوت ساڵان بوو، باوکی بردی بۆ لای هاوڕێی دەسزی خۆی (ئەلیکساندەر گراهام بێڵ ـ داهێنەری تەلەفۆن) کە زاواکەی بەڕێوەبەر و مامۆستای (پەیمانگای بیرکنز ــ بۆ منداڵانی نابینا) بوو لە (بۆستن). لەگەڵ مامۆستایەکی کچ، تەمەن (٢٠) ساڵانی ئەم پەیمانگایەدا، کە ناوی (ئان سولیڤان) بوو، بە مانگانەی(٢٥) دۆلار رێکەوتن، کە خوێندنەوە و نووسین فێری هەلین کیلەر بکات. ئان سولیڤان لە ساڵی (١٨٨٧ـ تا ـ ١٩٣٦) بە ماوەی (٤٩) ساڵ تا مردنی، وەکو مامۆستا و خوشکی گەورە و دایک و پەروەردەکار، لەگەڵ هەلین کیلەردا مایەوە. مامۆستایەکی بەتوانا و زیرەک بوو، گەرچی چاوکانی گزبوون و چەند نەشتەرگەرییەکی بۆ کردبوون.

یەکەم وشە کە مامۆستا ئان سولیڤان فێری کرد، وشەی "ئاو" بوو. هەلینی بردە بەردەم پەمپی ئاو و ئاوی کرد بە دەستیا، ناوی ئاوی فێرکرد و لەسەر پشتی دەستی بە پەنجە نووسی (ئاو) ئەویش هەستی پێکرد و ناوەکەی وت و نووسینیشی فێربوو. هەر ئەو رۆژە فێری (٣٠) وشەی کرد. هەر لەو شەوەندا، لە بەردەم کۆشکی (کاپیتول) پەیکەری پەمپی ئاو و هەلین کیلەری تەمەن حەوت ساڵان بە برونز دروستکراوە. ساڵانە گەشتیارانێکی زۆر وەنەی لەپاڵدا دەگرن و بە پەمپەکە ئاو دەکەن بە دەستیاندا.

هەلین کیلەر لە ساڵانی (١٨٨٨ـ ١٨٩٠) بوو بە قوتابییەکی پەیمانگای بیرکنز بو نابینا و کەڵەکان. لە رەی زمان و رەنووسی (برەل)ی چاپ بەرزەوە. هەلین بە لەدانی پەنجەکانی لە جەستەی خەی، وشەکانی دەوتەوە و وانەکان فەردەبوو. فەری چەنیەتی نووسین و خوەندنەوەی هەموو پیتەکان و نووسینی وشە و رستە و قسەکردن و وانەکان بوو. مامەستا (سولیڤان) وەکو وەرگەە، لە پەلدا لەگەەیدا بوو. زەریش سوودی لە منداڵانی کوەر و کەی نەرویجی وەرگرت و لەیانەوە قسەیەکی زەر فەربوو.

هەلین کیلەر کە بیویستایە لە قسەکانی کەسی بەرانبەری تەبگات، پەنجەکانی دەخستە سەر لەوەکان یا قوەگی ئەو کەسە و لە جووەی لەوەکانی تەدەگەیشت کە چی دەەت. ئەگەر هەلین کیلەر تەوقەی لەگەە کەسەکدا بکردایە، دوای پەنج ساە تەوقەی لەگەە هەمان کەسدا بکردایە، دەیناسییەوە کە کەیە. چەژیشی لە دەستدانان لەسەر موزیک وەردەگرت. بەو شەترەجەش کە بە تایبەتی بە خەی دروستی کردبوو، یاریی پەدەکرد.
هەلین کیلەر لە منداڵییەوە، خەونی ئەوەی هەبوو کە بچەتە زانکە. لە ساڵی (١٨٩٨) دا چووە (قوتابخانەی کامبریج) بە خانمانی گەنج، بە ئەوەی خەی بە کەلەژی (رادکلیف) ئامادەبکات. قەناغی ئامادەیی تەواوکرد. لە ساڵی (١٩٠٠) دا، لە زانکە وەرگیرا. لەو کاتەوە کە قوتابی زانکە بوو، دەستی بە نووسینی بابەتی هەمەجەر کرد و لە گەڤار و رەژنامە بەناوبانگەکاندا بەاویانی دەکردەوە. لە ساڵی (١٩٠٤) دا، لە زانکە رادکلیف (لە ئەستادا ناوی زانکەی هارفارد) ە، بە پلەی (نایاب) بە یەکەم دەرچوو. بەوانامەی لیسانس (بەکالەریەس)ی لە فەلسەفە و ئەدەبدا وەرگرت. هەلین کیلەر بوو بە یەکەم نابینا و نابیستە (کەە) کە ئەم بەوانامەیە بەدەستبهەنەت. پاشان لە چەند بوارەکی جیاوازی تردا، درەژەی بە خوەندن دا. دکتەرای لە زانست و فەلسەفەدا بەدەستهەنا، شایەنی باسیشە، هاوەیەکی دەوەمەندی ئەلیکسەندەر بە، هەموو خەرجییەکی زانکەی هەلین کیلەری گرتە ئەستەی و مانگانەی بە بەییەوە.
هەلین کیلەر، شووی نەکرد. ئەگەرچی لە ساڵی (١٩١٦) دا، لەگەە (پیتەر ڤاگان) دا کەوتە داوی خەشەویستی و نەخشەی رەدوکەوتنی دانا. بەن بە دەرەوەی ئەمریکا، بەام خەزانەکەی پەشیمانیان کردەوە. لە ساڵی (١٩٢١) دا، باوکی کەچی دوایی کرد.
هەلین کیلەر چەند زمانەکی جیهانی فەربوو، لە تەمەنی (٢٠) ساەیدا، دەستیکرد بە خوەندنەوەی ئەدەبیاتی ئینگلیزی و

ئەمانی و فەرەنسی و یەنانی و لاتینی.
هەلین کیلەر، فەری چنین و درومان بوو، فەری مەلەوانی و ئەسپ سواری بوو.
هەلین کیلەر زیةاترلە (١٨) پەرتووکی نووسی و چاپیانیکرد، لە هەموو جیهانیشدا بەاوبونەوە. ئەمانە ناوی پەرتووکەکانی هەلین کیلەرن:(شای بەستەک ـ ١٨٩١)، (چیرەکی ژیانم ـ ١٩٠٣) ژیاننامەی خەیەتی. ئەم پەرتووکە بە زیاتر لە (٥٠) زمانی جیهانی وەریانگەاوە. چەندین جار چاپیان کردەتەوە، تا ئەمەش هەگرانەکی خوەندنەوەی زەری هەیە. (گەشبین ـ ١٩٠٣)، (کلیلی ژیانم ـ ١٩٠٤)، (ئەو جیهانەی تەیدا دەژیم: ١٩٠٨)، (پەرجەی ژیان ـ ١٩٠٩)، (گەرانی دیواری بەرد ـ ١٩١٠)، (لە تاریکی دەرچوون ـ ١٩١٣)، (پوورە سام بانگەواز دەکات: ١٩١٣)، (ئاینەکەم ـ ١٩٢٧)، (ژیانی دواترم ـ ١٩٢٩)، (ئەمە خەمبار بووین ـ ١٩٢٩)، (ئاشتی لە ئیڤنتاید ـ ١٩٣٢)، (هەلین کیلەر لە سکەتلەندا ـ ١٩٣٣)، (با ئیمانمان هەبەت ـ ١٩٤٠)، (مامەستا ئان سولیڤان ـ ١٩٥٥)، (دەرگای کراوە ـ ١٩٥٧). بەجگە لەو وتار و باسانەی کە لە گەڤار و لە رەژنامەکاندا بەاویانی کردونەتەوە، کە (٤٧٥) وتار و باسن. لە ئەرشیفی هەلین کیلەردا پارەزراون. بەشەکی ئەم وتار و باسانەی، وەکو (باەیەزی نیازپاکی ئەمریکی بە نابیناکان) لە زەر وەاتی جیهاندا پەشکەشی کردوون.
هەلین کیلەر، ئامەری برەلی بەکاردەهەنا، لە رەگەی وشەی تایپکراوەوە، پەیوەندیی لەگەە بە هەزاران ئەمریکی و خەکی تر لە جیهاندا هەبوو. پەگە و رەزەکی زەری نەودەوەتی هەبوو. پەیوەندییەکی زەر باشی لەگەە سەرەکەکانی ئەمریکا و لەگەە بەشەک لە سەرەکەکان و ناودارانی جیهاندا هەبوو، وەکو: ئایزنهاوەر، جەن کنەدی، لیندون جەنسەن، رەزفەت، ئەلیکسەندەر گراهام بە، مارک توین، جەواهیر لال نەهرە، چارلی چاپلن، تەها حوسەن، وینستەن چەرچە، گەەد مالیر،…هتد.
(مارک توین) لە راگەیەندەاوەکدا، دەەت:"دوو کارەکتەری سەرەنجەاکەشی سەدەی نەزدەم، ناپلیەن و هەلین کیلەر" ن. سەرەکەکانی ئەمریکا بە ماوەی (٦٠) ساە، راوەژیان بە هەلین کیلەر دەکرد و گوەیان لە رەنمایی و ئامەژگارییەکانی دەگرت. دیدار و دانیشتن و کەی تایبەتیان بە سازدەکرد. ئەمریکا هەلین کیلەری وەک، راوەژکاری پەیوەندییە نەودەوەتییەکان دەستنیشان کرد.

هەلین کیلەر لە ساڵی (١٩٤٦ــ بۆ ــ ١٩٥٧) بۆ ناوی باییزی نابینایانەوە، بۆ یاوەری مامۆستا ئیان سولیڤان، دەستی بە گشتەکانی بە وەاتانی پێنج کۆشوەری جیهان کرد. لە ماوەی (١١) ساڵدا (٤٠) دەوڵەت گەڕا و زیاتر بە ڕێزەوە پێشوازییان لێدەکرد. لە ساڵی (١٩٣٧) گشتی بۆ ژاپۆن کرد. (٢) ملیۆن ژاپۆنی لەسەر شەقامەکاندا ڕاوەستان، بۆ ئەوەی هەلین کیلەر ببینن. کیلەر بۆ دووەم جار، گشتی بۆ ژاپۆن کرد و (٣٠) شاری ژاپۆن گەڕا. ڕێکی دیپلۆماسی بەرزی گەڕا، لە بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و ژاپۆندا. هەلین کیلەر دیداری لەگەڵ سەرۆکەکانی هەموو ئەو وەاتانەدا کردووە، کە سەردانیانی کرد. درێژترین گشتی کیلەر، لە ساڵی (١٩٥٥) لە تەمەنی (٧٥) ساڵیدا ئەنجامیدا. گشتەکەی (٤٠) هەزار میل بوو، لە ماوەی پێنج مانگدا، بەناو وەاتانی ئاسیادا سووڕایەوە. چەندین باسی پشکشکرد. هانی دەوڵەتانی دەدا، کە قوتابخانەی تایبەتی بۆ نابینایان و کەمئەندامانی تر بکەنەوە.
هەلین کیلەر، داکۆکیکارێکی سەرسەخت بوو، لە مافەکانی ژنان و بەشداریکردنیان لە هەبژاردنەکان لە هەموو جیهاندا. دەزی مافەکانی نابینایان و کرێکارانی گرتە ئەستۆی. سۆشیالیستێکی پابەند بوو، دژی چەوسانەوە و ڕەگەزپەرستی بوو. ئەندامێکی کارای (یەکێتی ئازادی مەدەنی) بوو. دژی وزەی ئەتۆمی و دژی سەرهەڵدانی فاشیزم بوو لە ئەوروپادا. دژی لە سەدارەدانی دەرەوەی یاسا بوو. ئاشتیخواز بوو، دژی شەر بوو. بۆیە نازییەکان لە ئەڵمانیادا پەرتووکەکانی هەلین کیلەریان سووتاند.
هەلین کیلەر، لە ئەمریکا و لە سەرانسەری جیهاندا ڕێزیان لێگرت، چەندین خەڵات و بڕوانامەی ڕێزلێنانیان پێشکشکرد. لە ساڵی (١٩٥٥) دا، وەک ئەکتەرێکی بەدەنگ بەشداریی لە فیلمی "چیرۆکی ژیانم" کرد، کە لە نووسین و دەرهێنانی خۆیەتی و باسی ژیانی خۆی دەکات. دوو خەڵاتی ئۆسکاری شانازی (فەخری) یان پێشکەش کرد. لە ساڵی (١٩٣٦) دا، (تیۆدەر ڕۆزڤێلت)، (مەدالیای خزمەتی نایاب)ی پێشکەش کرد. لە ساڵی (١٩٦٢) سەرۆکی ئەمریکا (لیندۆن جۆنسۆن)، بەرزترین خەڵاتی ئەمریکا، (مەدالیای ئازادیی سەرۆکایەتی) ی پێشکەش بە هەلین کیلەر کرد. هەریەکەش لەم زانکۆ جیهانییانە، بڕوانامەی دکتۆرای شانازی (فەخری) یان لە ئەدەب و یاساداً، پێشکەش بە هەلین کیلەریان کرد: زانکۆی تەمبل و هارفەرد ــ لە ئەمریکا، زانکۆی گلاسکۆ ــ ئۆسکۆتلەندا، زانکۆی بەرلین ــ ئەڵمانیا، زانکۆی

دەلهی ـــ هیندستان، زانکۆی ویتواترسراند ـــ باشووری ئەفریکا. دوای مردنیشی وێنەیان خستە سەر پوولی پێست. چەندین قوتابخانە و پێمانگا و هۆڵ بە ناوی هەلین کیلەرەوە نراون. چەند شانۆ و درامای تەلەفزیۆنی و فیلمی سینەمایی، دەربارەی ژیانی هەلین کیلەر دەرهێنراون و تەمارکراون.
هەلین کیلەر، چەند هەفتەیەکی کەمی مابوو، بە یادی جەژنی (٨٨) ساڵەی
لەدایکبوونی. تووشی جەڵتەی مێشک بوو. لە ڕۆژی (١/ حوزەیران/ ١٩٦٨) لە شاری (ئارکان ریچ) لە ئەمریکا کۆچی دوایی کرد.
لە وتە بە ناوبانگەکانی هەلین کیلەر:"کاتێک کە دەرگایەکی خۆشیمان لەدادەخرێت، دەرگایەکی ترمان بە دەکرێتەوە. بەڵام هەندە جار بە ماوەیەکی درێژ، ئێوندە سەیری دەرگا داخراوەکە دەکەین، ئێو دەرگایە نابینین کە بەمان کراوەتەوە".

(*) بە نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
ڕزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٤

لە نەهاتنتا.. شیعر/ کاوە عوسمان

کە بەیارتدا
بە خەمگینی سەرهەڵگری
دوور ڕۆگەگری
کەتا چرپەشت نەدرکێنی
بە تەنیایی
بە نێو یادەوەریە با بردوەکانا
ڕۆژانی عیشق تێپەڕنی،

ئیتر خەر
لە ئاوابوونی هەتاوی نیگاتا،
لە غەریبیم بە ڕەنگی نەهاتنتا
دڵی شکا،
درەنگ هەڵهات
پرژەی ڕەنگاڕەنگی
بارانیش تەرا
پاشگەز بووەوە
لە ماچی شکۆفەی
سەر ڕەگەی دوورتا ،
تەیەک بە ئاگا
بە بەیاری سەفەری دورتا
لە بەدەنگی گیتاری چرپەتا
دارستانی ڕەحەک سوتا
پەریەکانی ژوان
مات و مەلوول
لە خەمگینی نەهاتنتا
سەما ناکا
وەک گەڵای بە گیان
لەبەردەم پەیکەری ڕەشی
خواوەندی تەنیاییتدا
وەرین
باڵیان شکا
تە پەنازانی
لە جەنگەستانی
سەفەری بە ناونیشان
بەدەنگیشت بوەتە تاوان
دوور تەماشاکە
لە دوای سەفەرتا
لە نەهاتنتا
لە بە دەنگیتا
شاعیرەک،
لە زەریای هەڵچووی خەما
لە نەو زوقم و تەما
وەڕە و سەرگەردان ئە ما
بە فرمێسک و خوێنی شیعرا
لە سەر شەپۆلی زەریای نامەیدا

بەتوندی سەرکۆنەی توندوتیژی و کوشتنی هاوڵاتیان دەکەین لە لایەن کەماندۆ و چەکدارانی حزبەکانی دەسەڵاتەوە

کۆمیتەی سڵێمانی / هەکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

ماوەیەکە لە سلێمانی و چەند شار و شارۆچکەیەکی ئەو پارێزگایە، دیاردەی تۆقێ لە کردن، بریندارکردنی بەمەبەست و کوشتن، پەرەی سەندووە، لە لایەن چەکدارانی ناسراو بە (کەماندۆ)ی سەر بە هێزەکانی پشمەرگەی حزبی دەسەڵاتدار لە "زەنی سۆز". (کەماندۆ) لە چوار چەوەی هێزی (ئاسایش) و (پۆلیس)دا هەکنەخراوە و لەژێر فەرمانی بەرپرسانی پلە باڵای حزبی و هێزی پشمەرگەدان.

لە مانگی ئابردووەدا لە (تاسووجە) تۆقێ لە کەسێک دەکرێت و بریندار دەکرێت، و لە (گەڕەکی زانکۆی سلێمانی تازە) لاوێک لەلایەن ئۆفسەرێکی ئەم هێزەوە دەکوژرێ. هەروەها، لە گەڕەکی ئاپەرینی سلێمانی (ئاری ڕزگار چایچی) بەبەرچاوی خەڵکەوە شەوی (٢٧-٧-٢٠٢٤) بەر فیشەک دەدرێت و لە جێگادا گیان لەدەست دەدات. هەر لەم ڕاستایەدا، لە (بانی مەقان) لە قەزای (چەمچەماڵ)یش هەڕەشی (٢٨-٧-٢٠٢٤) قاچی دوو کەس بەمەبەست بریندار دەکرێت، و شەوی (٣-٨-٢٠٢٤) لە (گەڕەکی زەڕەنگ) لە سلێمانی هەر لە لایەن ئەم هێزەوە قاچی دوو کەس دەشکێنرێ. زنجیرەی ئەم کوشتن و بریندارکردنەی هاوڵاتیان دیاردەیەکی سیستماتیک پێکدەهێنی و پێدەچێ سیاسەتێک بێت کە هێزەکانی دەسەڵات گرتویانەتەبەر و پیادەی دەکەن.

دیارە، ئەم کەشتن و تۆقێ کردنە، ئەم تۆندوتیژیە نواندنە لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان مژوێکی دوورودرێژی هەیە، هەر لە دوای گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی لە لایەن ئەم حزبە ناسیونالیستیە

میلیشیانەوە، و بە چاوترساندنی خەڵک دەستیان کرد بەکوشتنی ژنان و نەیارانی سیاسی خۆیان و هێزنامۆنووسان و چالاکەوانی بزووتنەوەی کریکاری و جەماوەری و کۆمۆنیستەکان. هەتا ئێستاش ئەم دیاردەیە بەردەوامە، و کەم هێز هەیە گوێبیستی ئەوە نەبین کە بەدەستی (کەماندۆ) و (زەرقانی) گەنجێک یان هاووڵاتییەکی ئەم هەرەمە نەکوژرێ یا سوکایەتی پێ نەکرێت بەبێ ئەوەی هیچ هێگریەکی یاسایی هەبێت و تاوانباران سزای یاسای خۆیان وەرگرن.

ئەم تاوانانە کە لەم دواییانەدا ڕووی لە هەڵکشانە، هەم لە "ژنی سووز"ی ژێر دەسەڵاتی (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) ئەنجام دەدرێ و هەم لە "ژنی ژیان"ی ژێر دەسەڵاتی (پارتی دیموکراتی کوردستان) کە دەیان کەسیان لەسەر شەقامەکان، لەبەردەم خەستەخانەکان بەر شەق داوە، لەسەر فۆن-لایت یا لەسەر ڕاگرتنی سیارەی خەڵک کوژراوە، میدیاکاران کەلوپەلەکانی میدیاییان لێ سەندراوە و چەندین هێز نامۆنووس بەتەمەتی جەراوجێرەوە گیراون و دراون بەدادگا و زیندانی کراون.

پەرەسەندنی ئەم دیاردەیە لە کاتێکدایە کە پێگەی حکومەتی هەرێم لە هاوکێشە سیاسییەکانی عێراقدا تادێت لاواز دەبێ و هەردوو حیزبی دەسەڵاتداری هەرێمەکەش لەناو قەیرانێکی هەمەلایەنەی سیاسی-ئابووری و کارگێڕیدان و ڕووبەڕووی، نەفرەت و بێزاری و ناڕازایەتییەکی جەماوەری بەرفراوان بوونەتەوە.

ئەم دەسەڵاتە لەم بارودۆخەدا بە پاراستنی مانەوەی خۆی، نێک هەر سیاسەتی سەرکوتی ئاگاهانە و ڕێکخراو پیادە دەکات لە لایەن دامودەزگا سەرکوتگەرەکانیەوە، بەڵکو بڕوێش دەدات بە دروست کردنی یەکەی تایبەتی لە هێزی چەکدار بەناوی جەراوجێرەوە بە پەرەپێدان بە سیاسەتی تووندوتیژی ئاشکرا لەسەر ئاستی کەمەگۆ و بە چاوترسێنکردنی جەماوەر و پاشکۆ پێکردنی ناڕازایەتییەکانیان.

ئەوە ڕێکخراو نەبوون و یەکگرتوو نەبوونی جەماوەری زەحمەتکێش و ئازادیخواز و نەبوونیانە بە هێزێکی سیاسی چینایەتی سەربەخۆ و کاریگەر کە بواری ئاوەاکردەتەوە بە ئەوەی هێزی چەکداری حزبەکانی دەسەڵات و دامودەزگا سەرکوتگەرەکانیان درێژە بەم تاوانانەیان بدەن، و بەقیمەتی جەزرەبەدان و تەقاندنی خەڵک و کوشتوبڕی کردن، دەسەڵات و فەرمانڕەواییەتییان بەسەر ئەم کەمەگۆیەدا بهێنەوە.

کەمیتەی سلێمانی ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق، لە کاتێکدا

بە توندی سەرکەنەی ئەم دەستدرێژییانە و ئەم توندوتیژی و کوشتوبەییە دەکات، داواش لە جەماوەری زەحمەتکەشی نازی و ئازادیخوازان، لە ئەکخراوە کریکاری و جەماوەرییەکان دەکات دەنگی نازایەتی خەیان هەبەن دژ بەم تاوانکارییانە و لەپناو داسەپاندنی پاشەکشە بەسەر حزبەکانی دەسەات و بنەبەکردنی دەستدرێژی و تاوانەکانیان.

٧/٨/٢٠٢٤

بە زەر بەز ستیڤان شەمزینی.. چرە زەند

پەتووکی شەشەکەم دژی شەرپەنجە، نووسینی ستیڤان شەمزینی

لە دیدی مندا، شەشەکە تاکە لە وەندا، لەادبەدەر سەرنج ەاکەشە، پەتووکەکە ناتەوە وەلای بنەی. شەشی مرەڤە بەدوای گەان بەناخدا. دەتەوە خوەنەر بی تا کەتایی. بە دەکاندا بەی و لاپەکان زوو هەدیتەوە. ئەو باس لە نەخشیەک دەکات کە مرەڤ لە ناوەکەی دەترسە، باس لە نیگەرانی مرەڤ بە تووش بوونی، لە ئازارەکان دەکات.
ئازارەکانی نووسەر گەیشتە کوە لە نەخشخانەکانی شار بەرەو نەخشخانەکانی ئەمانیا. ئەو ئازارەی یەکەم جار لە فیشەک دەچوو لەسەری نووسەری دا لە ناو ئوتومبیل لەکاتی گەانەوە بەرەو ماە پاش تەمارکردنی ەاپەرتە. بروسکەیەک بوو گەلە ئازاری تری بەدوادا هات. نووسەر دەست لەسەری دەدا نەوەک خوەنی لەبەژە، بەام ئەوە فیشەک نەبوو بەر سەر کەوە یان خوەنی لەبەژە. ئەوە دەستپەکی شەرپەنجە بوو، سەرەتای شەشەکەی نووسەر بوو.

شەشی نووسەر، دژی گەلە نەخشی سەختە، شەشەکە زەرینەی مرەڤەکان پەویستاین بەو شەشە هەیە لە ناخی خەیاندا. زەرینەش خەیانی تەدا دەبینەوە. ئەوە شەرشی منیش بوو، کاتە بریارمدا دوور بژیم، هەم لە زەد و هەم لە ژیانی هاوسەرگیری کەوتمە خەستەخانە بە ماوەی سەمانگ ونیو. بە هەندە لەو سەختیانەدا رەشتم کە نووسەر باسیان

دەکات. . نووسەر باس لە بوونی لەناو نەخشانەکەدا دەکات لەگەڵ تەمەنی هەشتا ساڵان و پیران. بەڵێ نووسەر ومن کەشەمان لەو نەبوو پیران لە ژوورەکەدابن، یان توانجێک دەربارەی تەمەنی وان بێت، بەڵام خۆت لەناخەوە هەست دەکەی چەند زوو گەیشتیتە ئەو قۆناغە. پێش ئەوەی گەنجیم ببینم پیر دەبم، لە ناو پێخەفێکی چاوەڕوانیم، نزیک بە پێخەفی مەرگ. لەو ڕۆژگارانەدا من پەیستم بە هاوکاری هەشتا ساڵەک بو (قەسەب) قامیشی ئاو خواردنەوە بیداتە دەستم یان لە ناو پەرداخەکەی بەردەمم دایبنێ. چونکە دەستم نادەجوڵا، نەم دەتوانی برەم، بدوەم، نان بخەم ،ئەو چرکە ساتانە لە کاتدا بوونت دەنیسشان دەکات. مرۆڤ کە نەتوانێ هیچ بکات، ئیتر بوونی مرۆڤ یەکسانە بە نەبوون یان نزیک بە مەرگ.
نووسەر دەڵێ (کات بۆیە هەیە چونکە بوون هەیە، پێچەوانەکەشی ڕاستە) مرۆڤ کە بە نەهامەتیەک، ناخۆشیەک، یان نەخۆشتەکدا دەڕوا، وەک ئەوە وایە هەرگیز لەش ساغ نەبووبێ یان خۆشی نەدیبێ. ئیتر پاش چاک بوونەوە وە یان کاتێ ژیان بوارێکی ترت پێدەدات، ئەو کاتە بەبەها دەگەڕی، دەتەوێ چرکە ساتەکانیش بەفیڕۆ نەدەی. پەندەکان لە کەلتورە جیاکاندا ڕوونکردنەوەی جیاوازیان هەیە بە کات (کات ئاڵتوونە، کات پارەیە، کات تیغە). بە من کات گەڵێ بەبەها تر، هاوەام لەگەڵ نووسەر، کات مانای بوونە، پەیوەستە بە جوڵەی مرۆڤ و ژیان. نووسەر دەڵێ (پەم وایە ژیان نە خۆشە نە ناخۆش، شتێکی دانسقەیە و مەتەڵەکە).
نووسەردەتبات بە جیهانە بیر کۆیتەوە پیاسەیەک بەناخدا بکەی، بەئاگا بیت کاتی خوندنەوەدا، لەو کاتەدا بژیت.
بەڵای من پەتووکەکە هەر ئەوە نیە کە دەیخوێنیتەو، بەڵکو بیرکردنەوە و تێگەیستنێکی قوڵتری لە ناخ. لە ئێستادای مامۆستای ئەمانی و نووسەری کەنەدایی، تۆڵ ئیکارت، کات دەگەڕێتەوە بۆ ئێستا، بوون ئەو ئێستایەیە کە تێدا دەژی. کە مرۆڤ نیگەرانە، لە ئێستادا ناژی پەیوەستە بە ڕابردوویەک ئەی وە داهاتوویەک کە نادیارە واتە هەز لە ئستادایە.
پەتووکە بەناوبانگەکەی بە گەڵە لە زمانەکان لە جیهاندا وەرگەڕاوە، وە بەزمانی کوردیش لەبەردەستە بە خوێنەر.
Eckhart Tolle, THE POWER OF NOW

ساڵانێک زەر پێش ئێستا لە نووتەکاندا کاتی دوای ڕاپەڕین و جموجۆڵی ڕۆژنامەوانان. بە دیداری نووسەر شاد بووم. وەک نووسەر و ڕۆژنامەوان چەند جارێکیش لەکاتی سەردانە کورتەکانمدا بە نیشتمان، لە ماڵە شیرینەکەمان لە سلێمانی بە ئامادەیی باوکی نەمرم،

بەدیداری شاد بووم یەک لەو جارانەش چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ من بۆئینجامدا، پاشان بە ئیمەیل ئاگاداری کردمەوە لە ساڵی ٢٠٠٨ دا.
ئەو ڕۆژگارانە، من ستیڤان شەمزینیم دەدی وەک ڕۆژنامەنووسێکی زیرەک، بوێر، بۆئاگا، پێ هیوا، مرۆڤێکی کەم وێنە، هەمن لە گفتدا. لە ئێستادا، بە نووسینەکانی ئاشنام و لە دوور دەنگی دەبیستم دووبارە نووسەرە پر لە بۆری. بە من پێتووک و نوسین و وتارەکانی ڕەنگە بەهم فەلسەفەیەکن لە ژیان کە مرۆڤ لێیان فێر دەبێت. دەمەوێ گوێبیستی بم.
نووسەر دەڵێ:
(من ناتوانم نانووسم، نانووسم بە قازانج و ناوبانگ، گەر نانووسم دەمرم) ئەوە لە ژیانی زەر لە نووسەراندا ڕاستیە بە دەنیایەوە دەڵێم ئەم دەستەواژەیە هەموو نووسەرێک ناگرێتە خۆ.
(هەرگیز نەداوە پێیامێک بگەینم، تانە ویستوومە چیرۆکی بگەمەوە، لە گەڵانەوەی چیرۆکی خەمدا، خەمێکی تر دەبینم یان ئەو خەمە پێشتر نیگام نەکردبوو) لە ئینگلیزیدا دەستەواژەیک هەیە بە سەرسامی دەربڕین (واو)
گەڵێ سەرسامم بەم دەربڕینە، چی لەوە زیدەتر، نووسەر لە ناخ دەدوێ لە ناخێکی کە خەتی تیا دەبینی بە شێوەیەکی تر ئەوەی پێشتر نیگات نەکردبوو.

بە دەنیاییەوە ژیانی هەندێ کەس چیرۆکی مەزنن. لەهەمان کاتدا ژیانی هەموو کەس ئەو چیرۆکە نیە یان هەر چیرۆک نیە. چیرۆکی ستیڤان شەمزینی شایستەی خوێندنەوە و گوڵگرتنە. ڕاستگۆیی وێنەکانی دەدوێن، ئەنجامی تاقکردنەوە پزیشکی و بەڵگەنامەکان گەواهی ڕاستگۆیی وئازایی نووسەرن. کەکەتایی، سوپاس بە پێتووکە بەبەهاکەت، سوپاس بە بونت وادەخوازم جارێکی تر بیخوێنمەوە. شەرپێنجە بۆتە نەخوش سەردەم، ترسێکی هەڕەشەیک لە ژیان کە ڕۆژ بەڕۆژ لە زیادبووندایە، خەریکە لە دەرگای هەموو ماڵێک دەدا و دەچێتە جەستەی هەموو مرۆڤێک.

Wednesday, June 24, 2024
Toronto, Canada
چرۆ زەند
/https://chrozandauthor.com

بەوانامە لە فەلسەفە و دەقە فەلسەفییەکان وەرگێڕاوەکان شارەزا لە فەلسەفە دروستدەکەن، نەک فەیلەسوف -5- .. ئازاد حەمە

بەشی پێنجەمی ئایا ئەمە فەیلەسوفمان هەیە؟

کە بە فەیلەسوف دانانرێت؟

کە بە فەیلەسوف دانانرێت؟ بە پرسیارێکیتر وەڵامدەینەوە، کە بەم جۆرەیە: کە فەیلەسوفە؟ ئەم پرسیارە هەردەم پرسیارێک بووە و لە سەردەمە جیاوازەکانی بوونی فەلسەفەدا کراوە. فەیلەسوف سەرقاڵی ڕاقەی جیهانە. جیهان لەوە ئەو گەردوونییە ئەمەی ڕاگرتووە. هەر خودی گەردوونناسیش، لە دەمی دەرکەوتنی خودی فەلسەفەوە، شانبەشانی بوونناسی بوارە سەرەکییەکانی فەلسەفبووە.
هەر پرسیارێکی کە فەیلەسوف نییە؟ دەمانخاتە بەردەم بابەتی جیاکردنەوەی فەلسەفە لە ئایین. باشە ئەوانەی لە بواری ئایینناسی، یەزدانناسی(تەئەلەجی/ لاهوتناسی) کاردەکەن هەمان ئەو شێوازە کارکردنیان هەیە، کە فەیلەسوفەکان دەیکەن؟ بەگومان نەخێر. لێرەدا دەکرێت باسی فەیلەسوفی ئێرانی مەلا سەدرا بکرێت. هاوکات ئەو پرسیارەی لای سەرەوە ئەوانەش دەخاتەڕپرسیارەوە، کە بەناوی سۆفیزمەوە خەیان لە فەلسەفە نزیکدەکەنەوە. لێرەدا دەکرێت باس لە ئەزموونی بیرکردنەوەی تر بکرێت کە دەچێتە خانەی سۆفیزمی ڕۆژهەڵاتیەوە، عیرفانییەکان.
لە پەیوەندی بەوەی لای سەرەوە باسکرا، ئەوەشدەبێین: ئەمە وەک مرۆڤ ناکرێت هەموو بە فەیلەسوف بژمێردرێن. هەنگاو زەربەمان تێگەیشتنی فەلسەفییمان هەبێت بەس ناشێت هەموو فەیلەسوف بین. هاوکات بە زەرەکیش لە ئەمە ئەوە بووترێت بابەتی پرسیار، کە فەیلەسوف کێ نییە؟ ئەو کەسە بە فەیلەسوف دانانرێت، کە کەمتەرخەم لە شت ناکات، کە فەلسەفەکردنیشی نەکردووە بە کاری بنەڕەتی خۆی.
فەیلەسوف وا حالییە لە فەلسەفە، کە وەستانی خۆی هەیە سەبارەت بە

هموو شتک و هروها بوونیشی یک جار نییە، بەکو بوونکی بردوامی هیە. بوونی بە بوونی مرڤو گردراو. کچی کسی نافیلسوف فلسفی لا کاتییە، لا ناکاریگر و ناچالاکە. چونکە ئو کسی فیلسوف نییە ناکارت چارسرکردنی کشی ەفتاریی بە فلسفو گرەبدات. ئمش لە برئوی، لو حالی نییە کە فلسفە بم ئرکە هەدستت.
کسکی غیرە فیلسوف ئو کسش، کە دستی بیرکردنو نییە. هاوکات لو شونی فلسفە کاردکات عقە ئیشی خیدکات. ئو کسی فیلسوف نییە لە دووریی عقە حالی نییە، بیە مانای فلسفش بە هندورناگرت. ئمش وادکات کسی نافیلسوف لە پیوندیدا نبت بە بیرکردنوو. بمجرە ئو کسی دستی بیرکردنو نییە ئو کسیە گش بە سرچییە فلسفییکان نادات و فلسفش دکات بە جگایک بە دروستکردنی زرانبازیی هزریی، لوش حالی نییە ئم کس، کە فلسفە جگایکە بە دروستکردنی چرکی ووبووبوونو بە مبستی یکلاکردنوی استیی و گیشتن بە وتنی نوتراو و یاساغ. ئەبتە هر ووبووبوونویش سرچیی لە بیر و بچوونە فلسفییکاندا دسازنت و دواتر ئو سرچییانە هز بە بر ووبووبوونو فلسفییکان دکن.
پوختە، فلسفە کاریگرە. کە کاریگری دکات؟ ئو کسی فلسفدکات؛ لسر شوازی ئم کس وستاو چن فلسفدکات. کە دشوترت فان فیلسوفە ئو برزترین پلی وناکبیرییە دراوتپا کسکە. فیلسوف تاک و ترایە. لریە و لرش نییە. لوییە و لوش نییە.

دقە فلسفییە ورگەاوکان ناتوانن فیلسوف برهمبهنن

دقە فلسفییە ورگەاوکان ناتوانن فیلسوف دروستکن، بەام توانای دروستکردنی گفتوگە، تگیشتنی فلسفییان هیە. گومانی ناوت، ورگرانی میراتە فلسفییکان دمانبن برو مژووی فلسفە، ئو مژووی بتواوتی ئاشنانیین پی، بس ئمە بو مانایە نییە پرسی خوندنوی هزری فلسفیی ئویتر فیلسوفدروستکرە. بمجرە، ورگەانی کارە فلسفییە گورکان نامانکاتە فیلسوف، لە دمانگینتە سرچاوکانی فلسفە و مژووکیشیمان بە وادکات.
ورگەانی دقە فلسفییکان، رژئاواییکان بن یان رژهەاتییکان(عربی، فارسی، و….)، مانادارن بە دوەمندکردنی بیر و تگیشتنی فلسفییمان، بەام پویستیش بزانین کن

ئەوانەی وەرگێڕان بۆ میراتە فەلسەفییە گەورەکان دەکەن بۆ زمانی کوردی؟ لە چ زمانێکەوە ئەوە دەکەن؟ ئەوانەی ئەو وەرگێڕانانە دەکەن بۆ زمانی کوردی ئەو زمانانە بۆ باشی دەزانن؟ ئەو زمانەی لەوەی وەریدەگێڕن ئەو زمانەیە، کە دەقەکەی پێنووسراوە یان لە دووەم و سێهەم زمانەوە وەرگێڕانکان دەکرێت؟ لەوانەش گرنگتر چەند وەرگێڕێ بۆ فەلسەفە و بۆ هزر و هزرڤانەوە ئاشنایە، کە وەرگێڕانی بەدەکات.

وەرگێڕی دەقە فەلسەفییە مەزنەکان(ئەفلاتون، دەکارت، سپینوزا، کانت، هێگڵ، هەسرڵ، ڤێتگنشتاین، و...) داوای ئەوەش لە وەرگێڕ دەکات شارەزانی لەکسیکۆنی فەلسەفیی ئەو بیرمەندە بێت کاری وەرگێڕان بۆ کارەکانی دەکات. ئەمە لەکاتێکدا لە زۆرێک لە کولتورەکان، لە زمانەکان، هەر وەرگێڕێک پسپۆڕ و شارەزایە لە وەرگێڕانی یەک دوو بیرمەند، نەک وەرگێڕانی هەرچی دەستکەوت.

بەوانامە لە فەلسەفە فەیلەسوفبوون دروستناکات

خوێندنی فەلسەفە نامانکاتە فەیلەسوف، بەڵکو دەمانکاتە توێژەری فەلسەفیی، پسپۆڕ و شارەزا لە فەلسەفە. بە زۆرێک ئەوە پرسیارە، کە بۆ بە خوێندنی پزیشکی دەبینە پزیشک یان بۆ خوێندنی یاسا دەبینە پارێزەر ئەی بۆ بە خوێندنی فەلسەفە نابینە فەیلەسوف؟ گشت ئەوانەش باسکرا پاش وەرگرتنی بەکالۆریۆسێک دەبنە پزیشک و پارێزەر و ئەندازیار ئەی بۆ کەسێک، کە فەلسەفەی خوێندوە نابێتە فەیلەسوف؟ هەرێک لەوانەی باسکرا دواتر پیشەیەکیان هەیە، کە پێیدەوترێت پارێزەری، پزیشکی، ئەندازیاری، ئەی ئەو کەسەی فەلسەفەی خوێندووە؟ پیشەیەک بە پسپۆڕ لە فەلسەفە داتاشراوە؟ تایبەتمەندی ئەوتە هەیە، کە دەرچووی بەشی فەلسەفەی پێبناسرێت؟

ئەمە لە هەرەم دوو بەش (سەرەتادین، ئاپۆرین)و نیو (سەلمانی) فەلسەفەمان هەیە، کە مخابن وا لە هەوڕانن، ئەمەش لەبەر خراپ، زۆر خراپ، مامۆستاکردن لەگەیاندا. مامۆستاکە هەندەی ناوەکیە(پەیوەندی بە هەیکەلی بەشکانەوەیە) دەرەکیی نیە (لە دەرەوەی کارگێڕی بەشکانەوە نیە). ئەم بەشانە لەبەر گرفتی مێتەدیی و بگرە هزریش نەیانتوانی هزرەکی فەلسەفیی خەیان بەرهەم بهێنن؛ وتنەوەی فەلسەفەشیان (تاک و تەرا نەبێت) خستە بەردەست کەسانی ناخۆشویست و ناپسپۆر لە فەلسەفە، ناشارەزا لە مێژووی هزر و هاوکات ناقوڵ لە مێژووی هزری فەلسەفیش.

تەنانەت ئەوەش نەکرا، کە خوێندکارەکانی بەشی فەلسەفە لە داهاتووی خەیان حالیکرێن، هیوایەکیان بدرێتێ، دەبن بە چی و چ کارێک لە

بازاڕی کار چاوەڕێیان دەکات. تەنانەت هیچ بۆئۆمێش نەکرا، کە ئەم خوێندکارانە پاش تەواوکردنی بەشی فەلسەفە هیچ ناونیشانێکی پیشەیییان بەدانەتاشراوە. ئەمەش رقی ئەوانەی هەڵگرت، کە ئەو بەشەیان خوێندووە و واشیکرد دواتر وردە وردە کەسانی تر ووە لەو بەشە نەکەن. ئەمەش بە زیانی بەشی فەلسەفە کەوتووە و بۆئاسانیش بەشی فەلسەفە و هەڵگرانی بەوانامە لە فەلسەفە لەو زیانە دەربازیانابێت.

وەکیتر ئۆمێش پیویستە بوترێت، کە وشکبوونی هەندێک بەش لە زانستە مرۆییەکان یان سروشتییەکان لە ئێستادا لە زانکۆکانی جیهان، نەک هەر لە زانکۆکانی کوردستان، دیاردەیەکی ترسناکە و بەرهەمی خراپدابەشبوونی کار و زۆربوونی ژمارەی دانیشتوان و گۆڕانی خێرای تەکنەلۆژیان زانیاریی و هاتنی تەوژمی زیرەکی دەستکردە. بەڵام فەلسەفە لەو جۆرە بەشانەیە، کە گرنگیی خۆی هەیە بە گشت بەشە زانستییەکان، بەڵێ پاراستنی ئەم بەشە ئەرکێکی مرۆیی و زانستیی خوێندنی باڵایە لە گشت وڵات و کەمەگەیەکی هاوچەرخدا.

بە زەرەک لە نەوەندی ئەکادەمیی و دەرەوەی ئەم نەوەندە تا ئێستاش ئەوە پرسیارە، دەرچووی فەلسەفە لە زانکۆ دەتوانیت کە بێت؟ دەتوانێت لە گشت کەشە کەمەڵایەتی و سیاسیی و پەروەردەییەکان حاڵیبێت و چارەسەری بۆیان هەبێت؟ پاش زانکۆ ئەم دەرچووە کتێب بەدەستەوە دەگرێت؟ دەخوێنێتەوە؟ ئەمانە بەشکن لەو پرسیارانەی زووزوو ووبەوماندەبنەوە، کاتێک گفتوگۆی بەشی فەلسەفە (بەشەکانیتری زانستە مرۆییەکان) و دەرچوانی ئەو بەشە دەکەین.

جگەلەوەی باسکرا، پێویستە سەرنجبخرێتەسەر ئەوەش، کە نووسەرە فەلسەفییەکانمان دوو جۆرن گەر نەڵێین سێشن. جۆرێکیان لە بەکالۆریسی فەلسەفەوە دەستیانپێکردووە تا پرۆفیسەری. بەشێکی تری ئەوانەن لە بواری تردا پسپۆڕن، لە دەیان بە فەلسەفە لەدەدات و دەزانن کە ئەوەی ئەوان ڕاڤەی دەکەن لە بواری پسپۆڕی خۆیان بە فەلسەفە هەزراندنی تیاناکرێت؛ جا ئەوە دەکرێت ئەوانەبن، کە پسپۆرن لە زانستەمرۆییە (کەمەڵایەتییە سیاسییە زمانەوانییە ئەدەبییە هونەرییە پەروەردەییە)کان تادەگاتە زانستە سروشتییەکان. هەشە لە هیچ پسپۆر نییە و زۆریش قسە لەسەر فەلسەفە دەکات. ئەمیان هەروەک ئەوانیتر مافی خۆیانە سەرقاڵی فەلسەفەبن و خودی فەلسەفەش، دیارە کە بەشێکی مرۆیی و بەرهەمی گشت مرۆڤایەتییە. هەشە بانیوەچی فەلسەفەی خوێندووە و کەچی بەردەوام بانگەشەی فەیلەسوفبوونی خۆی دەکات. جاریواشە ئەوانەی بەوانامەیان لە فەلسەفەدا نییە زۆرتر دەنووسن و قسەدەکەن لەچاو ئەوانەی بەوانامەی باڵایان لە بواری فەلسەفەدا هەیە.

تاکوتەرایەکیش دەناسم لە سەرەتای دوو هەزارەکانەوە لە هەندەرانەوە گەڕاونەتەوە و بە نەختە خوێندنەک لە فەلسەفە (ماستەر)ڕۆژانە لەڕە و لەوە بە دکتەر ناوزەددەکرێن، کە دکتەریش نیین، کەچی لەوبارەوە، وا بە بیست ساڵ دەچێت، بەدەنگن و هەرگیز نایانوتووە: من دکتەرام نیە. ئەمانە هەر ئەوانەشن، کە فەلسەفەیان ناشرینکردووە، ئەو وێنەیان لەسەر فەلسەفە نەخشاندوە، کە فەلسەفە چەنەبازیە. هەر ئەمانەش فەلسەفە بە مەبەستی سیاسیی و کەمەڵایەتی گەماویی خەیان لێم شار و ئەو شار بەکاردەبەن.
کێشەکەی ئێمە ،لە ئێستادا، سەبارەت بە فەلسەفە بەجۆرێکە تەنانەت دکتەربوونیشی لە فەلسەفە چارسەرینەکات و هاوکاریش نابێت لە دەزینەوەی وێنەیەکی لەژیکی بە ئەو پرسیارە سەرسەختەی نووسینەکەمانمان پێخستووەتە سەرپشت: ئایا ئێمە فیلسوفمان هەیە؟ لەبەرئەوەی لە دیدگای ئێم نووسینەوە ئەوەی مەبەستە بڵێم و بگرە و گەڵێ ونەکیبخرێتەسەر چەنیەتی بەرهەمهێنانی هزر و ڕەوتە فەلسەفییەکانە، نەک بوون و نەبوونی بەوانەمە و یان کەسەکان چ جۆرە خوێندکارێکی فەلسەفیین.
سەرئەنجام ئەوەش دەڵێین، کە بەدنیاییەوە کەسانکمان هەیە فەلسەفە دەنووسن، بەشێک لەمانە پلەی زانستیی، نەک هەر زانکەیی بگرە پلەی زانستیی فەلسەفیشیان هەیە، بەڵام ئەو نووسینە فەلسەفییانە جارە پەمانناەن ئەمانە بیریارن.

گەر فەلسەفە لە دونیای هزریی ئێمەدا کارابوایە

گەر فەلسەفە لە دونیای هزریی ئێمەدا کارابوایە ئێستای هزریمان، لە ڕووی ونەکبیریی و ئەکادەمیی و ئەدەبییەوە ئاوا دەستکورت و داماو نەدەبوو. ئەو دەزەی هزری ئێمە لە ئێستادا تیایەتی ئەوەمان پەدەەت، کە فەلسەفە لە ژیانی هزرییماندا کارا نیە. بەە، گەر فەلسەفە لە دونیای هزریی ئێمەدا کارابوایە ئەوەی دەداینە، کە تامەزرەیین و هەوەنی ونەکبیریشمانی پەکدەهێنا. چونکە فەلسەفە ئەو توخمە، یان ئەو بەشە لە هزری تیایە، کە ونەکبیریی دروستدەکات؛ کە ئەوەش زانینە و لەوە بەندتریش دانایین. چەتیی فەلسەفە ئەو دانایینە، کە هەمووان گەرەکمانە و شتمان تێدا دەبزوێنێت و وایشمان لێدەکات، کە کارلێک لەگەڵ دەوروبەرمان دروستبکەین و دووربینانە بەوانینە ئەوەی وەریدەگرین، فەریدەبین و لەو سەریشەوە ڕاچەڵەکان و سەمەرەیی لە دنیابینیی و تێگەیشتنماندا دەهێنەتەکایەوە.
گەر فەلسەفە لە دونیای هزریی ئێمەدا کارابوایە لە پێگەی فەلسەفە

حاڵیدەبووین. لەو حاڵیدەبووین، کە خودی پێگەی فەلسەفە واتە پێگەی بیرکردنەوە. نەکرا زوو، لە سەدەکانی رابردوومانداو، لەو حالیبین، کە فەلسەفە بەو ناواخنەی خۆی شتێکی لە خۆیدا شاردووەتەوە؛ شتێک، کە هەموو دەخوازین بزانین چییە. لەرەو دەپرسین؛ ئەو شتە چییە، کە فەلسەفە لە ناخی خۆیدا شاردوویەتیەوە؟ فەلسەفە، کە شتێکە و شتەکەیش وتنە، دەربرینە لە ڕێگای دروستکردنی دەڕەوە. کەڕەکەی ئەم شتەیش زمانە؛ چۆنێتیی بەکاربردنی زمانیش واتا بە چیەتییەکە دادەڕژێت، هاوکات کەڕەینکاریی چیەتیی فەلسەفە دەمانگەیەنێتە شوێنێک، کە ماڵی ڕاستەقینەی فەلسەفەیە. لەوێ، لە ماڵی ڕاستەقینەی فەلسەفەدا، لەوێ حاڵیدەبین، کە فەلسەفە چ کرێک و ناواخنێکی هەیە. ئەم کرێک و ناواخنە، کە هەڵگری ئاماژەن، دەروازەیشن بۆ تێگەیشتن لە ئەرک و کاریگەرییەکانی فەلسەفە. بەڵام کوا ئەمە بەو جۆرە لە فەلسەفە حاڵیبووینە؟ کوا بەو شێوەیە مامەڵەمان لەتەک فەلسەفەدا کردووە؟
گەر فەلسەفە لە دونیای هزریی ئەمەدا کارابوایە ئەوکات لەوە تێدەگەیشتین، کە گوزارشتکردنەکانی فەلسەفە پێیبردن بەو شتەی، کە فەلسەفە لە ناخی خۆیدا پێنهانیداوە. پێنهاندراوەکان خەفەکراوەکانیشن؛ ئەوانەیشن، کە هەشتا نەبوون بە دەربڕین؛ گەنەکراون و دەڵیان نەسازاندووە. ئەو دەمەی شاراوەکانی هەناوی فەلسەفە هێچکەی خۆیان بە گەکردن دەدەزنەوە، پانتاییەک دروستدەکەن، کە هەر ئەوێش دەکەن بە قەڵەمڕەوی خۆیان و لەوە کەڕەکە بە تێگەیشتنەکانمان دادەنێن.
لە دەرئەنجامی ئەوەی وترا دەڕەین، بە ئەمە زەر پێویست و گرنگ بوو، کە فەلسەفە لە دونیای هزرییماندا کارابوایە. کارابوونەکە نەخشەی هزریمانی دەگۆڕێ و ئەستای هزرییشمان ئەستایەکی تر دەبوو.

ئەمە و هێچەڕەکی فەلسەفە

ئەمە لەکوێ هێچەڕەکی فەلسەفەداین؟ بەیشە ئەم پرسیارە دەکەین، لەبەرئەوەی کاتێک لە هێچەڕەکی فەلسەفە دەکەینەوە ئەم کەینەوەیە دەمانباتەوە بۆ لای مەژووی فەلسەفە و ئەوەش دەمانباتەوە بۆ یۆنانی کۆن. لەڕگای ئەو پرسیارەوە شوێنی هاتنی فەلسەفەمان بۆ شیدەبێتەوە.
بۆ هەموان پرسیاری هێچەڕەکی فەلسەفە لە کوێوە دێت؟ پرسیارێکە لە شوێی گەڕان بەدوای بنەچە، شوێن و کاتی لەدایکبوونی فەلسەفە، چونکە بۆ زەربەمان هەمیشە ئەوە پرسیار بووە، کە فەلسەفە بۆ دەرکەوت؟ لە کوێ دەرکەوت؟ واتە زەدی یەکەمی فەلسەفە کوێ بووە؟

چن فلسفە توانیی لوو دربکوت، یان بە لە شونك دركوت، نك لە چند شونك؟
زربی بیریاران، یانان بە مندادانی فلسفە دزانن و ئو ژینگە ئاوزییش، کە لوە هبوو، کاریگریی لسر دركوتنی فلسفە دیوو. ئبەتە جگە لە بارودخی سیاسیی و ئابووریی ئو دمی یانان چند فاکترکی تر گرنگییان لە نشونمای بیری فلسفیی لودا هبوو، لوانە: دركوتنی دراو، دركوتنی نوسین و کتاییهاتنی گوتنی زارکیی، بیری لگسLogos، کە جی میتس Mythos ی گرتووتو، دركوتنی ماتماتیك، دركوتنی شار/ پولیسPolis، واتە دركوتنی بازرگانیی و کردی سیاسیی.
“‘شاری میلیتMilet، یان میلتس، یش شاری لدایکبوونی فلسفی ژئاوایی و یکم شاری فیلسوفی یانانیی، تاس Thales ـ””، ئی بە ئمە کو مندادانی فلسفیە؟ چ شار و ناوچیك؟ تاسکی ئمە کیە؟ ئم لاینە بە ئمە بە ئاسانی دیاریناکرت و مژووی، هیچ نبت، دە سدی پش زایینمان لداوادکات.
هاوکات ئو گانی لە سدی ششمی پش زایندا، لووی سیاسیی و ئابوورییو دتسر کمگی یانانیی، کاریگریی زر لسر شونی تاك لە کمگە و ئازادیی ئم تاکە و دركوتنی چمکی دموکراسیی دادنت. ئمیش بەی برینبوونی یانان، داگیرکردنی هندك ناوچی دورووبر لالاین یانانییکانو، بازرگانیکردنی یانانییکان لگای دریاو، چوونە درویی یانانییکان بە درویی قالستانی خیان و ئاشنابوونیان بە کولتووری نتوکانی تر.
ئمانی لای سرو باسکرا لسرکی ترو وایانکرد، دراو/نخت دربکوت و جگای ئاوگی شمك بە شمك بگرتو. ئم لاینە کاریگریی لسر ژینگی سیاسیی شار بجهشت و هکار بوو بە دروستبوونی دساتی سیاسیی و دركوتنی چین و توژی کمایتیی (خاندان/نجیبزادە، خاونپیشە، پاسوان، بازرگان و ..هتد). لرو فلسفە دردکوت و ئاوز شونی ئفسانە دگرتو. بەپی ئو بت، کە باسکرا، ئمە، کە بشکین لە شارستانی فارسی و مزپتامیا روون نییە لە مژووی هزرییماندا کی ئفسانە شونی لژبوو و ئاوز جگای گرتووتو.
پمانوایە، ئو لاینی لایسرو باسکرا، زدە گرنگە لە باسی کینو لە مژووی ئمە و چکی فلسفە. بە شارستانی یانانی کن دركوتنی فلسفە هاوگان بوو لە بیری ئفسانییو بە بیری ئاوزیی. مژووکردان پانوایە ئم شو دركوتنی فلسفە لە یانانی کن، دیاردیکی سرنجاکشی ژئاوایی؛ واتە لە

دەرەوەی ڕۆژئاوا دەرکەوتنی فەلسەفە بەو شێوازە یۆنانییە نەبووە، کە ئەمە ئەمڕۆ دەگرتەوە. سەرباری ئەوە، دەرکەوتنی فەلسەفە لە یۆنان مەرکەزی ئایینیی بەسەرەوە نەبووە، وەك ئەوەی لە دەرەوەی شارستانیی ڕۆژئاوا (چین، میسر، وەلاتی فارس و هیندستان) ئەو مەرکەزی بەسەرەوە بووە. ئەم لایەنە ئەمڕۆ دەگرێتەوە؛ ئەمە، کە سەربە دەقەری شارستانی فارسی و مەزپۆتامیی بووینە. کەواتە پرسیاری فەلسەفەهەبوون پێویستە بە ئەمە گرنگی خۆی هەبێت. ئەم گرنگییەش لە پێوەندیدایە بە دیرەکی ڕۆچەڵاتی فەلسەفەوە. ئەو دیرەکە ئەوەمان فێردەکات، کە ئەوەمان لا پرسیاربێت ئایا فەلسەفە لەناو ئەمە پاشخانی هەیە؟ ئەم پاشخانە بۆ کێی دەگەڕێتەوە؟ پێش ئیسلام؟ دوای ئیسلام؟ پێش یان پاش زایین؟

بنەمای هزری فەلسەفیی ئەمە چ جۆرە بنەمایەکی هەیە؟

بۆئەوەی دادوەرییەکی لەژیکییانە لەسەر هەبوونی فەلسەفەیەکی کوردی بکەین پێویستمان بەوەیە دانبەوەدابنێین، کە بوونی فەلسەفە پێوەستە بە بوونی سیستەمێکی هەزرییەوە. ئەمەش داوای ئەو هزرڤانانەمان لێدەکات، کە ئەم سیستەمە هزرییەیان دامەزراندووە. جا کوا لەناو ئەمە ئەو سیستەمە هزرییە و کواش هزرڤانەکانی؟ لە جیهانی عەرەبی کەسانێکی وەك ئیبن سینا یان فارابی ئەمەیانکردووە، لە ڕۆژئاواش کەسانی وەك کانت، دێکارت. بەیە فەلسەفەهەبوون واتە بوونی سیستەمێکی هزریی، ئەمەش واتە بوونی ئەو کەسانەی هزرێکی سستەماتیکی یەکانگیر و هەماهەنگییان هەیە. کە ئەمەش هەبوو، یان بوونی فەلسەفە لەم چوارچێوەیەدا بێت، ئەو کات بزاڤ و شۆڕشی فەلسەفیش بوونی دەبێت.
سەرباری ئەوە، با ئەوەشمان لەبەرچاوبێت، کە لە سەردەمی ئێستادا، لەگەڵ هاتنی تەکنەلۆژیای زانیاری و لەم دواییەش زیرەکی دەستکرد، کارەوایکردووە دروستبوونی فیلەسوف لەسەر شێوازی ئەفلاتون و هێگڵ و سپینوزا و دێکارت خۆی لە ئێستەمی ببینێتەوە. لە ئێستادا، ئەوەندەی خەمان لەبەردەم بوونی بیرمەند و ناکبیریی گەورەدا دەبینینەوە هێندە خەمان لەبەردەم فیلەسوفی مەزندا (ئەریستۆ، ڕەسە، ڤلتەر) نابینینەوە.

ماویەتی.....

ئازاد حەمە

خ□ت□ن□، پرس□کی ف□مینیست!.. ش□رین ع□بدو□□ا

“خ□ت□ن□کردن” ی□ک□ک ل□ ک□نترین □□و□□س□م باوکای□تیی□ ب□ماو□یی□کان□ ک□ ل□ ه□ند□ک شو□نی جیهاندا دایک و باوکان ل□س□ر مندا□□کانیان ئ□نجامی د□د□ن، ئ□م ن□ریت□ پ□ویستی ب□ ئ□نجامدانی ن□شت□رگ□ریی□کی پزیشکیی□ ک□ بریتیی□ ل□ ب□ین و ش□واندنی ب□ش□ک ل□ ئ□ندامی زاوز□ی د□ر□کی مندا□ ل□ ی□ک□م □□ژ□کانی ت□م□نیدا یان پ□ش ت□م□نی ه□رز□کاری. ج□ر□ک□ ل□ زا□بوون، ک□ ک□سان□کی خاو□ن د□س□□ات و کاریگ□ریی ل□س□ر لاوازتر□کان، ب□کاری د□ه□نن.
ئ□م کرد□و□ی□ ل□ ز□ر□ک ل□ و□اتانی □□ژه□□اتی ناو□□است و ئ□فریقا و ب□ش□ک ل□ ئاسیا و ئوسترالیادا ب□او□، ز□ربی ه□کار□کانی پا□ن□ر□ ئایینی و خ□□□کیی یان ک□م□□ای□تیی□ ب□ماو□یی□کانن و ب□ د□گم□نیش ه□کاری ت□ندروستی. مندا□انی ه□ردوو □□گ□ز ب□ ش□و□ی جیاواز و ب□ پل□ی ج□راوج□ر دووچاری خ□ت□ن□کردن د□بن.

س□رچاو□ی خ□ت□ن□کردن و ه□کار□کانی:
س□رچاو□کان ئاماژ□ ب□و□ د□ک□ن ک□ ک□نترین ب□□گ□ی متمان□پ□کراو ل□ میسری ک□ن□و□ ه□اتوو□، و ت□ ئ□م□□ش ژمار□ی□کی ک□م ل□ ه□ز□ □□س□ن□کان ل□ ئ□فریقا و ئوسترالیا ه□ن ک□ خ□ت□ن□کردن و□ک ب□ش□ک ل□ ن□ریت□ خ□□□کیی□کانیان ئ□نجام د□د□ن. چ□ندین تی□ری ه□ی□ س□بار□ت ب□ س□رچاو□ی ئ□و داب و ن□ریت□، ل□وان□ قوربانیدانی ئایینی یان و□ک □□و□□س□م□کی ت□پ□□ین ب□ ت□م□نی با□غ بوون.
خ□ت□ن□کردنی پیاوان ب□ ی□ک□ک ل□ □□و□□س□م ئاینیی□ ب□ه□ز□کانی “ئایین□ ئیبراهیمی□کان” داد□نر□ت. ل□م ئایینان□دا، وا زانراو□ ک□ س□رچاو□ک□ی د□گ□□□ت□و□ ب□ ئ□و پ□یمان□ی ک□ ئیبراهیم ل□گ□□ “خودا” (پ□یمانی خ□ت□ن□کردن) و□ک ه□مای گو□□ای□□ی ه□تاه□تایی ب□ستوویت□ی. ئاماژ□ ب□و□ د□در□ت ک□ ئیبراهیم ل□ ت□م□نی ه□شتا سا□یدا خ□ی خ□ت□ن□ کردوو□. ب□ ب□چوونی ه□ند□ک ل□ تو□ژ□ران خ□ت□ن□کردن و□ک ئامراز□ک ب□ جیاکردن□و□ و ب□ه□زکردنی پاتریارکی جول□ک□ ل□ ب□رامب□ر ب□ پاتریارکی ی□نانی ل□و س□رد□م□دا ب□کارهن□راو□. پاشان ن□و□ ی□ک ل□ دوا ی□ک□کان، ب□رد□وام بوون ل□ پ□ی□□وکردنی خ□ت□ن□کردن و□ک پراکتیز□ی□ک ک□ ب□ توندی ل□ لای□ن

"پەغەمبەرکانەوە" پێشنیارکرابوو. جێگای سەرنجە کە خەتەنەکردن لە ئیسلامدا وەک بەشێک لە خووی پاکوخاوێنی پێشنیار کراوە، هاوشێوەی بەینی نینۆک و بەینی مووی سمێ و پاککردنەوەی بنباڵ و ئەمەش تەنگە بەهەی کەمی ئاوی خۆشتنەوە بوبێت لە بیابانکاندا لەو زەمانەدا.
زۆرێک لە ئایینکانی تر هەوەستەکی بەلایەن یان دژ بە خەتەنە دگرنەبەر، بە نموونە ئایینی بودا و هیندوسی خەتەنەکردنی ناپزیشکی هان نادەن، ئایینی هیندوسی پێی وایە جەستە لەلایەن "خودای گەورە" ەوە دروستکراوە و کەس مافی گۆڕینی نییە مەگەر بە ئیرادەی ئەو کەسەی کە گۆڕانکاریەکەی بەسەردا دێت.

مەترسییە تەندروستییەکان و "سودەکانی":
لە ڕاستیدا (کەمەکی پزیشکانی نەشتەرگەری منداڵانی بەریتانیا) ئاماژە بەوە دەکات کە زۆر دگمەنە کە خەتەنەکردن لە ڕووی پزیشکییەوە پێویست بێت. تەنها چەند حاڵەتێکی پزیشکیی ژمێردراو هەن کە پێویستیان بە خەتەنەکردنی نێر هەیە، وەک دووبارە بوونەوەی هەوکردنی ناوخۆیی، یان لکاندنی شانەکان کە لەوانەیە ببێتە هۆی گیرانی بەشەکی یان تەواوەتی بۆری میز. لە حاڵەتی دیکەدا، ڕەکخراوی تەندروستی جیهانی بە پشتبەستن بە هەندێک لێکۆڵینەوەی پێشنیاری ئەوە دەکات کە "خەتەنەکردن بە پیاوان وەک "بەشێک لە بەرنامەیەکی گشتگیر بۆ کەمکردنەوەی مەترسی تووشبوون بە هەندێک جۆری هەوکردنی سێکسی وەک ئایدز لە هەندێک وڵاتی ئافریقادا لەبەرچاو بگیرێت"، بەڵام ئەم گۆڕانە "سوودە" لە ئاستی پزیشکیکاندا جێی گفتوگۆیە و وەک ڕێکارێکی پزیشکی خۆپارێزی لە سەرانسەری جیهاندا نەسەلمێنراوە.
جگە لە مەترسییە تەندروستییە زانراوەکانی وەک هەوکردن، خوێنبەربوون، نەزۆکی، شەواندن و کاریگەرییە دەروونییەکانی دەرئەنجامی پرسەی خەتەنەکردن، چ بە کچان بێت یان کوڕان، حاڵەتیش هەیە کە ڕەنگە خەتەنەکردن گونجاو نەبێت وەک نەخۆشیەکانی خوێن مەیین، یان بە منداڵی پشوخت لەدایک بوو کە کەرپەکان هەشتا پێویستیان بە چاودێری پزیشکی هەیە لە نەخۆشخانە، وە یان شەواوی زگماگی.
ڕەنگە هەندێک پرسیار لەبارەی "سودەکانی" خەتەنەکردن بە باشترکردنی توانای منداڵبوون، یان کاریگەری لەسەر چێژی سێکسی بکەن، وەڵامەکە ئاوەیە کە هیچ بەڵگەیەک نییە کە خەتەنەکردن، یان نەکردنی، کاریگەری نەرێنی یان ئەرێنی لەسەر منداڵبوون هەبێت، هەروەها بە گشتی باوەڕ ناکرێت کە خەتەنەکردن دەوری لە سەر چێژی

سکسی پیاوان یان ژنکان هبت.
هندک لە لایەنگرانی خەتەنەکردن بانگەشەی ئەو دەکەن کە هاوشوەی پرسەی دەرهەنانی ددانی عەقە و ەیخەە کوەر، یان لەوزەتینە، بەام جیاوازییەکە ئەوەیە کە ئەم ئەندامانە تەنها کاتەک دەبەدرەن کە کەشەی تەندروستییان بە دروست بەت. کەواتە زەروورەتی بەینی ئەندامی زاوزە، یان بەشەکی، چییە بە ملیەنان کەس ئەگەر کەشەی نەخەشییان بە دروست نەکات؟
وەک ئاماژەمان پەدا، بە دەگمەن هەکاری تەندروستی هەیە بە خەتەنەکردنی کوەان، بەام ئەوەی پەی دەوترەت خەتەنەکردنی کچان تاوانەکی تەواوە بەرامبەر بە کچ وە بە هیچ شەوەیەک و بە هیچ بیانوویەک ناتوانرەت پاساوی بە بهەنرەتەوە، هیچ حاەتەکی پزیشکی نییە کە پەویستی بە ئەنجامدانی ئەو توندوتیژیە بەت لەسەر هەر کچەک یان ژنەک لە هەر قەناغەکی ژیانیاندا. سەرەای قەدەغەکردنی یاسایی لە زەرەک لە وەاتان، هەشتا ئەم داب و نەریتە بە شەوەیەکی سیستەماتیک لە ناوچەکانی ئەفریقا و ئاسیا و ەژهەاتی ناوەاستدا بەەوەدچەت. خەتەنەکردن بەبە ویستی کچەکە ئەنجام دەدرەت و یەکەکە لە سەختترین جەرەکانی توندوتیژی دژی ژنان و نەک هەر پەشەلکردنی مافە مرەییەکانیان، بەکو شکاندنیانە لە ەووی جەستەیی و دەروونییەوە. هەکارەکانی ئەم کارە جگە لە بیروباوەی دژە ژنی کەنەپەرستانە و تەوانینە هەەکان سەبارەت بە تەندروستی و ئەفسانە سەبارەت بە ئەوەی پەی دەوترەت "پاکیزەیی" و "ئامادەکردنی ژنان بە هاوسەرگیری" و زیادکردنی چەژی سەکسی پیاوان، هیچی تر نییە. لە هەندەک کەمەگادا بیرەکە هەیە کە گوایە زە پەویستی بە بەین هەیە و هەروەها ئەو ژنانەی خەتەنە نەکراون، تەندروست نین، یان پیسن یان شایەنی بایەخ پەدان نین.

مافی مندا یان مافی دایک و باوک!

هەندەک باس لە مافی دایک و باوکەکان بە پراکتیزەکردنی ەوەسمە ئاینییەکانیان دەکەن و بەگومان ئەمەش بابەتەکی تایبەتی کەسەکانە، بەام دەبەت ئەوەش بزانین کە ئەوەی بەپەی یاسای نەودەوەتی وەک مافی مرەڤ قبوەکراوە ئەوەیە کە مافی تاکەک بە ئازادی باوە لەسەروو مافی تاکەکی دیکەوە بە سەلامەتی جەستەیی نیە. دایک و باوک ئازادن لە پەناوی بیروباوەکانیان ئەگەر بیانەوەت خەیان بکەنە قوربانی، بەام بەیاری بەینیەوەی بەشەک لە جەستەی مندا کەیان دەبەت بە ەزامەندی ئازاد و هەبژاردنی هەشیاری مندا کە بەت، ئەویش بە دوای گەیشتن بە تەمەنەکی دیاریکراو کە بتوانەت بە هەشیاری و تەگەیشتنەکی تەواوەوە بەیارەکە بدات. هەروەها ئەمە

پشتگیری لە مافی منداڵ دەکات بە ئازادی باوە و بەم شەوێ پەروەردەکردنی نەوێک مسەگەر دەکات کە بیرکردنەوەی دروستی هەبەت کە توانای بەیاردان و هەڵگرتنی دەرئەنجامەکانی خەیان هەبەت.
دەبینین ئەم نەشتەرگەرییە، لە زەربەی حاڵەتەکاندا، چ بە نەر بەت یان مە، بە دافیعەکی غەیرە پزیشکی دەکرەت و ئەوانەی نەشتەرگەرییەکە ئەنجام دەدەن زەرجار کەسانەکن کە پەگە و بەوانامەی ئایینی یان، کەمەایەتییان هەیە نەک بەوانامەی پزیشکی.
لە هیچ کام لە مەنهەجی فەرکاری زانکە پزیشکییەکاندا، فەرکاری دەربارەی خەتەنەکردن بابەتەک نیە، هەر وەک چەن فەحسی پاکیزەیی و پەردەی کچەنی و نەشتەرگەرییەکانی ئەم بە ناو پەردەیە ناخوەنرەت لە زانکەکاندا. بەڵام پزیشک و کارمەندی تەندروستی هەیە کە لە کەرتی تایبەتدا ئەم ڵەکارە ئەنجام دەدەن، چونکە قازانجەکی باشیان بە دروست دەکات، بەو پەیەی ئەم ڵەکارانە لەناو پاکەجی خزمەتگوزارییەکانی تەندروستی گشتیدا بەردەست نییە. هەروەها، ناڵەشنی پزیشکی- یاسایی و لاوازی ڵەنمایی پیشەیی لەم بارەیەو، دایک و باوکەکان دووچاری ئیستغلالکردن دەکات لەلایەن هەندەک لە پەشکەشکارانی تاڵادەیەک ڵەکنەخراو لە خزمەتگوزارییەکانی خەتەنەکردن. بەم شەوێ ڵەنگە ئەم پزیشکانە بە ئاگاداری یان نائاگایانە بەشداری بکەن لە چاوپەشیکردن و درەژدان بەو پەشەلکاریانە بە دژی منداڵان، بەگومان پزیشکانیش خەیان بەشەکن لە کەمەگا و هەڵگری بیرەکە باوەکانن کە تیایدایە.
وەک دەزانرەت، خەباتکاری بە ناوبانگ نەوال ئەلسەعداوی (خەی لە منداڵیدا یەکەک لە قوربانیانی خەتەنەکردن بووە) کاتەک دژی خەتەنەکردن وەستایەو و داوای لە پزیشکانی میسر کرد کە زانیاری هەڵەی باوی ناو کەمەگا ڵاستبکەنەو، لە کارەکەی دەرکرا و تووشی سەرکوتکردن بوو.
لە وەاتانی ڵەژئاوادا، سەرەای ئیدیعاکانیان سەبارەت بە مافی مرەڤ و مافی منداڵان و خزمەتگوزاری چاودەری دایکان و منداڵان، دامەزراوە تەندروستییەکان بە گشتی لە بەیارەکانی خەتەنەکردندا تەدەخول ناکەن و بەیارەکە بە دایک و باوک جەدەهەن، و بەم جەرە مافی بیروباوەی کولتووری و ئایینی دایک و باوک لە پەش مافی منداڵەکەو بە سەلامەتی جەستەیی دادەنرەت، ئەویش بە لە بەرچاوگرتنی هەستیاری ڵەژەیی کولتووری، و لە ترسی تەمەتبارکردن بە دوژمنایەتی لەگەڵ ئەم ئایین یان ئەو باوەڵە.
خەتەنەکردن چەسپاندنی پیاوسالارییە!
خەتەنەکردن، چ بە کچان بەت یان کوەان، پەشەلکارییەکی قبوەنەکراوە وشەواندنی جەستەی ئینسانەکە (نەر یان مە) کە هیچ ئیختیارەکی پە

نەدراوە، و ئاگاداری دەرئەنجامەکانی ئەو دەستدرێژییە نییە کە لایەن نزیکترین کەسەوە بەرامبەری دەکرێت – دایک و باوک – بەڵام ئەگەر لە نزیکەوە سەیری پاشنارەکانی بکەین، دەبینین کە چۆن ئەو دەزگا کۆمەڵایەتییەی کە پێداگرە لە سەر بەردەوامبوونی خێزانە، لە بنەڕەتدا پیاوسالاری و دەسەڵاتی پیاوی چەسپاندووە.
خێزانکردنی کوڕان بە ووشەو تەعابیری پڕزەتیف کە بەهێزبوون و متمانە بەخۆبوونی کوڕەکە بەرز دەکاتەوە باس دەکرێت، وەک "پاک و خاوێنی" یان "ئامادەکاری بۆ قۆناغی 'پیاویی' هێندەک جار هاوکات دەکرێت لەگەڵ هاوسەمی بەدیهێنانی دەستکەوتێکی کوڕەکە، وەک خێتم کردنی کتێبێکی ئایینی یان شتێکی لەم بابەتە… و شەواوی جێستەیی و تەندروستی لە نابەتەوە (جگە لە کاریگەریە دەروونییە – بە ئاگا یان نائاگا- درێژخایەنەکانی شکەکە)، مەگەر موزاعەفاتی هەبێت. بەڵام لە هەمان کاتدا، نامانووت مەترسی و زیانەکانی نەشتەرگەریەکە بۆ سەر منداڵان کەم بکەینەوە.
بەڵام سەبارەت بە مەینەکان، خێزانە بۆ ئامانجی بین و شەواندنی ئەندامەک لە جێستەی و مسۆگەرکردنی تێک شکانی کۆمەڵایەتی و دەروونی کچەکە و ملکەچبوونی داهاتوویی بە دەسەڵاتی پیاو و سیستەمی کۆمەڵایەتی زبەلاحی پیاوسالاری لە کاتێکدا کە هەشتا گەنجە، ئەنجام دەدرێت، وەک مردنی کچەکەیە، ئەگەر نەبێتە هەی مردنی ئاستەقینەی.
کەواتە لە ڕوانگەی یەکسانییەوە، هەروەک چۆن خێزانکردنی کچان پرسێکی فەمینیستییە کە دەبێت بەردەوام بین لە دژ وەستانەوەی، بە هەمان شێوە دەبێت خەبات بکەین بۆ هەڵوەشاندنەوە و ڕەگریکردن لە خێزانکردنی کوڕانیش، نەک تەنها لەبەر ئەوەی کارێکی توندوتیژییە و پێشێلکاریی مافەکانی مرۆڤ و پشتگوێخستنی مافی منداڵ بە سەلامەتی جێستەیی و دەروونی و ئازادی باوەڕ، بەڵام هەروەها لەبەر ئەوەی بەشێکە لە بیرکەی پیاوسالاری و بەهێزکردنی سیستەمی پاتریارکی لە جیهانی ئەمڕدا.

٢٠٢٤-٤-٢٦

شێرین عەبدوڵا

سردانکم بە کوردستان سەرتای ساڵی 2024.. مەحمود چاوش

جارێکی دی و پاش چەند ساڵێکی زەر سەردانی ئەو وەاتەم کرد، کە لانێی ساوایەتیم و ژیانی منداڵی و هەرزەکاریم بوو، جێگای ئەو گوند و شاخانێی، ساڵانێك ژیانی پێشمەرگایەتی و دەوران بەشوێن ئازادیدا بوو. وەاتێك، کە دەمانویست سەربەخە و گەلێکی بەختەوەر تێیدا نیشتەجێبەت. ژیانێکی ساکار و لە هەمان کاتدا پە مەترسی لە دوژمنێك، بەبە سەمینەوە لەهەموو نرخەکانی مرەڤایەتی، لەهەموو سەتەوەختەکدا ئامادەبوو، گەلێك تەکێی خاك و خێتانی خوێن بکات. ئەو سەردەمە خەزان و نیشتمان لە هاوسەنگی و هاەمەنیەکی کەمەایەتیدا دەژیان، گەر بە ژیەکی کەمیش بووبەت. پاش هەهاتنم لە پەشانگای تەکنەلەجیای بەغداد بە هەکاری چالاکی نهەنیم لەو شارەدا، ەومکردە شاخەکان و چەند ساڵێك پێشمەرگایەتیم کرد. لەپاش ئەوەی بەم ەوونبەوە، کە ئەم خەباتەی ئەمە هیچ بەرهەمەکی هزری و پاشەژەکی بە کوردستان نابەت، جارێکی تر هەهاتم و ەوومکردە هەندەران و لە ساڵانی 1986 وە لە ئەمانیا جەگیرم. وەات هەمیشە خەونێکی لە کەتایی نەهاتوبوو، هەردەم خەونم بە خەزان و بە گەلەکەمەوە دەبینی، ئایا ژگارێك دەت، تاکی کورد لە وەات و خانەخوێی خەیدا بە ئازادی بژی، بەتایبەت لەژەر سەبەری دەسەاتی خەماەیدا (!)؟ دەتوانم بەم نەخەر، پەچەوانەکەی هاتە بەرهەم. ئەمە ەخنە نییە تەنها لە دەسەاتدارانی ئەو دەڤەرە، بەکو ەخنەی توندیشە لە هەندێك لە دانیشتوانی ئەو هەرەمە، کە بەردەوام سەرقاڵی خواردن و خەوتن و سەیرانن، لاوان بەبەرنامە و لاواز کراون، منداڵانیش لەژەر پەروەردەیەکی خەکئاسا و سەقەتی بەوەندا سەرگەردان کراون. لە دەمی بەربەیانەوە تاکو ئەوارە و بەدویدا خەوتن سەرقاڵی کارگەلێکی بەمانا و هەمەکین، بە شەوەیەکی ئەوتە، کەس ئاگای لە کەس نییە. هەمەستا نیشتمانی باوانم وەاتەکە، تاکەکانی پەی نامەن، هاوسەنگی کەمەایەتی تەنها وشەیەکی بەگانەیە، گەندەی و دزی لەپەش چاوی هاووەاتیاندا سنووری هەموو ئەخاقخوارییەکی تەپەاندووە، نەوەی نوەش سست و لاواز و نامەکراون بە کەمەگەکەیان. لاوان اهەنراون بە سیستەمەکی پەروەردەیی ئەوتە، کە هەستی خەبەکەمزانی و بەبەرپرسایەتی بەرامبەر کەمەگەکەیان

لبیر خیان بردتو. ئمە نویك لم واتدا بوویە، کە زمانی دایکی خشیان بباشی نازانن، زمانکانی ئینگلیسی و تورکی و فارسی جگی بە زمانی دایکی لقکردوو و باوانیشیان لئاستیدا بدنگن و هموو بەرپرسیارتیك لە خیان دووردخنو. لە فرگی بناو "ئهلیکان"، گر فرگشیان ناوبنین، دوو چینی هژار و دومەندیان لە ناوستدا لتکردوو، مندانیش لبری زمانی دایکیان، بە زمانکانی دی وانیان پدگوترتو. ئگر ئمە کارساتکی لسرخ و تاوان بەرامبەر ئم نویە نبت، ئدی ئم دیاردە تازیە بچی دنرخندرت؟ جگای سرسومانم بوو، کاتك لتك مندانکانی نوی نودا بە زمانی کوردی دئاخافتم، ئوان بە زمانکی تکی ئینگلیزی ـ کوردی وامیان ددامو. بە هموو پورکی زانستی، بتایبتی لە زانستی زمانوانیدا (لینگویستیك Ligustic) زمانی دایك بناغ و بنچینیکی زر گرنگ بە فربوونی زمانکانی تر و سیستمی کگنتیڤ و لە هەمان کاتدا هشمندی مندان تکمە دکات، لە زمانی دایك یکمین سیستمی بیرکردنوی مرڤ و دروربرکیتی. کارساتک لودایە، کە ئم نو تازیە، بناغکی، کە زمانی دایکییە، بی ئامادە نکراو، تاکو لسر ئم بناغیە مامە لتك زمانکانی تردا بکات، بە کوردییکی لە هردوو جژنک بوون. ئمە نویك لە کوردستان بوویە، کە زمانی دایکی خیان وك سیستم و بناغی هزر و بیرکردنو، فرنکراون. فرگ ئهلییکانیش بە بە کنتی لاینە بەرپرسکان وانیان بە زمانە بگانکان پدننو، ئگر ئمە کارسات نبت، ئی بمە دوترت چی؟ ئمە چ لگیکك و چ پاشژکە بە ئم مندانە، کە نتوانن بە زمانی دایکی خیان بئاخاڤن/بدون؟ لم واتدا نویك بە سیستمکی پروردیی سقت و بە سسیالیزکردنکی شواو، برو ئایندیکی لە و نادیار دمننە \ دهاونە هندانە. لاوانیش سست و تمبە کراون و سرتاییترین باوبوونیان بخە نییە. بکارهنانی زری سمارتفن و لپتپ و تواوی سشیامدیاکانی تر هیکی سرکین لم کمترخمییە، کە ئمە بتە گرفتکی گور بە لاوان لە جیهاندا. ئمە باس لو گل و واتیە، کە ئمە هیوا و مبستمان بوو، ئمە ئو سرکوتنانیە، کە ئمە بئاواتیانو بووین؟

لم واتدا مزگوتکان زیاترن لە فرگکان، زرینیك لە برا موسومانکان پیان وایە، کە عیبادتی خوداوند تنها لە مزگوتکاندا دکرت و خری زرتر. جپی ئیسلامی سیاسی و توندوکان لە تواوی ژیانی ژاندا بدیدکرن. فرژنی گنراوتو بە سردمانی پیامبر و خلیفکان. هواو و

هەوەسی سەکسیان هەندە زەرە، کە کەنتەی خەیان پەناکرەت. بەرماە فرەشتن لە هەندە لە مزگەوتەکاندا بازاەیان لەفرەدایە، نیقاب و بەرگی ژنان لە زەریدان، کولتووری عەرەبی ئیسلامی و خەکی لەبرەودایە و لە برەوەکی گەلەك باشدایە. برا عەرەبەکانمان لە کوردستانی کوردنشیندا تەنها بە زمانی عەرەبی دەئاخڤن، لە ئەوان پەویستان بە زمانی کوردی نییە. ئەمە چ ەژگارەکی سەیرە، کە زمانی ملیەنان کورد لە وەاتی خەیدا نەبەتە سیستەمی پەئاخاڤتن و لەکتەگەیشتن. مژدە، مژدە، ئەم دیاردەیە تەنها لە وەاتی کورداندا هەیە. جا با بەینە سەر بەسەرهاتی نووسەرانی کوردیش.

نووسەرانیشمان لەنەو خەیاندا ناکەکن، کەسەکیان دانی خەر بەوی تەردا ناهەنەت، زەرەك لە هەکانیش کەسین. خەکەی کەنخوازی لەبرەودایە، نوەخوازی و داهەنانیش گەلەك سستن. کتەبەکی زەر لە زمانەکانی ئینگلیسی و عەرەبی و فارسی وەگەدراونەتە سەر زمانی کوردی، کە زەرینەیان سەقەت و بەنرخکراون. کتەبی وەگەدراوم کەیوە، کە لە چاوگدا بە زمانی ئینگلیسی نووسراوە و کراوەتە سەر زمانی عەرەبی و لەپاشاندا بە زمانی کوردی، ئەمە چ تاوانەکە بەرامبەر نووسەری ئەم کتەبە؟ کتەبەکی بەدەسەات بە دوو فلتەردا دەخزەنرەت و لاقەیەکی کولتووری باش دەکرەت، بەبە پرس و ا بە نووسەرەکەی، ئەمە چ فەرهەنگەکە؟ ئاخر ئەمە تاوانە، کەسەکی وەگە لە کولتوور و سیستەمە کەمەایەتییەکانی فەەنسی یان ئەمانی شارەزا نەبەت و نووسراوەکی نووسەرەکی ئەم دوو کولتوورە لە زمانی عەرەبی یان فارسی وەرگەتە سەر زمانی کوردی. بەبەوای من ئەمە تاوانە و هیچ پەناسەیەکی تری بە ناکرەت، لە ئەم وەگەانە نە لەناوەکدا وە نە لە ئیستاتیکای نووسیندا نرخی ئەدەبی خەی دەبەخشەت. ئاخر فارسەکی تارانی چ لە فەرهەنگ و کولتووری فەەنسی یان ئەمانی تەگەیشتوە، کە ژیانی کەمەایەتی لەم دوو کولتوورەدا نەبردبەتە سەر و تەنها زمانەکەیان فەربووبەت؟ تاکو ئەستاش سیستەمەکی فەربوونی زمانی کوردی بە ئەو کەسانە نەکراوە، کە بەسەردان یان بە شەوەیەکی هەمەشەیی لە کوردستاندا دەمەننەوە. دەبەت برای کورد لەتەك ئەرەبەکانی ئەو وەاتادا بە زمانی ئەوان بئاخڤن، چونکە ئەوان زمانی کوردی نازانن، ئاخر بەچی ئەوان زمانی کوردی بەکار بهەنن کاتەک برا کوردەکانیان هەردەم بە زمانی عەرەبی دەدوەن؟ ئەمە چ سیستەمەکە لە وەاتی ئەمەدا، کە کارمەندەکی عەرەبی جەنشینی کوردستان هەر بە زمانی خەی دەدوەت و کەرسەکی زمانی کوردی بە ناکەنە بەرنامەیەك، کە ئەوانیش فەری زمانی ئەمەبن.

باری خەزانی لە هەوەشاندنەوەدایە و پاشەکشە و تەنگژەی کولتووری و پەیوەندییە کەمەایەتییەکان ەوو لە لاوازی دەکەن. لە خەزانی ئەو

دڤردا منداڵكان بە خواستی باوان و فەرگە و لە پاشانیشدا بە خواستی كەمەگە لە قاب ددرن. كەپیكردنی منداڵان لە لەدایكبوونییانەو كراوەتە سیستەمەكی ستاندارت و وەچەیەكی گوڵایەیان پەكهەناوە، كە لە توانای ئەودا نییە، ڕەچاوی پاشەژ بكات و بناغەیەكی پتەو بە كەمەگە دابەژێت. ئازادی تاك پەشەلكراوە و دەستجەمعی دەستی خستەتە هەموو كاروبارەكی لاوان و گەنجانەوە. پاشەژ و ئایندەی گەلەك خزێنراوەتە دەستی چینەكی دەسەاتداری بەپرس بەرامبەر پارەزگاری و ئاسایشی ئەو دڤەر، بەرامبەر ژینگە و مافی ژنان، بەرامبەر پەروەردەی نەوەیەكی نوە. هیچ ساتەوەختەك بە هەندەی سەردانی ئەمسام دەگران و بەهیوا نەبووم و هیچ شەوانەكیش بەئارامی چاوم لەكنەناوە. سەیرم زەر لەو كوردانەی هەندەران دەت، كە لە سەردانیان بە كوردستان بە پەزەتیڤ باسی بارودەخی ئەو دڤەر دەكەن. بەگومان سروشتی ئەو دڤەر جوان و سەردانی كەسوكاریش ئەركەكی مرەڤی و نیشتیمانییە، بەام چیم لەو نیشتمانە هەیە، كە نیشتمانپەروەرەتی تەدا لاواز كراوە، چی لەو كەسوكارەی بەسەرقاەی ژیانی جەنجاەی ئەوەو سست و لاواز كراوە؟

هانەڤەر
04.08.2024

بەردەك نەزان بیخاتە گەم بە هەزار زانا دەرنایەت!.. سەدیق سەعید ەواندزی

گەر سەرنج لە شەی نەوان حەماس و ئیسرائیل بدەین، دەبینین بە بەردەوامی حەماس هەكار و دەستپەشخەری شە بووە و لە پەراوەزی وەشاندنی دوو سە مووشەكی دەستكرد، ئیسرائیل ەادەكەشەتە نەو شەەك كە جگە لە تەكدان و وەرانكردنی سەرخان و ژەرخانی كەرتی غەزە، هیچی تری لە ناكەوەتەوە. ئەمە بەو مانایە نییە، كە ەەوایەتی بە هەشەكانی ئیسرائیلیش بدەین، بەكو بەو مانایەی لە هاوكەشەی كار و كاردانەودا، هەمیشە كاردانەوە بەهەز تر دەبەت. لە ەووی

هەکەوتەی جوگرافییەو، کەرتی غەزە دابەاو لە ناوچەکانی دیکەی فەلەستین و تەنها هاوسنووری ئیسرائیلە، بەیە نزیکترین ئامانجە کە ئیسرائیل بیەوەت بیپەکە، کەواتا هەر جەرە دەستپەشخەریەکی شەە لەلایەن حەماسەو بەت، بە دەنییایەو دەاوی سەرەکی دواجار هەر خەی دەبەت. کەشەی عەرەب و ئیسرائیل، ەگ و ەیشەیەکی مەژوویی هەیە و لە ماوەی نیو سەدەی ەابردوودا، عەرەبەکان چوار جەنگیان لە دژی ئیسرائیل کردوو، لە هەر چواریان دەاو بوونە و ئەگەر ەەککەوتننامەی کامپ دیڤد نەبووایە، کە بە حەکیمایەتی سادات کرا، ئەستا نیوەی میسریش لە ژەرد ەستی جولەکەکان دەبوو، کەواتا بەچی دەبەت حەماس هەندە کورتبین بەت و بەرچاوی خەی نەبینەت؟ شەەك بە بیست و دوودەوەت یەکلایی نەکرەتەو، ناوچەیەك بە چوار شەە و بە سەدان هەزار سەرباز ئازا دنەکرەت، ئاخە گاەتەجاری نییە کەسانەك پەیان وابەت ئەمە بە حەماس دەکرەت؟ ئەو شەەی حەماس دە مانگ لەمەو بەر فتیلەکەی داگیرساند، جگە لە وەرانکاری زیاتری غەزە هیچ دەرەنجامەکی دیکەی نابە. نە تونای لەجستی و دارایی، نە توانای سەربازیی و مرەیی ئەو بزووتنەوەیە، لەو ئاستەدا نییە بتوانەت بچەتە شەرەکی درەژخایەنەو لەگەە ئیسرائیل. وەاتانی عەرەبی، هەمیشە لە ئاست ئەو شەانەی حەماس بە دەنگی هەدەبژەرن، چونکە دەزانن سرووشتی ئەو بزووتنەوە توندەیە، بەو سیاسەت و ستراتیژەی کاری لە سەردەکات، خزمەت بە کەشەی فەلەستین ناکات و ئەوەندەی تر، ئەو کەشەیە ئاەزتر دەکات و ململانەکان قووەتر دەکاتەو، دەمەکە ئسرائیل، بەتە دیفاکتەیەکی سیاسی و جوگرافی و دیموگرافی و عەرەبەکان جگە لە قبولکردنی ئەو دیفاکتەیە سیاسییە، هیچ چارەیەکی دیکەیان نییە، بە تایبەتیش چارەسەرەك بە ەگەی شەە کە پەشتر چوارجار تاقیانکردەتەو و تیایدا سەرکەوتوو نەبوونە. بەیە پتر وەك بینەرەکی داماو بەد یار شانەگەری وەرانکردنی غەزە، کە حەماس سیناریەیەکەی نووسی دادەنیشن. هەرچی پەیوەندی بە ئەمەی کوردەوە هەیە، گەرچی شەی ئەوان بە ئەمە بایەخەکی ئەوتەی نییە، بەام لە مەژووی ەزگاریخوزای فەلەستیندا، سەرانی ئەو بزووتنەوەیە، بە یەك هەوەست و وشەش پرەتستەی ئەو کارەساتانەیان نەکردوو، کە ەژەمە یەك لە دوای یەکەکانی عەراق بە سەر گەلی کوردیان داهەناو. سەردەمانەك کە بەعس و سەدام کوردیان ئەنفال و کیمیا باران دەکرد، عەرەفات دەچوو بەغدا و شانی سەدامی ماچ دەکرد. لە هەموو شەەکاندا، پشتگیری سەدامی دەکرد و بە پارەزەری عەرەبەکانی دەزانی. محمود دەرویش، لە هەموو ژیانی شیعرەکی بە کوردستان نووسی و دواتر لەی پەشیمان بووە و و نەیخستە دیوانەکەی. هەنییە، بەردەوام پەشمەرگەی بە چەتە ناو دەبرد و پەی وابوو کافرن و پیاوی

ئیسرائیلن و دیان جار لدوانی لە دژی کوردکان داوە، کە هەموو جارەکیش مام جەلال، وەسامی دەدانەوە. ئیدی نازانم بەچی ئیسلامییەکانی ئەمە کەچ کەوتەتە کەویان و لەرەوە شین و [illegible] بە هەنییە دەکەن؟ بەچی هاوسەزیی ئەو بزووتنەوە تیرەرستییە دەبن، بەام چاویان ئەتککرنی ژنەکی جوولەکە نابینەت کە هەردووکیان مرەڤن؟ ئەم جەنگەی حەماس هەگیرساند، ەوایەتی بە داخەوە بە کوشتنی سەدان هەزار فەلەستینی دا، کە لە سایەی دەساتەکەیەوە لەو پەی گوزەرانەکی خراپدان. وەرای ئەوەی غەزە وەران بوو، خەکی سڤیل باجەکەی دا، دواجار هەنییەش لە ئەران کوژرا کە بەگومان هەر کەسەك پەی وابەت ئەران بە ئاگایە لەو بە ئامانج گرتنە، بە بەوای من لە سیاسەت نازانەت. ئیسرائیل، دواجار لە بری کلکی مارەکە، سەری مارەکەی پانکرد، بە کوشتنی هەنییە و بەرپەسەکانی دیکەی حەماس، ئەو بزووتنەوەیە کەتایی دەت، ئەمە جەگەی داخ نییە، بەکو وەرانکردنی غەزە، کوشتنی ژن و منداە جەگەی داخە بە مرەڤایەتی، وەك چەن ئەو بە ساەاچووانەی ئیسرائیلیش کە لە ترسی توندەیەکی تیرەرستی حەماس لە زینداندا گیان لە دەست دەدەن، هەر جەگەی داخە. جەنگ بە ئاسانی هەدەگیرسەت، بە ئەستەم دا ئەمەکەتەوە، حەماس وایکرد، بەیە دەبەت باجی شەکە بدات، ئەوەشی پەی وایە لە شەدا لە بری کوشتن و خوەن و فیشەك و بەمبا، گوەی سوور و کەتری سپی دەبەحشرەتەوە، ئەوا دەبە مەژوویی مرەڤایەتی و شەکان بخوەنەتەوە، تا لە ماهییەتی شە بگات.

سەدیق سەعید ەواندزی

پەراوەزی چوارەمینی تەکست.. نەژاد عزیز سورمە

یەکەك لەو مەیدانانەی ئافرەتی کوردی بەلای خەیدا ەاکەشاوە ، دونیای تژی ماندووبوون (ئەمە سەرشار لە سەیرایەتی- پارادەکس) ەژنامەنووسییە. ئەوە دەستپەخەرییەکی لەبەرچاو و سەربارەکە بە خەبات و کەششی ئافرەتان لەی جەگیرکردنی ەی خەیان و هەنگاو هەنانیان لە وەرگرتنەوەی جەگە و پەگەی شایستەیان. بەپەچەوانەی

ژران که ئازادیی ئافرەت لە گۆشەنیگای بەرگپۆشین و خۆهێنستن و دەرچوون لەومەدارانەی تا هەنووکە پیاویشی لێ دەرنەچووە تەماشا دەکەن...

بەش بەبار ئازادیی ئافرەت لە کار و بەرهەمهێنانداە دەبینم... کار و بەرهەمهێنان سەرنامەی تۆهەژنانەوەی ژنانە ، کە هەر خۆیان دەتوانن شیرازە و سیستەمێکی داشکاو و ڕوونبینی پێ بدەن... ئەمەش بەخوێندنەوەی واقیعی حاڵی کۆمەڵگە و شێوازی دیتن و بیرکردنەوەی ئافرەتان خۆیانەوە بەندە... هەر ژنامەنووسیی نا ، بەکو گەلێك لایەنی دیکەی ژیان ژنکوردی بە هۆی چەند ئەگەر و فاکتەرێکی زاتی و بابەتی لێ بەبەش بووە... مێژوو باسی چەند ئافرەتکمان بۆ دەگێڕتەوە کە ئەوەندەی لە خۆشیاندا هەبووبێ بەهەر هۆیەك بووە بەخت یاریان بووە و توانیویانە ناوناوبانگێك دەربکەن ، بەڵام ئەوانە چەند ئافرەتێك بوون ، ئەگەر بە زمانی ئامار و خەڵاگریەوە بڕینەسەری ژێرەیەکی ئەوتۆ پێکناهێنن شایانی باس بێت... ئەمەش وای دەبینم لەخۆیدا گەواهیەك بێت بۆ ئافرەتان کە ئەگەر بواریان لێ هەڵکەوێ دەتوانن ژیان هەبێ ... هەروایشە ، مێژووی مرۆڤایەتیش هەمان هەنگی وەرگرتووە ، کە ئافرەتی کوردیش بەشێك لەو مێژووە پێك دێنن... ئەمەش بەپێچەوانەی سەردەمانی زوو ئافرەت شێلگیرانە خزاوەتە زێربەی مەیدانەکان لەگەڵ پیاوی ئەندازیار و پزیشك و پەرستار و مامۆستا و فەرمانبەر و... تاد دەیانبینین... لە لووتکەی دەسەڵاتیشدان ... ئەمە ئەگەر پێ بەپێستیش نەبێ کارێکی مژدەبەخشە... لە هەموو ئەو مەیدانانەش مژدە بەخشتر کاری ژنامەنووسییە کە ئێستا ئافرەتی کورد ڕووی تێکردووە. ئەوەی داستیشە پیشەی ژنامەنووسی سەبارەت بە زۆر ئەگەران لەپێشەوەشیان بارقوونی و جوانبینی پیشەیەکە لە ئافرەتان جوانتر دێت... ئافرەتانی ژنامەنووس ئەگەر بابەتیانە کۆمەڵگەی خۆیان بخوێننەوە و بەڵای ئەوپەڕگیریدا نەکەون و وەك هەر ژنامەنووسێك هەڵسوکەوت بکەن و لە کرۆکی ئەو مەسەلانە وردبنەوە کە بە ئازادیی کۆمەڵ و ئازادیی تاکەوە بەندن دڵنیام ڕوویان لە ئایندەیەکی گەشدایە بەو مەرجەی کۆنەدەن و ڕوویان لە ئاسۆدا بێ... مەسەلەی کۆنەدانیشم بەو مانایە نەهێناوەتەوە کە وەك زاراوەیەك لەکولتووری شاخدا جێگیر ببوو لەڕووی چەك بەکارهێنان و سەرەتیژیدا... کۆنەدان بەو مانایەی هەمیشە چاویان لە ئاسۆ بێ و بەو گۆ و تاوەیش هەنگاو باوێن ، بەبێ ئەوەی لە ئافرەتایەتی خۆیان کەم بکەنەوە و لە خۆبنووسێن و فشار بێ خۆیان بهێنن... یان لاسایی لاساییکاران بکەنەوە... لەمەیدانی میدیای کوردیدا ئەمڕۆ پێڵێك ئافرەت بە دوای عەشقی وشەو گەڵان بەدوای ئاستیدا هاتوونەتەپێش کە

زۆربەیان نەك هەر لە قۆناخی تاقیكاریدا دەربازبوون بەكو هەندێكیان هی ئەوەن لایەنی بەرهەستیان لەو نوێنەدا پێ بسپێرێ… هەندی ئافرەتایەتی ئەگەر لەهەموو مەیدانێكدا كاری كاریگەری خۆی هەبێ لەبواری میدیادا ئەو هەندە دەگاتەوە سەرچاوە… لەوەڕا جورئەت و بوێری ئافرەتانی كورد لە هاتنە ناومەیدانی میدیا ، وەك بەیانیدانە دوای نیوە شەوێكی
تاریك و نووتەك.

لە نێوان داعش و كلیپەكانی هێفا وەهبی.. شەماڵ بارەوانی

ئیسلامیەداعشەكان و مێگەلی كوردی لە خوایان دەوێت ئەزدیەك قسەیەك شتێك بكات، تا بڕن و بەسەر هەموو ئەزیدیەكاندا بیگشتێنن و دەمارگیری و هێقوكینەی ناخ و ڤایرەسی فیكری داعشیانەی خۆیان بەسەر ئەزدانییەت و ئەزدانییەكاندا بڕژێن.. ئەوەی لە كەمێنتەكان بەرانبەر ئەزدیەكان دەكرێت لە سەشیال میدیا، داعشیش بە پراكتیكی هەر ئەوەی كرد. من بەرگری لە قاسم شەشە ناكەم، بڕوام ئەوەی من تێدەگەم و ئەو هەموو سااڵە فەقێیاتی و شەریعەت و مەلایەتیم خوێند، ئەو پیاوە هیچی هەڵەی نەگوتووە. (لەوانەیە دەربڕین و شێوازی گەیاندنەكەی هەڵە بوو بێ). هەرچەندە دواتر ڕوونكردنەوەی دا و ئەو هەڵەیەی ڕاست كردەوە و گوتی: مەبەستم پەیامبەری ئیسلام نییە، بەڵكو گرووپە تووندڕەوەكان. پاشان بۆچی پێتان ناخۆشە كە كابرا بڵێت لە ژێر (ئاڵای ئیسلام یان بە ناوی ئیسلامەوە) ئەمە بەردەوام كەوژ كراوین و دەكرێین؟ ئەو خۆ لەژێر كاریگەری كلیپەكانی هێفا وەهبی ئەزدیەكان هەفتا و سێ جار فەرمان و ژینەسایدنەكراون! بگومان فیقهو و كەڵەپوور و مێژووی ئیسلامی، پەیتی لە موقەبیلات و تەز و فیكری داعشی. بڕن دیراسەی ئەو فیكر و فیقهو و تووراسە بكەن، گەر ئەوەی من گوتم وا نەبوو، سكاڵایەك لەسەر منیش تۆمار بكەن. ئینجا ئەی كە سكاڵا لەسەر ئەو هەموو جوندەرە داعشبیرەی سەشیال میدیای كوردی و مەلا و بانگخوازی ئیسلامی و سەلەفی تۆمار بكات كە بەردەوام لە كەمێنتكانیان و لە وەعز و وتارەكانیان سووكایەتی بە ئەزدی، جوو، مەسیحی، زەردەشتی، بوودی، ئازادیەكانی تاك، ژن، دابەرد و

هەموو جیاوازییەک دەکەن؟ بە دنیاییەوە ئەو فەرمی ئیسلام (کە ئیسلامی سیاسیی و سەلەفییەت) هاوردەی کوردستانیان کردووە و کاری لەسەر دەکەن، فەرمکی تا بڵێیت: مژووگەرا، تەعریبگەرا، سیاسیی، ئایدیەلژی، تاکەهەندانە، پەپەلیستانە و داعشیانەیە. فەرمک و تگەیشتن و تەفسیرکە بە ئایین، هیچ جیاوازی و کرانەوە و تولەرانسک قبووە ناکات. فەرمکە، مرقی دووەوو، تاکەهەند، فاشیست، داعشبیر و ناسان بەرهەم دنێت. فەرمکە پەلاماری مسیقا، کچەمدەل، هەپەکەی کوردی، شیعری دەداری، تابلۆی ئیرتیکی، یکترقبووکردن، قژی ووت و لاقی ووتی ئافرەت و سەرتاترین جیاوازی دەدات. کوردی موسومان دبە بە ئیسلامکی تسەوفی و عیرفانی بگەتەوە. ئەو ئیسلامی مەلای گەورەی کێ و شێخ محەمەدی خاڵ و مامستا عەلائەدین سوجادی و مەلای مودەیس تەفسیریان بە کورد دکرد. گەرنا ئەو فەرمی ئستا کە خریکە کەمەگەی کوردی و تاکی کورد وەران دکات، لە داهاتوو دا سەرنجام ئمارەتکی وکو هی تایبان لە کوردستان لە دروست دبێت. ئەوی گوتیشم(گەانەوە بە ئیسلامکی تسەوفی)، بە پلەی یکەم خم و ئرکی دسەاتە کار لەسەر ئەو فەرمی ئیسلام بکات. ماوەتەوە بڵێم: داعش لە هەموو ئەو گرووپ و حزبە ئیسلامی و سەلەفییە دووەوو و تاکتیکچیانە بوەرتر و اشکاوتر بوو لەگەڵ بیروباوەڕی خی، هیچ ماکیاژ و درە و فرتوفڵە و پچوپەنایکی نەبوو.

"شەماڵ بارەوانی"

ئەوە.. شیعری نەوشیروان ئازاد

لەوەتی هەن ..
بازرگانی خوێن و خاکن..
تکەشەرن...
بە سوتماک و،
قڕکردن و،
کاولکردن...

چوست و چالاک ،
هم بباکن …
ئستش هاتون..
دانداند..
لسرشاش وزردکان ،
لتماری یادوری..و،
حکایتی پور مش….
سرتنوری خاتو خجان..
ششگرو، خباتکارن….پاوانی هی بی دو ،
ملازادی ،
داون پاکن..
ک داماو و،
سرگردان ئو میللتی ،
چاوی لدستی ئویی…
بقاقناس ئوئاشیانی ..
هیوای بپوشوی ئویی

نوشیروان ئازاد
7.8.2024
_

کات میوانی چیا بووم.. ئدیب نادر

“هموو ژیانك هرچی چنك بوودیش بت بتام و چژ ئگر استگیان بگدرتو” کیریج
(1)
چاوی نیگرانی ورز گلك غمگینکان تم دکن
وك دارگوز قورسکانی ئو نشو ناوازان مللوولییکی بوون لحی خم دئانم، وك خون وام، ئاودامان ووت، دستکانم خاییین لنگی ناشرینی لککان، ونوز بدارکانی سر وخسارم وك مامزی هگژاوی سروپپی درختکان سپیی سپیی

هەگەاون
ئەی بەندەری شینی ئەندەشە وەرە مالی دەپ باەکەم فەین داگیری کردووە
ببە ئاستانەی بەهەشتەك
بەرەو لای خەت ەاوم بنە
بەردە زیندووەکانی شەتیی کەکەمەوە
نەوەك ەەژەــك پەنجەرەی خەونە ئاوەدانەکــانی منــداەییم نەخشەی وردوخاشیی ئاسە لەخەبگرن
وەرەدەەەی لە تەپەکی کریستاە ەاماوم، لە دەزەخەکی کەویــدا پانەەامای مانا سەیرەکانی نەوان دنیایەك و دنیایەکی تر دەبینم، مەژوو ئەدیبەکە لە بەردەمما دیدەی تاوانە ەەنگامەکانی هەدەکەەە، وەك ماســـییە نادەســـتەمەکانی جـــوانیی، لە نـــو وەرزە گورگومەشییەکاندا، دیدەکانم، نیگا لەەەکان دەکرەژن، وەك کەقاەەك دەکەومە ژەر لەدانی دەوانەی پەەەمووچەك، ەەنگی نادیــاریی لە دەتکە، دەەەــی لە نـــو دەستی ەەگبەەەگــی خەمە ئەبەدییەکانــدام، خوەندنەوەم بە واەاییەکی تەماویی لەە کراوە
پەنجەرەکان لەناو گەمارەی تاریکاییە چەەکاندا ونبوونە
لە دیوارەکانەوە
ناشرینییەکان میراتن
شتەکان بە ئەهریمەنەك ەەحیان سپاردووە، نەیزەکە نادیارەکانی دەدەنگیی
سەر دەهاونە نەو ئەتمەسفیرەکی جیاواز، دەیهاونە نەو باەادی
ئەو کەوانەی خەمەکی گەردوونییان تیا مەەاسە و
دەیانەوە دنیا بکەنە تابلەی فەین..
لەم ەەگــا پە ئەفسوون و عەودالکەرە بەنــی نەرگــز لە تــامەزرەییم هەەدەچە
بە پەنجەرەیەکی ەوونــاك دەگەەەم
پەپوولەی باژەەە و کەویی خەونەکانم کەویی بکات
گوەاەە تابەەی تەنیاکانیش لەودیوییــدا ژاکانی بەوادەی خەیان بە یادەوەریی بسپەرن
(2)

چاو کە قامیشە مایستەرکانی بینی، بوو بە جووتە تفتیلکی سەر هەەە نەرمەکانی نەتە،
کەکەەەیان سەرەتاتکەی بیرەوەریی لە ەەشەبا هەەسوواو بوو،
خە هەەدان و یەکەم فەین ژاوەی دەکرد،
ژیان سیمفەنیایەکی مەلوول بوو،

ژەر ساپیتە مەرگانی بە خەی دەکرد بە هەلانە
دەستە هەتاویەکانیش لە نەو بارانەکی زیووین دوای باننەد
هەڤیووکان دەکەوتن
بیرم هەر لەلای ئەوە بوو
فەزای ئەستا بە بوونەوەرەکی جیاواز ئاوس بکەم
ەاکردن بە یادی قاچەکان بسپەرە
لە تەلیسمی دەك و داەی ئەفسانەی ترسیش بتەدەر
...کە تەیش وەکو هەناسەیەکی هارمەنیی لە ەەحی فەنکی قامیشەکی
زراڤەوە هاتیتەدەر
جگە لە خەون ژیانم قەزاخەی چیبووو؟ جگە لە مەزرای ئەو ترپانە
دەبوو چی تر بپارەزم
کە هەتا چاو هەتەر دەکات شەهوەتی یادەوەرییەکان بە سپەتیی
دەسپەرەت
...بە ەەژ لمی ئەودیو پەنجەرەکانت دەخستە بەشکەی بەشی نائومەدیی
ئەوارانیش، لەسەر گفتی جارانی خەم، وەك هەیڤەکی قەتیسماوی
فەزایەکی دووری زیووین
لە پشت سەمای شتەکانەوە، لەو هەموو ئارموشە مەرەی ئەندشە وەرم
دەدایت
کە خەشەویستیی لە ئاسە دوورەکانی ەفاند بوو
سایلی دوو چرکە وابووین، بە یەك عەوداە
بە تەمابووین..لە سەعاتەکدا ئاەاستەیەکی توند و تەە بەرەو هاتوو
ەایەە بکەین
گشت ساتمەکان لەبار بەرین، تا بە خامەشیمان نەسپەرن
تا لەناو ەووباری ژیان قەیاخی پە تاسەی پرسیار بەرەو ئەقیانووسی
وەەام بنەرین و
بە ەوخساری ژەر چارداخەکانی ئاسەیش، ئاوەنەیەکی لەوانلەو
لە خەونە سرکەکان و ەەژگارەکی دووروودرەژی بە سەوزیی دەورەدراو
لەسەر بالی ترپەکاندا هەەواسین و
کازیوەیەك
بەسەر خەیاەە گەمارەدراوەکاندا ەابوورە
لە بلوەری پە هەناسەی لەوی شوان و پەلکەزەەینەیەکی پەەە نگیش
ەەهاتریان بکاتەوە
لەو، لەو سەربزەویی ئاوەکانی دەکرد بە پەشمەکی ەووت و
منداەییم زیندوو دەبووەوە
وەك کەلارە سەرزەمینی عەجایەبی یادەوەرییمی بەجدەهەشت
وەکو قەیاخی خشپیلەیش
دەستی شەپەلی دەگرت و بەرەو دنیاکانی خەون سەەانە سەەانە

دڵێشت
(3)
کە گەشتە تاقوتەنیاکەم تەز و خڕی بە ئاوەکانی خۆی بەخشی
تە نەخشەی داهاتووی منت لە دەفتەری یادداشتەکان هەڵگرتبوو
پەموابوو هەنووکەم لە نێو قامکی ترپەکانی عەشقەکی ڕووتدا ڕسکاوە
کچی ئێوە دەستپێکی نوێی شتەکان بوو
لە دوورەوە بینیم ڕەنگوڕووی ئەرشیفە قەدەریەکەی خوات هەڵدەگرت
سکچی جیاوازی ئایندەشت دەشاردەوە
بارانی نێو بیرەوەرییەکان دنیای ڕەحمی لە دڕوشانەوە وەردەدا و
لەو گڕا زیندووانە تژی دەبووم کە بە درەختەکانی ناخمت دەبەخشی
پەاوپێ دەبووم لە گەیشتن، گەیشتن دەبوو بە شیعر و دەبوو بە
سەفەرکیش بە نێو خەیاڵە لەرەکانی خوداوەند و ئامانکیش لە
باڵەفڕە بەئامانەکانی زەمەن
ڕۆژکانم بەوە ڕەنگاڕەنگ دەبوون باڵندە بەشاییەکان سیخناخ بکەن
خەمەکانیش بەوە بژاکەن ئاسمان چیدی کەوڕەکی بەری بکەتایی نەبەت
گەیشتن...گەیشتن پرسیاری ئێوە بوو کە کەی خستە سەر باڵی سیمرخی
ئاواتەکان و
بەیەکجاریی وەك بەفری پاك کردی بە میوانی چیا؟
(4)
هەتاکو چاو بە بەکردن پیت بە مەوداکانی بدات، ترپکەکان بە
زەوارم ئاشنا دەبن
بەڕەن بەت، بەو حەزە بوودەڕە و سادەیدا هەڵنەکشەم
کە بەیداخی بەهوودەیی لە سەر پەپەی ئومێدەکاندا دەبینە
ئەرە لە هەموو دنیا زیاتر نەرقانا بە من دەبەخشە، ئەندەشەم زەر
بە پاکیزەیی دەیبینە یەتەپیایە!...
لە جەنگەڵی بوغوردە زەکان دووڕم دەخاتەوە و
چارەکەی بەگەردی کەشتیی زیندەگیەك بە ڕووی زریانەکی چەمووش
ڕادەگرم و
لە شتە جوانەکانی نادیار ڕادەمێنم
تە بەڕی ڕەنگی ئەستا لەسەر ڕوخسارە نەبینراوەکەی ناداریش
دەماکەکی تر نەبەت؟
(5)
ئێوە...بە پاوانەی مەجهوول ئابووقەی ژیانی دەدا
بە مەرەکەبی دەکان پانەامای هاتووی دەگەڵی
کرانەوەی پەنجەرە دوورەکان دەوەڕەندیی بوو بە دیدە
دەمووت ئیتر ڕەح ئاوقای ئارەزوویەکی بەباڵ ناکەم، عومری پەروانەش
بە فەینی خەم نابەخشم

ئیتر سپەدە پێتی لە چاوە قرپەی بەفر و
لیزگە تەوزەلەکانی ئەو تەپەی ئاسە لە خەی هەدەکەشە
لە دەروازەیەکی جوداوە دەچمە ژوورە
قەت سەبارە هەاتووەکان پەشەل ناکات!
ئەمجارە هەحەکی دیکە لە قەوارەم سەرهەدەدات، بەشەك نابم لە بەشایی
(6)
وەك هەدەنە تەز گرتووەکەم، قەپەی کەژەکان تەز و گەردی زەمانە
بەربەریەکانیان تەکاندووە لەو کاوەەژنە بەلەسەیەی تیشك پیایدا
دزە دەکاتە نەو کەللەم
باوەشم وەکو قەرتاەە بە هەشووەکانی ئاسمانەك پە کردووە، خەەتانی ئاوەکی شینە
ئەوەی پەلکەزەینەی کردەتە قردەلەی پرچی پەم دەەت: ئیتر لە دەرگای خەونەکان مەدە تە لەناویانی..لەناو هەحمدا بەهەشتەك دەردەکەوەت..لە بەرامبەر تابلەی شەودا، گەەاکانی تووتن نادەم بە دووکەە و کاغەزی زەردباوی ترسە دزەوەکان دەگەچەنم
بە بانگەشتی سروودە دەەفەنەکانی ئەم سەرنوەشتە تازەیەش سیمای ئەم هەگا نایابە دەدەزمەوە
ئەو هەستەی شادیەکان دەخوەقەنە
تخووبەکانی خەیاە بەرەو فەزاکان دەنەرەت، ژیانم پابەندی ماەەك دەکات
لە پەردە دیودەرەکانییەوە عەشق دزەی پیادا دەکا و شیعر دەبەتە میوانی
بەهوودە نییە شیعر هەمیشە میوانی ماەەکەم بەت، بە دەمامك لە نەو ئەم ئەفسانەیەدا شکەبگرەت
تە بەەی لەناو جوغزی ئەم ماەە بارانییەشدا سەردەمە تاریکەکان هەمدیسان هەنگ نەدەنەوە؟
(7)
لەوانەیە بەربەیانەك، تاریکیی خەی لە ئامەزی سپەدەدا لەبیر بچە، داری سەرم پە بەت لە جریووەی خەونە وردیلەکان، پەنجەکانم هەنگی هەگەکان هەبگرن، دەستەکانم لەودیو پشتەنە گوەگوەییە باریکەکەم لە ناو گرە کوەرەکاندا بخنکەن، بە باەەفەەی چرکەساتەکی تۆندوتیژ جادەی کشاوی هەناسە بە چاوەکانم تراویلکەیەکی هاستەقینەی دەەفەن پەکبهەنن
لەوانەشە پشت بکەمە دیوارە تاریکەکان، بەشەانە سەراسیمەکانی غایلە، چەکەرەی بیرەك لە کەللەم بپشکوەنن و پەم بەەت: ئیدی لە دنیادا ماەت فەنەرەکە، تاریکایی دەسەتەوە

بە چیلکە پە قرچەکانی چوالێیەکی عومرکردوو ئاگردانەکی نەوجەوان
بە ئازای گرمەبووی ساتە سارد و سەکانت بنەخشێنە، کەسپێك بە
هەکشانەکەت دەتەدی، دارگێژە تاك و تەریکەکەی بنار چارەکەیەکی
هەنگاوەنگ لە گێژەکانی باڵای خەی دەوەرێنە،
لە نەو یادوەرییەکانی زارتدا دەبنە کاکەشانی دوور و
هەوناکییەکی پە لە تام بە ئایندەت بەجەدەن
(8)
وا بەرامبەر بە پەنجەرەکانی دنیا هاوستاوم، لە داوێنی سینەمەوە
هەنگەکی ئاڵ هەدەقووە هەتاو چەند جارێك دەکەوێتە ئەودیو
دەمامکی تووڕەی هەورەکان و
لە هەنگی پرتەقاڵیی ئاوابوون هادەپسکە
ئیتر تیترواسکەکان دەن..شەقەی باڵیان بەسەر ئەو حەپەسانە
زیووییەم دەتەکێنن
من دەزانم هەحە پاکیزەکانی سەر ئەم تەپەگرافیا مەحاڵە هەمانی
قەبەی تەنیاییم دەنووسنەوە و
دەیدەنە دەست سامبای بەداریی تیشکەکان
ئیتر لە دەلاقەکەوە لە دیمەنەکی هەوناك دەڕوانم، پەاوپۆ لە
هاشوهوشی یادوەریی و خەنگکردن بە پەلکەزەرینەی ئاسە، بەام
دەنگی پەسەلکە هاتووەکان، گوێچکەکانم سیخناخ دەکا و چیدی
ناکەوێتە یادی پەووەکانم ببنەوە پەردە بە چاو و
ئەوسا لە نەو ئاوێنە جوانەکەی تەدا بەرجەستەتر خە دەبینم و دەیشم
لە تەمارکردنی یاداشتە چیاییەکانی دەوەستە

پایزی 2004: لەندەن

دیمانە لەگەڵ فەتەگرافەر عومەر خەدر کاکیل.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند عومەرخدر کاکیل: فەتەگرافەری سەرکەوتوو پێش هەموو شتێك ئەبە عیشق و سەلیقەی بە کارەکە هەبێت

هونەرمەند عومەرخدر کاکیل: ئارەزووی زۆرم هەیە بۆ وێنەگرتنی گوڵ و گژوگیای خۆسکەك بۆتایبەتی ئەوانەی وردن و سەرنجی کەسانی ئاسایی ڕاناکێشن
هونەرمەندی فۆتۆگرافەر (عومەر خدر کاکیل)، لەدایك بووی گوندی سرشمێی دێستێیە ،لەو کاتەی قوتابی قۆناغی بنەڕەتی بوو ماڵیان دەگوازرێتەوە شاری هەولێرەموو قۆناغەکانی خوێندن لەو شارە تەواو دەکات.وەکو فۆتۆگرافەرێك تائێستا خاوەنی (7) پیشانگای تایبەت بەخۆیەتی ئەو هونەرمەندە سەرکەوتووەی کاری وێنەگری وەك خوێندنەکی بەردەوامی کتێب، بۆتایبەتیش ئەدەب و بیرەوەری، بووە هەر ئەوەش وای لێکردووە دەست بەنووسینش بکات، لەسەر ئەو ڕێگەیە بیرەوەریانە کە سەرسامیان کردووە و لەگەڵ نووسین لێچند بابەتێك دەربارەی فۆتۆگراف و بابەتی هەمەڕەنگ. وەکو کتێبش خاوەنی سێ کتێبە یەکەمیان بەناوی (خدر کاکیل) کۆباس لە ژیان و خەباتی باوکی و شەهید سەرکەوتی برای دەکات وە چاپکردن و ئامادەکردنی دوو بەرگ لە ئەلبووومی پیشمەرگایەتی بەناوی (گەڵان بەدوای ئازادیدا) کە پێژیەکی دیکەمینتاری وێنەییە، ئێستاش کار لە بەرگی سێیەم دەکات. وەکو هونەرمەندێکی فۆتۆگرافەر بە چەند پرسیارێك بەسەرمان کردەوە.
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا بابزانین چۆن ئاشنایەتیت لەگەڵ زوومی کامیرا پەیداکرد؟**
– سەرەتا ئاشنابوونم بە کامەرا بە ناوەڕاستی نەوەتەکان دەگەڕێتەوە، کە بە بڕیاری دەستم بە کاری وێنەگری کرد، بەڵام دوایی بەربەرە هەم وەك کار هەمیش وەك ئارەزوو کامەرام لا خۆشویستر بوو، بۆیە ئێستا بەردەوام لە گشت و سۆفەرکانم هەمیشە کامەراکەم لەدەستەم. لەڕدا پەم خۆشە باسی هەستی منداڵیم بکەم.. لەو ژینگەییەی تێیدا چاوم هەڵێنا و تێیدا پەروەردە بووم، بەهەی ژینگەی گوندە جوانەکەمان (کاولەکان) و کارە جیاوازەکانی باوکم (خدر کاکیل)، هەر لە ڕاوە ماسی لە (بقە)ی سەر ڕووبار و ڕاوی قاز و قورینگ لە گەماوەکانی (ئەوبەری ماڵمان) و جووت کردن بە هەسترەکانی و دروێنەی گەنم و گیا بە داس و مەڵەغان و باقە کردنی گیا و ڕاکردنی لەسەربان بە وشك بوونەوە و هەنانی بارە دار و بارە بەفر لە چیای هەندرین، هەموو ئەو دیمەنە ناوازانەی ئەوکات لە خیاڵم جێگیر بوونە و ڕەنگە هەر ئەوەش کاریگەرییان لەسەرم جێ هەشتبە و بەو هەیەوە ژینگە و دیمەنە سروشتیەکانم خۆش بوە و ئێستا بە هەی زوومی کامەراکەم پیشانیان دەدەم .

- **یەکەمین کامیرا بەکارهەنا چ جەر کامیراییەك بوو؟ لەچ کاتەك بوو؟**
  - سەرەتا بە کارکردن لە دووکانەکەمان بە وەنەی پەرترەت و بەنەکان کامەرای (مەمیا)ی بەکسی کارت فلم و 120ملم و (کانوون)ی 135 ملمم بەکار دەهەنا، بەگومان ئەو کامەرایانەی ئەو سەردەم هەم شارەزاییەکی باش و هەمیش سەلیقەیەکی وردی دەویست. بەام ئەو پەشکەوتنە خەراییەی ئامەراکانی وەنگرتن بەخەیەوەی بینی، ئەستا پیشەکەی ئاسانتر کردوە. بەام وەك هونەر ئەستاش پەویست دەکات هونەرمەندی فەتەگراف شارەزایی لە گەشە و ەوناکی و کات و ساتی وەنگرتن بە بە ئەوەی دیمەنەکی سەرنج ەاکەش بکەشە، کە ەەنگە کەسی ئاسایی هەستی پە نەکات.

- **زوومی کامیراکەت زیاتر وەنەی سروشتی کوردستان لە خەدگرەت، هەکارەکەی بەچی دەگەەتەوە؟**
  - ئەوەی ەاستی بە ئەو هەکارەی لە سەرەوە باسم کرد، وای کردیە سروشتم خەش بوە و زیاتر کارەکانم پیشاندانی دیمەنی سروشتی بە، بەام هەکاری بەردەوامیم، گەشتی شاخەیە، کە چەند ساەکە بەردەوام هەفتەی ەژەك هەم بە شاخەوی وەك وەرزش، هەمیش بە چرکاندنی وەنەی سروشت بوەتە بەشیك لە ژیانم. هەروەها خوەندنەوەی بەردەوامم بە بابەتی تایبەت بە هونەری فەتەگرافەری لە سەرەتای دەستبەکاربوونم لە پیشەکە و تائیستاش، بەتایبەتیش نووسین و بەرهەمەکانی فەتەگرافەر (فارس سەعدی) و گەڤاری (تاو)ی تایبەت بە فەتەگرافی چەند سەرچاوەیەکی تر، شارەزاییم لە زەربەی بەشەکانی فەتەگرافی پەیدا کرد، هەر بەهەی کارەکانی فەتەگرافەری جیهانی (ستیف ماکوری ئەمریکی) خاوەنی پەرترەتی کچە ئەڤغانیە چاوشینەکە، ئاشنای پەرترەت و فەتە بووم، "ەەنگە بەشی چەندین پیشانگا وەنەی پەرترەتم هەبە، بەام تاکو ئەستا نەگونجاوە لە پیشانگایەك نمایشیان بکەم، بەکو پیشانگاکانم زیاتر وەنەی دیکەمەنتاری ئەرشیفی و سروشت بوونە".. لەو بارەیەوە بە سەدان پەرترەتی کەسایەتی و نووسەر و ئەدیب و پیشەوەر و کەسانی ئاساییم گرتوون، زانراویشە

پرترت گرینگیکی تایبتی هیە لە کاری رژنامنووسی هەر لە سەرتای کوتنی وەنە بە ناو کاری ژنامنووسی تاکو ئەستاش.
هەروها من ئارزووی زەرم هەیە بە وەنگرتنی شتە ورد و بچووکەکان، هەر لە گوە و گژوگیا خەسکەکانی ناو سروشتەکەمان بەتایبەتی ئەوانەی وردن و سەرنجی کەسانی ئاسایی ئاناکەشن، من هەوەم داوە بەهەی زوومی کامەراکەم ئەو شتە وردانە بەرجەستە بکەم.

- **وەنگرەکی فەتە هەیە کە تە سەرسەم بیت و کاریگەری لەسەر تە هەبەت؟**
  - من لەسەر دەستی مامەستا (بایز)ی زاوام کەوتمە ناو پیشەکە، هەر بەهەی ئەویشەوە وەنگری بەتوانا (قادر میدیا)م ناسی، کە" فەتەگرافەرەکی بەتوانا و بە ئەزموونی کاری فەتەی ناو ستەدیە بوو لە شاری هەولەر"بەیە بەکارەکانیان سەرسامم وکاریگەری ئەوانم لەسەر.. بەام لە کاری هونەری دەرەوە و ناو سروشت، کەمە فەتەگرافەری بە ئەزموون دەناسم و بە کارەکانیان سەرسامم لەوانە مامەستا فارس سەعدی و مامەستا سەعید رواندزی و مامەستا یوسف حەمەشید و چەندانی تر..

***تایبەتمەندییەکانی وەنگری فەتەی سەرکەوتوو چین؟**

  - بە بەوای من فەتەگرافی سەرکەوتوو پەش هەموو شتەك ئەبە عیشق و سەلیقەی بو کارەکە هەبە، ئینجا کەرستەی وەنگری، هەرلە کامیرای باش و زووم و لایت مەتر و ستاندی باش، دوای ئەوانەش شارەزایی لە هەبژاردنی گەشەی وەنگرتن و سود وەرگرتن لە ووناکی لە چوار وەرزەکە و کاتیش زەر گرینگە، لە هەمووشیان گرینگتر ەشەنبیری و خوەندنەوەی بەردەوام دەرباری فەتەگرافی و مەژوی فەتەگرافی.
من وەك فەتەگرافەرەك، کاتە ئەو وتەیەی (ئەریکفرەم)م لە کتەبی (بەناوی ژیانەوە) خوەندەوە کە دە: "وەنگری باش لەپەشدا لەو دیمەنە ورد دەبەتەوە کە دەیەوە وەنەی بگرەت ئینجا دەست بە کامەراکەی دەبات. ئەو تەماشاکردنە و وردبوونەوەیە جەرەکە لە کارامەیی". زەر هەستیارانەتر و بە دیقەتتر لە

دیمەنەکان ورد دەبمەوە و ئینجا وێنەکان دەگرم.

- **ئەگەر بکرێت باس لەو پیشانگاو پێشبڕکێیانەبکەیت، کە لەڕێگەی زوومی کامیراکەتەوە بەشداریت تیا کردوون؟**
  - تا ئێستا حەوت پیشانگای تایبەتیم کردونەتەوە، لە شەقامەوە و پیرمام و هەولێر و سەران. هەموو پیشانگاکانم لەسەر ئەرکی خۆم کردوونەتەوە، تەنها ئەو پیشانگایە نەبێ بەناونیشانی (مەسیف لە ڕەش و سپیدا) کە لە 21/1/2014 لە پیرمام نمایشم کرد، بریتی بوو لە وێنەی ڕەش و سپی کۆنی شارچکەی مەسیف سەلاحەدین، بە هاوکاری هاوشارم (عەبدوڵا پیرمام) کردمانەوە، "کە خەمخۆرێکی بە وێنەی شارچکەکەمانە لە پاراستنی کلتور و یادەوەریکانی هاوینەهەواری سەلاحەددین" ئەو پیشانگایە چەند ڕۆژێك بەردەوام بوو، دەنگدانەوەیەکی باشی هەبوو خۆکەکی یەکجار زۆر هاتن بۆ سەیرکردنی. هەروەها دوایین ئەو پیشانگایەی لە هۆڵی میدیا بەناونیشانی (سروشت لە نێو چاوی کامەراکەم) کە لە 29/5/2023 نمایش کرا، تیایدا زیاتر لە 40 کاری 60بۆ 90 لە خۆ گرتبوو کە پێك هاتبوو لە وێنەی سروشت و گوند و گیا خۆسکەکانی چیاکانی کوردستان، ئەویش دوو ڕۆژ بەردەوام بوو، بینەری باشی هەبوو. دوای ئەوەش هەر هەمان پیشانگام بردە شاری سەران بۆ هاوکاری کتێبخانەی (عەلی مەکتەبی) و شاری پیرمام..

- **وێنەیەکی دیارکراوی خۆت هەیە کە بەزوومی کامیراکەت گرتبێت جیاواز بێت لە وێنەکانی تر و تائێستا، لە خەیاڵت بێت؟**
  - وەك چۆن زەربەی نووسەر و شاعیران بەرهەم و دیوانەکانیان بە کەرپێ و منداڵەکانی خەیان دەشوبهێنن، منیش دەتوانم بڵێم هەموو تابلۆکانی خۆم خۆش دەوێن و جارجاریش دەگەڵمەوە سەریان و تەماشایان دەکەمەوە. وە زۆرن ئەو وێنانەی لە خەیاڵمدا چێسپیوون بەتایبەتی ئەو دیمەنانەی بە ماندووبوون و کاتێکی زۆر بەپێ ڕەیشتن پییان گەیشتووم.

- **وێنەو فۆتۆگرافرێك ئەو کێشەو گرفتانە چین، کە لەکاتی وێنەگرتن ڕوبەڕووی دەبێتەوە؟**

- ئەوەی داستی بە من لەکاتی وێنەگرتن هەست بە هیچ کەشێ و گیروگرفت ناکەم بەهەی عیشقم بە کارەکەم، تەنها هەندێ جار لە کاتی گرتنی وێنەی سروشت نابە، کە دیمەنی زۆر جوانم بە دەستەبەر بووە، بەڵام بەهەی بوونی تەز و خڕ پیس بوونی ژینگە، دیمەنەکان بە جوانی دەرناکەون.

شیعری (زام)ی شرکۆ بۆکس.. خوێندنەوەی داستان بەرزان

https://www.youtube.com/watch?v=7PAYOJK8qGo
https://www.youtube.com/watch?v=7PAYOJK8qGo

عەسائیب ئەهلی حەق و خوەندنی باڵا!.. عوسمانی حاجی مارف

بزووتنەوەی"عەسائیبی ئەهلی حەق" هەوڵی ئەوە دەدات بەرپرسیارێتی وەزارەتی خوەندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە ئەستۆ بگرێت، کە سەرپەرشتی زیاتر لە ملیۆنێک خوەندکاری عێراقی دەکات.
هەرچەندە ئەمریکا عەسائیبی ئەهلی حەقی خستۆتە لیستی ڕەکخراوەکی تیرۆرستیەوە، هەروەها سەرکردەکیان، قەیس خەزعەلی کوتوتە ژێر لیستی سزاکانەوە، بەڵام ئەم گروپە بەهێی چالاکیکانی لەناو هەندێک کەرتی حکومەتی عێراقدا، ئیمتیازێکی بەهێز و کاریگەری فراوانیان هەیە و لە سوودی دارایی بەهرەمەندە.
پشتر گروپکانی سەر بە عەسائیبی ئەهلی حەق کۆنترۆڵی وەزارەتی گەشتوگوزار و ڕەشنبیری و ئاسەوارکانیان دەکرد، کە لە گەشتوگوزاردا قازانجکی بەشوماریان لە بازرگانی خواردنەوە کحولیکان بەدەست دەهێنا، بەڵام دواتر لەبەرامبەر کۆنترۆکردنی وەزارەتی خوەندنی باڵا دەستبەرداری ئەو وەزارەتانە بوون، چونکە بەمشەویە دیانەوێت پگەی نوێی خیان لە خوەندنی باڵادا بسەپێنن، تا دەرفەتیان بۆ بڕەخسێت قەرەبوی کەمی گەنجان بکەنەوە لەناو هەزە میلیشیاکانیاندا. لەهەمانکاتدا هەوڵدەدن ئەو بزووتنەوە ناڕەزایەتیە جماوەریەی گەنجان کە هەوەستی ئەرێنی و لایەنگریان هەیە بەرامبەر بە کەمەگەی شارستانی و مەدەنی نوودوێتی کە لەنەو خوەندکارانی زانکۆدا کاردەکەن، تێکبدەن. ئەو گەنجان و خوەندکارانەی کە ڕۆژی سەرکیان بینی لە ناڕەزایەتیکانی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩دا، بەمەبەستی تێکدانی دەسکەاتی میلیشیاکان و کەتاییهێنان بە حکومەتی تائفی، لەپێناو خواستە ڕەواکانی هاووڵاتیانی عێراق بە ژیانێکی باشتر و دوورە لە نفوزی ئێران، مەیدانکانی ناوشاریان بەدەستەوەگرت. بەیە وەرگرتنی وەزارەتی خوەندنی باڵا لەلایەن عەسائیبی ئەهلی حەقەوە لەڕووی سیاسەتی تێکدانی ناڕەزایەتیکانی گەنجانی عێراقەوە، تێکدانی ئەو ناڕەزایەتیانەی کە بە دوای خوەقاندنی تەمارکردنی ژیانێکی شایستەو هاوچەرخ و باشترەون بۆ دانیشتوانی عێراق، کردەتە ئامانج.
بەمشەویە عەسائیبی ئەهلی حەق و میلیشیاکانی کاردەکەن بۆ سنووردارکردنی نفوزی ئەو گروپە خوەندکارانە و دەمکوتکردنیان، بەتایبەتی لەدوای تیرۆرکردنی قاسم سولەیمانی و ئەبومەهدی موهەندیس لە ساڵی ٢٠٢٠دا، فراکسیۆنکانیان کاردەکەن بۆ

لاسایکردنوی مدلی ئرانی ناسراو بە ولایتی فقیه(ولایة الفقیە)، وەنی ئبومەهدی موهەندیسیان وەک "پاوانکی نیشتمانی" بەشوێکی فراوان لە شوەنی جیاواز لەعراقدا نمایشکردوە، وەنەکان لە شەقام و گەپان و پارکە گشتیەکان و وەزارەتەکانی دوەت و زانکەکاندا هەواسراوە، ئوەش کە بەکەبوونوەی "گروپی کوانی موهەندیس" وەک دامەزراوێک ناسراوە، بەشوێکی سەرکی مامە لەگە کارەکانی ناو زانکە و پێمانگاکان دەکات و هەوەدەدەن گەنجان بە پرسە جیاوازەکانی پەژەی "ولایەتی فەقیه" کەش بکەن بەناو چەکدارە میلیشیاکان بەبیانوی وبەوبونوەی داگیرکاری ئەمریکا و وبەوبونوەی هەوەکانی ژئاوا لەباوکردنوەی کلتورەکەی لە کەمەگەی عەراقدا. ئوەی شایانی باسە کەبوونوەی گروپی "کورەکانی موهەندیس" لە نوو زرینەی خوەندکارانی زانکەکاندا بوەام ماوەتوە. هەرچەندە نەعیم ئەلعەبودی کە بەرپرسیارە لەنمایە ئایدەلەژیەکانی بزووتنوەی عەسائیب، بەشداریکرد لە بەهەزکردنی کەبوونوەی کوانی موهەندیس لە دابینکردنی کەڤرەکی حکومەتی بە ئەنجامدانی چالاکیەکانیان، هەروەها پاپشتی دارایی و سیاسی پەویستی بە دابینکردن.

چەنیەتی چالاکی و گردبونوەی کوانی موهەندیس هەویانداوە لاساییکردنوەو هاوشوەی ئەو چالاکیانە بەت کەکخراوەکانی کەمەگەی مەدەنی لە عەراق ئەنجامی دەدەن، بەام بە سروشتەکی جیاواز لە ناوەکدا دەستیان پەکرد. بەنمونە سپەنسەری و ەرکشەپی اهەنان و دانیشتنە گشتی و تایبەتەکان و فەستیڤاە و کەنفرانس ساز دەکەن، بەام بە ئەجەندایەک کە گرنگی بە چەسپاندنی وەنی هەزەکانی حەشدی شەعبی دەدەن لەبەرامبەر باقی دامەزراوە ئەمنیەکانی دوەتدا، لەهەمانکاتدا جگە لە گرنگیدان بە بابەتەکانی فیقهی کەهەندی سیاسیان هەیەو پەیوەندیان بەو هەوەستەوێە کەبەرامبەر بە وەاتانی وەک ئەمریکا، بەریتانیا، و باقی وەاتانی ئەوروپا و هاوپەیمانە عەرەبیەکانی لە ناوچەکەدا وەها دەوستنەوە، کە واجدانە بە دامەزراندنی هەوەستەکی دوژمنانەو نەرەنی بەرامبەریان. لە لایەکی دیکەوە وەها ئەران دەناسەنن، کە وەک تاکە پارەزەری عەقیدەی شیعە و پەویستی هاوسەزی شیعەکانی عەراقە. جگە لە پەوپاگەندەی تەقلیدی بە"وەلایەتی فەقیه"، کەبوونوەی کوەکانی موهەندیس میوانداری سیاسەتمەداران و سەرکردەکانی ناو هەزەکانی حەشدی شەعبی دەکەن بەناوی ئوەی کە مەیلی دەسەزیان بە خوەندکارانی زانکە هەیە!.

لەلایەکی ترەو کوەکانی موهەندیس هەوەدەدەن کاریگەری لەسەر گەنجانی شیعە هەرە کەنەپەرستەکان دروست بکەن، کە بە نەریتی خەیان

دساتی نجف پیو دکن، بیلو لاینو سرکوتوو دبن لاکشانی خوندکار کنپرست شیعکان برو مدلی ئرانی، بام نیانتوانیو کاریگریان هبت لسر خوندکارانی علمانی و ئوانی کپابند نین بئینو.
پیوندیکی استوخ لنوان هزکانی حشدی شعبی و کمی کوانی موهندیس هیو، وک یکک لدامزراوکانی دوت، وک کمیکی خوندکاران، کوانی موهندیس وک فرمانبرانی دزگای ئلحشد مووچ وردگرن و سرچاوی داراییان هیو، پشتیوانی ئم گروپ کلایان هزکانی حشدی شعبیو وک دامزراویک ددرت، بمبستی دابینکردنی برگک کگ بدات چالاکیکانیان بوبچت.
لچندین بندا، حشد ئامازکیان بکبونوی کوکانی موهندیس دابینکردو، کبریتی بوو لئاسانکاری بچوونژوروی ونی قاسم سولیمانی و هما سیاسیکانی دیکی دوت بناو کمپی زانک، هروها لبیکردن بئوی گ بدرت بکارهنانی پلکانی کلژ بمیوانداری لرکشپ، خول و کبونو بکوانی موهندیس کبخرت.
لبرامبردا، کمی کوانی موهندیس پنجری گونجاو بهزکانی حشد دابیندکن بدستنیشانکردنی خوندکار سرکوتوکان لبوارکانی ئندازیاری و اکشانیان بکارکردن لسر پژکانی پیوست بدروستکردنی"کمپانیای ئندازیار"، هروها پژکانی دروستکردنی مووشک و فکی بفکوان بمیلیشیاکان.
یکک لو فاکترانی کدخکی زیاتر ئاواکردو بکوکانی موهندیس لئنجامدانی چالاکیکانیان، پش دامزراندنی ئم گروپ واتکوانی موهندیس، وزیری پشووی خوندنی با (علی العادیب) بیاریدا سرجم هز ئمنیکانی برپرسیار لپاراستنی زانککان بگن بکوتلچکدارکانی دیکی سر بزانککان.
لوکاتدا ئامانجی ئم هنگاو وبوبونوی پرسندنی زریای مدنی و شارستانی بو لنو خوندکارانی زانکدا، بمبستی هودان بربرتسکردنوی ئازادیگشتیکان لناو زانکدا و هوشاندنوی درکوتنی دیاردی شارستنی لزانکدا.
هرچند لوکاتدا هیچ نیازکی استوخی پیوندیدار بکوانی موهندیس نبو، بام ئم هنگاو ئستا سوودی بکورانی موهنیس هبوو، ئاسانکاری کرد بچوون ناو دامزراو پروردییکان و ووماکردنی چالاکیکانیان لزانکدا. همان ئندامانی فراکسین لسردمی علی ئلعادیو تائستا بردوام بوون و هاوسزیکی

زەریان بە گروپی کوانی موهەندیس و ئەو ئامانجانە هەیە کە هەوڵی بەدەستهێنانی دەدەن.
نەعیم العبودی وەرگرتنی بڕیارێتی وەزارەتی خوێندنی باڵای وەک بەشێک لە حکومەتی محمد شیاع ئەلسودانی بەدەست هێنا، گەورەترین گەندەڵکاری ئیداری لە مێژووی وەزارەتەکەدا بە قازانجی "ولایەتیەکان" بەکارهێنا، نەعیم العبودی، ناسراو بەوەی سەر بە میلیشیای (عەسائیبی ئەهلی حەق) و وتەبێژی فەرمی و نوێنەری ئەو بزووتنەوەیە، جگە لەوەی بڕیارسیارێتی سەرپەرشتی عەقیدەیی لە بزووتنەوەکە لە ئەستۆ گرتووە، بووە پاڵپشتی هێزی کوەکانی موهەندیس، لەوەبازی لەنێو خوێندکارانداپەیڕەوی لەدەکەن.
سەرەڕای ئەو دەستکەوتانەی لایەنگرەکانی ئێران لەناو ئیدارەی زانکۆدا بەفەرمی بەدەستیان هێناوە، بەڵام هیچ قبوڵکردن و هیچ جۆرە هەزامەندیەک لەنێو خوێندکاراندانیە بڕامبەر بەو کارەی کە کەمپەینی کورەکانی موهەندیس دەیکەن، یان هەریەکەک لەو گەنجانەی کە دەوریانداوە. لەیەکەک لە نمونە تەمارکراوەکاندا، کەبونەوەی کوانی موهەندیس ئاهەنگێکیان لە زانکۆی واست – کۆلێژی پزیشکی ددان سازکرد، تەنها (٣) خوێندکار لە کۆی ٨٣ خوێندکار لەیەکەک لە قەناغەکانی کۆلێژەکەدا بەشداریان کرد. هەڕەشەی هاوشێوە لە پارێزگا و زانکۆ جیاوازەکاندا بەردەوام و فەرمی هەتکردنەوەی خوێندکاران لە ئامادەنەبون و بایکۆتکردنی ئەم بڕیارانە و تەنانەت هەڕشکردن و تەکدانیان لە هەندێک حاڵەتدا درێژدەبێتەوە.
لەیەکێک لە دیمەنەکانی هەتکردنەوەی خوێندکاران لەبڕامبەر ولایەتیەکاندا، ئەوەبو کە لە بەشی ئەندازیاری شارستانی- زانکۆی تەکنەلۆجیا هەویدا، لەسەر وێنەی ئەبومەهدی موهەندیس بوو، تەنها بەئەوەی لەلایەن خوێندکارانەوە تێک بدرێت هەمای "X" یکی گەورە درا بەسەر وێنەکەدا. خوێندکاران وەک دروشمێکی دژە ئێران تەعبیریان لێکرد.
لەلایەکی ترەوە چالاکیەکانی کوانی موهەندیس کاریگەریان لەسەر ژنان هەیە، هەگیان داوە چەندین خوێندکاری کچ بە خێیان هابکشن و کلتوری نیقاب و حیجابی توند لەناو زانکۆکاندا بهاوبکەنەوە. بەڵام گروپی خوێندکاری ژنان کە بەشدارن لەم چالاکیانەدا دگەڵدرێن بە گروپی دابەاو لە باقی خوێندکاران، ئەمەش سەرلەشێواوی بە کەمگەی زانکۆی گەنجان پێکدەهێنێت.
گەنجانی پشتیوانی ناڕازی کە مەیدانی تەحریری بەغداو ناوەندی شارەکانی خواروویان لە ئۆکتۆبەری ٢٠١٩وە هەژاند، پێویستە زیاتر مەترسی کەنترەکردنی میلیشیاکان بەسەر خوێندکارە گەنجەکانی عەراقدا بە هەڕشێکی ستراتیژی درک پێبکەن، کە هەوڵەکان بە

هبونی کمگیکی شارستانی و هاوچرخ و ئازاد و خشگوزران تکددن. ئم کنتمیلیشیایهش لئاسو خواستی گنجانی عراق دکات بکرانو بووی جیهان و ژیانکی ئاسودو هاوچرخدا، ناسینوی مترسیداری ئم گروپ بوادیپویستکوک داعشکی تازپناسبکرت و مامی بکرت.

گرنگترین فرستک بگشپدانی نازایتی گردبونوو خکخستنی خوندکاران و گنجانی عراق، خکخستنبدوری کخراوکی جماوری سربخ، کبدستهنانی دساتی خک ئامانجی بت، هنگاوکی پشوانیلاستای کتاییهنان بتواوی دساتی هز ئیسلامی و تائیفی و نتوپرستی میلیشیاکان و هوشاندنوی حکومتی ئستای عراق، وک بزوتنویکی برفراوانی جماوری و کمایتی بخات.

بهند زانیاری سود لوتارکی جواد مهدی کتوژرکی عراقیو، ورگیراو بناونیشانی:
"الاستيلاء التدريجي على التعليم العالي في العراق"

تیپی موزیکی (خانزاد)ی کچان تمنکی کورت و خزمتکی زر.. ن: کامران حاجی ئلیاس

تیپی موزیکی (خانزاد)، یکم تیپ بو لهموو عراق کسرجم ژنیارو گرانیبژکانی تنیا کچ بت.
ن: کامران حاجی ئلیاس

هونری موزیك و گرانی هونرکلزربی شون و کاتدا بوونی هیلما، لکاتی کارکردن، لناو ئتمبیل ..مرڤ دتوانت بئاسانی گوبستی موزیك یان گرانی بت لنو کوردیش گرنگی زر بم بوار دراوو دردت..چندین موزیك ژن و گرانیبژو تیپی موزیکی کوردی هن، کخزمتکی زریان کردو ئوی مبستم

هەوەستەی لەسەر بکەین تیپی موزیکی(خانزادی کچان)ە لەهەولەر کە لەتەمەنەکی زەر کورت خزمەتەکی زەری هونەری موزیك و گەرانی کوردی کرد بەجەرەك یەکەم تیپ بووە لەسەر ئاستی عەراق کە هەموو ژنیارەکان و گەرانی بەژەکانی ئەم تیپە تەنیا ئافرەت بن.

(تیپی موزیکی خانزادی کچان)، لەساڵی (1980) لەسەردەستی هونەرمەند گەورەی کورد مامەستا (وریا ئەحەمەد) دامەزرا توانی لەماوەی (3-4) ساڵ دوای راهەنان و مەشقەکی زەر تیپەکی خەنجیلانە دروست بکات، تیپەکی موزیك بەناوی (خانزاد) مەبەست لەی "خانزاد"ی میری سەرانەکە یەکەکە لەئافرتە ناسراوەکانی مەژوی نەتەوەکەمان دوای ئەوەی هاوسەرەکەی "میر سلەمان بەگ" لەلایەن دوژمنانی کوردەوە ژەهرخوارد کرا لەساڵی 1597، لەشاری بەغدا کەچی کرد، خانزاد جەوی دەسەاتی میرایەتیی میرنشینی سەرانی گرتە دەست، نامەوە باسەکە بگەرم بەام لەم سەردەمەدا ناو نانی ئەو تیپە بەم ناوە ماناو مەدللولی زەر هەدەگرەت.

تیپەکە لەچەند ئامەر ژەنەك پەکهاتبون لەسەر ئامەرەکانی (کیبەرد، گیتاری سەە، گیتاری باس، کەردگیتار، فلووت، کلارینەت، ئەکەردیەن، درامز، تەپە، بەنگەز، کەمان،..هتد) لەگەە چەندین موزیکژەن وەکو (شعائع تارق لەسەر ئامەری ئەرگ، سەزان فایقو رەزان حەمید لەسەر ئامەری کەمان، ڤیان قاسم لەسەر ئامەری کلارنەت، نادیە لەسەرئامەری ئەکەردیەن، سەزان حەمید لەسەر ئامەری ئیقاع، ڤیان فائق وکچەك بە ناوی سەراب، لەسەر ئامەری گیتار، کچەکی تر بەناوی وەردە دەڤ ژن بو لەگەە چەندین ئافرەتی تر… یەکەك لەگەرانی بەژە دیاری ناو تیپ ئافرەتەك بوو بە ناوی (ڤیان فائق) کە لەزەربەی چالاکی هونەری ئەو کات بوونی هەبو، یەکەك بووە لەو ئەندامانەی کە زەر چالاك، لەنەو تیپ بونی هەبووە، زەر هەوەمدا بە ئەوەی لە نزیکەوە گفتەگەی لەسەر تیپو گەرانییەکانی لەگەەدا بکەین بەام هەوەکان بەسوود بوو،تەنیا ئەو زانیاری ئەوەم دەست کەوت کەئەستا لەدەرەوەی هەرەمی کوردستانە لەهەمانکاتدا دوورکەتوتەوە لە هونەری گەرانی وتن، بەام ئەو لەزەربەی چالاکیو فیستیڤاەکان بەشدارییەکی کارای هەبووە.

(تیپی موزیکی خانزادی کچان) تاکە تیپ بو کە هەموو ژانیارەکانو گەرانی بەژەکانی تەنیا ئافرەت بون کاتە لەبەغدا فیستیڤاەکی هونەری گەرانی لەسەر ئاستی عەراق ساز دەکرەت زەربەی پارەزگاکانی عەراق بەشدار دەبن تیپی موزیکی خانزاد بووە جەگای سەرسوەمانی ئامادەبووانو سەرپەرشتیارانی فیستیڤاەکە، هەربەیە دەست خەشییەکی

زەر ئاراستەی سەرپەرشتیارو ئەندامانی تیپەکە کرا.

لەساڵی 1982 تیپەکە بەشداری (فیستیڤاڵی دووەمی هونەری کوردی ـ هەولێر) کرد کەمێک گرانی لەو فیستیڤاڵە پێشکەش کرد، لەساڵی 1983 ،کەمێک گرانیشی بە تێلەفزیۆنی ئەوسا تۆمارکرد، بەمەش تیپەکە دەنگ دانەوەیەکی زۆری لێکەوتەوە، زیاتر کوردستانیان بەتیپەکە ئاشنا بوون دوای ئەو تیپەکە لە چالاکی هونەری بەردەوام بوو لەزەر بەی فیستڤاڵی هونەری گرانیو موزیك بەشداری کارای هەبوو وە بەشداری چەندین بەرنامەی تێلەفزیۆنی کرد یەکێك لەو بەرنامانە بەرنامەی هەرجارەی لەپارێزگایەك (سەرە ئاربیلییە) لەتێلەفزیۆنی عێراق بوو چەندین گرانی لەو بەرنامەیە پێشکەش کران وەکو (هەی مینە عەرم مینە، هەپ زندانو هەپ زندان، دەك نەمینم ئێلێزە، ئایشەکی دەلالی دبلا وابی هەروابی ،وەزتازەمە وەزتازەمە، خان ئەمیری) لەگەڵ گرانی پێشیمانی لە هەنراوەی شاعیرەی گەورەی کوردی گەران ئاوازی هونەرمەند وریا ئەحمەد ووتنی کەرس.

ئەوەی راستی بێت من زەر هەوەمدا ئەندامانی ئەو تیپە بدەزمەوە بە ئەوەی گفتگۆیەکی هونەریان لەگەڵ ساز بدەم باس و خواسی تیپەکەیان لەگەڵ بکەم، بەداخەوە بەهۆکاری ئەوەی زۆبەیان لەهونەرەکە دوورکەوتونەتەوە ،یان لە دەرەوەی هەرەمی کوردستان ژیان دەگوزەنن، ئەو دەرفەتەم بۆنەگونجا، بەڵام لەرگەی مامۆستای هونەرمەند وریا ئەحمەد توانیم پێوەندی بە خاتوو (ناسکە عزەدین مەحیەدین) بکەم کە ئێستا مامۆستایە لەیەکێك لە قوتابخانەکانی شاری هەولێر تاکە ئەندامی ئەو تیپەیە تائێستا بەردەوامە کە جگە لە بواری موزیك و سروود لەبواری دیزاینش دەستکی باڵای هەیە.

ناسکەخان پەراگەیاندم، کە ئەو هەر لەسەرەتای دامەزراندانی تیپ لەساڵی 1980 پێوەندی بەتیپی (خانزاد) کردوە هەروەها دەڵێت: بەسەرپەریشتی هونەرمەند وریا ئەحمەد ئەم تیپە دامەزرا ئەو راهێنان و مەشقی پێکردین کەمێک ژنیاری بەتوانا لەژێر دەستی ئەم کێڵگە هونەرمەندە پێگەیشت منیش وەکو ژنیاری فلوت بەشدار بووم خۆشم دەرچووی پێیمانگەی هونەرە جوانەکانی موسیقە بەشی موزیکم لەکۆتیدا وتی: شانازیش دەکەم کە ئەندامێکی کارای تیپی (خانزاد) بووم، بەشداری سەرجەم چالاکیەکانم کردوە.

لەو کاتەی لەساڵاکانی هەشتایەکان شێوەی نەوان عێراق و ئێران تا

دەهات شەکە زەر گەرمو خوناوی تر دەبوو بە هەموو شتەکی دەوەت لەخزمەت ئەو شەو بوو کاتیش داوا لەو تیپە دەکرەت سرودو گەرانی بە بەعس و دکتاتەرەکەی بەن مامەستای هونەرمەند وریا ئەحمەد واز لە تیپەکە دەهەنەت لە دوایی ئەو چەند هونەرمەندەك لەو شوەنی ئەو دانرا وەکو هونەرمەندی خوالەی خەشبەت (شەرزاد عوزەری) بەام هیچ بەرهەمەکی ئەوتەیان نەبوو، بە تیپەکەش دوای چالاکی وەك پەویست نابەت.

ئەو فاکتەرەی وای لەئەمەمانان کردوە بەو کورتە باسەئەم تیپە وەبیر ئەوە بهەنینەوە بە ئەو خزمەتە پەشکەییەی تیپی موزیکی خانزادی کچان بووە بە تایبەتی هەوە و کەششی مامەستای ئازیزی هونەرمەند (وریا ئەحمەد) کەلەو بارو دەخەدا خزمەتەکی بەرچاوی هونەری گەرانی موزیکی کوردی بکات لەر دەست خەشی لەدەکەم لەهەمانکاتدا سوپاسی دەکەم بە پەیدانی زانیاری لەسەر ئەم تیپە پە بەخشندە لەرشەوە سوپاسی خوشکی بەرەزم (ناسکە) خان بە هاوکاریو پەدانی زانیاری بە نووسینی ئەم بابەتە.

لە لەـــــــــــواری هەزار بە هەزارەکانـــا، بە ..ئـــاخر بە.. شیعری نەوزاد بەندی

من ئەمزانی عاجز ئەبی ،
بە زەر جار لەگەە تەدا ،
تەنیاییشم بانگهەشت ئەکرد ..!
ئەی تە بەچی زەرجار ،
لەگەە مندا ،
زەنگەکیشت بە تەنیایی لە نەئەدا ؟

⋆ ⋆ ⋆

کاتە کە تە پەیڤەکانت
ئەچپاند بە گوەما ، ئەمزانی

بە جەم دڵی ..
بەیەوەک پشیلەیەکی دەستەمۆ ،
تەنیا ییم لەگەڵدا بوو ، ئێز ..
ئەی کاتە من پەیڤەکانم
لە نوکی پارکەرکەوە
بە ئێنوسیت ،
بۆچی نەتزانی جێت دەهێم ؟
بە تەنیا ییت ،
وەک توتیەک لەگەڵ خەتا نەئەهێنا ؟

⋆ ⋆ ⋆

هیچ نەبە ، کە ئەیشتی ،
ئێژنەم نەشکا ..
بە کاوەخۆ هەستامە سەر پێ ..نەکەوتم ..
ئاگادار
لە دەک و
ووردە شوشەکانی بەر پێ ..
هیچ نەبە ، کە ئەیشتم ،
ئێژنەت نەشکایە ..نە ..
بتتوانیایە بەیتە سەر پێ ..
بە ئاگا نەبوویتایە ..نە ..
لە دەک و
ووردە شوشەی
گەاسە شکاوەکەی بەر پێ ..؟

⋆ ⋆ ⋆

ئێستا ئیتر ،
چیدی بە کەس ناڵێم ،
وام لێ پارک و پیاسە ئەکەم و
تەنیایی
وەختێ تەواو توەکاریم کا ..
با توەکاریم کا ..قەیناکا ..
چیدی بە کەس ناڵێم ،
بە گەشتەکی دوورە وەات ..
با خەڵ و خاشاکی ئەرێ ،
چەنی بوێ

گەچکاریم کا ..
با خەم بێت و ، لە هەر چوار لا ،
دەسکاریم کا ..
زوەم فەری زەرداریم کا ..
با دەم ڕەق بێ ،قەیناکا ..
ئیتر شیعر نەوڕێ توخنیشی کەوێ ..
فەری جەور و
تاوانباریم کا …قەیناکا

⋆ ⋆ ⋆

بەڕام عەسرێ ،
لەپڵا تەم بیر دەتەوێ ..
بێ وات نەکرد ،
عەسرێ لە پێ
منت بیربکەوەتەوێ ؟

⋆ ⋆ ⋆

ئەمووت : کە ڕەیشت ،
با هیچ نەبێ تەنیاییم
لەگەڵ بێ تا دەمەوێ ..
ئاخر بڵچی بە خۆت نەگووت :
کاتێ ئەو ڕۆی ،
با هیچ نەبێ تەنیایی ،
لەگەڵمدا بێ تا دەمەوێ ؟

⋆ ⋆ ⋆

کە ڕەیشتی ،
نەک هەر چنگێ لە خۆت
جێ نەهێشت بەم
تەنانەت پارکەرکەی
سەر مێزکەت کەکردەوێ و
بردت لەگەڵ جانتاکەتا ..
وێنەی خۆت و جانتاکەتم لە پێ کەشا ..
کاتێ هەموو شتەکتان کە ئەکردەوێ ،
بێ ئەوەی من
بێ تەواوەتیی بێ کەس بم ..

من هیچم کە نەکردەوە ،
کاتە هەستام ،
لە دوورەوە خەمم بینی ،
بە بەرنامە ، دانیشتبوو ..

* * *

ئەستا لە قەباغییەکانا ،
خەم ئەبینم و..
نایناسمەوە ..
خەم ئەمبینە و
نامناسەتەوە ..
گەاومەتەوە سەر خووەکانی منایم ..
بە دوای حەکایەتەکا ئەگەم ،
تەم بە دەق بە باس بکا ..
وەک ئەتللە ،
کە بە بە هە ،
تاقە دەزدەموناکەی کوشت ..
بەچی بە دوای حەکایەتەکا نەگەای ،
من بە دەق نیشان بدا ؟
وەک هاملەت ،
لەگە دایکیدا ؟

* * *

نا ..قەیناکا
ئیتر نامەوە ،
لە شارە،
کە هەموو ژە بارانە ..
لە شەقامە ،
کە 24 سەعات شەماە ..
بای دەریاکان بە خەایی دابەش ئەکا ..
نامەوە
لە شارەکا بم ،
کەس نەناسم بەجگە لە تە ..
کەس نەناسی بەجگە لە من ..
لە کافەیەکی پە لە خەک ،
کە دەپەیەک جەگا نییە بە تەنیایی ،

نامو بتبینم ..لو ..
ئی ت ،
ب بیارت ندا ،
حز نکی
بمبینی لو ،
ک کس نتناس بجگ من
ک کس نناسی بجگ من ..
شما ،
به شقامکانا
ب خایی ، بای دریاکان ساغ کاتو ..
ک ل کافیکی جنجا ،
ک تنیایی ب خوی چشتیش
دست نکو ،
هشتا نتو بمبینی ؟
ب ؟
ئاخر ب …ئو هموو خمت ب من خوارد ؟
ئو هموو ژ
هوا ..
نامیکی سارد و سیشت
هر ننارد ..
ب ..
ئاخر ..ب …؟

هزاردستان.. شیعری شهلا نوری

شار پبو له هاوار
ب تماشایکی ت
ت عندلیب
خشخوانی باخ و وگوستان
ئی سرداری من
مرغی خش ئلحانی پ له گوزارم وره
تی کتبی زبوری عیش و طرب
عیشق ونوازی منی

تەی عەندلیب، غەزەلخوانی
لە جەمعی فەن وبەیانی
هەوارگەی دانیت
کوا چەهچەهەی شیعرت
کوا نەغمەی دەی مەوزونت
سەراسەر کاشانە، عیشقە شەهلا
بەستانسەرای
هەزارداستانیت

شەنگال و پاشای کەرەو ئەبوبەکر بەغدادی.. عەلی مەحمود محەمەد

زیاتر لە 1200 ساڵە ئەزیدییەکان لەسەر ئەم خاکە جینەساید دەکرێن, هەموو ئەو تاوانانەی داعش ئەمرە ئەنجامی داوە, بە درێژایی ئەو مێژووە بەردەوام بووە, زیاتر لە 127 جار بە زیاتریش کەمەکوژییەکانیان دووبارە بووەتەوە "خیری شنکالی : تعریف الدیانە الایزدیە للالمان ".
لە ماوەی دوانزە سەدەی رابردوودا ئەزیدییەکان بەردەوام جینەساید و تاڵان کراون و کچان و ژنانیان کراوە بە کەنیزەك و لە بازاڕی گەرمی کەیلەی شارەکان فرۆشراون یان بەخشراون و وەك دەستکەوتی تاڵانی جەنگ دابەشکراون, پیاوان و منداڵانیشیان کراون بە کەیلە و لە زەربەی جارەکانیش بە خەرزگارکردن بە زەر ئایینیان پێ گەڕدراوە, یاخود باج و سەرانەی زەریان بەسەردا سەپێنراوە" سەرچاوە مێژوویییەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە زیاتر لە ملیۆنێ و نیوەك ئەزیدی لە ماوەی نەوان شەڕی چالدیران لە ساڵی ١٥١٤ی زایینی بە کۆتایی جەنگی جیهانی یەکەم لە ساڵی ١٩١٩ی زایینی لە لایەن عوسمانی و سەفەوی و عەراق و هەندەك میرو شێخی کوردەوە کوژراون- خیری شنکالی :تعریف الدیانە الایزدیە للالمان " ", تەواوی ئەو تاوانانەش کە کراون بەرگی پیرۆزییان بەبەردا کراوەو بە جیهاد و غەزا لە مێژوودا ناوزەد کراون, لەو 73 فەرمانەی پێشووەك ئاماژەی پێ دەدەین, پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە زەربەی تاوانکاندا کردووەو شانازیشیان پێوەی

کردوو, بشداریکیان چ بشوی سربخ ئنجامدراون, یاخود لژر ئای سوپای عوسمانی و سفوی و عراقی و ئیتحاد و ترقی و… , هندك جاریش خیان سرکردایتی فرمانکانیان کردووو تاک بکر و فرماندری تاوانکان بوون, تنانت تاوانکانیان وحشانترینیان بوو لمژوودا, ئم تاوانبار مزنان لمژوودا هندکیان بپاوانی ئفسوناوی نتو هژمار کراون و ئستاش شانازییان پو دکرت, ولل دوا فرماندا, فرمانی رژی چوار شمرشی 3ی ئگستسی سای 2014 دا, کپیاوانی ئیسلامی توندوی عربی سون مزهب پی هسان لژر ناوی داعش, بربرچاوی کناکانی راگیاندنی جیهانو تاوانکان رابردوویان دوبار کردو, عقی تاکی کوردی دوای سدیك لگانکاری سیاسی و رشنبیری لکمگای کوردیدا, ئیتر ئستا زرینی پیاوانی کورد نك بشك نین لپرسک و ئکتری چالاك نین لتاوانکو شانازیکر نین بجینسایدوو تان کر نین بما و ژنی ئزیدیکانو, ئو مژووی رابردووش بمژووی شانازی خیان نازانن, بگر بپچوانو بهمتی هموو ئزیدین قناغکی نو دتپشو, بیکمجار ئزیدی بوون دبتشانازی بدستبژرکی گل, ئو چوار شمرشی 3-8 لتاوانکانی داعشدا, ببردم راگیاندنکانو چند رش قزونتر بت, دوا فرمانی 3-8 دبتدوا کمکوژی ئزیدییکان و کی73 فرمانکی پشوو و کی پلامارکانی دیک, لئاونی یاداوریدا زیندو دکاتو و لگیدا مژووش دادگایی دکاتو, دیانکات بشکی بزلکراوو رش لخی و مژوو, مژوو لردا پچوان دبتو, مژوو قزون دبت بدرو تاوان, 3ی ئاب لشانازییو دگرت بدادگاییکردنی مژووی تاوان هاوچشنکانی رابردوو, 74 دبتپرسی دادگاییکردنی 73 فرمانکی پشوو, داعش دبتئاونی سیمای پیاو پیرزکانی رابردوو لتاوانکانی ئودا دادگایی دکرنو.

لردا هست بگانکارییکی همنان دکین لعقی تاکی کورددا بتایبت بش پیاوکی, هرچند بشکیشی لژر کاریگری ئیسلامی سیاسیدان, کم تا زر هاوسزن لناوکدا لگ داعش, بگر لدنگدانکی پرلمانی کوردستاندا زیاتر لـ 25% دنگیان بجینسایدی ئزیدییکان ندا, کمایتییکی زر بچوکی کمگای کوردی نبت, بئاشکرا ئوی دی هموو رتی تاوانکیان کردو, ئیتر ئزیدییکان مرڤی پش چواری هشت رش نین, ئیتر شمی 3-8-2019, هموو بدنگ چرکیك رادوستن و

رۆژ لە قوربانیان دەگرن, ئیتر هەموو 3-8ی ساڵێك نەفرەت لە هەموو فەرمانەکان دەکەینەوە, ئیتر فەرمان" لە بنەچەدا وشەیەکی فارسییە بە واتای بەیار "فەرمانەك، حوکمەك، یان دەستوورەك کە سوڵتانی عوسمانی واژۆی لەسەر کردبێت دەت." فەرمانی عوسمانی یاسایەکە کە خودی سوڵتانی عوسمانی فەرمانی پێکردووە و لایەن ئەوەوە واژۆ کراوە و کاریگەرە و ناگەنتەوە و جێگای ڕەتکردنەوە نییە, لە پیرۆزییەوە دەبێتە قەزەون.
دەستەواژەی فەرمان بەرگی پیرۆزی لەبەر دادەکەنرێت و ناشرین و بەزلەکراوە, ئیتر هەموو رقمان لە وشەی فەرمانە, ئیتر فەرمان وەك وشەی ئەنفال قەز لەکەراوەیە, بە ڕۆژگرتن لە قوربانیان ڕێتی مێژووە ڕەشکانی هاوشێوەی رابردوو دەکەینەوە ئیتر فتوادەرانی فەرمانکانیش لە پیرۆزی دەخەین و لە تاوانکانی داعشەوە دادگاییان دەکەین, هەر بەوەندەشەوە نا بگرە بەین بەرەو دادگاییکردنی مێژوویانەی ئەوانەی لە 12 سەدەی رابردوودا بەشدار بوونە لە تاوانە هاوچەشنەکانی چوار شەمە ڕەشکە,ئیتر هەموو 3-8 ەك بووە بە بەشەك لە یاداوەری گەلەك, بووە بە دابەان لە گەڵ مێژووی 1200 ساڵەی رابردوو و هەر 73 فەرمانەکەی پەشو تر, بووە بە دابەان لە کلتورو تاوانی داعشیانە.
لە فتوکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (780-855 م) ەوە, تا فتواکانی لەیسی سەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینییەوە ("خطیب المفسرین" شیخ الإسلام, مفتی القسطنطینیە) کە ئێزیدییەکانی بە لە کافر کافرتر ناو زەد کردووە, فتوای کوشتنی پیاوان و بە کۆنیزەك کردنی ژنانیانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینەسایدی ئێزیدییەکانیان لە مێژووەدا کرد,جارێکی دیکە لەبەردەم ئاوێنەی تاوانکانی داعش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مێژووەوە, ئیتر لەڕەو عەمادی شێخ الئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئەمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانکی مێژوویی بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدەو تاوانباری جینەسایدە, کە سەدان فەرمان لە بەر ڕەشنایی فتواکەیدا دەردە چێت و پێکهاتەیکی ڕەسەنی سەرکی گرنگ کە ناوی ئێزیدییە هەوێی سینەوەی دەدرێت, وەك ئەوەی ئێستا داعش کردی, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەوپێش دەریکرد بەرامبەر بە ئێزیدییەکان, بە پیرۆزیش زانراو کەسیش بە یەك دەر دژی نەوەستایەوە.
قە کردنی ئێزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە, لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکردووە, وەلە فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 ڕەوایەتی ئاینی پە بەخشی و پیرۆزی دا بە قە کردنەکە لە پێششی ئایندا, ئەم فتوایە بووە هەوێنی دیان فەرمانی

مەرگ, چەترینیان فەرمانەکانی قەکردنەکانی سەدەی نەزدە بوو , سەدەیەکی پە نەهامەتی و تاوان بوو بە ئەزیدییەکان, ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا تورك و فارس و عەربەکان پەی هەنەستان ,لە سالانی 1832 و 1834 پاشای کەرەی رەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساەی 1844 لە ناو فەرمانە زەرو زەبەنەکاندان, بەیە لە بەر رەشنایی و ئاوەنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبەت بە پەگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مەژوودا دادگایی بکرەنەوە, ئەگەر کوردیشن ئەوا دوو جار تاوانبارن, راستە هەر مرەڤەك لە مەژوودا مرەڤەکان بە شەوازەك دەیخوەننەوە, بەیە پاشای کەرە ئیتر پاەوانە مەژووەکە نابەت ببەت, ئەو بکەری تاوانی گەورەیەو دەبەت دادگاییبکرەت, ئەو لە مەژوودا تاوانباری جینەسایدە.

داعش و پاشای کەرە, کامیان تاوانبارترن؟

داعش 6417 کەسی لە ئەزیدییەکان رفاند لەوانە نزیك 3600 کەسیان تاکو ئەستا گەاونەتەوە, واتا 2783 کەسیان ماون و شوەنبزرن, 1397 کەسیشی کوشتووە, بەلام پاشای کەرەی رەواندز کە بە ویقارەوە پەیکەرەکەی لە رەواندزە, زیاتر لە 95%ی ئەزیدییەکانی کوشتووە و بە کەنیزەك کردووە, لە کەیەوە بە سەر زەی گەورە یەك کەسیانی لەسەر ئەو جوگرافیایە نەهەشتووە" ایاد جلال بابان یعید افتراوات المندوب السامی البریطانی-صباح کنجی".

هەنری لایارد (شوەنەوارناس 5-3-1817 پاریس بە 5-7-1984)، کە ەەەی هەبووە لە وەستاندنی کەمەکوژییەکە لە ئاستانە پایتەختی عوسمانی، باسی لەوە کردووە کە نزیکەی سە لەسەر چواری دانیشتوانی ئەزیدی شاخ کوژراون.

لە پەلامارەکەی پاشای کەرە تالان و کوشت و بە ناوچەکانی شەخان و قوش و ئاکرە و دەشتی موسە و کەەك و حەریر و چیای مەقلوب .. گرتەوە, بەشەوەیەك دوو ئیمارەی ئەزیدی کوشت و بە کران و لەناو بران, باس لە کوشتنی 135000 کەس و بە دیل و سەبایە کردنی 10000 کەس دەکرەت کە عەلی بەگ سەرەکی ئیچزیددییەکان لەناو دیلەکان بوو دواتر بەدیلی کوشتی, لەو پرەسەیە پاشای کەرەی رەواندز 500 کچی جوانی ئەزیدی پەشکەش بە ئەمیرەکانی بابان و پشدەرو کەیە…. کردو ئەوانی دیکەی بەسەر موجاهدینەکاندا دابەش کرد.

ئەگەر چەندە زەدە رەیی لە ئامارەکاندا کرابەت, وەلە هەر ئەوە راستە تاوانەکانی پاشای کەرە چەند جاری داعش بووە, بهەننە پەش چاوی خەتان پەیکەر بە ئەبو بەکر بەغدادی دروست بکرەت؟,چەندە بە ئازار دەبەت, ئەگەر دەمانەوەت ئەزیدییەکان ئاشت بکەینەوەو ئەوا پەویستە لە پەیکەرەکەی پاشای کەرەوە دەست پە بکەین و داوای

لبوردنیان لە بکەین, ناوچەکانیان لە گەینی دیموگرافی بپارەزین و چەند کورسییەکی کەتاشیان لە پەرلەمانی کوردستاندا بە تەرخان کرەت وەك دەستپەك.

عەلی مەحمود محەمەد

ئەتمەسفەری زمان لە دووشیعری خولیا حوسەندا.. سەدیق سەعید ەواندزی

بەگومان زمان، پەیوەندییەکی هزری و ئەرگانی بە ژیانی مرەڤەوە هەیە. زمان هەر تەنها خاسیەتەك نییە کە مرەڤ لە بوونەوەرەکانی دیکە جیا دەکاتەوە، بەکو هایدگەر دەەت، زمان ماەی بوونە. ئەمە لە ەەی زمانەوە دەتوانین گوزارشت لە خەمان و دەورو بەرمان بکەین. زمان ئامرازەکە بە گەینەوەی بیروەاو پەیوەندی لەگەە دەوروبەر. لە زەرکاتدا، زمان دەبەتە هەمایەك بە ناسینەوەی دەخی سایکەلەژی و کەمەایەتی مرەڤ، بەو مانایەی دەشە لە ەەی زمانەوە، لە باری دەروونی ئەو کەسە بگەین. وەك ئەوەی بەشەك لە مرەڤەکان کە تووە دەبن، دەنگیان بەرزدەکەنەوە، یاخود لە ەەی زمانەوە دەکەونە پەرچە کردارەوە لە گەە دەوروبەر. بە هەر گوزارشتکردنەك، مرەڤ جەرەك لە زمان پەیەو دەکات. لە شەدا، زمانی توندوو لە هەمنیدا، زمانەکی ئارام و لە زەلیلیشدا، زمانی پاەانەوە و کروزانەوە. بەیە زمان دەروازەیەکە کە دەشە لەیەوە، لە بەرامبەرەکەمان بگەین. زمان لە دەقی شیعریدا، ەەەکی سەرەکی هەیە، چونکە هەر شیعر خەی وەك دەقەك لە وەنەی هونەری پەك دەت و ئەو وەنەیەش لە ەەی زمانەوە بینا دەکرەت. زمانی شیعری لەیەك کاتدا، زمانی مانا و زمانی جوانی و چەژ و ماناشە. ئەوە گرنگ نییە، دەقەکی شیعری زمانەکی سادەی هەیە یان ئاەز، ئەوە گرنگە، ئەو زمانە چەند دەتوانەت وەنەیەکی هونەری جوان لە شیعردا بەرجەستە بکات. زەرجار لە شیعردا، هەست بە هەکشان، یان داکشان لە ەەی زمانەوە دەکەین. ئەگەر ئەی ەەقیبی دەدار وەربگرین، لە کاتی خوەنەوەی ئەو شیعرەدا، خوەنەر ناەاستەو

خۆ دەکەوێتە دەخێکی دەروونی کە پێویستی بە زمانێکی بەرز، گوزارشتێکی تووند هەیە، بەڵام کاتێ شیعرێکی گەران دەخوێنینەوە، هەست دەکەین زمانی ئەو شیعرە، زمانێکی هەمن، یاخود تراژیدییە، کە هەڵگری وێنەیەکی غەمگینە. بیست و هەفت ساڵی بەکەس، هەر تەنها گوزارشت لە ستەمی کورد ناکات، بەڵکو بەکەس لە ڕەگی زمانی ئەو شیعرەوە ئینگلیزەکانیش شەرمەزاری مێژوو دەکات. کەواتە لە هەموو بارێکدا، زمان یەك جار گوزارشتکردنی نییە، بەڵام هەمیشە پێوەندی بە لایەنی دەروونی و هزریی مرۆڤەوە هەیە. زمانی نووسینی شیعر، پێوەندییەکی سایکۆلۆژیی و هزری بە شاعیرەوە هەیە کە وەك ئەتمۆسفێرێك دەشە باری دەروونی شاعیری پێ بناسێنەوە.. چونکە نابە ئەوەمان لە بیر بچێت کە زمان، ڕەنگدانەوەی هزر و کەسی مرۆڤە. سوقرات دەڵێت: (بدوێ تا بزانم کێی). بێیە هیچ کاتێك ناتوانین مرۆڤ لەو ژینگە و دەوروبەر و دابەرنین کە تیایدا دژیت. بە تایبەتی کە خۆی لە ژێر کاریگەریەتی واقیع و ژیانی نەو کەمەلگەدایە. شاعیرانیش، بەشێکن لەو ژیان و بوونی هەموومان تیایدا دژین، بێیە دەکەوێتە ژێر کاریگەریەتی دەوروبەر. ئەمش ڕەنگدانەوەی لە سەر زمان و دەقی شیعری دەبێت، چونکە زمان بە بە ئاراستەکردنی هزریی، بە ئەرکی خۆی هەڵناستێت و هەر کاردانەوەیەکی هزریش، دواجار ڕەنگدانەوەی لە سەر باری دەروونی مرۆڤ دەبێت و دواتریش ئەو کاریگەریەتییە لە ڕەی زمانەوە خۆی پیشان دەدات، وەك ئەوەی مرۆڤ لە تووڕەبووندا، زمانی تووندوو لە هەمنی و ئارامیشدا، زمانێکی هەمنی هەیە. خولیا حوسێنی شاعیر، لە دوو شیعری جیاوازدا، بە دوو ئاستی جیاواز، گوزارشت لە زمانی شیعری دەکات و ئەو ئاستە جیاوازە بە ئەندازەیەك لەمودای دوو دەقی شیعری جیاوازدا خراونەتە ڕوو. بە جۆرێك لە دەقێکیان، زمانێکی ئارام و لەویتریان خراو تووندە. لە دەقێکیان، زمانێکی ئستاتیکی و وەسفییە، لەویتریان زمانێکی دروشماویی و تووڕەیە. لە دەقێکیان، زمان بە ئەرکی سرووشتییانەی خۆی کە گیانەوەیان وەسف هەڵدەستێت، بەڵام لەوەی تریان کاردانەوەی دەروونییە، کە لە ڕەی زمانەوە گوزارشتی لە دەکرێت. خولیا حوسێن لە شیعری (ڕۆژگارە نارنجییەکان) دا دەڵێت:_

لە نەو گەمی تەختی ئاوستاویی ئەم ژیانە جەنجاڵەدا
چوومە دەرە دەستی ڕۆژگارە نارنجییەکانی تەمەنم گرت و
بە یەکەوە شەبووینەوە بە ناو کەهانانە سەوزەکانی
ئەو ساتانەی لە نەو دەفتەری بیرەوەریەکانمدا دەدرەوشێنەوە
چووینەوە نەو باخچە پەمەییەکانی منداڵی خەمان

زمان لەو دەقەدا، زمانێکی هەور و ئارامە، زمانێکە هەڵگریی

هەستکی نوستالژیانەیە، کە تاسەی گۆرانیەوە لە سەردەمکی پڕ لە نامۆیی و ژاوەژاوەدا، لە سەروبەندی پایزی تەمەندا، بە منداڵی دەکات، کە ئەو بە هۆگارە نارنجییەکان ناوی دەنێت. نارنجی، ڕەنگێکە هەمای دڕوشانەوە و ئاسوودەیی و کرانەوەیە، ڕەنگێک، گوزارشت، لە هەمنی و شادی دەکات، بەیە شاعیر ئەو هۆگارە لە ژیانی خۆی، بە هۆگارە نارنجییەکان ناودەبات. زمان لەڕدا، ڕووداوێك دەگێڕتەوە و لە ئێستاوە شاعیر دەباتەوە تەمەنی منداڵی، بەو مانایەی ئەو زمانە لە ڕەگەی کردەی گۆرانەوە، ئەو هۆگارە دەنێتەوە نەو واقیعی ژیانی ئێستای شاعیر و لەو ڕەگەیەوە، ژیانی ئێستای بەراورد بە دونێ دەکات و لەڕەوەش ژیانی دونێی لا جوانتر و خۆشترە، گەرچی ژیانێکی سادە و ساکاریش بووە. ئەم گۆرانەیە، کە گۆرانەوەیکی خەیاڵی و یادەوەرییە و لە ڕەگەی زمانەوە ئەنجام دەدرێت، ئەم زمانەش ڕەگەی خەسڵەتکی نوستالژی وگۆرانەوەیە. شاعیر لەو گۆرانەوەیدا، وەسفی ژیانی دونێ دەکات و لەو دیمەن و شوێن ویادگارییە جوانانە دەمێنێت، کە بەشێك بوونە لەجوانییەکانی ژیانی و ئێستا بە هەموو خەیاڵ و تاسە بیری ئەو هۆژانە دەکاتەوە و ئارەزوو دەکات، ژیان وەك ئەوکاتی لە بەتەوە، کە ئەمەش بەشکە لە تێگەیشتنی مرۆڤی کورد لەو سەردەمدا، کە هەمیشە بەوای وایە، جوانییەکانی ژیان لە دونێ بە جەمان، بەیە خولیای شاعیر، لە وێنا کردن و وەسفکردنی ژیانی ڕابردووەدا، بەردەوام دەبێت وئەمجارەیان دەڵێت:_

چووینەوە نەوباخچە پەمەییەکانی منداڵی
لە ژێر پێشنگی چێشتەنگاوەکی زەرد زەرد

زەردتر لە تووتکی جووجکە تازە تروکاوەکانی نەوکەریتی بەختەوەری
زەردتر لە چاوی تازە هەڵاتووی گوجیلە سەگەکانی سەر جەخینی پووشپەڕان

شاعیر بە گۆرانەوە بە کەرستە و شوێن و ئاماژەکانی ژیانی ڕابردوو، دەمان باتە نەو ژیانی دونێ و هەموو ئەو سیما ژیانێی سادە و بەختەوەرییانەی دونمان بیر دەنێتەوە. وشەکانی کەریت، جووجکە، گوجیلە سەگ، جەخین، پووشپەڕ کەشیدەی حاجی و مەری مەریانی وکەلایانە و چەندانی دیکەش کە لە شیعرەکەدا هەن، گوزارشت لە ژیانی ڕابردووەکەن و بەشێك بوونە لە پێکهاتەی ژیانی مرۆڤی کورد وگوندنشینان بە تایبەتی، پێچەوانەی گوندەکانی ئەمڕۆ، کە لە سایەی دەسڕاتی کوردیدا، مەرکی گوندیانەیان پەوە نەماوەتەوە، کولتووری بەرخەری مشەخەری و بە فەرمانبەریکردن، لە پێناو ململانێی ناسیاسییانەی حزبایەتی، هەموو سیما جوانەکانی ژیانی گوندایەتی و جوتیار و کرێکاریان شواند. بەیە هیچ کام لەوسیما جوان وسادانەی

ژیانی کەمەی کوردەواری لە ابردوودا، نەماون و هەژموونی بە ناو پەشکەوتن و دنیای سەرمایەداریی و بە ئامەرکردن و بەنەرجسیکردنی خود، ژیانی ئەمەی مرەڤی کوردی بە داخەوتەنیوە و وەران کرد. بەگومان پەچەوانەی ئەو هەوریەی زمان کە لەو شیعرەدا هەیە، خولیا ئەمجارەیان لە شیعری (سەمای مەرگی پەپوولەکان)دا، بە زمانەکی توند، تووە و نیگەران دەدوەت و ەخندەگرەت و باسی نەهامەتییەکانی ژن، لە سایەی ئەقەی پیاوسالاریی و بەستنەوەی کەدەکانی شەف بە جەستە و بوونی ژن دەکات و دەەت:_

سە هەزار جار کوژرام

بریسکەی سە هەزار خەنجەری دەبان

لە نەو برینەکانی مندا هاتووچە دەکەن

لە ووی زەمەنییەوە، ئەوە بە نادیاری ماوەتەوە کە شاعیر بەچی، لە ووی زەمەن و ژمارەییەوە باس لە سە هەزار سا دەکات؟ ئەمە هەر ەکەوتەکی ژمارەییە، یان جیهانبینییەکی شیعرییانەی شاراوەی لە پشتە؟ بەوا ناکەم ئەم ژمارەیە، شاعیر هەر لە خەیەوە بە بەستنەوەی بە دەلالەتەکی مەژوویی و زەمەنییەوە بوونی هەبەت. بەو مانایەی بەچی گوزارشت لەو کوشتنەی خەی بە سە هەزار سا دەکات؟ ئەم چوارچەوە مەژوویە بە کوشتنی ژن، بە بەردەوامی تا ئەستا ەهەندەکی دەروونی هەیە و پەیوەستە بە تەوانینی شاعیرەوە بە چەوسانەوەو شتنی خوەنی ژن. هەمیشە مرەڤی ەژهەاتی، بەوای وایە، کە ئەمە حەوا بوو، وەك ژنەك پیاوی بە هەە دابردوو، مرەڤەکانی لە بەهەشت بە بەش کرد، بەیە شیاوی ئەویە بە بەردەوامی لە پای ئەو هەەیەی کردوویەتی، باجی هەەکەی بدات، ئەم وانیینە پەتریاکی و ئایینی و دواکەوتوویە، ەوایەتییەك بە کوشتنی ژن دەدات و هەزار و چوار سەد سا بەردەوامە، بەگومان بەر لە ئیسلامیشدا، لە سەردەمی جاهیلیدا، ژنان زیندە بە چا دەکران، ئەگەر بە تەکرایی ئەو مەژووە پەیوەست بکەین بە کردەی کوشتنی ژنەوە، ئەوا بە تەکەایی سە هەزار سا ەك دەکات، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی دیکەوە، سە هەزار سا وەك ژمارە، وەك قەناغ و زەمەنەك کەتایی نەهاتووە، بەکو بەردەوامی هەیە، هەتا ئەوچرکە ساتانەی ئەستا، بەیە شاعیر کوشتنی ژن وەك ووداوەك، بە ابردوو بە ئەستایی ناکات، بەکو وەك ووداوەکی بەردەوام دەیبینەت، بەام ووداوەکی بە ئاکام کە هیچ دەرەنجامەکی نابەت، چونکە شاعیر لە کەتایی شیعرەکەیدا، جەخت لە مانەوەی خەی وەك ژنەك، کە هەمایە بە مانەوەی ەگەزی ژن بە گشتی دەکات و دەست بە ژیانەوە دەگرەت و ئەم کوشتنە نایسەتەوە، وەك ئەوەی دەەت:_

بەردبارانیان کردم

لەگەڵ ئازاری هەر بەردێکدا شەپۆلەکانی مەرگ
سێ هەزارجار سەمایان پێ دەکردم ونەشیان دەبردم
هەر چرکەیەکم لە دەبووە سێ هەزار ساڵ و
هەر نەشدەمرم
جەختکردنەوە، لە مانەوەی خۆی وەك ژنێك، وەرای کوشتن و
بەردبارانکردن و هووبووونەوەی شەپۆلەکانی مردن، پەیامێکە بۆ
زمانێکی تووند ئاراستەی کەمەگۆ و پیاویش دەکرێت، کە ئیدی کردەی
کوشتنی ژن کۆتایی پێ بهێنن، چونکە دواجار، ژن و ژیان، دووانەیەکی
تەواوکەری یەکترین و ژن بە کوشتن کۆتایی نایەت، بەمەش وەرای ئەو
هەموو چەوساندنەوە و کوشتن وخوێنە، ژنان دەست بە ژیانەوە دەگرن بۆ
ئەوەی بیر لە تۆڵەسەندنەوە بکەنەوە. خولیا لەو شیعرەیدا،
پێچەوانەی ئاژگارە نارنجییەکان، بۆ زمانێکی تووڕە و توند دەدوێت،
زمانێکی خرۆشاوی و ڕەخنەیی، کە ڕەخنە لەو ئەقڵە پیاوسالارییە
دەگرێت، کە بەوای وایە شۆڕشی ئەو و کەمەگۆ لە ژندایەو گەر ئەو
شۆڕشی تکاند، ئیدی دەبێ بکوژرێت. ئەم شیعرە، گوتارێکی ڕەخنەیی
و ئیفەرمی هەیە و پەیامێکە هووەوە پیاو کە چەندین ساڵە ژن
دەکوژێت، کەچی ئەوان هەر ماون. زمان لە هەردوو شیعرەکەدا، چەند
خاسەتێکی هاوبەشی هەیە، زمانی هەردوو دەقەکە، زمانێکی (نەرەرن)
واتا گوتارێك دەگەیەنن، کە یەکەمیان گوزارشت لە ژیانی سادەی
دوێنە دەکات، ئاوێتریش گوزارشت لە کوشتنی ژن، هەردوو زمانەکە،
ئاراستەیەکی ڕەخنەیان هەیە لە دنیای سەرمایەداریی و ژیانی
جەنجاڵی ئەمڕۆ و نەریتێکی دواکەوتووی کەمەگۆ، کە ئاوێش بۆ
داخەوە کوشتنی ژنە. زمان لە هەردوو شیعرەکەدا، ڕەنگدانەوەی دوو
تیمەی جیاوزان و بە پێکهاتەی وشەسازیان، گوزارشت لە گوتاری شیعری
دەکەن، بەوەی کە ئاژگارە نارنجییەکان، بە گۆرانەوەی بە دیمەن
وماتریاڵەکانی ئابردوو، باسی ئەو کات دەکات و سەمای مەرگی
پەپوولەکانیش، لە ڕەگەی وشەکانی کوشتن و مردن و خوێن، گوزارشت لە
ووداوی کوشتنی ژن بەپاساوی شەرەف دەکەن. زمان لە هەردوو
دەقەکەدا، زمانێکی سادە و ڕوونە، زمانێکە تەماو ئاماژە
شیعرییەکان بە ڕوونی دەگەیەنێت و هەڵگەی دیدگایەکی ڕەخنەیین، لە
ژیان و ووداوەکانی نەو ژیانیش، بە تایبەتی پێویست بە ژن
وچەوساندنەوەی ژن. دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم کە من پێشتریش
لەبارەی شیعری خولیا نووسیوم، خولیا ژنە شاعیرێکی بە دەنگ و
جوانووسە، ئاوەی خولیا لە دەیان ژنە شاعیری دیکە جیا دەکاتەوە
ئاوەیە، کە هەرگیز ناکروزێتەوە و نانووشتەوە لە بەرانبەر
پیاو، پیاوی خۆشدەوێت، بەڵام کەیڵەی پیاو نییە، ئەو لەو شاعیرە
ژنانە نییە، کە لە شیعرەکانییان دەکروزێنەوە بە ئاوەی پیاوێك

نامەیەك، یان (مووەکی زبری) لە شی پیاوانەی خەیان لە نامەیەکدا بە بنەرەت، ئەو بەو پەیەی ئەقە و دنیابینەکی کەمەنیستانە ومرەڤانەی هەیە، ئیدی پیاو وەك مرەڤ دەبینەت و ژنیش وەك مرەڤ، هەر کاتەکیش ئەم ەوانگە مرەییانە زاە بوو بە سەر ەوانگەی پیاوانە لە شیعردا، مەحاەە ژنە شاعیرەك ببەتە دیلی ئەشقی پیاو و جەستەی پە مووی، یاخود خەی لەوکەمتر ببینەت، وەك ئەوەی بەشەکی یەکجار زەر لە ژنە شاعیرەکانی ئەمە، هەست دەکەن بە پیاو شاعیر نین و ئەمەش بە ەوونی لەشیعرەکانیاندا دەردەکەوەت.

پەراوەز:
1_ ەەژگارە نارنجییەکان، شیعری خولیا حوسەت، بانەژەی ئەدەب و هونەری ەەژنامەی ەەوت، ژمارە (27) کانوونی دووەمی 2024.
2_ سەمای مەرگی پەپوولەکان، شیعری خولیا حوسەن، بانەژەی ئەدەب و هونەری ەەژنامەی ەەوت، ژمارە (28) ئازاری 2024.

*ئەم بابەتە لە ەەژنامەی (ەەوت) ژمارە (29) حوزەیرانی 2024 بەاوکراوەتەوە.

چەەەکەیەک لە ەەژهەەات(عصفور من الشرق).. شەماە بارەوانی

چەەەکەیەک لە ەەژهەەات، بەرهەمەکی ئەدەبی(تەفیق ئەلحەکیم)، نووسەر و ەەماننووسی میسرییە و یەکەمجار لە ساەی ١٩٣٨ چاپ کرا. ەەمانی چەەەکەیەک لە ەەژهەەات، بەرجەستەکەری ەوانگەیەکی ەەهاگەرا و ەەشبینانەی نووسەرە لە بەرانبەر خەرئاوا. هەەبەتە نووسەر باس لە بەگەیەکی مەژوویی ئەروپای دوای یەکەم جەنگی جیهانی دەکات. بە ەوانگەیەکی ەەشبینانە و زەر ەەهاگەرایانە دادگایی ئەروپا دەگات و شارستانییەتەکەی دەهەنەتەوە سەر هەەی هیچ. کارەکتەرەکانی چیرەکی ەەمانەکە هەر یەکە و هەمان بە شتەکی دیاریکراو. ەووداوەکانی چەەەکەیەک لە ەەژهەەات، قسەکردنە لە دوای یەکەم جەنگی جیهانی. ەەوشی ژیان لە فەرەنسا و لەو بەگە مەژووییەی بەکاری تەیدا بەاوبووبووەوە، دەستاەی هەژاری و برسییەتی ژیانی خەەکی دەهاەی،

کرکار و کارکردنیان بە درژایی ژ لەپناو پاروونانک، دابەزینی نرخی فرانکی فەرنسی. لە پا ئەو بابەتانەی باسم کرد، تەوەری سەرەکی ماناکە باس لە چیرەکی خەشویستییەکی شکستخواردووی نەوان کوەکی میسری و کچەکی فەرنسییە. موحسن، بە پاریس گەشتی کردووە، تا دکتەرا لە قانوون بخوەنەت. وەک گوتم، ماناکە لە شەوەی دادگاییکردنەکی ئەروپا و خنەگرتنە لە شارستانییەتەکەی. کەسانەکی جەراوجەر لە چیرەکەکانی ماناکە دەگەن. لەنەوان کارەکتەری(سەزی) و (موحسن) کە دەکەوەتە داوی خەشویستی، تەفیق، قسە لەسەر دوو جەر لە خەشویستی دەکات. خەشویستییەکی استەقینە و خەشوستییەکی ساختە(فەیک). خەشویستییەکی ژهاتی و خەشویستییەکی ژئاوایی. خەشویستی ژهاتی، ئەو خەشویستییەی پەیەتی لە خەیالی جوان و شیعر و مەسیقا و هەست و پەیمان و پاکی و استگەیی و قوربانی. لە بەرانبەردا خەشویستییەکی ژئاوایی. خەشویستییەکی کاتی و وەک بەقی سەرئاو. خەشویستییەک لە شەوەی کلەنکسەک، دەستی غەریزەی سەکسی خەتی پە بسەوە و فەی بدە. خەشویستییەکی کاتی. خەشویستییەک، لەگە گزنگی بەیان و تیشکی خەر دەردەکەوەت و لەگە ئاوابوونی خەر، ئەمیش ئاوا دەبەت. خەشویستییەکی ساختە و پە لە ناپاکی و درە. کەسایەتی سەزی لە چیرەکی خەشویستی لەگە موحسن، ئەو جەرە خەشویستییە فەیکە وازی دەکات. سەزی کچەکی قژزەرد و چاوشینی پاریسییە. ئەو، بوون و بیری موحسن داگیردەکات و دەبەتە شاژنی مەملەکەتی دەی موحسن و لەسەر عەرشی ەحی دەنیشەتەوە. ئەنریەی هاوەی موحسن، گاەتە بەو خەشویستییە پلاتەنییەی موحسن دەکات و پەی دەەت ژن ئاشقی گوەی سوور و دیارین. لە تەوانینی ئەندریەدا نرخی هەرژنەک، شووشەبەنەک زیاتر نییە. ەچوونی موحسن لەو جەرە خەشویستییە خەیالییە لە جیهانبینی پیاوەکی پاریسی، شتەکی پەکەنیناوی و نامەیە! وەلە خەشویستی لە تەوانینی موحسن وەک پیاوەکی ژهاتی، زەر پیرەزە و نرخ و بەهای مەعنەوی خەی هەیە و هەرگیز بە شتی ماددی و گوەی سوور و دیاری پەوانە ناکرەت. موحسن لەپناو خەشویستی سەزی ئامادەیە فەرهاد ئاسا، کەوی بەستەن بە شیرینەکەی خەی(سەزی) کون بکات و لە شەوەی مەجنوون، ساەک بە دەوری ماەی لەیلادا بسووەتەوە، هەر هیچ نەبەت، سەگەکەیان ببینەت. خەشویستی لای موحسن، زەر لەوە پیرەزتر و گەورەتر و بەهادارترە لە پەشکەشکردنی بەنەکی چەند فەانکی و گوەکی سوور کورت بکرەتەوە و وەک چەژەکی جەستەیی بەەح و خەخاەیکردنەوەیەکی سەکسی سەیر بکرەت. موحسن ئامادەیە گیانی خەی لە پەناو خەشویستەکەی ببەخشەت. ئەو، بەوپەەی باوەوە سەزی خەشدەوەت و هەست و سەزی لەگە دەگەەتەوە.

لە بەرانبەردا سەزی تەنها وەک دەرفەتقەزتنەوەیەک و دەخی خراپی ئابووری و بێکاری و هەژاری و بە دەستهێنانی پارووەنانێک، ئەو یارییە بەڕەح و بێتامە لەگەڵ موحسن دەکات. لە ڕێگای چیرۆکی خۆشەویستی سەزی و موحسن، نووسەر دەیەوێت ئەو دیوە ماددییەمان بە باس بکات کە ئەوکات و سەردەمە بەسەر بیر و ژیانی خەڵکی فەرەنسادا زاڵ بووە و تەنها لە ڕوانگەی سوودگەرایی و ماددەوە سەیری ژیانیان کردووە و لایەنی ویژدان و هەست و سۆز و مرۆڤایەتییان فەرامۆش کردووە. لە یەکەم چرکەساتی دەستپێکردنی یاریی خۆشەویستی لەگەڵ موحسن، سەزی هەموو بیرکردنەوە و خەمی لەوەدا کۆدەبێتەوە کە موحسن دیاریەکی گونجاوی بە بەنێت، گوزارشت لە ئیشقەکەی بکات. موحسن دەکەوێتە ململانێ لەگەڵ دەروونی خۆی، ئاخۆ ئەو دیاریە وەک سوود و شتێکی ماددی و چەژێک، وەک ئەوەی لە ڕۆژئاوا هەیە، پێشکەش بە سەزی بکات، یان وەک ئەوەی خەیاڵی دەیخوازێت و دڵی داوای دەکات؟ موحسن بانگی ویژدان و سەزی مرۆڤبوونی دەکات و وەک مرۆڤێکی ڕۆژهەڵاتی دەگەڵتەوە سەر ڕێگی خۆی و تووتیەک هەڵدەبژێرێت و شەو تا بەیانی پرۆژەی وشەی(خەشم دەوی) پێدەکات. بەوشەویە موحسن پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ سەزی دەگەڵتەوە. خۆشەویستیەک، هەست و پاکیی لە دڵچێت. بەوشەویە چیرۆکی خۆشەویستی موحسن و سەزی دەست پێدەکات. دوای چەندین ژووان و پێشکەشکردنی گوڵ و لە ئامێزگرتن و گەینەوەی ماچ و ئاوێتەبوون، چیرۆکی خۆشەویستیە خەیاڵی و خەشیەکانی موحسن زۆر ناخایەنێت و لە ماوەی دوو هەفتە زەدەتر درێژە ناکێشێت و هەموو شتێک کۆتایی پێ دێت و ئاواتەکانی موحسن دەبن بە سەراب. موحسن شک و شێتیی دایدەگرێت کاتێک سەزی دەبینە لەگەڵ پیاوێکی تر خەندە دەگەڵتەوە و باس لە چیرۆکی خۆشەویستیی پێشتری دەکات. لەڕووە دەزەخی موحسن دەستپێدەکات و خەم و ئازار تەواوی بوونی دادەگرێت و سەزی دەستبەرداری دەبێت و بە یەکجاری جێی دەهێڵێت. موحسن زۆر هەوڵی دا و تکای لە سەزی کرد گوێی بە بگرێت و جێی نەهێڵێت، سەزی دڵرگای بەووودا داخست و بە کونجی فەرامۆشی و سنووری لەبیرچوونەوەی سپارد و موحسنی بەوشەویە بە دەڵکی شکاو و ڕەحێکی بریندار و کۆسایەتییەکی تەکوپەکشکاو جێهێشت و چووە یاریەکی تر و کاتکوشتن و پێوەندییەکی تری کاتی و ساختە لەگەڵ پیاوێکی تر. دواتر موحسن کاتێک بۆی ڕوون بووەوە کە خۆشەویستەکەی لەدەست دا، جانتاکەی دەست دەداتە و بەرەو میوانخانەیەک دەڕوات و ئەو میوانخانەیە جێ دەهێڵێت کە تێیدا کۆرامێت و کۆسایەتی تەکوپەک شکێنرا. لەو چیرۆکەی نەوان

موحسن و سەزی، ڕەهانی چەڕکەیەک لە ڕۆژهەڵات، سەزی بەرجەستەکاری

ژیانی ماددی و خۆپەرستی تاک و دیوە نەرێنییەکەی مرۆڤی ڕۆژئاوایی و شارستانییەکەیەتی. لەوکاتەی موحسن دەپاکیی جەهەشت، ئەو موحسنەی سەرسامی جوانییە ڕەنگاوڕەنگەکانی ئەروپا و شارستانییەتەکەی بوو، بە ئەوەی بچێتە ناواخنی واقیع و ژیانە ماددیگەرا و بڕەحمەکەی ئەو شارستانییەتەی کە تەنها ماددەی کردووەتە پەروەر و مرۆڤ وەک ئامێرێکی میکانیکی و ئامرازێکی بەرهەمهێنان کورت کردووەتەوە و سوود و چێژی کردەتە پەروەر لە ژیان. هەبەتە لە تەوانینی تەفیق ئەلحەکیمدا. ئەروپا توانی هەندێک ئارامی و چێژ و شتی سەرەتاییتر بە تاک فەراهەم بکات، بەڵام ئەو هەستە زیندووە و ئەو ڕۆحە پاک و دڵە جوانەی ڕۆژهەڵاتی لە سەندنەوە. ئەروپا دوای شۆشی پیشەسازی گەیشتە دەخێکی نەرێنی و لە شارستانییەتە ماددیگەراکەیدا، مرۆڤ خاڵیی بووەتەوە لە ڕۆح و لە جیهانی ماددیگەراییدا ڕەچووە و لە ئامێرێک زیاتر نییە. نووسەر دەیەوێت پەیمان بڕێت، سەرەڕای ئەو ناپاکی و پەیوەندیپچڕانەی سەزی، وەڵێ موحسن هیچ کاردانەوەیەکی خراپ و هەڵوەستەکی نەرێنی نەنواند. ئەوەش نیشانەی دەسەزی و وەفایە لای تاکی ڕۆژهەڵاتی. لە ڕوانگەی نووسەرەوە، ڕۆژئاوا هووکەشی و ڕۆژهەڵات واتا قووڵایی. چڕێکێک لەوژهەڵات، موحسن تێیدا بەرجەستەکەری ڕۆحی ڕۆژهەڵات و بەها مەعنەوی و بەرز و جوانەکەیەتی. سەزیش ئەو ژیانە بەگیان و ماددیگەرایەی ڕۆژئاوایە. پووختەی چیرۆکی خۆشەویستی موحسن و سەزی، ململانێی نێوان دوو شارستانییەتە، ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا. ململانێی نێوان واقیع و خەیاڵ، دڵ و ئەقڵ، نوێگەرایی و نەریتگەرایی، زانست و باوەڕ، ڕۆح و ماددە.

ماوەتەوە بڵێم، شتەکە ڕۆژیە و نە ڕۆژهەڵات ئەو چڕێکە و پەپوولەیە، نە ڕۆژئاواش بەو ڕۆهایە ئەو دەوزمە ماددیگەرا و خۆپەرست و بێوەفایە. ڕاستە سیستەمی سەرمایەداری جیهان لە قازانج و سوودی ماددیە و مرۆڤ لە ئامێرێک کورت دەکاتەوە، وەڵێ خەرئاوا هەمووی سەرمایەدار نییە و وا بیرناکاتەوە. ڕۆژهەڵاتیش هەندە مەعنەوی و پاک و هەوری بە پڕۆ و چڕێکی بە هەڵە نییە. لە هەردووک لادا، هەڵە و لادان هەن و بەهای بەرز و جوانیش هەن.

"شەماڵ بارەوانی"

رمانی چارنووس.. نووسینی سلام عومر

(گی جنگ هلکی ئژدیهاکان دتروکنن)
رمانک کوتت نوندی شی ناوخ، لوندا بسر شی براکاندا دکوی و خت لنو گکدا دبینیو، هندجاریش چارنووسی خزانك هتدداتن بندیخانو، خون داهاتووت پیشان ددات و لن قونن شکدا بن پرجوو رزگارت دبن، لن هندن ونی تراژیدیش دادمنی و خ لن پراوزی نیشتماندا ددزیو، ئوندن نا لن پناو پسیوی دکانیشدا مردن بدواتدا دگ.
(چارنووس) بشک لن ونن ناشیرنکانی شی خکوژیتان پیشان ددات، ولن لنو گی جنگدا موتوربی عیشقك لن درختی خشویستی دکرن و لن شوکی ئنگوستچاودا بروسکن و دنگکی گورن پنجری ئازادی دکاتو..

بن خوندنوی ئم رمانن کلیکی ئربکن..

SalamOmar_romanDownload

رامانك بن کتبی (هونری مامکردن لن قوتابخانن).. ن/ کامران حاجی ئلیاس

شارزایی لهونری مامکردنی هونری گفتگن لن هربوارکی ژیان دا زر گرنگن بکو خاکی ئرنیین بن سرکوتن بتایبتیش لن بواری پروردو فرکردن دا … کوردیش دستن واژیکی جوانی هین کاتن دت"کورت پوخت" دبن ئو کسی لن بواری پرودن کار دکات توانستی شوازی گفتگن بزانیت چن وا لبرامبر دکیت گون لن قسکانت بگرت لهمان کاتدا ئو کسی قسدکات، دبن ئاگاداری بکارهنانی ئاماژکانی بزانت لچ کات وشونك دست و پنجن و چاو روخساری بگشتی چن بکاریان دهنت بن ئوی کسی

بەرامبەر بەوا و قەناعەتی بەقسەکانی بکات… کتێبی (هونەری مامەڵەکردن لە قوتابخانەکان)-م خوێندەوە کەلە نووسینی نووسەری بواری پەروەردە مامۆستا "سوهەیل تاهیر عەبدوڵا " یە،لەمیانی خوێندنەوەم بە ئەم نامیلکە، بەم دەرکەوت کە سودێکی زۆری بە بەڕێوەبەر و مامۆستا و دایبان وخەزان تانێت بە سەرپەرشتیارانیش هەیە زانیاری زۆر بەسوود لەخۆدەگرێت،کە لە ژیانی ڕۆژانە لە کاتی هەڵسوکەتکردن لەنێو قوتابخانەکان بۆتایبەتی بە بەڕێوەری قوتابخانە بەگرنگی دەزانم…
ئەم کتێبە هەرچەندە بە قەبارە بچووکە بەڵام لەلام گرنگە. چەندین تەوەری گرنگ لەخۆدەگرێت باس لە چۆنیەتی مامەڵەکردنی بەڕێوەبەرە لەگەڵ مامۆستایان و فەرمانبەرانی قوتابخانە هەروەها بەشێوەیەکی زانستی و پەروەردەیی باس لەم خاڵانە دەکات:

- هونەری مامەڵەکردن (ئێتێکێت).
چەمك و هونەری ئێتێکێت. (Etiquette) – جۆرەکانی
-جۆر و شێوازی هونەری ئێتێکێت.
پێناسەی ئێتێکێت. (Etiquette)-
- سیفەت و خەسڵەتەکانی هونەری ئێتێکێت.
- ڕۆڵی بەڕێوەبەر لەناو دامەزراوەی پەروەردە.
- چەند سیفەتێکی پێویستە بەبەڕێوەبەری قوتابخانە.
- ئامانجی هونەری مامەڵەکردن.
-پەیوەندی نێوان بەڕێوەبەر و مامۆستا.
-چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو جۆرە مامۆستایانە دەکەیت.
-کێبووندەوەی مامۆستایان چۆن بەڕێوە دەبەیت.
-چۆن کارەکان دابەش دەکەیت.
-ژووری کارگێڕی تا چەند گرنگە سەربەخۆ بێت.
-چۆنیەتی بەڕێوەچوونی ڕۆژی بەرزکردنەوەی ئالای کوردستان.
-بەیارەکانی قوتابخانە تا چەند جێبەجێ دەکرێت لە لایەن مامۆستاکانەوە.
تا چەند مامۆستاکان هاوکارن لەگەڵ ئیدارە و دەستەی کارگێڕی. –
-مامەڵەکردنی بەڕێوەبەر لەگەڵ سەرپەرشتیاری قوتابخانە.
-مامەڵەکردنی بەڕێوەبەر لەگەڵ بەرپرسانی پەروەردە.
-مامەڵەی بەڕێوەبەر لەگەڵ کۆمەڵگەی مەدەنی و ڕێکخراوەکان پەیوەندی مامۆستایان لەگەڵ یەکتر لەناو قوتابخان.
-پەیوەندی مامۆستا لەگەڵ قوتابی.

-پەیوەندی نێوان قوتابیان.
لێو کاتێ دەست خۆشی لێ برای بەڕێزم مامۆستا سوهێل دەکەم بۆ بە چاپکردنی ئەم کتێبە کەلەسەر ئەرکی خۆی ئەم کارە پڕوپڕدێیی کردوە لە هەمان کاتدا داوا لێوزارتی پڕوپڕدە دەکەم کە ئەم کتێبەچاپ بکات دابەشی سەرگشت قوتابخانەکانی هەرێم بکات.

هەستی تەنهایی قووڵ و خەبەکەم زانیـــــــن.. ابراهیـــــــــم موحەمەد(ئەبو اهام لەقای)

هەستی تەنهایی قووڵ و خەبەکەم زانین لە نێو بەشکی دیاری پانتای کەمەڵگای کوردی لە باشووری کوردستان: شیکردنەوەیەکی سادەی دەروونشیکاری و زانستی لە چەند دێڕکدا.

ابراهیم موحەمەد(ئەبو اهام لەقای)

مرۆڤ لە دەرەوەی کەمەڵگا بوونی نییە، کەمەڵگا هەنانەوەی مرۆڤ بە نێو خۆی، بە دەرەوەیەك کە گوزارشت ناکرێ، بە دەخڵەك کە درکی پێدەکرێ، بەبێ زمان یادەوەری ناجوڵێ، زمان یادەوەری دەهێژنێ، کورد دەبێ لەنێو خۆیدا هەست بەخۆی بکاتن نەوەك لەنێو "ئەو"یتری ستەم لێکراو یاخود دەندەرا.

مرۆووی کەمەڵکوژی و چەوساندنەوە لەنێو مرۆووی کوردا پرسکە دەڕخاینێ، کورد وەك نەتەوەیەك هووبەووی چەندین کەمەڵکوژی و چەوساندنەوە بوونەتەوە. ئەم تراوما بەردەوامانە دەتوانن ببنە هۆی دروستبووونی" تراومای نەتەوەی و نەوەیی"(کە بەهۆی جینەتیکەوە نەوە لەدوای نەوە لە ئاستی جیا جیادا بگوازرێتەوە بە نەوەکان بەڕێژەی جیا جیا، ئەمە یەکێك لە ئۆگرێ زانستیە پێشبینیکراوەکان کە سەلمێنراوە لەنێو دەروونیدا بە پرسی تراوما PTSD)". ئەم دەخە دەتوانێت هەستی بەهیوایی و دابڕان لە جیهانی ناوەوەی بەشەك لە

کوردەکانی باشوور دروستبکات، بۆیە پرسی ئاوەی تری گەورە دەتبووون وەك پرسێکی ئەخلاقی و ئاینی کە پێیان وایە "من خەم بکەم بۆ قوربانی بۆ تای ستەم لێکراو لە دیدی بۆشکیان بۆ گەورەترین پاڵەوان و قارەمان دەبینرێ". لەکاتێکدا من هەمیشە سەربازێکی بریندارم لەدەخی وەستاوی خەمدا. جوگرافیای باشووری کوردستان دەخێکی بەرگری دەروونی بۆ تاکەکان دروست دەکات بەهۆی بوونی ئاو هاوسێیانێی کە کورد وەك نەتەوەیەکی تر بۆ شیاوی ژیانێکی شایستە نازانن، کوردەکان دەبە "ئاو"یتر فەرامۆش بخەن و لەنێو خۆیاندا بریندکانی خۆیان بپێچن.

لەهەمان کاتدا پرسی نەبوونی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی دەتوانێت کاریگەری قووڵی لەسەر دەروونی تاک و کۆمەڵگا هەبێت لە ئاستی نەودەوڵەتیدا. بەهۆی هەوداوە مێژووییەکانەوە، زۆرێک لە کوردەکان پەرتەوازەی وەاتانی جیاوازبوون. ئەم دەخە دەتوانێت هەستی "ونبوون" و "نامۆبوون" لە کەلتووری نوێدا دروست بکات، کە بەپێی دەروونشیکاری دەتوانێت ببێتە هۆی قەیرانی ناسنامە. بەهۆی دەخی سیاسی و ئەمنی ناجێگیرەوە، زۆرێک لە کوردەکان هەست بە هەڕەشەی بەردەوام دەکەن. ئەم دەخە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی "زەینی پارانۆیید-ی" کە تیایدا تاك هەست بە نائارامی و بە متمانەیی بەردەوام دەکات. کەشە نەوخۆیەکانی کورد دەتوانن کاریگەری نەرێنی لەسەر یەکگرتوویی و هەستی هاوبەشی نەتەوەیی دروست بکەن. ئەمە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی "دژیەکی ناوەکی" کە تیایدا تاک هەست بە دابڕان لە کۆمەڵگاکەی خۆی دەکات. (لەنێو نیشتیماندا هەست دەکرێت بە نیشتیمانیت، لەنێو کۆمەڵگاشدا هەست دەکرێت بە کۆمەڵگایت، ئەم دەخە پرسی Isolation دەگرێتەوە).

مێژووی درێژی چەوساندنەوە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی "سندۆمی قوربانی". لەم دەخەدا، تاک هەست دەکات کە بەردەوام قوربانییە و ناتوانێت کۆنترۆڵی ژیانی خۆی بکات، بۆیە پەنا دەباتە بەر ئاویتر بە لاواندنەوەی خۆی لەنێو ئاویتردا وەك میکانیزمێکی بەرگری دەروونی لە ئاستێکدا، کە ئەمەش دەتوانێت ببێتە هۆی هەستی بە هیوایی و تەنهایی.
لە کۆتاییدا، گرنگمە بیەم کە زۆرێک لە کوردەکان لە هەوڵی دەزینەوەی ناسنامەی ئاستەقینەی خۆیاندان لە نێوان کەلتووری نەتەوەیی و مەدەرنیتەدا. ئەم ململانێیە ناوەکییە دەتوانێت ببێتە هۆی هەستی سەرلێشێواوی و تەنهایی. هەرچەندە ئەم فاکتەرانە دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگ بگێڕن لە دروستبوونی هەستی تەنهایی قووڵ لە

نەو کوردەکاندا، بەتام پەویستە ئاماژە بەوە بکەین کە هەر تاکێك ئەزموونی تایبەت بە خۆی هەیە لەژیانیدا. هەروەها، زۆرێك لە کوردەکان توانیویانە بەسەر ئێم کێشانەدا زاڵ ببن و ژیانێکی پڕ لە مانا و پەیوەندی بەهێز بە خەیان دروست بکەنەوە سەر لەنوێ بەشێکیان لەناوەوەی کوردستان، بەشێکی تریشتیان لە دەرەوەی کوردستان.

هەژان.. ستار ئەحمەد

ئەو دەمانەی
هەژان سەمای سوخمەی ڕەشتە
من سپی سپی دەچمەوە
بەرامبەرت دەبمە ئاڵاو
تۆ دورگەیەکی سامناکی
بەرەهەڵە ئەشکم لەنیگا وەردەدەی
دەبیتە نەمامێك
چڕ دەکەیت
نەسێبەرت بەتەنیشتما تێدەپەڕێ
نەدەتوانم
چێیکت لە پێووم بسووم
نیگات دەکەم
کافامانە
بەدوای سەرابدا هەڵدێم و
لەژیلەی شەوێك دەگەڕێم
دەبیتە مانگ
ئەستێرەکان ڕادەکێشی
بەدووی تیشکتا دەبمە ڕەوەند
شنەی گەڵا
خەندەی گوڵ
ستڕانی باران
لەهەنسکما کۆدەکەمەوە
جارێك نەبوو
بتوانم

چمکی کەواکەت
بخەمە سەر زامی خاك و
لەوردیلە هەبەستەکا
بزەیەك لەلێوت بدەم
چپەیەك بکەمە گوارە
لەگوێتا بینووسمەوە
ناکرێ..بەم جۆرە بژاکێم
تێیش بێئاگا
لەبازنەی بەفرو بادا
خێت بدەیتە
دەست هەڵپەکێی
هەڵپرووکان
بەفر
گۆو زریانەوە
دەتاوێ هەڵکم بدەرێ
بزانە
گەڵای دار
باران
یاخود فرمێسکی من
هەموو ساتێك
بەقەد گوزاری تەمەنت
لەزامەوە دێنەدەرێ

ستار ئەحمەد

شیعر و ژیان و سیاسەت لە دیدی رەفیق سابیرەوە.. ئەردەڵان عەبدوڵا

لێوانبەت کە ناونیشانەکە بخوێننەوە یەکەمجار بەلاتانەوە سەیربەت، چ پێوەندییەک لەنێوان ئەم سێ وشەدا هەبەت، پەڕچەت شیعر و ژیان،

کەمێک لە یەکتریەوە نزیک بن، بەڵام سیاسەت هیچ شتێک بەوانی تری نابەستێتەوە، شیعرو ژیان گوازرشت لە جوانی دەکەن، بەڵام سیاسەت بەتایبەتی لەم وڵاتەدا هیچ جوانییەکی تێدانییە و وێنەیەکی ناشیرینی هەیە. بەڵام شاعیرێک توانیویەتی ئەم سێ شتە کەبکاتەوە، ئەویش شاعیر و نووسەر رەفیق سابیرە. ئەو یەکێکە لە قەڵەمە جوانەکانی دونیای ئەدەبی ئەمە، شیعرە جوانەکەی کە بە هەڵبجە نووسیویەتی " بەتەنیا جێی مەهێن" یەکێکە لە جوانترین شیعر کە بە ئەم کارەساتە گەورەیە نووسراوە. جگە لە بواری شیعر، لە بواری فیکریشدا جێپەنجەی دیارە. کتێبی " ئیمپراتۆریای لم" یەکێکە لەو کتێبە جوانانەی کە پێش چەند ساڵێک خوێندمەوە، کارێکی ناوازەیە. لەماوەی پێشوودا کتێبی " لە ستایشی ژیاندا"م خوێندەوە، کە بریتییە لە بیرەوەرییەکانی نووسەر، بەڵام بەپێچەوانەی بیرەوەرییەکانی تریەوە چ لەرووی شێوازی نووسین و چ لەرووی ناوەڕۆکیشە زۆر جیاوازترە لەو بیرەوەرییانەی کە پێشتر خوێندوومەتەوە.
نووسەر هەوێدەوە لەرگەی بەکارهێنانی زمانێکی شیعریی و هێندەکجاریش چیرۆکئامێز، حکایەتکانی ژیانی بگێڕێتەوە، ئاستە ژانری بیرەوەری لە ڕەمانەوە نزیکە، نووسەریش هەوێدەوە بە تێکەڵاوکردنی ئەدەب و بیرەوەری،حکایەتی ژیانی بە خوێنەران بگێڕێتەوە. لەهەمووشی گرنگتر بیرەوەرییەکانی بە یەکلاکردنەوەی کۆنەقین و جەنگی شەخسی بەکارنەهێناوە، بگرە بەهیچ شێوەیەک لەم جۆرە شەڕانەی تێدا نییە، کەبەداخەوە ئێستا هەر کتێبی بیرەوەرییەک دەبینیت، پڕیەتی لە شەڕی شەخسیی و کۆنەقین، جا ئەوکەسە سیاسیی بێت یان ئەدیب.
لەم کتێبەدا ڕەفیق سابیر دیوێکی تری کودەتای 14 تەموزی عێراق، بزووتنەوەی چەکداری بەسەرکایەتی بنەماڵەی بارزانی، کارەساتی هەکاری، پشتئاشان دەکات. لەهەمانکاتیشدا باسی ئەزموونی شیعر نووسین ، ڕەوتی ئوانگە و دونیای ئەدەبی کوردی دەکات.
نووسەر هەر لەسەرەتاوە پەماندەێت کە ئەو قۆناغی منداڵی لەناو جەنگ و ماوەرانیدا ژیاوە، پاشتریش قۆناغ بە قۆناغ، خێی لەگەڵ جەنگ و کارەساتکانی رادەنێت، بەڵام لەناو ئەم جەنگ و ماوەرانیی و ناشیرینییەدا، دونیایەکی جوان دەدەزێتەوە کە ئەویش کتێب و شیعر و ئۆقینە، ئەمانیش هیوای پێدەبەخشن، هەرئەم هیوایەش دەبێتە وزەیەکی باش بە بەردەوامی ژیان و سەرکەوتن بەسەر گرفتکاندا.

منداڵیی و بینینی ناشیرینییەکانی چەکداری کوردی

نووسەر سەرەتای کتێبەکەی بە گێڕانەوەی چیرۆکی ژنێکی کورد

دستپدکات، کە پشمەرگەکانی پارتی ناو قادزە سەریان تاشیوە.
نووسەر بەشوازەکی حکایەتئامەز، چیرەکی ژنان و کچانی قادزەی گەاوەتەوە کە جەلادەکانیان، چەکدارەکانی پارتی بوون.
نووسەر دەت: لەگەە هەگیرسانی بزووتنەوەی چەکداری کوردی لە سالی 1961 لەگەە خەی، سەرتاشین و دواتر لوتبەینی ژنانی لەگەە خەی بە قادزی هەنا. ژنکوشتن کە لە سالانی چلو پەنچاکاندا زەر دەگمەن بوو، زیادی کرد و پەشمەرگە لەجیاتی مەرد بە بەهانەی پووچ و بەناوی " شەش" ەوە ، ژن و کچی خەکیان تیرەر دەکرد، چەند کچ و ژنی بەتاوان و ئابەوومەند، کرانە قوربانی لەوانە خەزانەک کە زەر لە مەژبوو لە رەژهەاتی کوردستانەوە هاتبوون و لە قادزە جەگیربوون، کچەکەیان جوان بوو، شەوەک پەشمەرگ چوون سەری کچەکەیان تاشی، دواتر دەنگەی ئەوە بەاوبەوە کە ویستویانە لەگەی ابوەرن و کچەش رازی نەبووە، بەیە سەریان تاشیوە، دواتر خەزانەکە ناچار روویان لە بەغدا کرد.ل 12
جگە لەمانە چەندین حکایەتی ژن و کچی قادزە باس دەکات، کەلەلایەن چەکدارانی پارتییەوە پەلاماردراون، هەموو ئەمانەش بەناوی شەشەوە کراون.

شەشی14 تەموزی 1958

بەپەچوانەی نووسەرانی تری شیوعییەوە، رەفیق سابیر تەوانینەکی جیاوازی هەیە بە شەش یان کودەتای 14 ی تەموزی 1958. ئەو پەی وایە ئەم شەشە زیاتر توندوتیژیی و نائارامی لەگەە خەی بەعیراق هەناوە.
نووسەر دەت: شەش یان کودەتای سەربازی 14 تەموزی 1958، ئەو توندوتیژی و کوشتارەی کودەتاکە لەگەە خەی هەنای، سەرەتای نەخشەی سیاسی نوەی عیراقی بە خوەنکەشا، لەهەمانکاتدا کولتوری کوشتن و توندوتیژی کە لە کەنەوە بە قووەی ەیشەی بەکەمەی عیراقدا ەچووە، ژیاندەوە.
کوشتنی مەلیک و کەسانی بنەماەکەی، تەکەای ئەو تاوانە مەزن و کوشتارە کەموەنانەی دواتریش بە ناوی شەشەوە لە عیراقدا کران، بەرهەمی مەژووی خوەناویی سەدان سالەی کەمەی عیراقن، کە هەمیشە مەیدانی کوشتار، تیرەر و لەناوبردن بووە. ل66

عیراق و توندوتیژی

لەرەگەی باسکردنی شەشی14 ی تەموزی 1958 ، نووسەر بەناو مەژووی عیراقدا رەچووەو هەوەیداوە بەپشت بەستن بە مەژووی کەنی عیراق، شەڤەی ئەم توندتیژییەی کەمەگەی عیراقی بکات.

نووسەر دەڵێت:
ناوچەکانی عیراقی عەربی کەوتونەتە نەوان دورگەی عەرەب و ئەران، ئەو ناوچانە لە کەنەوە ئامانجی خەڵە بەدووەکانی دورگەی عەرەب بوون، کە بە تاڵانی، غەنیمەت و پەیداکردنی لەوەگا بە ماڵاتەکەیان، ڕوویان تە دەکرد، لەسەردەمی پەلامار و غەزوی عەربی ئیسلامیدا، ئەو ناوچانە کرانە بنکەی سەرەکی لەشکری بەدووەکانی عەرەب، تابەرەو ئەران و دوورتر بەڵن، خەڵە بەدووەکانی عەرەب کە بە توندتیژی و تاڵانچی ناسراوان، تاسەرەتای سەدەی بیستەم، بە پەل ڕوویان لەناوچەکە کرد، کولتووری بەخوەنئاودراوی خەیان تەدا چەسپاند،،،ل67

بزووتنەوەی چەکداری

نووسەر بەچاوەکی رەخنەگرانەوە سەیری مەژووی سیاسی کورد دەکات، بەتایبەتی مەسەلەی بزووتنەوەی چەکداری کە لە سەرەتای ساڵانی شەستی سەدەی پەشوو سەریهەڵدا. نووسەر وەنەیەکی تری ئەم بزووتنەوە چەکدارییەمان پیشان دەدات، وەنەیەک تەواو جیاوازە لەو وەنەیەی کە لە میدیاکانی بنەماڵەی بارزانییەوە باس دەکرەت.

نووسەر دەڵێت:
بەهەی هەڵگیرساندنی شەڕ، هەزاران گەنجی کورد، بەناوی گوایا شەڕشەوە کرانە قوربانی ، زیاتر لە نیوەی ئەو قوربانیانە لە شەڕی نیوخەدا، بە کوشت دران، یان فەلەج و پەککەوتە کران. دوا شتەک کە لە کەڵە پشتە شەڕکەی بزووتنەوەی چەکداریدا مابوو، (هیوا) بوو، شەڕی نیوخە ئەویشی کوشت. ل15

دواتر دەڵێت:
لە ساڵانی شەستەکانی سەدەی پەشوو تا ئازای 1970 ، کوردستانی عیراق گیرەدەی شەڕ بوو، تیرەر، بەهیوایی، وەنەی تارمایەکی ڕەش و ترسناک دەسووانەوە، چارەنووسی هەر کەس و هەمووان نادیار بوو. کاتەک وەاتەک دەکرەتە زیندانەکی گەورەو وەاتکوژان دەبنە پاسەوانی، ژیان و مردن جیاوازی ئەوتەیان لە نەواناندا نامەنەت.ل 107

شەرشی عەشائیر یان شەڕشی کورد؟!

لەهەمووی گرنگتر نووسەر هەکاری سەرەکیی و وەنەیەکی ڕاستەقینەی بزووتنەوەی چەکداری ساڵی شەستەکانمان پە پیشان دەدات کە لە دیدی بنەماڵەی بەرزانیی و هەوادارانییانەوە بە شەڕشی ئەیلول ناودەبرەت، ماوەی دەیان ساڵیشە وا دەیخەنە بیری خەڵکییەوە کە ئەمە شەرشی نەتەوایی بووە، بەڵام ڕەفیق سابیر قسەیەکی تری هەیە و

پەمان دەدات، ئەم هیچ پەیوەندی بە مافی نەتەوایەتیی کوردەوە نەبووە، بەکو جەنگی کەمەک سەرەک خۆ بووە، چونکە حکومەتی عیراقی قانونی چاکسازی کشتوکالی دەرکرد.
نووسەر دەدات: لە کۆتایی ئەیلولی 1958 قانونی چارەسەری کشتوکالی لە عیراق (قانوونی ژمارە 30) دەرچوو، دروشمی زەوی موڵکی ئەو کەسەیە کە دەیچێنێت، ئەو قانوونە بەو ئامانجە دەرکرا کە کۆشەی لە مەژینەی نەوان ئاغا و جووتیار چارەسەر بکات، ئاستەکی ماقووڵی دادپەروەری، لە بەواری کەمەایەتی، ئابووری و موڵکایەتی زەوی بچەسپێنێت، بەڵام قانوونەکە لەگەڵ گرنگیپێکەیدا، زەر بەپەلە و بە فشاری حزبی شیوعی دەرچوو، چارەسەرکردنی کۆشەی زەوی لە عیراقدا لەوە ئاڵۆزتر بوو کە هێندە بەپەلە و هەبوونی دەسەاتێکی بەهێز جارەسەر بکرێت،،،،ل77
سەرەک خەڵکانی کوردستانی عیراق دژی ئەو قانوونە نوێیە وەستان، کەمەک ئاغای پشدەر (میراودەلی) پەنایان بە ئێران برد و ماوەیەک لەوە مانەوە دوای ئەوە بە چەکەوە گەڕانەوە ناوچەی پشدەر،، سەرەتای یاخیبوونی چەکداری لە دژی حکومەتی عیراق لە ناوچەی پشدەر و بەتۆن، بەابەری ئاغاکان دەستی پێ کرد، هەموو خاوەن زەویەیە زەرەکانی ناوچەی رانیە و پشدەر ئامادەبوون و بەیاریاندا خۆپیشاندانی چەکداری بکەن دژی رژێمی عەبدولکەریم قاسم و هەرچی زووترە ڕێگای نەوان رانیە و سلەمانی و کۆیە ببەستن و ماوە نەدەن هێزەکانی چەکداری میری بەم ڕێگایەدا هاتوچۆ بکات، دوای ئەو یاخیبوونە چەکداریە(عەشائیری دەوربەری سلەمانی و هەموەند و شوان و شێخ بزێنی و سمایل عوزێری و دەڵی جافەتی) ئەوانیش هەستان و ڕێگاکانی بازیان و دەربەندیخانیان گرت و چەکداریان دامەزراند، ئیتر دەنگی شەشی عەشائیر لە هەموو عاستەک بەرزبپوە.ل 80
واتە سەرەتاکەی شەشەکە بەم شێوەیە بووە، بەڵام بۆچی سەرانی پارتی دوای شەشی عەشائیریە کەوتووە؟
نووسەر لە وەڵامدا دەدات: پارتی بەفشاری لەشکری ئاغاکان و لە ترسی لەدەستدانی پێگەی خۆی، بەبە پلانی سەربازی و خۆئامادەکردن بە خەباتی چەکداری، چووە پاڵ شەشی عەشائیر کە بە هاندان و کەمەکی ئێران کرا، بەمشێوەیش دەرگای دەزگای بەرووی گەلی کورد لە عیراق کردەوە، کەتا ئەمە تیایدا دەسووتێت.ل80
دواتریش دەدات:
سەرانی پارتی لەبری ئەوەی بە شێوازی سیاسی و ئاشتیانە کار بە مافی دەستووری گەلی کوردستان بکەن، بە بە پلان و خۆئامادەکردن چوونە پاڵ شەشی عەشائیر، کەهیچ پەیوەندییەکی بە مافی نەتەوەیی

گەلی کوردەوە نەبوو، لەهەمانکاتدا بەهانەیان بە دەوڵەتی نوێی عیراق دا، هێزی سەربازی بە کوردستان ڕەوانە بکات، ناسیۆنالیست و شۆڤێنی عەرەبیش، دژەفتیان بە ڕەخسا، بۆ ئاشکرا دوژمنایەتی گەلی کورد بکەن،ل81

مەڵە لە گورگ تەقیوە کەچی شوانەکەی دەیخوات

نووسەر خاڵەکی ترمان بە باس دەکات، ئاویش خەخستنە باوەشی ڕژێمی شای ئێرانەوە، کە ئەمەش خاڵەکی نەگەتیفی بزووتنەوەی چەکداری کوردییە، ڕەفیق سابیر دەڵێت:

مرۆڤ قەت لە سەرەتایەکی هەڵەوە، بە ئەنجامی دروست ناگات. چواردە ساڵ ڕەنج و قوربانی و بە کوشتدانی دەیان هەزارکەس، هەڵگیرسانی شۆڕشی نەوخۆ و لەتکردنی گەلی کوردستانی عێراق و وێرانکردنی کوردستان، ئەنجامەکەی ئاوەبوو، دەوڵەتی ئێران نیوەی شەتی عەرەبی لە عێراق ستاند، لەبەرامبەر ئاوەدا ڕۆژی 19 ئاداری 1975 سەرکردایەتی بزاڤی چەکداری ،جاڵی ئاشبەتاڵی دا، ئێران ئاشبەتاڵی بە بزاڤە چەکداریەکە کرد، کە ئامازەکی دەستی خۆی بوو. دەیان هەزار پێشمەرگە و هەزاران خەزان، کە ژیان و کەرامەت و چارەنووسیان خستبووە دەستی سەرانی بزووتنەوەکە، ناچارکران زێلیل،سەرکز و بێهیوا،خۆیان ڕادەستی حکومەتی عێراق بکەنەوە، ،،207ل

جگەی ئاماژەیە ئەستاش هەمان دیمەن دووبارە دەبێتەوە، سەرانی ئەستای پارتی بەهەموو هێز و توانای خۆیانەوە، خۆیان و چارەنووسی حکومەتی هەرێمیان ڕادەستی ژۆمی تورکیا کردووە، ئیتر بابزانین کەی ئاشبەتاڵەکی تر دەبینین.

تیرۆرکردنی کەسایەتی سیاسی و ڕۆشنبیری کوردستانی ئێران

جگە لەمانەش نووسەر باسی دیمەنەکی ناشیرینی تری بزووتنەوەی چەکداریمان بۆ دەکات، ئاویش تیرۆرکردنی شۆڕشگێران و کەسایەتیەکانی کوردستانی ئێرانە. ئەمەش لەبەر خاتری ژۆمی شای ئێران.

نووسەر چەند نموونەیەکی لەو بارەیەوە هێناوەتەوە:

سەلەمانی موعینی ڕابەری بزاڤی چەکداریی گەلی کورد بوو، لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ساڵی 1969 مەلا مستەفای بارزانی، بەدیلی تیرۆری کرد و تەرمەکەشی، لەگەڵ پەلەکی پێشمەرگەی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، ڕادەستی حکومەتی ئێران کرد و هەموو پێشمەرگەکان لە سێدارە دران.ل173

یەکەکی تر لەو نموونانەش باس دەکات و دەڵێت:

محەمەد دەشاد کە بە میرزا دەشادی ڕەسولی ناسراوەو لە سەردەمی کۆماری مهابادا وەکو کەسایەتییەکی سیاسیی و ڕووناکبیر دەرکەوتووە، شەوەک ئاغایەکی پشدەر (ع.ع) کە دەستی بوو، بەناوی کارەک بردیە دەرەوەی قەڵادزە، لە گوندی هەشە، ڕادەستی پێشمەرگەی پارتی کرد و جوانەمەرگیان کرد. ئەو جارە تیرارە دیاردەیەکی نوە بوو، سەرتا سام و ترسیان لە کەمەدا بەاوکردەوە، بەهام ئەوەندە دووبارە کرانەوە، بوونە بەشەک لە ژیانی خەڵکی، ئەمەش سەرتای داهانی ئەخلاقی، ویژدانی، کەمەایەتی، ئینسانی بوو لە باشووری کوردستان، کە بزاڤی چەکداری دایهێنا و تائەمەش ، بە گوە و تینی زەرترەوە بەردەوامە. ل61
بەداخەوە ئەمە کەسایەتی ڕەشنبیر و سیاسی کوردستانی تورکیا و سوریا، لەلایەن پارتییەوە ڕادەستی ڕژەمی تورکیا دەکەنەوو تیرەریان دەکەن.

زیندان و دیل کوشتن
لایەنەکی دزەوی تر بزووتنەوەی چەکداری دیل کوشتنە، لەمبارەیەوە نووسەر کەمەک نموونەی باسکردووە:
لەساڵی 1973 12 کادری حشع کە خەکی هەشت پارێزگای عەراق بوون، دوای تەواوکردنی خوێندن لە یەکەتی سۆڤەت و وەاتانی سۆشیالیستی بەگای سوریا گەانەوە عەراق، عیسا سوار کە فەرماندەی پارتی بوو لە بادینان، هەمووپانی گرت و بە بیاری مەلا مستەفا ، بەدیلی کوشتنی.،،
پارتی لە کوردستان کەوتە گرتن و پەلاماردانی حزبی شیوعی و تەمەتی جاشایەتی دایە پاڵ ئەو حزبە، کەچی خەی سە ساڵ بوو بەشداری حکومەت بوو، لەگەڵ حزبی بەعس هاوپەیمان بوو. پارتی دەیان کادیر و ئەندامی حزبی شیوعی بە زیندانی بەدناوی خەیان و ایات نارد و لەوێ ئەشکەنجە دران. هاوەڵ عەبدولڕەحمان خدر بانەیی، لەوێ بە ئەشکەنجە شەهید کرا.ل194

حزبی شیوعی
جگە لەپارتی و بنەماەی بارزانی، نووسەر لەم کتێبەدا ڕەخنەی زەر لە سیاسەت و فیکری حزبی شیوعی دەگرێت. بەحوکمی ئەوەی نووسەر هەر لەقۆناغی هەرزەکارییەوە تەکەی ژیانی سیاسی دەبەت ئەویش لەڕیزگەی حزبی شیوعییەوە، هەتا پاییزی تەمەنی لەم حزبەدا دەبەت، دواتر واز لەم حزبە دەهێنێت. بۆیە پانتاییەکی باشی بە ئەم حزبە داناوەو بە چاوەکی ڕەخنەگرانەوە سەیری فیکر و سیاسەت و مەژوو، خەبات، سەرکردایەتی ئەم حزبە دەکات.

ئەو باسی سێ خاڵی بەهێز و لاوازی حشع" کورتکراوەی حزبی شیوعی"

یەکەم: حزبێکی بە ئەزموونی عێراقی بوو، پێگەی بەهێزبوو لە کوردستان و شارەکانی عیراق و ڕێکخراوی نهێنی هەبوو.
دووەم : پەیوەندی فراوانی عەرەبی و ناوچەیی و جیهانی هەبوو، بەتایبەتی لەگەڵ یەکێتی سۆفیەت و وڵاتانی سۆشیالیستی.
سێهەم: بەشێک نەبوو لە شەڕو کێشەی نێوان ئەو هێزە سیاسیانەی کوردستان.ل289

سێ خاڵی لاواز
هێروەها باسی سێ خاڵی لاوازیشی دەکات:
یەکەم: گرفتی سەرکردایەتی
لەناو حزبی شیوعی و ڕێنگە حزبەکانی کوردستانیشیەتی دا، هەندێک کەس لەبەر توانا، شارەزایی و لێهاتوویی نەکرابوون بە ئەندامی سەرکردایەتی و کاری گرنگیشیان پێ درابوو، بەڵکو لەبەر لاوازی و دەستبەندی و گوێڕایەڵی کوێرانە، یان بەهۆی جاسووسیکردن بەسەر هاوڕێکانیانەوە، خرابوونە ئەو شوێنە. سەرکردایەتی حزبی شیوعی لە کوردستان، لەووی هزری و خوێندەواریەوە لەچاو زۆرینەی سەرکردە عەرەبەکانی ناو حزبی شیوعی کەلکەخوێنەوار بوون، پێنج کەسیان تەنانەت قەناغی سەرەتاییان تەواو نەکردبوو. توانای پێشبینی و لێکدانەوەیان زۆر کەمبوو. ئەوان ئاهاتبوون لەسەرووی خیانەوە بیاریان بە بڕت و وەکو سەرباز جێبەجێی بکەن، بێ لە هونەری بیاردان شارەزا نەبوون.ل291

دواتر دەڵێت: ئەو سەرکردانەی خیان ئاهلی ئەو کارە نەبوون، نەشیان دەهێشت لەترسی لەدەستدانی پێگە و ئیمتیازاتیان، سەرکردەی سیاسی _مەیدانی لاو دەربکەون، جگە لە بەهادین نووری، کەسیان لە خۆی ڕانەدی لەگەڵ پێشمەرگەدا بە گوندەکانی کوردستاندا بگەڕێت و تێکەڵاوی خەڵک بێت، یان لەگەڵ پێشمەرگەکاندا چالاکی سەربازی بکات، پێشمەرگەکان ئەویان بە کەماسی دەزانی، ئەوان دەیانبینی چەندان ئەندامی سەرکردایەتی کەمەڵە و یەکێتی و سۆشیالیست، شانبەشانی پێشمەرگەکانیان، لەگەرمیانەوە تا دەشتی هەولێر دەگەڕێن و بەشداری چالاکی سەربازی دەکەن، هەندێکیان لەگەڵ پێشمەرگە بریندار و شەهید دەبن، کەچی زۆرینەی سەرکردایەتی حزبی شیوعی لە دەرەوەی وڵاتن یان لەسەر سنووری ئێران خیان مەڵاس داوە، چاوەڕێ دەکەن کەی نەریان بێت، بە چارەسەری پزیشکی یان کەبوونەوەی کەمیتەی ناوەندی بچن بە سوریا و یەکێتی سۆفیەت چوار مانگ زیاتر لە دەرەوەی وڵات بمێنێتەوە.ل292

دووم : دژایتی ئایدلژی

نووسر پی وایسرانی حشع لرووی ئایدلژییو زر لاواز بوون، لمدا باسی ئودکات کبناوا دژایتی کمی رنجدرانی کورستانی کردوو، لجیاتی ئوی لی نزیک بتو کچی دژایتی کردوون ئمش هییکی ئایدلژی بوو.

سهم: گرفتی هاتوچ و پداویستی پشمرگ

بهی ئوی رژمی ئران ئامادنبوو هاوکاری حشع بکات، کشی هاتووچ و پداویستی پشمرگی بحشع دروستکردوو، هروها رگای سوریاش لاین پارتییو کنتکراو، هربیئوان ناچاربوون نزیک ببنو لپارتی. ئمش لرووی سیاسییو زرری زری لم حزب داو.

پشتئاشان

لباری کارساتی پشتئاشان زر نووسراوو زریش قس کراو، من بیروری زربی سرکردکانی ی.ن.ک و حشع م خوندتوو هریکیان بجرک باسیان کردوو، هروها هر لاین و ژماری قووربانی دنووست، بام رفیق سابیر بشویکی ئکادیمی و دوور لهست و سز و بدیدکی خنگرانو سیری ئم شی کردووو هکارکانی باسکردوو.

نووسر دت:

پارتی لشی نوان ئران و لگ حزبی دیموکرات و کم، هروا لشی عراق و ئراندا، هاوسنگری لشکری ئران بوون و کمکیان دکرد، بیلمیدانی سیاسی عراق و کوردستانی ئراندا لاینکی بزراو بوو، بیزر بلایو گرنگ بوو لحشع نزیک بتوو بیخاتناو بری جودو ل303

لمشدا نزانی و کورتبینی سرکردکانی حشع ری خراپیان بینیوو:

نووسر دت:

لهاوینی1981 کنجاشک بناوی (عبدوا ماولی) پیوندی دکات بحزبی شیوعییو، پشتر دوو پشمرگی یکتی رادستی حکومت کردبوو لسدار درابوون. ئمش گرژی لنوان یکتیو شیوعی دروست دکات،

مانگک دوای ئو رووداو ئحمد بانیخانی، برپرسی مکتبی هرمی کوردستان بکبوونوی بری جود دچت ئران و لو کبوونویدا چند بیارکی سربازیی ترسناک ددرت، کراستوخ حزبی شیوعی لووی سربازییو بتواوتی دخاتـ

سەنگەری پارتی و سەشیالیست و بەرەی دژ بەیەکەتییەو". یەکەک لەو بەیارانەی لەو کەبوونەوەیەی (جود) دەدرەت ئەوەیە کە ناوچەی باەکایەتی و دەرگەە و گەاە بکرەتە ناوچەیەکی کەنتەکراوی (جود). پارتی 600 چەکدارو سەشیالیست300 بنەرنە بنکەی پشتئاشان بە لای هاوەیانی حزبی شیوعی. ئیتر لەوکاتەو "لەشوباتی 1982ەو حزبی شیوعی بەلایەنی خەی لەدەست داو چووە بەرەی پارتیو سەشیالیستەو".
لەدەستپەکی شەکەدا هەزەکی سەشیالیست بارەگایان لەپشتئاشان بوو، بەدزی و بە ئەوەی حزبی شیوعی ئاگادار بکەن هەاتبوون… پارتی هەزی نەنارد. پەشمەرگەکانی حزبی شیوعی دوو رەژ قارەمانانە بەرگرییان کرد. دواتر بەچیای قەندیلدا، بەناو بەفرو زریاندا هەگەانو بەرەو دیوی ئەران شە بوونەو. لەو شەدا 60 کادەرو پەشمەرگەی حزبی شیوعی شەهید بوون… سەرکردایەتی حزبی شیوعی، نامەسئولانە خەی و کادەر و پەشمەرگەکانی هاویشتە شەکەو، کە شەی ئەو نەبوو… سەرکردایەتی حزبی شیوعی، بەهاندانو پشتئەستوور بوون بەهەزی پارتیو سەسیالیست چووە ناو شە، کەچی ئەوان لەپشتئاشان بەتەنیا بەجەیانهەشت، دوای پشتئاشانیش لەناوچەکە هەاتن. تا کارەساتی پشتئاشان حزبی شیوعی لە کوردستان، دووەم هەزی سیاسی و چەکداریی بوو، دوای ئەو لاواز و زەبوون کرا، پارتی و سەشیالیست، لە کوردستان بوونە هەزی دووەم و سەیەم.ل318
دواتریش زیاتر دەەت:
دوای کارەساتی پشتئاشان، مەکتەبی هەرەمی حزبی شیوعی و مەبەندی پەشمەرگەکانی هەولەر، چوونە ناوچەی بارزان،، بەام چەکدارانی پارتی،لەگە سوپای پاسداران،چوونە سەریان و بەزەبری چەک، ناچاریان کردن لەماوەی شەش ەژدا ناوچەکە بەجە بهەن. بەم جەرە پارتی، بەکەمەکی پاسداران، پاداشتی حزبی شیوعی دایەو،،ل319
بەام لەگە هەموو ئەمانەشدا نووسەر دەەت:
هەە و بەرپرسیاریی سەرکردایەتی حزبی شیوعی لە شەی نەوخەدا هەرچەندەک بوو بەت، ناتوانەت پاکانە بە تاوانی پشتئاشان بکرەت، ئەمە پەەیەکی ەشە بە نەوچاوانی یەکەتیی نیشتمانییەو.ل323

عەزیز محەمەد

یەکەک لە سەرکردە دیارەکانی عیراق و کوردستان عەزیزی محەمەد بوو، ئەو بە ماوەی 30 سا سکرتەری حشع بووە، هەربەیە بەشەک لە مەژوونوسان ئەباەی لاوازی حزبەکە دەخەنە ئەستەی ئەو.
رەفیق سابیر لەمبارەیەو دەەت "دوای ئەو شکستە، لەناو حزبی شیوعیدا کەمەک کەشەی کەن و نوەی سیاسی، ەکخراویی و فیکری دەرکەوتن، کە حزبیان لاوازتر کرد، ساەی1984 کەنگرەی چوارەمی حزبی

شیوعی لەشاخ بەسترا. پێش کۆنگرە بەهادین نوری و مەلا عەلی بەپاڵ لەحزب وەدەرنران. لەو کۆنگرەیەدا بەناوی کاری نهێنییەوە، دەسەڵات درا بەعەزیز محەمەد، کە دە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حزبەکە دیاری بکات، بێ ئەوەی هیچ کەسێک ناوەکانیان بزانێت. عەزیز محەمەد بەدەنگی ئەو دە ئەندامەی کۆمیتەی ناوەندی، توانی لەناو کۆمیتەی ناوەندی، هەڵبژاردنەوەی خۆی بەسکرتێری یەکەمی حزبەکە، مسۆگەر بکات. هەروا توانی ئەو کەسانەی خۆی مەبەستی بوو، لەمەکتەبی سیاسی دایانبنێت، هەر کەسێکیشی بەدەنبوو کەنارنشینی بخات. بەو جۆرە عەزیز محەمەد و بەرپرسانی تر کە حزبیان تووشی شەڕی نەوخۆ کرد، لەجیاتی ئەوەی سزا بدرێن، لەسەبەری شاخ و لەسایەی تفەنگدا، کرانەوە بەسەرکردەی حزب و ئەندامی مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی. ئەوان لەو شکستەشدا، وەکو بەرزەکی بانان بەی دەرچوون".ل322.323

دواتریش هەکاری وازهێنانی عەزیز محەمەد لە سکرتاریەتی حزب باس دەکات و دەڵێت:

دوای هەڵوەشانەوەی بلۆکی سۆسیالیستی و تێکشکانی حزبەکەی لە هەڵبژاردنی پەرلەمان، هیوای بە حزبی شیوعی نەمابوو، بەڵای زۆرەوە لەبەر ئەو هەکارە وازی لە سکرتێری حزبەکەی هێنا، کە وەک قاوغێکی بێ ناوەڕۆکی لێ هاتبوو.ل448

کارەساتی هەکاری

خاڵێکی سەرنجڕاکێشی تر کەلەم کتێبەدا بەم دەرکەوت، قسەکردنە لەبارەی کارەساتی هەکاریەوە. ڕەفیق سابیر بەشێوەیەکی تر باسی هەکاری ئەم کارەساتە دەکات و دەڵێت:

ئێران لە کۆنەوە چاوی لە عێراق بێیو، بە قووڵایی خێیی و بواری بەرژەوەندی نێتەوەیی خۆی زانیوەو دەزانێت، لەرگەی بزاقی چەکداری کوردستانی عیراقەوە، توانیویەتی عیراق ئازار بدات و ملکەچی بکات، بۆیە تا بتوانێت ڕێگە نادات هیچ بزاڤێکی چەکداری لە کوردستانی عیراق ئەگەر خۆی کۆنترۆڵی نەکات، بەردەوام بێت، پێلاماردانی یەکێتی نیشتمانی لە هەکاری، لەلایەن چەکدارانی پارتیەوە، بەو ئامانجە بوو کە دەستی سوریا لە کوردستانی عیراق ببردرێت.

بە بۆچوونی من ئەگەر یەکێتی بە کەمکی سوریا پێنای بە کاری چەکداری نەبردایە، دەوڵەتی ئێران ڕێگەی نەدەدا سەرانی پارتی، کە ئاشبەتاڵیان کردبوو لەبن دەستی و چاودێری دەزگای جاسووسیی ساواکدا بوون، چەک لەدژی عیراق هەڵبگرنەوە،.ل300

بزووتنەوەی چەکداری نوێ

نووسەر ڕەخنە تەنها لە بزووتنەوەی چەکداری کەن ناگرێت، بەڵکو ڕەخنە لە بزووتنەوەی چەکداری نوێش دەگرێت کەدوای ئاشبەتاڵ دروست بوو. لەمبارەیەوە دەڵێت:
بزاڤی چەکداری کورد لە باشووری کوردستان، بە دووەم جار، بەبێ هیچ مەرج و ڕەکەوتنەکی سیاسی، چارەنووسی خۆی خستە دەستی ئێران، کە بە شێوەی ئامازەک دژی عێراق بەکاریهێننا.
دواتریش دەڵێت:
ئەمریکا و هاوپەیمانان لە شێوەی کەنداودا، لەشکری عێراقیان بەزاند و زۆنێ دژە فەینیان، بە پاراستنی گەلی کوردستان لە پەلاماری دەوڵەتی عێراق، دروست کرد. ئەگەر کەمکی ئەمریکا و هاوپەیمانانی نەبوونایە، ئەپەزسیۆنی عیراقی و کوردستانی، تا ئەمڕۆ بەشێوەی ئەپەزسیۆنی ئێرانی، لە مانفا دەبوون.

سەرەتای شیعر و کتێب و دەداریی
نووسەر لە کتێبەکەیدا، تەنها باسی سیاسەت ناکات، بەڵکو واز لە سیاسەت دەهێنێت و دەچێت باسی لایەنێکی تری ژیانی دەکات کە ئاوێش ئەدەبە، ئەمەش دیوەکی جوانی ژیانی نووسەر پێکدێنێت و کە یەکێکە لە قەڵەمە جوانەکانی ئەدەبیاتی کوردی.
ئەو باسی سەرەتای ئەزموونی نووسینی خۆی دەکات کە بە شیعری دەداری دەستپێکردووە. نووسەر دەڵێت: سەرەتای شیعر نووسینم بە نامەیەکی دەداری دەستپێدەکات، بەڵام قەت نەموەرا ئەو نامەیە بدەم بەو کچەی بەیم نووسیبوو. ل91

گروپی ڕوانگە
دواتر بە ووردی باسی ئەزموونی خۆی لەگەڵ گروپی ڕوانگە دەکات، تێگەیشتن و هەکاری دروستبوون، لەهەمانکاتیشدا بەدرێژی باسی ئەوانەش دەکات کە بۆچیی و لەسەرچی دژایەتی گروپی ڕوانگەیان کردووە.
نووسەر دەڵێت: بەشێک لەو ڕەخنانە بەمبەستی سیاسی سیاسی نووسران، بەشێکی تریان پشتیان بە تێگەیشتنێکی میکانیکیانەی ئایدۆلۆجی بەستبوو، هەندێکجار تەکنە بە کەشێی کەسی دەکران، بەگشتی زۆربەی ڕەخنەکان پەیوەندییەکی ئەوتۆیان بە شیعر و ئەدەبەوە نەبوو، بەڵکو زیاتر نووسینی کەمایەتی، ئایدۆلۆجی و سیاسی بوون.ل165

شیعر و کتێب
هەروەها باس لە ئەزموونی خۆی لەگەڵ شیعر و کتێب و خوێندنەوە دەکات، چۆن ئەم سێ شتە جیهانبینی و ژیانی ئەو دەگۆڕێت. ڕەفیق سابیر بەشێوەیەکی ئەدەبی جوان، شیعرئامێزانە، وەسفی شیعر و کتێب

و خوندنوی کردوو.
نووسر دت:
کتب و شیعر و ئدبیات دونیاییکی نوی پ فنتازیا، خون، چاووانی و هیوایان پیشان ددام، شیعر و ئدبیات، ئو شت بایخدارانی بوون، کی هز و خیالیان دجواندم، جوانی ژیان، ئاسوودیی و هیوام تدا دبینین،ل109
شیعرو ئدبیات ژیانیان لا جوانتر و دگیرتر کردم، توانای جوانناسی، هاوسزی و مرڤدستیان پرپدام و هگری خشویستیان کردم، خشویستی ئینسان لسایی شدا، نرخی فروجکی نمابوو، خشویستی وات، کی ونی نچیرکی زامدار، رژانی خونی لبردیی و تائستاش ئو نزیفی خونی بردوام. ل132
نووسین بایخی وش و دساتی وشی پیشان دام، گیانی مرڤدستی، پنسیپی ئخلاقی و هستی برپرسیاریی بتین کردم، سرلنو هیوای پ بخشیمو، بو ئنجامی گیاندم کی ژیان بی هیوا، مردنکی پ ئازار و لسرخی، کوشتنی مرڤ، بلای زرو کوشتنی نتویکیش، بی کوشتنی هیواکان دست پ دکات،ل 124ی
لایکی ترو باسی ئزموونی شیعر نووسینی خی دکات، بی نموونی ئو شیعری کی بی هبجی نووسیو، سرو سالکی پچوو تا تواو بوو، بداخو کسکی تر هو ددات بیدزت و بیکات بی ناوی خیو. شیعرکی تری بناوی " پرسیار بی وامکان" کی بی مرگی باوکی نووسیو، پاش 30 سا تواویکردوو،ل45

شاری بغدا

رفیق سابیر لو نووسر دگمن کوردانی کی وسفی شاری بغدای کردوو، بی حوکمی ئوی بغدا پایتختی سیاسی عیراق بوو، ونیکی باشی لای ئمی کورد نبوو، بام رفیق سابیر ونیکی تری ئم شارمان پیشان ددات و لزر شوندا بی جوانی وسفی دکات:
شاری بغدا ناوندی ئدبی و کولتووری عیراق بوو، تنانت ناوندی ئدبی و رووناکبیری کوردیش بوو،،،ل126
ئو سانی لبغدا بووم باوشم بی ژیان کردبو، شاری بغدا لی هموو روویکو لگشکردن، نوبوونوو گوربووندا بوو،،،، لبغدا هموو درفتک خسابوو ، بئوی مرڤ ئگر بتوانت، گای ژیانی خی بدزتو،ل197
دواتر هیکی ترمان پیدت کبچی هند بغدای خشدوت و دت: لبغدا فری ئویندارییی بووم، زیاتر لی کچکم ناسی، کی شادی، وزی کارکردن و ئیلهامی نووسینیان پ بخشیم،،ل198

خەباتی ئەندامانی حزب و ئەوینداری

خاڵێکی جوانی ئەم بیرەوەرییانە ئەوەیە نووسەر پەیوەندی ڕاستگۆیانەو بە سەمینەو باسی پەیوەندییە خۆشەویستییەکانی خۆی کردووە، ئەمەش لەناو بیرەوەری زۆرێک لە نووسەران و سیاسەتمەدارەکاندا دیارنییە، لەکاتێکدا خۆشەویستی ژن و پیاو، سروشتیترین و جوانترین شتی ژیانە، بەڵام زۆرێک خەیان لەم تەوەرە دەدزنەوە.

نووسەر دەڵێت: ئەوین خۆشی، هیوا و بەوا بەخەبووون بە مرۆڤ دەدات، بەڵام بە ئازار نییە،چونکە ئەوین هەست و سۆزە، کەمتر پەیوەندیی بە عەقڵ و لۆجیکەوە هەیە،ل363

ڕەفیق سابیر لەیەکەم چیرۆکی خۆشەویستی کە کاتێک هەرزەکار بووە لە قوتابخانەی ژیاوە، هەتاوەکو دوایین چیرۆکی خۆشەویستی کە ئێکای ژنیەتی باسکردووە. ڕەفیق سابیر پانتایی زۆری بە حکایەتی خۆشەویستی خەیی و ژنە نووسەر ئەحلام مەنسوور داناوە، وەکو خەی دەڵێت، شتێکی چاوەڕوانەکراو بووە. نووسەر باسی ئەوەش دەکات، کە کاریگەری باشی بەسەر ئەحلام مەنسوور هەبووەو لە یەکەم چیرۆکیشدا یارمەتی باشی ئەحلام مەنسووری داوە. دوای ئەوە نووسەر لە بەغدا و بەسرە و دواتریش لە مەسکە و بولگاریا، ماشەللای لەبەت کەمێک خانمی نەتەوەکانی تر دەناسێت، لەوانە عەرەب و روس و ئەرمەنی و ئینگلیز و دواجاریش ئێکای خەزانی دەناسێت، کەئەویش خەی لەخەیدا چیرۆکێکی مەم و زین ئاسا بووە، چونکە حزبەکەی لەجیاتی هاوکاری بکات، ڕقی درکی مەم و زینیان بینیووە.

چەند سەرنجێک

وەکو لەپێشدا وتم نایشارمەوە کە ئەم بیرەوەرییانە لەچاو بیرەوەری تر جیاواز بووە بەڵامەوە، هەرئەمەش وایکرد کە ئەم چەند دێڕەی لەبارەوە بنووسم، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەم کارەش لەسەروو سەرنج و ڕەخنەوە نییە.

1/ نووسەر ڕەخنەی توند لەسیاسەت و فیکری حشع دەگرێت، تەواوی ئەو ڕەخنانەش کە لە حشعی دەگرێت ڕاستن، بەڵام کێشەکە لەوەدایە، کاتێک لەگەڵ سەرانی حزب ناگونجێ دەرئەنجامێکی باش لەکترازان لە حزبەکە دروست دەکەن کەسەرەتا بە ‘ شیوعییەکوردستانییەکان” دەناسرێن، دوایی پارتی کار دروست دەکەن، بەڵام ئەوەی ڕوون و ئاشکرایە، پاشماوەیەک پارتی کار نەک ناتوانێت حشع تێپەڕێنێت، بەڵکو دواڕۆژێکی خراپتریشی دەبێت، بۆیە بە بەوای من ئەو لەکترازانە هیچ خزمەتێکی بە بزووتنەوەی چەپ و ئازادیخوازی نەکرد.

هەروەها لەم کتێبەدا زیاتر ڕەخنە لە سیاسەت و فیکری حشع گیراوە،

هیچ باسی گیانفیدایی و قوربانییەکانی ئەندام و لایەنگرانی ئەم حزبەی نەکردووە، دەبوایە نووسەر هەروەک چۆن پانتایی باشی بە رەخنە و گلەیی لە سەرانی ئەم حزبە گرتووە، کەمەک باسی خەبات و تەکۆشانیشی ئەم حزبەشی بکردایە بەتایبەتی هەستی شۆشگێڕی ئەندام و لایەنگرانی.
2/نووسەر لەهەندەک شوێندا زەر گشتگیرانە قسە دەکات، ئەو وەکو کەسێکی ئەکادیمی نەدەبوو بوشۆوەیە قسە بکات،دەبوو ئەکادیمی تر قسەی بکردایە بەنموونە لەبارەی کەسایەتی تاکی کوردیەوە دەڵێت: دوو فاقیەکی سەیر لە کەسایەتیی مرۆڤی کورددا هەیە، کە لە باشووری کوردستاندا بینیوم، کەسەک گوایە کورد ایەتی دەکات یان پێشمەرگەیە، کەچی دەبێتە جاش. ل 226
مەرج نییە ئەم تێواینە بەسەر هەموو ئەواندا بسەپێت کە چەکی پێشمەرگایەتییان کردێتە شان، چونکە خێکانێکی زەریش بە ئامانجی پیرۆز بوونەتە پێشمەرگە، بۆیە تێگەشتنێکی گشتگیرانەیە.
لە شوێنێکی تردا دەڵێت:
مێژووی کورد پڕ هەر شتێک، مێژووی شێی نەوخەی نەوان خۆ و بنەماڵە و میرنشینەکانە، کە بە کەمەک و هاندانی دەوڵەتی عوسمانی یان ئێرانی، وەنەی مورتەزەقە لەنێو خۆیاندا و لەگڵ یەکتر شەڕیان کردووە،،93
ئەمەش گشتگیر و خراپە، چونکە مێژووی کورد خاڵی جوانیشی تێدایە تەنها مێژووی شێی خەڵکان نییە.

لە شوێنێکی تردا نووسەر دەڵێت: وەکو دەوترێت لە جەنگی ئێران و عێراقدا، دوو ملیۆن کەس کوژران، هەردوو وڵات 400 ملیارد دۆلاریان خەرج کرد، عیراق سەد میلیارد دۆلار زیاتر بە دەوڵەتانی کەنداو و فەرەنسا و یەکێتی سۆڤیەت قەرزاربوو.ل 414
نووسەر ئەم هەموو ژمارانەی نووسیوە بەبێ هیچ سەرچاوەیەک دیاریی نەکردووە، من لەو باوەڕدام کە ئەو ژمارانەش موبالەغەی پێوە کراوە، ناکرێت تەوکو نووسەرێک پشت بە " وەکو دەوترێت" ببەستیت، بەتایبەتی کاتێک باسی مێژووی جەنگێکی 8 ساڵەی ناسراوی جیهان دەکەیت.
3/ نووسەر تێگەیشتنی تایبەتی خۆی هەیە بە رەخنە هەیە، لە زەر حاڵەتدا رەخنەی کوردی بە لاواز دادەنێت، بەڵام ئەوەی مایەی سەرنجە نووسەر لەتەواوی کتێبەکیدا نووسینی زەر نووسەری کورد و ئەوروپی داناوە کە لەبارەی شیعرەکانییەوە نووسراوە، بەڵام هەموویان زیاتر ستایشی نووسەر دەکەن.
4/ لەرووی شیعریشەوە ئەوەی ووون و ئاشکرایە، بەداخەوە ماوەی

چەندین ساڵە، ئەم شیعرکی نوێی هاوشێوەی ئەوانەی پێشووی شاعیرمان نەدیوە، لەهەمانکاتیشدا ئەو هەموو کارەسات و ماوەرانییە بەسەر کوردی چوار پارچەدا هاتووە، شاعیر نەیتوانیوە شیعرکی هاوشێوەی ئەوەی هەڵبجە بە ئەو کارەساتانە بنووسێت، بەیە لەو باوەڕدام رەفیق سابیر لەرووی شیعرییەوە ئەم چەند ساڵەی دوایی، لەچاو ساڵەکانی تری، کەم بەرهەم بووە.
5/ کاتێک باسی هەکاری تونديژی کۆمەڵگەی عەرەبی دەکات، تەنها باسی هەرش و پەلاماری خەڵک بەدووە عەرەبەکان دەکات و بەهەکاری سەرکی ئەم تونديژییەیان دادەنێت، بەڵام لەڵاستیدا ئاگەر سەیری مێژووی عەراق بکەین، تەنها خەڵکی بەدووی عەرەب پەلاماری نەداوە، عەراق لە مێژوویدا، بەر هەرشی وەحشیانەی مەغۆلەکان، تورکە عوسمانییەکان، سەفەویەکان کوتووە، ئەوانیش وەحشیگەریی و دڕندەیی زۆریان لە عەراقدا کردووەو کاریگەری زۆر خراپیشیان لەسەر کۆمەڵگەی عەراقی داناوە.

دوا قسە
بەدڵنیاییەوە ئەم کتێبەی رەفیق سابیر یەکێکە لە کتێبە باشەکان کە لەبارەی مێژووی سیاسی و ئەدەبی کوردییەوە نووسراوەت، زۆر گرنگە نەوەی نوێ ئەم کتێبە بخوێننەوە، هەتاوەکو دیوەکی تری ڕووداوەکانی پێشوتریان دەستبکەوێت.

لەبارەی گرفتەکانی ڕێنووس و خاڵبەندییەوە.. فەرەیدوون سامان*

وەک چۆن ئەمەی کورد نیشتمانەکەمان بەسەر چەند وڵاتێکدا بەشکراوە، زمانی نەتەوەی سەردەست بەادەستیی بەسەر زمانەکەماندا هەیە، زمانەکەمان بەسەر چەند زار و بنزارێکی سەرکیدا دابەش بووە و هەریەک لەو زارانەش خاوەنی خەسڵەتێکی تایبەتی خۆیانن کە ڕەنگدانەوەی فرەچەشنیی فەرهەنگی و جوگرافیای گەلەکەمانە. مخابن هەشتا زمانێکی پەوەرمان بە گشت زار و بنزارە کوردییەکان نییە.

هاوکات دبینین لە ووی ئەلفوبە و ەنووسیشوە، ەنووسەکی پەوەر و هاوبەشمان بە نووسینی تەکستەکانمان نییە. بە دەنیاییەوە بەاوبوونەوەی بەرفراوانی جوگرافیاییی زمانی کوردی یەکەکە لە هەکارە سەرکییەکانی فرەچەشنیی زارە کوردییەکان، بەو پەیەی هەر دەڤەرەک و ناوچەیەک بە سروشتی خەی، شەوەزاری تایبەتیی خەی پەرە پە داوە، ئەوەش ەنگدانەوەی مەژوو و ەشنبیریی ناوازەی خەیەتی. هەر بەیەش زمانی کوردی بە یەکەک لەو زمانانە دادەنرەت کە دەوەمەندە بە فرەچەشنیی فەرهەنگی.

فرەچەشنیی شەوەزارەکان لە زمانی کوردیدا بەگەی دەوەمەندیی فەرهەنگییە. ئەم فرەچەشنییە ەنگدانەوەی مەژووی دوورودرەژی کوردە، بە درەژاییی سەدەکان کارکردنە لەگەە فەرهەنگ و گەلانی جەراوجەردا. چونکە لە ەگای ئەم زارانەوە، مرەڤ دەتوانەت لە مەژووی کورد و شارستانییەتەکەی و کارلەکی لەگەە ژینگەی دەوروبەریدا بگات.

زمانی کوردی جگە لە فرەچەشنیی شەوەزار، میراتەکی دەوەمەندیی ئەدەبی لەخە دەگرەت کە لە ژانرەکانی شیعر، ئەدەبیاتی فەلکلەر و چیرەکی مەژوویی پەک هاتووە. ئەم میراتە ئەدەبییە گوزارشت لە حیکمەت و ئەزموونە مرەییەکانی گەلی کورد دەکات، هەروەها ەنگدانەوەی جوانی زمان و هەزی لە دەربەینی هەست و بیرەکەکاندایە.

سەرەای ئەم دەوەمەندییە زمانەوانی و فەرهەنگییە، زمانی زمانەکەمان بەرەو ووی چەندان ئاستەنگ دەبەتەوە، لەوانە هەوەدان بە پەراوەزخستن و گەشەگیریی زمانەوانی کە بە درەژاییی مەژوو بەر کەوتووە. بەام هەوەکان لە لایەن خودی ەشنبیرانی کوردەوە بە پاراستنی زمان و بەرەو پەشبردنی و بەکارهەنانی لە هەموو لایەنەکانی ژیاندا. پاراستن و پەرەپەدانی ئەم زمانە ئەرکەکی گرنگە بە دەستەبەرکردنی بەردەوامیی ئەم میراتە فەرهەنگییە بە نەوەکانی داهاتوومان.

یەکەک لەو بەربەست و ئاستەنگانەش نەبوونی ئەلفوبەیەکی یەکگرتوو هەروەها ەنووسەکی یەکگرتووە بە گشت زارە کوردییەکان بە تایبەتییش لە دامەزراوە چاپەمەنییەکانی وەک ەژنامە و گەڤار و هەروەها ئەستاشی لەگەدا بەت هەبوونی ئەو هەموو وەبسایت و کەناە کوردییە جیاوازانە دیاردەیەکن وەای هەبوون وایی و بەرفرەیی و پەراوەزەکی ئازادی نووسین و دەربەین، هاوکات لە دەلیڤەی بەکارهەنانی ەنووسدا کەشەیەکی چارەسەر نەبوون، کە بە داخەوە زەر جار خودی ئەو نووسەرانەی کە باس لە گرفتەکانی ەنووسی کوردی دەکەن یان ئەو دەزگا ەشنبیرییانەی کە سانە بە دەیان کتەب چاپ

دکن و نمایی‌یکانی نووس و خابندی پارڤ دکن ووبووی همان هم و کشی نووس دبنو.
دوای پتر لە سدیک لە بزاڤی چاپمنی کوردیدا، تنانت بر لە سرتای بیستکان و دساتی حکومانی شخی نمر تا دگات بە ئستا زمانی کوردی بە چندان قناغ و شوازی نووس و خابندیدا تپیو، ئگر جاران دقی نووسین بە کشکە یان بگنامی مژوویی بە نووسی کلاسیکیی کوردی دنووسرا، کە پتر لە ژر هژموونی ئلفوبە و نووسی عربی و فارسیدا بوو، ئوا دواتر بە هوی زانایان و زمانناسان و ئدیبانی کورد تا ادیکی باش نووسی کوردی لە نووسین و چاپمنییکاندا سرباری هندک گانکاریی لر و لو، بام لە دوای سانی هفتای سدی ابردوو هشتا وکوو پویست هر سقامگیر نبوو، ئستا لە چاپمنی کوردیدا لە ژنام و گڤار و کتبە چاپکراوکان سرباری ئوی کمترین کشی نووسمان هیە، بام دیسانیش جار جار لو باوکراواندا ووبووی دیاردیک دبینو ئویش هبوونی فرنووسی یان هم نووسییە لە تکستکاندا، واتە هر دزگایکی اگیاندن، ژنامواني و فرهنگی بە گڤار و ژنامو باونامکانیانو، تنانت هر نووسرک بە چاوکردن و جبجکردنی ئو نمایی‌یانی کە پشتر لە ئکادیمیای کوردی یان دزگای سردمو چاپ و باو دکرانو، دواجاریش ئو کتبانی مامستا دیاکە هاشمی و دکتر نریمان عبدوا، نگە ئستا ناوی نووسرانی دیکم لبیر نبت، کە لە سر نووس و خابندی بە چاپیان گیاندوو، دیسان لە باوکراو کوردییکاندا تنانت لە خودی گڤاری (ئکادیمیای کوردی)یشدا، بە نموونە، ووبووی کمک گرفتی هی نووس و خابندی دبینو، ئویش هندک جار سبارت بە خمساری و یان نزانینی بکارهنانی ئو نووسرانی کە بشکی زریان هگری بوانامی بان لە زمان و ئدبیاتدا لە تکستە هزرییکانیاندا بکاری دهنن، ووبووی همان ئاستنگ دبینو کە کشی هی نووس و خابندییە، بگومان هبوونی ئو هانش کم و زر کاریگرییان لسر گیاندنی چمک و واتاکانی بابتکە هیە، تنانت جاری وا هیە هر زر بە هش واتایکی پچوانە بە خونران دگینن، هبکارهنانی خابندییش لە هر دقکی ئدبی یان هزریدا، همان کش و گرفتی گیاندنی چمک و واتاکانی لە دکوتو.
ئستا لو بشی باشووری کوردستاندا کە بە زمانی کوردیی ناوند دنووسین و دخونین و باو دکینو، استە وک نمایی نووسکی پور و ستانداردمان هیە و بام دیاردی هبوونی ئو

هموو هەمە ئەنووسییە هەکارەکەی چییە، تا چەندیش کاریگەرییان لە سەر زمانی ستانداردی کوردیی ناوەند-زاری سەرانی، چونکە لەو بەشەی دەڤەری بادینان تا ئادەیکی زەر سەبارەت بە جیاوازیی هەندەک پەیڤ و زاراوە و دەستەواژە و دەربەین، ئەنماییەکانی ئەنووسیش جیاواز دەبن.

ئەمە لە ئەزموونی دەرکردنی گەڤارەکەمان (گەڤاری زمانناسیی وەرزی_زمان و زار)، نووسینی زەرینەی ئەو نووسەر و توەژەر بەزانەی کە لەو گەڤاردا وتار و توەژینەوەکانیان بەاو دەکەنەوە، مالیان ئاوا بەت، بەام هەمیشە مەرجی سەرەکیی بەاوکردنەوەی بابەتەکانیان ئەوە بووە کە بە هیچ شەوەیەک نابەت ئەمە دەسکاری ئەنووسەکەیان بکەین، ئەم داواکارییەش وای لە ئەمە کردووە بەرانبەر هەمەیەک دەستەوسان بین کە خەمان قەناعەتمان پەی نییە و نەبووە، بەام بە بەردەوامی و شکەی گەڤارەکەمان ناچاریش بووین لە سەر خواستی ئەوان وەک خەیان دەقەکانیان بەاو بکەینەوە- هەر بە دەنیاییش من نامەی هەموو ئەو بەزانەم لایە کە جەخت لە داواکارییەکانیان دەکەنەوە کە نابەت دەسکاریی شەوازی ئەنووسەکانیان بکرەت، دیارە ئەو هەچنە بەزانەش کە خەبەخشانە لەو گەڤارەی ئەمەدا هاوکار بوون، سەرباری شارەزایی و ئەزموونیان لە بواری ئەنووس و خاەبەندیدا، بەام چونکە ئەوانیش دووچاری هەمان هەمە دەبنەوە هەرچەند هەریەکەو بە پەی توانا و کارامەیی و ئەزموونی خەیان بەو کاردا ئاپەرموون، بەام هەبوونی چەند هەمەیەکی ئەنووسی کە ئەم دیاردەیە لە زەرینەی چاپەمەنییە کوردییەکاندا بە زەقی بەدی دەکرەت، تا ئادەیەک مایەی ئەنجاندنی بەشەک لە خوەنەران و نووسەرانیش بووە. لەوانەش خودی خەم، ئەنگە هەبوونی هەمەیەکی چاپ یان لە کاتی فەنتگەیندا هەکارەکی سەرەکی بووە کە بە سەر هەمەچنی گەڤارەکەی ئەمەدا تەپە بووبەت، دیارە ئەمەش لە بایەخی هەوەکانی ئەمە بە بەردەوامیی دەرچوواندنی ئەو گەڤارە کەم ناکاتەوە، کە هاوکاران و هاوەیانی نزیک لەو گەڤارەی ئەمە دەزانن بە چی دەردەسەرییەک ئەو گەڤارە زمانناسییە دەردەکەین لە پەوەندیی بەردەواممان بە دابینکرنی وتار و توەژینەوە زمانناسییەکان، چونکە خوەنەرانی هەژا و نووسەرانی دەسەزی پەیڤ و زمانی کوردی دەزانن کە نووسین لە بواری زمانناسیدا چونکە کاری ئیلیەتە (نوخبە)یە، تا ئادەیەکیش توەژینەوەی زمانناسیی پەویستیی بە چەندان پەراوەز و سەرچاوەی زانستی هەیە و پرەسەکارەکی دەگمەنیشە واتە ئەگەر ئاوەک لە هەگرانی بەوانامە باا زانستییەکانی سەر زمانی کوردی بدەینەوە دەبینین کەمترین هەوەی نووسینی زمانناسیی لای ئەو بەزانە بەدی دەکرەن، ئەنگە بە پاساوی

ئەوەش بیانووەکەیان ئەوە بوو کە ئەم بۆچوونانە هەر بۆتانە بە بەرزبوونەوەی پلەی زانستی فریای تۆژینەوەکانیان دەکەون، بۆیە قسەکردن لەسەر پرس و گرفتی ژینووس و خانەبەندی لە باوکراوە کوردییەکاندا کێشەیەکی تازە نییە، بە دەنیاییشەوە تا ئەمەی کورد نەبین بە خاوەنی یاسایەکی چاپەمەنی کە پێویست بوو بە ئاسایشی زمان و ئاسایشی نەتەوەییمانەوە دواتر تا نەبین بە خاوەنی زمانێکی ستانداردی کوردی ئیستەم لەو ڕووشدا بتوانین وا بە سانایی چارەسەری گرفتی ژینووس و خانەبەندی بکەین و ببین بە خاوەنی ژینووسێکی پڕوڕ و ستاندارد.

• سەرنووسەری گۆڤاری زمانناسیی (زمان و زار)

کات و بەدواگۆڕان و داهێنان.. عەبدولموتەلیب عەبدوڵا

عەقڵی زمان چ لە زمانی ستاندارد و چ لە زمانی گشتیدا عەقڵێکی ڕەکخەرە، هەمیشە بە دوای ئەو دەستەواژە و فەرمانڕەوایانەدا دەگەڕێت، کە بە بارودۆخێکی شیاو دەکەوێتەوە، ئەوانەی دڵالەت لە زەمەن بە مانا گشتییەکەی و بە کەی جیاوازییەکانیانەوە دەکەن. بگومان چەمکی (زەمەن/ کات) هەڵگری کەمەڵێك ئیشکالییەتی فەلسەفییە، لە فەلسەفەی بوونگەرایيدا بوونی مرۆڤ وەك بوونێکی زەمانی پێناسە کراوە. هەبەتە ئەگەرچی لە زمانی کوردیدا جیاوازی نێوان (زەمەن) و (کات) ڕوون نەکراوەتەوە، بەڵام لە بیرکردنەوەدا، هەمیشە زەمەن کەمەڵێك کاتی بەدواییکداهاتووی (جیاواز) و (ناجیاواز) دەنوێنێ!

ئەو کورتە ڕوونکردنەوەیە، بە ئەوە نییە، پشتگیری قسەکەی (ژیل دەلەز) بکەم، لەوەی، کە بە مانایەك لە ماناکان و بەبەوای من (دەیەوە بێ) جیاوازی کات بەهایەکی گەورەی لە ڕەمانی (گۆران بە دوای کاتی بزربوو)دا هەیە، نەك زەمەن! بەشێکی گەورەی ئەو لێکجیاکردنەوەیەی کات و زەمەن، سەرچاوەی ئەوەی دەزانین هەموو ڕاستییەکان ڕاستی زەمانین و ناچارین تەنها لە نەو زەماندا بە دوای حەقیقەتەکاندا بگەڕێین، بەڵام لە دنیای داهێنانی هونەری و ئەدەبیدا ڕاستییەکان ڕاستی خەیاڵیین!

پرسیار ئەوەیە، کە ئایا کاتی بزربوو لای (مارسیل پرۆست) گۆڕانێکی

ئەدیبانەیە، بە دوای باوکدا؟ دڵەڕز ئەو گومانەی پرسەت لە پلەی یەکەمدا وەک گومان بە دوای حەقیقەتکاندا دەبینە، واتە لە لێکدانەوەکانیدا، قسە لەگومان بە دوای باوکدا ناکات. وەک چۆن بە دوای زەمەنی دێمومەی (برگسۆنی)دا ناچێ! بەکسو لە (دەروەی فەلسەفە) بەدوای ناسینی حەقیقەتی فەلسەفەوەیە! بەگومان چەمکی فەلسەفەش بە ئەفراندنەوە دەبەستێتەوە.
لەڕدا دەردەکەوێت من هەوەدەدەم بە دوای حەقیقەتی خیاڵی ئەدەبی (داهێنان)دا بچم و (جوولەی عەقڵی زمان) لە گومان بە دوای کاتی لەدەستچووەدا زیاد بکەم، بەو مانایەی کە چەمکی جوولەی عەقڵی زمان ڕەوتی ئاسۆیی چاوەڕوانییە باوکان تێکدەشکێنن. ئەو قسەیەم لەوەوەیە کە بنەمای داهێنان لە بەدواداگەڕانی جوولەی زماندا وێنەی چاوەڕوانی (لەوەی کە دێ) دەکەشە، ئەو قسەیەشم دڵەزانە لەگەڵ بیرکردنەوەی فەلسەفی (وەک ئەوەی ئەفلاتوون لە سەرکەوتن و شکەدا وێنەی دەکات) دژ دەکەوێتەوە. دەمەوێ بڵێم نهێنی زمان لە داهێناندا (لەوەی کە دێ) هەر تەنها ناکەوێتە ناوەوەی سەرکەوتن و دەروەی دوانەکانەوە؟!
تەزی (فەلسەفە ئەفراندنی چەمکە) وەک تەزەکی دڵەزیی، واتە چەمک هەمیشە نوێ دەبێتەوە و گوزارشت لە بەردەوامی ژیان و ماتە وزە ناکۆتاییەکانی بوون دەکات، هەر لەسەر ئەو بنەمایەش دەبێتە پەنا بە (جوولەی عەقڵی زمان) و (سێرورەی زمان)، بەو مانایەش مرۆڤ لەسەر چەمکی هەز لە جوولەدا لەوەی کە دێ، دابەشبوونێکی هەمیشە نوێیە! نیازی من لەو بەدواداچوونەدا ئەو سەنتەزەیە، کە بە مانای کەکردنەوە و بەرهەمهێناوەی زمان و بیرکی نوێ، هەوەی شیکردنەوەی دەدەم.

(1)
فەیلەسوفی فەڕنسی (هنری لویس برگسۆن) تەزی دکتراکەی بە ناونیشانی (هەوەدان لەبارەی داتا راستەوخۆکانی ویژدان)ەوەیە و لەو نامەیەدا هەوێداوە لە ڕەگای زەمەنەوە کەمەڵە بابەت بخاتە ژێر لێکۆڵینەوە و چارەوە، وەک گیروگرفتکانی ئازادی، پەیوەندی نێوان لەش و دەروون، کێشەی یادەوەری، کێشەی فیزیا، دیدی بیرکاریانە بە کێشەی زەمەن.
لە فیکری برگسۆندا چەمکی بەردەوامی تەوەرەیکی بنەڕەتییە و مانای زەمەنی دەروونی یان ناوەکی، واتە زەمەنی واقیعی هەیە. درێژبوونەوەی ساتەوەختکانی ئەو زەمەنە، بە پچڕان نوێ دەبنەوە، یەک دەچێتە نێو ئەویدیکەوە، درێژبوونەوەی زەمەن لای برگسۆن، بێشکە لە مرۆڤ دانابڕێ، ئەزموونکی دەروونییە، کە تەواوی

هەبوون، لە بووندا جێگیر دەکات! بەو مانایەش لای برگسۆن جۆهەری ئەستا، درێژبوونەوەی رابردووە.
قسەکردن لە بارەی (زەمەن/ کات) لەنێوان برگسۆن و ئاینشتایندا گفتوگۆیەکی (سایکۆلۆژی/ فیزیایی)، هەندێ لە فیزیایيەکان دەیانەوێ تێگەیشنێکی تاکرەهەند بە درێژبوونەوەی زەمەن ببەخشن و ئەو کەلێنە دابخەن، کە ئەپیکرییەکان (وەک زەمەنی ناوەکی) بە کراوەیی جێیانهێشتبوو. لای (ئەلبیر ئاینشتاین) قسەکردن لە بارەی (کات)ەوە قسەکردنە، لەسەر حەقیقەتێکی بابەتی، کە بە دەرەوەی مرۆڤەوە دەلکێ.
ئایا (زەمەن/ کات) وەک مەسەلەیەکی زانستی، وەک زەمەنی دەروونی، حەقیقەتێکی ریژەیی هەیە؟ لای ئاینشتاین زەمەنی رەها ساتەوەختێ. بەڵام برگسۆن پێیوایە ئەوەی هەیە، بوون و پێبوون و دیموومەیە. نەبوون، لای برگسۆن بوونی نییە، چونکە کاتێک هەوەدەدەین خەیاڵی نەبوون یان (ناشت) بکەین، ئەوە لەسەر ئاگایی خەمان نامێنین! بەڵام (گاستۆن باشلار) پێیوایە ئەمە لەو ساتەوەختەدا دەژین، هەر لەو حاڵەتەدا هەستدەکەین، هەین. واتە لەو ساتەوەختە و بە هەی ئەو چرکەساتەوە هەست بە بوونی خەمان دەکەین.
کتێبی (جدلیە الزمن)ی باشلار، ل38، دیموومەی زەمەن بەو مانایەی، کە لای برگسۆن هەیە، رەتدەکاتەوە و دەڵێت (کات) بەیەکەوەلکاو نییە، بەڵکو بەیەکەوەنەلکاوە. چونکە بەهەی فیکری بەیەکەوەنووساوە، ناتوانین بە شێوەیەکی جۆهەری بەرەو یەکێکی دیکە بگوازینەوە. یان بە مانایەکی دیکە لە داهێنانێکەوە، بەرەو داهێنانێکی دیکە هەنگاو بنێین. باشلار دەڵێ ئەگەرچی دیموومە پێدراوی راستەوخۆی ئاگاییە، بەڵام لێرەدا دیموومە دەستەمۆیە. بەو مانایەش لای باشلار ئاگاییمان بە کات، ئاگاییە بە ساتەوەخت: زەمەن واقیعی نییە، تەنها لە چرکەساتدا نەبێت.
واقیعی زەمەن تەنها لەو چرکەساتدایە، یان بە مانایەکی دیکە زەمەن واقیعێکە بە چرکەسات ئابووقدراوە و دەکەوێتە نێوان دوو عەدەمەوە. کەواتە کات لە نوێوە دەژی، بەڵام بەر لەوەی بژی، دەبە بمرێ، چونکە ناتوانێ خۆی لە ساتێک بە ساتێکی دیکە بگوازێتەوە، بە ئەوەی ببێتە دیموومە.
(هانز جۆرج گادامێر) پێیوایە هەر کەسێک کاتی تایبەت بەخۆی هەیە، کاتێکی سەربەخۆی هەیە. (ئەمە لەپە بۆئاگا دێین، کە کەسێک پیر بووە، یان زەمەنی منداڵی تێپەڕاندووە) بەمجۆرە گادامێر زەمەنی برگسۆنی بە زەمەنی کاتژمێر دادەنێت، زەمەنی کاتژمێریش دەکەوێتە دەرەوەی زەمەنی تایبەتیمانەوە. بڕوانە: جاستون باشلار، جمالیات الصورة، د. غادة الامام، بیروت-لبنان، گ1، 2010، ص86.

نهێنی مرۆڤ و زمان وەك نهێنییە بەردەوامەكانی داهێنان كردەیەكی چركەساتییە، جیابوونەوەیە، دابڕانە، خەڵقكردن و كردەی چوونە ژوورەوەی لەپڕە، هەموو ئەو شتە هێنووكیانەیە… بە كورتی جیاوازی نێوان دەیموومە و ساتەوەخت جیاوازی نێوان (كار- Action) و (كردە- Acte)یە، كار بەدواداچوونێكی بەردەوامە و دەكەوتە نێوان بەیار و ئامانجی دەیموومەوە. كار هەر دەبە سەرەتای هەبە و هەر دەبە وەك بنچینە رووداوی هەبە. بەڵام ساتەوەخت جگە لە ئەبستراك هیچ واقعێكی نییە. دەیموومە بە پشتبەستن بە حاڵەتی چەسپاو نابە، وێنا ناكرێت. بەڵام كردە بەر لە هەموو شتێك بەیارێكی راستەوخۆی هێنووكییە، پێشكەوتنێكی داهێنرانییە، رووداوەكان فەرامێش دەكات.

لەسەر ئەو بنەما فەلسەفییە و بنەمای داهێناندا دەمەوە بڕم مرۆڤ و زمان پێستنراون و لە چركەساتێكدا چەكراونەتەوە، چركەساتێكی هێنووكەیی كە دەكەوتە نێوان گەڕانكارییە بەردەوامەكانی راڤەكردن و سەیرورەوە، یان بە مانایەكی دیكە داهێنانی چركەساتی كردەیی سەركەشانەی لەناكاوە و لە نوێوە جیهان دادەزرێنێتەوە. سیحر و نهێنی زمان بنەمای هەموانە و ژیان بەردەوام كراوەیە.

لەرەوەیە دەشێ دوو مەرجی چركەساتی كردەی داهێنان دیاری بكەین، یەكەمیان ئەوەیە كە بیرماندەخاتەوە كە چ تێپەڕبووە، دووەم پەماندێت كەچی رووداوە. بنەمای ئەو قسەیە راڤەكردنی ساتەوەختەلای باشلار، وەك ماوەیەك بە پشوودان لە بەردەوامی… بە زێتر بە دواداچوون، بە كتێبی (جدلیە الزمن) بگەڕەوە، كە دكتۆر (خلیل احمد خلیل) تەرجەمەی كردووە و لە (بیروت-لبنان) چاپكراوە، چاپی دووەم ساڵی 1992 ل92.

كاتێك دەڵێین نهێنی داهێنان دابڕانە لەگەڵ بەردەوامی ژیانی رۆژانەی باو، كەواتە كردەی داهێنان بە مانا باشلاریەكەی رابردووی نییە! لە كردەی داهێناندا (كات) ئەو ساتەوەختەیە، كە تێیدا دەژین، رابردوو بەتاڵ وەك داهاتوو، داهاتوو مردووە وەك رابردوو! بەو مانایەش كات كردەیە، زنجیرەیەكە لە بەدواداچوونی نهێنیەكانی داهێنان، تەنها لە ڕگای زنجیرەیەك داهێنانی بەدوایەكداهاتووی چركەسات و فرەیی لەبنەڕەتووكانەوە نابەت، كشف ناكرێت. بە دیوەكەی دیكەش كات، بەپێی سەرنجدرانی جیا دەكرێتەوە و چوارچێوەی گونجاو وەردەگرێ. ئەوەش وەك ئەوە وایە، بڵێین هەموو سەردەمێك داهێنانی تایبەت بەخۆی هەیە! كات لە داهێناندا وێناكردنی ڕەهای نییە، بەڵكو بەپێی سەرنجدرێ جیاوازكان دەگۆڕێت. لە داهێناندا (رابردوو و ئێستا و ئایندە) لە تاكە

جوولەیەکی زمانەوانی هەنووکەییدا بەیەکدەگەن، جوولەیەکی لەپەڕەو کردەیەکی ترسناکی داهاتووەمان دەکاتەوە... ئەوەش ئەو رستەیە پشتڕاست دەکاتەوە، کە لای زۆربەی دووبارە دەبێتەوە و دەڵێن: داهێنان زەمانی تایبەت بەخۆی خەڵق دەکات.

(3)

لە تیۆری مەعریفەدا کەسی ناسکار لە ڕۆگای عەقڵی زمان و بەکارهێنانی لە بواری جیاوازیکاندا، مەعریفە دەخاتەوە. عەقڵی زمان کاری یەکخستنەوەی مەعریفە و لۆژیکی مەعریفی، بە خڕایەکی زیاد لە پێویست لە (زیرەکی دەستکرد، وەک خڕایی، یان ژیری دەستکرد، وەک لۆژیك) جەبەجێ دەکرێت، ئەوەش وادەکات (زیرەکی، ژیرە دەستکرد) بواری کارکردن و ئۆگەرەکانی کارکردنی لۆژیکیتر و خڕاتر و فراوانتر بن! بەڵام هەمیشە لەپشت داهێنانی مرۆییەوە عەقڵکی یاسادەز و یاساداهێن هەیە، نهێنی خەیاڵی زمان وەستاوە، چرکەساتی فرەیی لەبنەڕەتووەکان... داهێنانی مرۆیی بەردەوام دابڕانە، لەگەڵ خڕایی و ژیریی دەستکرد! داهێنان بەیارمەتی ڕاستەوخۆی هەنووکەییە، جگە لە ئەبستراك هیچ واقعێکی نییە. ئەو جیاوازییەکی کرۆکییە لەنێوان (داهێنانی مرۆیی) و (ژیری دەستکرد- زیرەکی دەستکرد)ەوە. کەواتە ژیر و زیرەکی دەستکرد هەرچەند پشبکەوێت، ناتوانێت کاری خەیاڵی زمان و عەقڵی زمان بکات. چونکە ئەو سیحری زمان و عەقڵی مرۆیە ژیری و زیرەکی دەستکرد ڕەکدەخات.

بەگومان وەك گوتمان داهێنانی مرۆیی، کاتی تایبەت بەخۆی خەڵق دەکات. زمانی داهێنان، کە دەربارەی خۆی دەدوێ، هیچ شتێ لە خەیاڵی مرۆڤی داهێنەر لەبارتر نادزیتەوە. بە گشتی خەیاڵی مرۆڤ بەرهەمی سیحر و نهێنییەکانی عەقڵی زمانە، بەردەوام زمانی داهێنان نهێنی و حەقیقەتە جیاوازەکانی خۆی لە چرکەساتە جیاوازەکانی گفتوگۆ و دانوستاندن و گەڕانکاریدا دەبینێتەوە. داهێنان لە ڕۆگای مرۆڤی داهێنەر و زمانەوە بە هەمیشە لە سەیرورەدایە. بواری چرکەسات و سەیرورەوە تەکەڕە یەکتر دەبن، بواری عەقڵ و زمانیش دەچنە نێو یەکترییەوە. مەحاڵە لە ڕۆگای ژیری و زیرەکی دەستکردەوە پەی بە خەیاڵ و داهێنانی عەقڵی مرۆیی و نهێنییەکانی زمان بەرین.

بە بڕوای من هەمیشە بیرکردنەوەی عەقڵ و نهێنی زمان، بوونی مرۆڤ لە بوونی ژیری و زیرەکی دەستکرد رزگار دەکات! ئەو هەمیشە بیرکردنەوەی عەقڵ و نهێنی زمانَ، ژیری و زیرەکی دەستکرد تەدەپەڕێنێ!

(عەقڵی مرۆیی، نهێنی زمان) و (ژیری، زیرەکی دەستکرد) لە ڕووی کاتی داهێنانەوە بە گشتی دوو جیهانی تەواو لەیەکجیاوازن. ئەو دوو

هەڵە هیچیان لە جیهانی ئەوی دیکەیاندا ناتوانێت بە تەواوی کار بکات. مرۆڤ و زمان بە هەمیشە لە سەیرورە و داهێنانی بەردەوام و خەیاڵی بەردەوام ناکۆتە. مرۆڤ بە نهێنی زمانەوە مرۆڤە، زمان بە خەیاڵ و داهێنانەوە، عەقڵ لە جوولەی بەردەوامی داهێنانکانی زمان، لەوەی کە دێ، بەخشش و ئازادییەکانی ڕەنگرێژ دەکات.
هەولێر 7/7/2024